

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI ve ÖĞRETİM BİLİM DALI

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ ve TÜRKİYE'DEKİ DOKTORA
ÖĞRENCİLERİNİN ÇALIŞMA SÜREÇLERİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLERİN
BİREYCI ve TOPLUMCU ÖZELLİKLER AÇISINDAN İNCELENMESİ (BİR
KARŞIT KÜLTÜR ÇALIŞMASI)

DOKTORA TEZİ

Yasin TURAN

Malatya 2023

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI ve ÖĞRETİM BİLİM DALI

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ VE TÜRKİYE'DEKİ DOKTORA
ÖĞRENCİLERİNİN ÇALIŞMA SÜREÇLERİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLERİN
BİREYCI VE TOPLUMCU ÖZELLİKLER AÇISINDAN İNCELENMESİ (BİR
KARŞIT KÜLTÜR ÇALIŞMASI)

DOKTORA TEZİ

Yasin TURAN

Danışman: Prof. Dr. Kemal DURUHAN

Malatya 2023

 İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ	KABUL ONAY FORMU	Doküman No	
		Yayın Tarihi	
		Revizyon No	
		Revizyon Tarihi	
		Sayfa No	

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ ve TÜRKİYE'DEKİ DOKTORA
ÖĞRENCİLERİNİN ÇALIŞMA SÜREÇLERİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLERİN
BİREYCI ve TOPLUMCU ÖZELLİKLER AÇISINDAN İNCELENMESİ (BİR
KARŞIT KÜLTÜR ÇALIŞMASI)

DANIŞMAN

Prof. Dr. Kemal DURUHAN

HAZIRLAYAN

Yasin TURAN

Jürimiz tarafından 14/06/2023 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda bu tez **oybirliği** ile başarılı bulunarak Eğitim Bilimleri **Ana Bilim** Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı **Doktora** Tezi olarak kabul etmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvanı Adı Soyadı

İMZA

1. Prof.Dr. Remzi Kıncal YAVAŞ
2. Prof.Dr. Kemal DURUHAN
3. Prof.Dr. Çavuş ŞAHİN
4. Doç.Dr. Eyüp İZCİ
5. Doç.Dr. Hasan AYDEMİR

ONAY

Bu tez, İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından kabul edilmiş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararıyla da uygun görülmüştür.

Unvanı Adı Soyadı
Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Kemal DURUHAN danışmanlığında doktora tezi olarak hazırladığım Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye'deki Doktora Öğrencilerinin Çalışma Süreçlerine Etki Eden Faktörlerin Bireyci ve Toplumcu Özellikler Açısından İncelenmesi isimli bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Yasin TURAN

ÖNSÖZ

Kültür toplumsal hayatı şekillendirdiği gibi o toplum içerisinde yaşayan bireylerin olaylara ve olgulara yaklaşımlarını da doğrudan etkilemektedir. Öte yandan kültür ile eğitim kavramları birbirlerini doğrudan etkileyen bir niteliğe sahiptir. Başta toplumsal sorunlar olmak üzere eğitimi de kapsayan hususların daha iyi anlaşılabilmesi ve geleceğe yönelik düzenlemelerin sağlıklı yapılabilmesi için, içinde yaşanan toplumun kültürel kodlarını dikkate almak son derece önemlidir. Bu bağlamda kültürel farklılıkları açıklayan kavramlar arasında bireycilik ve toplumculuk önemli bir yere sahiptir. Özellikle doktora eğitimi gibi eğitimin en üst seviyesini şekillendiren öğrenci ve akademisyen girdilerinin kültürel farklılıklar açısından anlaşılabilmesi karar verici mekanizmalara anlamlı veriler sunacaktır. Öte yandan bireyciliğin toplumculuktan veya toplumculuğun bireycilikten daha iyi olduğuna inanmak yanlıgilara yol açmaktadır. Her kültürün kendine özgü olumlu ve olumsuz yanları mevcuttur. Bireyci toplumlarda toplumcu uygulamalara özlem duyulabildiği gibi toplumcu toplumlarda da bireyciliğin getirdiği özelliklere yönelik talepler dile getirilebilmektedir. Bu çalışmada da kültürlerin dinamik yapısı ve toplumsal hayat başta olmak üzere birçok alandaki etkisi doktora öğrencilerinin ve akademisyenlerin bakış açısıyla ele alınmıştır.

Bireyci ve toplumcu kültürel özelliklerin doktora eğitimine olan yansımalarının ele alındığı bu çalışma birçok kişinin katkısı ile şekillenmiş ve son hâlini almıştır. Öncelikle süreçteki yönlendirmelerinden dolayı danışman hocalarım Prof. Dr. Kemal DURUHAN ve Prof. Dr. Aria RAZFAR'a, jüri üyeleri Prof. Dr. Remzi Yavaş KINCAL, Prof. Dr. Çavuş ŞAHİN, Doç. Dr. Eyüp İZCİ ve Doç. Dr. Hasan AYDEMİR'e teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma sürecinin şekillenmesi, ölçme araçlarının geliştirilmesi sırasında yardımlarını, desteklerini, değerli görüşlerini esirgemeyen ve uzman kanısı için zaman ayıran Prof. Dr. Selahattin TURAN'a, Prof. Dr. Anna C. ROOSEVELT'e, Prof. Dr. Steve TOZER'e ve Doç. Dr. Paul Brian MCINERNEY'e, çok teşekkür ederim.

ÖZET

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ ve TÜRKİYE'DEKİ DOKTORA ÖĞRENCİLERİNİN ÇALIŞMA SÜREÇLERİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLERİN BİREYCI ve TOPLUMCU ÖZELLİKLER AÇISINDAN İNCELENMESİ (BİR KARŞIT KÜLTÜR ÇALIŞMASI)

TURAN, Yasin
Doktora, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kemal DURUHAN
Haziran-2023, XVII+444 sayfa

Bu çalışma, Türkiye ve Amerika'da öğrenim gören doktora öğrencilerinin çalışma sürecine etki eden faktörleri bireyci ve toplumcu özellikler açısından ortaya çıkarma amacı ile yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak yürütülen bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Bu çalışma; toplumsal kodların eğitimin en üst seviyesinde olan bireylerin çalışma alışkanlıklarını ve doktora eğitimi sürecine etkisini gerek öğrenciler gerekse akademisyenler açısından değerlendirmesi bakımından önem taşımaktadır.

Çalışma iki ayaklı olarak yürütülmüştür. Çalışmanın ilk ayağında Amerika Birleşik Devletleri Illinois eyaletine bağlı Chicago şehrinde yer alan University of Illinois at Chicago (UIC)'de öğrenim gören doktora öğrencileri ve doktora düzeyinde derse giren akademisyenler ile görüşmeler yürütülmüştür. Çalışmanın ikinci ayağında ise İnönü Üniversitesi'nde öğrenim gören doktora öğrencileri ve doktora derslerine giren akademisyenler ile görüşülerek veriler toplanmıştır.

Veri toplama aracı olarak; araştırmacı tarafından gerekli literatür taraması yapıldıktan sonra uzman görüşlerine başvuru iki ayrı (öğrenci-akademisyen) yarı yapılandırılmış görüşme formunun İngilizce ve Türkçe versiyonları kullanılmıştır. Uzman onayı alınan görüşme soruları katılımcılarla planlanan takvime göre Türk ve Amerikalı öğrenci ve akademisyenlere yöneltilerek ses kaydı alınmıştır. Ses kayıtları daha sonra yazılı formata dönüştürülerek ham veriler elde edilmiştir.

Araştırmadan elde edilen verilerin alt tema ve kod belirleme çalışmalarının yürütülebilmesi için Word formatına aktarılan veriler internet tabanlı bir nitel araştırma analiz programı olan QDA Miner Lite'e aktarılarak betimsel analize tabi tutulmuş ve alt tema ve kodlar çıkartılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerinin doktora eğitimi sürecine etki eden faktörlerin değerlendirilmesine yönelik olarak büyük çoğunluğu bireyci kodlarla eşleşen ifadelerde buldukları, Türk öğrencilerin toplumcu kültürden geliyor olmaları nedeniyle bazı konulara ilişkin kültürün etkisi altında kalarak yanıtlar verdikleri, Amerikalı öğrencilerin ise büyük oranda bireyci kodlara karşılık gelen değerlendirmelerde bulunmalarına rağmen özellikle rekabetçilik, aşırı bireycilik, izolasyon ve yalnızlık hissi gibi hususlarda toplumculuğun kendi yararlarına olabileceğine yönelik değerlendirmelerde buldukları belirlenmiştir. Toplumsal ve eğitimle ilgili konulara ilişkin olarak ise Türk öğrencilerin toplumcu kültürel özelliklerin olumsuz yansımalarının ağır bastığını, Amerikalı öğrencilerin ise bireyciliğin kendilerine önemli ölçüde katkı sunduğunu değerlendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Türk ve Amerikalı akademisyenlere ilişkin analizler sonucunda ise yöneltilen sorulara ilişkin değerlendirmelerin öğrencilere kıyasla daha fazla birbirine yakınlık gösterdiği ve büyük oranda bireyci kodlar altında farklı alt temalar şeklinde ifade edildiği belirlenmiştir. Türk öğrencilerden elde edilen yanıtlara benzer bir şekilde Türk akademisyenlerin de toplumculuktan kaynaklı bazı konuların gerek toplumsal sorunlara gerekse eğitimle ilgili konulara olumsuz sirayet ettiğini düşündükleri belirlenmiştir. Genel olarak ise kültürlerin dinamik bir yapıda olduğu ve sürekli gelişim ve değişime açık olmakla birlikte bu değişimin entelektüel seviyenin artması ile birlikte daha belirginleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre; doktora eğitimi sürecini etkileyen toplumsal, yapısal ve eğitsel hususlara ilişkin Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'ne ilişkin birtakım önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kültür, bireycilik, toplumculuk, doktora eğitimi

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE FACTORS AFFECTING THE EDUCATION OF PHD STUDENTS IN THE UNITED STATES OF AMERICA AND TURKEY IN TERMS OF INDIVIDUALIST AND COLLECTIVIST FEATURES (A COUNTERCULTURE RESEARCH)

TURAN, Yasin

Ph.D., İnönü University, Institute of Educational Sciences
Department of Educational Sciences, Curriculum and Instruction

Advisor: Prof. Dr. Kemal DURUHAN

June-2023, XVII+444 pages

This study was carried out with the aim of revealing the factors affecting the education process of doctoral students studying in Turkey and the USA in terms of individualistic and collectivist characteristics. Semi-structured interview forms, as one of the techniques used for qualitative research method, were used to collect data. This research is important in terms of evaluating the effects of social codes on the studying habits of individuals at the highest level of education and on the process of doctoral education, both for students and academicians.

The study was carried out on two phases. In the first part of the study, interviews were conducted with doctoral students studying at the University of Illinois at Chicago (UIC), located in Chicago, Illinois, United States of America, and academics attending doctoral courses. In the second part of the study, data were collected by interviewing doctoral students studying at İnönü University and academicians attending doctoral courses.

As a data collection tool, English and Turkish versions of two separate (student-academicians) semi-structured interview forms were used after the necessary literature review was made by the researcher. The interview questions, which received expert approval, were directed to Turkish and American students and academics according to the schedule planned with the participants, and audio recordings were made. The audio recordings were then converted into written format and raw data were obtained.

In order to carry out sub-theme and code determination studies of the data obtained from the research, the data transferred to Word format were transferred to QDA Miner Lite, an internet-based qualitative research analysis program, subjected to descriptive analysis and sub-themes and codes were extracted.

As a result of the analyzes, Turkish and American doctoral students made statements that matched the individualist codes in order to evaluate the factors affecting the doctoral education process, Turkish students gave answers to some subjects under the influence of the culture because they came from a socialist culture, and American students mostly responded to individualist codes. Despite the fact that they made evaluations regarding individualism, it was determined that they made evaluations that collectivism could be for their own benefit, especially in terms of competitiveness, excessive individualism, isolation and feeling of loneliness. Regarding social and educational issues, it was concluded that Turkish students evaluated the negative reflections of collectivist cultural characteristics, while American students evaluated that individualism contributed significantly to them.

As a result of the analyzes on Turkish and American academicians, it was determined that the evaluations of the questions asked were more close to each other than the students and were mostly expressed as different sub-themes under individualist codes. Similar to the answers obtained from Turkish students, it was determined that Turkish academicians thought that some issues stemming from collectivism had negative impacts on both social problems and educational issues. In general, it has been concluded that cultures have a dynamic structure and are open to continuous development and change, but this change becomes more evident with the increase in intellectual level. According to these results; some suggestions have been made for Turkey and the United States of America regarding the social, structural and educational issues affecting the doctoral education process.

Key Words: Culture, individualism, collectivism, PhD education

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
KISALTMALAR	xvii

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	6
1.3. Araştırmanın Önemi	7
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	8
1.5. Varsayımlar	8

İKİNCİ BÖLÜM KURAMSAL BİLGİLER ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Bilgiler	9
2.1.1. Kültürün Tanımı	9
2.1.2. Kültürün Özellikleri	14
2.1.3. Kültür Türleri (Boyutları)	18
2.1.3.1. Triandis'e Göre Kültürün Boyutları	19
2.1.3.2. Trompenaar ve Hampden-Turner'a Göre Kültürün Boyutları ...	21
2.1.3.3. Schwartz'a Göre Kültürün Boyutları	24
2.1.3.4. Hall'a Göre Kültürün Boyutları	25
2.1.3.5. Hofstede'ye Göre Kültürün Boyutları	29
2.1.4. Bireyci ve Toplumcu Kültürler	31
2.1.5. Kültür ve Eğitim İlişkisi	35

2.1.5.1. Bireyci Kùltùrlerde Eğitim	37
2.1.5.1.1. Bireyci Kùltùrlerde Aile ve Eğitim	37
2.1.5.1.2. Bireyci Kùltùrlerde Eğitimin Hedefleri	38
2.1.5.1.3. Bireyci Kùltùrlerde “İçerik” Ögesi	39
2.1.5.1.4. Bireyci Kùltùrlerde “Eğitim Durumu” Ögesi	39
2.1.5.1.5. Bireyci Kùltùrlerde “Değerlendirme” Ögesi	41
2.1.5.2. Toplumcu Kùltùrlerde Eğitim.....	42
2.1.5.2.1. Toplumcu Kùltùrlerde Aile ve Eğitim.....	42
2.1.5.2.2. Toplumcu Kùltùrlerde Eğitimin Hedefleri	42
2.1.5.2.3. Toplumcu Kùltùrlerde “İçerik” Ögesi	43
2.1.5.2.4. Toplumcu Kùltùrlerde “Eğitim Durumu” Ögesi	44
2.1.5.2.5. Toplumcu Kùltùrlerde “Değerlendirme” Ögesi	45
2.1.6. Hofstede'nin Bireycilik ve Toplumculuk İndeksi.....	46
2.1.6.1. Amerika Birleşik Devletleri'nin Kùltürel Yapısı.....	47
2.1.6.2. Türkiye'nin Kùltürel Yapısı	52
2.2. İlgili Araştırmalar	55
2.2.1. Bireycilik ve Toplumculuk Üzerine Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar ...	55
2.2.2. Bireycilik ve Toplumculuk Üzerine Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli.....	65
3.2. Çalışma Grubu.....	66
3.3. Veri Toplama Araçları	68
3.3.1. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği	68
3.3.1.1. Araştırmanın İç Geçerliği	69
3.3.1.2. Araştırmanın Dış Geçerliği.....	70
3.3.1.3. Araştırmanın İç Güvenirliği.....	71
3.3.1.4. Araştırmanın Dış Güvenirliği	72
3.4. Verilerin Toplanması	73
3.5. Verilerin Analizi.....	75

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve YORUM

4.1. Türk ve Amerikalı Doktora Öğrencilerinden Elde Edilen Bulgular ve Yorum.....	80
4.1.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	80
4.1.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum	84
4.1.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum	94
4.1.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	120
4.1.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	182
4.1.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	214
4.1.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum	230
4.1.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum	237
4.2. Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Bulgular ve Yorum.....	246
4.2.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	246
4.2.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum	254
4.2.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum	270
4.2.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	299
4.2.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	354
4.2.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum.....	381
4.2.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum	400
4.2.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum	406

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç	415
5.2. Öneriler	418
5.2.1. Türkiye'ye İlişkin Öneriler	418
5.2.2. Amerika Birleşik Devletleri'ne İlişkin Öneriler	420
5.2.3. Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	420
KAYNAKÇA	422
EKLER	441

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Düşük Bağlamlı ve Yüksek Bağlamlı Kültürlerin Karşılaştırılması	27
Tablo 2. Hall (1987)'ye göre Monochronic (Tek zamanlı) ve Polychronic (Çok zamanlı) Kültürlerde Yaşayan Bireylerin Özellikleri	29
Tablo 3. Bireyci ve Toplumcu Kültürlerde Yaşayan Bireylerin Özellikleri	35
Tablo 4. Araştırma Sorularının Hazırlanmasında Görüşlerine Başvurulan Uzmanlara İlişkin Bilgiler	75
Tablo 5. Bireyci ve Toplumcu Kültürlerdeki Bireylerin Sergiledikleri Özellikler	77
Tablo 6. Araştırmada Kullanılacak Bireyci ve Toplumcu Kriterlere İlişkin Görüşlerine Başvurulan Uzmanlara İlişkin Bilgiler	79
Tablo 7. Doktora Eğitiminin Amacına Yönelik Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	82
Tablo 8. Doktora Yapma Motivasyonlarına Yönelik Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	86
Tablo 9. Motivasyona Etki Eden Faktörlere Yönelik Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	89
Tablo 10. En Önemli Toplumsal Sorunlara Yönelik Olarak Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	96
Tablo 11. Toplumsal Sorunların Çözümüne Yönelik Öneriler Kapsamında Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen, Alt Tema ve Kodlar	102
Tablo 12. Toplumsal Sorunların Çözümüne Yönelik Olarak Yükseköğretim Kurumlarından Beklentileri Kapsamında Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	107
Tablo 13. Alanda Yaşanan Sorunların Çözümüne Yönelik Olarak Yükseköğretim Kurumlarından Beklentileri Kapsamında Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	114
Tablo 14. Akademisyenlerin Derslerini Planlarken Göz Önünde Bulundurması Gereken Unsurlara İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	122
Tablo 15. Verilen Ödev ve Projelere Yönelik Beklentilere İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	128
Tablo 16. Alanda Üretilen Bilimsel Bilginin Niteliğine İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen, Alt Tema ve Kodlar	134

Tablo 17. Doktora Eğitiminde Yaşanan Sorunlara İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	139
Tablo 18. Doktora Eğitiminde Yaşanan Sorunların Çözümüne Yönelik Çözüm Önerilerine İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	147
Tablo 19. Doktora Sürecinde En Fazla Yararlanılan Becerilere İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	155
Tablo 20. Doktora Eğitiminde Ölçme-Değerlendirmenin Rolüne İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	160
Tablo 21. Uygulanan Programın Yeterliliğine İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)	167
Tablo 22. Daha Önceki Çalışma Alışkanlıklarının Doktora Eğitimine Etkisine İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	176
Tablo 23. Kültürel Özelliklerin Doktora Eğitimine Olan Olumlu Etkilerine İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	184
Tablo 24. Kültürel Özelliklerin Doktora Eğitimine Olan Olumsuz Etkilerine İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	191
Tablo 25. Eğitim Sisteminin Doktora Eğitimine Olan Olumlu Etkilerine İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	199
Tablo 26. Eğitim Sisteminin Doktora Eğitimine Olan Olumsuz Etkilerine İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	208
Tablo 27. Doktora Tezinin Belirlenmesinde Göz Önünde Bulundurulmuş Hususlara İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	216
Tablo 28. Tez Danışmanında Bulunması Gereken Özelliklere İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	222
Tablo 29. Doktora Yapılan Kurumun Kültürüne İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	232
Tablo 30. Alanda Doktora Yapmayı Düşünen Öğrencilere Yönelik Önerilere İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	239
Tablo 31. Doktora Eğitiminin Amacına İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerin Cevaplarından Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	248
Tablo 32. Öğrencilerin Doktora Yapma Motivasyonlarına İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	256
Tablo 33. Öğrencilerin Motivasyonlarının Bozulmasına Etki Eden Olumsuz Faktörlere İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen, Alt Tema ve Kodlar	263

Tablo 34. Toplumsal Sorunlara İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Tema, Alt Tema ve Kodlar	272
Tablo 35. Toplumsal Sorunların Çözümüne Yönelik Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	279
Tablo 36. Toplumsal Sorunların Çözümüne Yönelik Doktora Öğrencilerinden Beklentilere İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	286
Tablo 37. Alanda Yaşanan Sorunların Çözümüne Yönelik Doktora Öğrencilerinden Beklentilere İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	294
Tablo 38. Öğrencilere Kazandırılması Gereken Becerilere İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)	301
Tablo 39. İdeal Bir Doktora Öğrencisinde Bulunması Gereken Özelliklere İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar.....	309
Tablo 40. Doktora Derslerini Planlarken Göz Önünde Buldukları Unsurlara İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar.....	316
Tablo 41. Akademisyenlerin Doktora Dersleri Kapsamında Verdikleri Ödevlerde Göz Önünde Buldukları Unsurlara İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	324
Tablo 42. Bir Araştırma/Ödev Yaparken Öğrencilerden Sergilemeleri Beklenen Bilimsel Beceri ve Yetkinliklere İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	332
Tablo 43. Alanda Üretilen Bilimsel Bilginin Niteliğine İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerin Görüşlerinden Elde edilen Alt Tema ve Kodlar	340
Tablo 44. Doktora Sürecinde Öğrencilerin Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerin Görüşlerinden Elde edilen Alt Tema ve Kodlar	347
Tablo 45. Kültürün Doktora Eğitimine Olan Olumlu Etkilerine İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerin Görüşlerinden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	356
Tablo 46. Kültürün Doktora Eğitimine Olan Olumsuz Etkilerine İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerin Görüşlerinden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar.....	363
Tablo 47. Eğitim Sisteminin Doktora Eğitimine Olan Olumlu Etkilerine İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar.....	369
Tablo 48. Eğitim Sisteminin Doktora Eğitimine Olan Olumsuz Etkilerine İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar.....	375

Tablo 49. İyi Bir Tez Konusunda Olması Gereken Özelliklere İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	383
Tablo 50. İyi Bir Tez Danışmanında Olması Gereken Özelliklere İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerin Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar.....	387
Tablo 51. Uygulanan Programın Güçlü Yönlerine İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	394
Tablo 52. Uygulanan Programın Zayıf Yönlerine İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	399
Tablo 53. Kurum Kültürüne İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar.....	402
Tablo 54. Alanda Doktora Yapmayı Düşünen Öğrencilere Yönelik Türk ve Amerikalı Akademisyenlerin Önerilerinden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar	408

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Zihinsel Programlamada Üç Farklılık (Eşsizlik) Düzeyi.....	12
Şekil 2. Trompenaar ve Hampden-Turner'in Kültür Boyutları	23
Şekil 3. Terpstra ve Sarathy'ye Göre Kültürün Öğeleri	37
Şekil 4. Hofstede'nin Bireycilik-Toplumculuk İndeksi Kapsamında Bazı Ülkelere İlişkin Değerler	47
Şekil 5. Hofstede'nin Kültürel Boyutları Kapsamında Türkiye'ye İlişkin Veriler	54
Şekil 6. Çinli Ailelerin Eğitime Olan Bakış Açısı	61
Şekil 7. Pew Research Center tarafından yapılan araştırmanın sonuçları	100

KISALTMALAR

akt: Aktaran

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

IÜ: İnönü Üniversitesi

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

UIC: University of Illinois at Chicago

vd: ve diğerleri

YÖK: Yüksek Öğretim Kurumu

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Toplum ve kültür, birbirini tamamlayan iki önemli kavramlardır. Kültür bir toplumda yaşayan bireylerce paylaşılan ortak ürünlerden, toplum ise ortak kültürü paylaşan ve birbirleriyle etkileşimde bulunan insanlardan oluşur. Toplum kültür olmadan varlığını sürdüremeyeceği gibi, kültür de kendisini koruyan ve geliştiren bir toplum olmadan ayakta duramaz (Gül, 2004). Toplum birçok dinamiğin bir araya gelerek oluştuğu bir yapıdır. Çağdaş milli toplumun yapısını oluşturan ana öğeler arasında; aile, eğitim, örgütlü kamuoyu, ekonomi ve devlet kurumları gelmektedir. Bu unsurlar birbirlerinin işlevlerini verimli olarak yerine getirmelerini kolaylaştıracak ahenkli bir ilişki ve etkileşim içindedirler (Ozankaya, 1991). Toplumla kültürün iç içe geçtiği değerlendirildiğinde, kültürün toplumun yapısını oluşturan bu unsurlar üzerinde, bu unsurların ise kültür üzerinde etkisinin gözlenmesi kaçınılmazdır. Zira kültür; değişime açık toplumsal ve bütünleştirici bir yapıdır (Güvenç, 1979).

Toplum ile kültür arasındaki bu etkileşim, Sosyoloji ve Antropoloji olmak üzere birçok bilim alanında araştırmaya konu olmuştur. Toplumların daha iyi anlaşılmasına ışık tutan kültürel araştırmalar ilk olarak 1950'li yıllarda Büyük Britanya'da ortaya çıkmış ve daha sonra Amerika ve Avusturalya'ya yayılarak 1960'lı yıllarda daha sistematik bir yapıya bürünmüştür (Britannica, 2019). Bu yıllardan sonra iletişim teknolojileri başta olmak üzere bilimsel alanda yaşanan gelişmeler farklı toplumların ve kültürlerin etkileşimine zemin hazırlamıştır. Bu durum kültürel araştırmalara uluslararası olma boyutu kazandırmış ve literatürde kültürlerarası araştırmaların da yer almasını sağlamıştır. Kültürlerarası araştırmalar insan davranışlarındaki kültürden kaynaklı farklılıkların anlaşılması amacıyla iki veya daha fazla farklı kültürün sistematik bir şekilde karşılaştırılması amacıyla yürütülür (Matsumoto ve Juang, 2003).

Öte yandan, kültür gibi oldukça geniş ve kapsamlı bir kavramı esas alarak araştırma yapmak birçok zorluğu da beraberinde getirmektedir. Bu zorluklar arasında, kullanılacak veri toplama teknikleri, veri kaynaklarına ulaşım ve verilerin analizi gibi araştırma yöntemleri ile ilgili konular gelmektedir (He ve Van de Vijer, 2013).

Annamoradnejad, Fazli, Habibi ve Tavakoli (2019)'a göre; farklı kültürlerden insanlara ulaşmak, örneklem sayısındaki sınırlılıklar, tercüme gerektiren durumlardan kaynaklı sorunlar, araştırmacın kendi kültürünü üstün görme yanlılığı gibi unsurlar kültürlerarası araştırmalarda sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunların üstesinden gelmeden önce araştırmacıları zorlayan en önemli konu ise kültürün çok boyutlu yapısıdır. Bu nedenle tek başına kültür kavramı üzerine bir araştırma inşa etmek neredeyse imkansızdır. Bundan dolayı araştırmacılar özellikle kültürlerarası çalışmalarda kültürün farklı boyutlarını esas alarak çalışmalar yürütmüşlerdir.

Kültürün boyutlarının neler olduğu konusu birçok araştırmacı tarafından ele alınmıştır. Triandis (1994); kültürel karmaşıklık, kültürel sıkılık, bireycilik ve toplumculuk olmak üzere kültürün 4 boyutundan bahsederken; Trompenaar ve Hampten-Turner (1998) kültürü 7 boyutlu bir yapı olarak ele almışlardır. Bu boyutlar; evrensellik-tikelcilik, bireycilik-toplumculuk, düşük bağlamlılık-yüksek bağlamlılık, duygusallık-nötrlük, başarı odaklılık-referans odaklılık, zamana karşı tutum ve çevreye karşı tutum olarak ifade edilmiştir. Kültürün boyutlarına ilişkin bir diğer kapsamlı çalışma da Robert House'un liderlik ettiği ve GLOBE (Global Leadership and Organizational Behavior Effectiveness) olarak adlandırılan araştırma sonunda; güç mesafesi, belirsizlikten kaçınma, insanilik, kurumsal toplumculuk, grup içi toplumculuk, kararlılık, cinsiyet eşitliği, geleceğe intibak ve performans odaklılık olmak üzere kültürün 9 boyutunun olduğunu savunmuşlardır (House, Hanges, Javidan, Dorfman ve Gupta, 2004). Hofstede, Hofstede ve Minkov (2010) ise kültürün 6 boyutuna işaret etmişlerdir. Bu boyutlar; güç mesafesi, bireycilik-toplumculuk, erkeklik-dişilik, belirsizlikten kaçınma, uzun süreli intibak-kısa süreli intibak ve müsamaha-kısıtlama olarak ifade edilmiştir.

Kültürün boyutlarına ilişkin farklı sosyologlar tarafından yapılan değerlendirmeler incelendiğinde bireycilik ve toplumculuk boyutunun hemen hemen hepsinde ortak bir boyut olarak ele alındığı görülmektedir. Bu boyutun, farklı kültürlerin toplumsal hayatlarının her alanına tesir eden önemli bir gösterge olmasının yanı sıra birçok kültürel ve kültürlerarası araştırmanın da odağında yer aldığı görülmektedir. Nitekim kültür, insan davranışlarını ve toplumsal refleksleri açıklayan en önemli kaynaklardan birisidir.

Özellikle son yıllarda yaşanan teknolojik gelişmeler başta kitle iletişim araçları olmak üzere birçok alanda yeni imkanlar sunmaktadır. Havacılık başta olmak üzere ulaşımda yaşanan gelişmeler, internetin hayatımıza girmesi, akıllı telefon teknolojisinin geldiği nokta ve sosyal medya platformlarına olan rağbet dünyanın neresinde olursa olsun

insanları birbirine daha da yakınlaştırmıştır. Öyle ki, 2017 yılı itibariyle turizm amaçlı bir başka ülkeye seyahat eden kişi sayısı 1 milyar 320 milyon; 2019 yılı itibariyle dünya üzerinde sosyal medya ağlarını kullanan kişi sayısı ise 2 milyar 960 milyon olarak gerçekleşmiştir. Bu sayısının 2021 yılında 3 milyarı geçeceği beklenmektedir (Statista, 2019). İnsanların birbirlerine bu kadar yakın olması farklı kültürlerle etkileşimi kolaylaştırmakta ve kültürel değişimlere zemin hazırlamaktadır. Kültürün değişime açık dinamik yapısı onun birçok faktörden etkilenerek zaman içerisinde evrilebileceğini de göstermektedir. Bu değişim geniş çaplı ve zaman yayılan bir süreç izleyebileceği gibi, daha önce ifade edilen boyutlar özelinde de gerçekleşebilir.

Değişimin boyutlarının anlaşılabilmesi için öncelikle geçmişteki ve güncel durumun ortaya konulması önem arz eder. Alan yazında bireycilik-toplumculuk boyutuna yönelik yapılan kültürlerarası çalışmalar incelendiğinde araştırmacılar, aile yapısından, ekonomilerine, eğitim sistemlerinden siyasi eğilimlerine toplumları ilgilendiren birçok alanda farklı kültürleri bireycilik ve toplumculuk çerçevesinde incelemiş ve karşılaştırmışlardır. Bu alanlar içerisinde eğitimin kültürle olan ilişkisi ön plana çıkmaktadır. Nitekim eğitim; toplumun kültürünü yeni nesillere aktararak toplumsal bütünlüğü ve devamlılığı sağlayan (Ocak, 2004) kasıtlı bir kültürlenme sürecidir (Ertürk, 1994). Bu nedenle alan yazında bireycilik ve toplumculuk boyutlarının eğitim üzerinde olan yansımalarını inceleyen birçok araştırma mevcuttur.

Ahmed, Chung ve Eichenseher (2003), değerler eğitimi odaklı bir araştırma yapmıştır. Bu kapsamda, bireyci ve toplumcu ülkelerdeki üniversitelerin İşletme bölümünde okuyan öğrencilerin etik ve ahlak anlayışlarını karşılaştırmışlardır. Araştırma bulguları, bu iki kültürel boyutun öğrencilerin “ahlaki ve etik olmayan davranış” tanımlamalarında anlamlı bir farklılık yarattığı sonucuna ulaşmışlardır. Bireycilik ve toplumculuğun eğitimde duyuşsal faktörlere olan etkisinin yanı sıra, eğitim programlarının hedefler, içerik, eğitim durumları ve değerlendirme öğelerine olan etkilerini inceleyen araştırmalar da mevcuttur. Littlewood (2001), 8’i Asya 3’ü Avrupa ülkelerinden oluşan katılımcılar üzerinde yaptığı çalışmada öğrencilerin sınıf içerisindeki öğrenme davranışlarını incelemiştir. Bu amaçla, sınıf içerisindeki öğretmen ve öğrenci rolleri ile öğrencilerin motivasyon algılarının bireycilik ve toplumculuk bağlamında karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırma sonunda, katılımcıların neredeyse tamamının öğrencinin merkezde olmadığı otorite temelli öğrenmeyi sorguladıkları ve aynı amaçlar doğrultusunda bir grup içerisinde çalışmaya ve aktif katılıma yönelik olumlu algıya sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmacılar bu durumu, Asya ve Avrupa ülkelerine

yönelik bireycilik ve toplumculuk nitelermelerinin bazı yönleri itibariyle sorgulanabileceği şekilde yorumlamışlardır. Bu araştırmanın sonuçları aynı zamanda kültürün dinamikliği ve değişime açıklığını da teyit eder niteliktedir.

Hofstede (2019)'un yapmış olduğu araştırmaya göre zengin bir toplumsal hafızası ve kültürel alt yapısı olan Türkiye'nin bireycilik-toplumculuk indeksi 37 olarak bulunmuştur. Bu da ülkemizi kültürün toplumcu boyutunda konumlandırmaktadır. Bu kapsamda ülkemizde de yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından bireycilik ve toplumculuk özelinde birtakım araştırmalar yürütülmüştür. Alan yazın incelendiğinde bu çalışmaların psikoloji, işletme, yönetim ve girişimcilik gibi alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir.

Bireycilik ve toplumculuğu eğitim bağlamında alan araştırmacılarından birisi olan Duruhan (1996), yapmış olduğu çalışmada Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinden günümüze kadar olan eğitimsel gelişmelere; anayasalara, eğitim politika ve reformlarına, eğitim şuralarına, kalkınma planlarına, okul programlarına, eğitimde program geliştirme çalışmalarına ve öğretmen yetiştirme uygulamalarına yansıyan bireyci ve toplumcu eğitim anlayışlarını irdelenmiştir.

Taştemir (2006) ise Türk eğitim sistemi zorunlu öğretimde toplulaştırma uygulamasını konu alan bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışmada, 2004 yılında ilköğretim programlarında yapılan köklü felsefi değişim irdelenmiş ve programların toplumcu bir bakış açısıyla hazırlandığı ifade edilmiştir. Bu değişimin özellikle ders içeriklerine ve öğretmen rollerine önemli oranda yansıdığı ancak öğretmenlerin bu yeni felsefeye yeterince hazır olamamalarından dolayı uygulama noktasında bazı sorunların yaşandığı tespitinde bulunmuştur.

Yerel araştırmaların yanı sıra ülkemizin Toplumcu kültürel özelliklerinin eğitimin de aralarında bulunduğu farklı bağlamlar içerisinde Bireyci ülkelerle karşılaştırıldığı kültürlerarası araştırmalardan da söz etmek mümkündür. Bu kapsamda Akıner ve Tijhuis (2008) Türk ve Hollandalı yöneticilerin özelliklerini; Ayçiçeği-Dinn ve Caldwell-Harris (2011) Amerikalı, Türk ve Amerika'ya göç etmiş Türklerin özelliklerini; Özeltin (2015) kültürel farklılıkların insan kaynakları yönetimi üzerindeki etkisini; Alazoğlu ve Mahikara (2015) Türk ve Amerikan öğrencilerin okul ortamındaki iletişimlerde çatışma çözme becerilerini bireyci ve toplumcu kültürel karakterler açısından ele almışlardır.

Bireycilik ve Toplumculuk boyutların eğitime yansımalarına ilişkin Türkiye'deki durumu betimleyecek gerek yerel gerekse kültürlerarası çalışmaların niceliği ve kapsamlarının sınırlı olması bu çalışmanın şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Bu

çalışmaya yön veren unsurların başında eğitim ve kültür kavramlarının belli bir zamana yayılan, değişime açık, dinamik ve sosyal yapıları gelmektedir. Son yıllardaki gelişmelere baktığımızda ülkemizde en fazla değişime uğrayan sistemlerin başında eğitim sistemimiz gelmektedir. Bu değişimler kimi zaman sınırlı nitelikte olabileceği gibi kimi zaman da eğitim felsefesinin değişmesiyle sonuçlanacak kadar kapsamlı olabilmektedir. Özellikle 2004 yılında hayata geçirilen değişikliklerle birlikte eğitim sistemimiz yeni bir boyut kazanmıştır. Yapılan değişiklikler; eğitimin vizyon ve hedeflerinden içeriğine, öğretmen ve öğrenci rollerinden uygulanacak öğretim yöntem ve tekniklerine birçok konuya etki etmiştir. Bu değişiklikleri kültürden bağımsız düşünmek olanaksızdır. Nitekim, geçmişte ve günümüzde yapılan köklü reformların gerekçeleri arasında düşünme, anlama, araştırma ve sorun çözme yetkinliği gelişmiş; bilgi toplumunun gerektirdiği bilgi ve becerilerle donanmış; millî kültür ile insanlığın ve demokrasinin evrensel değerlerini içselleştirmiş; iletişime ve paylaşıma açık, sanat duyarlılığı ve becerisi gelişmiş; öz güveni, öz saygısı, hak, adalet ve sorumluluk bilinci yüksek; gayretli, girişimci, yaratıcı, yenilikçi, barışçıl, sağlıklı ve mutlu bireylerin yetişmesine ortam ve imkân sağlamak gelmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019).

Bu vizyona sahip bir eğitim anlayışının uzun vadede ülkenin kültürel dokusunu da etkilemesi muhtemeldir. Farklı bir açıdan bakıldığında “Acaba bu değişimlerin arkasında kültürdeki değişim mi yatmaktadır?” ya da başka bir ifadeyle, “Eğitim mi kültürü kültür mü eğitimi değiştirmektedir?” sorusu gündeme gelebilir. Nitekim Türkiye her ne kadar Toplumcu bir kültür olarak değerlendirilse de günümüzde yaşanan hızlı gelişmelerin de katkısıyla bireysel bireyciliğin de ağırlık kazandığı bir toplum olma yolunda ilerlemektedir. Benzer bir tespitte bulunan Duruhan (1996) Türk toplumunun artan nüfusu ve teknolojinin etkisi nedeniyle Bireyciliğe doğru kaydığını belirtmiştir.

Öte yandan Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İngiltere, Avustralya gibi toplumlar çok net Bireyci kültürel karakterler sergilemektedir. Bunlar içinde ABD 91 olan Bireycilik indeksi ile en Bireyci toplum olarak ön plana çıkmaktadır (Hofstede, 2019). Aileden başlayıp yükseköğretime kadar devam eden eğitim sürecinde ABD eğitim sisteminde Bireyciliğin etkileri görülmektedir. Bu nedenle, kültürlerarası bir çalışma niteliği taşıyan bu çalışmada Türkiye ile karşılaştırılacak kültür olarak en Bireyci toplum olan ABD seçilmiştir. Bu bağlamda, ABD ile Türkiye’de öğrenim gören doktora öğrencilerinin ve akademik danışmanlarının çalışma alışkanlıklarının Bireyci ve Toplumcu kültürel özellikler açısından karşılaştırılması araştırmanın konusu olmuştur. Araştırmanın doktora öğrencileri ile yürütülmesinin altında yatan en önemli sebep ise

yaşadıkları toplumun ve kültürün eğitim sisteminde aileden başlamak üzere tüm eğitim kurumlarına ilişkin oldukça derin bir geçmişe sahip, bilişsel ve duyuşsal açıdan belli bir olgunluğa ulaşmış bireyler olmaları yatmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma ile Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'nde öğrenim gören doktora öğrencilerinin çalışma alışkanlıklarına etki eden faktörlerin Bireyci ve Toplumcu kültürel özellikler açısından karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Bu genel amaç çerçevesinde şu sorulara yanıt aranacaktır:

Türkiye ve ABD'de yaşayan doktora öğrencilerinin ve akademisyenlerin;

1. Doktoranın amacına,
2. Doktora yapma motivasyonlarına ve bu motivasyonlara etki eden faktörlere,
3. Toplumsal sorunlara, alanlarında yaşanan sorunlara ve bu sorunların çözümüne,
4. Doktora eğitimi sürecine,
5. Bireyci ve Toplumcu kültürel özelliklerin ve eğitim sistemlerinin doktora sürecine yansımalarına,
6. Tez konusunu belirleme ve danışmanlık süreçlerine,
7. Kurum kültürüne,
8. Alanda doktora yapmak isteyen bireylere yönelik önerilerine ilişkin görüşleri Bireyci ve Toplumcu özellikler açısından ne tür farklılıklar göstermektedir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Kültürün Bireycilik ve Toplumculuk boyutuna ilişkin yapılan araştırmalar incelendiğinde eğitim alanında yapılan araştırmaların diğer alanlara nispeten daha az ve dar kapsamlı oldukları görülmektedir. Var olan araştırmalar içerisinde de yükseköğretim alanında ve özellikle de doktora seviyesinde yapılmış yerel ve kültürlerarası araştırma oranı oldukça düşüktür. Doktora öğrencilerinin çalışma süreçlerinin farklı kültürel kodlar bağlamında karşılaştırılmasının bu alandaki bilgi açığını kapatacağı değerlendirilmektedir. Bu araştırmayı gerekli ve önemli kılan bir diğer unsur ise kültürün değişime açık dinamik yapısıdır. Eğitimde Toplumculuk ve Bireycilik arasında gel-gitler yaşayan ülkemizde formal eğitimin en üst basamağına ulaşmış bireylerden elde edilecek veriler ülkemizin bu iki boyut bağlamında konumlandırılmasına ışık tutacaktır. Öte

yandan teknolojik gelişmeler sayesinde kültür değişimlerinin hız kazanması, ülkemizde son yıllarda yapılan eğitim sistemi değişiklikleri ve gelecekte hayata geçirilmesi planlanan eğitim vizyonu göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışmanın daha önceki araştırmalardan elde edilen bulguların güncellenmesine ve yeni durumun tespitine yardımcı olacağı değerlendirilmektedir. Araştırma sonunda elde edilecek verilerin toplanmasına kullanılan yöntemler ve verilerin içeriği ve kapsamlılığı nedeniyle, sadece yükseköğretim seviyesinde değil eğitimin her safhasında teoriye ve uygulamaya yönelik çıkarımlarda bulunmak mümkün olacaktır. Bu nedenle, kültürlerarası bir karşılaştırma içeren bu araştırmanın gerek ulusal gerekse uluslararası literatüre önemli bir katkıda bulunacağı değerlendirilmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma;

1. Türkiye ve ABD’de çalışma grubunun seçildiği üniversiteler,
2. Seçilen üniversitelerde ders dönemini tamamlayan doktora öğrencileri,
3. Çalışma grubundaki öğrencilerine danışmanlık yapan akademisyenler,
4. Kültürün Bireycilik ve Toplumculuk boyutları ile sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

Araştırmada aşağıda belirtilen varsayımlardan hareket edilmiştir:

1. Öğrencilerin ve akademisyenlerin görüşme formunda yer alan soruları içtenlikle ve doğru olarak yanıtladıkları varsayılmıştır.

2. BÖLÜM

KURAMSAL BİLGİLER ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Bilgiler

2.1.1. Kültürün Tanımı

Sosyal Bilimler ile ilgili birçok alanda karşımıza çıkan kavramların başında “Kültür” gelmektedir. Kültür kavramının muhtevası ve tanımı söz konusu olduğunda oldukça geniş ve derin bir bilgi havuzu olduğunu söylemek mümkündür. Kültür kelimesinin kökeni Latince “bakmak” anlamına gelen “cultus” ve Fransızca toprağı sürmek anlamına gelen “colere” kelimelerine dayanmaktadır (Berger, 2000). Sözlük anlamı olarak ise; a) bir ırksal, dini veya sosyal grubun geleneksel inançları, sosyal biçimleri ve maddi özellikleri, b) insanlar tarafından bir yerde veya zamanda paylaşılan günlük varlığın karakteristik özellikleri, c) Bir kurum veya kuruluşu karakterize eden ortak tutumlar, değerler, hedefler ve uygulamalar kümesi, d) öğrenme ve sonraki nesillere bilgi aktarma kapasitesine bağlı olan insan bilgisi, inancı ve davranışının bütünleşik modeli şeklinde tanımlanmaktadır. (Merriam-Webster, 2019).

Kültür ile ilgili önemli çalışmalar yürüten isimlerin başında İngiliz Antropolog Edward B. Tylor gelmektedir. Tylor (1871) kültürü; bir üye olarak insanın edindiği bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, gelenek ve diğer yetenek ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütün olarak tanımlamıştır. Kroeber ve Kluckhohn (1952) yazdıkları kitapta kültür kavramının aslında ne denli geniş ve farklı şekillerde tanımlanabileceğini gözler önüne sermiştir. Söz konusu çalışma kapsamında kültürün tanımı; a) Tanımlayıcı, b) Tarihsel, c) Normatif, d) Psikolojik, e) Yapısal ve f) Genetik olmak üzere 6 ana kategori altında toplanmış ve bu başlıklar da bir takım alt bölümlere ayrılarak tanım yelpazesi genişletilmiştir.

Sosyoloji ve Antropoloji olmak üzere bilimin farklı alanlarında çalışmalar yürüten bilim insanlarının kültüre ilişkin tanımlamaları bu ana ve alt başlıklar altında sunulmuştur. Örneğin; tanımlayıcı kategoride yer verilen Hiller (1933)’ün tanımına göre kültür; kişiler arası ilişkiyle gelişen veya bir sosyal gruptan öğrenilen inançlar, düşünce sistemleri, sanat, yaşam tarzı, gelenekler, görenekler ve sosyal olarak düzenlenmiş tüm

hareket bütünüdür (Hiller, 1933). Kültürü tarihsel çerçevede ele alan Sutherland ve Woodward (1940), onu bir nesilden diğerine aktarılabilecek her şeyi içeren bir kavram olarak tanımlamıştır. Bu tanıma göre; bir halkın kültürü, sosyal mirasıdır; bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk ve yönetim biçimini içeren karmaşık bir bütündür. Kültürün normatif olarak ele alındığı tanımlara bakıldığında ise bu tanımların toplumsal kuralları, yaşam tarzlarını, idealleri, değerleri ve davranışları vurguladıkları görülmektedir. Gillin ve Gillin (1942), gelenek ve görenekler başta olmak üzere, bireylerin tutumlarını, fikirlerini ve sosyal davranışlarını yönlendiren sembollerin çeşitlilik gösterdiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda, her toplumun üyeleri için aşağı yukarı ortak olan, nesilden nesile aktarılan, çocuklara öğretilen ve sürekli olarak değişmek zorunda olan ortak kalıplarını ve açık veya örtülü bir dizi davranış örüntüsünü kültür olarak tanımlamışlardır. Bidley (1949)' a göre kültür; bir toplum içindeki bireylerin kazanılmış ya da yetiştirilmiş davranış ve düşüncelerinin yanı sıra, toplum üyelerinin bildiği ve uymaya çalıştıkları entelektüel, sanatsal ve sosyal ideallerden oluşur.

Psikoloji çerçevesinde yapılan tanımlara bakıldığında ise kültürün insan davranışlarıyla ne denli yakından ilişkili olduğuna vurgu yapıldığını görmek mümkündür. Bu çerçevede yapılan tanımların da kendi içerisinde farklı noktalara odaklandığı görülmektedir. Piddington (1950)'ye göre kültür; insanların biyolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşıladıkları ve kendilerini çevrelerine adapte ettikleri maddi ve entelektüel araçların toplamı olarak tanımlanabilir. Bu tanım kültürün bir problem çözme aracı olarak görüldüğü yaklaşımı yansıtmaktadır. Kültürün öğrenme süreciyle ilişkisini ortaya koyan tanımlardan birisi Hoebel (1949) tarafından sunulmuştur. Bu tanıma göre kültür; bir toplumun üyeleri tarafından karakteristik olarak sergilenen, doğuştan getirilmeyen ancak zaman içerisinde öğrenilen davranışlar bütünüdür. Bu tanım da daha önce verilen tanımlarda olduğu gibi davranış kavramını içermektedir.

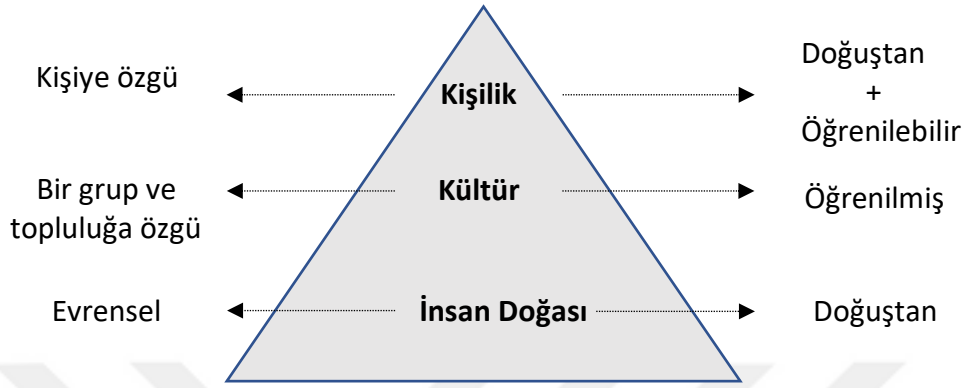
Tanımların kategorisi ne olursa olsun kültür ile birey davranışı arasındaki ilişkiye özellikle değindikleri görülmektedir. Bu bağlamda kültür; bir bireyin herhangi bir sosyal ortama girdiğinde beraberinde taşıdığı yerleşik davranışlarının büyük bir bölümünü oluşturan geleneksel eylem kalıplarıdır (Murdock, 1941). Kroeber ve Kluckhohn (1952)'nin kültürün tanımına yönelik kategorilerin beşincisi yapısallığa vurgu yapan tanımlar" olarak sunulmuştur. Bu tanımlar kültürün organizasyon boyutuna vurgu yapmaktadır. Kültürü bir organizasyon olarak ele alan Turney-High (1949)'ın tanımına göre kültür; insanın içgüdüsel olmayan faaliyetlerinin işlevsel ve bütünleşmiş bir toplamıdır. Grup tarafından kabul edilen ve gelecek nesillere aktarılan maddi veya

manevi varlıkların belli bir organizasyon yapısı altında işleyişidir. Kültüre ilişkin verilen tanımlara ilişkin son kategori ise genetiklik başlığı altında toplanmıştır. Bu noktada genetiklik kavramı, kültürün yapay bir insan ürün olması gerçeğini vurgulamak için kullanılmaktadır. Folsom (1928) kültürü; yapay olan her şeyin toplamı olarak tanımlamaktadır. İnsan tarafından icat edilen ve bir nesilden diğerine aktarılan araçların ve yaşam alışkanlıklarının tamamını kapsayan kavramdır (Hiller, 1933, Sutherland ve Woodward, 1940, Gillin ve Gillin, 1942, Bidley 1949, Piddington, 1950, Hoebel, 1949, Murdock, 1941, Turney-High, 1949, Folsom, 1928' den akt. Kroeber ve Kluckhohn, 1952).

Kültür kavramına farklı yaklaşımlar arasında Hofstede, Hofstede ve Minkov gelmektedir. Hofstede, Hofstede ve Minkov (2010), kültürü açıklarken bir benzeşime başvurmakta ve kültürü bilgisayarların programlanmasına benzeterek “zihinsel programlanma” olarak ifade etmektedir. Bir bireyin zihinsel programlarının kaynakları, içinde büyüdüğü ve yaşam deneyimlerini topladığı sosyal ortamlarda yatmaktadır. Programlama aile içinde başlar; mahalle içinde, okulda, gençlik gruplarında, işyerinde ve yaşayan toplulukta devam eder. Kültür kavramının özellikle Sosyoloji ve Antropolojide önemli bir karşılığı vardır. Sosyal Antropolojide kültür, tüm bu düşünme ve hissetme kalıpları için kullanılan geniş kapsamlı bir kelimedir.

Hofstede ve arkadaşlarına göre (2010), kültür öğrenildiği yerde ve aynı sosyal ortamda yaşayan insanlarda paylaşıldığı için her zaman kolektif bir fenomen olma özelliği taşır. Kültür, sosyal oyunun yazılı olmayan kurallarından oluşur. Bir grubun üyelerini veya bir insan kategorisini diğerlerinden ayıran, aklın ortak programlamasıdır. Kültür doğuştan değil, öğrenilir. Birinin geninden ziyade birisinin sosyal çevresinden türemiştir. Kültür, bir yandan insan doğasından, diğer yandan bir bireyin kişiliğinden ayırt edilmelidir. İnsan doğası, Rus profesöründen Avustralya’da yaşayan bir Aborjin’e kadar tüm insanlarda ortak ve kalımsal olup zihinsel yazılımındaki evrensel düzeyi temsil eder. Bilgisayar benzetimine dönecek olursak, fiziksel ve temel psikolojik fonksiyonumuzu belirleyen “işletim sistemi” dir. İnsanın korku, öfke, sevgi, neşe, üzüntü ve utanç hissetme yeteneği, başkalarıyla ilişki kurma ihtiyacı ve çevreyi gözlemleme ve diğer insanlarla bu konuda konuşma imkânı bu zihinsel programlama seviyesine aittir. Bununla birlikte, bu duygularla yapılanlar, korku, neşe ve benzeri duyguların ifade ediliş şekli ise kültür tarafından şekillendirilir. Hofstede ve arkadaşları (2010), zihinsel programlamada üç farklılık (eşsizlik) düzeyinin olduğunu ve bu düzeylerin farklı özelliklerinin olduğunu piramit şeklinde göstermiştir:

Şekil 1.
Zihinsel Programlamada Üç Farklılık (Eşsizlik) Düzeyi

Kaynak: Hofstede ve arkadaşları (2010:6)

Kültür kavramının tanımına ve farklı boyutlarına ilişkin ülkemizde de literatürün oldukça zengin olduğu görülmektedir. Türk Dil Kurumu (TDK)'nın sözlüğünde Fransızca kökenine dair not düşülen kültür kelimesinin tanımı şu şekilde verilmektedir (Türk Dil Kurumu, 2019):

“Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin. 2. Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü. 3. Muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi. 4. Bireyin kazandığı bilgi.”

Türk Dil Kurumu'nun verdiği tanımda geçen “hars” kelimesinin sözlük anlamına baktığımızda ise karşımıza kültür kelimesinin Fransızca kökeninde geçen “colere” kelimesiyle aynı anlamı (tarla sürmek) taşıdığı ve ikincil anlam olarak da “kültür” kelimesine karşılık geldiği görülmektedir (TDK, 2019). Bu noktada hars kelimesi için ayrı bir parantez açmakta fayda vardır. Nitekim ülkemizin yetiştirdiği önemli düşünürlerin kültür tanımlamasında genellikle hars kelimesini tercih ettikleri ve kültür ile medeniyeti farklı bir şekilde ele aldıkları görülmektedir. Bu isimlerin başında gelen Ziya Gökalp, kültürü “bir millette yaygın terbiye yoluyla toplundan kişilere geçen ruh hallerinin toplamı” olarak tanımlamıştır. Kültürü tanımlarken aynı zamanda medeniyet ile arasındaki farka da değinen Ziya Gökalp, kültürün en önemli özelliğinin “milli” olduğunu, medeniyetin ise milletler arası bir anlam taşıdığını belirtmiştir. Kültür

sadece bir milletin dinî, ahlâkî, hukukî, aklî, estetik, dil, ekonomik ve fen hayatlarının birbiriyle uyumlu bir bütünüdür. Medeniyet ise aynı medeniyet dairesine giren birçok milletlerin sosyal hayatlarının ortaklaşa bir toplamıdır. Medeniyeti kişisel iradelerle vücuda gelen sosyal olaylar bütünü olarak değerlendiren Ziya Gökalp, kültürü, kişilerin iradesiyle yapmacık olarak değil, toplumların oluşturduğu bir duyuş ve düşünüş tarzı olarak ele alır. (Önder, 1974).

Kültür ve medeniyet üzerine önemli tespitleri olan bir diğer Türk düşünür Mehmet Akif Ersoy ise kültürü tanımlarken din faktörünün mutlaka dikkate alınması gerektiğini düşünmüştür. Bu düşüncesi kültür tanımına da açık bir şekilde yansımıştır. Mehmet Akif'e göre kültür şu şekilde tanımlanabilir (Aksoy, 1991):

“Kültür Allah'ın insanlara gönderdiği, Kur'an ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hadisleri çerçevesinde, yine Allah'ın izniyle insanların yaptıkları şeylerdir.”

Ziya Gökalp ve Mehmet Akif gibi isimler kültür ve medeniyet kavramlarının birbirinden ayrı olarak ele alınması gerektiğini savunurken, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ise bu iki kavramın birbirinden farklı ele alınmaması gerektiğini ve birbirinin tamamlayıcısı olduğunu savunmuştur. Atatürk'ün kültür anlayışının en önemli unsuru “ulusal kültür” kavramına dayanmaktadır. Kültüre ilişkin ulusal ve uluslararası literatürde yer alan çalışmaların birçoğunda “ulusal kültür” kavramı sıkça kullanılır olmuştur. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu kavram daha detaylı bir şekilde açıklanacaktır.

Atatürk'ün yaşadığı dönem, bir ülkenin yeniden var oluşu için verdiği mücadeleye etmiş olduğu liderlik ve muasır medeniyetler seviyesine ulaşmış bir ulus hayali onun kültür ile medeniyet kavramlarını bir arada değerlendirmesine zemin hazırlamıştır. Atatürk ayrıca kültür kavramını yalnızca sosyolojik veya antropolojik bir olgu olarak değerlendirmenin de ötesine geçerek devlet yönetimi, fikir hayatı ve hatta ekonomiye kadar uzanan bir yelpazede özellikle milli kültüre yönelik tespitlerde bulunmuştur. Hars/kültür ve medeniyet üzerine Türk Ocakları'nda yapmış olduğu bir konuşmada kapsamlı bir değerlendirmede bulunarak şu ifadeleri kullanmıştır (Türk Ocakları ve Atatürk, 1996' dan akt. Yıldırım, 1997):

“Her millet, devlet hayatında, fikir hayatında, iktisadi hayatında bir şeyler yapar. İşte bu üç hayatın toplamına ve sonuçlarına hars denir. 'Bizim devlet hayatımızda, bilindiği gibi, Osmanlı siyaseti gayr-i mütecanis unsurlardan ve maddelerden meydana gelmişti. Bunlardan

bir halita yapmak mümkün olmadığı için, Osmanlı siyaseti yerine yeni bir siyaset çıktı. O siyaset, milli bir siyasettir. Türkçülük siyasetidir. Bu siyaseti ilan edip yaygın hale getirmekle beraber, fikri, içtimai, iktisadi hayatlı ilerletmek gerekir. Bu üç şeklin hayattaki gelişme dereceleri birleştiği zaman, ortaya o milletin harsı çıkar. Bazıları harsla medeniyeti ayırmazlar. Bundan maksat, devlet, fikir ve iktisadi hayattır ki, bu, o milletin harsıdır. Bilindiği üzere her milletin kendine mahsus bir harsı vardır. Hars, bu hassa ve karakterle ifade edilir. Bence de en ilmi olanı harsla medeniyeti birleştirmektir.”

Yakın tarihimize bakıldığında da kültür üzerine birçok Türk aydınının ve düşünürün çalışma yaptığını görmek mümkündür. Bu isimlerin arasında yer alan Nermi Uygur, Felsefe, Dil ve Kültür üzerine önemli tespitlerde bulunmuştur. Bu tespitlerin birinde kültürü; insanlığın ortaya koyduğu, içinde insanın var olduğu tüm gerçeklik olarak tanımlamıştır. Kültürü, kıyı bucağıyla insan dünyası, insanın kendini kendi evinde duymak için oluşturduğu bir evren olarak belirtmiştir. Uygur’a göre kültür; insanın nasıl düşündüğü, duyduğu, yaptığı, istediği; insanın kendisine nasıl baktığı, özünü nasıl gördüğü; değerlerini, ülkülerini, isteklerini nasıl düzenlediği ile ilgilidir. Bir insanın yaşama üslubunu, var olma programını, eylem kalıplarını anlamak için kültüre bakmak yeterlidir. Dil, ekonomi, teknik, sanat, hukuk, bilim, devlet, yöntem gibi unsurlar kültürün birer parçasıdır. Özetle kültür; insanlar arasındaki her çeşit karşılıklı etkileşmeyi içeren, her türden yaratma alışkanlıklara ve her türlü yapıt ve ürüne verilen addır (Kaynaradağ, 1986).

Türk düşünce tarihinin 20’nci yüzyılda yetiştirmiş olduğu en büyük isimlerden birisi olan Mümtaz Turhan, kültür konusunu Türkiye’de Ziya Gökalp’ten sonra en ciddi şekilde ele alan bilim insanlarının başında gelmektedir (Sezen, 2012). Turhan’a göre kültür; bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerlerden oluşan bir bütündür. Bu bütün, toplum içinde mevcut her türlü bilgiyi, ilgileri, alışkanlıkları, değer ölçülerini, her çeşit genel davranış, görüş ve zihniyet şekillerini kapsar. Bütün bunlar bir araya geldiğinde, o toplum üyelerinin çoğunda ortak olan ve onu diğer toplumlardan ayırt eden özel bir hayat tarzı sağlar. (Turhan, 1972).

İnsan, kültür, kimlik, demokrasi ve devlet gibi evrensel kavramlar üzerinde önemli çalışmalarda bulunmuş bir diğer Türk düşünür de Bozkurt Güvenç’tir. “İnsan ve Kültür” adlı kitabında kültür kavramına geniş bir yer ayıran Güvenç, Kroeber ve Kluckhohn (1952)’nin çalışmasında olduğu gibi kültüre ilişkin farklı düşünürler tarafından yapılan tanımları; sosyal miras ve gelenekler birliği, hayat yolu ya da biçimi,

idealler, değerler ve davranışlar, çevreye uyum, geniş anlamda eğitim, bireysel psikoloji, kültürün oluşum ve kökeni, düşünüş ve simge (sembol) başlıkları altında derlemiştir (Güvenç, 1979). Kültür kelimesinin Antropoloji dilinde ve eserlerinde kullanılan karşılıklarını da inceleyen Güvenç (1979), kültürün aynı zamanda; 1) bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığı, 2) belli bir toplumun kendisi, 3) bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesi ve 4) bir insan ve toplum teorisi şeklinde de tanımlanabileceğini ifade etmiştir.

Kültür kavramına ilişkin bu denli fazla tanımın olması bir zenginlik ve derinlik gibi görünse de bu durumu eleştirenler de olmuştur. Bu isimler arasında yer alan Sosyal Bilimci Berelson bilimsel bir kavramın bu kadar çok tanımının olmasının aslında onu tanımlanamaz kıldığını ifade etmiştir. Bir diğer Sosyal Antropolog Radcliffe-Brown ise kavramın değilse bile, sözcüğün hiç kullanılmamasını önermiştir (Berelson, 1964 ve Radcliffe-Brown, 1965'ten akt. Güvenç, 1979). Tanımı bu denli kapsamlı ve çeşitli olan kültür kavramının üzerinde durulması gereken birtakım özellikleri vardır. Çalışmanın bu bölümünde kültürün özellikleri incelenecektir.

2.1.2. Kültürün Özellikleri

Kültürün tanımında olduğu gibi özellikleri konusunda da farklı düşünürler tarafından birtakım görüşler ortaya konulmuş olsa bu konuda daha genel ve ortak bir çerçevenin çizildiğini söylemek mümkündür. Nieto (1999) kültürün özelliklerini aşağıdaki başlıklar altında toplamış ve açıklamıştır.

- a. *Kültür dinamikdir:* Kültürü insandan bağımsız düşünmek mümkün değildir. Bu durum, kültürlerin statik kalıntıları, değişmeyen davranışlar veya izole edilmiş değerler olmadığı anlamına gelir. Başka bir ifadeyle kültür; dinamik, aktif ve sürekli değişim halinde olan bir olgudur. Kültürler politik, sosyal ve çevrelerindeki diğer ani değişimlerin etkisiyle daima değişim gösterirler. Başka kültürel altyapıdan insanlar birbirleriyle etkileşime geçtiklerinde bu değişim daha hızlı ve daha fazla gözlenir. Ancak kültürel değişimler sadece tek yönlü bir süreç içermez. Kültürel değişimlere ilişkin günümüzdeki popüler algı bu değişimi daha çok kan nakline benzetir. Bireyden bir kültür boşaltılırken diğeri empoze edilir. Bu anlayışa göre kültürler durağan ve kalıcıdır. İnsanların bu sürece bir etkisi yoktur. Ancak gerçek şudur ki, kültürler daima melezdir ve insanlar kültürlerinin kendilerine uyan unsurlarını seçer uymayanları ise reddeder. Kültürel değerlerden

kurtulmak ve yerine yeni değerler edinmek sanıldığı kadar kolay değildir.

- b. *Kültür çok yönlüdür:* Kültürün dinamik doğasıyla ilişkili bir konu da kültürel kimliklerin çoklu, eklektik, karma ve heterojen olmasıdır. Bundan dolayıdır ki kültür sadece etnisite ve ırk ile sınırlandırılmaz. Kültür sadece etnik yapıdan ibaret olmadığı için belirli kültürel gruplar arasında bile çoğu zaman birbiriyle çelişen kültürel kimlikler görmek mümkündür. Ten rengi, bir ülkede yaşamaya başlanılan tarih, dil kullanımı, eğitim düzeyi, aile dinamikleri, ikamet yeri gibi gruplar arasında görülebilecek birçok diğer farklılıklar kişinin kültürü nasıl yorumladığını ve yaşadığını etkileyebilir.
- c. *Kültür çevre ile iç içedir:* Kültürün içinde var olduğu çevreden etkilenmesi kaçınılmazdır. Örneğin; Japonya’da yaşayan Japon öğrencilerin kültürleri ile Amerika’da yaşayan Japon öğrencilerin kültürleri arasında fark olması beklenir bir durumdur. Bu nedenle, kültürel unsurlar öğretilirken söz konusu kültürün bağlı olduğu sosyal çevrenin göz ardı edilmesi en büyük hatalardan birisi olacaktır.
- d. *Kültür sosyal, ekonomik ve politik faktörlerin etkisine açıktır:* Bu özellik aslında kültürün çevre ile iç içe olmasını açıklar niteliktedir. Bir kültür, içerisinde neşet ettiği ortamın sosyal, ekonomik ve politik şartlarından doğrudan etkilenir. Kültür, izole bir ortamda değil, somut ilişkiler yoluyla var olur. Bunu sonucunda bir toplumdaki baskın sosyal gruplar genellikle nelerin “kültür” olarak tanımlanacağını belirler. Hiç kuşkusuz bir kültürel grubun kendisini “norm” ve diğerlerini ise “kültürel açıdan mahrum bırakılmış” olarak tanımlamasının nedeni budur (Lewis, 1965’ten akt. Nieto, 1999).
- e. *Kültür sosyal olarak yaratılır (inşa edilir):* Kültür genellikle kuşaktan kuşağa aktarılması ve muhafaza edilmesi gereken yerel bir ürün olarak değerlendirilir. Bu değerlendirme kültürün aslında tamamlanmış bir öge olduğunu gösterir. Tecrübelerimizin de bize gösterdiği gibi kültür insanların da etkisi ve değişim iradesi nedeniyle sürekli evrilmektedir. Kültür aslında bizim her gün yaptığımız şeyleri içerir. Kültür elçileri olarak bizlerin aldığı kararlar geleneklerimizi, davranışlarımızı ve değerlerimizi şekillendirir. Bunun yanı sıra kültürün sosyal boyutu göz ardı edilmemelidir. Kültür bir yapı olarak düşünülebilir. Kültür bizi inşa ederken biz de kültürü inşa ederiz (Erickson, 1990’dan akt. Nieto, 1999). O halde kültürü pasif bir miras olarak değil diğer insanlarla iletişim ve etkileşim sonucu oluşan aktif bir işleyiş olarak ele alabiliriz. Bu nedenle kültür, sosyal iletişim ve iş birliği olmadan varlığını sürdüremeyen sosyal bir oluşumdur.

- f. *Kültür öğrenilebilir*: Kültürün yaratıldığı ve sosyal olarak yapılandırıldığı gerçeğiyle yakından ilgili olan bir diğer özellik ise kültürün öğrenilebilir olmasıdır. Başka bir ifadeyle, kültür genlerimizden geçen bir miras değildir. Özellikle etnik ve dini kültür aileler ve topluluklarla etkileşim yoluyla öğrenilir. Genellikle bilinçli bir şekilde öğretilmez veya öğrenilmez. Bu nedenle ki çok doğal ve zahmetsiz görünür. Bizler kültürü, annelerimizin ve büyükannelerimizin kucaklarında veya dizlerinin dibinde otururken ya da babalarımızın yanında dururken kısacası çevremizdeki aile üyelerinin konuşmalarını dinleyerek ve onların davranışlarını model alarak öğreniriz.
- g. *Kültür diyalektiktir (mantıkla ilgilidir)*: Kültür genellikle birbiriyle ilişkili ve karşılıklı destekleyici değerler ve davranışların kusursuz bir ağı olarak düşünülür, ancak hiçbir şey gerçeklerin önüne geçemez. İnsanlar tarafından oluşturulan ve sosyal, ekonomik ve politik faktörlerden etkilenen karmaşık sistemler oldukları için, kültürler aynı zamanda diyalektik, çelişkili ve doğal gerilimlerle doludur. Bir kültürü “iyi” ya da “kötü” olarak nitelemek zordur. Kültür, daha çok tarihsel ve sosyal koşullardan ve ihtiyaçlardan doğan değerleri temsil eder. Bireyler olarak kendi kültürümüze ya da başka kültürlerle ait unsurları çekici veya itici bulabiliriz. Kültürün diyalektik olması demek, o kültürün doğal üyeleri olabilmemiz için onun tüm çelişkili tezahürlerini kabul etmemiz gerektiği anlamına gelmez. Kültürün diyalektik özelliği aynı zamanda bir farkındalığın ortaya çıkmasını sağlar. Bu farkındalık, kültürün bazı unsurlarını korumada ısrar etmenin bir erdem olmadığını anlamamızı sağlar.

Bozkurt Güvenç (1979) kültürün özelliklerini ifade ederken Murdock (1950)'den esinlendiğini ve kültürün şu özelliklere sahip olduğunu belirtmiştir:

- *Kültür öğrenilir*: Nieto (1999) gibi Güvenç (1979) da kültürün kalımsal olmadığını ve bireyin yaşantı içerisinde kazandığı alışkanlıklar olarak şekillendiğini belirtmiştir. Güvenç (1979)'un bu bağlamda üzerinde durduğu konu ise kültürün öğrenilir olmasının eğitim için özel bir anlam ifade ettiği ve öğrenmenin kurallarına yasalarına ve ilkelerin uygun olması gerektiğidir.
- *Kültür tarihi ve süreklidir*: İnsanları diğer varlıklardan ayıran özelliklerin başında öğrendiklerini ve kazandığı alışkanlıkları çocuklarına öğretebilmeleri gelmektedir. Bir kültürün nesilden nesile geçmesi onun sürekliliğinin

göstergesidir. Kültürün sürekliliğini sağlayan bir diğer unsur ise gelenek ve göreneklerdir. Bu nedendir ki kültür aynı zamanda tarihi bir varlıktır. Her kültürün yaratılış kadar geriye uzanan dolaylı bir geçmişi vardır.

- *Kültür toplumsaldır:* Kültür kapsamındaki öğretiler, bir grup, topluluk ya da toplumda yaşayan insanlar tarafından yaratılır ve paylaşılır. Kültürün geleceğinin anahtarı da yine onun toplumsal olmasında yatar. Bütün kültürler varlıklarını sürdürmeye çalışır ve “kamu yararı” denilen bir değer kavramı yaratarak ona saygı duyarlar.
- *Kültür, ideal veya idealleştirilmiş kurallar sistemidir:* Kültür, çoğunlukla ideal kurallardan ve davranış örüntülerinden oluşur. Ancak bireysel tutum ve davranışlar büyük ölçüde bu ideallerden ayrılır. İdeal olması gerekendir ancak her olay ideal değildir. Kişiler aynı kültürün üyeleri olmalarına rağmen kültürel ideale uygun hareket etmeyebilir.
- *Kültür, ihtiyaçları karşılayıcı ve doyum sağlayıcıdır:* Kültür, insanın temel ve biyolojik ihtiyaçları ile tali ihtiyaçlarını büyük ölçüde karşılar. Psikolojik doyum alışkanlıkları destekler ve pekiştirir. O halde kültürel öğelerin varlığını sürdürebilmesi için toplum üyelerine bir doyum ve hizmet sunmaları gerekir.
- *Kültür değişir:* Kültürler zamanla çevreye uyum gösterirler. Bu uyumu zaruri kılan durumlardan biri de bir önceki maddede belirtilen ihtiyaç ve doyum kavramlarıdır. Nitekim kültürler, bireylerin biyolojik ve psikolojik istek ve ihtiyaçlarını karşılamak için değişmek durumundadır. Kültürel sistemler sadece ileri giden ve evrimci olarak değil; genel gelişime zıt ve geri giden değişmelere de uyum gösterirler. Kültürel değişme zaman alır ve kültür sisteminin bir kesimindeki değişim, diğer kurumları da değişmeye zorlar.
- *Kültür bütünleştiricidir:* Kültürün öğeleri uyumlu ve bütünleşmiş bir sistem oluşturmak eğilimindedir. Bütünleşme zaman alan bir yön ve idealdir. Kültürün bütünleştirme süreci, sosyal ve kültürel değişiminin açtığı uçurumları, beslediği çatışmaları uzlaştırıp kapatmaya çalışır.
- *Kültür bir soyutlamadır:* Kültür tamamen somut ve gözlemlenebilir bir şey değildir. Bu nedenle kültürün bir sistem olarak tanımlanması zordur. Kültür kavramı belli bir toplumdaki kültürel öğeleri, kuram ve süreçleri ve bunların arasındaki ilişkileri gösteren bir haritaya benzer. Tıpkı haritaların gerçeğin bir modeli olması gibi kültür kavramı da toplumsal yapı ve kurumların kavramsal ve

soyut bir modelidir (Kroeber ve Kluckhohn, 1952 ve Kluckhohn ve Kelly, 1945'den akt. Güvenç, 1979).

2.1.3. Kültür Türleri (Boyutları)

Kültür kavramının kapsamı doğal olarak kültür türlerinin de ne şekilde sınıflandırılacağına da yansımış durumdadır. Kültürleri sınıflandırırken bazı ölçütler esas alınır. Bu kapsamda kültürü; bireysel kültür ve toplumsal kültür, genel kültür, üst kültür ve alt kültür, maddi kültür ve manevi kültür, ulusal ve evrensel kültür gibi ayrımlara tabi tutmak mümkündür. Bu kültür türlerinin genel özellikleri ise şu şekildedir (Aktan ve Tutar, 2007):

Genel Kültür: Bir ülkenin veya toplumun baskın olan inançları, değerleri, davranışları, töreleri, sosyal ilişkileri ve paylaşılan davranış kalıpları o ülkenin genel kültür öğelerini oluşturur. Daha genel bir ifadeyle genel kültür, bir ülkenin veya toplumun tüm sosyal gruplarında ve coğrafi bölgelerinde benimsenen ve yaşanan kültürdür. Toplumda yer alan alt grupların ve kültürlerin birleşmesi sonucu ortaya çıkan bir üst kültür olma özelliği taşır.

Alt Kültür: Alt kültür, bir toplum içerisinde azınlıkta kalan gruplar tarafından benimsenen ve genel kültür veya üst kültürden ayrılan kültür türüdür. Bu ayrışma, genel kültürden tamamen kopma anlamına gelmese de farklılaşmanın olduğunu gösterir. Kültürün unsurları arasında genel bir uyum beklenir ancak Genel Kültür ile Alt Kültür arasında bu uyum her zaman sağlanamayabilir. Uyumsuzluğun temelinde ise çoğu zaman alt kültürün karşı kültüre dönüşmesi yatar. Toplumlar diğer kültürlerle etkileşime girdikçe, kültürel homojenlik kaybolur ve daha heterojen kültürler doğar.

Maddi Kültür: Bireylerin biyolojik ve fizyolojik gereksinimlerini karşılayan faktörlerin yönlendirmesiyle şekil alan kültür türüdür. Maddi kültürün uluslararası bir niteliği vardır. Örneğin; otomobil, insanlığın ortak çaba, bilgi ve tecrübesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir maddi kültür unsurudur. Bir başka tanımlamaya göre ise insanın doğayla olan mücadelesi sonucu ortaya çıkan özellikle teknoloji gibi fiziksel faktörler maddi kültürü oluşturur.

Manevi Kültür: İnsanların psikolojik veya manevi ihtiyaçlarını karşılayan faktörler “manevi kültür” unsurlarını oluşturur. Maddi kültürden farklı olarak insanın doğayı, evreni ve insanı anlamak için sahip olduğu veya oluşturduğu inanç ve değerleri manevi kültürün unsurlarıdır. Uluslararası niteliği olan maddi kültürün aksine manevi kültür, belirli bir topluma özgü olma (yerel ve ulusal olma) özelliği taşır. Bir toplumun nevi

şahsına münhasır örfleri, adetleri, dini ve ahlaki değerleri, dili, edebi birikimi ve müzik ve estetik varlığı o toplumun manevi kültürünü oluşturan unsurlarıdır.

Evrensel Kültür: Bu terim literatüre özellikle Batılı kültürlerin kendilerini merkezde ve diğer kültürleri daha aşağı bir konumda görmeleri neticesinde girmiştir. Evrensel kültür bir bakıma bir dönem veya çağ boyunca ağırlığını hissettiren, diğer kültürlerden daha baskın olan “çoğul kültür” olarak karşımıza çıkar.

Ulusal Kültür: Kültür doğası itibariyle bir topluma veya millete özgü ve özeldir. Her toplumun kendine özgü törenleri, alışkanlıkları, mimarisi hatta barınma ve giyinme biçimleri vardır. Bu özgün unsurların oluşturduğu kültür “ulusal kültür” olarak adlandırılır. Kültürü zengin kılan özelliklerden birisi de aslında temelinde toplumsal farklılıkların bulunmasıdır.

Yukarıda verilen kültür türleri daha genel bir sınıflandırmanın ürünüdür. Öte yandan, kültürü sosyal bir örgüt çerçevesinde ele alan tipolojilerin (boyutların) ise daha özel bir sınıflamaya gittiği görülmektedir. Örgütler, farklı yaşama, düşünme ve hissetme eğilimleri olan insanların oluşturduğu topluluklardır. Her bireyin kendine özgü davranış şekli vardır ve bu davranış şekilleri hayatın birçok alanına yansıtılır. Bireylerin içinde buldukları sosyal örgüte/gruba uygun davranış normları göstermeleri beklenir. Bu grup kimi zaman aile, kimi zaman okul ortamı, kimi zaman iş ortamı kimi zaman da daha geniş bir toplumsal ünite veya alt kültür olabilir (Machado ve Carvalho, 2008). Bu araştırmanın ileride detaylarıyla belirtilecek olan amaçları, veri kaynakları ve araştırmanın yürütüldüğü bağlam düşünüldüğünde kültürel boyutların incelenmesinde fayda olacağı değerlendirilmektedir.

2.1.3.1. Triandis’e Göre Kültürün Boyutları

Triandis (1994)’e göre kültür; toplumların geçmişte hayatta kalmalarına zemin hazırlayan insan yapımı objektif ve sübjektif unsurlar bütünüdür. Bu nedendir ki kültür, aynı dili konuşan, aynı zaman diliminde yaşayan ve aynı coğrafyayı paylaşan insanlar arasında paylaşılmıştır. Triandis (1994), kültürün objektif ve sübjektif unsurları üzerinde önemle durur. Bir toplumdaki araç-gereçler, yollar, radyo istasyonları vb. unsurlar objektif özellikleri oluştururken; sosyal davranışın temel unsurlarını etkileyen kümeler, cemiyetler, normlar, roller ve değerler gibi birtakım özellikler ise sübjektif unsurları teşkil eder. Her bir kültürün sübjektif unsurları kendine özgü inanç, tutum, norm ve değer kalıplarında düzenlenir (Chanchani ve Theivananthampillai, 2009). Triandis (1989), tüm

kültürler için geçerli olan 4 boyutun olduğunu belirtmiştir. Bu boyutlar: a) karmaşık kültürler, b) bireyci kültürler, c) toplumcu kültürler ve d) sıkı ve gevşek kültürler olarak ifade edilmiştir.

Kültürel Karmaşıklık, bir bakıma kültürü oluşturan unsurların nicel özelliklerine vurgu yapmaktadır. Eski çağlardaki toplumların nüfusları ile günümüz modern toplumların nüfusları arasında büyük bir fark vardır. 30 kişilik bir topluluğun insanları arasında sınırlı bir ilişki varken 30 milyonluk bir metropolde yaşayan toplulukların arasındaki ilişkilerin ise sınırını çizmek neredeyse imkansızdır. Bu nedenle, potansiyel ilişkilerin niceliği kültürel karmaşıklığın da ölçüsünü verir. Triandis (1986)'ya göre, kültürel karmaşıklığın bir diğer ölçütü de kültürü oluşturan diğer unsurlarda aranabilir. Kültür; dil, teknoloji, ekonomik, politik ve eğitim sistemleri, din, estetik desenler vb. birçok parçadan oluşur.

Bu parçaların kendi içerisindeki nicel dinamikleri de kültürün karmaşıklığını anlamamıza yeter. Örneğin; Arapçada “deve” için kullanılan 600 tane kelimenin olması, Amerika’da 250.000’den fazla meslek kolunun olması gibi. Kültürel karmaşıklığın fazla olmasının birtakım sonuçları olacaktır. Bireylerin sadakat ve bağlılık testine tabi tutulacakları çok sayıda potansiyel alt grupların ortaya çıkması bu sonuçlardan sadece biridir. Alt grupların sayısı arttıkça bireylerin herhangi bir alt gruba bağlı kalma ihtimali de azalacaktır. Bu durum, grup amaçlarından çok kişisel çıkarılara öncelik verme eğilimini besleyecektir. Başka bir ifadeyle, bir toplum ne kadar karmaşık ve çeşitli kültürlerden müteşekkil olursa, bireyselliğe kayma ihtimali o oranda yükselecektir. Bu tespit bizi birçok sosyoloğun da belirtmiş olduğu bir diğer boyut olan Bireysel-Toplumcu kültür ayırımına götürür.

Bireycilik ve Toplumculuk boyutları farklı sosyologlar ve sosyal antropologlar tarafından üzerinde en fazla uzlaşma sağlanan boyuttur. Triandis (1986), bu iki boyutun özelliklerini açıklamadan önce, bireylerin öncelikle “ben-merkezci” ve “diğerkâm” olma özellikleriyle de tanımlanması gerektiğini belirtmiştir. Nitekim aynı kültür içerisinde dahi bu özellikleri bakımından ayrışan bireylerin olması kaçınılmazdır (Triandis, Leung, Villareal ve Clack, 1985).

Bireyci kültürlerde kişisel hedefler topluluğun hedeflerinden daha önceliklidir. Toplumcu kültürlerde ise birey ve topluluğun hedefleri arasında bir ayrım yoktur. Bu tür bir ayrıma gidilmesi gerektiği durumlarda dahi bireyler topluluğun hedeflerini kendi hedeflerinden daha üstte ve öncelikli görürler (Triandis, Bontempo, Villareal, Asai ve Lucca, 1988). Bu kültürel boyuta ilişkin çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrı bir başlık

altında daha detaylı bir değerlendirmede bulunulacaktır.

Sıkı ve gevşek kültür boyutlarını Triandis (1986) Şu Şekilde açıklamaktadır: Toplumcu kültürlerde, özellikle de alt gruplarda bireylerin grup normlarına, grup içerisindeki rollerine ve grup değerlerine ayak uydurmaları beklenir. Bir toplum görece homojen bir yapıdaysa, alt grupların normları ve değerleri de birbirine benzer olmaktadır. Ancak heterojen toplumlarda birbirinden farklı normlar vardır. Eğer alt grubun bir üyesi o grubun normlarından uzaklaşırsa diğer grup üyeleri normlardan uzaklaşan bireyi gruptan atmak gibi radikal bir karar alabilir. Böylesi bir kararın uygulanması duygusal olarak zorlayıcı olduğundan kültürler kendi içlerinde grup normlarından sapmaya karşı bir hoşgörü geliştirir. Bunun sonucunda homojen kültürler alt grup üyelerinin grup normlarına uygun davranmaları konusunda oldukça katıdır. İŞte bu tür kültürler “sıkı” kültürlere örnek olarak gösterilebilir.

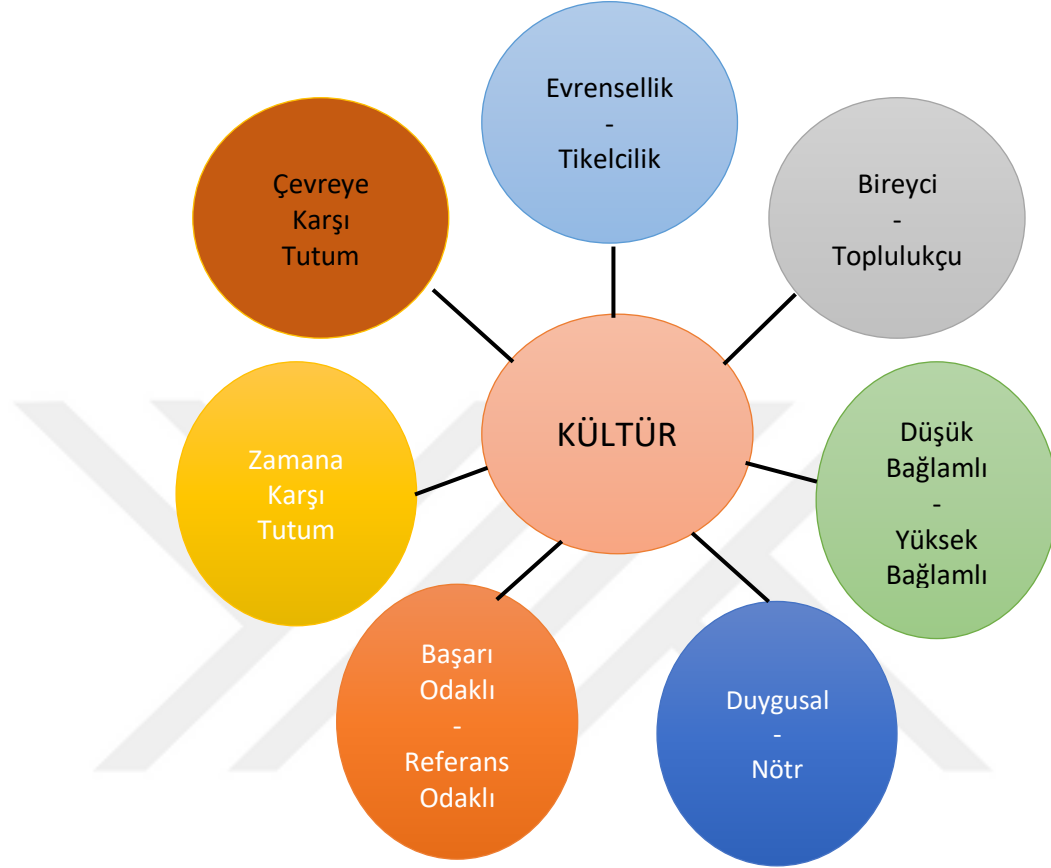
“Gevşek” kültürlerde ise ya birçok sosyal durumda referans gösterilecek net normlar yoktur ya da var olan normlardan sapmaya karşı aşırı hoşgörü söz konusudur. Heterojen kültürler ve iki büyük kültürel desen arasında kalmıŐ kültürler genellikle daha hoşgörülü bir yapıdadır. Örneğin; Japon toplumu hem homojen hem de “sıkı” bir kültüre sahip bir toplum olarak görülürken, Tayland ise Hindistan ve Çin kültürleri arasında kalmıŐ bir kültürel desene sahip olduğu için daha “gevşek” bir kültürel boyuta sahip olarak değerlendirilir.

2.1.3.2. Trompenaar ve Hampten-Turner’a Göre Kültürün Boyutları

Trompenaar kültürü, aynı grup içerisinde yaşayan insanların problem çözme yöntemi olarak görmektedir (Shalin ve Shantapriyan, 2009). Daha sonra yaptıkları bir çalışmada ise Trompenaar ve Hampten-Turner (1998) kültürü Şekil.2’de verilen 7 boyut altında ele almışlardır.

Şekil 2.

Trompenaar ve Hampden-Turner'in Kültür Boyutları

Kaynak: Trompenaar ve Hampden-Turner (1998)'den uyarlanmıştır.

Evrenselci kültürler, daha katı ve kurallara göre şekillenen davranışları temsil eder ve soyut olma eğilimindedir. Aynı kurallara tabi tüm bireylere eşit davranılması gerektiği görüşü ağırdır. Kuralların uygulanmasını zayıflatacak istisnalara karşı direnme kararlılığı söz konusudur. İstisnalara müsaade edilirse sistemin çökebileceği endişesi vardır. Evrenselcilik daha karışık ve gelişmiş toplumlara has bir özelliktir.

Tikelci kültürlerde ise anlık durumun istisnai doğası ön plandadır. Kişilerin “vatandaş” olma vasıflarından önce onların arkadaş, kardeş, eş ve çocuk olma vasıfları ön planda tutulur. Bu nedenle kurallar ne derse desin bireylerin sevdikleri ve hayatlarında öneme sahip olduğunu düşündükleri kişileri koruma ve önemseme eğilimleri ağır basar. Tikelcilik, herkesin herkesi şahsen tanıdığı daha küçük ve kırsal toplumların bir özelliği olarak ön plana çıkmaktadır.

Trompenaar ve Hampden-Turner (1998)'e göre *Bireycilik*; kişinin kendine yönelmesi iken *Toplumculuk* ise bireyin ortak hedeflere ve amaçlara yönelmesidir.

Bireycilik çoğu zaman modernleşen bir toplumun özelliği olarak kabul edilirken Toplumculuk ise daha geleneksel toplumlara özgü bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Trompenaar ve Hampden-Turner (1998)'in bu boyutla ilgili açmış oldukları en önemli pencere onların kültürün bu boyutunu taban tabana zıt kutuplar olarak değil, birbirlerini zaman zaman tamamlar nitelikte görmeleridir. Başka bir ifadeyle, Bireyci kültürlerde Toplumcu özellikler taşıyan örnekler olabileceği gibi Toplumcu kültürlerde Bireyci özelliklerin görülmesi de mümkün olabilir.

Duygusal yönden “nötr” olan kültürlerin bireyleri duygularını bastırır, kontrol altında tutar ve açıkça ifade etmezler. Öte yandan, *duygusal yönleri ağır basan kültürlerde* ise bireyler duygularını açık bir şekilde ifade ederler. Tebessüm etmek, kahkaha atmak, surat asmak, kaşlarını çatmak ve daha farklı mimikler kullanmak duygusal dışa vurumun ifadeleridir. Bu iki kültür türü arasındaki farklar yine de yanlış yorumlanmamalıdır. Nötr olan kültürlerin daima soğuk, hissiz, ketum ve duyguları bastırılmış insanlardan oluşacağı gibi bir yanılgıya düşülmemelidir. Duygularımızı ne ölçüde dışa vuracağımızı geleneklerimiz belirler.

Düşük – Yüksek Bağlımlı kültürler, Trompenaar ve Hampden-Turner (1998) tarafından öne sürülen bir diğer kültürel boyuttur. Bu boyut genellikle profesyonel ortamlardaki insan davranışlarıyla ilgilidir. Yüksek bağli kültürlerde, özellikle yönetici konumundaki bireyler diğer insanlarla ve beraber çalıştığı astlarıyla olan sosyal ilişkilerinde profesyonel konumlarını bir kenara bırakırlar. Başka bir ifadeyle, sosyal ilişkilerde kişilerin konumları sıfırlanır. Düşük bağli kültürlerde ise bir kurumun idarecisinin düşünceleri, duyguları sadece kurum ortamında değil, onun bulunduğu tüm ortamlarda (sosyal ortamlar dahil) ağırlığını hissettirir ve diğer insanların da bu bireye göre davranmaları beklenir.

Başarı – Referans Odaklı kültür boyutlaması, insanların kendi başarıları ile konumlandırıldıkları toplumlar ile kendilerinin haricindeki unsurlar ile saygı gördükleri toplumların ayrımını kapsar. *Başarı Odaklı* toplumlarda insanların statülerini belirleyen en önemli kriter onların başarıları ve çalışkanlıkları iken, *Referans Odaklı* toplumlarda ise yaş, toplumsal sınıf, cinsiyet, eğitim düzeyi, aile geçmişi vb. unsurlar insanların toplumdaki saygınlığını ve yerini belirler.

Trompenaar ve Hampden-Turner (1998)'in kültür boyutlarından altıncısı ise “*zaman algısı*” ile ilgilidir. Zaman algısı, ardışıklık ve senkroniklik düzleminde ele alınır. Ardışıklık doğrusal olayların dizisi iken, senkroniklik ise geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanla ilgilidir. Ardışık zaman algısına sahip kültürlerde zaman çok önemlidir. Bu

kültürlerde insanlar aşamalı olarak tamamlayacakları projeleri severler. Zaman çok değerlidir ve her bir aşamanın zamanında bitirilmesi önemlidir. Bu kültürlerde toplantılara geç kalmak kabalık olarak algılanır. Senkronik zaman algısına sahip kültürlerde ise insanlar geçmiş, bugünü ve geleceği iç içe geçmiş olarak görürler. Bu nedendir ki bu zaman algısına sahip toplumlarda insanlar aynı anda birkaç şey ile uğraşabilirler. Bu durum planların ve bitirilmesi gereken işlerin teslim tarihlerinin esnek olmasına zemin hazırladığı gibi “dakik” olmanın neden daha az önemsendiğini de açıklar.

Son olarak, *Çevreye karşı tutum* boyutunu değerlendirecek olursak, bu boyutun anahtar sorusu “Çevreyi bizler mi kontrol ediyoruz yoksa bizler çevre tarafından mı kontrol ediliyoruz”? olacaktır. Trompenaar ve Hampden-Turner (1998), bu boyut altındaki kültür türlerini “iç yön kültürü” ve “dış yön kültürü” olmak üzere ikiye ayırmıştır. İç yön kültüründe insanlar hedeflerini başarmak için çevreyi kontrol edebileceklerine inanırlar. Daha bencil bir eğilim görülür. Bencillik bireysel bencillik olabileceği gibi ait olduğu grubun, takımın veya örgütün çıkarlarını korumaya yönelik bir bencilliktir. Bu tür kültürlerde kazanmak önemlidir ve agresif kişilik özellikleri yaygındır. Dış yön kültüründe ise insanlar amaçlarına ulaşabilmek için çevreleriyle uyumlu bir şekilde çalışmalarını gerektiğine inanırlar. Bu kültürlerde, iyi ilişkiler kurabilmek kazanmaktan daha önemlidir. Amaçlara ulaşabilmek için çevresel faktörlere büyük önem verilir.

2.1.3.3. Schwartz’a Göre Kültürün Boyutlar

Schwartz, bireysel ve kültürel düzeyde yapılacak olan boyutlamalara ilişkin analizlerin birbirinden ayrı olduğunu savunmuştur. Bireysel seviyedeki boyutlar bireylerin günlük yaşamdaki değerleri üzerine hareket ederken yaşadıkları psikolojik dinamikleri yansıtır. Kültürel seviyedeki boyutlar ise toplumların insan eylemlerini düzenlerken buldukları çözümleri yansıtır (Schwartz, 1994’ten akt. Nardon, 2006). Kültürel seviyedeki boyutlara ilişkin olarak Schwartz, Muhafazakarlık-Özerklik, Hiyerarşi-Eşitçilik ve Hakimiyet-Ahenk başlıkları altında topladığı 3 boyut tespit etmiştir. Bu boyutları şu şekilde açıklamak mümkündür (Schwartz, 1994):

Muhafazakâr kültürlerde kişinin çıkarlarının grubun menfaatlerinden farklı olarak görülmediği, sıkı sıkıya uyumlu ilişkilere dayanan bir anlayış vardır. Bu anlayışın dayandığı değerlerin tümü; statüko ve mülkiyetin korunmasını ve bireylerin geleneksel düzeni bozabilecek eylemlerinden veya eğilimlerinden kaçınılmasını vurgulamaktadır.

Muhafazakarlık değerlerine sahip olan kültürlerde gelenekler, güvenlik ve uyum son derece önemlidir. *Özerk (Otonom)* kültürlerde ise bireyler kendilerini bağımsız hak ve ihtiyaçları olan özerk varlıklar olarak görürler. Bu tür toplumlarda bireyler arasındaki ilişkilerde kişisel çıkarlar ve karşılıklı anlaşmalar önemli bir yer tutar. Schwartz (1994), “zihinsel” ve “duygusal” olmak üzere iki tür özerklik olduğunu belirtmiştir. Zihinsel özerklik, bireyin kendini yönlendirmesi ve düşüncenin bağımsızlığına vurgu yaparken, duygusal özerklik ise kişinin çıkarlarının ve arzularının peşinde olmasına atıfta bulunur.

Schwartz (1994)’ün ikinci boyutunda yer verdiği *Hiyerarşik* kültürlerde; gücün, rollerin ve kaynakların eşit dağılmadığı ve bu durumun normal karşılandığı görülür. Bireyler, toplumdaki hiyerarşik konumlarına göre rollerinin gerektirdiği yükümlülüklerini yerine getirmek amacıyla sosyalleşirler. Sosyal ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirmeyen bireylere yaptırım uygulanır. *Eşitçi* kültürlerde ise başkalarının refahını artırmak için gönüllü çalışmayı teşvik eden değerler vardır. Bu toplumlarda bireyler eşit olarak görülür. Sosyalleşmenin en önemli amaçlarından birisi bireyler arasındaki gönüllü iş birliğini içselleştirmek ve toplumdaki bireylerin refahını artırmaya katkıda bulunmaktır. Bu tür kültürlerde özgürlüğe de büyük önem verilir.

Schwartz (1994)’ün üçüncü kültür boyutunda ifade ettiği *Hakimiyetçi ve Ahenkli* kültürler ayırımının en önemli belirleyicisi; bireylerin etraflarındaki doğal ve sosyal ortamı kişisel veya grup çıkarları uğruna değiştirme arayışıdır. *Hakimiyetçi* kültürlerde bireyler kişisel eylemlerle başarı ararlar. Kendi çıkarları veya grup çıkarları için kendilerini ortaya koyarlar ve bu amaç için doğal ve sosyal dünyayı değiştirmenin yollarını ararlar. Bireysel gelişim öncelikli hedeflerdendir. Bu tür bir yaklaşım, bağımsızlık, cesaret, tutku ve yeterlilik gibi kişisel karakterleri zorunlu kılar. *Ahenkli* kültürlerde ise kişisel ilerlemenin ve gelişimin yollarını aramaktan ziyade bireylerin dünyadaki konumlarından memnun oldukları ve bu konumlarını kabullendikleri görülür. Başka bir ifadeyle, bireyler dünyayı olduğu gibi kabul eder ve onu değiştirmeye çalışmaz. Bu toplumlarda bireyler kendi çıkarlarından çok toplumun veya ait oldukları grubun çıkarlarını gözetirler.

2.1.3.4. Hall’a Göre Kültürün Boyutları

Edward Hall, kültür kavramı üzerine önemli çalışmalar yapmış Antropologlar arasında gelmektedir. Yazmış olduğu kitaplarda, farklı ulusların kültürel kimlikleri arasındaki farkları ve bu farklar bağlamında kültürün boyutlarını ortaya koymuştur (Hall,

1959,1966, Hall ve Hall, 1987). Bu boyutlar; **bağlam**, **alan** ve **zaman** olmak üzere üç ana başlıkta ele alınmıştır.

Bağlam boyutu; iletişimde mesajın niteliği ile ilgilidir. Başka bir ifadeyle, “önemli olan mesaj mı yoksa mesajın bağlamı (içeriği) mi” sorusu ön plana çıkar. Bağlam; bir olayı çevreleyen ve ayrılmaz bir şekilde o olayın anlamı ile bağlantılı olan bilgidir. Belirli bir anlam üretmek için bir araya getirilen unsurlar kültürden kültüre farklılık gösterir. Bu nedenle Hall (1987), dünya kültürlerini “düşük bağlamlı” ve “yüksek bağlamlı” kültürler olmak üzere iki alt boyuta ayırmıştır. Bu iki özelliğe ilişkin bilgiler Tablo. 1’de verilmiştir.

Tablo 1.

Düşük bağlamlı ve yüksek bağlamlı kültürlerin karşılaştırılması

Faktör	Düşük Bağlamlı	Yüksek Bağlamlı
Mesajın açık ve anlaşılır olması	Açık, basit ve anlaşılır	Üstü kapalı, imalı, metafor içeren ve satır aralarında gizli
Denetim sorumluluğu ve hataya karşı tavır	Dışardan denetim ve suçu başkalarına atma eğilimi	İç (öz) denetim ve hataya karşı kişisel sorumluluğu kabullenme
Sözsüz iletişim	Beden dili ve sözsüz iletişimden çok sözlü iletişim	Sözsüz iletişim yoğun
Tepkinin ifade edilişi	Görülür, açık ve dışa dönük tepki	İçte kapanık ve kapalı tepki
Grupların uyumu ve ayrılması	Esnek ve farklı grup desenlerine ve gerektiğinde değişime açık,	İç ve dış gruplar arasında belirgin ayrımlar ve grup içinde güçlü aile hissi
İnsanlar arasındaki bağ	Daha az bağlılık hissi ve insanlar arasında kırılabilir bağlar	Aile ve topluma aidiyet hissinin getirdiği daha sağlam bağlar
İlişkilerde bağlılık	İlişkilerde daha zayıf bağlılık. Görevler ilişkilerden daha önemlidir	İlişkilere uzun süreli bağlılık ve sadakat. İlişkiler görevlerden daha önemlidir
Zaman konusunda esneklik	Zaman çok organize değildir. Ürün, süreçten daha önemlidir.	Zaman açık ve esnektir. Süreç üründen daha önemlidir.

Kaynak: www.changinminds.org sitesinden uyarlanmıştır.

Alan boyutu, insanların bedensel (fiziksel) varlıklarının etrafındaki görünür sınırları kasteder. Bu sınırlar aynı zamanda gözle görünmeyen sınırları da içerir. Görünür ve görünmeyen bu sınırların kültürlerde karşılığı “kişisel alan” olarak ifade edilir. Her

bireyin; çevresiyle ilişkisine, duygusal durumuna, kültürel geçmişine ve gerçekleştirdiği aktiviteye bağlı olarak genişleyen veya daralan görünmez bir kişisel alanı vardır. Bu alanların kapsama alanı kültürden kültüre farklılık gösterir. Birçok karşıt kültür çalışmasına ışık tutan “kişisel alan” teorisine göre insanların 3 tür alanı vardır. Bu alanlar;

- a) **Mahrem Alan:** Bir bireyin etrafındaki en yakın alandır. Bu alana sadece en yakın arkadaşların veya kişinin en sevdiği ve yakınındaki kişilerin girmesine müsaade edilir.
- b) **Sosyal Alan:** İnsanların tanıdıkları veya diğer yabancı insanlarla rutin sosyal etkileşimler gerçekleştirirken kendilerini rahat hissettikleri alandır.
- c) **Toplumsal Alan:** İnsanların etkileşimi kişiler üstü veya anonim olarak algıladıkları en dış ve uzak alandır (Brown, 2001).

Hall *zaman* boyutunu, düzenli faaliyetler ile bu faaliyetlerin anlamı arasında iletişimi sağlayan “sessiz bir dil” olarak kavramsallaştırmış ve toplumların zaman kavramına “tek zamanlı” veya “çok zamanlı” olarak yaklaştıklarını belirtmiştir. Bu ayrım karşılaştırmalı kültür analizi çalışmalarında sıklıkla ele alınan bir boyuttur (Lindquist ve Kaufman-Scarborough, 2007). Bu boyutun detaylarına geçmeden önce, “tek zamanlı” ve “çok zamanlı” kavramlarını daha anlaşılır kılmakta fayda vardır. Türkçeye “tek zamanlı” olarak çevrilen “monochronic” kelimesinin sözcük anlamı; “tek seferde, tek bir görevi doğrusal sırayla gerçekleştirmek” olarak verilmiştir. Diğer taraftan “çok zamanlı” olarak çevrilen “polychronic” kelimesi ise sözlükte; “farklı görevlerin gereksinimlerini aynı anda yerine getirmek” olarak tanımlanmıştır (Oxford, 2019).

Hall (1987)’ye göre *monochronic (tek zamanlı)* kültürlerde, birbirini izleyen bireysel hedeflere aşırı dikkat, iş ve özel hayatın net bir şekilde birbirinden ayrılması ve kesin bir zaman kavramı vardır. *Polychronic (çok zamanlı)* kültürlerde ise, birden fazla hedefe eş zamanlı dikkat, iş ve özel yaşamın bütünleşmesi ve göreceli bir zaman kavramı gözlenir. *Tek zamanlı* kültürlerde insanlar aynı anda sadece bir tek göreve odaklanırlar. Bu işin yapılabilmesi için dikkatli bir planlama sürecinden geçerler. Çok zamanlı kültürlerde ise insanlar arasındaki iletişim zaman ve maddi diğer öğelerin üstünde tutulur. Bu tutum, işlerin zamanında yapılmasının ikinci planda tutulabilmesi ile sonuçlanabilir.

Bireylerin geleceğe yönelik endişeleri ile başarıya duyulan ihtiyaç arasında yakın bir ilişki vardır. Geleceği kendi yaptıkları ile şekillendirebileceklerine inanan tek zamanlı kültürlerde planlama ve zamanlama büyük önem arz eder. Çok zamanlı kültürlerde ise insanlar olayların akışını değiştiremeyeceklerine inanır ve daha çok anı

yaşarlar. Bu bağlamda bu bir kültürün bu iki boyuttan hangisine daha yakın olduğunu belirlemek için şu soruları sormak yeterlidir (Nardon, 2007):

- İnsanların kesin bir zaman anlayışı ve dakiklik hassasiyeti mi yoksa görece esnek bir zaman anlayışı ve bunun getirdiği geç kalmaya eğilimi mi vardır?
- Görevlerini (İşlerini) yapabilmek için sürekli bir bilgi akışına ihtiyaç duyuyorlar mı?
- İnsanlar işlerine mi yoksa aile ve arkadaşlarına mı daha fazla bağlılar?
- İnsanlar iş ve özel hayatı birbirinden ayırabiliyor mu yoksa her ikisini de birlikte mi götürüyorlar?
- Planlama yaparken doğrusal mı yoksa rastgele mi bir şablon izliyorlar?
- İnsanlar “işlerine odaklanmış ve sabırlı” olarak mı yoksa “odaklanma sorunu yaşayan ve sabırsız” olarak mı nitelendirilebilir?

Yukarıdaki sorulara verilecek cevaplar, bir kültürün “tek zamanlı” mı yoksa “çok zamanlı” mı olduğunu büyük oranda belirleyecektir. Hall (1987) ise karşıt kültür çalışmalarında kullanılabilecek şu özellikleri vermiştir:

Tablo 2.

Hall (1987) 'ye göre Monochronic (Tek zamanlı) ve Polychronic (Çok zamanlı) Kültürlerde Yaşayan Bireylerin Özellikleri

Monochronic (Tek zamanlı) Kültürlerde Yaşayan Bireylerin Özellikleri	Polychronic (Çok zamanlı) Kültürlerde Yaşayan Bireylerin Özellikleri
Bir tek anda tek bir iş yaparlar. Sadece işlerine odaklanırlar.	Bir tek anda birden fazla işle meşgul olurlar. Dikkatlerinin sıklıkla dağılması yüksek ihtimaldir.
Verilen bir işi zamanında bitirme konusunda oldukça hassastırlar.	Bir işi miadında bitirme konusunda rahat ve görece kaygısızdırlar.
Yaptıkları işe büyük önem verirler.	İnsanlara ve insan ilişkilerine büyük önem verirler.
Plan ve programa sıkı sıkıya bağlıdırlar.	Planları ve programları kolayca ve sıklıkla değiştirebilirler.
Diğerlerinin dikkatini dağıtmama konusunda oldukça hassastırlar. Mahremiyet kurallarını harfiyen uygularlar.	Aile, yakın sosyal çevre ve mesai arkadaşları ile olan ilişkileri mahremiyet kurallarından önde gelir.
Özel mülke büyük saygı duyarlar. Nadiren ödünç alır ödünç verirler.	Ödünç alma ve ödünç verme konularında daha rahat ve esnektirler.

Kaynak: Hall (1987)'den alınmıştır.

2.1.3.5. Hofstede'ye Göre Kültürün Boyutları

Hofstede'nin önerdiği “Ulusal Kültür Modeli” altı boyuttan oluşmaktadır. Kültürel boyutlar, bireylerden ziyade ülkeleri birbirinden ayıran bir durum için bağımsız tercihleri temsil eder. Boyutlardaki ülke puanları görecelidir, çünkü hepimiz insanız ve aynı anda hepimiz benzersiziz. Başka bir deyişle, kültür ancak karşılaştırma yoluyla anlamlı bir şekilde kullanılabilir. Model; a) Güç Mesafesi, b) Bireycilik-Toplumculuk, c) Erkeklik – Dişilik, d) Belirsizlikten Kaçınma, e) Uzun Süreli Uyum – Kısa Süreli Uyum ve f) Müsamaha – Kısıtlama olmak üzere aşağıda açıklanan 6 boyuttan oluşmaktadır (Hofstede, Hofstede ve Minkov, 2010):

Güç Mesafesi boyutu, bir toplumun daha az güçlü üyelerinin, gücün eşit olmayan bir şekilde dağılmasını kabullendiğini ve hatta beklediğini gösterir. Buradaki temel konu, bir toplumun insanlar arasındaki eşitsizlikleri nasıl ele aldığıdır. Bu boyutun ağır bastığı toplumlardaki insanlar, herkesin bir yere sahip olduğu ve peşinen kabul edilen hiyerarşik bir düzeni kanıksar. Daha düşük düzeyde güç mesafesi olan toplumlarda ise insanlar, güç dağılımının eşit olması için büyük bir çaba göstermekle kalmaz aynı zamanda güç dağılımındaki adaletsizlik ve hiyerarşik üstünlük için tatmin edici bir açıklama beklerler.

Bireycilik-Toplumculuk boyutunun Bireycilik tarafı, bireylerin sadece kendilerine ve onların yakın ailelerine bakmalarının beklendiği, gevşek biçimde örülen bir sosyal çerçevenin tercihi olarak tanımlanabilir. Karşılığı olan Toplumculuk ise; toplumda bireylerin akrabalarının veya belirli bir grup içindeki üyelerin sorgulamayan bir sadakat karşılığında kendilerine bakmalarını bekleyebilecekleri sıkı sıkıya bağlı bir çerçeve tercihi temsil eder. Bir toplumun bu boyuttaki konumu, insanların kendi imajlarının “ben” veya “biz” olarak tanımlanıp tanımlanmadığına yansır.

Erkeklik-Dişilik boyutunun Erkeklik tarafı; başarı, kahramanlık, kararlılık, kendine güven ve başarı sonucu elde edilen maddi ödüllere yönelik toplumsal tercihleri temsil eder. Eril toplumlar geniş anlamda daha rekabetçi bir yapıya sahiptir. Karşılığı Kadınlik ise; iş birliğini, alçakgönüllülüğü, zayıfların yanında olmayı ve yaşam kalitesini önemsemeyi temsil eder. Bu tür bir toplum geniş anlamda daha müzakere ve uzlaşma odaklıdır.

Belirsizlikten Kaçınma boyutu, toplum üyelerinin belirsizlik ve belirsizlikten ne kadar rahatsızlık hissettiğini ifade eder. Buradaki temel mesele, bir toplumun geleceğin asla bilinmeyeceği gerçeğiyle nasıl başa çıkacağıdır. Geleceği kontrol etmeye çalışmalı

mıyız ya da olmasına izin vermeli miyiz? Güçlü bir belirsizlikten kaçınma karakteri sergileyen toplumlar katı inanç ve davranış kurallarını korumakla kalmaz aynı zamanda sıra dışı davranış ve fikirlere karşı toleranssız bir tutum sergilerle. Daha zayıf bir belirsizlikten kaçınma karakterine sahip topluluklar ise, uygulamanın prensiplerden daha önemli olduğu daha esnek bir tutuma sahiptir.

Bugünün ve geleceğin zorluklarıyla uğraşırken her toplumun kendi geçmişiyle bazı bağları kurması gerekir. Toplumlar, bu iki varoluşsal hedefi farklı şekillerde önceliklendirir. Örneğin, bu boyuttan düşük puan alan toplumlar, toplumsal değişime şüphe ile bakarken zamana bağlı gelenekleri ve normları korumayı tercih ederler. Öte yandan, bu boyuttan yüksek puan alan toplumlar ise pragmatik bir yaklaşım benimseyerek modern eğitimdeki gelişmeleri ve çabaları geleceğe hazırlanma yollarını teşvik ederler. İş bağlamında, bu boyuta “(kısa vadeli) normatif, (uzun vadeli) pragmatik” de denilmektedir. Akademik anlamda ise Esnekliğe karşı Anıtsalcılık terminolojisi de kullanılmaktadır.

Son olarak, *Müsamaha-Kısıtlama* boyutunda müsamaha; yaşamdan zevk almak ve eğlenmekle ilgili temel ve doğal insan dürtülerini nispeten özgür bir şekilde serbest bırakmaya izin veren bir toplumu temsil etmektedir. Kısıtlama ise, ihtiyaçların memnuniyetini engelleyen ve katı sosyal normlar aracılığıyla onu düzenleyen bir toplumu ifade etmektedir.

Bu bölüme kadar kültürün tanımına, özelliklerine ve boyutlarına ilişkin verilen bilgiler göz önünde bulundurulduğunda, karşıt kültür çalışmaları için incelenebilecek çok fazla değişkenin olduğu görülmektedir. Nitekim yerli ve yabancı literatür incelendiğinde “kültür” kavramının ekonomik, sosyal, siyasal ve benzeri çeşitli alanlarda ele alındığı birçok çalışmaya rastlamak mümkündür. Ne var ki herhangi bir çalışmayı/araştırmayı sadece “kültür” kavramı üzerinde yürütmek neredeyse imkansızdır. Bu nedenle araştırmacıların kültürün alt boyutlarına odaklandıkları ve karşıt kültürleri bu alt boyutlardan en az birisini kullanarak kıyasladıkları görülmektedir. Örneğin; Cardon (2008), Hall’ın “Bağlam” boyutunu ekonomik alanda kültürlerarası bir çalışma için odak noktası almışken, Ly (2013) Hofstede’nin “Güç Mesafesi” boyutu özelinde bir çalışma yürütmüştür. Benzer bir yaklaşım bu araştırma boyunca da benimsenmiştir. Bu bağlamda, birçok sosyolog ve antropolog tarafından kültürün en önemli alt boyutlarından birisi olarak gösterilen Bireycilik-Toplumculuk boyutu çalışmanın odak noktası olarak seçilmiştir. Bu nedenle, Bireycilik ve Toplumculuk kavramlarının daha yakından irdelenmesinde fayda vardır.

2.1.4. Bireyci ve Toplumcu Kùltürler

Her ne kadar sosyolog ve antropologlar tarafından toplumsal boyutlar farklı başlıklar altında ele alınmış olsa da bu boyutların da kendi içlerinde negatif veya pozitif korelasyona sahip olduğu, kimi zamanda iç içe geçtikleri söylenebilir (Schwartz, 1994). Bireycilik ve Toplumculuk boyutları hem diğer boyutları etkileyen hem de diğer boyutlardan etkilenen temel kültürel özelliklerdendir. Çalışmanın bu bölümünde Bireyci ve Toplumcu kültürel özellikler ayrı ayrı ve detaylı olarak açıklanacaktır. Bu kapsamda, Hui ve Triandis (1986), Bireyci ve Toplumcu kültürlere sahip toplumların özelliklerini aşağıdaki 7 kategori altında açıklamışlardır.

- a) **Bireyin kendi kararlarının ve/veya diğer insanlar için yaptıkları eylemlerin sonuçlarının (maliyet ve faydalarının) göz önünde bulundurulması:** Bireyci toplumlarda bireyler bir eylemin kişisel kazanıma yol açıp açmayacağına karar vererek hareket eder. Ana odak noktasında, bireyin kendisi veya bireyin en yakınında olan kişiler vardır. Öte yandan, Toplumcu kültürlerde eylemlerin sonuçları değerlendirilirken daha geniş kitlelere olan etkileri göz önünde bulundurulur.
- b) **Maddi kaynakların paylaşımı:** Toplumcu kültürlerde kaynaklar her zaman bir havuzda toplanır. Günümüz dünyasında maddi kaynakların paylaşımı aynı zamanda bir ilişkiler ağının kurulması anlamına gelir. Borç almak veya vermek, karşılıklı güvene dayalı eylemler ihdas etmek sosyal bir ağ kurmanın yollarından bazılarıdır. Toplumcu kültürlerde sosyal ilişkileri sürdürmek için büyük çaba sarf edilir. Bireyci kültürler ise bağımsızlığa ve kendi kendine yetebilmeye büyük önem verilir. Bireyci bir kültürde aynı ailedeki bireylerin bile ayrı ayrı bir banka hesabının olması buna örnek olarak verilebilir.
- c) **Maddi olmayan kaynakların paylaşımı:** Maddi olmayan kaynaklar, doğaları gereği daha soyut ve genellikle geri döndürülemez ve iade edilemez kaynaklardır. Maddi bir karşılıkları olmadığı için, bu tür kaynakların sınırlarının çizilmesi ve sahiplerinin net çizgilerle belirlenmesi zordur. Oysa bir üretim aracının ve ürünün bir grup veya aile tarafından sahiplenilebilmesi daha olasıdır. Öte yandan, zaman, şefkat ve eğlence gibi kaynaklar bir kolektifin mülkü değildir. Her insanın kendi zamanı vardır ve bu zamanın harcanması onun sonsuza dek geri getirilemeyeceği anlamına gelir. Maddi olmayan kaynakların bu özelliklerine rağmen Toplumcu

kültürlerde bireyler yine de bu kaynakları paylaşmanın yollarını ararlar. Bu arayış, Toplumcu kültürlerde sosyal ağların gelişmesine ve güçlenmesine zemin oluşturur. Bireyci toplumlarda ise durum daha farklıdır. Bireyciler kişilerin kendileriyle ilgilenmeleri gerektiğine inandıkları için Toplumcu kültürlerdeki arayışın benzerine rastlama olasılığı daha düşüktür.

- d) Sosyal etkiye duyarlılık:** Toplumcu kültürlerde bireyler etkiye daha açıktır. Bunun sonucunda bireyler dışlanmış olma riskinden uzak kalmak adına kendilerini bir gruba ait hissetmeye ihtiyaç duyarlar. Öte yandan, Bireyci toplumlarda ise birçok küçük gruplar görmek mümkündür. Bu toplumlarda bireyler hiçbir gruba bağlı ve bağımlı değildir. Bu nedenle, bireyler gruplar arasında geçiş yapsa bile intibak sorunu yaşamazlar. Toplumcu bireyler ise içinde buldukları gruplara sadık ve bağlıdır. Çok zorunlu bir neden olmadıkça gruplarından kolay kolay ayrılmazlar. Toplumcu kültürlerde “uyum” çok değer verilen bir kavram olduğu için kişiler arası ilişkilerde bu uyumun sürdürülebilmesi için çok büyük çaba gösterilir.
- e) Başkalarının gözündeki intiba:** Bazı insanlar topluluğun onayını almaya büyük önem atfeder ve bunu başaramadıkları durumlarda utanç duygusu hissederler. Bu durum Toplumcu kültürlerde sık rastlanılan bir durumdur. Bireyci kültürlerde ise davranışlara yön veren esas motivasyon utanç duygusundan ziyade suçluluk hissidir. Bu noktada suçluluk duygusunun genelde kişinin kendisine, altında bulunduğu yönetime veya inanç sistemindeki yaratıcıya karşı hissedildiği görülür. Bireyci bir toplumda dış görünüm veya başkalarının gözündeki intibaa çok fazla önem atfedilmez. Başka bir ifadeyle, insanlar ya da belli bir grup tarafından kabul görmek Bireyci toplumda yaşayan bir kişi için önemli bir hedef değildir.
- f) Davranışların sonuçları:** Bazı insanlar diğerlerinden izole edildiğine inanmaktadır. Yaptıkları olumlu veya olumsuz hiçbir şekilde diğerlerini etkilemezken, başkalarının yaptığı olumlu veya olumsuz şeyler de bu insanları etkilemez. İşte bu tür insanlar sağlam Bireycilerdir. Ayrıca başkalarının hayatına müdahale edilmediği ve insanların önüne geçilmediği sürece bireyin istediğini yapmakta özgür olduğunu savunan Bireyci yaklaşımlara da sık rastlanmaktadır. Öte yandan, Toplumcu bireyler birbirine bağlı olmaya büyük önem verir. Toplumcular insan ırkının karmaşık bir şekilde birbirine bağlı olduğuna inanmakla kalmaz, aynı zamanda bir kişinin hatalı davranışının birçok kişiye zarar verebileceğine de inanır, bu karşılıklı bağımlılığı hissederler ve yaşarlar.

Dolayısıyla Toplumcu kültürlerde bir kişinin hatalı davranışı veya başarısızlığı ailesine ve hatta içinde bulunduğu topluma karşı bir utanç vesilesi olarak algılanır. Buna karşın Bireyci toplumlarda aynı türden bir hatalı davranış veya başarısızlık şansızlık olarak görülür ve üzerinde fazla durulmaz.

g) Başkalarının hayatlarına müdahil olma: Toplumcular, başkalarının davranışlarının sonuçlarının kendi yaşamları üzerinde doğrudan veya dolaylı bir şekilde etkide bulunabileceğine inanır. Bireyci toplumlarda ise sosyal yaşam parçalara bölünmüş durumdadır ve insanların başkalarının hayatlarına müdahalesi oldukça sınırlıdır. Örneğin; Toplumcu kültürlerde ebeveynler çocuklarının arkadaş, iş ve hatta yaşayacakları yer seçimine müdahil olabilirken Bireyci kültürlerde aileler bu tür konuların kendilerinin vazifeleri olmadığını düşünür. Toplumcu kültürlerde başkalarının hayatına bu oranda müdahil olmanın neticesinde başarı da başarısızlık da paylaşılır.

Kağıtçıbaşı (1997) ise Bireycilik-Toplumculuk boyutlarının insan davranışlarını nasıl etkileyebileceğini vurgulamıştır. Bu bağlamda, insanların sosyal algılarının ve kavrayışlarının, duygularının, ahlaki muhakemelerinin, iletişim becerilerinin, önyargılarının, başarmaya yönelik motivasyonlarının, adalet duygularının, iş birliğinin ve rekabetin Bireyci ve Toplumcu kültürlerde nasıl farklılaştığını farklı toplumlardan örnekler vererek açıklamıştır. Örneğin; kızgınlık, hayal kırıklığı ve gurur gibi kişinin iç dünyasını doğrudan ilgilendiren “ego merkezli” duygular Bireyci kültürlerde daha baskınken, anlayışlı olma ve utanma gibi kişilerarası duygular Toplumcu kültürlerde daha ağır basmaktadır. Ahlaki değerler bağlamında ise bu iki kültür boyutu arasındaki fark daha net görülmektedir. Toplumcu kültürlerde bireyler sosyal sorumluluklarına ahlaki bir değer yüklerken Bireyci kültürlerde ise bireyler sosyal sorumluluklarını kişilerin inisiyatifine bağlı bir konu olarak değerlendirir (Markus ve Kitayama, 1991, Miller, Bersoff ve Harwood, 1990’dan akt. Kağıtçıbaşı, 1997). İş birliği ve rekabet anlamında ise Bireyci kültürlerde rekabetin, Toplumcu kültürlerde ise iş birliğinin daha baskın olduğuna dair birçok bulgu vardır (Kağıtçıbaşı, 1997).

Toplumcu kültürlerde, topluluklar arası iş birliği yüksektir ancak bir kişi önceki grubundan farklı bir gruba geçiş yaptığında benzer düzeyde işbirliği göremeyebilir. Benzer bir durum Bireyci kültürlerde de gözlenebilir ancak grup içi ve grup dışı arasındaki fark oldukça azdır. Bireyci toplumlarda kişiler yeni insanlarla tanışmak, yeni ortamlar oluşturmak ve yeni ortam ve kişilerle iyi ilişkiler kurmak konusunda daha mahirdirler. (Triandis, 1972).

Kültürler karmaşık ve bireysel hale geldikçe evrensel değişimlere ayak uydururlar. Örneğin; ebeveynlerin çocuklarına ayırdığı ilgi ve zaman azalırken harcadıkları maddi kaynaklarda artış gözlenir. Toplumcu ve Bireyci kültürlerin geçirdiği sosyal değişimler incelendiğinde ise Toplumcu kültürlerin daha tikelci, Bireyci kültürlerin ise daha evrensel değişimlerden geçtiğini görürüz. Toplumcu kültürlerde çocuk ile ebeveyn arasındaki bağımlılık en üst düzeydedir. Bunun en önemli nedenleri arasında ailelerin çocuklarına daima rehberlik etme güdüsü taşımaları ve bunun neticesinde özel hayatlarına nüfuz etmeleri yatmaktadır. Bireyci kültürlerde ise çocuk için duygusal ayrışma, bağımsızlık ve mahremiyet vardır (Triandis, Bontempo ve Villareal, 1988). Leake ve Black (2005), Bireyci ve Toplumcu kültürlerde yaşayan bireylerin karakteristik özelliklerini ve değerlerini şu şekilde özetlemişlerdir:

Tablo 3.
Bireyci ve Toplumcu Kültürlerde Yaşayan Bireylerin Özellikleri

BİREYCI	TOPLUMCU
Bağımsızlık	Birbirine bağlılık
Kişisel haklar	Başkalarına karşı sorumluluk
Öz yeterlilik (kendine güvenme)	Ait olduğu gruba güvenme
Öz değerlerine ve inançlarına sadakat	Geleneksel değerlere sadakat
Sürekli gelişim arayışı	Geleneksel teamülleri muhafaza etme
Kişisel hedeflere kenetlenme	Grup içindeki görevlerine odaklanma
Bireysel başarı	Grup başarısı
Bireyler arası rekabet	Gruplar arası rekabet
Hür irade ve kişisel tercihler	Grupça veya hiyerarşik düzende alınan kararlar
Bireysel başarısızlık sonucu hissedilen utanma/suçluluk hissi	Başarısızlık sonucu gruba karşı hissedilen utanma/suçluluk hissi
Bağımsız yaşam	Aile/akraba ile yaşama
Kendi başının çaresine bakma	İhtiyaç halinde yardıma başvurma
Bireysel mülkiyete güçlü riayet	Mülkiyetin grup ile paylaşımı
Bilginin birey tarafından keşfi	Bilginin büyükler tarafından aktarımı
Teknolojik amaçlı kullanılabilen objelere değer verme	Sosyal amaçlı kullanılabilen objelere değer verme

Kaynak: Leake ve Black (2005)'ten alınmıştır.

Bireycilik ve Toplumculuk kavramlarının farklı araştırmacılar tarafından birçok alt boyut altında ele alındığı görülmektedir. Bu boyutlar arasında ahlak (Shweder, 1982), din (Bakan, 1966), iş ahlakı ve değerleri (Hofstede, 1980), çevre ve çocuk yetiştirme yaklaşımları (Barry, Child ve Bacon, 1959), bilişsel farklılıklar (Witkin ve Berry, 1975) ekonomik gelişim (Adelman ve Morris, 1967), modernite (Inkeles ve Smith, 1974) ve kültürel desenlerin analizi (Hsu, 1981) ve eğitim (Auyeung ve Sand, 1996; Aldridge ve Fraser, 2000; Nelson, 2000; Littlewood, 2001; Faitar, 2006; Musah, 2011; Matusov ve Marjanovic-Shane, 2017; Cortina, Arel ve Smith-Darden, 2017; Yang ve Congzhou, 2018) gelmektedir.

2.1.5. Kültür ve Eğitim İlişkisi

Eğitim ve kültür, iç içe geçmiş ve birbirinden etkilenen önemli kavramlardır. Eğitimi kültürden, kültürü eğitimden bağımsız düşünmek neredeyse imkansızdır. Ertürk (1994), eğitimi “kasıtlı kültürleme süreci” olarak tanımlamıştır. Bir birey, içinde doğduğu ve yetiştiği kültürü yaşadığı çevreden doğal ancak gelişigüzel öğrenir. Bu öğrenme iyi veya kötü tüm unsurları kapsar. Kasıtlı kültürlemenin olabilmesi içinse planlı bir eğitim süreci gerekir. Bu sürecin başında bireye nelerin öğretiliceği önceden belirlenir. İşte bu noktada kültür eğitime yön verir ve eğitim programlarının hazırlanmasında temel teşkil eder. Eğitim ise toplumun kültürünü yeni nesillere aktararak toplumsal bütünlüğü ve devamlılığı sağlar (Ocak, 2004).

Gurugubilly (2018), eğitimin kültür bağlamında iki önemli işlevinden bahseder. Bu işlevleri; kültürün muhafaza edilmesi ve yenilenmesi olarak ifade eder. Bu bağlamda eğitim; okullar, üniversiteler ve diğer eğitim kurumları vasıtasıyla toplumsal mirasın, bilgi birikiminin, değerlerin ve becerilerin kuşaktan kuşağa aktarılması sürecidir. Bu süreç boyunca eğitim;

- Bireyin içinde bulunduğu doğal ve sosyal ortama alışmasında,
- Kültürel kişiliğinin gelişmesinde,
- İçinde bulunulan toplumun gelişiminde,
- Kültürel mirasın aktarımında,
- Eğitim kurumlarının minyatür bir toplum gibi dizayn edilmesinde önemli rol oynar.

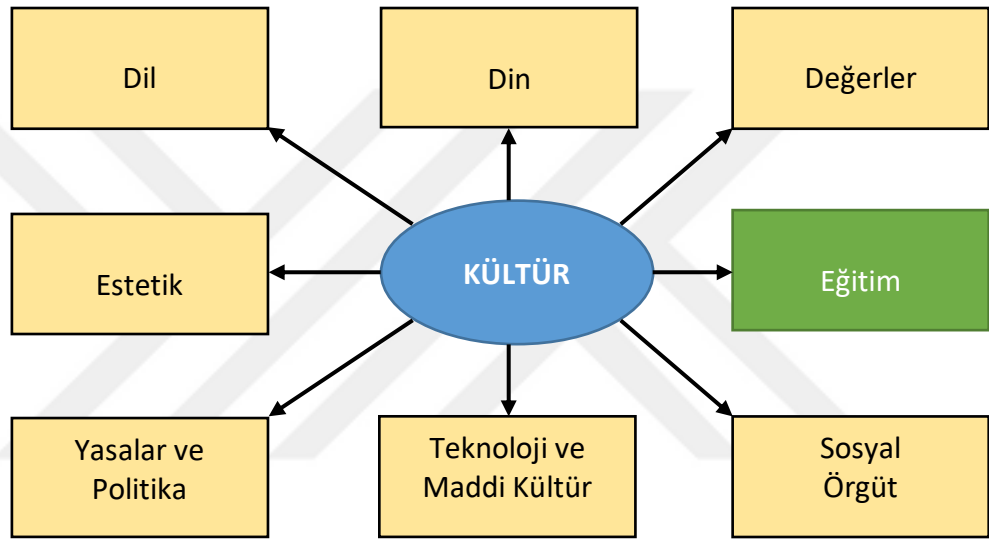
Eğitimin kültür üzerinde böyle bir işlevi varken, kültürün de eğitim üzerinde yadsınamayacak bir etkisi vardır. Bir toplumdaki eğitim kurumlarının hedefleri ve

misyonları içinde buldukları toplumun değerlerinden etkilenir. Daha özele inilecek olursa kültürün; eğitim programları, öğretme yöntem ve teknikleri, disiplin, ders kitapları, öğretmen davranışları ve okul iklimi gibi birçok alan üzerinde doğrudan tesiri vardır (Gurugubilly, 2018).

Terpstra ve Sarathy (2000) ise kültür ile eğitimin birbirini en fazla etkileyen iki alandan birisi olarak görmüş, eğitimi kültürü oluşturan sekiz önemli parçadan birisi olarak tanımlamışlardır.

Şekil.3.

Terpstra ve Sarathy'ye Göre Kültürün Öğeleri

Kaynak: Terpstra ve Sarathy (2000)'den uyarlanmıştır.

Daha önceki bölümlerde detaylı bir şekilde açıklanan kültürün boyutları göstermektedir ki, kültürün öğelerinin aynı coğrafyada yaşayan toplumlarda bile farklılık göstermesi kaçınılmazdır. Bu durumdan en fazla etkilenen kültürel öğelerden birisi de şüphesiz ki eğitimidir. Örneğin; eril (erkek egemen) kültürlerde öğrencilerin daha fazla amaç odaklı olmaları beklenir. Sınıfın en iyi öğrencisi olmak için sürekli bir rekabet vardır ve okulda başarısızlık ciddi bir sorun olarak görülür. Öğrencinin başarısı çok önemlidir ve bu amaç uğruna diğer öğrencilerle açık ve sert bir rekabete girilir. Rekabet öğrencilerin öğrenmesi için motivasyon kaynağı olan çok önemli bir unsur olarak görülür (Rienties, Luchoomun & Tempelaar, 2014). Bu nedenle, bu tür toplumlarda öğrenciler akademik başarı için diğer öğrencilerle yarışmaları konusunda cesaretlendirilirler. Dişil (kadın egemen) toplumlarda ise aşırı hırslı olmak çok istenir bir durum değildir. Bu

nedenle, diğer öğrencilerle rekabete girmek hoş karşılanmadığı gibi bir gösteriş olarak algılanır (Dennehy, 2015).

Öğretmen, öğrenci, idareci ve velilerin davranışları ve birbirlerine karşı algıları da içinde buldukları kültürün yapısına göre şekillenir. Aguinis ve Roth (2003), öğretmenlerin güç mesafesi yüksek olan ve daha katı bir hiyerarşik yapıdaki toplumlardaki rolü ile güç mesafesi düşük olan daha eşitlikçi toplumlardaki rolünün farklı olduğunu belirtmişlerdir. İlkinde öğretmenler saygı duyulacak ve itaat edilecek otorite olarak görülürken, ikincisinde öğretmenler birer arkadaş ve rehber olarak algılanmaktadır. Bu durum öğrencilerin davranışlarını da etkilemekte ve hiyerarşik toplumlarda öğrenciler daha pasif, sessiz ve otoriteye bağlı bir yapıya bürünürken, eşitlikçi toplumlardaki öğrenciler ise aktif, sorgulayan ve söz hakkına sahip bir yapıya sahip olmaktadır.

Bireyci ve Toplumcu kültürler söz konusu olduğunda da eğitimin bu kültürel özelliklere göre şekillendiği görülmektedir. Bir ülkede uygulanan eğitim sisteminin uzak, genel ve özel hedefleri başta olmak üzere, eğitim programlarının felsefi ve toplumsal hedefleri doğrudan o ülkenin kültürel kodlarından etkilenmektedir. Bu etkinin izleri, eğitim programlarının diğer temellerinde ve programın öğelerinde (hedefler-içerik-öğrenme öğretme durumları – değerlendirme) de açıkça görülür. Bu nedenle, çalışmanın bu bölümünde Bireyci ve Toplumcu kültürel özelliklerin eğitimdeki yansımaları ele alınacaktır.

2.1.5.1. Bireyci Kültürlerde Eğitim

Eğitim, birçok paydaşın ve unsurun etkileşimi sonucu gerçekleşen kapsamlı bir süreçtir. Bu nedenle, bir kültüre ait eğitim sisteminin yapısını bütünsel olarak anlamlandırmak için bu paydaşların ve unsurların kültürel etki ile birlikte eğitimi nasıl şekillendirdiğini açıklamakta fayda vardır.

2.1.5.1.1. Bireyci Kültürlerde Aile ve Eğitim

Toplumun çekirdeği olan ailenin geleneksel olarak üzerine yüklenen önemli görevleri vardır. Aileler, içinde buldukları toplumların kültürel yapısını ve değerlerini taşır. Bu nedenle ailenin topluma karşı bazı sorumlulukları vardır. Çocukların kişiliklerinin geliştirilmesi ve topluma kazandırılmasının yanı sıra kültürün kuşaktan kuşağa aktarımı da aileden başlar ve eğitim kurumlarıyla devam eder (Özensel, 2004).

Bireyci kültürlerde ailelerin öncelikli amacı; kendine güvenen, bağımsız ve yaratıcı çocuklar yetiştirmektir. Çocuklara geniş bir özerklik tanınırken kendilerini ve çevrelerini keşfetmeleri için cesaretlendirilirler. Ayrıca, çocukların kendilerini ifade etmelerine, kendi adlarına düşünmelerine ve kendi kararlarını vermelerine hak tanınır. (Triandis, 1989). Çocuklara özerkliğin hissettirilmesi için dışsal faktörlerin baskınlığının mümkün olduğu kadar minimize edilmesi gerekir. Burada dışsal faktörlerden kasıt ailelerin istekleri ve otoriter tutumlarıdır. Otorite, kültürel boyutlardan bağımsız olarak tüm ailelerde gözlenir. Bireyci kültürlerde ailelerin daha kontrollü ve hafif bir otoriter tutum gösterdiği, despot bir tutumdan ise uzak durdukları söylenebilir (Rudy ve Grusec, 2001).

2.1.5.1.2. Bireyci Kültürlerde Eğitimin Hedefleri

Bireyci kültürlerde; bireyin ekonomik varlığının ve kendine olan saygısının geliştirilmesi eğitimin en önemli hedefleri arasında gelmektedir. Sadece diploma sahibi olmak yeterli olarak görülmemekte, diplomanın belgelendirdiği becerilerin ve bilgi birikiminin ne şekilde kullanıldığı da önem arz etmektedir. Başka bir ifadeyle, eğitim sayesinde bireyin edinmiş olduğu bilgi ve becerileri kullanarak toplumsal hayatta statü kazanması amaçlanmaktadır (Knight, 2019). Bu doğrultuda Bireyci toplumlarda eğitimin uzak hedefleri ifade edilirken kullanılan en önemli anahtar kelimeler “rekabetçilik” ve “eşitlik” olarak göze çarpmaktadır. Bireylerin ulusal ve uluslararası alanlarda rekabetçi vasıflarla donatılması, bunu yaparken de her bireye eşit imkânın sunulması eğitimin en önemli amacı olarak gösterilmektedir (U.S. Department of Education, 2019; U.K. Department for Education, 2019). Eğitimin dikey hedeflerinde varlığını gösteren Bireyci kültürel unsurlar, yatay hedeflerde (bilişsel, duyuşsal, devinişsel) de etkisini gösterir. Bireyci toplumlarda eğitimin bilişsel hedeflerinden birisi de öğrencilere nesnel arasındaki ilişkilerden çok nesnelere odaklanmalarını sağlamaktır (Kuwabara ve Smith, 2012).

Eğitimin duyuşsal hedefleri söz konusu olduğunda ise daha çok ahlaki, bireysel toplumsal değerlere ve duygulara atıfta bulunulabilir. Bireyci kültürlerde odak noktası kişisel ilgiler ve kaygılardır. Değerlerin ve duyguların merkezinde bireyin kendisi vardır. Bu nedenle, duyuşsal hedefler belirlenirken bireyin sosyal konumundan ziyade bireysel konumuna odaklanılır. Duyguların göreceliği vurgulanırken, duyguların ve değerlerin bireyselliğine saygı duyulur (Mesquita, 2001).

2.1.5.1.3. Bireyci Kùltürlerin Eğitim Programlarında “İçerik” Ögesi

Eğitim programlarının içerik boyutu oluşturulurken programın felsefi ve kültürel temelleri özellikle dikkate alınır. Bireyci kùltürlerde; bireyin özerkliği, edinilen bilginin gerçek hayatta kullanımı, rekabetçiliğin gerektirdiği bilginin yeniden yapılandırılması gibi karakterler ön plana çıkmaktadır. Bireyciliğin daha yoğun olduğu Batılı ÷lkelerin eğitim felsefeleri incelendiğinde, özellikle ilerlemeci, hümanist ve yeniden yapılandırmacı yaklaşımların benimsendiği gör÷lmektedir. Yapılandırmacı yaklaşımda içerik öğrencilerin daha önceden sahip oldukları bilgilerden yola çıkarak yeni bilgilere ulaşmalarını amaçlar. İçerik, öğrencilerin öğrenme geçmişlerine, ilgilerine, tutumlarına ve kalıtsal özelliklerine uygun olmalıdır. Probleme dayalı olarak düzenlenen içerik, yapılandırmacı yaklaşımın en önemli özelliklerindedir (Şentürk, 2009). İçerik oluşturulurken, geliştirici, fayda sağlayan, demokratik, gerçek hayat ile bağlantılı ve öğrenci merkezli özellikler temel alınır (Türkoğlu, 1998).

Bireyci kùltürlerde eğitim programlarının içeriğine etki eden bir diğerk akım da hümanizmdir. Özellikle İngiltere, Fransa, Almanya gibi ÷lkelerde, içerik oluşturulurken natüralizm ve hümanizmin etkileri görülür. Bu kùltürlerde bilgiyi edinme, doğrusal bir mantığı olan sıralı ve standart bir süreç olarak değil, sezgisel bir süreç olarak değerlendirilir. Bilgi; öğrenen ile öğrenenin gelişimine uygun olarak tasarlanmış içeriğin etkileşimi sonucunda edinilir. Bu nedenle eğitim programlarının içeriği oluşturulurken bireysel farklılıklar merkeze alınmalıdır (Pepin, 1998). Bireysel farklılıkların merkeze alınmasının doğal bir sonucu olarak program içeriklerinin belirlenmesinde esneklik ve öğrenci ihtiyaçları ön plana çıkar. Bu esneklik bireyci toplumların eğitim programlarında içerik oluşturulurken sorgulama merkezli bir yaklaşımın belirlenmesine zemin hazırlar. Bu yaklaşıma göre içerik, öğrencilerin ihtiyaç ve sorunlarına göre düzenlenir (Demirel, 2007).

2.1.5.1.4. Bireyci Kùltürlerin Eğitim Programlarında “Eğitim Durumları” Ögesi

Eğitim programlarında “eğitim durumları” ögesi, öğretilmek istenen bilginin “nasıl” öğretileceği ile ilgilidir. Literatürde öğretme-öğrenme durumları olarak da adlandırılan bu öge, öğretmen ve öğrenci rollerini, sınıf içerisinde yapılan tüm etkinlikleri, öğretmenlerin kullandığı öğretim yöntem ve tekniklerini, öğrencilerin öğrenme stratejilerini ve öğretme-öğrenme ortamlarını kapsar. Kültürel karakterin genel

anlamda sınıf ortamına eğitimin uygulanması aşamasında yansıdığı ögedir. Bireyci kültürlerde eğitim durumları bireyi merkeze alan bir yaklaşımla düzenlenir. Bu durum öğretmen ve öğrenci rollerine bariz bir şekilde yansır. Öğrenciler sınıf içerisinde aktif ve bilgiyi yapılandıran konumdadır. Kendilerine verilen problemleri çözmek için edindikleri bilgi ve becerileri uygulayarak üst bilişsel düşünme becerilerini kullanırlar. Hata yapmak öğrenmenin bir parçası olarak görüldüğü için öğrenciler hata yapma korkusu yaşamadan düşüncelerini ibraz eder ve sınıf tartışmalarına katılırlar (Hassan ve Jamaludin, 2010).

Öğrencilerin genellikle sınıf içi tartışmalara öğretmenlerin zorlaması olmadan katılırlar. Kendi öğrenmelerinden sorumlu oldukları için anlamadıkları bir konu veya nokta olduğunda öğretmenlere sıkça soru sorar ve ilave açıklama talebinde bulunurlar. Bu talep öğretmenler ya da diğer öğrenciler tarafından bencillik veya zayıflık olarak algılanmamaktadır. Öğrenciler sınıf içerisinde arkadaşları ve öğretmenleri tarafından fark edilmek ve bireysel olarak kendilerini gerçekleştirmek ister. Bireyci toplumlardaki sınıflarda öğrencilerin birçoğunun parmak kaldırdığını ve sınıf arkadaşlarıyla rekabet ettiklerini görmek mümkündür. Grup çalışmaları yapılandırmacı yaklaşımın önemli bir ayağı olduğu için sınıflarda sıklıkla kullanılır. Öte yandan Bireyci toplumlardaki sınıflarda grup çalışmaları yapılırken öğrencilerin kendilerini yakın hissettikleri gruplar dışında da gruplar oluşturmaları ve yeni öğrenme fırsatları ve kaynakları aramaları teşvik edilir (Nelson, 2000).

Bireyci toplumlarda eğitim durumlarının bir diğer unsuru olan öğretmenlerden beklenen en önemli karakterler arasında “tarafsızlık” ve “bireysel farklılıklara ilişkin farkındalık” gelmektedir (Hofstede, 1986). Öğretmenlerden ayrıca bilgiyi üreten olmaları değil, öğrencilerin bilgiye ulaşmalarında kolaylaştırıcı ve yol gösterici olmaları beklenir. Öğrencilerin kendi öğrenmelerinden sorumlu olmaları öğretmenlerin en önemli hedeflerindedir. Bu nedenle, öğretmenler ile öğrenciler arasında daha açık, teşvik edici ve samimi bir ilişki vardır. “Pekiştireç” bireyci kültürlerde görev yapan öğretmenlerin başvurduğu önemli enstrümanlardandır (Hassan ve Jamaludin, 2010). Öte yandan, eğitimde önemli bir yer tutan “motivasyon” ise Bireyci toplumlarda bireyin kendisini güdülemesiyle oluşur. Toplum, aile veya içinde buldukları gruptan gelecek motivasyondan ziyade bireyin kendi başarısıyla kendisini motive etmesi söz konusudur (Littlewood, 2001).

Öğretmenlerin yukarıda belirtilen karakteristik özellikleri onların öğretme yöntem, teknik ve stratejilerine de yansır. İlerlemeciliğin ve yeniden yapılandırmacılığın dayandığı öğrenme ve öğretme yaklaşımlarının benimseyen Bireyci kültürlerde öğrenciyi

merkeze alan eğitim felsefelerinin benimsediği yöntem ve tekniklere başvurulur. Probleme dayalı öğrenme, proje tabanlı öğrenme, işbirlikçi öğrenme ve çoklu zekâ kuramına dayalı bireyi merkeze alan öğrenme yaklaşımları ve bu yaklaşımlar tarafından benimsenen öğretme yöntem ve teknikleri Bireyci toplumlardaki sınıf ortamlarında sıklıkla kullanılmaktadır.

2.1.5.1.5. Bireyci Kültürlerin Eğitim Programlarında “Değerlendirme” Ögesi

Bireyci kültürlerde öğrencilere yönelik yapılan ölçme ve değerlendirme faaliyetlerinin en önemli amacı öğrencilerin o ana kadar edinmiş oldukları bilgi ve becerilerinin seviyesini görmek ve bu bilgi ve becerileri gerçek hayata ne şekilde transfer edebildiklerini belirlemektir. (Teel ve DeBruin-Parecki, 2001). Eğitim sonunda edinilen yeterlilik, öğrencilere verilen notlardan ve hatta diplomalardan daha fazla öneme sahiptir (Hofstede, 1986). Eğitime hayat boyu devam eden bir süreç olarak bakan Bireyci kültürlerde, ölçme ve değerlendirme işlemleri de sürece yayılmakta ve çok boyutlu, birikimli (cumulative) ve sürekli (continuous) bir değerlendirme yapılmaktadır. Başka bir ifadeyle, özellikle Batılı ülkelerde biçimlendirici (formative) değerlendirmeye önem verilmektedir.

Bireycilik endeksi yüksek ülkeler incelendiğinde eğitimde ölçme ve değerlendirme olmak üzere eğitimin birçok alanında radikal reformlara imza attıkları görülmektedir (Garrouste, 2010). Birenbaum ve diğerleri (2015) tarafından yapılan bir çalışmada, Avusturalya, Kanada, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Yeni Zelanda, Norveç ve İsrail gibi ülkelerde son yıllarda uygulamaya konulan değerlendirme yaklaşımının amaçları şu şekilde ifade edilmiştir:

- Öğrencilerde yüksek notlar alma güdüsünden ziyade öğrenmeyi öğrenme bilinci oluşturmak,
- Resmi ve gayri resmi değerlendirme aktivitelerini öğrenmenin bir parçası olarak değerlendirmek ve gelecekte gerçekleşecek öğrenme faaliyetlerinin planlanmasında kullanmak,
- Öğrencilerin gelişimine katkıda bulunacak ve onları motive edecek etkili dönütler sunmak,
- Tüm öğrencilerin gelişebileceğine dair bir anlayış tesis etmek,
- Öz değerlendirme ve akran değerlendirmesini sınıf içindeki rutinlerin doğal birer

parçası haline getirmek,

- Öğretmenleri, öğrencileri ve velileri değerlendirme sürecine etkili bir şekilde entegre edebilmek.

2.1.5.2. Toplumcu Kültürlerde Eğitim

Ait olunan toplumsal grup, topluluk veya çevre odaklı bir yaşam tarzı olan Toplumcu kültürlerde eğitimin öncelikli rolü; bireyin toplum tarafından kabul görmesinin önünü açmaktır. Bu amaç, aileden başlayarak eğitim sistemine dahil olan tüm paydaşların bakış açısına yansır. Çalışmanın bu bölümünde, bahsi geçen paydaşların Toplumcu kültürlerin eğitim anlayışındaki rolü özetlenecektir.

2.1.5.2.1. Toplumcu Kültürlerde Aile ve Eğitim

Toplumcu kültürlerde ailelerin öncelikli amacı; çocuklarına toplum içerisindeki davranış usullerini ve saygılı olmayı öğretmektir. Aileler, çocuklarının davranışlarını okul başarısından daha önemli görebilir (Knight, 2019). “Otorite” ve “hiyerarşi” kavramları Toplumcu kültürlerde aile yapısına egemen olan unsurlar arasındadır. Belli bir döneme kadar çocukların görüşleri çok fazla dikkate alınmaz. Ailenin yaşça ileri gelenleri bilginin kaynağı ve saygı duyulması gereken bilge kişiler olarak görülür. Çocuklar hayatlarının büyük bölümünü ailelerine bağlı olarak geçirirler. Bu nedenle çocuklar, kendi işlerini kendileri yapacak özerkliği sınırlı olarak yaşarlar. Aileler öğrencilerin eğitim hayatı boyunca yanlarındadır ve sürekli bir birbirine bağlılık durumu söz konusudur (Trumbul, Rothstein-Fisch ve Greenfield, 2001).

2.1.5.2.2. Toplumcu Kültürlerde Eğitimin Hedefleri

Realizm ve İdealizm gibi eğitim felsefelerinden etkilenen Toplumcu kültürlerde eğitimin amacı; her bir çocuğu kendine özgü ve farklı bir kişi yapmak değil, fiziksel ve kültürel çevresiyle bedenen ve zihnen uyumlu bir şekilde hoşgörülü ve uyumlu bir kişi olmasını sağlamaktır (Büyükdüvenci, 2019). Toplumcu kültürlerde eğitimin amaçları arasında bireye toplum tarafından kabul gören bir diploma kazandırmak gelmektedir. Böylelikle daha iyi bir statü ve yaşam koşulları kazanmış olmaları hedeflenir (Knight, 2019). Toplumsal değerler ve bu değerlerin nesillere aktarılması önem arz ettiğinden dolayı eğitimin uzak hedefleri de bu durumdan etkilenir. Toplumcu kültürlerde eğitimin hedefleri incelendiğinde ise “uyum”, “statüko” ve “akademik başarı” anahtar kelimeler

olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim yoluyla, öğrencilerin yetişkin oldukları zaman kendilerinden bir vatandaş olarak beklenen görevleri yerine getirmeleri beklenir (Walter, 2014). Yatay hedefler söz konusu olduğunda ise Toplumcu kültürlerde öğrencilerin nesnel arasında ilişki kurmaları önemsenir (Kuwabara ve Smith, 2012).

Eğitimin duyuşsal hedefleri ele alındığında, Toplumcu kültürlerde odak noktasının bireyin toplumdaki değeri ve ait olduğu alt grubun toplumdaki yerine ilişkin olumlu katkıda bulunacak değerlerin kazandırılması olduğu görülmektedir. Bu nedenle, duyuşsal hedefler belirlenirken konusu olduğunda ise daha çok ahlaki, bireysel toplumsal değerlere ve duygulara atıfta bulunulabilir. Bireyci kültürlerde odak noktası kişisel ilgiler ve kaygılardır. Değerlerin ve duyguların merkezinde bireyin kendisi vardır. Bu nedenle, duyuşsal hedefler belirlenirken içinde bulunulan toplum tarafından benimsenmiş değerlere atıfta bulunulur. Örneğin; Toplumcu kültürlerden birisi olan Türkiye (Hofstede, 2019), millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerin öğrencilerin yaşantılarında inşa etmelerini sağlamayı 2023 Eğitim vizyonunun özü olarak ele almıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019). 2017 yılında yapılan program değişikliğinde ise öğrencilere kazandırılması hedeflenen kök değerlerin; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik olduğu açık bir şekilde ifade edilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019).

2.1.5.2.3. Toplumcu Kültürlerin Eğitim Programlarında “İçerik” Ögesi

Bireyci kültürlerden farklı olarak Toplumcu kültürlerin eğitim sistemlerinin ağırlıklı olarak İdealizm ve Realizm gibi felsefi akımlardan ve dolayısıyla Daimicilik ve Esasicilik gibi eğitim felsefelerinden etkilendikleri söylenebilir. Türkiye, Hindistan, Endonezya ve Ürdün gibi Toplumcu kültürel özellikleri ağır basan ülkelerin (Hofstede, 2019) eğitim sistemleri incelendiğinde, temelde yatan eğitim felsefelerinin Daimicilik ve Esasicilik olduğu görülmektedir (Srivastava, 2017; Momany ve Khasawneh, 2014; Çetin, 2019). Bu akımlar başta hedefler ve içerik olmak üzere eğitim programlarının tüm öğeleri üzerinde etkisini göstermiştir. Toplumcu kültürlerde öğrencilere sunulan içerik genel itibarıyla konu ve öğretmen merkezli bir yapıdadır. İçerik oluşturulurken kültürel ve millî değerlerin aktarımı ve geçmiş bilgilerin öğretimi dikkate alınır (Ulubey ve Aykaç, 2005).

İçerik, öğrencilerin bireysel yaşantıları yoluyla yeniden yapılandırarak edindikleri bilgilerden ziyade hazır, standart ve kesin bilgilerden oluşur. Konu alanları bu standart bilgilerin tüm öğrencilere kazandırılmasında önemli bir anahtardır. Bu da

içeriğın yeniden yapılandırılmasından ziyade bilginin kaynağı olan öğretmenler tarafından aktarımını gerekli kılar (Momany ve Khasawneh, 2014).

2.1.5.2.4. Toplumcu Kültürlerin Eğitim Programlarında “Eğitim Durumları” Ögesi

Toplumcu kültürlerde öğretmenlere geniş bir otorite alanı tanınmıştır. Öğretmenlerin en önemli rolü öğrencilere bilgiler sunmak ve öğretmektir (Knight, 2019). Öğretmenler bilginin en önemli kaynağı ve saygı duyulması gereken yetişkinler olarak görülür. Sınıf içerisinde yapılan tüm etkinliklerin planlanmasından ve uygulanmasından öğretmenler sorumludur. Öğrencilerin bireysel ilgi ve ihtiyaçları çok fazla dikkate alınmaz. (Hassan ve Jamaludin, 2010). Toplumcu kültürlerde öğretmenlere atfedilen roller üzerinde Realizm ve İdealizm akımlarının izleri yoğun bir şekilde görülür. Öğretmen, dış dünyayı öğrencilerden daha iyi bildiği için ne öğretilmesi gerektiğine de öğretmen karar verir. Bu nedenle, öğretmenlerin genel kültür, alan bilgisi ve mesleki bilgisinin çok güçlü olması beklenir (Duman ve Ulubey, 2008). Öğretmenler öğrencilerin öğrenmesinden sorumlu yegâne kişidir. Eğer öğrenciler başarısız olursa bu öğretmenin kabahati olarak görülürken öğrencilerin başarısı ise öğretmenlerin bilgi ve becerisine bağlanır. Sınıf yönetimi iyi olan, eğitilmiş, öğrencilerine ilgili davranan ve her soruya cevap verebilen öğretmenler bu kültürlerde “iyi öğretmen” olarak tanımlanır (Al-Issa, 2005).

Öğrenciler ise öğrenen ve pasif alıcı konumundadır. Bu durum ders ve sınıf uygulamalarına da yansır. Öğrencilerin aktif katılımı sınırlı olduğu için öğretmenler söz hakkı verdiğinde konuşurlar. Gönüllü katılım nadir görülür ve öğretmen tarafından işaret edilen öğrenci soruyu yanıtlar. Sınıf ortamında sorular çoğunlukla öğretmenler tarafından yöneltilir (Nelson, 2000). Öğrenci motivasyonu içsel faktörlerden çok yüksek not almak, grup veya toplum içerisinde başarılı addedilmek veya aile tarafından takdir edilmek gibi bir takım dışsal faktörlere dayanır (Littlewood, 2001).

Öğretmen ve öğrenci rolleriyle ilişkili bir diğer husus da öğrenme-öğretme yöntem ve teknikleridir. Toplumcu kültürlerde sıklıkla başvurulan öğretim yöntem ve tekniklerin arasında; anlatım, soru-cevap, ezber, tekrar, grup çalışmaları ve işbirlikçi öğrenme etkinlikleri gelmektedir. Özellikle grup çalışmalarında ve işbirlikçi öğrenme etkinliklerinde rekabetten çok yardımlaşma ön plana çıkar. Başarı ortak elde edilmiştir ve bir öğrenciden nasıl başarılı olduğunu anlatması istendiğinde diğer grup arkadaşlarının

katkısından bahsetmesi kuvvetle muhtemeldir. (Kaur ve Noman, 2015; Trumbul ve arkadaşları, 2001).

2.1.5.2.5. Toplumcu Kültürlerin Eğitim Programlarında “Değerlendirme” Ögesi

Konu merkezli program tasarımlarına daha fazla yer verilen Toplumcu kültürlerin eğitim programlarında değerlendirme; süreç odaklı olmaktan çok sonuç odaklı olarak yürütülür. Ölçme ve değerlendirme amacıyla en yaygın olarak kullanılan yöntem sınavlar/testler olduğu için öğretmen tarafından sınıf içerisinde verilen bilgilerin öğrenilmesi ve hatta zaman zaman ezberlenmesi konu içeriğinin sorgulanmasından ve yeni problemlere uyarlanmasından daha önemlidir (Loh ve Teo, 2017).

Değerlendirmenin öğrencilerin öğrenme becerilerine ve motivasyonlarına katkıda bulunduğuna inanılan Bireyci kültürlerin aksine, Toplumcu kültürlerde değerlendirme süreci öğrencilerin bütünsel niteliklerini ve verilen eğitim sonunda bu niteliklere ne kadar ulaştıklarını ölçmek için yürütülür. Değerlendirme sonucunda elde edilen nicel veriler okulların güvenilirliğinin, öğretmenlerin başarısının ve eğitimi yöneten otoritenin beklentilerini yerine getirebilmenin bir ölçütü olarak görülür (Brown ve Gao, 2015).

Yukarıda belirtilen amaçlara uygun olarak ölçme ve değerlendirme amacıyla çoğu zaman objektif değerlendirmeye daha müsait olan ancak öğrencilerin kendilerine verilen bilgileri doğrudan hatırlamalarına/ezberlemelerini gerektiren ve üst bilişsel düşünme becerilerini gerektirmeyen çoktan seçmeli testler, doğru/yanlış soruları ve kapalı uçlu sorular kullanılır. Toplumcu kültürlerde sıklıkla görülen “yardımlaşma” dürtüsü, sınav ve test süreçlerinde de kendini gösterir. Bireyci kültürlerdeki öğretmenlerin aksine bazı Toplumcu kültürlerde öğretmenler sınav talimatları hatta sınav sorularıyla ilgili öğrencilere birtakım yönlendirmelerde ve açıklamalarda bulunabilirler. Bu durum hem öğretmenler hem de öğrenciler tarafından normal karşılanır (Yaylacı ve İslam, 2013).

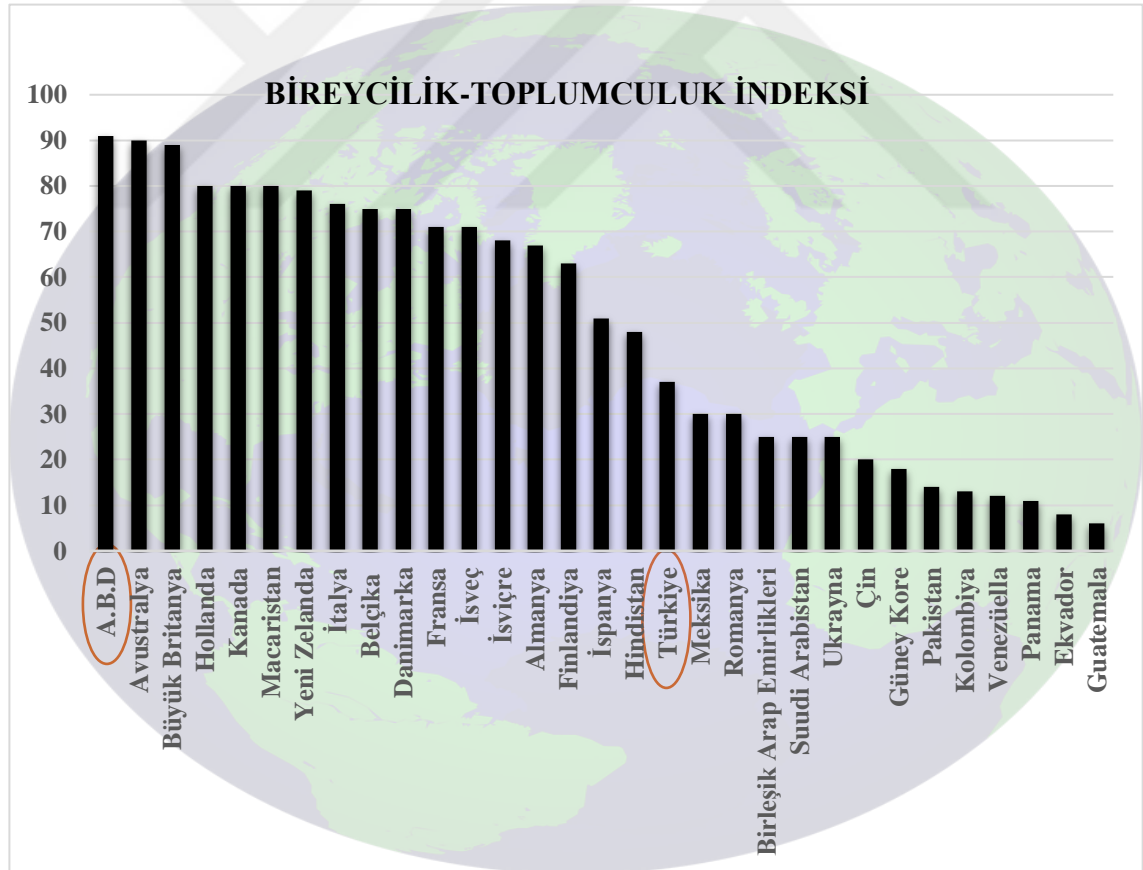
Çalışmanın bu bölümüne kadar Bireycilik ve Toplumculuğun birer kültürel özellik olarak eğitim üzerinde farklı yansımalarının olduğu üzerinde durulmuştur. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde ise bu araştırmanın odağında yer alan Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye'nin Bireyci ve Toplumcu kültürel özellikler açısından ele alınması ve bu özelliklerin her iki ülkenin eğitim sistemleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanacaktır.

2.1.6. Hofstede'nin Bireycilik ve Toplumculuk İndeksi

Kültür üzerinde önemli çalışmaları olan Geert Hofstede, 1967-1973 yılları arasında 76 farklı ülkeden IBM çalışanları üzerinde yaptığı bir araştırma sonunda daha önceki bölümlerde detaylı bir şekilde açıklanan 6 boyut üzerine kurulu bir model geliştirmiştir. Bu çalışmadan elde ettiği sonuçları çeşitlendirmek ve desteklemek için günümüze kadar süre gelen çalışmalarına devam etmiştir. Hali hazırda 102 ülkeyi kapsayan bir sınıflama sunmaktadır. Kültürel boyutları 0-100 arası bir indeks ile tanımlayan Hofstede'nin bu çalışmaya konu olan Bireycilik-Toplumculuk indeksine göre 50'nin altında kalan ülkeler Toplumcu, üzerinde kalan ülkeler ise Bireyci kültürler olarak tanımlanmıştır (Hofstede ve arkadaşları, 2010). Bu ülkelerden bazılarına ilişkin veriler Grafik.1'de sunulmuştur (Hofstede, 2019).

Şekil 4.

Hofstede'nin Bireycilik-Toplumculuk İndeksi Kapsamında Bazı Ülkelere İlişkin Değerler

Kaynak: www.hofstede-insights.com'dan uyarlanmıştır.

Grafikte de görüleceği üzere, Amerika Birleşik Devletleri 102 ülke içerisinde en bireyci toplum olma özelliği gösterirken Guatemala ise en Toplumcu kültür olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye ise 37 olan Bireycilik-Toplumculuk indeksi ile Toplumcu kültürler arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın odağındaki iki ülke olan Amerika Birleşik Devletleri ile Türkiye'nin kültürel özelliklerinin Bireycilik ve Toplumculuk özelinde incelenmesinde fayda vardır.

2.1.6.1. Amerika Birleşik Devletleri'nin Kültürel Yapısı

Daha önceki bölümlerde de ifade edildiği üzere değerler, bir kültürü oluşturan en önemli bileşenlerden birisidir. Dünya üzerindeki en kozmopolit yapıya sahip ülkelerden birisi olan Amerika Birleşik Devletleri'nin kültürünü oluşturan değerler ise oldukça geniş bir tabana yayılmıştır. Kohls (1988), Amerikalıların kültürel değerlerine ilişkin geniş çaplı bir değerlendirmede bulunmuş ve aşağıda açıklanan 13 temel değer üzerine kurulu bir kültürel yapıdan bahsetmiştir.

- a. **Çevre üzerinde kişisel kontrol:** Amerikalılar insanların çevreyi ve dünyayı kontrol edebilecek kadar güçlü ve yetenekli olduklarına inanırlar. İnsanın yapamayacağı şey ve insanı sınırlandıran fiziksel bir limit yoktur.
- b. **Değişim:** Değişim; gelişmenin, büyümenin ve ilerlemenin anahtarıdır. Çalışmak ve her bireyin elinden gelenin en iyisini yapmak zorunda olması değişimin ateşleyici unsurlarıdır.
- c. **Zaman yönetimi:** Amerikalılar için zaman özellikle üretkenlik açısından çok önemli bir varlıktır. Verilen bir işi zamanında tamamlamamak veya bir randevuya geç gitmek Amerikan toplumunda kaba davranışlar olarak algılanır.
- d. **Eşitlik (Eşitçilik):** Amerikalılara göre her insan eşit doğmuştur. Zekâ seviyesi, fiziksel görünüşü ve ekonomik durumu ne olursa olsun her insanın hayatta başarılı olma şansı eşittir. Toplumsal hayatta ve insan ilişkilerinde bireylerin makamları ve maddi durumları belirleyici bir unsur değildir.
- e. **Bireycilik ve mahremiyet:** Amerikalılara göre; her insan nevi şahsına münhasırdır ve bu yüzden değerli ve eşsizdir. Ait oldukları topluluk içerisinde bile kendilerini bireysel olarak diğer grup üyelerinden özel görürler. Grupsal bağlılık hissetmedikleri için kolaylıkla farklı gruplara geçiş yapabilirler. Bireyciliğin en önemli sonuçlarından birisi olan mahremiyet, Amerikan

kültüründe yalnızlık ve izolasyon olarak algılanmaz. Aksine, her bireyin en temel istek ve ihtiyaçlarından birisi olarak görülür.

- f. Kendi kendine yetebilme:** Amerikan toplumunda bir birey ancak kendi başardığı şeylerden dolayı takdire layık görülür. Başka bir ifadeyle, bireyin referansı ne ailesi ne de ait olduğu çevresidir. Amerikalılar zor şartlardan geçerek fedakârlık ve çalışkanlık ile elde ettikleri başarılarla gurur duyarlar. Sosyal yapı bu tür başarı hikayelerinin gerçekleşmesi için uygun bir zemine sahiptir. Kültürün bir diğer unsuru olan dilde bile bu durum kendini göstermiştir. İngilizcede “öz” ön eki ile başlayan 100’den fazla kelime vardır (özgüven, öz disiplin, öz saygı vb.). Tüm bunlar Amerikalıların bir şeyleri kendi başlarına başarabilmiş olmayı ne denli önemsedığının göstergesidir.
- g. Rekabet ve serbest girişim:** Amerikalılar, rekabeti bireyin sahip olduğu potansiyeli ortaya çıkartmak ve elinden gelenin en iyisini yapmak için önemli bir fırsat olarak görür. Rekabet; aile, okul ve iş hayatı başta olmak üzere tüm toplumsal hayatta teşvik edilir. Rekabet ile birlikte Amerikan toplumuna yön veren bir diğer unsur da serbest girişimciliktir. Rekabetin eşlik ettiği serbest girişimcilik ekonomiyi ve dolayısıyla toplumsal refahı destekler.
- h. Geleceğe yönelim:** Gelecek; Amerikalılar için büyük anlam ifade eder. Bugün sarf edilen enerji ve çabanın en büyük amacı daha iyi bir gelecek elde etmektir. Bu nedenle ki kısa vadeli planlar yapmakta ve bu planları hayata geçirmekte oldukça mahirdirler.
- i. Hareket (Çalışma) odaklı olma:** Çalışmak ve aktif olmak Amerikan kültüründe esastır. Günlük hayatı oldukça yoğun yaşarlar. Dinlenme için ayrılan zaman sınırlı, önceden planlanmış ve daha fazla üretken ve verimli çalışmak için değerlendirilmek üzere ayrılmıştır. Eğlence ve boş zaman aktiviteleri hayatta oldukça sınırlı bir yer tutar.
- j. Gayri resmîlik:** Daha resmi ve otoriter bir kültürden geliyorsanız, Amerikalıları gayri resmi ve otoriteye karşı saygısız olarak değerlendirmeniz mümkündür. Amerikan toplumu belki de dünya üzerindeki en rahat ve gayri resmi toplumdur. Bu durum, iş ortamındaki işveren-işçi ilişkilerinde, giyim tarzlarında, hitap şekillerinden açıkça görülür. Amerikalılar için bu tür bir gayri resmîlik makama veya otoriteye karşı bir saygısızlığın aksine onlara karşı bir saygı ve iltifat göstergesidir.

- k. Doğruluk, açıklık ve dürüstlük:** Amerikalılar olumsuz duygularını veya fikirlerini doğrudan ve açık bir şekilde ifade ederler. Bu şekilde davranmayan bireylerin dürüst ve samimi olmadığı düşünülür. Birisine bir mesajı doğrudan iletmeyen fakat aracı kullanan kişiler çıkarıcı ve güvenilmez olarak değerlendirilebilir.
- l. Pratiklik ve etkinlik:** Gerçekçilik, pratiklik ve etkinlik Amerikan toplumunu tanımlayan nitelikler arasındadır. Önemli konularda karar alınırken Amerikalıların gözettiği ilk felsefe “faydacılık” tır. Bir konuya ilişkin karar alınırken veya değerlendirmede bulunulurken duygusal ve öznel yargılardan çok rasyonel ve nesnel yargılar devreye girer. Her durum kendi dinamiklerine göre değerlendirilir. Problemlerin çözümüne ilişkin deneme-yanılma yaklaşımı Amerikan pratikliğinin besleyici unsurudur.
- m. Maddiyat (Kazanç):** Amerikalılar elde ettikleri maddi varlıkları ve kazançları çok çalışmalarının ve fedakarlıklarının doğal neticesi olarak görürler. Maddi varlık elde etmek ve bu varlıkları muhafaza etmek kişiler arası ilişkiler geliştirmekten daha önemli bir önceliktir.

Zhang (2013) Amerikan kültürünü; din, eşitlik, demokrasi, özgürlük, bireycilik ve pragmatizm gibi belli başlı unsurların bileşkesi olarak tanımlamıştır. Bunlar arasında bireycilik; Amerikan kültürünü ve değerler sistemini oluşturan ve politika, ekonomi, toplumsal yaşam, eğitim ve milli karakter gibi birçok alanda etkisini gösteren temel unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyin kendini gerçekleştirme için ihtiyaç duyduğu içsel motivasyon, kendi kendine karar verme ve özgüven gibi kavramlar Amerikan Bireyciliğinin temelinde yatar. Eşitlik, özgürlük ve rekabet ise bu kavramların tamamlayıcılarıdır. Fırsat eşitliği, kişisel özgürlükler ve rekabet bir bireyin kendi değerini bulmasının en önemli yolu ve garantisidir. Kendinin gerçekleştirme için en önemli amaç olarak gören Maslow’un insancıl yaklaşımı Amerika’da oldukça popüler olmakla beraber Bireycilik üzerinde de oldukça etkilidir. Amerikalılar hayatlarının her alanında kendini gerçekleştirme yollarını ararlar.

Öte yandan, Amerikan toplumunda herkesin eşit olması gerektiğine ve karşılıklı saygıya inanılır. Mahremiyet en temel bireysel haklardan birisidir. Önemli kararlar alınırken pratiklik ve gerçekçilik göz önünde bulundurulur (Bellah, 1996). Amerikalılar açık sözlü ve kendilerini ifade etme konusunda oldukça cesurdurlar. Özgürlük daima ön planda tutulur ancak bu özgürlüğün oldukça net sınırları vardır. Başkalarının özgürlüğüne

zarar verecek düzeyde bir özgürlük anlayışı kesinlikle reddedilir. Bireyler arasında rekabet hem kişisel gelişimin hem de toplumsal kalkınmanın anahtarı olarak görülür (Zhang, 2013). Bireycilik Amerika toplumu için farklı kültürleri bir arada tutmanın ve “*melting pot* (eritme potası)” olma özelliğini korumanın anahtarıdır.

Amerikan aile yapısında çocuklara “birey” olarak değer verilir, saygı gösterilir ve bağımsız olmaları öğretilir. Bunun sonucu olarak çocuklar büyüdükleri zaman hangi alanda ve okulda eğitim alacaklarına ve hangi mesleği seçeceklerine kendileri karar verir. Çocukların hayata bakış açıları gerçekçi olmasa bile bu bakış açısında ısrarcı ve olumlu oldukları sürece aileler çocuklarına destek verir. Çocukların bir birey olarak kendilerini yargılamaları, öz verili olmaları, sorumluluk almaları ve başkalarının etkisinde kalmamaları çok küçük yaşlardan itibaren öğretilir. Tüm bu davranışlar ve öğretiler bağımsızlığın gelecekte kendine güvenen bireyler olmaları için ne denli önemli olduğunu anlamalarını sağlar (Heard, 1990).

Bireyciliğin etkilerinin en net görüldüğü alanların başında Amerikan eğitim sistemi gelmektedir. Amerikan eğitim sisteminin amacı; öğrencilere öğrenmeyi öğretmek ve onların maksimum kapasitelerine ulaşmalarını sağlamaktır (Jian, 2009). Bağımsızlık ve kendi kendine yetebilme fikri aileden başlayıp hayat boyunca devam eden bir süreç izler. Okul öncesi eğitim bu anlayışın formal olarak yansıtıldığı ilk basamaktır. Öğretmenlerin sınıflarda anne gibi davrandıkları ve küçük yaştaki çocukların birçok ihtiyacını gördükleri Toplumcu kültürlerin aksine, Amerikan okul öncesi eğitiminde çocukların tüm ihtiyaçlarını (beslenme, kişisel ve ortam temizliği, tuvalet, kıyafet değiştirme vb.) kendilerinin görmesi beklenir. Bu konuda aileler de eğitim sisteminin yerinde yer alır çünkü onlara göre okul öncesi eğitim çocukların bireysel gelişiminin ve kendini gerçekleştirme serüvenlerinin başladığı ilk aşamadır (Hoffman, 2000).

Eğitimin her aşamasında rekabet, motivasyon ve dönüt önemli bir yere sahiptir. Öğretmenler sınıf içerisinde öğrencilerinin öz güvenine katkıda bulunacak ve onlara güvendiklerini hissettirecek dönütler sunar. Öğrencilerde, hata yapmış olsalar bile zamanla gelişecekleri ve daha iyi işler çıkaracakları algısı oluşturulur. Bu durum hataların göz ardı edileceği anlamına gelmez. Hatalar düzeltilirken öğrencilerin özgüvenlerine ve benlik algılarına zarar vermemek öğretmenlerin öncelikleridir (Faitar, 2006).

Amerikan eğitim sisteminde; deneysel öğrenme, problem çözme, durum çalışmaları ve aktif ve katılımcı öğrenmeye büyük önem verilir. Öğrencilere eğitimin her aşamasında deneme-yanılma yoluyla kendilerine verilen problemi çözmeleri ve sonuca ulaşmaları öğretilir. Yükseköğretim kurumlarında ise öğretim görevlileri derslerinde belli

başlı bilgileri sunarlar ve diğer bilgilerin öğrencilerin kendilerine sunulan makale ve diğer kaynaklardan edinmelerini beklenir. Amerikalı öğrenciler sınıf içerisinde konuşmaktan ve fikir beyan etmekten hoşlanırlar. Öğretmenler, sınıf içerisinde informal tartışma ortamının oluşması için çaba gösterirler. Eleştirel düşünme, yargısal sorgulama ve tartışma başlatma gibi aktivitelerin öğrenciler tarafından gerçekleştirilmesi sağlanır. Bunun altında yatan en önemli amaç; bağımsız ve katılımcı öğrenmenin teşvik edilmesidir (Jian, 2009).

Özellikle yükseköğretimde son yıllarda oldukça ivme kazanan uzaktan öğrenme fikrinin temelinde de öğrencileri otonom ve kendi öğrenmelerinden sorumlu birer bireyler olarak yetiştirmek yatmaktadır. İlk olarak 1900'lü yılların başında Amerika'da ortaya çıkan bu uygulama, Bireycilik fikrinin Amerika'da daha etkin olmaya başladığı 1960'lı yıllarda hız kazanmış ve yine Amerika'nın öncülük ettiği teknolojik gelişmelerle birlikte günümüzde tüm dünyada etkin bir şekilde kullanılan bir eğitim uygulaması halini almıştır.

Bireycilik, Amerika kültürünün temel yapı taşlarından birisi olsa da bir takım olumsuz yönlerinin olduğu ve bu olumsuzlukların toplumsal bazı sorunlara yol açtığı da ifade edilmektedir. Amerikan Bireyciliğine yönelik en kapsamlı eleştiriler arasında Tocqueville'nin değerlendirmeleri gelmektedir. Tocqueville (2010)'a göre; aile, sosyal çevre ve toplumdan soyutlanmış aşırı özgürlük anlayışı ve kendine aşırı güven, Amerikan toplumu için kaygı verici sonuçlar doğurabilir. Dahası Bireycilik; insanları anlık hazlarını tatmin edebilmek için bugüne zincirlemekte ve geçmiş ile gelecek arasındaki bağları görmelerini engellemektedir.

Tocqueville'nin yapmış olduğu değerlendirmelerin üzerinden bir buçuk asır geçmiş ve bu süre zarfına başta sanayi devrimi olmak üzere, göçler, nüfus artışı, köleliğin son bulması, sivil savaş ve I. ve II. Dünya savaşları, teknoloji devrimi gibi Amerikan kültürünü ve sosyal yapısını etkileyen önemli olaylar yaşanmıştır. Tüm bu yaşananlardan günümüzdeki Bireycilik anlayışı da nasibini almıştır. Özellikle genç neslin "kişisel çıkar", "ekonomik özgürlük" ve "bağımsızlık" arayışı bireysel başarıyı toplumsal faydanın önünde tutmalarına neden olmuştur. Bu durum bireylerin toplumla olan bağımlı git gide zayıflatmaktadır (Atkins, 1991).

Amerikan Bireyciliğine yönelik eleştirinin bir diğer odak noktası ise Amerika'nın "özgürlükler ülkesi" olma idealinin Bireycilik ile birleşmesinin aşırı özgürlükçü bir yapıyı da beraberinde getirmiş olmasıdır. Bireysel tercihlere tanınan aşırı müsamaha; uyuşturucu kullanımı, suç, şiddet, homoseksüellik, bireysel silahlanma gibi

bazı sosyal sorunları da beraberinde getirmiştir. Bunlara ilave olarak, yalnızlık ve kişiler arası ilişkilere karşı kayıtsız olma durumu yaygın bir hal almıştır. İnsanların kendine olan aşırı güveni ve bağımsızlık isteği onları başta aileleri ve arkadaşları olmak üzere yakın çevrelerinden uzaklaştırmaktadır (Zhang, 2013).

2.1.6.2. Türkiye'nin Kültürel Yapısı

Türkler, tarih boyunca ipek yolu, kürk yolu gibi önemli ticaret yolları üzerinde yaşadıkları için farklı kültürlerle tanışmaya ve bu kültürlere kendilerini tanıtmaya açık olmuşlardır (Horata, 2017). Öte yandan, her kültürün olduğu gibi Türk kültürünün de kendine has kurucu birtakım öğeleri vardır. Bu öğelerin başında *dil* gelmektedir. Dil, kurucu olduğu kadar diğer unsurları da barındıran kuşatıcı unsur ve kültürün koruyucusu ve taşıyıcısıdır. Türk kültürünün bir diğer kurucu ögesi ise *ahlaktır*. Ana kurucu öğelerden üçüncüsü ise *atadır*. Ata; kültürün vücut bulduğu örnek kişiliktir. Türk kültürü; din, tarih, edebiyat, bilim ve siyaset gibi birçok ara kurucuyu da muhteva eder (Karakuş, 2011).

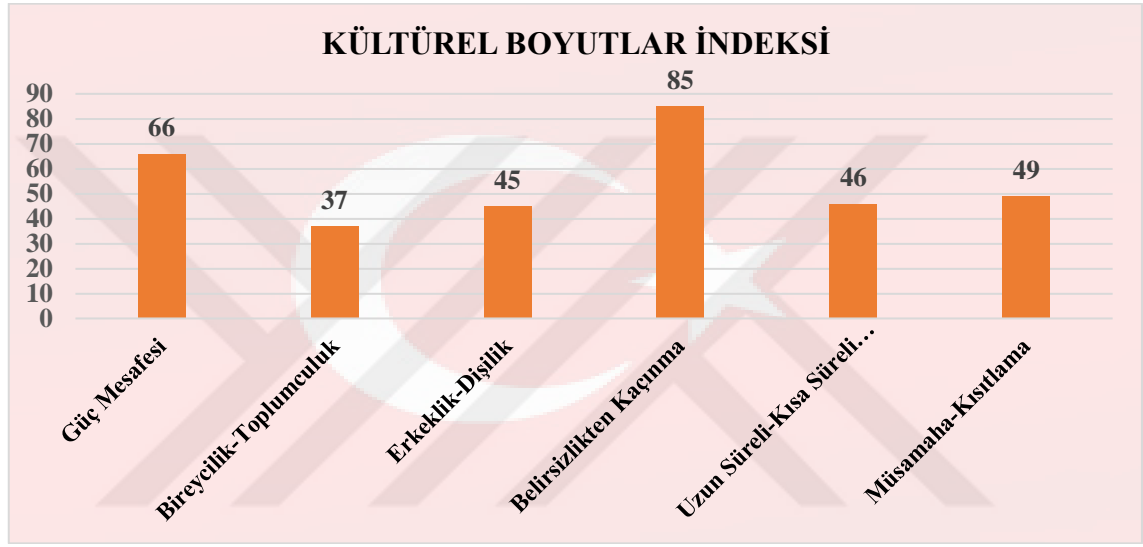
Tarih boyunca farklı medeniyet camiaları içinde bulunmuş Türk milleti; erken çağlardan itibaren Doğudan Batıya doğru yaptığı göçlerle birlikte, farklı kültürler ve değerlerle karşılaşmıştır. Bu demografik hareketlilik, Türklerin kendi kültürel değerlerini ve kendilerine ait olan kimliklerini kaybettirmemiş, fakat aynı zamanda yeni tanıdıkları kültürler ile uyum göstermelerine de zemin hazırlamıştır. Bu bakımdan, Türkler yeni tanıştıkları kültürler ile uyum sağlarken, aynı zamanda kendi kültürlerini de sürdürmeyi başaramışlardır (Özkuş, 2015). Günümüzde ise teknolojik imkanların ulaştığı boyut ve “küreselleşme” olgusunun baş döndürücü hızı, kültürler arası ilişkileri ve kültür değişimlerini kaçınılmaz kılmıştır.

Özellikle Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden başlamak üzere Türk kültürünün ciddi bir “Batılılaşma” sürecinden geçtiği görülmektedir. Bu süreç, günümüze kadar uzanmış ve teknolojinin de gelişmesiyle son yıllarda büyük bir hız kazanmıştır. Kültürel hayat başta olmak üzere hayatımızın birçok alanına sirayet eden Batılılaşma süreci çoğu zaman sancılı hatta başarısızlıkla geçmiştir. Bu başarısızlığın altında yatan en önemli sebepler ise; tam manasıyla ilme, hakiki ilim kurumlarına ve birinci sınıf ilim adamlarına sahip olamamamızdır. Buna ilave olarak, Batı medeniyetini iyi anlayamaması, kendimize özgü bir şekilde değerlendirilememesi ve önemsiz ve ikincil unsurlarla zaman kaybedilmesi bu başarısızlığın diğer nedenlerindedir (Turhan, 2015).

Kültür değişimine açık ve dinamik bir yapı olduğuna göre (Güvenç, 1979; Nieto, 1999) geçmişten günümüze birtakım değişimler geçiren, teknoloji ve küreselleşme gibi etkilere hiç olmadığı kadar açık olan Türk kültürünün halihazırdaki özellikleri nelerdir? Hofstede (2019)'un yapmış olduğu çalışma, bu konuda önemli bilgiler barındırmaktadır. Bu bağlamda, Hofstede'nin kültürel boyutlarına yönelik Türkiye özelinde elde edilen bulgular Grafik.2'de sunulmuştur.

Şekil 5.

Hofstede'nin Kültürel Boyutları Kapsamında Türkiye'ye İlişkin Veriler

Kaynak: www.hofstede-insights.com'dan uyarlanmıştır.

Hofstede (2019), bu bulguları Türk toplumuna göre yorumlamıştır. Bu bağlamda; güç mesafesi indeksi, toplumdaki bireylerin toplumsal eşitsizliklere yönelik algılarıyla ilgilidir. Başka bir ifadeyle, toplumdaki daha zayıf bireylerin ve grupların güç dağılımındaki eşitsizliği ne ölçüde kanıksadıklarının ve kabul ettiklerinin göstergesidir. Bu bağlamda Türk toplumunun; gücü elinde tutana bağımlı, hiyerarşiye bağlı ve üstünlerin ulaşılması zor olduğu bir özellik sergilediği söylenebilir. Bu durum babanın aile reisi olarak görüldüğü aileden itibaren başlayarak toplumsal hayatın diğer boyutlarına kadar sirayet eder. Güç bir merkezde toplanmıştır ve hiyerarşide daha altta yer alan bireyler gücü elinde bulunduranların talimatlarına göre hareket eder. İkinci boyuta bakıldığında ise Türkiye'nin Toplumcu bir kültür özelliği taşıdığı görülmektedir. “Biz” algısının önemli olduğu Türk toplumunda insanlar birbirine sadakatle bağlı gruplara (aile, grup, kurum vb.) aidiyet hissi duyarlar. Ait olunan toplumsal grup içerisinde uyum

önemlidir ve çatışmalardan kaçınılır. İlişkilerin ahlaki bir boyutu vardır ve iyi ilişkilerin devamlılığı bazı görevlerin yerine getirilmesinden daha önemlidir. Karşılıklı güven inşa etmek için çaba ve zaman harcanır. Ait olunan grup üyelerine iltimas geçme yaygın görülebilir. Ayrıca olumlu veya olumsuz fikirler açıktan değil dolaylı olarak ifade edilir.

Türkiye 45 olan indeksi ile dişilik boyutunda yer almaktadır. Bu boyut; başkalarıyla samimi olma, fikir birliği, duygudaşlık ve zayıf olanın yanında saf tutma gibi kültürün daha yumuşak özelliklerine atıfta bulunur. İlişkilerde çatışmadan kaçınılır. İçten arta kalan zamanlarda aile ve ait olunan sosyal çevre ile vakit geçirmek Türk insanı için çok değerlidir. Belirsizlikten kaçınma boyutu ise toplumun geleceğin öngörülebilirliğine ilişkin tavrını yansıtır. “Geleceği kontrol etmeli miyiz yoksa akışına mı bırakmalıyız?” sorusuna yaklaşım tarzıyla ilgilidir. İnsanların geleceğe yönelik kaygıları ve bu kaygılardan kaçınmak için oluşturdukları kurumlar ve inanışlar da bu boyutta yer alın. 85 olan indeksi ile Türk toplumu büyük oranda kurallara ve kanunlara ihtiyaç duymaktadır. Kaygılarını azaltmak için birtakım ritüeller geliştirmişlerdir. Çoğu Yaratan’a referansta bulunan bu ritüeller geleceğe yönelik kaygıları ve gerginlikleri dindirmek için kullanılan ifadelerdir. Uzun – kısa süreli uyum ve müsamaha-kaçınma boyutlarında ise Türkiye’nin ortaya yakın indekslere sahip olduğu için herhangi bir yöne baskınlık göstermediği şeklinde yorumlanmıştır. (Hofstede, 2019).

Hofstede’nin çalışmasında da görüldüğu üzere Türk kültüründe Toplumculuk özellikler daha baskın bir şekilde öne çıkmaktadır. Aileden başlayan bu karakterin izleri toplumsal hayatın her alanında görülmektedir. Ancak kültürün dinamik ve değişikliğe açık olan yapısı ve günümüz teknolojik imkân ve kabiliyetleri nedeniyle Toplumculuk ile Bireycilik arasındaki geçirgenlik artmıştır. Bunun en bariz yansıması Türk eğitim sistemi üzerinde gözlemlenebilir. Türkiye Cumhuriyeti’nin ilanından günümüze eğitim programları oluşturulurken esas alınan eğitim felsefeleri incelendiğinde; daha çok Toplumcu özellikler taşıyan Daimicilik ve Esasicilik akımlardan Bireyci karakterleri ön plana çıkaran İlerlemecilik ve Yeniden Kurmacılığa (Duruhan, 1996) doğru bir yönelim olduğu görülecektir. Başka bir ifadeyle, Türk toplumu genel itibariyle Toplumcu bir karakter sergilerken eğitim sistemi Bireyci bir kimliğe evirilmiştir. Aslında bu gel-git dünden bugüne olan bir gelişme değildir. Çağdaş Türk eğitim tarihi incelendiğinde, Prens Sebahattin, Hilmi Ziya Ülken ve Mümtaz Turhan gibi aydınların eğitimde Bireycilik fikrini savunduğunu, Atatürk, Ziya Gökalp, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Peyami Safa ve İsmail Hakkı Tonguç gibi isimlerin ise eğitimde Toplumculuk fikrini savundukları görülecektir. (Duruhan, 1996).

Günümüz Türk eğitim sistemi incelendiğinde ise Batılı ülkelerin faydalı olduğuna inanılan birtakım uygulamaları Türk eğitim sistemine entegre edilmeye çalışılmış, bu çabaların bir kısmı başarı ile sonuçlanırken bir kısmı da toplumsal ve kültürel kodların göz ardı edilmesi nedeniyle akamete uğramıştır. Öte yandan, tüm bu çabalar Türk eğitim sistemini daha bireyci bir yapıya doğru götürmüştür. Nitekim son yıllardaki eğitim programları oluşturulurken veya güncellenirken; öğrencilerin üst bilişsel becerilerini kullanmaları, öğrenimin anlamlı olabilmesi için günlük hayatla ilişkilendirilmesi, uygulamaya ağırlık verilmesi, disiplinler arası bir anlayışın hâkim kılınması ve öğrencinin merkezde olduğu öğretim yöntem ve tekniklerine yer verilmesi amaçlanmıştır (MEB, 2019).

Yukarıda bahsi geçen uygulamalar nedeniyle Türk eğitim sisteminin artık tamamen “Bireyci” olduğunu söylemek ise yanlış bir değerlendirme olacaktır. Nitekim, 2023 vizyon belgesinde; bir yandan bireyi ve öğrenciyi merkeze alan, evrensel değerlere vurgu yapan, girişimciliği, sorgulamayı teşvik eden, üründen çok sürece odaklanan, demokrasi ve ekonomik gelişmeye vurgu yapan ifadeler yer verilirken bir yandan da kavramda evrensel, uygulamada yerli, Türk milletinin toplumsal bütünleşmesi önemseyen, ortak ülkeye dayalı şimdi ve gelecek tasavvurunun inşa edilmesinin hedeflendiği belirtilmiştir (Selçuk, 2019). Tüm bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda, Türk eğitim sisteminin Bireycilik ve Toplumculuk dengesini korumaya çalışmasına rağmen yeterince bireyselleşemediği söylenebilir. Bunun en önemli nedenleri arasında Türk kültürünün Toplumcu kodlarının baskınlığı ve bireysel farklılıkları ön plana çıkaran eğitim anlayışından ziyade benzerlikleri vurgulayan bir eğitim anlayışının benimsenmesi gösterilebilir (Duruhan, 1996).

2.2. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, yurt içinde ve yurt dışında kültürün Bireycilik ve Toplumculuk boyutuna ilişkin yapılan araştırmalara yer verilmiştir. İlk olarak yurt içinde daha sonra ise yurt dışında yapılan çalışmalardan bahsedilecektir.

2.2.1. Bireycilik ve Toplumculuk Üzerine Yurt İçinde Yapılan Bazı Araştırmalar

Yurt içinde yapılan araştırmalar incelendiğinde, Bireycilik ve Toplumculuk boyutlarının farklı alanlardaki yansımalarına odaklandıkları görülmektedir. Bu alanlar arasında; ekonomi, psikoloji, sosyoloji ve eğitim ön plana çıkmaktadır. Özellikle son

yıllarda yapılan araştırmalar teknolojik imkanların geldiği nokta ve kitle iletişim araçlarının tanıdığı imkanlar sayesinde kùltùrlerarası bir özellik taşımaktadır. Bu nedenle yurt içi ve yurt dışı kavramları araştırmacıların milliyetlerine gùre sınıflandırılmıştır. Sùz konusu çalışmalardan bazıları tarihsel sırayla aşağıda verilmiştir:

Bùker ve Bal (2018) yaptıkları çalışmada ùniversite òđrencilerinin kùltùrel değerleri ile kariyer apaları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma, Yıldız Teknik ùniversitesi, Marmara ùniversitesi ve İstanbul ùniversitesinde òđrenim gùren toplam 265 òđrenci ile yùrùtùlmüřtùr. Çalışmanın kùltùrel değerlere ilişkin verileri incelendiğinde ùniversite òđrencilerinin toplumcu kùltùrel değer ortalamalarının bireyci kùltùrel değer ortalamalarından yüksek olduğu ve bu sonucun Hofstede'nin Tùrkiye'ye ilişkin bulgularıyla benzer özellik taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Alazoğlu ve Mahikara (2015) tarafından yùrùtùlen ve Tùrk ve Amerikan ùniversite òđrencilerinin iletişim esnasındaki anlaşmazlıklara getirdikleri özùm yollarının karşılaştırıldığı çalışmada literatùrde yer alan birçok araştırmadan farklı bir sonuca ulaşılmıştır. Literatùrde yer alan araştırmaların çoğu kùltùrlerarası anlaşmazlıkların özùmünde ABD gibi Bireyci kùltùrlerin genellikle bütùnleřtirici, uzlaştırıcı, hükmedici ve duygusal ifadeler kullandıklarını; Toplumcu kùltùrlerin ise zorlayıcı, kaçınan ve üçüncü şahıslardan destek alan bir tarza sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. Bu bulguların aksine Alazoğlu ve Mahikara (2015)'in çalışmasına katılan ve Toplumcu kùltùrel özellikler taşıyan Tùrk òđrenciler iletişimde yaşanan anlaşmazlıkların özùmünde Bireyci kùltùrlerin karakteristik özellikleri arasında yer alan iş birliği, rekabet ve uzlaşma stratejilerini kullanmışlardır.

Kùltùrel farklılıkların òđrencilerin òđrenme stilleri üzerindeki etkisi üzerine bir çalışma yùrùten Aktaş (2012), bireyci değerleri yüksek olan kişilerin çevrelerinden veya çevreleriyle olan ilişkilerden ziyade kendi başlarına òđrenmeyi tercih ettiklerini öne sürmüřtùr. Bu nedenle, Bireyci kùltùrel yapıya sahip kişilerde soyut kavramsallaştırma ve katılımcı deneyin baskın olan òđrenme stilleri olduğunu belirtmiştir. Öte yandan, araştırmacı, toplumcu değerleri yüksek olan bireyler ise çevrelerinden ve çevreleriyle olan ilişkilerden òđrenmeyi tercih ettiklerini ifade etmiştir. Bu tür bireylerde somut deneyim ve yansıtıcı gözlem etkili òđrenme stilleri olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda araştırmacı, başta yüksekòđretim kurumları olmak üzere, eğitimin her hademesinde yer alan eğitim planlayıcılarının òđretim programlarını hazırlarken òđrencilerin kùltùrel farklılıklarından kaynaklanan òđrenme stilleri arasındaki çeşitliliği göz önünde bulundurmalarını önermiştir.

Azizoğlu (2011) tarafından kültürün örgütsel iletişim üzerine etkisini araştırmak amacıyla yapılan çalışmada ABD ve Türkiye’de faaliyet gösteren iki işletme arasında bir karşılaştırma yapılmıştır. Bireyci kültürel özellikler taşıyan Amerikalı alışanların birbirlerine karşı daha mesafeli oldukları ve doğrudan iletişimi tercih ettikleri belirlenmiştir. Toplumcu kültürel özelliklere sahip olan Türkiye’de ise çalışanların birbirleriyle daha samimi olmayı tercih ettikleri ve birbirlerine karşı itibarlarını korumaya zen gösterdikleri tespit edilmiştir. Ayrıca bu çalışmada işletmelerin örgüt kültürlerini oluştururken içinde buldukları kültürden kendi çıkarları doğrultusunda farklılaşmaya çalıştıklarına dair bulgular da dikkat çekmiştir. Bu çalışmanın sonucunda araştırmacı, bir işletmenin uluslararası nitelikte faaliyet gösterebilmesi için o etkileşim halinde olduğu ülkelerin kültürel yapısını analiz ederek bazı yapısal değişiklikleri gerçekleştirmesi gerektiği yönünde değerlendirmede bulunmuştur.

Çalışmanın kuramsal ereve bölümünde de belirtildiği üzere etkin çalışma, girişimcilik ve yenilikçilik gibi kavramlar genellikle Bireyci kültürlerin özellikleri arasında gösterilmektedir. arıkki ve Koyuncu (2010) yaptıkları araştırmada Bireyci ve Toplumcu kültür ile girişimcilik eğilimi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu amaç doğrultusunda; Mehmet Akif Ersoy niversitesine bağlı Bucak Zeliha Tolunay Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu ve Bucak Hikmet Tolunay Meslek Yüksekokulu’nda okuyan ğrencilerin Bireycilik ve Toplumculuk açısından kültürel özelliklerinin belirlenmesi ve girişimcilik eğilimlerinin tespit edilebilmesine yönelik veriler toplanmıştır.

Araştırmanın verileri analiz edildiğinde Toplumculuk ile girişimcilik arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmasına rağmen Bireycilik ile girişimcilik arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunamamıştır. Bu bağlamda araştırmacılar kişilerde Toplumcu eğilim arttıka girişimcilik eğiliminin azaldığını ifade ederken Bireycilikle ilgili benzer bir değerlendirme yapmamıştır. Araştırmada ayrıca Bireycilik ile yeni fikirlere açık olma boyutu arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki; Toplumculuk ile yaratıcılık arasında ise negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan, Bireycilik ile kontrol odağı boyutu; Bireycilik ile yaratıcılık boyutu, Toplumculuk ile kontrol odağı boyutu ve Toplumculuk ile yeni fikirlere açık olma boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Aydın (2009)’un yapmış olduğu araştırmada Bireyci-Toplumcu, İdealist-Relativist ve Materyalist eğilimler ile hedonik alışveriş arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırma, Türkiye’nin farklı bölgelerindeki devlet ve vakıf üniversitelerinde lisans

düzeyinde öğrenim gören toplam 1032 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bu çalışmayı ilgilendiren Bireycilik ve Toplumculuk karakterlerine ilişkin sonuçları incelendiğinde; Bireycilik ve Toplumculuk açısından devlet ve vakıf üniversitelerinde öğrenim gören öğrenciler arasında istatistiksel olarak bir fark bulunamamıştır. Araştırmacı bu sonucu iki kesimde de geleneksel toplumcu değerlerin kendisini koruduğu şeklinde yorumlamıştır.

Araştırmanın hipotezlerine ilişkin elde edilen diğer sonuçlar incelendiğinde Bireycilik ile hedonik alışveriş arasında pozitif, Toplumculuk ile hedonik alışveriş arasında negatif bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Araştırmacıya göre Bireycilik, bireylerin kendi ve yakın çevrelerinin menfaatlerini her zaman ön planda tutma isteğinin bir değer olarak kişide gözlenmesidir. Bu bağlamda, Bireyci eğilime sahip olan bir kişinin kendi haz ve mutluluğu için hedonik tüketimde bulunması araştırmacı tarafından anlaşılabilir bir sonuç olarak değerlendirilmiştir. Öte yandan Toplumculuk, bireylerin ait oldukları grup veya topluluğun menfaatlerini kendi menfaatlerinin önüne koyması ile açılanabilecek bir fedakârlık eğilimi gösterir. Bu nedendir ki araştırmacı, Toplumcu eğilime sahip olan bir bireylerin öncelikle kendi haz ve mutluluklarını öncelemesinin beklenen bir davranış olmadığını ve araştırma sonuçlarının bu bağlamda beklenen bir duruma işaret ettiğini ifade etmiştir.

Çukur, Guzman ve Carlo (2004) tarafından yapılan bir diğer araştırmada, Bireycilik ve Toplumculuk boyutları ile dindarlık ve değerlere bakış açısı arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırma; Filipinler, Amerika ve Türkiye’de öğrenim gören toplam 475 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonunda, Toplumculuk ile muhafazakâr değerler arasındaki ilişkiye dair bulgular elde edilmiştir. Buna ilave olarak, dindarlık, muhafazakâr değerlere sahip olma ve Toplumculuk arasında da pozitif bir ilişki bulunmuştur. Araştırmacılar tarafından dikkat çekilen bir diğer bulgu da Bireycilik ile değerlerin değişmesine açık olma arasında (Toplumculuk ile muhafazakarlık arasındaki ilişki kadar güçlü olmasa da) pozitif bir ilişki olduğudur.

Yetim (2003) tarafında yapılan bir başka çalışmada, Bireycilik ve Toplumculuğun üniversite öğrencilerinin ve akademisyenlerin özsaygı ve hayattan tatmin olma duyguları üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Araştırma, Mersin Üniversitesinde öğrenim gören ve görev yapan 388’i öğrenci 308’i akademisyen toplam 696 kişi ile yürütülmüştür. Araştırma sonunda; yüksek yaşam memnuniyeti ile Bireycilik, özsaygı ve özgürlük arasında yüksek, Toplumculuk ile yaşam memnuniyet arasında ise düşük bir ilişki bulunmuştur. Öte yandan, erkek öğrencilerin daha özerk ve Bireyci bir özellik

sergiledikleri tespit edilmiştir. Araştırmacı bu durumu Türk kültüründeki erkek figürüne tanınan ayrıcalıklara bağlamaktadır.

Araştırmaya katılan kadın katılımcılarda ise durum farklılaşmaktadır. Türkiye'nin özellikle doğu kısmında kadınlara biçilen roller göz önünde bulundurulduğunda, kadınların üniversiteye kayıt olmayı bireysel özerklik ve sosyalleşme için atılan en önemli adım olduğunu belirten araştırmacı, araştırma sonuçlarının yine de kadınlar için çok iyi bir tablo çizmediğini belirtmiştir. Buna göre, kadın katılımcıların daha fazla Toplumcu özellikler sergiledikleri ve yaşam memnuniyetlerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Akademisyenlerden elde edilen sonuçlar incelendiğinde ise kadın akademisyenlerin erkek akademisyenlerden daha Toplumcu bir özellik gösterdikleri ve yaşam memnuniyetlerinin erkek akademisyenlerden daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın korelasyon analizi sonuçlarına göre tüm gruplarda (erkek/kadın ve öğrenci/akademisyen) yaşam memnuniyeti ile Bireycilik arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Öte yandan, özsaygı ve özgürlük ile Toplumculuk arasında ise negatif, Bireycilik ile pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Özetle araştırmacı, elde edilen bulgulara göre Bireycilik ve Toplumculuğun özsaygı, özgürlük ve yaşam memnuniyetinin önemli belirleyicilerinden olduğu değerlendirilmesinde bulunmuştur.

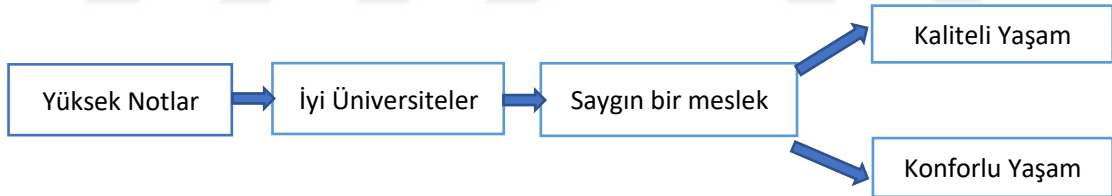
2.2.2. Bireycilik ve Toplumculuk Üzerine Yurt Dışında Yapılan Bazı Araştırmalar

Checa (2018) tarafından yapılan çalışmada, kültürün ailelerin çocuk yetiştirme tarzları ve öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki etkisi konu edinilmiştir. Bu kapsamda Bireyci kültürel özelliklere sahip Avrupa ülkeleri ve Amerika gibi Batılı ülkeler ile Toplumcu kültürel özelliklere ait Malezya, Çin, Hindistan ve Arap ülkelerinde yapılan çalışmalardan elde edilen veriler yorumlanmıştır. Araştırmacı; ailelerin ortaya koyduğu samimiyet, disiplin ve net belirlenmiş sınırların okul başarısı üzerinde aşırı serbestlik/katılık, itaat, ceza ve umursamama tavırlarından daha etkili olduğunu ifade etmiştir. Katı olmayan ancak otoriter yetiştirme tarzı sergileyen ailelerin yaratmış olduğu duygusal ortamın öğrencilerin öz-düzenleme, kurallara riayet etme, iletişim, bağımsızlık ve iş birliği gibi özelliklerine olumlu katkıda bulunduğu belirtilmiştir. Buna örnek olarak İspanya'da hoşgörülü otoriter aile ortamında yetişen öğrencilerin akademik, sosyal, duygusal ve fiziksel açıdan akranlarına göre daha iyi sonuçlar elde ettikleri gösterilmiştir.

Araştırmacı, Bireyci karaktere sahip batılı ülkelerin otoriter yetiştirme tarzını daha fazla benimsediklerini ve bu tarzın diğer kültürlerle de zamanla sirayet etmeye başladığını vurgulamıştır.

Yang ve Congzhou (2018), aile eğitiminde kültürel faktörlerin etkisini Bireyci Amerikan toplumu ile Toplumcu Çin toplumunu karşılaştırdıkları çalışmada incelemiştir. Bu kapsamda, Çin toplumunda ailenin yetişkinlerin mutlak otorite olarak algılandıkları hiyerarşi ve uyuma dayalı bir yapısının olduğunu ve ailelerin çocukları adına birçok şeyin kontrolünü elinde bulundurduklarını; Amerikan toplumunda ise bebeklik yıllarından itibaren çocukların özgürlük, bağımsızlık ve eşitlik fikri ile yetiştirildiklerini ve herkesin kendi yaşamının sorumluluğunu hissettiği bir aile ortamının hâkim olduğunu ifade etmişlerdir. Ailelerin eğitime olan bakış açılarının da farklılaştığını belirten araştırmacılara göre Çin toplumunda aileler eğitimin öncelikli amacını iyi bir hayat standardı elde etmek olarak görmektedir. Bu nedenle, tüm çabalarını çocuklarının iyi bir eğitim alması için harcarlar. Bu döngüyü araştırmacılar aşağıdaki şekil ile açıklamışlardır:

Şekil 6.
Çinli Ailelerin Eğitime Olan Bakış Açısı

Amerikalı ailelerin eğitim anlayışının ise çocukların gerçek hayatta karşılacak durumlara karşı hazırlıklı olmaları, bağımsız yaşayabilme becerilerinin kazanılması ve bireysel potansiyellerinin inkişaf ettirilmesi fikrine dayandığı belirlenmiştir. Bu nedenle Amerikalı aileler çocuklarının kendilerinden sorumlu olmalarını beklerler. Sorumluluklarının bilincinde olan bireyler yetiştirmek ailelerin önceliğidir. Bu bilgiler doğrultusunda araştırmacılar; Çin toplumunun aileden başlamak üzere bazı eğitim uygulamalarından vazgeçmesini ve Amerikan ailelerinin bakış açısının olumlu yönlerinden örnek alınmasını ve bu doğrultuda aile içi ilişkilerde eşitlik ve demokrasi gibi ilkelerin daha ön planda tutulmasını önermişlerdir.

Li, Vazsonyi ve Dou (2018), irade ile Bireycilik ve Toplumculuk arasında bir ilişkinin olup olmadığını araştırdıkları çalışmada 542'si Çinli 446'sı Amerikalı lisans öğrencisinden oluşan örneklem üzerinde çalışmışlardır. Araştırmanın bulguları; a) Çinli

katılımcıların Amerikalı katılımcılara kıyasla daha düşük tutumsal irade fakat daha yüksek davranışsal irade sergilediklerini ortaya koymuştur. Öte yandan, Amerikalı katılımcıların, başkalarına iyi bir izlenim vermek için kendilerini daha yüksek irade kontrollerine sahip olarak gösterebildikleri, ancak bu kişisel gelişim stratejisinin Çin bağlamında kullanılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmacıların üzerinde durduğu bir diğer boyut ise kişisel Bireycilik ve Toplumculuk eğilimleridir. Kişisel düzeydeki Toplumculuk karakteri ile davranışsal irade arasında doğru orantılı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiş olup benzer bir ilişkinin kişisel düzeydeki Bireycilik ile davranışsal irade arasında olduğuna dair bulguya rastlanmamıştır.

Bireycilik ve Toplumculuğu psikolojik yönden ele alan bir diğer araştırmada İgarashi (2016), kişisel mutluluk ile kültür arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu amaç doğrultusunda Bireyci Amerikan toplumundan 120, Toplumcu Hindistan toplumundan 132 kişi olmak üzere toplam 252 kişiden veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda Amerikan toplumundaki bireylerde hem Bireyci hem de Toplumcu eğilimlerin kişilerin mutluluğu üzerinde etkisinin olduğu ancak Bireycilik özelliklerinin mutluluk üzerindeki etkisinin daha tahmin edilebilir ve açık olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Hintli katılımcılardan elde edilen bulgular ise Toplumcu eğilimlerin kişisel mutluluğu açıklamada daha etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Minh (2015) ise kültürün Bireycilik ve Toplumculuk boyutlarının tüketicilerin karar alma tarzları üzerindeki etkisini araştırmıştır. Bu amaçla Bireyci kültürel yapıya sahip Finlandiya ile Toplumcu kültürel yapıya sahip Vietnam'daki tüketiciler karşılaştırılmıştır. Araştırmada şu sorulara yanıtlar aranmıştır:

- Finlandiyalı ve Vietnamlı cep telefonu kullanıcılarının karar alma tarzları Bireycilik ve Toplumculuk kültürü bağlamında farklılaşmakta mıdır?
- Karar alma mekanizmaları incelendiğinde, Bireyci ve Toplumcu kültürlerdeki tüketiciler arasındaki en önemli fark nedir?
- Bireyci tüketicilerin öncelikleri nelerdir?
- Toplumcu tüketicilerin öncelikleri nelerdir?

Araştırmanın birinci problemine yönelik sonuçlar incelendiğinde; Bireyci tüketiciler ile Toplumcu tüketicilerin karar alma tarzları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Finlandiyalı ve Vietnamlı tüketiciler; kalite bilinci, marka bilinci, eğlence, hedonistik alışveriş bilinci, fiyat bilinci, dürtüsellik, seçenek fazlalığının yol açtığı kafa karışıklığı, alışkanlık ve tüketime yönelik marka sadakati yönünden farklılıklar

göstermektedir. Vietnamlıların Finlilere göre daha fazla kalite bilinci, marka bilinci, eğlence, hedonistik alışveriş bilinci, seçenek çokluğundan kaynaklı kafa karışıklığı ve markaya bağlılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın ikinci problemine ilişkin sonuçlar incelendiğinde ise; Bireyci ve Toplumcu kültürler arasındaki en anlamlı farkın eğlence, hedonistik alışveriş bilinci ve seçenek fazlalığından kaynaklı kafa karışıklığı boyutlarında görüldüğü sonucuna varılmıştır. Araştırmanın üçüncü ve dördüncü problemlerine ilişkin veriler değerlendirildiğinde; kalitenin her iki toplumdaki bireyler için en önemli tercih sebebi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İki toplumda da ortak olan bir diğer tüketici yaklaşımı ise bireylerin alışkın oldukları markalara sadık kaldıkları yönündedir.

Bergmüller (2013) tarafından eğitim alanında yapılan bir araştırmada 62 farklı ülkeden öğrencilerin okullarda sergiledikleri saldırganlık davranışları ile ait oldukları kültürlerin Bireycilik ve Toplumculuk karakteri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu amaçla hem öğrencilerin hem de okul idarecilerinin görüşlerine başvurulmuştur. 62 ülkeden 4'üncü ve 8'inci sınıflarda öğrenim gören toplam 428.566 öğrenci ile bu okullarda idarecilik yapan 15.043 idareciden oldukça kapsamlı bir veri toplanmıştır. Bu kapsamda öğrencilere okulda fiziksel veya sözel saldırganlığa maruz kalıp kalmadıkları; idarecilere ise okullarında ne sıklıkla saldırganlık olayı meydana geldiği sorulmuştur. Araştırma sonunda Bireycilik ile öğrenciler tarafından rapor edilen saldırganlık vakaları arasında güçlü bir ilişki bulunamamıştır. Öte yandan, idarecilerden elde edilen veriler incelendiğinde Bireyci toplumlarda görev yapan okul müdürlerinin Toplumcu toplumlarda görev yapan idarecilerden daha fazla sözel ve fiziksel saldırganlık vakası rapor ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmacı, kültürel Bireycilik-Toplumculuk ile saldırgan öğrenci davranışları arasındaki ilişkinin rapor eden tarafa (öğrenci – idareci) bağlı olarak neden farklılık gösterdiğine dair bir değerlendirmede bulunmuştur. Bergmüller (2013)'e göre bunun altında yatan en önemli faktör Bireyci ve Toplumcu kültürlerin “saldırganlık” ve “niyet” algısı arasındaki farktır. Bireyci kültürlerde bireylerin kendilerine karşı sergilenen saldırganlık davranışları bağlamdan, kişiler arası ilişkilerden ve niyetten bağımsız olarak değerlendirilirken Toplumcu kültürlerde bu davranışlar “saldırgan” olarak etiketlenmeden önce özellikle davranışın sergilendiği kişilerarası ilişkilerin bağlamına bakılır. Başka bir ifadeyle, Toplumcu kültürlerde bir davranış saldırgan olsa bile buna maruz kalan kişinin şikayetçi olması için davranışı saldırgan olarak nitelendirmesi gerekmektedir.

Halub, Sauber ve Stück (2012) tarafından yapılan bir çalışmada, Türk ve Amerikalı idarecilerin otorite, bireycilik ve belirsizlikten kaçınma özellikleri karşılaştırılmıştır. Bireycilik ve Toplumculuk boyutları özelinde yaptıkları karşılaşmada araştırmacılar; Türk idarecilerin astlarıyla dolaylı bir iletişimi tercih ederken Amerikalı idarecilerin doğrudan iletişimi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Astlara dönüt verme ve değerlendirmede bulunma konusunda Türk idarecilerin az veya üstünkörü dönütler verdiğini, Amerikalı idareciler için astların değerlendirilmesinin önemli ve zorunlu algılandığını belirtmişlerdir. İki kültür arasındaki bir diğer farkın ise insanlar arası ilişkilere bakış açısı olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda, Türk idarecilerin ilişkilerde sosyal ve insani boyutu ön plana çıkardıkları, Amerikalı idarecilerin ise ilişkilerin merkezine görevleri koydukları belirtilmiştir. Son olarak Türk idareciler şartlara göre pozisyon alırken Amerikalı idarecilerin bağlama göre pozisyon aldıkları bulgusu paylaşılmıştır.

Zha, Walczyk, Griffith-Ross, Toback ve Walczyk (2006) tarafından yapılan araştırmada Bireyci ve Toplumcu kültürel özelliklerin Amerikalı ve Çinli eğitim seviyesi yüksek yetişkinlerin yaratıcılık potansiyelleri ve başarıları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu kapsamda araştırma; 55 Amerikalı ve 56 Çinli doktora öğrencisi ile yürütülmüştür. Veri toplama aracı olarak öğrencilerin yaratıcı potansiyellerini ve Bireycilik ve Toplumculuk algılarını ölçen bir ölçek ile sınav sonuçları kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Amerikalı öğrencilerin yaratıcılık potansiyellerinin Çinli öğrencilerden daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Beklenildiği üzere Amerikalı öğrenciler Bireyci, Çinli öğrenciler ise Toplumcu karakterler sergilemiştir. Öte yandan, Çinli öğrencilerin Matematik alanında Amerikalı öğrencilerden daha yetenekli oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Darwish (2003) tarafından yürütülen bir çalışmada Alman ve Mısırlı öğrenciler Bireyci ve Toplumcu karakterler açısından karşılaştırılmıştır. Araştırma sonunda hem kadın hem de erkek öğrenciler açısından Almanların daha Bireyci, Mısırlıların ise daha Toplumcu özellikler sergiledikleri belirlenmiştir. Araştırmacı bu sonucun Hofstede'nin sonuçlarıyla örtüşüğünü ifade etmiştir. Araştırmacının dikkat çektiği bir diğer konu da kültürlerarası çalışmalar ve farklı kültüre kodlara sahip öğrencilerle eğitim faaliyetleri yürütülürken bu farklılıkların programlara ve eğitim uygulamalarına yansıtılması gerektiğidir. Mısır gibi Toplumcu kültürlerden gelen öğrenciler ile Bireyci kültürlerden gelen öğrencilerin birlikte çalışmalarını sağlayabilmek için birbirlerine kültürel

farklılıkların açıklanması ve bu farkların öğrenciler tarafından kanıksandığından emin olunması gerekmektedir.

Kültürel farklılıklar eğitim programlarının temel unsurları arasında yer alan eğitim durumlarını da etkilemektedir. Aldridge ve Fraser (1999) kültürel farklılıkların Fen Bilimleri derslerindeki öğrenme ortamına yansımalarını ele alan bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışmada, Bireyci Avustralya kültürü ile Toplumcu Tayvan kültüründen 13-15 yaş aralığında toplam 2960 öğrenci ile yer almıştır. Araştırma sonuçları incelendiğinde; Avustralyalı öğrencilerin öğrenme ortamlarını Tayvanlı öğrencilere kıyasla daha cazip buldukları görülmektedir. Bunun altında yatan etkenlerin başında iki kültürün eğitim programlarına bakış açısı gelmektedir. Tayvan'da öğrenme-öğretme süreci incelendiğinde daha fazla öğretmen merkezli ve sınav odaklı bir uygulama söz konusudur. Avustralya'da ise öğrencilere beceri kazandırılması öncelikli olarak görülmektedir.

Öğretmen-öğrenci merkezli anlayış farkı öğretmenlerin sınıf içerisindeki rollerini ve dolayısıyla sınıf ortamını da etkilemektedir. Araştırmacı, öğretmenin saygı duyulacak otorite ve bilgi kaynağı olarak görüldüğü Tayvan'da öğrencilerin daha pasif ve alıcı konumda olduklarını ve öğretmene sürekli sormanın ve müdahale etmenin saygısızlık olarak algılandığını ifade etmiştir. Avustralya'da ise öğrenciler sınıfta daha aktif, katılımcı ve öğretmenler ile iletişim halindedir. Tüm bu sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda, araştırmacı her iki kültürün de öğrenme ortamlarının düzenlenmesi konusunda birbirinden transfer edebilecekleri olumlu yönlerin olduğunu belirtmiştir.

3. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ile verilerin toplanması ve çözümüne ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Nitel araştırma yöntemleri ile yürütülen bu çalışma, Fenomenoloji modeli kullanılarak yapılandırılmıştır. Nitel araştırma; bireylerde, gruplarda, örgütlerde ve toplumlarda daha derin süreçleri ortaya çıkarmak ve bu süreçlerin zamanla nasıl geliştiğini anlamak için çok önemlidir. Bununla birlikte nitel araştırma hem bireylerin yaşadıklarını hem de deneyimlerini nasıl yorumladıklarını anlamada kritik öneme sahiptir (Bлум, Harman, Lee ve Mitchell, 2011). Fenomenoloji, araştırmacıların katılımcılar tarafından tanımlanan bir olgu hakkındaki deneyimlerinin özünü belirlediği bir araştırma stratejisidir. Yaşanan deneyimleri anlamak, olgu bilimi bir yöntem olduğu kadar bir felsefe olarak da adlandırmamızı sağlar. Bu yöntemde araştırmacılar, ele alınan olguya ilişkin daha az katılımcı ile daha derinlemesine anlam örüntüleri elde etmeyi hedefler (Moustakas, 1994). Tarama modelleri, geçmişteki ya da günümüzdeki bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi hedefleyen bir araştırma yaklaşımıdır. Araştırılan konu, nesne veya bireykendine özgü şartlar dahilinde, herhangi bir şekilde değiştirilmeden ya da etkilenmeden var olduğu şekliyle tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2007).

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmeler katılımcıların araştırmaya esas konu hakkındaki görüşlerini kendi bakış açılarıyla yansıtmalarına imkân tanır. Bu yönüyle görüşmeler sadece hayatın içindeki bir konuya ilişkin veri toplamak değil aynı zamanda hayatın kendisidir. Görüşme tekniğinin kullanmadaki esas amaç bir hipotezi test etmekten ziyade insanların deneyimlerini ve bu deneyimleri nasıl anlamlandırdıklarını belirlemektir. Bu nedenle, insanların öykülerine, betimlemelerine ve düşüncelerine odaklanılır (Seidman, 2006). Görüşmede amaç kişinin belli başlı özelliklere ne kadar sahip olduğunu belirlemek değildir. Temel amaç, kişinin zihnindeki kültürel kategorilere ulaşmaktır. Bu nedenle görüşme araştırılan şeyi taramanın da ötesine geçerek bir madenci gibi derinlemesine kazır (McCracker, 1988'den akt. Türnüklü, 2000).

Görüşme tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşmeler, araştırmacılara görüşmenin akışına bağlı olarak yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilme ve kişinin yanıtlarını açma imkanı sunduğu için yapılandırılmış görüşme tekniğine göre daha fazla esneklik sunar. Bu esneklik ve standartlık yarı yapılandırılmış görüşmelerin eğitimbilim araştırmalarında kullanımını uygun kılmaktadır (Türnüklü, 2000).

3.2. Çalışma Grubu

Nitel araştırmalarda büyük gruplar yerine, araştırmanın amaçlarını karşılayan, detaylı veri sunabilecek katılımcıların belirlenmesi gereklidir (Coyne, 1997'den akt. Baltacı, 2018). Bu araştırmanın çalışma grubunun oluşturulmasında amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme yönteminde temel anlayış; araştırmacı tarafından belirlenen bazı kriterleri karşılayan durumların çalışılmasıdır (Patton, 1990). Bu bağlamda, bu tez çalışmasına katılacak öğrencilerin belirlenmesinde aşağıdaki ölçütler esas alınmıştır:

- Araştırmaya konu kültürel ortamda (ABD veya Türkiye) en az 10 yıl yaşamış olmak,
- ABD veya Türkiye sınırları içerisindeki bir yükseköğretim kurumunda; Eğitim Bilimleri, Sosyal Bilimler, Fen Bilimleri ve Sağlık Bilimleri Enstitülerine bağlı bir programda kayıtlı Doktora öğrencisi olmak,
- Akademik danışman atanmış olmak.

Araştırmanın bir diğer veri kaynağı olan akademik danışmanlarda aranacak ölçütler ise şu şekildedir:

- Araştırmaya konu kültürel ortamda (ABD veya Türkiye) en az 10 yıl yaşamış olmak,
- ABD veya Türkiye sınırları içerisindeki bir yükseköğretim kurumunda; Eğitim Bilimleri, Sosyal Bilimler, Fen Bilimleri ve Sağlık Bilimleri Enstitülerine bağlı bir programda öğretim görevlisi olarak çalışıyor olmak,
- En az 1 akademik takvim boyunca Doktora dersi vermiş olmak.

Çalışma gruplarının oluşturulması safhasında, ABD ve Türkiye'den seçilen üniversitelerden resmi olarak izin alınmıştır. Gerekli izin belgeleri düzenlendikten sonra katılımcıların belirlenmesi amacıyla ABD ve Türkiye'deki üniversitelerin kurumsal ve kültürel yapılarındaki farklılıklar nedeniyle farklı süreçler işletilmiştir. Bu bağlamda; ilk olarak ABD'deki Doktora öğrencilerinden oluşan katılımcıların belirlenebilmesi için

öncelikli olarak araştırmanın amacını ve kapsamını açıklayan Ek 1’de verilen kısa bir bilgi broşürü (flyer) hazırlanmıştır. Daha sonra, araştırmanın Amerika ayağının yürütüldüğü University of Illinois at Chicago (UIC)’nin internet sitesini ziyaret edilerek yukarıda bahsedilen enstitülere bağlı programların internet sayfalarında verilen Doktora öğrenci profili (Ph.D Student Profiles) bölümüne girilmiştir. Bu bölümde profil bilgileri yer alan Doktora öğrencilerinin e-posta adreslerine ulaşılarak daha önceden hazırlanan bilgi broşürü ve ölçüt bilgilerini içeren e-posta öğrencilere gönderilmiştir. Katılımın gönüllülük esasına dayandığı ve katılımcıların araştırmanın herhangi bir noktasında araştırmadan ayrılabilmesi bilgisi vurgulanmıştır. Bu kapsamda, ölçüt kriterlere uyan ve kendilerine ulaşılabilen toplam 165 öğrenciden 34’ü araştırmaya katılmaya gönüllü olmuştur. Araştırmaya katılacak akademik danışmanlar için de benzer bir süreç işletilmiş olup ölçüt kriterlere uyan ve kendilerine ulaşılabilen 115 akademisyenden 28’i tanesi araştırmaya katılmayı kabul etmiştir. Yapılan planlama sonucunda veri toplama döneminde uygun olan 21 Amerikalı doktora öğrencisi ile 21 Amerikalı akademisyenle görüşme planlaması yapılmıştır.

Araştırmanın Türkiye ayağında da Amerika’daki sürece benzer bir süreç işletilmiştir. Türkiye’deki sürecin ABD’de yürütülen süreçten farkı ise Doktora öğrencilerine ve akademik danışmanlık hizmeti veren akademisyenlere ulaşmada izlenen yöntemdir. Ülkemizdeki birçok üniversitenin internet sitesinde akademisyenlere yönelik bilgiler bulunsa da Doktora öğrencilerinin kişisel bilgilerinin yer aldığı bir sekme bulunmamaktadır. Bu nedenle, öğrencilerin iletişim bilgileri bağlı oldukları enstitülerden talep edilmiş ve İngilizce olarak hazırlanan bilgi broşürünün (flyer) Türkçeye çevrilmiş hali öğrencilere farklı iletişim araçları üzerinden gönderilmiştir. Bu süreç sonunda, ölçüt kriterlere uyan ve kendilerine ulaşılabilen toplam 164 öğrenciden 21’i araştırmaya katılmayı kabul etmiştir. Akademisyenlere ulaşmada ise randevu talep edilen ve olumlu yanıt alınan öğretim elemanlarıyla yüz yüze, bire bir görüşmenin mümkün olmadığı öğretim elemanlarıyla ise farklı iletişim araçları üzerinden görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda araştırmaya Türkiye’den 21 akademisyen katılım sağlamıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, araştırmacının bir seferde bir tek katılımcıyla karşılıklı olarak görüştüğü ve katılımcı tarafından daha önceden hazırlanan sorulara genellikle neden ve nasıl sorularının da eşlik ettiği açık uçlu sorulardan oluşur. Bu nedenle, yarı yapılandırılmış görüşmeler standart yanıtların beklendiği anketlerden farklı olarak katılımcıya ve araştırmacıya araştırma konusu ve onunla ilgili yan konulara girerek derinlemesine bilgi alışverişinde bulunabilme imkânı sunar (Adam, 2010). Bu kapsamda, öğrenciler için 26 ve akademik danışmanlar için 24 sorudan oluşan iki farklı görüşme formu Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanmıştır. Görüşme formlarının hazırlanmasında Bireyci ve Toplumcu kültürlere ilişkin literatür taramasıyla elde edilen kuramsal bilgiler, benzer araştırmalarda kullanılan veri toplama araçları ve uzman görüşleri dikkate alınmıştır. Görüşme formları hazırlandıktan sonra Türk ve Amerikalı ölçme değerlendirme uzmanı akademisyenlerin sorulara ilişkin görüşleri alınmıştır. Daha sonra soruların anlaşılabilirliğinin dil açısından kontrol edilmesi için Türkçe hazırlanan formlar için Türkçe öğretimi bölümünden bir akademisyenden, İngilizce hazırlanan formlar içinse ABD'deki üniversitenin İngilizce Dil Bilimi bölümünde görevli bir akademisyenden görüş alınarak formun son şekli oluşturulmuştur.

3.3.1. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Geçerlik ve güvenirlilik nitel araştırma sonuçlarının inandırıcılığını sağlamada kullanılan önemli ölçütler arasındadır. Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlilik için farklı sınıflandırmalar verilmekle beraber genel olarak geçerlik; a) iç geçerlik, b) dış geçerlik olarak, güvenirlilik ise; a) iç güvenirlilik, b) dış güvenirlilik olarak ele alınmaktadır (Karabacak, 2016). Öte yandan, Guba ve Lincoln (1982), nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlilik kavramlarından ziyade “inandırıcılık” nitelemesi üzerinde durmuştur. Bu bağlamda nitel bir araştırmanın inandırıcılığını sağlamak için; a) güvenirlilik, b) transfer edilebilirlik, c) tutarlılık ve d) doğrulanabilirlik kriterlerini sağlaması gerektiği vurgulanmıştır. Eisner (1991) ise yapısal doğrulama, mutabık geçerlik ve bilgi yeterliği kavramlarıyla açıklama yoluna gidilmiştir. Bu bağlamda nitel paradigmaya göre geçerlik; (i) iç geçerlik, (ii) dış geçerlik ve güvenirlilik; (i) iç güvenirlilik, (ii) dış güvenirlilik olmak üzere dört gruba ayrılabilceği söylenebilir. Bu çalışmada, geçerlik ve güvenirlilik bu şekilde gruplandırılarak verilme yoluna gidilmiştir. Bu kavramların da nitel paradigmaya

göre geçerlikte yansıtılan ifadesi; iç geçerlik, inandırıcılık ve dış geçerlik; aktarılabirliktir. Güvenirlikte yansıtılan ifadesi ise; iç güvenirlik, tutarlık ve dış güvenirlik teyit edilebilirliktir.

Elde edilen verilerin detaylı bir şekilde sunulması ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması nitel bir araştırmada geçerliğin önemli ölçütleri arasında yer almaktadır. Bu çalışmada, bulgular bölümünde katılımcıların görüşlerini yansıtacak şekilde bire bir alıntı yapılarak doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Bu alıntılar, araştırma verilerinin geçerlik ve güvenirliğini artıracak uygulamalar olarak kabul edilebilir (Neuman, 2013; Saban, 2008; Yıldırım ve şimşek, 2015). Bu bağlamda, bu çalışmada yürütölen geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

3.3.1.1.Araştırmanın İç Geçerliği

Nitel araştırmalarda “inandırıcılık” araştırmacının gözlemlediği olaylara ya da anladığını düşündüğü durumlara ilişkin yorumlarının gerçeği yansıtıp yansıtmadığı ile yakından ilişkilidir. Bu bağlamda; uzun süreli etkileşim, derinlemesine veri toplama, verilerin çeşitlendirilmesi, uzman incelemesi ve katılımcılardan teyit alınması gibi uygulamalar araştırmanın inandırıcılığını artırmak adına başvurulan uygulamaların başında gelmektedir (Lincoln ve Guba, 1995; Yıldırım ve şimşek, 2015). Nitel çalışmalarda araştırmanın inandırıcılığına katkıda bulunmanın bir diğer yolu da katılımcıların sayı ve özellikleri başta olmak üzere hangi ölçütlere göre seçildikleri, araştırmada kullanılan veri toplama yöntemlerinin hazırlanma esasları ve verilerin analizinde izlenen adımları ayrıntılı bir şekilde ağıklamaktır (Creswell ve Miller, 2000). Bu araştırmanın iç geçerliğini sağlamak amacıyla;

- (i) Araştırma konusu ile ilgili geniş kapsamlı bir literatür taraması yapılmış ve çalışmanın kuramsal çerçevesi belirlenmiştir. Bu çerçeve veri toplama sürecine rehberlik etmiştir.
- (ii) Araştırmanın bulguları verilerin elde edildiği ortam dikkate alınarak ve bu ortama bağlı olarak tanımlanmiştir.
- (iii) Bulguları teyit etmede kullanılan kurallar ve stratejiler önceden belirlenmiş ve uygun bir şekilde kullanılmıştır.
- (iv) Açık olmayan olgular ya da olaylar hem veri toplama sürecinde hem de verilerin analizinde ve raporlaştırılmasında ayrıntılı bir şekilde ağıklanmiştir.

- (v) Bulguları açıklamada betimsel veriler de sunularak alternatif yaklaşımların benimsenmesi amaçlanmıştır.
- (vi) Araştırmanın bulgularından yola çıkarak yapılan tahminler ve genellemeler elde edilen verilerle tutarlılık göstermiştir.

3.3.1.2.Araştırmanın Dış Geçerliği

Dış geçerlik, araştırma sonuçlarının genellenebilirliği ile ilgili bir kavramdır. Eğer bir araştırmanın sonuçları benzer ortamlara ve durumlara genellenebiliyorsa araştırmanın dış geçerliğinin sağlandığı söylenebilir. Araştırma sonuçlarının benzer ortamlara genellenebilmesi için, araştırmacının okuyucuyu araştırmanın tüm aşamaları hakkında ayrıntılı bir şekilde bilgilendirmesi gerekmektedir. Bu sayede okuyucu kendi ortamı için geçerli olabilecek bazı dersler ya da deneyimlere ilişkin çıkarımlarda bulunabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Nitel araştırmalarda karşılaştırılabilirlik ve dönüştürülebilirlik kavramları da dış geçerlikle ilgili kullanılmaktadır. Bu nedenle nitel bir araştırmada veriler, kategoriler, analizler ve kalıplar olmak üzere izlenen aşamaların her biri ne kadar iyi tanımlanırsa diğer araştırmacıların sonuçları anlaması ve başka ortamlarda benzer çalışmalar yapmaları kolaylaştırılmış olur (Büyüköztürk ve diğerleri, 2018). Toplanan verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması nitel bir araştırmada geçerliğin önemli ölçütleri arasında yer gösterilmektedir. Nitel araştırmalarda önemli bir ölçüt olan “aktarılabirlik”i sağlamanın yolları arasında ayrıntılı betimleme ve amaçlı örnekleme yöntemine başvurma gelmektedir. Ayrıntılı betimleme, ham verinin ortaya çıkan kavram ve temalara göre yeniden düzenlenerek okuyucuya yorum katmadan verinin doğasına sadık kalınarak aktarılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Tüm bu bilgiler ışığında araştırmanın dış geçerliğini sağlamak amacıyla;

- (i) Araştırma örnekleminin, ortamlarının ve süreçlerinin özellikleri başka örneklerle karşılaştırma yapabilecek düzeyde ayrıntılı olarak tanımlanmıştır.
- (ii) Örneklem genellemeye izin verecek şekilde çeşitlendirilmiştir.
- (iii) Yarı yapılandırılmış görüşme formlarının oluşturulması, katılımcıların belirlenmesi, veri toplama süreci ve verilerin analizinde izlenen yöntemler ve adımlar ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

- (iv) Araştırmaya katılan öğrenci ve akademisyenlere ilişkin bilgiler ve katılımcıların hangi ölçütlere göre seçildikleri ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.
- (v) Çalışmanın dış geçerliğini artırmaya yönelik olarak gerekli olan yerlerde veriler doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.
- (vi) Çalışmanın katılımcılarının belirlenmesinde ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Bu örnekleme yöntemindeki temel anlayış önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan durumların çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).
- (vii) Araştırma sonunda bulguların başka araştırmalarda da test edilebilmesi için gerekli açıklamalara yer verilmiştir.

3.3.1.3. Araştırmanın İç Güvenirliği

LeCompte ve Goetz (1982) iç güvenirligi artırmak adına elde edilen verilerin betimsel bir yaklaşım izlenerek doğrudan sunulabileceğini ifade etmiştir. Bu bağlamda, doğrudan alıntılara yer vermek ve yorumu okuyucuya bırakmak doğru bir yaklaşım olacaktır. Verilerin toplanması, analizlerin yapılması ve sonuçlara ulaşılması aşamalarında birden fazla araştırmacının sürece dahil edilmesi de güvenirlilik adına önemli bir katkı sunacaktır. Benzer bir adım elde edilen verilerin analizinde de izlenerek ulaşılan sonuçların teyit edilmesi amaçlanır. Aynı konu üzerinde yapılan başka araştırmaların da ulaşılan sonuçların güvenirligini teyit etme imkanı vardır. İzlenebilecek bir diğer strateji de gözlem yoluyla elde edilen bulguların görüşmeler yoluyla teyit edilmesidir. Önceden oluşturulan ve ayrıntılı bir şekilde tanımlanan bir kavramsal çerçeveye bağlı olarak yürütülen veri analizi de iç güvenirligi etkileyen bir diğer etmendir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırmanın güvenirligini sağlamak için atılan adımlar şu şekilde özetlenebilir:

- (i) Araştırma soruları açık bir şekilde ifade edilmiş ihtiyaç duyulan durumlarda katılımcılara gerekli açıklamalar ve örneklendirmeler sunulmuştur.
- (ii) Veriler ayrıntılı ve amaca uygun bir şekilde toplanmıştır.
- (iii) Verilerin sunulmasında betimsel bir yaklaşım izlenmiştir. Bu bağlamda, görüşme yöntemi kullanılarak elde edilen veriler herhangi bir yorum katılmadan doğrudan alıntılar kullanılarak rapor edilmiştir.
- (iv) Verilerin kodlanmasında birden fazla araştırmacı kullanılmış ve kodlama karşılaştırılması yapılmıştır. Bu kapsamda araştırmacı ve alanında uzman iki kodlayıcıyla

birlikte kodlama çalışmalar yürütülmüştür. Kodlama işlemlerinin bitiminde kodlayıcılar bir araya gelerek “kodlayıcılar arası görüş birliği” çalışmasıyla, betimsel analizinin alt temaları ve kodları elde edilmiştir. “Kodlayıcılar arası görüş birliği” çalışmasıyla elde edilen temaların tutarlılığını sağlamak amacıyla “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” sayıları tespit edilerek araştırmanın güvenilirliği Miles ve Huberman (1994) görüş birliği formülü kullanılarak hesaplanmıştır.

3.3.1.4. Araştırmanın Dış Güvenirliği

LeCompte ve Goetz (1982) dış güvenirlüğün sağlanması adına; (1) araştırmacının rolü, (2) katılımcıların seçimi, (3) sosyal durumlar ve süreçler, (4) kavramsal çerçeve ve veri toplama ve (5) analiz yöntemleri hususlarının göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgulamıştır. Araştırmacının araştırma sürecinde kendi konumunu açık hale getirmesi aynı konuda çalışacak diğer araştırmacılara ne tür roller üstlenmeleri gerektiği konusunda fikir verecektir. Araştırmacının veri kaynağı olan katılımcıları ve araştırma sürecinde oluşan sosyal ortamları ve süreçleri açık bir şekilde tanımlaması da dış güvenirlük adına önemli bir adımdır. Öte yandan, üzerinde durulması gereken bir diğer husus da verilerin analizinde kullanılan kavramsal çerçevenin ve varsayımların tanımlanmış olmasıdır. Veri toplama ve analiz yöntemleri ile ilgili ayrıntılı açıklamaların sunulması da dış güvenirlüğe katkıda bulunan bir diğer faktördür. Görüşme ve gözlemlerin nasıl yapıldığı, verilerin ne şekilde kaydedildiği, doküman analizinde izlenen adımlar ve elde edilen sonuçların birleştirilme ve sunum biçimi gibi hususlar bu bağlamda önem arz eder (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırmanın dış güvenirlüğünü artırmak adına aşağıdaki adımlar izlenmiştir.

- (i) Yarı yapılandırılmış görüşme formları kapsamında kullanılacak soruların hazırlanması başta olmak üzere veri toplama ve toplanan verilerin analizi süreçleri ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.
- (ii) Araştırmanın geçtiği sosyal ortam ve katılımcıların bu ortamlardaki konumu açıklanmıştır.
- (iii) Araştırmanın yöntemleri ve aşamaları açık ve ayrıntılı bir şekilde tanımlanmıştır.
- (iv) Veri toplama, verilerin işlenmesi ve analiz edilen verilerin yorumlanarak sonuçlara ulaşılması aşamalarında neler yapıldığı ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

- (v) Sonuçlar ve öneriler elde edilen verilerle açık bir Şekilde iliŐkendirilmiŐtir.
- (vi) Görüşmeler yüksek kaliteli ses kayıt cihazları ile kaydedilmiŐ ve yazılı ortama aktarılmıştır.
- (vii) Nitel verilerin analizinde, bilgisayar destekli veri analizi programlarının kullanılıyor olması nitel çalışmaların Őeffaflıđını katkıda bulunmaktadır. Bu programlar, araştırmacının verilere yakın olmasını sağlayarak çalışmanın geçerli olmasına, analize tamlık ve kesinlik sağlayarak çalışmanın güvenilir olmasına, geniş sayıda örnekleme başa çıkma olanağı sağlayarak araştırmanın genellenebilir olmasına katkı sağlamaktadır (Kuş, 2009). Bu bağlamda, bu araştırmada elde edilen ses dosyalarının yazıya dönüŐtürülmesinde Transcribewrally, yazıya dönüŐtürülen verilerin içerik analizlerinin yapılmasında ise QDA Miner Lite programları kullanılarak çalışmanın geçerlik ve güvenirliğini artırmanın n açılmıŐtır.
- (viii) Araştırmanın ham verileri baŐkaları tarafından da incelenebilecek bir Şekilde muhafaza edilmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanması sürecinde izlenen adımlar ve veri toplama süreci aşamalı olarak aşağıda verilmiştir.

- (i) alıŐmaya ilişkin izlenen ilk adım görüşme formlarında kullanılacak olan soruların hazırlanması olmuştur. Konuyla ilgili literatürün taranması, sorularının hazırlanması ve uzman görüşlerinin alınarak sorulara nihai halinin verilmesi süreci Ekim 2019-Şubat 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşme sorularının hazırlanmasında görüşlerine başvurulan uzmanlara ilişkin bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 4.

Araştırmaya Sorularının Hazırlanmasında Görüşlerine Başvurulan Uzmanlara İlişkin Bilgiler

ÜNVANI	ÇALIŞTIĞI KURUM	BÖLÜM
Prof.Dr.	University of Illinois at Chicago (ABD)	Sosyoloji
Prof.Dr.	University of Illinois at Chicago (ABD)	Sosyoloji
Doç.Dr.	University of Illinois at Chicago (ABD)	Sosyoloji
Prof.Dr.	University of Illinois at Chicago (ABD)	Eğitim Programları ve Öğretim
Prof.Dr.	University of Illinois at Chicago (ABD)	Eğitim Programları ve Öğretim
Prof.Dr.	University of Illinois at Chicago (ABD)	Ölçme ve Değerlendirme
Prof.Dr.	University of Illinois at Chicago (ABD)	İngiliz Dili ve Öğretimi
Prof.Dr.	Uludağ Üniversitesi (Türkiye)	Eğitim Programları ve Öğretim
Prof.Dr.	Osmangazi Üniversitesi (Türkiye)	Eğitim Programları ve Öğretim
Doç.Dr.	İnönü Üniversitesi (Türkiye)	Sosyoloji
Prof.Dr.	Ankara Üniversitesi (Türkiye)	Ölçme ve Değerlendirme
Prof.Dr.	Erciyes Üniversitesi (Türkiye)	Türkçe Öğretimi

- (ii) Uzman görüşü alınarak son şekli verilen araştırma soruları hazırlandıktan sonra araştırmanın yürütüleceği University of Illinois at Chicago (UIC) ve İnönü Üniversitesi'nden yasal izinlerin alınması aşamasına geçilmiştir. Bu kapsamda; ABD'de çalışma yapmak isteyen araştırmacılardan talep edilen IRB (Institutional Review Board) başvurusu hazırlanarak ilgili kurumun onayına sunulmuştur. Benzer bir başvuru İnönü Üniversitesi nezdinde de yapılmış olup her iki kurumdan da izin alma süreci Mart 2020 tarihi itibarıyla tamamlanmıştır. Söz konusu izinler Ek-2 ve EK-3'te sunulmuştur.
- (iii) UIC'de öğrenim gören öğrenciler ve akademisyenlerle iletişime geçilerek araştırmanın amacı hakkında Flyer (bilgi broşürleri) gönderilerek kendilerine bilgi verilmiştir. Ayrıca araştırmaya gönüllü olarak katılımlarını belgelendirmek amacıyla Consent Form (Rıza Formu) doldurmaları ve imzalamaları talep edilmiştir. Öğrenci ve akademisyenlere araştırma sorularının amacı ve her bir görüşmenin yaklaşık 1 saat süreceği bilgisi verilmiş olup Nisan 2020 tarihine kadar yüz yüze, Nisan 2020 tarihinden sonra

ise dünya genelinde görülmeye başlayan COVID-19 salgın hastalığı nedeniyle online platformlar (zoom, skype, google meet vb.) üzerinden görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler için, gönüllük ilkesi çerçevesinde ses kaydı için yazılı ve sözlü görüşme onayı alınmıştır. Mayıs 2020 tarihi itibarıyla çalışmanın ABD ayağına ilişkin öğrenci ve akademisyenlerden veri toplama işlemi tamamlanmıştır.

- (iv) Amerikalı öğrenci ve akademisyenlerle yapılan görüşmelerin kayıtların dökümleri internet tabanlı Transcribewreally adlı uygulama kullanılarak yazıya aktarılmıştır. Dökümü elde edilen görüşmeler daha sonra araştırmacı tarafından Türkçe 'ye çevrilerek betimsel analiz için uygun hale getirilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Çalışmada, verilerin analizinde katılımcılardan elde edilen sözlü verilerin yazılı formata dönüştürülmesi için web tabanlı bir uygulama olan Transcribe.wreally programından yararlanılmıştır. Araştırmaya katılan öğrenci ve akademisyenlerden elde edilen yaklaşık 1200 sayfalık ham veri yazı formatına dönüştürüldükten sonra verilerin analizine geçilmiştir. Verilerin analizinde betimsel analizine başvurulmuştur. Betimsel analizin amacı amaç, görüşme ve gözlem yöntemiyle elde edilen verilerin düzenlenerek ve yorumlanarak sunulmasıdır. Bu yöntemin uygulandığı araştırmalarda veriler önceden belirlenmiş temalara göre sınıflandırılmaktadır. Daha sonra sınıflandırılan verilere ilişkin bulgular özetlenerek araştırmacının bilgi birikimi ile yorumlanır (Kitzinger, 1995; Kvale, 1994). Betimsel analizde öncelikli olarak bir çerçeve oluşturulur. Bu çerçeve araştırma sorularından da elde edilebilmektedir. Daha sonra bu çerçeve kapsamında veriler işlenir. Bir sonraki aşamada bulgular tanımlanır ve son olarak bulguların yorumlanması aşamasına geçilir (Miles ve Huberman, 1994).

Verilerin analizi aşamasında ilk olarak araştırma kapsamında katılımcılara yöneltilen sorulardan temalar elde edilmiştir. Bu bağlamda; akademisyenlerden elde edilen yanıtlardan 24, öğrencilerden elde edilen yanıtlardan ise 25 tema çıkartılmıştır. Temalar elde edildikten sonra alt temaların ve kodların belirlenmesi aşamasına geçilmiştir. Alt temaların belirlenmesi amacıyla detaylı bir literatür taraması yapılmış ve Bireyci ve Toplumcu kültürlerde yaşayan bireylerin sergiledikleri özellikler çalışmanın alt temaları olarak kullanılmak üzere kriter olarak belirlenmiştir. Söz konusu kriterlere ilişkin bilgiler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 5.

Bireyci ve Toplumcu Kültürlerde Yaşayan Bireylerin Sergiledikleri Özellikler

BİREYCI KRİTERLER	TOPLUMCU KRİTERLER
Kurumsal kazanım	Kişisel Kazanım
Bağımsızlık	Sosyal etkiye duyarlılık
Kendi kendine yetebilme	İtibara önem verme
Kendini gerçekleştirme	Gruba karşı sorumluluk
Bireyin kendine karşı sorumluluğu	Başarısızlık karşısında utanç duyma
Başkalarının yaşamına müdahil olmama	Özel ve genel ayrımı yapmama
Ben merkezcilik	Toplum merkezcilik
Kişiler arası ilişkilerde mahir olma	Topluluklar / gruplar arası iş birliği
Özel alan	Genel
Tikelcilik	Tümelcilik
Öz yeterlilik (kendine güvenme)	Ait olunan gruba güvenme
Öz değerlendirme	Geleneksel değerlere sadakat
Sürekli gelişim arayışı	Geleneksel teamülleri muhafaza etme
Kişisel hedeflere kenetlenme	Grup içindeki görevlerine odaklanma
Bireysel başarı	Grup başarısı
Bireyler arası rekabet	Gruplar arası rekabet
Bireyler arası iş birliği	Grupça/hiyerarşik düzende alınan kararlar
Hür irade ve kişisel tercihler	Başarısızlık sonucu gruba karşı hissedilen utanma/suçluluk hissi
Başarısızlığı kabullenmeme	İhtiyaç halinde yardıma başvurma
Kendi başının çaresine bakabilme	Bilginin otorite tarafından aktarımı
Bilginin keşfi	Sosyal objelere değer verme
Teknolojik objelere değer verme	Geçmişe takılma / Anı kurtarma
Geleceği planlama	Kadercilik
Yaşam ve çevre üzerinde kontrolü elde bulundurma	Var olanı muhafaza etme
Değişim ve gelişim arayışı	Zaman anlayışında esneklik
Zaman ve zaman yönetiminde katılık	Sınıflar ve statüler arası farklar / hiyerarşi
Eşitlik ve eşitlikçilik fikri	Otoritenin fikirlerini kabul etme
Farklı fikirlere açık olma ve sorgulayabilme	Durağanlık
Yetkinlik	Kolaycılık
Görev / Süreç odaklı	Sonuç / Ürün odaklı
Bütünlük	Parçacılık
Objektif	Subjektif
Evrimsel değişim	Kolaycı

Tablo 5.

Bireyci ve Toplumcu Kültürlerde Yaşayan Bireylerin Sergiledikleri Özellikler (Devamı)

BİREYÇİ KRİTERLER	TOPLUMCU KRİTERLER
Eleştirinin profesyonelce algılanması	Aktarımı benimseyen
Yönlendirici	Mevcut
Etkili rehber	Vasat
Seçici	Dikte ettirici
Problem çözücü	Otoriter
Araştırmaya sevk eden	Teokratik
Özgün	Geçmiş
Titiz	Politik / ideolojik
Öğrenmeyi destekleyen	Şekil
Demokratik	Normatif
Seküler	Geleneksel
Şimdi	Ulusal
Gelecek	Dikey iletişim
Apolitik	Hiyerarşik
İlke	Normalci
Akılcı	Adanmışlık
Evrensel	Merkeziyetçi
Uluslararası	Üstad tanıma
Yatay iletişim	Normatif düşünme
Liyakat	Danışman bağımlı
Mükemmeliyetçi	İnanç temelli
Adanmış olmama	Formülcü
Ademi merkeziyetçi	Muhafazakar
Üstat tanımama	Daimici
Eleştirel düşünme	Sözel
Danışman bağımsız	Zorluğu aşılmaz görme
Gerçek temelli	Yerleştirme
İlerlemeci	Uyum
Yeniden kurmacı	Gevşek çalışma
Eylemci	Tüketici
İlmli	İşgören olma
Elastik	Kesin sınırlı
Mücadeleci	Sabit
Girişimci	Pes edici
Aksiyonerlik	Memur
Uzman	Ast-üst ilişkilerinde resmîlik
Farkındalık	Pes edici
İdealist	Kurumsal
Uygulamacılık	Sınırlılık
Teorisyenlik	Dolaylılık
Çeşitleme	Aktarım
Açıklık	Kötümser
Deneyim	Manevi destek
Yöntem	Usül
İyimser	Sosyal kaygı

Tablo 5.

Bireyci ve Toplumcu Kültürlerde Yaşayan Bireylerin Sergiledikleri Özellikler (Devamı)

BİREYÇİ KRİTERLER	TOPLUMCU KRİTERLER
Müteyakkız olma	Prestij
Meydan okuma	Menfaatçilik
Araçsal iletişim	Statü
Zaman yönetimi	Müdahaleci değişim
Açıklık ve ulaşılabilirlik	Devrimci
Doğrulama	Tedbirsiz
Öz yeterlik	Belirsizlik
Gerekirlik	Nepotizm

Literatür taraması sonucu belirlenen yukarıdaki kriterler daha sonra uzman görüşü alınmak üzere 3'ü Amerikalı 3'ü Türk toplam 6 uzmana gönderilmiş ve kriterlerin uygunluğu konusunda görüşleri alınmıştır. Uzmanlardan alınan görüşler neticesinde söz konusu kriterler üzerinde %100 görüş birliğine varıldığı görülmüştür. Uzmanlardan alınan dönütlere ilişkin veriler Ek-1'de verilmiştir. Söz konusu uzmanlara ilişkin bilgiler Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6.

Araştırmada Kullanılacak Bireyci ve Toplumcu Kriterlere İlişkin Görüşlerine Başvurulan Uzmanlara İlişkin Bilgiler

S.N	ÜNVANI	ÇALIŞTIĞI KURUM	BÖLÜM
1.	Prof.Dr.	University of Illinois at Chicago (ABD)	Sosyoloji
2.	Prof.Dr.	University of Illinois at Chicago (ABD)	Eğitim Bilimleri
3.	Prof.Dr.	University of Illinois at Chicago (ABD)	Sosyoloji
4.	Prof.Dr.	Uludağ Üniversitesi (Türkiye)	Sosyoloji
5.	Prof.Dr.	Osmangazi Üniversitesi (Türkiye)	Eğitim Bilimleri
6.	Prof.Dr.	İnönü Üniversitesi (Türkiye)	Eğitim Bilimleri / Sosyoloji

Çalışmanın betimsel analizi yapılırken bilgisayar tabanlı bir yazılım olan QDA Miner Lite programından faydalanılmıştır. Bu kapsamda ABD'de ve Türkiye'de araştırmaya katılan öğrencilerin ve akademisyenlerin yarı yapılandırılmış görüşme formlarına verdiği cevaplar, daha önceden belirlenen kategoriler doğrultusunda ilgili bölümlere alınarak temalar hâlinde gösterilmiştir. Farklı gözlemcilerin veya analizcilerin aynı belgeler üzerinde benzer sonuçları gözlemleyebilmesi Betimsel analizinin

nesnellğine ve güvenirlğine etki eden faktörlerdendir (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Bu bağlamda; farklı araştırmacılar tarafından kodlamanın en az iki farklı kodlayıcı tarafından gerçekleştirilmesi ve bu kodlayıcılar arasında görüş birliğinin bulunması gerektiği vurgulanmaktadır (Creswell, 2008; Miles ve Huberman 1994). Bu çalışmada da nitel verilerin analizi iki farklı kodlayıcı tarafından yapılmış ve bu kodlayıcılardan gelen analizlere uygun olarak alt temalar ve kodlar belirlenmiştir.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde yarı yapılandırılmış görüşme formlarının içerik analizi sonuçlarına ve biyografik anlatılardan elde edilen verilere ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bulgular, araştırmanın soruları göz önünde bulundurularak yorumlanmıştır.

4.1. Türk ve Amerikalı Doktora Öğrencilerinden Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Araştırma kapsamında Eğitim Bilimleri, Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri enstitülerinde görev yapan ve ölçüt kriterleri karşılayan Türk ve Amerikalı öğrencilere toplam 24 soru yöneltilmiştir. Bu bölümde Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerinden toplanan verilerden elde edilen alt tema ve kodlara ilişkin bulgular verilmiş ve yorumlanmıştır.

4.1.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemi kapsamında öğrencilere “*Size göre doktora eğitiminin amacı nedir?*” sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerden alınan yanıtlardan elde edilen alt tema ve kodlar Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7.

Doktora Eğitiminin Amacına Yönelik Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ					
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	
Doktora Eğitiminin Amacı	Uzmanlık	Bireyci	Alanda uzmanlaşmak	15	Doktora Eğitiminin Amacı	İlerlemeci	Bireyci	Yeni bilgiler üretmek	8	
	Değişim ve gelişim arayışı	Bireyci	Bireyi geliştirmek	5				İlerlemek	5	
	Aksiyoner	Bireyci	Alanda üretken olmak	4				Yeni öğrenme yollarını keşfetmek	4	
	Pragmatist	Bireyci	Eğitimin devamı	4				Belirli bir alanda uzmanlık kazanmak (geliştirmek)	4	
	Akılcı	Bireyci	Olaylara bilimsel yaklaşabilmek	3				Araştırma becerileri kazanabilmek	4	
	Uluslararası	Bireyci	Uluslararası kimlik kazanmak	1				Akademide çalışmak	5	
	İlerlemeci	Bireyci	Bireylere çok boyutlu düşünme becerisi kazandırmak	1				Öğrenmeyi destekleyen	Bireyci	Diğer insanları eğitmek
					Uluslararası	Bireyci	Geleceği planlama	Bireyci	Uluslararası arenada araştırma yapabilmek	4
									Geçmiş nesillerden daha iyi araştırma yapabilecek yeni nesil araştırmacılar yetiştirmek	3
					Aksiyoner /Pragmatist	Bireyci			Araştırma yapmak ve araştırma sonuçlarını uygulamaya dökmek	5
									Diğer insanları eğitmek	4

Tablo 7 incelendiğinde araştırmaya katılan Türk öğrencilerinin doktora eğitiminin amacına yönelik olarak Bireyci kodlar ifade ettikleri görülmektedir. Bu bağlamda ön plana çıkan alt temalar arasında “uzmanlık” ve “değişim ve gelişim arayışı” yer almaktadır. Ayrıca öğrencilerin “uluslararası”, “akılcı”, “ilerlemeci”, ve “aksiyoner” alt temalarına karşılık gelen ifadeler kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Toplumcu bir kültüre sahip olan Türk toplumunda araştırmaya katılan doktora öğrencilerinin doktora eğitiminin amacına yönelik görüşlerinin tamamı Bireyci özellikler taşımaktadır. Bu durumun altında yatan en önemli sebeplerin başında bireylerin entelektüel bilgi seviyesi arttıkça Bireyci özellikler gösterme eğilimlerinin de artıyor olması gelmektedir. Türk Eğitim sisteminin 2000’li yıllardan itibaren geçirmiş olduğu süreç göz önünde bulundurulduğunda yapılandırmacı bir yaklaşımı benimsediği görülmektedir. Yapılandırmacılık anlayışının temelinde ise İlerlemecilik felsefesi yer almaktadır. Türk Eğitim sisteminin Daimicilik ve Esasicilik felsefelerinin yerine İlerlemeci ve Yeniden kurmacı bir felsefe benimsemesi ile eğitim ve öğretimin düzenlenmesinde, öğrencilerin gelişim özellikleri, ilgi ve yetenekleri göz önüne alınmıştır. Bu bağlamda üretken olma, sonuca değil sürece odaklanma, bilginin birey tarafından keşfedilmesi, bireyin yaşam boyu gelişimi ve bireylere çok boyutlu düşünebilme becerilerinin kazandırılması esas alınmış ve başta eğitim durumları olmak üzere programların tüm öğeleri bu anlayışa göre yeniden tasarlanmıştır (Gökçe, 2012). Çalışmaya katılan doktora öğrencilerinin Türk eğitim sisteminde geçirdikleri süre göz önünde bulundurulduğunda, yapılandırmacı yaklaşımın benimsendiği yıllardan itibaren eğitimin farklı kademelerinde bu bakış açısı ile yetiştirildikleri ve bu nedenle Esasici ve Daimici bir felsefeden ziyade İlerlemeci bir felsefeyi benimsedikleri görülmektedir. Bu durumun öğrencilerin doktora eğitiminin amacına ilişkin görüşlerine de yansıdığı söylenebilir. Nitekim öğrencilerin doktora eğitiminin amacına ilişkin olarak verdikleri yanıtlar arasında İlerlemeci eğitim felsefesinin yansımaları net bir şekilde gözlemlenmektedir.

Ülkemizde doktora eğitiminin amacının öğrenciler tarafından nasıl algılandığına yönelik çalışma bulunmamaktadır. Öte yandan Limon ve Durnalı (2018) tarafından yapılan bir çalışmada doktora öğrencilerinin doktora eğitimi ve öğretim üyelerine yönelik metaforik algıları incelenmiştir. Çalışma sonucunda katılımcıların doktora eğitimine yönelik 52 farklı toplam 56 metafor ürettikleri görülmüştür. Bu metaforlar kategorilere ayrıldığında ise; 29 metaforun olumlu; 25 metaforun olumsuz ve 2 metaforun ise yansız algıları yansıttığı sonucuna ulaşılmıştır. Olumlu algılar genelde doktora eğitiminin öğrencilere yeni ufuklar açtığı, öğrencilere kendilerini geliştirme imkânı sunduğu ve bilgi

dağarcıklarını zenginleştirdiği gibi gerekçelere dayandırılmıştır. Söz konusu bulguların bu çalışmada doktora eğitiminin amacına yönelik olarak elde edilen bulgularla paralellik gösterdiği değerlendirilmektedir. Bozpolat (2016) benzer şekilde lisansüstü eğitime yönelik metaforları gelişim ve keşif gibi temalar altında gruplandırmıştır. Bu bağlamda söz konusu çalışmada elde edilen metaforlar ile bu araştırmadan elde edilen alt temalar arasında benzerlik söz konusudur.

Araştırmaya katılan Amerikalı öğrencilerin doktora eğitiminin amacına yönelik olarak verdikleri yanıtlar göz önünde bulundurulduğunda, katılımcıların tamamının Bireyci kodlara yönelik ifadeler ve alt temalar sunduğu görülmektedir. “Aksiyonerlik”, “ilerlemecilik”, “öğrenmeyi destekleme”, “uluslararası olma” ve “geleceği planlama” alt temalarına karşılık gelen ifadeler ön plana çıkmaktadır. Amerika toplumu dünya üzerindeki en Bireyci toplum olarak bilinmektedir (Hofstede, 2010). Kültürün Bireyci yapısının eğitimin tüm seviyelerinde kendini göstermesi kaçınılmazdır. Nitekim eğitim ve kültür iç içe geçmiş kavramlardır. John Dewey’in pragmatist yaklaşımının etkilerinin belirgin olarak görüldüğü Amerika Birleşik Devletleri’nde okullar her kademedeki öğrencilerin bağımsızlığını, bilgiyi ve yeni öğrenme yollarını keşfetmelerini cesaretlendirmektedir. Tüm bu unsurlar doktora öğrencilerinin doktora eğitiminin amacına yönelik beklentilerine de yansımıştır. Longren (2021)’e göre doktora eğitiminin amacı; bireylerin sürekli gelişim içinde olmalarını sağlamak, akademi için araştırmacılar yetiştirmek, araştırmacıları hükümet ve özel sektör de dahil olmak üzere araştırma dışı sektörlerde istihdam için hazırlamak ve bireylerin mevcut bilgi birikimlerini bir adım öteye taşıyarak buldukları alanlarda uzmanlaşmalarını sağlamaktır. Bu bağlamda Longren’in değerlendirmeleri ile bu araştırmadan elde edilen bulgular paralellik göstermektedir.

Bireyci bir kültür olan Amerika Birleşik Devletleri’nde bu bulgular normal karşılanabilirken, Toplumcu bir kültür olan Türkiye’de ise doktora öğrencilerinin Bireyci kodlar sergilemeleri dikkate değer olsa da toplumlar ve toplumsal varlığın bir göstergesi olan kültürel hayatın dinamik olmasından dolayı zamanla değişime uğraması da doğaldır. Nitekim, toplum hayatında meydana gelen değişimler kültürlenme süreciyle birlikte öğrenme yoluyla gerçekleşmektedir. Ancak meseleye kültür değişimleri ve eğitim açısından bakıldığında, eğitimin kültür değişimlerini kültür değişimlerinin ise eğitim süreçlerini etkilemesi söz konusudur. Dolayısıyla kültür değişimleri ve eğitim birbirini destekleyen ve besleyen iki unsurdur. Buna göre kültür hayatında meydana gelen

değişimler, eğitim yoluyla istendik hale gelmekte ve eğitim sayesinde toplumsal hayatta meydana gelen değişimler arasındaki uyumu sağlamaktadır (Şahin, 2019).

Doktora öğrencilerinin eğitimin en üst kademesine gelmiş bireyler olması göz önünde bulundurulduğunda içinde buldukları kültürün eğitime bakış açısından doğrudan ve uzun bir süre boyunca etkilenmeleri kaçınılmazdır. Bu bağlamda, Türk eğitim sisteminin son yıllarda felsefi açıdan İlerlemeci ve Yeniden Kurmacı bir yaklaşımı benimsediği görülmektedir. Eğitim sisteminde yaşanan bu köklü değişim öğrencilerin eğitime olan bakış açısını da değiştirmiş ve bu değişim doktora öğrencilerinin doktora eğitiminin amacına yönelik değerlendirmelerine de yansımıştır. Bu bağlamda Türk öğrencilerin doktora eğitiminden beklentilerinin Batılı ülkelerin doktora eğitiminden beklentileri ile örtüştüğü görülmektedir. Nitekim Elmgren, Forsberg, Lindberg-Sand ve Sonesson (2016)'nın İsveç eğitim sisteminde doktoranın rolüne ilişkin yayınladıkları raporda da doktora eğitiminin amacı, eğitim, araştırma, çalışma, bir alanda uzmanlaşma, olaylara bilimsel açıdan yaklaşabilme, üretken olma veya bu bakış açılarının iki veya daha fazlasının birleşimi olarak ifade edilmiştir.

4.1.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın ikinci alt problemi kapsamında öğrencilere motivasyon kaynağı ve motivasyona etki eden faktörlere ilişkin görüşlerini almak amacıyla “*Doktora eğitime başlamanızı sağlayan motivasyon kaynaklarınız nelerdir?*” ve “*Doktora eğitimi sürecinde motivasyonunuza etki eden faktörler nelerdir?*” soruları yöneltilmiştir. Türk ve Amerikalı öğrencilerden alınan yanıtlardan elde edilen alt tema ve kodlar aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 8.

Doktora Yapma Motivasyonlarına Yönelik Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Doktora Yapma Motivasyonu	Uyumluluk ve tercihlerde benzerlik	Toplumcu	Arkadaşlarımla doktora yapıyor olması	5	Doktora Yapma Motivasyonu	Liyakat	Bireyci	Okullardaki liderlik eksikliği	2
	Kurumsal kazanım	Bireyci	Ülkeye faydalı ve örnek olmak	5		Bağımsızlık	Bireyci	Bağımsız bir araştırmacı olma	5
	İtibara önem verme	Toplumcu	Makam ve mevki kazanmak	4		Araştırmaya sevk eden	Bireyci	Cevaplanması gereken sorulara yanıtlar arama	8
			Toplum tarafından saygı görmek	3		Gruba karşı sorumluluk	Toplumcu	Araştırma(cı) ile toplumun farklı kesimleri arasında köprü olabilmek	4
	Geleneksel teamülleri muhafaza etme	Toplumcu	Ailenin örnek alınması	2				Pragmatist	Bireyci
	Sosyal etkiye duyarlılık	Toplumcu	Akademisyenlerin teşvik etmesi	2		Pragmatist	Bireyci	Daha iyi bir iş (pozisyon) bulabilme	4
	Pragmatist	Bireyci	Akademisyen olmak	4		İlerlemeci	Bireyci	Alanında ilerleme	4
	Aksiyonerlik	Bireyci	Bilim dünyasına katkıda bulunmak	2				Eğitimde değişim yaratabilme	5
Değişim ve gelişim arayışı	Bireyci	Akademik yönden gelişmek	6	Öğrenmeyi destekleyen	Bireyci	Öğrencilerin öğrenme sürecini destekleyecek yollar bulma	3		

Tablo 8’ de Türk öğrencilerin motivasyon kaynaklarına ilişkin yanıtları incelendiğinde toplumcu ve bireyci kodların aynı oranda ön plana çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda en fazla tekrar edilen bireyci alt temalar “akademik yönden gelişmek” ifadesi ile eşleşen “değişim ve gelişim arayışı”, “kurumsal kazanım” alt teması ile eşleşen “ülkeye faydalı ve örnek olmak”, “pragmatist” alt teması ile eşleşen “akademisyen olmak” ve “aksiyonerlik” alt teması ile eşleşen “bilim dünyasına katkıda bulunmak” olmuştur. Toplumcu alt temalar ve kodlar incelendiğinde ise en fazla tekrar edilen alt temanın “arkadaşlarının doktora yapıyor olması” ifadesi ile eşleşen “uyumluluk ve tercihlerde benzerlik” olduğu görülmektedir. Bu alt temayı “makam ve mevki sahibi olmak” ve “toplum tarafından saygı görmek” ifadeleri ile eşleşen “itibara önem verme”, “ailenin örnek alınması” ifadesiyle eşleşen “geleneksel teamülleri muhafaza etme” ve “akademisyenlerin teşvik etmesi” ifadesiyle eşleşen “sosyal etkiye duyarlılık” alt temaları takip etmektedir. Öğrencilerin verdikleri yanıtlardan elde edilen alıntılardan bazıları aşağıda verilmiştir.

Ö5: “Doktora başındaki en birinci sebep öncelikli olarak akademik yönden kendimi geliştirmektir. Ben sınıf eğitimi alanında çalışıyorum ve o alanın bilgilerine derinlemesine sahip olmak istedim. Akademik hayatta literatür kısmına hâkim olmak istedim”.

Ö1: “En baştaki motivasyon kaynağım daha çok dışsal faktörlerdir. Arkadaşlarım doktora yapıyordu, bende yapmak zorundaydım. Sonuçta akademi dünyasındaydım. Yani şöyle diyebilirim ki bilinçli olmasa bile daha çok dışsal faktörler motivasyonumu etkiledi. Yani uzmanlaşayım ya da kendimi yetkin hale getireyim diye değildi”.

İkinci alt probleme ilişkin Amerikalı doktora öğrencilerinin verdikleri yanıtlar incelendiğinde ise doktora yapma motivasyonlarının neredeyse tamamının bireyci kodlardan etkilendiği görülmektedir. “Araştırma(cı) ile toplumun farklı kesimleri arasında köprü olabilme” ve “toplumsal sorunların çözümüne katkıda bulunma” şeklinde ifade edilen “gruba karşı sorumluluk” alt teması tek toplumcu eğilim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun dışında kalan “liyakat”, “bağımsızlık”, “araştırmaya sevk eden”, “pragmatist”, “ilerlemeci”, “öğrenmeyi destekleyen”, “evrensel” ve “kendini gerçekleştirme” alt temaları ise Amerikalı doktora öğrencilerinin bireyci kodlar sergiledikleri alt temalardır. Söz konusu alt tema ve kodların elde edildiği öğrenci yanıtlarından bazıları şu şekildedir:

Ö12: “Aslında araştırma yapmak için değil, araştırma ve diğer topluluklar arasında bir köprü olmaya yardımcı olmak için doktora almak istiyorum”.

Ö26: “Benim için doktora, bir başkasının sorularını yanıtlamak için başka birinin araştırma gündemi altında olmak yerine kendi araştırma gündemimi belirleme özerkliğine sahip olmaktır ve bu beni daha iyi nasıl araştırma yapılacağını öğrenmek için motive eden şeydi” .

İkinci alt problem kapsamında Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerinin motivasyonlarına etki eden faktörlere ilişkin görüşlerinden elde edilen alt tema ve kodlar ise Tablo 9’da sunulmuş olup anlam bütünlüğünün sağlanması adına her iki tablo da birlikte yorumlanacaktır.

Tablo 9.

Motivasyona Etki Eden Faktörlere Yönelik Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ								
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)				
Motivasyona Etki Eden Faktörler	Sosyal etkiye duyarlılık	Toplumcu	Ailevi problemler	5	Motivasyona Etki Eden Faktörler			Doktora yapmanın çok da önemli olmadığı hissine kapılmak	4				
			Okul-iş-aile dengesini kurmakta zorlanma	2				İhtiyaç halinde yardıma başvurma	Toplumcu	Ders döneminin yeterince teşvik edici olmaması	3		
			Akademisyenlerin negatif tavırları	10				Materyalist	Bireyci	Finansal sorunlar	5		
			Kültürün bir kadın(anne)'den beklentileri	2				Aksiyonerlik	Bireyci	Aktif öğretmenlikten uzak kalmak	3		
			Toplumda yeterince karşılığını görememek	3									
			Fiziksel mesafe	5									
			Pragmatist	Bireyci				Tayin ve eğitimde özür hakkının kaldırılması	3				
			Materyalist	Bireyci				Maddi problemler	4				
			Aktarımı benimseyen	Toplumcu				Çok fazla ödev ve görev verilmesi	4				
			Merkeziyetçi	Toplumcu				Eğitimlerin uzaktan ve uygulamasız olması	4				
			Uluslararası	Bireyci				Yerli ve yabancı kaynaklara erişim sorunu	5				

Tablo 9.

Motivasyona Etki Eden Faktörlere Yönelik Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ					
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	
Motivasyon Kaybının Sebepleri	Yatay iletişim	Bireyci	Bürokratik engeller	8	Motivasyon Kaybının Sebepleri	Zaman anlayışında esneklik	Toplumcu	Doktora eğitiminin uzun sürmesi	4	
	Mükemmeliyetçi	Bireyci	Üniversitenin ve doktora programının beklentiyi karşılayamaması	5		Öz değerlendirme	Bireyci	Doktora eğitimine geç yaşta başlamış olmak	4	
	Liyakat	Bireyci	Doktora yapan uzmanların değil idarecilerin sözünün geçmesi	5		Sosyal etkiye duyarlılık	Toplumcu	Danışmanla yaşanan sorunlar	4	
			Liyakatsizliğin teşvik edilmesi	5						
	Akılcı	Bireyci	Doktoranın gerçek amacına hizmet etmemesi	2		İhtiyaç halinde yardıma başvurma	Toplumcu	Yeterince destek görmeme	6	
	Zaman anlayışında esneklik	Toplumcu	Doktorada süre sınırının olması	4						

Tablo 9 incelendiğinde ise elde edilen alt tema ve kodların büyük bölümünün bireyci özellikler gösterdiği görülmektedir. Toplumcu olarak ön plana çıkan alt temalar ise “ailevi problemler”, “okul-iş-aile dengesini kurmakta zorlanma”, “akademisyenlerin negatif tavırları”, “kültürün bir kadın ve anneden beklentileri” ve “toplumda yeterince karşılığını görememe” ifadeleriyle eşleşen “sosyal etkiye duyarlılık” ve “doktorada süre sınırının olması” ifadesiyle eşleşen “zaman anlayışında esneklik”tir. Bireyci olarak kodlanan alt temalar arasında en yüksek frekansa sahip olan ve “doktora yapan uzmanların değil idarecilerin sözünün geçmesi” ve “liyakatsizliğin teşvik edilmesi” ifadeleriyle eşleşen “liyakat” ön plana çıkmaktadır. Diğer bireyci alt temalar ise frekans sıklığına göre “yerli ve yabancı kaynaklara erişim sorunu” şeklinde ifade edilen “uluslararası”, “doktora programının beklentiyi karşılayamaması” olarak ifade edilen “mükemmeliyetçi”, “fiziksel mesafe” ve “tayin ve eğitimde özür hakkının kaldırılması” ifadeleriyle eşleşen “pragmatist”, “maddi problemler olarak ifade edilen” “materyalist” ve “doktoranın gerçek amacına hizmet etmemesi” ifadesiyle eşleşen “akılcı” olarak ön plana çıkmaktadır. Katılımcıların verdiği cevaplardan elde edilen alıntılardan örnekler aşağıda sunulmuştur.

Ö14: “Doktora eğitimi sürecinde motivasyonun bozulduğu durumlar elbette oldu. İlk olarak ulaşım diyebilirim. Siz de aynı durumdasınızdır, siz de aynı şeyler yaşamışsınızdır Çok zor bir konu oluyor. Ben Adıyaman’da okudum. Malatya 1 buçuk saat yakındı ama sürekli araçla gidip geliyordum. Milli Eğitim’de 10’uncu yılımı çalışıyorum. Tayin hakkını ve eğitimde özür hakkını kaldırdılar. Bu motivasyonu bozucu en büyük sebeplerden bir tanesi”.

Ö24: “Yani danışmanla olan ilişkiler ve hocalarla olan ilişkiler bazen bu süreci etkiliyor, bazen diyorsun, bırak gitsin. Hocaların egolarını, kaprislerini neden çekiyorsun?” diye çok sordum kendime. Yani mecburen tahammül ediyorsunuz. Ayrıca yapılan ödevlerin beğenilmemesi, seminerlerin beğenilmemesi, yeterlilik sınavında size karşı alınan tavır ve o süreç çok yorucu ve usandırıcı oldu. Ayrıca hocaların kaprislerini de söyleyebilirim”.

Amerikalı öğrencilerin doktora yapma motivasyonlarına etki eden faktörlere yönelik verdikleri cevaplar incelendiğinde ise toplumcu kodlarla eşleşen “sosyal etkiye duyarlılık” ve “ihtiyaç halinde yardıma başvurma” alt temaları haricinde tamamen bireyci özellikler gösteren alt temalarla eşleşen ifadeler kullandıkları görülmektedir. En yüksek frekans değerine sahip olan alt temalar ise sırasıyla “pragmatist”, “materyalist”, “akılcı”, “öz değerlendirme” ve “aksiyonellik” olarak belirlenmiştir. Katılımcılardan elde edilen yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö17: “...Doktoraya buradaki çoğu insandan çok daha yaşlı döndüm. Programımdaki en yaşlı kişilerden biriyim. Bu durum zaman zaman motivasyon kaybı olarak bana dönüyor”.

Ö9: “Aslında derslerimin sonunda işimden ayrılmak zorunda kaldım çünkü patronum sınıfta olduğum bir güne uyum sağlamak için saatlerimi daha fazla esnetmeye izin vermiyordu. Bu nedenle, doktora eğitimimi tamamlamak ya da işimi bırakmak arasında bir karar vermek zorunda kaldım. Dolayısıyla ekonomik zorluklardan dolayı benim motivasyonum derinden etkilendi”.

Yukarıda verilen bilgiler ışığında Türk ve Amerikalı öğrencilerin içerisinde yetiştikleri toplumun özellikleri ile paralellik gösteren motivasyon kaynaklarına sahip oldukları söylenebilir. Bu durum Amerikalı öğrenciler için daha belirgin bir şekilde gözlemlenirken Türk öğrenciler için toplumcu gerekçeler ile bireyci gerekçelerin iç içe geçtiği görülmektedir. Amerikalı öğrencilerin doktora yaparken dışsal faktörlerden çok içsel faktörlerle motive olmaları; doktora sürecine pragmatist, ilerlemeci, evrensel bağımsız ve kendilerini gerçekleştirilmeye yönelik motivasyon kaynakları ile başlamaları bireyciliğin öngörülebilir yansımalarıdır. Bireyci toplumlarda görülen başarının ve başarılmanın teşvik edilmesi ve kurumlarda tercih edilmesi de Amerikalı doktora öğrencilerinin liyakat kazanabilmek için doktora eğitimine karşı motive olmalarını sağlayan bir diğer faktördür. Skakni (2018) tarafından bir diğer bireyci toplum olan Kanada’da öğrenim gören doktora öğrencileri ile yapılan bir çalışmada da benzer birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. Söz konusu çalışmaya katılan öğrencilerin doktora yapma motivasyonlarına verdikleri yanıtlar arasında “kendini gerçekleştirme” “entelektüel zorluklarla başa çıkma”, “mesleki becerileri geliştirme” ve “kariyer fırsatlarına erişebilme” gibi bireyci kodlar içeren alt temalar ön plana çıkmıştır. Shakni (2018)’in çalışması ile bu araştırma arasında benzerlik gösteren bir diğer bulgu ise her ne kadar bireyci bir kültür içerisinde yetişmiş olsalar da doktora öğrencilerinin toplumcu kaygılardan etkilenen motivasyon kaynaklarının da olabileceği gerçeğidir. Nitekim Kanadalı öğrencilerden bazıları ailelerinin veya hocalarının beklentilerini ve taleplerini karşılamak için doktora eğitimine başladıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum öğrencilerin sosyal etkiye karşı duyarlılık gösterdiklerini ve toplumcu bir gerekçeyle doktora eğitimine karşı motive olduklarını ortaya koymaktadır. Bu çalışmada ise Amerikalı öğrenciler gruba ve ait oldukları topluma karşı sorumluluk hisleri taşıdıklarını ve bu nedenle doktora eğitimine başladıklarını belirtmişlerdir.

Türk öğrencilerin motivasyon kaynakları ise toplumcu ve bireyci unsurlardan etkilenmiştir. Türk toplumunda geleneksel değerlere sadakat, itibar kazanma, başta aile olmak üzere ait olunan grubun görüşlerine ve yönlendirmelerine duyarlı olma ve grup içi tercihlerde benzerlik yaygın olarak sergilenen toplumcu davranışlardır. Nitekim doktora öğrencileri de arkadaşlarının doktora yapıyor olmasından, ailelerinin veya akademisyenlerinin teşvik etmesinden ve toplum tarafından saygı görerek makam ve mevki sahip olma fikrinden etkilenerek doktora yapmaya karşı güdülendiklerini ifade etmişlerdir. Öte yandan Türk öğrenciler bireyci toplumlarda daha sık görülen içsel motivasyon kaynaklarından da etkilenmişlerdir. Değişim ve gelişim arayışı, aksiyonerlik, pragmatizm ve kurumsal kazanım gibi bazı etkenler Türk öğrencilerinin doktora yapmaya karar vermelerinde etkili olmuştur. Benzer bir bulgu Zhou (2014) tarafından yapılan çalışmada elde edilmiştir. Söz konusu çalışmada Türkiye gibi toplumcu bir kültüre sahip olan Çinli öğrencilerin doktora yapma motivasyonları incelenmiştir. Elde edilen bulgular arasında toplumcu gerekçeler olduğu kadar bireyci gerekçeler de yer almıştır. Bu çalışma ile örtüşen bireyci gerekçelerin başında akademik yönden gelişmek gibi içsel motivasyon araçları gelirken aileye duyulan saygı ve toplum içerisinde saygınlık elde etmek gibi toplumcu gerekçeler de Çinli öğrenciler tarafından ifade edilmiştir. Her iki çalışmanın da ortaya koymuş olduğu ortak nokta ise bireylerin entelektüel düzeyleri arttıkça içsel motivasyon kaynaklarına yönelimlerinin de o ölçüde artmakta olduğudur.

Türk ve Amerikalı öğrencilerin motivasyonlarına etki eden faktörler incelendiğinde ise Türk öğrencilerin toplumcu kültürlerde görülen unsurlardan kaynaklı motivasyon kaybına yönelik çoğunluğu bireyci tepkiler gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda, Türk öğrencilerin zaman anlayışında esnek, aktarımı benimseyen, merkeziyetçi ve sosyal etkiye oldukça duyarlı bir yapıda olmalarından dolayı süreç içerisinde motivasyon kaybı yaşadıkları görülmektedir. Özellikle de doktora eğitiminin bir süre sınırına tabi olması öğrencileri olumsuz yönde etkilemektedir. Doktora sürecinde çok fazla ödevin verildiğini savunan Türk doktora öğrencileri daha çok aktarımı benimseyen ve sorumluluk almaktan çekinen bir portre çizmiştir. Bu durumun toplumcu kültürlerde görünen otoritenin fikirlerini kabul etme, bilginin otorite tarafından aktarımı, ihtiyaç halinde yardımca başvurma ve daimicilik ile ilgili olduğu değerlendirilmektedir. Öte yandan, uluslararası olma, yatay iletişim beklentisi, mükemmeliyetçilik, liyakate önem verme, akılcılık, pragmatizm ve materyalizm gibi bireyci özellikler ile toplumun kültürel yapısının eşleşmemesi de öğrencilerin motivasyon

kaybına yol açan unsurlardır. Türk öğrencilerin özellikle de akademisyenlerin tavırlarından olumsuz etkilendikleri, özel hayatları ile akademik hayatları arasında denge kurmakta zorlandıkları ve aile ve toplumla ilgili sorumluluklarını akademik sorumluluklarına tercih ettikleri görülmektedir. Toplumcu kültürlerde görülen bürokratik engellerin yol açtığı dikey iletişim ve nepotizmin sebep olduğu liyakatsizlik de Türk doktora öğrencilerinin en fazla dikkat çektiği unsurlar arasında gelmektedir.

Amerikalı öğrencilerin motivasyonlarına etki eden faktörlerin kaynağının neredeyse tamamının bireyci kültürel özelliklerle ve öğrencilerin bireyci eğilimleri ile örtüştüğü görülmektedir. Bu bağlamda Amerikalı öğrencilerin pragmatist, materyalist, aksiyoner, akılcı ve öz değerlendirme eğilimlerini motivasyona etki eden unsurları açıklamada ön plana sürdükleri söylenebilir. Amerika Birleşik Devletleri'nin kapitalist, materyalist ve bireyci yapısı öğrencilerin doktora sürecine de yansımaktadır. Yetişkin olduktan sonra ailelerin öğrencilerden desteklerini çekmeleri ve öğrencilerin eğitimleri için gereken ekonomik şartları kendi imkanları ile yaratmak zorunda kalmaları doktora eğitimine “maddi kaygılar” olarak yansımakta ve öğrencileri süreç içerisinde yıpratmaktadır. Ayrıca doktora yaptıktan sonra beklenen ölçüde maddi getiri elde edememek ve buna rağmen doktora eğitiminin uzun yıllar alması pragmatist Amerikan doktora öğrencilerinin motivasyonunu kırmaktadır. Öte yandan eleştiriye açık bir toplumda yetişmiş olan Amerikalı öğrenciler motivasyon kaybının tüm sorumluluğunu dışsal faktörlere bağlamamakta ve özeleştiri yapabilmektedir. Nitekim katılımcılardan bazıları doktora geç yaşta başlamış olmanın bir sorun olduğunu ve bu sorunun motivasyonlarını azalttığını ifade etmiştir. Her ne kadar Amerikalı öğrenciler kendi kendine yetebilme ve kendi başının çaresine bakabilme özelliklerine sahip olsa da doktora eğitimi sürecinde ihtiyaç halinde yardıma başvurma ve danışman bağımlı olma gibi toplumcu kültürlerde görülen hususların eksikliğini hissetmelerinin motivasyonlarını olumsuz etkilediği belirlenmiştir. Bu bağlamda Amerikalı ve Türk öğrencilerin danışmanlarıyla ve diğer akademisyenlere sorunlar yaşamalarından dolayı motivasyon kaybına uğramaları bireyci ve toplumcu iki farklı kültürde doktora öğrencilerinin yaşadığı ortak bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Benzer bir konunun araştırıldığı çalışmada (Rooij ve diğerleri, 2021) bireyci bir toplum olan Hollanda'da doktora öğrencilerinin motivasyonlarını etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Araştırma sonucunda öğrencilerin danışmanları ve diğer öğrencilerle ilişkilerinin iyi olmasının, doktora programına ilişkin aidiyet hissetmelerinin, projelerde

ve ödevlendirmelerde kendilerine bağımsız karar alabilme imkanı elde etmelerinin ve danışmanları ile birlikte farklı projelerde çalışabilmelerinin motivasyonlarının devamlılığı ile doğru orantılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ders döneminde çok fazla görev ve ödevlerin verilmesi, öğrencilerin kendi ilgi alanlarına ve çalışma sahalarına uygun olmayan danışmanlarla eşleşmesinin ise motivasyon kaybına sebep olan unsurlar olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda Hollandalı öğrenciler ile bu araştırmaya katılan Türk öğrencilerin özellikle akademisyenler, danışmanlar ve ödev konularında toplumcu bir yaklaşım benimseyerek benzer fikirler beyan ettiği görülmektedir.

Toplumcu bir kültüre sahip olan Rusya'da Lynch ve arkadaşları (2018) tarafından yapılan bir diğer araştırmada ise Rus öğrencilerin doktora sürecinde akademisyenlerden çok ailelerinden ve yakın arkadaşlarından destek gördükleri ve bu şekilde motivasyonlarını canlı tutmaya çalıştıkları ancak akademik ortamlarda destek ve teşvik görmedikleri durumunda motivasyon kaybının kaçınılmaz olduğu ortaya konulmuştur. Rus öğrenciler ayrıca danışmanlarından daha fazla destek ve yardım talep ettikleri ve bu bağlamda danışman bağımlı bir doktora süreci beklentisinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda söz konusu araştırmada elde edilen sonuçlarla bu çalışmada Türk ve Amerikalı öğrencilerden elde edilen sonuçların doktora öğrencilerinin danışman bağımlı olma ve ihtiyaç halinde yardıma başvurma alt temaları kapsamında ortak paydada buluştukları ve bireyci-toplumcu kültür ayrımının ortadan kalktığı görülmektedir.

4.1.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın üçüncü alt problemi kapsamında “*Bir doktora öğrencisi olarak, yaşadığınız toplumun en önemli 3 sorununu nasıl tanımlarsınız?*”, “*Bahsettiğiniz sorunların çözümü için ne tür adımların atılması gerektiğini düşünüyorsunuz?*”, “*Bahsettiğiniz sorunların çözümü için yükseköğretim kurumlarının ne tür adımlar atması gerektiğini düşünüyorsunuz?*” ve “*Doktora yaptığınız alanda ne tür sorunlar yaşanmaktadır? Bu sorunların çözümü için yükseköğretim kurumlarından beklentileriniz nelerdir?*” soruları yöneltilmiştir. Türk ve Amerikalı öğrencilerden alınan yanıtlardan elde edilen alt tema ve kodlar tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 10.

En Önemli Toplumsal Sorunlara Yönelik Olarak Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
En Önemli Toplumsal Sorunlar	Geleneksel değerlere sadakat	Toplumcu	Popülizm	4	En Önemli Toplumsal Sorunlar	Eşitlik ve eşitlikçilik fikri	Bireyci	Eşitsizlikler	13
			Yozlaşma	4				Irkçılık	10
	Materyalist	Bireyci	Ekonomik sorunlar	10				Cinsiyet ayrımı	5
			Eğitim yoksunluğu	10				Sağlık sistemine erişim sorunu	10
	Akılcı	Bireyci	Araştırmamak, okumamak, sorgulamamak	7		Maneviyatçı	Toplumcu	Materyalizm/Kapitalizm	6
			Bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olmak	8		Toplum merkezilik	Toplumcu	Aşırı bireycilik	8
			Özgüven eksikliği	7		Yaşam ve çevre üzerinde kontrolü elde bulundurma inancı	Bireyci	Çevreye ve doğaya karşı duyarsızlık	4

Tablo 10.

En Önemli Toplumsal Sorunlara Yönelik Olarak Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
En Önemli Toplumsal Sorunlar	Disiplinerarası	Bireyci	Öğrenci ve öğretmenlerin hayallerinin sınırlandırılması	4	En Önemli Toplumsal Sorunlar	Geleneksel değerlere sadakat	Toplumcu	Ayrılmış / bölünmüş bir toplum olma	5
			İnsanları çok yönlü yetiştirememek	4				Teknolojik amaçlı kullanılan objelere değer verme	Bireyci
	Teknolojik objelere abartılı değer verme	Bireyci	Teknolojinin (internet, sosyal medya vb.) yanlış amaçlarla kullanılması	4					
	Gerçek temelli	Bireyci	Batıl inançlara itibar etmek	5					
	Sosyal kaygı	Toplumcu	Empati yoksunluğu	5					
			Hoşgörüsüzlük ve eleştiriye tahammülsüzlük	6					
			Toplumsal baskı (mahalle baskısı)	4					
			Liyakat	Bireyci			Liyakate önem vermemek	8	
	Eşitlik ve eşitçilik fikri	Bireyci	Her alanda adaletsizlik	8					
	Geleceği planlama	Bireyci	Her alanda kargaşa ve belirsizlik (önünü görememe)	4					
	Kurumsal kazanım	Bireyci	Bencillik	5					

Tablo 10’da sunulan Türk öğrencilerin en önemli toplumsal sorunlara yönelik görüşleri incelendiğinde toplumcu bir kültüre sahip olmanın getirdiği sorunları bireyci bir bakış açısıyla eleştirdikleri görülmektedir. Sadece iki alt temanın toplumcu kodlar bağlamında değerlendirildiği diğer alt temaların ise bireyci bir bakış açısıyla ifadelerle yansıtıldığı görülmektedir. Türk öğrencilerin toplumdaki empati eksikliği, hoşgörüsüzlük, tahammülsüzlük ve eleştiriye açık olmamanın yanı sıra bireyler üzerinde yaratılan toplumsal baskıdan da rahatsız oldukları ve bu bağlamda sosyal bir kaygı duydukları sonucuna ulaşılmıştır. Türk katılımcılar ayrıca toplumun giderek yozlaştığını ve popülizm eksenine kaydığını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda geleneksel değerlere sadakatin toplumda daha fazla ön plana çıkması gerektiğini savunarak toplumcu bir kod ortaya koymuşlardır. Bireyci bir bakış açısıyla değerlendirdikleri diğer sorunlar arasında ise toplumdaki liyakatsizlik ve adaletsizlikler ile birlikte ekonomik sorunların varlığı ve eğitimin yoksunluğu da en fazla tekrar edilen alt temalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk doktora öğrencilerinin bilginin gücüne inandıkları ve toplumun araştırma yapmadan ve bir konu hakkında yeterli bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olma eğiliminden rahatsız oldukları ve bu konuya akılcı bir şekilde yaklaştıkları görülmektedir. Katılımcıların ayrıca toplumsal sorun alanlarının tespitine yönelik bireyci kodlara karşılık gelen akılcı, disiplinlerarası, materyalist ve gerçek temelli bir yaklaşım sergiledikleri görülmektedir. Katılımcılardan elde edilen cevaplardan bazıları şu şekildedir:

Ö13: “Şöyle diyebilirim, biz son zamanlarda ne Avrupalı olabildik ne kendimiz olabildik. Yani Araf’ta kaldık. İkinci sorun olarak da ekonomik sorunları söyleyebilirim. Üçüncü sorunun da yozlaşma olduğunu düşünüyorum.”.

Ö20: “Birçok sorunumuz var aslında ama bence birincisi eğitimin amacına çok fazla ulaşmaması. Bizim eğitilmiş insanlarımız kendini geliştirmiş insanlar değil. Sadece bir konuda eğitim almış. O yüzden eğitimin amacı dışında hizmet etmesi. İkincisi bilimsel gerçekler değil de daha çok geleneksel bakış açısına sahip olmamız. Üçüncü sorunumuz liyakatsizlik. Dördüncü sorunumuz hoşgörüsüzlük ve eleştiriye tahammülsüzlük. Son olarak da çok bencil bir toplum olduğumuzu söyleyebilirim”.

Eğitimin en üst seviyesine gelmiş entelektüel bireyler olarak Türk doktora öğrencilerinin toplumun nabzını tutmada ve toplumsal sorunlara ilişkin objektif değerlendirmeler yapmada başarılı oldukları söylenebilir. Eğitim seviyesinin artmasıyla bireylerin akılcı ve veriye dayalı yargılar yürütme, batıl inançlardan ziyade bilimsel yollarla açıklanabilen olgulara değer verme eğilimlerinin arttığı söylenebilir. Bilginin ve

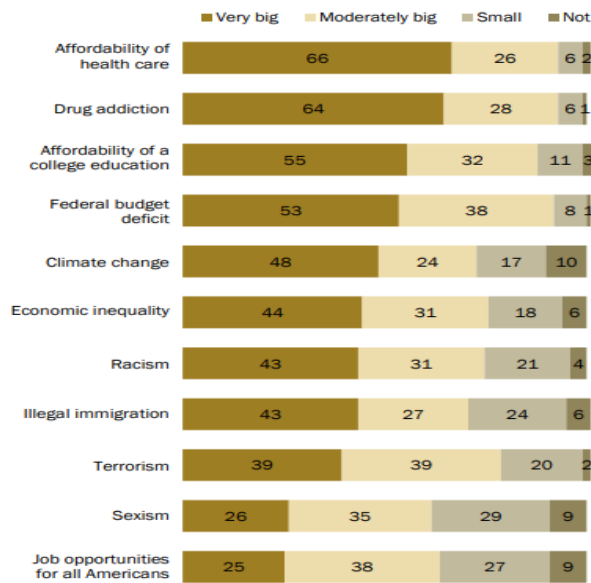
bilimselliğin bireylere kazandırdığı özgüven duygusu doktora öğrencilerinin yanıtlarında da kendini göstermektedir. Nitekim katılımcılar Türk toplumunun özgüven sorununun olduğunu ve bunu aşmak için başta eğitim olmak üzere birçok alanda yeniden yapılanmaya gidilerek toplumun geneline yansıtacak bir özgüven aşılmasının faydalı olacağını savunmuştur. Eğitimli bireylerin liyakat ve adalet gibi kavramlara atfettiği önem ve bu kavramların toplumda karşılığının bulunmaması da bu alt problem bağlamında elde edilen önemli verilerden birisidir. Katılımcıların toplumsal sorun olarak gördükleri konular arasında teknolojik objelerin amacına uygun olarak kullanılmaması gelmektedir. Araştırmaya katılan doktora öğrencilerinin büyük bölümünün Y Kuşağı olarak adlandırılan yaş grubundan olması ve Z Kuşağı olarak adlandırılan bireylerin teknolojiye olan yaklaşımını gözlemlene imkanına sahip olmaları nedeniyle teknolojik objelere değer verme açısından kendilerinden sonra gelen kuşakla farklı bir bakış açısına sahip olmaları ve bunu geleceğe yönelik bir kaygı olarak ifade etmeleri “geleceği planlama” ve “kurumsal kazanım” gibi bireyci reflekslerinin oldukça hassas olduğunu göstermektedir. Toplumda popülizm ve yozlaşmanın artmış olmasından duyulan rahatsızlık ise Türk doktora öğrencilerinin gelişim ve değişim arayışında olmalarına rağmen geleneksel değerlerine sadakat noktasında da hassas davrandıklarını ortaya koymaktadır.

Amerikalı öğrencilerden elde edilen alt tema ve kodlar ise daha dar bir çerçeveye sıkışmıştır. Öte yandan katılımcılar toplumsal sorunların kaynağı olarak bireyci toplum olmaktan kaynaklanan bazı ifadeler kullansalar da Amerikan kültürünün toplumculuktan uzak kalmasının da sorunları tetiklediğini veya etkilediğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda elde edilen alt tema ve kodların bir kısmı maneviyatçılık, toplumculuk ve geleneksel değerlere sadakat gibi toplumcu özellikler kapsamına girmektedir. Amerikalı doktora öğrencilerinin büyük bölümü toplumdaki eşitsizliklerden, ırkçı yaklaşımlardan ve ayrımcılıktan rahatsızlık duyduğu görülmektedir. Bu sorunların başta kapitalizm ve materyalizm olmak üzere toplumun bireyci yapısından kaynaklanan dinamikleri tarafından beslendiğini ve Amerikan toplumunu git gide daha fazla ayrılmış ve kamplaşmış bir toplum olma yönünde sürüklendiğini belirtmişlerdir. Her ne kadar Amerika Birleşik Devletleri eğitim ve bilimsel çalışmalar noktasında dünyada önemli bir yere sahip olsa da araştırmaya katılan doktora öğrencilerinin eğitimin kalitesinden memnun olmadıkları ve bu konuya mükemmeliyetçi bir yaklaşım sergiledikleri görülmektedir.

Toplumlarda yaşanan önemli sorunlarla ilgili literatürde yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde bu çalışma ile benzerlik gösteren bazı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Yolcu ve arkadaşları (2017:769) tarafından Türkiye’deki öğretmen adaylarının toplumsal sorunlara yönelik farkındalıklarının ve bakış açılarının incelendiği çalışmada katılımcıların ülkemizde yaşanan sorunlara yönelik görüşleri, bireylerin tutumlarına yönelik sorunları, politika ve ideolojiye yönelik sorunlar, sosyal ve ekonomik adaletle ilgili sorunlar, suçlarla ilgili sorunlar ve eşitlikle ilgili sorunlar olmak üzere beş alt temada toplanmıştır. Öğretmen adayları ayrıca Türk toplumunun yeni fikirler üretme, değişime ve gelişime açık olma, mahalle baskısı, teknolojinin olumsuz etkileri, geleceğe yönelik kaygılar taşıma ve toplumun giderek bireycilik eksenine kayması gibi bu araştırmanın sonuçları ile ilişkilendirilebilecek görüşler beyan etmişlerdir. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlardan farklı olarak Türk öğretmen adayları Türk toplumunda eşitlik sorununun olduğunu ifade etmişlerdir. Oysa ki “eşitsizlik” sorunu bu araştırmada ABD’li doktora öğrencileri tarafından ifade edilen en önemli sorunlar arasında gösterilmiştir. Bu bağlamda toplumcu bir kültüre sahip olan Türkiye’de öğretmen adaylarının bireyci bir toplumda daha yaygın görülen eşitsizlik sorununa işaret etmeleri oldukça dikkate değerdir. Amerika toplumunda görülen önemli sorunların ele alındığı ve Pew Research Center (2019) tarafından yürütülen bir araştırmada ise elde edilen sonuçlara ilişkin veriler Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 7.

Pew Research Center tarafından yapılan araştırmanın sonuçları

Kaynak: Survey of U.S. adults conducted Sept. 3-15, 2019.

Yukarıdaki veriler incelendiğinde bu araştırma ile oldukça benzerlik gösteren bazı sonuçlara ulaşıldığı görülecektir. Her iki çalışmada da katılımcılar sağlık sisteminin, ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin, ırkçılığın, iklim değişimine karşı duyarsızlığın ve kaliteli bir eğitime tüm toplumsal paydaşların erişemiyor olmasının en önemli toplumsal sorunlar arasında olduğunu ifade etmişlerdir. Aynı konu ile ilgili olarak kaleme alınan bir diğer makalede ise Rothschild (2021) yaklaşık 16.000 Amerika vatandaşının katıldığı bir anket üzerinden elde ettiği sonuçları tasnif ederek toplumun en önemli sorun olarak gördüğü ilk 10 başlığı belirlemiştir. Bu bağlamda, katılımcılar en önemli sorun olarak hava kirliliği işaret etmiştir. Bu başlığı ise sırasıyla fakirlik, insan hakları ihlalleri, eğitimin yetersizliği, iklim değişikliği, temel ihtiyaçları karşılayabilme gücünün zayıflığı, evsizler, sağlık sistemine eşit erişimin olmaması, terörizm ve yanlış hükümet politikaları izlemiştir. Bu araştırmanın sonuçları ile oldukça yakın bir tarihte yapıldığı görülen Rothschild (2021)'in çalışmasından elde edilen sonuçların da büyük oranda örtüştüğü görülmektedir.

Tablo 11.

Toplumsal Sorunların Çözümüne Yönelik Öneriler Kapsamında Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen, Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Toplumsal Sorunların Çözümüne Yönelik Öneriler	Geleneksel değerlere sadakat	Toplumcu	Aile eğitimine daha fazla önem vermek	8	Toplumsal Sorunların Çözümüne Yönelik Öneriler	Eşitçilik ve eşitlikçilik fikri	Bireyci	Ücretsiz eğitim	5
			Kendi değerlerimize dönmek	6				Daha objektif seçim kriterleri	3
	İlke	Bireyci	Eğitim yaşını daha öne çekmek	4				Kaynakların eşit dağılımı	5
	Mükemmeliyetçi	Bireyci	Okullarda topyekün kaliteli bir eğitim vermek	10				Kaynakları için rekabet etmekten vazgeçmek	4
Otoriter	Toplumcu	Daha sert yasaklar koymak ve uygulamak	5	Liyakat	Bireyci	Kaliteli eğitim	10		

Tablo 11.

Toplumsal Sorunların Çözümüne Yönelik Öneriler Kapsamında Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen, Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ							
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)			
Toplumsal Sorunların Çözümüne Yönelik Öneriler	Eşitlik ve eşitçilik fikri	Bireyci	Kişi hak ve özgürlükleri ve adalet konularında köklü bir değişim	8	Toplumsal Sorunların Çözümüne Yönelik Öneriler	Toplumculuk	Toplumcu	Toplumculuk	5			
			Tüm kanunların herkese eşit uygulanması	7				Politikacıların toplumsal çıkarları gözetmelerini sağlamak	4			
			Liyakat	10				Daha az materyalizm	4			
	Eleştirinin profesyonelce algılanması	Bireyci	Eleştiriye açık bir toplum olmak	5		Toplumsal Sorunların Çözümüne Yönelik Öneriler	Maneviyatçı	Toplumcu	Kapitalizme karşı devrim	4		
			Farklılıklara açık olmak	4					İnsanların inanç ve düşünce sistemlerini değiştirmek	5		
			Toplumsal Sorunların Çözümüne Yönelik Öneriler	Bireyci					Farklılıklara açık olmak	4	Toplumsal Sorunların Çözümüne Yönelik Öneriler	Aksiyonerlik
	Gerçek temelli	5				Araştırma ve teorinin toplumsal sorunların çözümünde kullanılması	5					
	Uyumluluk	4				Karşılıklı anlayış ve hoşgörü	4					
	Sosyal etkiye duyarlılık	4				Sosyal ve duyuşsal öğrenmenin müfredatlara dahil edilmesi	4					

Tablo 11’de Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerine toplumsal sorunların çözümüne yönelik görüşleri verilmiştir. Bu bağlamda Türk öğrencilerin görüşleri beşi bireyci ikisi toplumcu kodlara karşılık gelen yedi alt tema altında toplanmıştır. Toplumcu kodlar bağlamında katılımcılar aile eğitimine daha fazla önem verilmesini ve toplumun kendi değerlerine dönmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca toplumsal hayatı ilgilendiren konularla ilgili daha katı yasakların uygulanması ve bu yasakların sıkı bir şekilde takip edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda Türk doktora öğrencilerinin toplumsal sorunların çözümüne yönelik daha otoriter bir yaklaşımdan yana tavır aldıkları görülmektedir. Türk toplumunda oldukça yaygın olarak görülen aile kavramına önem atfetmek ve geleneksel değerlere sahip çıkmak refleksi doktora öğrencilerinde de kendisini göstermiştir. Katılımcıların daha katı bir otorite arayışı da yine toplumcu kültürlerin halihazırda sergiledikleri yaklaşımın bir devamı niteliğindedir. Bu noktada arzu edilen şey daha fazla otorite arayışından ziyade var olan otoritenin karar verdiği uygulamaları takip etmekte ısrarcı ve ciddi olmasıdır. Bu durumun altında yatan nedenlerin başında toplumcu kültürlerde görülen öz disiplin eksikliğinin yattığı değerlendirilmektedir. Nitekim Türk toplumunda yaptırımın veya etkili bir kontrolün olmadığı durumlarda umursamazlık ve kural tanımamazlık yaygın olarak görülen bir davranıştır. Bu nedenle katılımcılar bu sorunun çözümü olarak otoritenin kendisini daha belirgin olarak hissettirmesi gerektiğini savunmuştur. Bireyci kodlara karşılık gelen alt temalar incelendiğinde ise Türk doktora öğrencilerinin toplumsal sorunların çözümünü eşitlik ve eşitçilik fikrine, liyakate, adil olmaya, eleştirinin profesyonelce algılanmasına ve ilkeli ve mükemmeliyetçi olmaya bağladıkları görülmektedir. Türk toplumunda görmeye alışkın olduğumuz nepotizm ve adam kayırma, kendinden olmayana yaşam hakkı tanımama, güçlünün güçsüz üzerindeki tahakkümü, kanunların kişiden kişiye farklı şekilde uygulanması ve eleştirinin bir hakaret olarak algılanması gibi toplumcu yaklaşımlar doktora öğrencilerinin daha bireyci çözüm önerileri sunmalarına zemin hazırlamıştır. Katılımcıların çözüm önerilerine ilişkin ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

Ö18: “Özellikle aile eğitimlerinde bu işe başlayabiliriz. Eğitim yaşını mesela daha erken yaşlara alabiliriz 3-4 yaşları gibi. Yozlaşmadan bahsedecek olursam. Bundan tam olarak ne kast ediyorum? Örneğin; baktığımız zaman başkalaşılıyor ama nasıl başkalaştığımız belli değil. Yozlaşmaya doğru gidiyoruz. Ancak kendi değerlerimize dönmemiz gerektiğini düşünüyorum çünkü biz güçlü noktalarımızı terk ettik ve sürekli başkalarının kendilerine göre güçlü noktalarını aldık. Ancak bunlar bize uymadı. Bunlar bize uymayınca bu saydığım sorunlar ortaya çıktı ve yozlaştık”.

Ö9: “Öncelikli olarak Anayasada belirtilen kişi hak ve özgürlüklerinin ve adalet sisteminin sistemli bir hale oturtulması, yani ya yeni 1 anayasa değişikliği ya da mevcut anayasadaki mevcut maddeleri değiştirilerek kuvvetlendirilmesi en birinci çözüm önerisi olarak söylenebilir. Yani bu problemlerin çözülmesinde anayasa değişikliğinin veya anayasanın eşit bir şekilde uygulanmasının gerektiğini düşünüyorum”.

Amerikalı doktora öğrencilerinin toplumsal sorunların çözümüne yönelik yanıtları incelendiğinde ise hem bireyci hem de toplumcu kodlara karşılık gelen alt temaların yer aldığı ifadeler kullandıkları görülmektedir. Toplumculuğa yönelik alt temaların elde edildiği katılımcılar, bireyciliğin yol açtığı sorunların çözümüne yönelik olarak toplumun daha kolektif ve toplumsal çıkarları gözeten davranışlar sergilemeleri gerektiğini ve bu sürecin öncelikle politikacılar tarafından başlatılmasını savunmuştur. ABD’li doktora öğrencileri ayrıca materyalizm ve kapitalizm gibi kültürlerini şekillendiren kavramlara karşı da sert bir şekilde baş kaldırmış ve daha maneviyatçı bir toplum arzuladıklarını ifade etmişlerdir. Toplum içerisindeki uyuma dikkat çeken katılımcılar, insanların birbirlerine karşı daha anlayışlı ve hoşgörülü olmasının ve okullarda sosyal ve duyuşsal öğrenmenin teşvik edilmesinin toplumun sorunlarına çözüm üretebileceğini belirtmişlerdir. Daha bireyci yaklaşım içeren alt temalar içerisinde en fazla öne çıkan ise eşitlik ve eşitçilik fikri olmuştur. Bu bağlamda katılımcıların eğitimin ve kaynakların eşit dağıtılması gerektiği yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir. Birçok ulustan ve kültürden insanların yaşadığı Amerikan toplumunda başta siyahiler olmak üzere farklı kesimlerinin eşitsizlikler nedeniyle marjinalleşmesi söz konusudur. Katılımcılar bu sorunun yaşanmaması için öğretmenlerin ve okulların daha demokratik ve çoğulcu bir şekilde yapılandırılmasını önermişlerdir. Ayrıca bilimsel araştırmaların toplumsal sorunların çözümünde daha fazla kullanılması gerektiği de vurgulanmıştır. ABD’li doktora öğrencilerinin toplumsal sorunların çözümüne yönelik ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

Ö11: “Eğitim dünyasında çalışıyorum ve sınıflarının marjinalleşmediğinden emin olmak için eğitim sistemimizin nasıl yapılandırıldığını ve çocukların öğrendiği içeriği ve öğretmenlerin çocuklarla ilişkilerinde nasıl konumlandığını yeniden düşünmemiz gerektiğini düşünüyorum”.

Ö16: “Farklı gruplar arasında daha iyi ilişkiler ve iletişim kurmanın çözümün sadece bir parçası olduğunu düşünüyorum. Ve sonra girişimciliğimizi ve birbirimize nasıl ihtiyacımız olduğunu görmek de bir başka önemli unsur”.

Literatürde Türk toplumunda görülen sorunların çözümüne yönelik doktora öğrencilerinin önerilerini içeren çalışma bulunmamaktadır. Öte yandan aynı konuyu farklı paydaşların bakış açısı ile ele alan çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalarda; Türkiye'nin yaşadığı sorunların çözümü için topyekûn demokratikleşme (Ercins, 2012), eğitim ile ilgili köklü ve kalıcı reformlara imza atarken fırsat ve imkan eşitliğini sağlama (Yeşil ve Şahan, 2015), her alanda tüm personel seçimleri için görevi hak edenin tercih edilmesi, görevin gereksinimleri ile kişisel nitelikleri arasında en üst düzeyde uyumunun sağlanması (Yıldız, 2016), toplumsal ayrılmaya ve hoşgörüsüzlüğe engel olabilmek adına insan hakları ve sosyal adalet temelli sosyal hizmet uygulamalarının toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması (Kaynak, 2017) gibi bu araştırmanın bulgularıyla örtüşen bir takım önerilere yer verilmiştir.

Amerikan toplumunun yaşadığı sorunların çözümüne yönelik olarak da bu çalışmada görüş belirten doktora öğrencilerinin önerilerine benzer önerilere literatürde rastlamak mümkündür. Fisher (2008), bireyci bir toplum olarak ABD'nin birçok paradoksu içinde barındırdığını ve bu paradoksların git gide büyüyerek farklı toplumsal sorunları tetiklediğini ve bu durumun önüne geçebilmek için toplum merkezli düşünce yapısına ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir. Pew Reserach Center (2020) tarafından yapılan bir diğer araştırmada ise Amerika'da görülen ekonomik ve sosyal eşitsizlikler için gerek merkezi hükümetlerin gerekse federal hükümetlerin kaynakların eşit ve adil dağılımını sağlamaları gerektiği vurgulanmıştır. O'Day ve Smith (2016) tarafından yayımlanan bir raporda ise eğitim sisteminin daha eşitlikçi olması ve marjinalleşmemeleri için alınacak önlemler sıralanmıştır. Bu bağlamda, okulların sürekli gelişim ve değişim arayışı içerisinde olarak eğitimin mükemmelleştirilmesini sağlamak, okul-aile-toplum işbirliğini teşvik ederek daha fazla aksiyoner uygulamalar geliştirmek, eğitimin sosyal ve duyuşsal boyutlarını da dikkate alan programlara yer vermek, öğretmenler için duyuşsal ve bilişsel gelişim imkanları sunmak ve bilimsel araştırmalardan elde edilen verilerden yararlanarak gerek eğitim sisteminde gerekse toplumda görülen sorunların çözümüne katkı sunmak gibi bir takım sorumluluklar üstlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Söz konusu raporda verilen bu öneriler ile bu araştırmadan elde edilen önerilerin büyük oranda örtüştüğü görülmektedir.

Tablo 12.

Toplumsal Sorunların Çözümüne Yönelik Olarak Yükseköğretim Kurumlarından Beklentileri Kapsamında Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Toplumsal Sorunların Çözümüne Yönelik Yükseköğretim Kurumlarından Beklentiler	Bağımsızlık	Bireyci	Akademik özgürlük	10	Toplumsal Sorunların Çözümüne Yönelik Yükseköğretim Kurumlarından Beklentiler	Öğrenmeyi destekleyen	Bireyci	Eğitimci ve araştırmacılara ulaşabilecek programlara yer vermek	4
	Ait olunan gruba güvenme	Bireyci	Kendi insanımıza ve akademisyenimize itibar etmek	5				Araştırmacı olmak isteyen kişileri ve öğrencileri maddi olarak desteklemek	8
	Materyalist	Bireyci	Araştırmacılara daha fazla maddi destek vermek	5		Gerçek temelli	Bireyci	Politikacıların toplumsal problemleri anlamalarına yardımcı olmak	5
	Aksiyonerlik	Bireyci	Köklü bir zihniyet değişimi	5		Demokratik	Bireyci	Kampüs içerisinde marjinal gruplara yönelik çeşitli hizmetler sunmak	4
	Gruplar arası iş birliği	Toplumcu	Akademisyen ve araştırmacıların daha sıkı iş birliği yapması	5					Tüm sosyal gruplara hoşgörü ve karşılıklı saygıyı öğretmek
	Tikelcilik	Bireyci	Belli alanda uzmanlaşmaya gitmek	5					
	Tikel değerlendirme	Bireyci	Uygulanan programların yerleştirilmesi	5				Akademisyenlerin öğrencilere bakış açılarının değiştirilmesi	8

Tablo 12.

Toplumsal Sorunların Çözümüne Yönelik Olarak Yükseköğretim Kurumlarından Beklentileri Kapsamında Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Toplumsal Sorunların Çözümüne Yönelik Yüksek Öğretim Kurumlarından Beklentiler	Toplum merkezilik	Toplumcu	Toplumla iç içe çalışmak	7	Toplumsal Sorunların Çözümüne Yönelik Yüksek Öğretim Kurumlarından Beklentiler	Aksiyoner	Bireyci	İnsanların harekete geçmelerini sağlamak	3
			Araştırmaların halk tarafından duyulur ve anlaşılabilir şekilde yapılması	8				Kapitalizm ve toplumsal ayrılmaya meydan okumak	4
			Üniversitelerin idare üzerinde yaptırım gücünün olması	5				Sadece akademik yayın kaygısı taşımaktan ziyade toplumsal değişime katkı sunacak araştırmalar yapmak	5
	Liyakat	Bireyci	Liyakate önem vermeye üniversitelerden başlamak	10		Farklı fikirlerle açık olma	Bireyci	Farklı dil, din, renk ve ırktan insanlara kapılarını açmak	5
			Öğretmen yetiştiren programların tamamen değiştirilmesi	3				Programlarına farklı yaşam tarzlarını anlatan çok kültürlü dersler koyma	5
	Yeniden kurmacı	Bireyci	Üniversitelerin kendilerini yenilemeleri	4		Topluluklar – Gruplar arası iş birliği	Toplumcu	Farklı toplumlarla daha sıkı iş birliğine gitmek	5
			Staj uygulamasının işe yarar hale getirilmesi	2				Öz değerlendirme	Bireyci
	Gerekirlik	Bireyci	Değerler eğitimine daha fazla önem verilmesi	5		Eşitlik ve eşitçilik fikri	Bireyci	Ücretsiz eğitim için gerekli çalışmaları yapmak	3
			Geleneksel değerlere sadakat						

Toplumsal sorunların çözümünde başta bireyler olmak üzere bir toplumu oluşturan tüm paydaşların sorumluluk sahibi olduğu değerlendirilmektedir. Bu noktadan yola çıkarak araştırmaya katılan Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerine yükseköğretim kurumlarından sorunların çözümüne yönelik ne tür beklentilerinin olduğu sorulmuştur.

Türk doktora öğrencilerinin yanıtları incelendiğinde bireyci kodlar içeren ifadelerinin yanı sıra toplumcu kodlara karşılık gelen beklentilerinin olduğu görülecektir. Bireyci olarak değerlendirilen alt temalar arasında “bağımsızlık”, “tikelcilik”, “liyakat”, “yeniden kurmacılık”, “materyalist olma” ve “aksiyonerlik” ön plana çıkmaktadır. Katılımcılar, üniversitelerin akademik olarak bağımsız ve özgür olmaları gerektiğini ve öğrenci kabulünden akademisyenlerin istihdam edilmesine kadar kampus içerisinde gerçekleşen her eylemde liyakate önem verilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Bu beklentilerin gerçekleştirilebilmesi için üniversitelerin köklü bir zihniyet değişiminden geçmesi gerektiği ve sorunun bir parçası olmaktan çıkarak çözümün bir paydaşı olmaları hususu ifade edilmiştir. Üniversitelerde uygulanan programların oldukça genel olduğunu belirten Türk doktora öğrencileri belirli bir alanda uzmanlaşma ve programların yerleştirilmesi konusunda üniversitelerin inisiyatif almaları gerektiğini savunmuşlardır. Öte yandan araştırmacıların maddi olarak yeterince desteklenmemesinin toplumsal sorunların çözümünde üniversitelerin yeterince katkı sunamamasına yol açtığı vurgulanmıştır.

Toplumcu olarak değerlendirilen alt temalar arasında ise “toplum merkezilik”, “ait olunan gruba güvenme”, “gruplar arası iş birliği”, “geleneksel değerlere sadakat”, “otoriterlik” ve “dolaylı ve üstü kapalı ifade etme” ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda katılımcılar üniversitelerin toplum ile iç içe çalışmalarının önemini vurgularken araştırmaların halk tarafından anlaşılabilir şekilde paylaşılması gerektiğini belirtmişlerdir. Öte yandan üniversitelerde görevli akademisyenler ile araştırmacılar arasında kopukluk olduğu tespitinde bulunan öğrenciler bu iki paydaş arasında daha verimli bir iş birliği ortamının yaratılması hususunu vurgulamışlardır. Aynı alt problem kapsamında toplumda yaşanan sorunların kaynaklarından birisi olarak toplumsal değerlerin yozlaşmasını belirten katılımcılar, bu sorunun çözüm kaynağı olarak üniversitelerin değerler eğitimi noktasında inisiyatif almalarını ve diğer eğitim kurumlarına örnek olmalarını ifade etmişlerdir. Akademik bağımsızlık ve liyakat konularıyla bağlantılı olabilecek bir diğer beklenti ise üniversitelerin idare üzerinde yaptırım gücünün olması gerektiğidir. Toplumu ve ülkeyi ilgilendiren konularla ilgili üniversiteler tarafından yapılan çalışmaların ve tespitlerin bürokrasi ve karar verici

merciler tarafından göz ardı edilmesinin üniversitelere olan güveni zedelediği ve toplumsal sorunların çözümünün önünü tıkadığı savunulmuştur. Katılımcıların verdiği cevaplardan bazıları şu şekildedir:

Ö16: *“Benim bir araştırma yapabilmem için belirli bir bütçeye sahip olmam gerekiyor. Ben bu bütçeyi düşündüğümde bir araştırma yapmaktan vazgeçiyorum”.*

Ö20: *“Ülkemizde bence üniversiteler halktan çok kopuklar. Üniversiteler sadece öğrenciler açık. Öğrencilerin sadece açık olmamalı halka da kapılarını öyle veya böyle açmalılar. Burada planlama çok önemli. Halka açık sempozyumlar, açık oturumlar, konferanslar halkın ilgisini çekecek, halkın diline inecek şekilde çalışmaların yürütülmesi gerekiyor. O kadar güzel bilimsel çalışmalar yapılıyor ki üniversitelerimizde. Üst düzeyde eğitim kurumları bunlar ve bilimsel amaçlı açılan kurumlar. Ama şimdi halkımızın genel eğitim durumu ortada. Elbette düşük düzeyde, orta düzeyde, üst düzeyde birçok insanımız var ama herkese hitap edecek ve ilgi çekicek paneller sempozyumlar yapmak ve halkı davet etmek ve bu faaliyetleri çekici ve cezbedici hale getirmek gerektiğini düşünüyorum”.*

Aynı soruya Amerikalı doktora öğrencilerinin verdiği yanıtlar incelendiğinde katılımcıların toplumsal sorunların çözümüne yönelik beklentilerinin neredeyse tamamının bireyci kodlar taşıdığı görülmektedir. Toplumcu olarak kodlanan tek görüş ise “topluluklar ve gruplar arası iş birliği” alt temasına karşılık gelen “farklı toplumlarla daha sıkı iş birliğine gitmek” şeklinde ifade edilmiştir. Bireyci kodlara karşılık gelen alt temalar incelendiğinde en sık tekrar edilen alt temaların “öğrenmeyi destekleyen”, “aksiyoner” ve “farklı fikirlere açık olma” olarak sıralandığı görülmektedir. Bu alt temaları sırasıyla “demokratik”, “öz değerlendirme” ve “eşitlik ve eşitçilik fikri” izlemektedir. Bu bağlamda katılımcılar toplumsal sorunların çözümü için yükseköğretim kurumlarının eğitimci ve araştırmacılara ulaşabilecek programlara yer vermeleri gerektiğini ve araştırmacı olmak isteyen bireylerin maddi olarak desteklenmesini vurgulamışlardır. Bireyci bir toplumun aksiyoner üyeleri olarak araştırmaya katılan doktora öğrencileri yükseköğretim kurumlarının insanların harekete geçmelerini sağlamakta, kapitalizm ve toplumsal ayrılmaya meydan okumakta ve toplumsal değişime katkı sunacak araştırmalar yapmakta inisiyatif almaları gerektiğini belirtmişlerdir. Çok kültürlü bir yapıya sahip olduğu bilinen Amerika Birleşik Devletleri’nde eşitlik ve eşitçilik sorununun olduğu bu araştırmanın önceki bölümlerinde katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Bu sorunun çözümü noktasında doktora öğrencileri üniversitelerin farklı dil, din, renk ve ırktan insanlara kapılarını açmaları gerektiğini, eğitimin tüm

kademelerinde uygulanan programların farklı yaşam tarzlarını anlatan çok kültürlü derslerle desteklenmesinin önemini ve ücretsiz eğitim için üniversitelerin ön ayak olması hususunu vurgulamışlardır. Katılımcıların bazıları ise yükseköğretim kurumlarını toplumsal sorunların kaynaklarından birisi olarak gördüklerini ve öncelikle bu kurumların özleştirilmesi yaparak sorunun bir parçası olduklarını kabul etmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan elde edilen cevaplardan bazıları şu şekildedir:

Ö24: “Yüksek öğrenim kurumlarının, birbirlerinin uzmanlıklarından en iyi şekilde yararlanmak için topluluklar ve toplum kuruluşları ile ortaklaşa çalışması gerektiğini düşünüyorum. Bu bağlamda üniversitelerin yeterli kaynak ve uzmanlığa sahip olduklarını düşünüyorum, Bu imkanlarını toplumsal sorunlara çözümler geliştirmek için sunabilirler, bu nedenle yükseköğretim kurumlarının topluluklarla el ele vermeleri gerektiğini söyleyebilirim”.

Ö18: “Yüksek öğrenim, herkesin sosyoekonomik olarak ilerlemesi için bir yol sağlar. Bir dereceye kadar, bunun yalanın bir parçası olduğuna inanıyorum. Yükseköğretim, fırsatlar kadar tabakalaşma da üretir. Yükseköğretim kurumlarından beklediğim tek şey; yıkıcı bilgi üretmedeki yerlerini yeniden gözden geçirmek. Bence ABD'deki yükseköğretim çok liberal olmakla ün kazanıyor ki bu bir yandan doğru ama bir yandan da yıkıcı. Benim hayal ettiğim üniversite, kapitalizmden yararlanan değil, kapitalizmin ve tabakalaşmanın ilkelerine gerçekten meydan okuyan bir üniversite olurdu. Bugün, yükseköğretim, oligarkların kontrolünde olan hibelere giderek daha fazla bağımlı hale gelen bir yapıya büründü. Bu yüzden bazı tabakalaşma ve sermaye biçimlerinden çok yararlanmaktadır”.

Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerinin verdikleri cevaplardan da anlaşılacağı üzere özellikle Türkiye’de liyakat sorununun olduğu ve bu sorunun yükseköğretim kurumlarını da etkisi altına aldığı ve bu durumun üniversiteleri toplumsal sorunun çözümüne katkıda bulunmasını zorlaştırdığı söylenebilir. Üniversitelerin sorunun bir parçası olduğu konusunda benzer bir tespit Amerikalı öğrenciler tarafından da yapılırsa da bu durum liyakat konusu ile ilişkilendirilmeyip daha çok eşitlik ve farklı fikirlere açık olma bağlamında ifade edilmiştir. Bu çalışmanın farklı alt problemlerinde de defalarca ifade edildiği üzere Türkiye’de adam kayırmacılık, nepotizm ve kendinden olmayana yaşam hakkı tanımama gibi toplumcu toplumlara özgü sorunlar gerek toplumsal sorunların çözümünü gerekse başta üniversiteler olmak üzere farklı paydaşların bu sorunların çözümüne olan katkısını önemli bir ölçüde baltalamaktadır.

Türk öğrencilerden elde edilen bir diğer önemli bulgu da yükseköğretim kurumlarının akademik özgürlük noktasında zayıf kaldığının vurgulanmasıdır. Bilimsel araştırmalar yapan kurumların tarafsız ve baskı altında kalmadan çalışmalar

yürütebilmesi kronik sorunların çözümü adına önemlidir. Ancak katılımcıların da ifade ettiği üzere yükseköğretim kurumları zaman zaman baskı altında kalmakta ve otoritenin boyunduruğu altına girmektedir. Eğitim başta olmak üzere toplumun tüm paydaşlarını ilgilendiren konularda yükseköğretim kurumlarının tespitlerinden çok başta siyaset kurumu olmak üzere diğer otorite mercilerinin görüş ve önerileri dikkate alınmakta ve bu durum başta akademisyenler olmak üzere yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin yaptıkları çalışmaların verimine olan güvenini zedelemektedir. Nitekim bu araştırmaya katılan Türk doktora öğrencileri de üniversitelerin idare üzerinde etkisinin olmadığından bahsetmişlerdir. Amerika’da ise tam tersi bir durum olduğu söylenebilir. Nitekim Amerikalı doktora öğrencileri üniversitelerin karar vericileri etkileyebilme gücüne sahip olduklarını ve bu nedenle siyasileri mümkün olduğu kadar çok bilimsel verilerle destekleyerek onların toplumsal sorunların çözümüne yönelik karar almalarında yönlendirmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda Türkiye’de yükseköğretim kurumları ile başta idare olmak üzere toplumun farklı kesimleri arasında kopukluk olduğu, bu kopukluğun toplumsal sorunların çözümü için etkili kararlar alınmasını engellediği değerlendirilmiştir. Tüm bu tespitlerin odağında ise Türkiye’nin hala liyakatsizlik sorunu yaşadığı, Amerika’nın ise bireyci bir kültürün karakteri olarak başarılı olanı tercih etme refleksi sergileyerek liyakatsizlik sorununu gündeminden çıkardığı gerçeği yatmaktadır.

Toplumsal sorunların çözümünde yükseköğretim kurumlarının rolüne ilişkin literatürde bazı çalışmalar bulunmaktadır. Yılmaz ve arkadaşları (2017) tarafından 173 öğretmen adayı ile yürütülen bir çalışmada araştırmannın problemlerinden birisi olarak “öğretmen adaylarının toplumsal sorunların çözümüne ilişkin üniversitenin rolüne yönelik görüşleri nelerdir?” sorusu yöneltmiştir. Elde edilen bulgular incelendiğinde bu araştırmannın bulguları ile örtüşen birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. Nitekim katılımcılar üniversitelerin toplumdan kopuk olamayacağını ifade etmiş ve yükseköğretim kurumlarını toplumun bir parçası olarak görmüşlerdir. Ayrıca üniversitenin toplumsal rolünü yerine getirirken toplumsal sorunların çözüm merkezi olma, sosyal sorumluluk modeli üstlenme, toplumsal liderlik ve rehberlik sergileme ve özgürlükçü olma işlevlerini yerine getirmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Katılımcılar ayrıca üniversitelerin toplumsal sorunların çözümünde bilimsel ve eğitsel olmak üzere iki temel işlev yürütebileceklerini belirtmiştir. Öğretmen adayları üniversitenin toplumsal rolünü yerine getirmede bilimsel olarak yapabilecekleri etkinlikleri akademik araştırmalar, akademik özgürlük ve nitelik artırma şeklinde belirtmişlerdir. Özellikle akademik özgürlük vurgusu bu araştırmadan

elde edilen bulgularla bire bir örtüşmektedir. Eğitsel olarak atılacak adımlar ise “ahlaki değerler, toplumsal duyarlılık, öğrenci merkezli eğitim anlayışı, toplumsal bütünleşmeyi sağlama ve özgürlükçü ortam yaratma” başlıkları altında toplanmıştır. Benzer bir bulgu bu çalışmaya katılan Türk öğrenciler tarafından “değerler eğitimine” vurgu yapılarak ifade edilmiştir.

Bireyci toplumlardan birisi olan Almanya’da yapılan bir çalışmada ise Vogt ve Weber (2020) üniversitelerin sürdürülebilir bir toplum yaratmadaki rolünü incelemişlerdir. Söz konusu çalışma ile bu araştırmanın özellikle Amerika ayağında elde edilen bulguların örtüştüğü görülmektedir. Nitekim her iki çalışmada da üniversiteler sorunun hem parçası hem de çözümü olarak değerlendirilmiştir. Vogt ve Weber (2020) üniversitelerin toplumsal sorunları çözebilmeleri için kültürel süreçlerden geçmeleri gerektiğini vurgulamış ve özgürlük, zenginlik ve ilerleme gibi kavramlar bağlamında ciddi bir devrimin hazırlayıcısı olmalarının önemini ifade etmişlerdir. Bu araştırmaya katılan Amerikalı öğrenciler de üniversitelerin kapitalizm ve toplumsal ayrışmaya meydan okuyan kurumlar olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bireyci bir yapıya sahip olan Amerika ve Almanya gibi ülkelerden elde edilen bulguların bu bağlamda örtüşmesi dikkate değerdir. Tablo 13’te ise Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerinin alanda yaşanan sorunların çözümüne yönelik olarak yükseköğretim kurumlarından beklentilerine ilişkin görüşleri sunulmuştur.

Tablo 13.

Alanda Yaşanan Sorunların Çözümüne Yönelik Olarak Yükseköğretim Kurumlarından Beklentileri Kapsamında Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ							
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)			
Alandaki Sorunların Çözümüne Yönelik Yükseköğretim Kurumlarından Beklentiler	Akılcı	Bireyci	Kuramla uygulama arasındaki kopukluğu giderecek daha kaliteli eğitim vermek	5	Alandaki Sorunların Çözümüne Yönelik Yükseköğretim Kurumlarından Beklentiler	Farklı fikirlere açık olma	Bireyci	Farklı etnik gruplara yönelik öğretmenlerin daha fazla araştırma yapmalarına yardım etmek	3			
			Daha fazla uygulamaya yer vermek	5				Alanda farklı seslerin de duyulmasına katkı sunmak	5			
			Tikelci	Bireyci				Belli alanlarda uzmanlaşmayı sağlamak	6	Aksiyonerlik	Bireyci	Teori ve uygulama geliştirmek
	Programların yerleştirilmesi	4				Okulların daha iyi olabilmesi için çaba sarfetmek	5					
	Merkeziyetçi	Toplumcu				Öğrencilerin eksikliklerini özel kurumlar aracılığıyla kapatmalarının önüne geçmek	4	Yaratıcılık	Bireyci	Yeni bir düşünme tarzı yaratmak		5
			Toplumun tüm katmanlarıyla işbirliği yapmak	6		Öğretmenlerle daha yakın çalışmak	6					
			Topluluklar/gruplar arası iş birliği	Toplumcu		Üniversiteler, akademisyenler ve öğrenciler arası işbirliği ve bilgi paylaşımı	5	İşbirliğini önemseme		Toplumcu	İşbirliği ve birlikte çalışma kültürünü teşvik etmek	7
						Toplumun farklı kesimleri ile çalışmak ve iyi ilişkiler kurmak	4					

Tablo 13.

Alanda Yaşanan Sorunların Çözümüne Yönelik Olarak Yükseköğretim Kurumlarından Beklentileri Kapsamında Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Alandaki Sorunların Çözümüne Yönelik Olarak Yükseköğretim Kurumlarından Beklentiler	Aksiyonerlik	Bireyci	Yapılan çalışmalara toplum ve idare nezdinde ağırlık kazandırılması	5	Alandaki Sorunların Çözümüne Yönelik Olarak Yükseköğretim Kurumlarından Beklentiler	Yönlendirici	Bireyci	Okul personelini ve öğretmenleri desteklemek	4
	Öğrenmeyi destekleyen	Bireyci	İyi bir okur-yazar kitlesi yetiştirmek	4		Eşitlik ve eşitlikçilik fikri	Bireyci	Farklı bölgelerdeki okullarda görülen eşitsizliklerin giderilmesine odaklanmak	6
	Demokratik	Bireyci	Yönetici kadroların siyasallaşmasını engellemek	8				Tüm bireylerin eğitime ücretsiz erişebilmeleri için çaba göstermek	4
			Yönetici kadroların seçiminde liyakat ve objektif kriterlerin belirlenmesi	7				Alanın mevcut durumunun değişmez olduğu fikrine meydan okumak	4
	Liyakat	Bireyci	Öğrenci seçim kriterlerinin kalitesini artırmak	4		İlerlemeci	Bireyci	Disiplinerarası araştırmalar yürütmek	4
					Toplumculuk	Toplumcu	Toplumsal problemlere odaklanan araştırmalar ve projeler geliştirmek	8	

Tablo 12’de Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerinin alanlarında yaşanan sorunların çözümüne yönelik yükseköğretim kurumlarından beklentilerine yönelik görüşlerini içermektedir. Bu bağlamda öncelikle Türk öğrencilerin yanıtları incelendiğinde çözüm önerisi olarak neredeyse tamamı bireyci olarak kodlanan ifadeler kullandıkları görülmektedir. Katılımcıların en fazla tekrar ettiği alt temalar ise sırasıyla “liyakat”, “gruplar arası iş birliği”, “akılcılık”, “tikelcilik”, “demokratik olma”, “aksiyonerlik”, “merkeziyetçilik” ve “öğrenmeyi destekleyen” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu alt temalardan sadece “merkeziyetçilik” ve “gruplar arası iş birliği” toplumcu koda karşılık gelirken diğer alt temaların tamamı bireyci kodlar taşımaktadır. Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde liyakate önemle vurgu yaptıkları görülmektedir. Yönetici kadroların ve akademisyenlerin seçiminde objektif kriterlerin uygulanmadığı ve bu durumun liyakat sorunu yarattığı, doktora programlarına öğrenci seçilirken de benzer bir sorunun yaşandığı ve öğrenci seçim kriterlerinin kaliteden ziyade adam kayırmacılık başta olmak üzere akademik olmayan etkenlerden etkilendiği vurgulanmıştır. Liyakat sorunu ile bağlantılı olarak öğrencilerin ifade ettiği bir diğer beklenti ise idari kadroların ve akademisyenlerin siyasallaşmasının önüne geçilmesi gerektiğidir. Bu tespit katılımcıların daha demokratik ve özgürlükçü bir akademi ortamını arzuladıklarını göstermektedir. Alanlarında yaşanan sorunların çözümü noktasında Türk doktora öğrencileri yükseköğretim kurumlarının toplumun tüm katmanlarıyla iş birliği yapması gerektiğini ve ayrıca üniversiteler, akademisyenler ve öğrenciler arasında daha etkili bir bilgi paylaşımının zorunluluğunu belirtmişlerdir.

Türk katılımcıların önerdiği diğer konular arasında ise belli alanlarda uzmanlaşmaya gidilmesi ve uygulanan programların yerleştirilmesi gelmektedir. Araştırmanın farklı bölümlerinde öğrenciler uzmanlaşma sorunlarından defalarca bahsetmiş ve bunun için yükseköğretim kurumlarının önlem alması gerektiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılar ayrıca alanlarında verilen eğitim süresince kuramla uygulama arasında iyi bir köprünün kurulamadığını ve eğitim süreçlerinde uygulamaya daha fazla ağırlık verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu noktada elde edilen bulgular arasında dikkat çeken bir diğer husus da doktora öğrencilerinin yükseköğretim kurumlarında verilen eğitimden yeterince tatmin olmadıkları ve bu nedenle özel kurumlar tarafından verilen destekleyici eğitimlere veya sertifika programlarına yönelmek zorunda kaldıklarıdır. Bunun çözümüne yönelik olarak ise yükseköğretim kurumlarının daha merkeziyetçi bir şekilde davranarak öncelikle eğitim kalitesini yükseltmeleri daha sonra ise gerektiğinde diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği yaparak çalıştaylar ve sertifikaya

dayalı eğitim programlarını üniversiteler bünyesinde düzenleyerek öğrencilerin dışa bağımlılığını azaltmalarını önermişlerdir. Katılımcılar ayrıca yükseköğretim kurumlarının yapmış oldukları çalışmaların toplum ve idare nezdinde ağırlığının olmadığını ve buna yönelik olarak araştırmalar ile toplumun tüm kesimleri arasında daha etkili bir iletişimin olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Türk doktora öğrencilerinin bu kapsamda yükseköğretim kurumlarından beklentilerine yönelik son husus ise iyi bir okur-yazar kitlesi yetiştirilmesi noktasında daha fazla inisiyatif almaları ve çalışmalar yapmaları gerektiğidir. Bu bağlamda Türk doktora öğrencilerinin alanlarında yaşanan sorunlara yönelik olarak yükseköğretim kurumlarından beklentilerini ifade eden alıntılardan bazıları şu şekildedir:

Ö11: *“Hocam şu anda biz kendi kendimize ‘Acaba ben PDR’ci miyim acaba görüşme hakkım var mı?’ diye soruyoruz. Yani kuramsal anlamda eğitim verilmiyor. Bir inşaat mühendisi inşaat alanı ile ilgili çalışmalara başlar ama bizde bu durumda sıkıntı var. Dersler anlatılır ama öğrendiklerini uygulayamıyorsun. Yok terapi almam lazım. Yok şunu yapmam lazım, yok bunu yapman lazım. Yani kuramla uygulama arasında büyük bir boşluk oluşuyor ve bu da bizi dışarıya yöneltip özgüvenimizi yitirmemize neden oluyor. ‘Acaba ben kendi mesleğimi yapabilir miyim?’ sorusunu bile sorduğumuz oluyor. Dolayısıyla doktora eğitiminde belli bir alanda uzmanlaşma sağlanırsa çok iyi olur”.*

Ö2: *“Programın yerelleştirilmesi gerekir. Üniversiteler daha fazla sivil toplum örgütleriyle ve halk ile birlikte çalışmayı öğrenmelidir. Çünkü müzik gibi evrensel bir konu da bile akademik dünya nerdeyse kendi çalıp kendi oynuyor. Oysa toplumla ve toplumun tüm katmanlarıyla iş birliğine girilebilirse hem bilimsel açıdan hem de toplumsal açıdan daha fazla nitelikli bilgi üretilebilir kanaatindeyim”.*

Amerikalı doktora öğrencilerinin alanlarında yaşanan sorunların çözümüne yönelik olarak verdikleri yanıtlar incelendiğinde ağırlıklı olarak bireyci kodlara karşılık gelen ifadeler kullandıkları görülmektedir. Öte yandan en fazla tekrar edilen alt temanın ise toplumcu koda karşılık gelmesi dikkat çekicidir. Toplumcu kodla eşleşen “iş birliğini önemseme” katılımcılar tarafından en sık vurgulanan alt tema olmuştur. Bir diğer toplumcu kod içeren “toplumculuk” alt teması ise yine dikkate değer bir sayıda ifade edilmiştir. Bireyci koda karşılık gelen ifadeler incelendiğinde ise frekans değeri en yüksek olan alt temanın “aksiyonerlik” olduğu görülmektedir. Bu alt temayı sırasıyla “eşitlik ve eşitçilik fikri”, “ilerlemeci”, “farklı fikirlere açık olma” ve “yönlendirmeci” alt temaları izlemektedir. “İşbirliğini önemseme” alt teması Amerikalı katılımcılar ile Türk katılımcılar arasında büyük oranda benzerlik gösteren ifadeler içermektedir. Nitekim

Amerikalı doktora öğrencileri de tıpkı Türk doktora öğrencileri gibi iş birliği ve birlikte çalışma kültürünün teşvik edilmesini, toplumun farklı kesimleri ile birlikte çalışmanın önemini ve özellikle de öğretmenlerle daha yakın temas halinde olunmasını vurgulamışlardır. Amerikalı öğrenciler ayrıca alanlarında yapılan çalışmaların toplumsal problemlere odaklanması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu iki husus bireyci bir toplum olan Amerika Birleşik Devletleri'nde öğrenim gören doktora öğrencilerinin toplumcu beklentilerinin olduğunu göstermektedir. Öte yandan ABD'li katılımcılar toplumlarında yaşanan eşitsizliklerin ve bazı grupların dezavantajlı olmalarının alanları için de sorun yarattığını ifade etmiş ve bu sorunun çözümü için farklı bölgelerdeki okullarda görülen eşitsizliklerin giderilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca ülke içerisinde farklı grupların marjinalleşmelerinin önüne geçmek ve her bireyin eğitime eşit bir şekilde erişimini sağlamak için mikro ölçekte öğretmenlerin farklı etnik gruplara yönelik çalışmalar yapmalarını ve okul personelinin ve öğretmenlerin bu bağlamda desteklenmesini, makro ölçekte ise tüm bireylerin eğitime ücretsiz erişebilmelerini sağlanmasını vurgulamışlardır. Katılımcıların bazıları ise konuya daha geniş bir çerçeveden bakmış ve aksiyoner bir yaklaşım sergilemişlerdir. Bu bağlamda alanda yaşanan sorunların çözümü için düşünme tarzının topyekûn değişmesi gerektiğini ve yeni bir düşünme tarzı yaratmanın yerinde olduğunu ifade etmişlerdir. Yine aksiyoner bir bakış açısıyla teori ve uygulama arasında iyi bir bağlantı kurulması ve okulların daha iyi eğitim verebilmesinin önünün açılması için gerekli adımların atılması ifade edilmiştir. Bazı katılımcılar ise konuya ilerlemeci bir bakış açısıyla yaklaşarak alanda yaşanan sorunların çözümü için alanın mevcut durumunun değişmez olduğu fikrine meydan okunması ve dar kalıplardan ve alanın sınırlarından çıkarak daha disiplinlerarası araştırmalar yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Amerikalı doktora öğrencilerden elde edilen yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö2: “Okul bölgelerinde kurumların el ele çalışması gerektiğini düşünüyorum. Sadece öğretmenleri ve öğrencileri araştırmakla kalmayıp öğretmenlere de destek olmaları gerektiğini düşünüyorum. Üniversite fakültelerinde yer alan araştırmacılarının eğitim ve müfredat araştırması yaparken öğretmenlerin ve öğrencilerin hayatlarını daha kolay ve başarılı hale getirmesi gerektiğini düşünüyorum. Aynı zamanda okullardaki mevcut statüye meydan okumak, zaman, mekan ve kaynakları gibi okullarda bir yenilik kaynağı olarak kullanmak gibi olmaları gerektiğini düşünüyorum”.

Ö11: “Bence kurumlar için harika olacak bir şey topluluklarla daha iyi örgütlenmek olacaktır. Böylece, kurumlar topluluğa girebilir, topluluklarla ilişkiler kurabilir ve topluluğun neye ihtiyacı olduğunu anlayabilir ve bu toplulukla çalışabilir. İnsanları, yapmaya çalıştıkları bu işi anlamlı bir şekilde yapmaktan alıkoyan o kadar çok kurumsal engel var ki. Bence bu kurumların kesinlikle topyekûn bir zihniyet değişiminden geçmesi gerekiyor”.

Türk ve Amerikalı katılımcıların alanlarında yaşanan sorunların çözümüne yönelik yükseköğretim kurumlarından beklentileri incelendiğinde birtakım benzerliklerin ve farklılıkların olduğu görülmektedir. Her iki ülkeden katılımcıların beklentilerinin genelde bireyci kodlara karşılık gelmesi ve toplumcu kodlara yönelik ikiye altı temanın bulunması en önemli benzerlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada dikkat çeken en önemli ortak nokta hem Türk hem de Amerikalı doktora öğrencilerinin yükseköğretim kurumları ile toplumun farklı kesimleri arasında iş birliğinin önemine vurgu yapmış olmalarıdır. Türk katılımcılar daha merkezîyetçi bir yaklaşım sergilerken Amerikalı katılımcılar ise toplumculuğun ve toplumun yararına çalışmanın önemini vurgulamıştır. Her ne kadar bireyci kodlara gelen alt temalar nicel olarak benzerlik gösterse de içerik olarak bazı farklılıklar mevcuttur. Örneğin Türk katılımcıların en fazla eleştirdiği ve bu noktada beklenti içerisinde oldukları konuların başında liyakat kavramı gelmektedir. Ne yazık ki liyakatsizlik ve adam kayırmacılık yükseköğretim kurumlarının kalitesini önemli bir ölçüde etkisi altına almıştır. Bu durum çalışmanın diğer alt problemlerinde Türk öğrenciler ve akademisyenler tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nde ise araştırmanın hiçbir bölümünde “liyakatsizlik” kelimesi telaffuz edilmemiştir. Bu durum Türk toplumuna ve akademik dünyasına özgü bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri için ise toplumun farklı kesimleri arasındaki adaletsizlikler ve eşitsizlikler büyük bir sorun teşkil etmektedir. Türk toplumu için liyakat sorunu ne ifade ediyorsa ABD için de eşitsizlikler aynı şeyi ifade etmektedir. Bu nedendir ki ABD’li katılımcılar toplumcu olmaya, toplumun tüm kesimlerini kucaklamaya, farklı fikirlere açık olmaya ve gruplar arasında hoşgörünün hakim olmasına duydukları özlemi araştırma boyunca sık sık dile getirmişlerdir. Türk öğrencilerin vurguladığı ancak Amerikalı öğrencilerin hiçbirinin ifade etmediği bir diğer konu da demokrasi anlayışıdır. Her ne kadar iki ülke de demokrasi ile yönetiliyor olsa da Türk öğrenciler başta yükseköğretim kurumları olmak üzere birçok kurumda yönetici kadroların siyasallaştığını ifade etmişlerdir. Bu durum Türk toplumunun demokrasiyi yeterince özümseyemediği ve toplumcu olmanın getirdiği otoriter yaklaşımı özümseyemediği

görüşlerini destekler niteliktedir. Yaklaşık 100 yıldır demokrasi ile yönetilen Türk toplumunun hala demokrasi ve liyakat arayışında olması oldukça manidardır. Öte yandan her iki ülkeden araştırmaya katılan doktora öğrencileri yükseköğretim kurumlarından daha aksiyoner, yenilikçi ve ilerlemeci olmalarını beklemektedir. Bu durum bireyci bir toplum olan ABD için normal karşılanabilir ancak durağanlığın ve statükonun korunmasının normal karşılanabileceği toplumcu kültüre sahip ülkemizde bu durum üzerinde durulması gereken bir husustur. Ülkemizde özellikle 2000’li yılların başından itibaren eğitim sisteminin yapılandırıcısı anlayışa göre şekillendirilmiş olması ve şu anki doktora öğrencilerinin büyük bölümünün bu anlayışla yetiştirilmiş olmaları durağanlıktan aksiyonerliğe, daimici ve esasici olmaktan ilerlemeci olmaya evrilmelerine zemin hazırlamıştır.

Literatürde alanda yaşanan sorunların çözümüne yönelik olarak doktora öğrencilerinin yükseköğretim kurumlarından beklentilerinin incelendiği yerli ve yabancı çalışma bulmak oldukça güçtür. Öte yandan Kirchner (2018) tarafından kaleme alınan bir makalede akademinin akademisyenleri alıntıları kovalamak yerine toplumu iyileştirmeye teşvik etmesi gerektiği, akademik topluluk içinde övgü kazanmak için değil, uygulayıcılar için faydalı olacak ve gerçek sosyal etkiye sahip olacak yeni bir şey keşfetmeyi amaçlayan bir şekilde yeniden yapılandırılması gerektiği ifade edilmiştir. Yazar ayrıca akademinin belli başlı görevleri arasında yeni bir düşünce tarzı yaratarak üretilen bilginin toplumda karşılık bulmasını sağlamanın ve daha iyi ve eğitilmiş bir toplumun yaratılmasında sorumluluk sahibi olmanın geldiğini belirtmiştir. Bu bağlamda bu çalışma ile Kirchner (2018)’in kaleme aldığı konuların büyük oranda paralellik gösterdiği söylenebilir.

Lariviere (2012) ise konuyu hem doktora öğrencileri hem de yükseköğretim kurumlarının sorumlulukları açısından ele almıştır. Doktora öğrencilerinin alanlarına katkı yapmaları gerektiğini ancak bunu yaparken yükseköğretim kurumlarının teori ve uygulamayı geliştirecek, alanda farklı seslerin duyulmasını kolaylaştıracak ve toplumsal sorunlara odaklanan projeleri destekleyecek şekilde yeniden yapılandırılmaları gerektiğini ifade etmiştir. Yine bu araştırmadan elde edilen bulgular ile Lariviere (2012) tarafından ifade edilen önerilerin paralellik gösterdiği görülmektedir.

4.1.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın dördüncü alt problemi kapsamında öğrencilere doktora eğitimi sürecine ilişkin görüşlerini almak amacıyla “*Doktora seviyesinde derse giren akademisyenlerin derslerini planlarken ve icra ederken neleri göz önünde bulundurmaları gerektiğini düşünüyorsunuz?*”, “*Doktora dersleriniz kapsamında size verilen ödevler/araştırma konuları vb. beklentileriniz nelerdir?*”, “*Alanınızda doktora yaparken bugüne kadar ne tür problemlerle karşılaştınız?*”, “*Bahsi geçen problemlerin çözümü için ne tür adımların atılması gerektiğini düşünüyorsunuz?*”, “*Bir araştırma konusu üzerinde çalışırken en fazla hangi becerilerinizden faydalaniyorsunuz?*”, “*Doktora eğitiminde ölçme ve değerlendirmenin rolü hakkında ne düşünüyorsunuz?*”, “*Doktora yaptığımız alanda uygulanan programın sizi iyi bir araştırmacı olarak yetiştirmedeki etkinliği hakkındaki görüşleriniz nelerdir?*”, “*Bir araştırma konusu üzerinde çalışırken en fazla hangi becerilerinizden faydalaniyorsunuz?*”, “*Alanınızda üretilen bilimsel bilginin niteliği hakkındaki görüşleriniz nelerdir?*”, ve “*Doktora eğitiminizden önceki eğitim geçmişinizi göz önünde bulundurduğunuzda sahip olduğunuz çalışma alışkanlıklarının doktora eğitimine etkileri nelerdir?*” soruları yöneltilmiştir. Türk ve Amerikalı öğrencilerden alınan yanıtlardan elde edilen tema, alt tema ve kodlar aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 14.

Akademisyenlerin Derslerini Planlarken Göz Önünde Bulundurması Gereken Unsurlara İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Akademisyenlerin Derslerini Planlarken Göz Önünde Bulundurmaları Gereken Unsurlara Yönelik Beklentiler	Otoritenin fikirlerini kabul etme	Toplumcu	Öğretmen merkezli olmalı	10	Akademisyenlerin Derslerini Planlarken Göz Önünde Bulundurmaları Gereken Unsurlara Yönelik Beklentiler	Gerekirlik	Bireyci	Açık, iyi yapılandırılmış ve iyi yazılmış ders planı sunma	5
	Seçici	Bireyci	Ders içeriğinin zengin olması	5		İhtiyaç halinde yardıma başvurma	Toplumcu	Ders dışı saatlerde ulaşılabilir olma	2
			Ders verdikleri alanda uzman ve yetkin olmaları	7		İlerlemeci/ Yeniden kurmacı	Bireyci	Öğrencilerin ihtiyaçlarını ve ilgilerini göz önünde bulundurma	10
	Şimdi	Bireyci	Ders içeriğinin güncel olması	8				Derinlemesine tartışmalara zemin sunabilme	8
	Eleştirel Düşünme	Bireyci	Analiz, sentez, değerlendirme, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirmek	8				Makaleleri ve yöntemleri analiz etme imkânı sunma	5
			İyi planlanmış olmalı	4		Fikirleri sentezleme	4		
						Güncel konulara yer verebilme (güncel olma)	6		
								Gerçek hayatla bağlantılı olma	4

Tablo 14.

Akademisyenlerin Derslerini Planlarken Göz Önünde Bulundurması Gereken Unsurlara İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Tema, Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ						
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)		
Akademisyenlerin Derslerini Planlarken Göz Önünde Bulundurmaları Gereken Unsurlara Yönelik Beklentiler	Araştırmaya sevk eden	Bireyci	Araştırmaya sevk edecek şekilde planlanmalı	5	Akademisyenlerin Derslerini Planlarken Göz Önünde Bulundurmaları Gereken Unsurlara Yönelik Beklentiler	Demokratik	Bireyci	Kendi bakış açıları dışında farklı bakış açılarını da sunma	6		
								Esnek olabilme	4		
								Şeffaflık	4		
	Demokratik	Bireyci	Tartışmaya açık olmalı	6		Uygulamacılık	Bireyci	Derslerin öğrencilerin araştırma alanları ile bağlantılı olması	6		
								Teorisyenlik	Bireyci	Sosyal olguların tarihsel akışını sunabilme	2
								Çeşitleme		Bireyci	Farklı literatürleri sunabilme
Bireysel kaygı	Bireyci	Geçme-kalma ve not kaygısı olmamalı	8	Açıklık	Bireyci	Araştırma metotlarının anlaşılabilmesini sağlama	7				
						İşbirliğine açık olma	Toplumcu	Toplumsal gruplarla iş birliği kurabilmeyi kolaylaştırma	4		
						İlke		Bireyci	Öğretme becerilerine sahip olma	5	
						Alandaki standartları öncelikleme	3				

Tablo 14.

Akademisyenlerin Derslerini Planlarken Göz Önünde Bulundurması Gereken Unsurlara İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Tema, Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
								Sadece yayın üretme derdinde olmama	3
						Bilginin birey tarafından keşfi	Bireyci	Derslerin zorlayıcı ve öğrenciyi geliştirici olması	5
					Akademisyenlerin Derslerini Planlarken Göz Önünde Bulundurmaları Gereken Unsurlara Yönelik Beklentiler	Seçici	Bireyci	Dersleri çok fazla okuyarak çalışma ve ödevlere boğmama	3
						Pragmatist	Bireyci	İçeriğin anlaşılabilmesini sağlama	4
								Araştırma sürecini öğretmeyi amaçlama	6
						Farklı fikirlere açık olma	Bireyci	Tartışmalara tüm öğrencilerin katılabilmesini sağlama (farklı seslere açık olma)	4
						Yönlendirici	Bireyci	Dersleri faydalı geri dönütlerle destekleme	6

Doktora düzeyinde derse giren akademisyenlerin derslerini planlarken göz önünde bulundurması gereken hususlara ilişkin öncelikli olarak Türk katılımcıların yanıtları incelendiğinde Amerikalı katılımcılara kıyasla daha sınırlı sayıda alt temaya karşılık gelen ifadelerle cevaplar verdikleri görülmektedir. Nitekim Türk katılımcılardan toplamda 7 alt tema elde edilmişken Amerikalı katılımcılardan elde edilen alt tema sayısı 11'dir. Türk doktora öğrencilerinin bu bağlamda görüşleri büyük oranda bireyci kodlara karşılık gelecek şekilde ifade edilmiştir. Bireyci olarak kodlanan ve en sık ifade edilen alt temalar sırasıyla “eleştirel düşünme”, “seçicilik”, “şimdi”, “bireysel kaygı”, “demokratik” ve “araştırmaya sevk eden” olarak bulunmuştur. Toplumcu olarak kodlanan tek alt tema ise “otoritenin fikrini kabul etme” olarak elde edilmiştir. Bu bağlamda Türk öğrenciler doktora seviyesinde dahi derslerin öğretmen merkezli olarak planlanması gerektiğini belirtmişlerdir. Öte yandan Türk katılımcılar ders içeriğinin zengin olması ve derse giren akademisyenlerin alanlarında uzman ve yetkin olmaları gerektiğini belirterek seçici bir tavır sergilemişlerdir. Her ne kadar derslerin öğretmen merkezli olması yönünde talepleri olsa da Türk doktora öğrencileri ders içeriklerinin ve işleniş tarzının analiz, sentez, değerlendirme, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirmeye yönelik olarak tasarlanması ve bu noktada akademisyenlerin iyi bir planlama yapmaları gerektiğini vurgulamışlardır. Türk katılımcılar ayrıca derslerin not kaygısına yol açmayacak ve geçme-kalma stresi yaşamayacak şekilde yürütülmesini, bu durumun bireysel kaygıya yol açtığını belirtmişlerdir. Ders içeriklerinin güncel olması, tartışmaya zemin hazırlaması ve kendilerini araştırmaya sevk edecek şekilde tasarlanması hususları da Türk doktora öğrencilerinin üzerinde durduğu diğer konulardır.

Amerikalı doktora öğrencileri ise Türk öğrencilere kıyasla daha farklı ve fazla beklentilere sahiptir. Amerikalı doktora öğrencilerinin doktora derslerinden beklentileri büyük oranda bireyci kodlara karşılık gelmektedir. Bu bağlamda en dikkat çeken alt tema “ilerlemeci” olmuştur (f=37). Bu alt temayı yine oldukça fazla tekrar edilen “demokratik” alt teması izlemektedir (f=14). Bireyci koda karşılık gelen diğer alt temalar ise frekans sıklığına göre “pragmatist”, “ilke”, “bilginin birey tarafından keşfi”, “açıklık”, “uygulamacılık” “yönlendirici”, “çeşitleme”, “gerekirlik”, “farklı fikirlere açık olma”, “seçici” ve “teorisyenlik” olarak belirlenmiştir. Toplumcu olarak kodlanan iki alt tema ise sırasıyla “iş birliğine açık olma” ve “ihtiyaç halinde yardıma başvurma” olarak bulunmuştur. Amerikalı katılımcılar akademisyenlerin derslerini planlarken öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmalarını, derinlemesine tartışmalara zemin hazırlamalarını, analiz ve sentezlemeyi öncelemelerini ve gerçek hayatla bağlantı

kurabilmelerini önemsemişlerdir. Bunlara ek olarak katılımcılar derslerin öğrencilerin araştırma alanları ile bağlantılı olmasını, sosyal olguların tarihsel akışını sunabilmesini, farklı literatürleri içermesini ve araştırma yöntem ve tekniklerini anlaşılabilir kılmasını beklemektedir. Bu bağlamda derslerin iyi yapılandırılmış ve iyi yazılmış ders planları ile desteklenmesi gerektiği ifade edilmiştir. ABD’li öğrencilerin bir diğer beklentisi ise derslerin esnek, şeffaf ve farklı bakış açılarını içerecek şekilde planlanması ve icra edilmesidir. Katılımcılar akademisyenlerden ayrıca öğretme becerilerine sahip olmalarını ve alandaki standartları önceliklemelerini beklemektedir. Sadece yayın üretme derdinde olan, çok fazla ödev ve okuma yapmayı içeren, farklı seslere ve fikirlere kapalı olan, toplumsal gruplarla iş birliğini göz ardı eden ve geri dönütlerle desteklenmeyen derslerin faydalı olmadığına inanan ABD’li doktora öğrencileri derslerin zorlayıcı ve öğrenciyi geliştirici nitelikte olması hususunu vurgulamışlardır. Katılımcılar ayrıca akademisyenlerin ders dışı saatlerde de ulaşılabilir olmalarını ifade etmişlerdir.

Türk ve Amerikalı öğrencilerin bu soruya yönelik verdikleri cevaplar incelendiğinde Türk öğrencilerin az da olsa halen daimici ve esasici etkiler altında olduğu görülmektedir. Nitekim doktora seviyesinde olmalarına rağmen derslerin öğretmen merkezli olması ve otorite tarafından bilgi aktarımı üzerine kurulması gerektiğini savunan görüşler mevcuttur. Her ne kadar 2000’li yılların başından itibaren Türk eğitim sisteminde yapılandırmacı yaklaşımın ağırlığı hissedilse de toplumcu bir kültüre sahip olmanın da getirdiği özelliklerle beraber öğrencilerin bazı alışkanlıklardan vazgeçmeleri kolay olmamaktadır. Ezber ve sınava yönelik ders çalışma, hazır bilgiye ulaşmanın verdiği kolaylık ve öğretmen olarak otoriteye duyulan saygı gibi nedenlerden dolayı Türk doktora öğrencileri derslerinde öğretmen hakimiyetinin olmasını beklemektedir. Bu bağlamda Amerikalı öğrencilerin yanıtları incelendiğinde ise Amerikan kültürüne ve eğitim sistemine paralel bir şekilde daha pragmatist ve ilerlemeci bir eğilim sergiledikleri görülecektir. Öte yandan her iki ülke öğrencilerinin de büyük oranda bireyci koda karşılık gelen beklentiler içerisinde oldukları ve bu noktada Türk öğrencilerin büyük bölümünün ilerlemeci ve pragmatist beklentiler içerisinde olduğu söylenebilir. Amerikalı öğrencilerin bir kısmı ise toplumcu olarak değerlendirilen bazı beklentilerinin olduğunu ifade etmişlerdir. Derslerin özellikle iş birliğine açık olması ve ihtiyaç duyduklarında akademisyenlerden gerekli yardım ve desteği alabilmeleri gibi beklentiler bireyci bir toplum olan ABD’de öğrencilerin toplumculuğun beraberinde getirdiği bazı özelliklere duydukları ihtiyacı göstermektedir. Benzer toplumcu talepler bu çalışmanın farklı alt problemlerinde de ifade edilmektedir.

Bu konu ile ilgili olarak literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde bu araştırmanın bulguları ile paralellik gösteren birtakım sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Bu çalışmaların ilkinde Kapucu ve Bulut (2018) hemşirelik bölümünde öğrenim gören doktora öğrenciler ile çalışmış ve öğrencilerin doktora programına ve derslerine yönelik görüşlerini incelemiştir. Bu bağlamda katılımcılar doktora eğitimleri süresince güvenli, verimli, pratik, güncel ve kanıta dayalı hemşirelik uygulamalarını incelemeyi, mesleki yenilik ve gelişmeleri takip etmeyi beklediklerini belirtmektedir. Katılımcıların diğer beklentileri arasında etik bir bakış açısıyla eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirmek, profesyonel bir kimlik edinmek, bilimsel ve sosyal zihniyetin kazanılması, takım çalışmasına katılabilmek, topluma yönelik faaliyetlerde aktif rol almak ve liderlik becerileri ve özgüven kazanmak gelmektedir.

Becker ve arkadaşları (1990) tarafından Amerika’da yürütülen bir diğer çalışmada da Amerika’daki bir yükseköğretim kurumunda eğitim gören 393 öğrenci ile çalışılmış ve öğrencilerin derslere ve akademisyenlere yönelik beklentileri araştırılmıştır. Araştırma sonucunda katılımcılar akademisyenlerden derslerini planlarken ders materyallerini anlaşılır ve açık bir şekilde sunmalarını, süreç boyunca sabırlı, açık fikirli ve adil olmalarını, dersi ilginç, eğlenceli ve heyecan verici hale getirmelerini, gerektiğinde ilave destek ve yardım sunmalarını, derslerini anlatırken öğrencilerin seviyelerine uygun bir dil kullanmalarını, öğrettikleri materyale hakim olmalarını ve öğrencilerin derslerde fikirlerini rahatça ifade edebilmelerini beklediklerini ifade etmişlerdir. Bu araştırma Becker ve arkadaşları (1990) tarafından yapılan çalışmanın ortak bulgusu olarak her iki araştırmaya katılan Amerikalı öğrencilerin ifade ettiği ve bu çalışmada “ihtiyaç halinde yardıma başvurma” ve “farklı fikirlere açık olma” alt temaları altında verilen beklentiler dikkat çekmektedir.

Dördüncü alt problem kapsamında öğrencilere yöneltilen bir diğer soruda ise doktora dersleri kapsamında verilen ödev projelere yönelik beklentilerinin ne yönde olduğu yöneltilmiştir. Türk ve Amerikalı katılımcıların verdiği yanıtlardan elde edilen bulgular Tablo 15’te sunulmuştur.

Tablo 15.

Verilen Ödev ve Projelere Yönelik Beklentilere İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Doktora Dersleri Kapsamında Verilen Ödev ve Projelere Yönelik Beklentiler	Araştırmaya sevk eden	Bireyci	Güncel ve farklı araştırma yöntem ve tekniklerine yönelten	7		Deneyim	Bireyci	Tez konusu ile bağlantılı olması	11
	Özgün	Bireyci	Var olanı araştırıp sunma üzerine kurulmamalı (Yeni konulara yönelmeli)	10		Yöntem	Bireyci	Veri toplama ve analiz etmeyi öğretebilmesi	5
			Özgün olmalı	6	Doktora Dersleri Kapsamında	Uygulanabilirlik / Pratiklik	Bireyci	Yapılabilir olması (Fazla vakit almaması)	4
	İhtiyaç halinde yardıma başvurma	Toplumcu	Daha fazla yönlendirme ve rehberlik ile desteklenmeli	5	Verilen Ödev ve Projelere Yönelik Beklentiler	Tasarımcılık / Teori	Bireyci	Bir araştırmanın nasıl tasarlanması gerektiğini öğretebilmesi	4
			Akademisyenler tarafından iyi tasarlanmış ve yönlendirilmiş olmalı	7		Pragmatist	Bireyci	Ödev/proje sonunda yayın haline getirilebilmesi	5
								Üretken ve faydalı olması	4
						Yöntem		Akademik yazma becerilerine odaklanması	6

Tablo 15.

Verilen Ödev ve Projelere Yönelik Beklentilere İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ							
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)			
Verilen Ödev ve Projelere Yönelik Beklentiler	İlerlemeci /Yeniden kurmacı	Bireyci	Disiplinerarası olmalı	7	Verilen Ödev ve Projelere Yönelik Beklentiler	İşbirliğine açık olma	Toplumcu	Diğer öğrencilerle iş birliğine zemin hazırlaması	7			
			Daha önce yapılmış olan araştırmaların üzerine inşa edilmeli	5				Gerçek hayatla bağlantılı olması	6			
			Öğrencilere hayata farklı bir bakış açısı kazandırmalı	6				İyi yapılandırılmış olması	4			
			Ders içerikleri ile uyumlu olmalı	8				Literatürü okumayı ve sentezlemeyi teşvik etmesi	3			
			İşbirliğine kapalı olma	Bireyci				Ödevler hocalar tarafından makale fırsatı olarak görülmemeli	8	Derinlemesine düşünmeyi sağlayabilmesi	3	
	(Faydacı) Pragmatist	Bireyci	Akademik bir yayına dönüşmeli	Tez konusu ile uyumlu olmalı		7	Yönlendirici (Geri besleme)	Bireyci	Etkili bir geri dönüt ile desteklenmiş olması	6		
				Bağımsızlık		Bireyci			Öğrencilere çalışacakları konuya karar verebilme özgürlüğü sunmalı	4		
									Öğrenci merkezli	Bireyci	Öğrencilerin ilgilerine hitap etmesi	5

Katılımcılara doktora dersleri kapsamında verilen ödevlerden ve/veya projelerden beklentilerinin neler olduğu sorulmuştur. Türk katılımcıların cevapları incelendiğinde bulguların 7 alt temada toplandığı görülmektedir. Söz konusu alt temalardan sadece “ihtiyaç halinde yardıma başvurma” şeklinde ifade edilen alt temanın toplumcu koda karşılık geldiği, diğer alt temaların tamamının ise bireyci koda karşılık gelen ifadeler içerdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bireyci koda karşılık gelen alt temaların frekans değerleri incelendiğinde ise en sık tekrar edilen alt temaların sırasıyla “ilerlemeci”, “faydacı”, “özgün”, “iş birliğine kapalı” ve “araştırmaya sevk eden” olduğu görülmektedir. Türk katılımcılardan elde edilen yanıtlardan doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

Ö14: *“Bence doktora seviyesindeki bir öğrenci hem kendi alanında hem de diğer alanlarla ilgili disiplin dediğimiz çalışmaları yapmalı ve disiplinlerarası çalışabilmeli. Bize verilen ödev ve projeler de bunu teşvik etmeli. Çünkü artık Doktor dediğimiz zaman ufku geniş olması gereken bir insandan bahsetmeliyiz. Benim bir hocam şöyle demişti: “evlat tamam sen bir tıpçı olamazsın, bir tıpçı gibi her şeye hakim olamazsın ama müziğin tıp ile de alakası var, müziğin fizikle de alakası var, diğer disiplinlerle de alakası var. Sen eğer disiplinlerarası araştırma yaparsan o disiplini de öğrenirsin” diyordu. Yani kesinlikle bu ödevler disiplinlerarası verilmeli”.*

Ö17: *“Bence öğrencinin kullanıldığı hissine kapılması çok kötü bir durum. Bazen bir çalışma yapıyorsunuz ve o çalışmanın sonunda hoca kendi adını yazıyor. Burada açık bir hırsızlık var. Öğrenciniz bir derste makale yazdıysa o öğrenciyi ödüllendirmek için öğrencinin ismini birinci olarak yazarsınız ama şanslıysanız ikinci, üçüncü olarak kendinizi yazabiliyorsunuz. Yoksa hoca kendi ismini yazıyor. O çalışmaya emek veren öğrenci o çalışmanın sahibi olmalı. Neden hocanın ismi yazılsın? Bence bu hem öğrenciye çok büyük saygısızlık hem de açık bir hırsızlık. Ödevler öğrencinin sömürülerek öğrenci üzerinden bir yerlere gelineceği bir araç olarak görülüyor. Bir de tutarsızlık var ödevlerde ve projelerde. Ödevinizi teslim ediyorsunuz notlarınız açıklanırken veya hoca ödevinizle ilgili yorum yaparken o kadar kötü şeyler söylüyor ki size. Ödevinizi beğenmediğini çok fazla eksikliğini söylediğini falan söylüyor. Sonra o ders bitiyor veya dönem bitiyor bir de bakıyorsunuz ki aynı hocanız beğenmediği aynı ödevi makaleye çevirmek veya bildiri olarak sunmak istiyor. Bu bence çok büyük bir ayıp akademisyenler açısından. Seminerden de örnek verebilirim. Danışman hocanızla seminer hazırlıyorsunuz, aylarca emek veriyorsunuz seminere gelince ilk başta danışman hocanız sizin kalmanızı istiyor”.*

Aynı soruya Amerikalı doktora öğrencilerinin verdikleri yanıtlar incelendiğinde ise Türk öğrencilere kıyasla Amerikalı öğrencilerin daha geniş bir yelpazeye yayılmış ve

çeşitlendirilmiş beklentilerinin olduğunu gösteren 10 alt tema elde edilmiştir. Söz konusu alt temaların tamamına yakını bireyci koda karşılık gelen ifadelerden elde edilmiş olup katılımcıların toplumcu kodla eşleşen yanıtlarından elde edilen tek alt tema ise “iş birliğine açık olma” alt temasıdır. Alt temaların frekans değerleri incelendiğinde ise en sık tekrar edilen bireyci alt temaların sırasıyla “ilerlemeci”, “yöntem” “deneyim”, “pragmatist”, “iş birliğine açık”, “yönlendirici”, “öğrenci merkezli”, “bağımsızlık”, “uygulanabilirlik” ve “teori” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Toplumcu koda karşılık gelen “iş birliğine açık olma” alt temasının frekans değeri ise 7 olarak bulunmuştur. Amerikalı katılımcıların verdiği yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö17: *“Araştırma açısından ideal bir proje ödevi, yalnızca araştırmamla bağlantı kurmakla kalmayacak, aynı zamanda tezimin temelini oluşturacak bir şeydir. Ayrıca sınıfta bir profesörün verdiği araştırma ödevi ne olursa olsun, bunun iş birliğine dayalı olabilecek bir şey olması gerektiğine inanıyorum. Biz öğrenciler olarak birbirimizden çok daha fazlasını öğrenebiliriz çünkü farklı sınıflarımızda hepimizin farklı araştırma ilgi alanları ve hedefleri var ve benim için en büyük şeylerden biri başkalarının bilgi ve deneyimlerinden öğrenebilmek. Diğer insanlarla iş birliği yapmak ve araştırmalarının ne olduğunu bulmak ve benimkileri paylaşmak bilgimi artırıyor. Böylece profesörler, ödev ve projeleri verirken tez için araştırmanın yanı sıra iş birliğine de katkı sunduğundan olduğundan emin olmalılar. Bence en çok bu yardımcı olur”.*

Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerinin verilen ödev ve projelerden birçok ortak beklentisinin olduğu ve bu beklentinin en fazla “ilerlemeci” alt teması altında birleştiği görülmektedir. Nitekim Türk katılımcılar ödev ve projelerin disiplinlerarası olmasını, daha önce yapılmış olan araştırmaları tamamlar nitelikte tasarlanarak hayata farklı bir bakış açısı kazandırmasını beklemekteyken Amerikalı katılımcılar ise ödev ve projelerin gerçek hayatla bağlantılı olmasını, iyi bir şekilde yapılandırılarak literatürü okumayı ve sentezlemeyi teşvik etmesini ve derinlemesine düşünmeyi sağlayabilmesini önemsemişlerdir. Her iki ülke öğrencilerinin bir diğer ortak beklentisi ise ödev ve projelerin yayın haline dönüştürülebilmesi olsa da Türk öğrenciler için yayın yapma hedefinin bireysel bir hedef olduğu anlaşılmaktadır. Zira Türk doktora öğrencileri ödev ve projelerin derslerine giren akademisyenler tarafından makale fırsatı olarak görülmesinden rahatsızdırlar. Verilen ödev ve projelerin amaçtan çok araç olarak görülmesi Türk öğrencileri akademisyenlerle gönüllü iş birliğine gitmekten alıkoymaktadır. Benzer bir tespit Türk akademisyenler tarafından da yapılmış olup araştırmanın ilerleyen bölümlerinde sunulacaktır.

Ödev ve projelere yönelik öne çıkan bir diğer beklenti de verilen konu ve projelerin var olan bilgiyi araştırıp sunmak yerine yeni konu ve bilginin keşfine zemin hazırlayacak şekilde olmalarıdır. Türk katılımcılar bu bağlamda özgünlüğün iyi bir ödev ve projeyi tanımlamada önemli bir kriter olduğunu savunmuşlardır. Bununla bağlantılı olarak güncel ve farklı araştırma yöntem ve tekniklerine yönelen ödev ve projelerin de doktora dersleri kapsamında verilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Türk katılımcılardan farklı olarak Amerikalı katılımcılar ödev ve projelerin akademik yazma becerilerine odaklanmasını, veri toplama ve analiz etmeyi öğretebilmesini ve hocaların tercihlerinden ziyade öğrencilerin ilgilerine hitap etmesini önemsemişlerdir.

Amerikalı katılımcıların üzerinde durduğu bir diğer konu da ödev ve projelerin amaca hizmet edebilmesi için etkili bir geri dönüt ile desteklenmesi gerektiği hususudur. Amerikan kültürünün bağımsızlığa ve bireysel tercihlere verdiği önem doktora öğrencilerinin verdiği yanıtlarda da gözlemlenmektedir. Nitekim Amerikalı katılımcılar ödevler ve projeler verilirken öğrencilerin çalışacakları konuyu seçme özgürlüğüne sahip olmaları gerektiğini vurgulamışlardır. Uygulanabilirlik ve pratiklik de Amerikalı öğrencilerin göz önünde bulundurduğu diğer konular arasındadır. Bireyci bir toplumda ve rekabetçiliğin ön planda tutulduğu bir eğitim sisteminde yetişmelerine rağmen Amerikalı doktora öğrencilerinin ödev ve projeler verilirken diğer öğrencilerle iş birliğini teşvik etmeleri gerektiğini vurgulamaları dikkate değer bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Nitekim Türk öğrenciler ödevlerin yayına dönüştürülmesi konusunda akademisyenlerle iş birliğinden kaçınırken Amerikalı öğrenciler arkadaşları ile ve diğer akademisyenlerle iş birliği içerisinde çalışmanın ödev ve projelerden beklenen katkıları artıracığına inanmaktadır.

Yerli ve yabancı literatür incelendiğinde lisansüstü eğitim alan öğrencilerin ödevlerden beklentilerine yönelik yapılan çalışmaların olduğu görülmektedir. Bu çalışmalardan birinde Ünal ve arkadaşları (2018) eğitim fakültesi öğrencilerinin etkili olarak kabul ettikleri ödevlere ilişkin bir araştırma yürütmüştür. Araştırmanın verileri Necmettin Erbakan Üniversitesi'ne bağlı Eğitim Fakültesinde 4. sınıfta öğrenim gören toplam 266 öğrenciden elde edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre katılımcılar ön öğrenme, anlamayı kontrol etme, beceri haline getirme, işleme-çözümleme için çalışma, işleme-analiz ve yansıtmayı amaçlayan, bireysel yapılan zor ödevleri, öğrencilerin kendisi tarafından seçilen ödevleri ve başarı duygusu yaşatan ödevleri etkili olarak değerlendirmişlerdir. Katılımcılar ayrıca ödevlerin vize ve final notuna etki etmesinin ödev yapmaya yönelik motivasyonlarını artırdıklarını

belirtmişlerdir. Bu bağlamda katılımcıların bu araştırmaya katılan katılımcılar gibi hem bağımsız hem de pragmatist bir yaklaşım sergilediklerini görülmektedir. Bu çalışmayla paralel elde edilen bir diğer bulgu da katılımcıların uygulamalı, gerçek hayatla ilişkili ve özgün ödevlere değer veriyor olmasıdır.

Bülbül (2021) ve Erden ve Seferoğlu (2021) tarafından Türkiye’de yapılan iki farklı araştırmanın sonuçları incelendiğinde de bu araştırmanın Türkiye ayağından elde edilen bulgularla paralellik gösteren verilere ulaşıldığı görülmektedir. Nitekim her iki araştırmaya da katılan lisansüstü öğrencileri kendilerine verilen ödevlerin bilgi tekrarından ibaret olduğunu, kendilerine herhangi bir katkı sunmadığını ve beklentilerini bu yönüyle karşılamadığını belirtmişlerdir. Nitekim bu araştırmada da katılımcı Türk öğrenciler ödevlerin var olanı araştırıp sunmak yerine öğrencilere daha fazla bilimsel katkı sunacak, hayata ve alana farklı bakış açıları ile bakmalarını sağlayacak özgün konulara dayalı olması gerektiğini ifade etmişlerdir.

East ve arkadaşları (2012) tarafından bireyci bir toplum olan Avusturalya’da yapmış oldukları bir araştırmada ise yükseköğrenim gören öğrencilerden yaptıkları ödev, proje ve çalışmalar kapsamında aldıkları dönütlerin etkinliğini belirleyen faktörleri değerlendirmeleri istenmiştir. Araştırmaya toplamda 53 öğrenci katılmış olup veri toplama sürecinde karma metod kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde katılımcıların ödevlere ve yaptıkları yazılı projelere dönüt verilirken literatürle olan ilgisini, çalışmanın nasıl sunulduğunun derinlemesine değerlendirilmesini, literatürde doğru kaynakları bulma konusunda yardımcı olabilmesini ve metodolojinin uygunluğu benimsedikleri görülmektedir. Katılımcıların bu beklentilerini bireyci kültürel özellikler bağlamında ele alacak olduğumuzda bir bağlamda ilerlemeci, pragmatist ve yönlendirici kodlar sergiledikleri görülmektedir. Bu nedenle East ve arkadaşları (2012) tarafından yapılan araştırmanın sonuçları ile bu çalışmanın ödevlerden beklentilere ilişkin sonuçlarından elde edilen bireyci alt temaların birbirine paralellik gösterdiği söylenebilir.

Araştırmanın 4’üncü alt problemi kapsamında Türk ve Amerikalı öğrencilere yöneltilen bir diğer soru da alanlarında üretilen bilimsel bilginin niteliğine ilişkindir. Katılımcıların verdikleri yanıtlardan elde edilen alt tema ve kodlar Tablo 13’te sunulmuştur.

Tablo 16.

Alanda Üretilen Bilimsel Bilginin Niteliğine İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen, Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Alanda Üretilen Bilginin Niteliğine Yönelik Görüşler	İyimser	Bireyci	Yeterli ve çeşitli	1	Alanda Üretilen Bilginin Niteliğine Yönelik Görüşler	İyimser	Bireyci	İyi ve ilham verici	12
			Tatmin edici	1				Olağanüstü	5
	Liyakat	Bireyci	Bazı çalışmalar gelişigüzel ve yetkin olmayan kişiler tarafından yapılıyor	6		Mükemmeliyetçi	Bireyci	Tatmin edici değil (vasat)	4
			Belli bir alanda uzmanlaşma sorunu var	6				Nicel olarak iyi ancak nitel olarak iyi değil	6
	Tikelci	Bireyci	Özgün değil	12		Yeniden kurmacı	Bireyci	Gerçek hayat problemlerine odaklanmıyor	3
			Moda olan konularla ilgili çok çalışma var	5				Nicel araştırma yöntemlerinin hegemonisi altında	5
	Özgün	Bireyci	Başka ülkelerden alıntılarla dolu	9		Değişim ve gelişim arayışı	Bireyci	Birbirini tekrar eder nitelikte	2
			Dergilerin kabul ve editörlük süreci sorunlu	6				Başarıyı ve yetenekli olanı tercih etme	2
	Titiz	Bireyci	İntihal politikası çok esnek ve geniş	7		Demokratik	Bireyci	Alanda sadece aynı kişilerin sesi duyuluyor (çeşitlilik az)	3
			Bazı alanlarda çok fazla, bazılarında çok az çalışma var	4				Şimdi	Bireyci
	Genel	Toplumcu	Paylaşım sorunu (herkese ulaşmıyor)	8					
	Mükemmeliyetçi	Bireyci	Nitelikten çok nicelik önemseniyor	10					

Alanda üretilen bilginin niteliğine ilişkin Türk doktora öğrencilerinin verdikleri yanıtlar incelendiğinde elde edilen alt temaların tamamına yakınının bireyci olduğu görülmektedir. Toplumcu koda karşılık gelen tek alt tema ise “genel” alt teması olmuştur. Bireyci alt temaların frekans değerleri incelendiğinde en fazla tekrar edilen alt temanın “özgün” olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle, Türk katılımcıların tamamı üretilen bilginin özgün olması gerektiği fikrini beyan etmişlerdir. Frekans değerlerine göre en sık tekrar edilen diğer alt temalar ise sırasıyla “ilke”, “mükemmeliyetçi”, “liyakat”, “tikelci”, “titiz” ve “iyimser” olarak bulunmuştur. Türk katılımcıların vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö12: *“Bizim alanımız hem büyük hem de disiplinlerarası bir alan. Diğer alanlarla birlikte çalışılabilecek bir alan aslında. Şunu söyleyebilirim ki; İngilizceyle ilgili duruma vakıf değilim ama yakın bir İngilizce öğretmeni arkadaşım yüksek lisans yaparken aynı konuların birkaç veriyi değiştirerek çalışıldığını söylemişti. Yani şimdi bizim alanda da böyle bir durum var mı? Kısır döngüye girdiğimiz dönem olmuş ve aynı şeyler yapılmış mı? Aynı şey yapma şansı yok ama şöyle bir olay var: Örneğin Kayseri il merkezi ile ilgili müzik eğitiminde çalışılan bir olayı adam almış demiş ki Ankara örneği ya da almış demiş Malatya örneği. Böyle şeyler var fakat son 5-6 yıldır farklı alanlarla çalışılmaya başlandı. Örneğin müzik sosyolojisi veya müzik-fizik ilişkisi, müzik-sağlık ilişkisi, diğer alanlarla da çalışılmaya başlandı hocam. Yani bu kısır döngü kırılmaya başlanmış. Ama pandemi sürecinde şöyle bir olay var. Pandemi sürecinde hocam bu sizde de aynıdır. Uzaktan İngilizce eğitimi online olarak nasıl yapılıyor, yapılır mı, yapılmaz mı? Bunun aynısı Müzik eğitiminde de var hocam. Yani bir hoca moda olan bir konuda bir çalışma yaptıktan sonra herkes aynı şeyi yapmaya başladı. Konunun aynısını aldılar yapışturdılar. Yok İstanbul örneği yok Ankara ama bu bizim ülkemizde olan bir şey. Avrupa’da böyle bir olay yok hocam. Çünkü ben uluslararası veri tabanlarına bakıyorum, kendi alanımda öyle çalışmalar yapılmış ki değil aynısını benzerini bile bulmak zor. Özgün çalışmalar yapılmış, birbirine benzer çalışmalar yapılmamış”.*

Ö3: *“Alanımla ilgili makalelere ve araştırmalara baktığım zaman aslında niteliğinin düşük olduğunu düşünmüyorum. Ben iyi çalışmaların ortaya çıktığına inanıyorum. Bu konuda olumsuz bir yorum yapamayacağım. Çünkü hakikaten alanını çok seven, araştıran, çok okuyan ve kendini hakikaten alana adayan akademisyen olsun öğrenci olsun çok sayıda kişi var. O yüzden alanımızın çok ışıldadığını düşünüyorum. Türkiye’de çok parladığını düşünüyorum. Çünkü kendini adayan birçok kişi var bu alanda. Bizim alanımızda kendini adayan ve gerçekten idealist olan birçok öğrencinin ve akademisyenin olduğunu düşünüyorum. O yüzden bu alanın Türkiye’de çok hızlı bir şekilde geliştiğini düşünüyorum. O yüzden üretilen bilimsel bilginin tatmin edici olduğunu düşünüyorum”.*

Amerikalı katılımcıların yanıtları incelendiğinde ise elde edilen alt temaların tamamının bireyci koda karşılık geldiği görülmektedir. Bu bağlamda en fazla tekrar edilen alt temaların sırasıyla “mükemmeliyetçi”, “iyimser”, “değişim ve gelişim arayışı”, “demokratik”, “şimdi”, “yeniden kurmacı” ve “başarıyı ve yetenekli olanı tercih etme” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Amerikalı öğrencilerin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö14: *“Genel olarak bakış açım çoğunlukla iyiydi çünkü bu alanda lider olan kişilerden ve geçmişte bir şeyler yapmış insanlardan ve yeni araştırmacılardan bir dizi makale ve araştırma okudum. Şu anda baktığım araştırmalar, yaptığım şeyle doğrudan ilgili. Yaptığım şey hakkında daha fazla şey anlamamı kesinlikle teşvik eden ve daha fazlasını yapmam için bana ilham veren bir seviyede olduğumu hissediyorum”.*

Ö12: *“Bence pek çok iyi olmayan araştırma var. En azından benim için öyle görünüyor ki, gerçekten iyi iş çıkaran birkaç kişi var ve yaptıkları her şeyi beğenerek okuyorum. Bir çalışmanın sınırlamalarının, bir çalışmanın yararlarından veya katkılarında daha fazla olduğu birçok çalışma olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden bazen çok fazla araştırma varmış gibi hissetmek beni sinirlendiriyor. Tonlarca ve tonlarca araştırma var ve büyük bir okyanusta yüzyüymüşüm gibi hissediyorum ve iyi olanı bulması gerçekten zor çünkü iyi olmayan çok çalışma var”.*

Türk ve Amerikalı katılımcıların yanıtları incelendiğinde benzer alt temalara karşılık gelen değerlendirmelerinin yanı sıra bireyci koda karşılık gelmelerine rağmen farklı alt temalar altında ifade edilen değerlendirmelerinin de olduğu görülmektedir. Ortak alt temalar arasında “iyimser” ve “mükemmeliyetçi” gelmekte ise de Amerikalı öğrencilerin Türk öğrencilere kıyasla daha iyimser ifadeler kullandıkları ve bazı çalışmaların kendilerine ilham verdiğini belirttikleri görülmektedir. Her iki ülke katılımcılarının ortak görüş belirttikleri bir diğer alt tema olan “mükemmeliyetçi” alt temasında ise hem Türk hem de Amerikalı öğrenciler alanlarında yapılan bazı çalışmaların nitelikten çok niceliği önemseydiğini ve bu nedenle yeterince tatmin edici olmadıklarını belirtmişlerdir.

Türk öğrencilerin değerlendirmelerinde öne çıkan bir diğer husus ise alanda üretilen bilginin özgün olmadığı ile ilgilidir. Nitekim katılımcılar üretilen akademik çalışmaların başka ülkelerden alıntılarla dolu olduğunu, özgün ve yeni şeyler ortaya koyamadığını ve özellikle de son yıllarda moda olan konulara yönelmenin getirdiği bir enflasyonun olduğunu belirtmişlerdir. Benzer bir tespit Amerikalı öğrenciler tarafından da yapılsa da Türk öğrencilere kıyasla daha düşük frekans değerine sahiptir. Bu tespit ile

bağlantılı olarak Türk katılımcılar liyakate da vurgu yaparak bazı çalışmaların gelişigüzel ve alanında yetkin olmayan kişiler tarafından yapıldığını ifade etmişlerdir. Her ne kadar farklı alt temalar ile ifade edilse de özgünlük ve liyakat sorununun yol açtığı ve akademik bilginin kalitesini etkileyen diğer hususlar arasında dergilerin editörlük ve yayın kabul politikaları, intihal politikalarının esnek ve geniş olması, alanlar içerisinde konu çeşitliliğinin ve uzmanlaşmanın olmaması belirtilmiştir. Türk öğrenciler ayrıca yapılan çalışmaların tabana yayılmamasının ve gerek akademisyenler gerekse toplum tarafından yeterince okunmamasının niteliği etkileyen bir diğer sorun olduğunu ifade etmişlerdir. Öte yandan Amerikalı öğrenciler de dergilerin hakemlik süreci ile ilgili benzer bir değerlendirmede bulunmuşlardır. Buna ek olarak, çalışmaların gerçek hayat problemleri ile örtüşmediğini, nitel araştırma yöntemlerinin her nedense geri planda tutulup ağırlıklı olarak nicel araştırma yöntemlerine yönelen çalışmalar yapıldığını, alanda sadece aynı kişilerin baskın olduğunu ve birçok çalışmanın güncel olmadığını savunan görüşler beyan edilmiştir.

Özellikle ülkemizde izlenen bazı politikaların yapılan çalışmaların niteliğine etki ettiği ve bu durumun doktora öğrencileri tarafından da eleştirildiği görülmektedir. Nitekim akademiye yükselme ve akademik teşvik alma başta olmak üzere birçok uygulama akademisyenleri daha pragmatist davranmaya teşvik etmiş ve derinlemesine yapılan ancak zaman alan çalışmalar yerine kısa sürede biten ve birbirini tekrar eden çalışmalara yönelmelerine neden olmuştur. Toplumcu bir kültüre sahip olmanın getirdiği ahde vefa, dayanışma ve yardımlaşma gibi özelliklerimiz de akademik çalışmaların niteliğini olumsuz etkilemiştir. Her ne kadar dergilerin yayın politikaları olsa da bazı çalışmaların ikili ilişkiler nedeniyle yayımlandığı, çıkar ilişkilerine dayalı bir yayın sürecinin yürütüldüğü gerek araştırmanın bu bölümünde gerekse farklı bölümlerinde hem Türk öğrenciler hem de akademisyenler tarafından ifade edilmiştir. Başka bir ifadeyle, ülkemizde son derece fazla gündeme getirilen liyakat sorunu akademik yayınların niteliğine bile tesir edecek boyuta ulaşmıştır. Amerika özelinde bakıldığında ise Türkiye'ye kıyasla daha teknik sebeplerden kaynaklı nitelik sorunu olduğu görülmektedir. Nitel çalışmalara ağırlık verilmesi talebi, güncellik, gerçek hayata hitap edebilme ve alanda çeşitlilik gibi hususlar Türkiye'deki yayınların kalitesini etkileyen hususlara kıyasla daha tali konular olarak değerlendirilebilir.

Akademik bilginin niteliğine ilişkin yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından yürütülen bazı çalışmalar ile farklı dergilerde yayınlanmış makaleler mevcuttur. Bu makalelerin birinde Salman (2014) Türkiye'de yapılan yayınların sayısının kurulan

üniversite sayısı ile doğru orantılı bir şekilde artmış olmasına rağmen Türk üniversitelerin bilimsel karnesinin yine de zayıf olduğunu belirtmiştir. 2001 yılında Türkiye kaynaklı yayınların dünya içindeki payı yüzde 0,84 iken, bu sayısı 2012’de yüzde 1,82 olmuş ancak bu artışa rağmen Türkiye dünya sıralamasında halen çok gerilerde kalmıştır. Bunun yanı sıra yapılan yayınların atıf oranında da gözle görülür bir düşüş görülmüştür. Bu durum bilimsel bilginin yeterince nitelikli olmamasından dolayı akademik dünyanın ilgisini çekmemesi ile açıklanmaktadır. Benzer bir tespit bu araştırmaya katılan Türk doktora öğrencileri tarafından da yapılmıştır.

Bozkurt (2021) tarafından yapılan bir diğer çalışmada ise bilimsel yayınların niteliği ve nitelik sorunlarına ilişkin akademisyenlerin görüşleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda bilimsel yayınlardaki nitelik sorunlarının yayınların içeriği, dergiler, akademisyenler, mevcut yapı, kültürel bağlam ve politik baskılar olmak üzere birçok nedene dayandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu araştırmanın sonucuyla da paralellik gösteren yayınların içeriğine ilişkin olarak akademisyenlerin araştırılacak konunun ve kullanılan yöntemin uyumsuzluğu, yöntemin bilinmemesi, *yayınlara özgün olmaması*, verilerin yeterli analiz edilememesi, çıkarıma dayalı bulguların olmaması, sonuçların iyi bir şekilde yorumlanamaması, diğer disiplin alanlarından kopuk olunması, toplumsal faydaya ilişkin önemin belirsiz olması ve çalışılan konuya ilişkin teorik altyapı eksikliği gibi olgulara işaret ettikleri görülmektedir. Aynı makalede ayrıca yayınların içeriği ile birlikte bu yayınların yer aldığı ve bilimselliğin koşullarından biri olan dergilerin de nitelik konusundaki sorunların bir parçası oldukları katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Bu bağlamda dergi yönetimi ve değerlendirme süreçlerine ilişkin editörlük ve hakemlik sorunlarına dikkat çekilmesi bu araştırmada belirtilen görüşlerle örtüşmektedir.

Morales ve arkadaşları (2021) tarafından yazılan bir makalede ise bireyci toplumlar olan Amerika ve Kanada’da yürütülen yayın politikalarının kaliteli yayınlar ile vasat yayınları ayırt etmede yeterince objektif olmadığı ve bu durumun başta bilimsel bilginin niteliği olmak üzere, akademisyenlerin istihdam edilmesinden akademide yükselmeye birçok konuyu doğrudan etkilediğini ifade edilmiştir. Gerek Türkiye’de gerekse yurt dışında akademik bilginin niteliğine ilişkin yapılan çalışmaların büyük oranda dergilerin hakemlik süreci ve yayın politikaları ile akademik bilginin niteliği veya niceliği arasındaki ayrıma odaklandıkları görülmektedir. Tablo 14’te 4’üncü alt problem kapsamında ele alınan doktora eğitiminde yaşanan sorunlara ilişkin Türk ve Amerikalı öğrencilerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 17.

Doktora Eğitiminde Yaşanan Sorunlara İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ						
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)		
Doktora Eğitimi Sürecinde Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşler	Bağımsızlık	Bireyci	Öğrencilere yeterince özgürlük tanınmaması	10	Doktora Eğitimi Sürecinde Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşler	Danışman bağımlı	Toplumcu	Danışman ile ilgili sorunlar	8		
			Akademik özgürlük yerine akademik baskı görmek	9				Yaşam ve çevre üzerinde kontrolü elde bulundurma inancı	Bireyci	Özel hayat – iş hayatı – eğitim hayatı arasındaki dengeyi sağlama sorunu	10
			Akademisyenlerin tavırları ve danışmanla yaşanan sorunlar	14						“Doktora eğitimi zor olmalı” anlayışının sebep olduğu sorunlar	5
	Sosyal etkiye duyarlılık	Toplumcu	Doktora yapanların yeterince teşvik edilmemesi	6		İhtiyaç halinde yardıma başvurma	Toplumcu	Enstitüden yeterince destek görememe	5		
			Bazı ders içeriklerinin işleniş tarzının öğrencilerin ilgisine hitap etmemesi	5				Sosyal çevreden yeterince destek görememek	6		
	Zorluk karşısında pes etme	Toplumcu	Ulaşım sorunu	Muhatap bulamamak		5	Sosyal etkiye duyarlılık	Toplumcu	Yalnızlık hissi	5	
				Yeterince kaynak bulamama		5			Diğer meslektaşların duyduğu kıskançlık hissi	3	
				İhtiyaç halinde yardıma başvurma		Toplumcu			Yeterince kaynak bulamama	5	Zaman ve zaman yönetiminde katılık
	Doktora eğitiminin bitirilmesi için bir süre sınırının olmaması	5									

Tablo 17.

Doktora Eğitiminde Yaşanan Sorunlara İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Doktora Eğitimi Sürecinde Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşler	Materyalist	Bireyci	Maddi sorunlar	5	Doktora Eğitimi Sürecinde Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşler	Bireysel kaygı	Bireyci	Zihinsel (Psikolojik) sorunlar	6
	Uluslararası	Bireyci	İngilizce bilmemek	10		Eleştirinin profesyonelce algılanması	Bireyci	Yeterince yapıcı dönütler alamama	5
	Zaman anlayışında esneklik	Toplumcu	Zaman yönetimi	5		Hesap verebilir olmama			2
	Tikelcilik	Bireyci	Belli bir alanda derinlemesine uzmanlaşmamak	4		Sosyal kaygı	Toplumcu	İnsanlardan izole olmak	5
	Öz değerlendirme	Bireyci	İstatistik bilgisinin yetersiz olması	3		İlerlemeci Yeniden Kurmacı	Bireyci	Profesörlerin seçtiği ancak öğrencinin ilgisine hitap etmeyen projelerde çalışmak	4
	Durağanlık	Toplumcu	Çok fazla ders yükü ve okunacak kaynağın olması	5		Kurumsal	Toplumcu	Doktoradaki aşamaların net olarak tanımlanmamış olması	3
	Danışman bağımlı	Toplumcu	Danışman hocanın nitel ve nicel analiz yöntemlerini bilmemesi	8		Durağanlık	Toplumcu	Doktora eğitimi sürecindeki aşırı ağır ders/iş yükü	3
	Yaşam ve çevre üzerinde kontrolü elinde bulundurma inancı	Bireyci	Okul-ev-iş dengesini kurmak zorunda olmak	5		Faydacı /Pragmatist	Bireyci	Doktora sonrası yeterince iş imkanının olmaması	5
	Ademi merkezîyetçi	Bireyci	Bürokratik engeller	9		Öz değerlendirme	Bireyci	Bir araştırmacı olarak kimlik sorunu yaşamak	4
						Özgün	Bireyci	Tez konusunun özgün ancak zor olması	3

Doktora eğitimi sürecinde yaşanan sorunlara ilişkin Türk ve Amerikalı öğrencilerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde farklı alt temalara karşılık gelen, bireyci ve toplumcu kodlarla eşleşen birçok alt temanın elde edildiği görülmektedir. Türk öğrencilerden elde edilen alt temalar incelendiğinde alt temaların 8'inin bireyci 6'sının ise toplumcu kodla eşleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Bireyci kodla eşleşen alt temalar arasında en fazla tekrar edilen alt tema “bağımsızlık” olurken frekans değerlerine göre bu alt temayı sırasıyla “uluslararası”, “ademi merkezîyetçi”, “öğrenci merkezli”, “materyalist”, “yaşam ve çevre üzerinde kontrolü elinde bulundurma inancı”, “tikelci” ve “özdeğerlendirme” alt temaları izlemiştir. Toplumcu kodla eşleşen alt temalar incelendiğinde ise en fazla tekrar edilen alt temanın “sosyal etkiye duyarlılık” olduğu görülmektedir. Bu alt temayı sırasıyla “ihtiyaç halinde yardıma başvurma”, “danışman bağımlı”, “zorluk karşısında pes etme”, “zaman anlayışında esneklik” ve “durağanlık” alt temaları izlemiştir. Katılımcıların verdiği yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö11: *“İstemedim bazı konuları anlatmak zorunda kalıyoruz. Bazı hocalarla bir takım iletişim problemleri yaşadık. Hocaların tarzları, tavırları bazen farklı olabiliyor. Bazen kendinizi çok küçük düşürülmüş hissediyorsunuz. Örneği bazı hocaların yanına gittiğinizde size “Çık dışarıda 5 dakika bekle” diyor. Siz de sonuçta yetişkin bir bireysiniz ve size bu şekilde davranılması hoş olmuyor. Yani iletişim problemleri diyebilirim genel manada. Ayrıca derslerle ilgili bazı sıkıntılar yaşadım. Anlatmak istemediğim konuyu anlatıyorum. Herhangi bir konudan nefret ediyorum. O konuya yoğunlaşmak istemiyorum ama o slaytları hazırlamak 10 saatimi alıyor, ilgilenmediğim, istemediğim bir konu ile ilgili hazırlık yapıyorum. Gönülsüz ve isteksiz bir şekilde yapıyorum bu hazırlıkları. Bence bu da büyük bir sorun benim için. Onun dışında gidip gelme şehir dışından doktora derslerine gidip gelme sorun olabiliyordu. Bazen bir soru için enstitüye ulaşmak zorundasınız ama enstitüde kimseye ulaşamıyorsunuz veya kime ulaşacağınız belli değil. Soruya cevap alamıyorsunuz. Bunlar karşıma çıkan sorunlar oldu genel manada”.*

Ö3: *“Birincisi uzaktan eğitim yapmak, yani aynı şehirde olamamak. Bazı çalışmalarımı yaparken sadece danışmanım değil, derslerimi aldığım hocalara da ulaşmakta sıkıntı yaşadım. Bir makale çalışıyoruz, bildiri ya da seminere çalışıyorsunuz bir noktada işin içinden çıkamadığınızda hocanızla oturup yaşadığınız sıkıntıyı paylaşma ihtiyacı duyuyorsunuz ama uzakta olduğumuz için bunu yapamıyorsunuz. Bence bu büyük bir problem oldu benim için. İkincisi kaynak bulmakta sıkıntı çekiyorum. Çünkü bizim alanda farklı kaynaklara erişme konusunda sıkıntı var. Bilimsel kaynak konusunda özellikle sıkıntı yaşıyoruz. Bu doktora eğitimini ciddi manada sekteye uğratıyor. Üçüncü olarak da yüksek lisans ya da doktora fark etmez, maddi ve finansal sorunlar diyebilirim. Maddiyat çok önemli. Yüksek lisans ve doktora da para harcıyor. Siz Amerika'ya gittiniz, Amerika da gördünüz Amerika'da öğrencilere belli*

bir burs veriliyor. Ayrıca öğrencilerin kampüs içi ve dışı kaynaklara erişim sorunu yok. Bir erişim şifresi ile milyonlarca kitap tez makale bildiriye ulaşabiliyorlar. Ama benim ülkemde bunu sağlayamıyoruz. Ben milli eğitimde çalışıyorum. Doktora eğitiminden herhangi bir ek gelir almıyorum. Maaşımın belli 1 miktarını ben eğitim için harcıyorum. Doktorayı bitirsem maaşıma sadece 200 lira zam verecekler. Ayrıca eğitim ödeneği olmadığı için maddi olarak sıkıntı yaşıyorum. Bir de İngilizce sorunu yaşıyorum. Doktora seviyesine geldik ama hala İngilizce makale okumakta ve yazmakta zorlanıyorum. O yüzden kaynaklarım sınırlı oluyor. İngilizce seviyem daha iyi olsaydı şu an farklı çalışmalar yapabilir veya uluslararası çalışmalardan daha çok yararlanırdım”.

Amerikalı öğrencilerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde ise bireyci bir kültürde yetişmelerine rağmen yaptıkları değerlendirmelerden elde edilen alt temalar incelendiğinde, Türk öğrencilerden elde edilen bulguların tam tersi bir durum ortaya çıkmaktadır. Amerikalı öğrenciler doktora eğitiminde yaşanan sorunlara ilişkin 7’si toplumcu 6’sı bireyci kodla eşleşen 13 alt tema altında bu soruyu yanıtlamışlardır. Toplumcu koda karşılık gelen alt temalar incelendiğinde en yüksek frekans değerine sahip olan alt temanın “ihtiyaç halinde yardıma başvurma olduğu” görülmektedir. Bu alt temayı frekans değerlerine göre sırasıyla “zaman ve zaman yönetiminde katılık”, “sosyal etkiye duyarlılık”, “danışman bağımlı”, “sosyal kaygı”, “kurumsal” ve “normatif” alt temaları izlemektedir. Amerikalı öğrencilerden elde edilen yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö7: *“Kişisel sorunlar kesinlikle devreye giriyor. Ayrıca, bir danışmanın çok serbest olduğu ve daha talepkar olmadığı veya öğrencilerinden ne zaman veya nasıl daha fazlasını bekleyeceğini bilmediği zaman, bunun büyük bir sorun olabileceğini söyleyebilirim”.*

Ö13: *“Daha önce tek bir danışman ile çalışmanın öneminden bahsetmiştim. Ben de ilk başta bir profesörle çalışmaya başladım ancak daha sonra bölümümüzden ayrıldı ve iki yıl boyunca çoğunlukla kampüste değildi. Yani ulaşılabilir değildi. Onunla konuşamazdım. Kendisinden herhangi bir destek alamadım. Onunla sohbet ettiğimde ilginç bir insandı. Onunla konuşmaktan zevk alırdım, ama o çoğu zaman ortalıkta yoktu. Bunun benim için anlamı, birçok şeyi kendi başıma çözmem gerektiği idi. Bir öğrenci olarak öğretim üyesine gerçekten bağlı değilseniz, işleri kendi başına yapıyorsunuz ve bu doktora sürecini uzatıyor. Daha önce de söylemiştim, fazla motivasyonum olmamasının sebeplerinden biri, sürecin planladığımdan çok daha uzun sürmesiydi ve uzun sürmemin sebeplerinden biri de birçok şeyi kendi başıma yapmak zorunda kalmam oldu”.*

Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerinin doktora eğitimi sürecinde yaşadıkları sorunlara ilişkin yanıtları incelendiğinde, her iki ülke katılımcılarından hem bireyci hem de toplumcu kodlara karşılık gelen farklı yanıtlar elde edildiği görülmektedir. Türk öğrencilerin en büyük sorun olarak gördüğü konuların başında kendilerine yeterince akademik özgürlük tanınmaması ve sürekli akademik baskıya maruz kalmaları gelmektedir. Danışman seçimi sürecinden TİK üyelerinin oluşturulmasına, programda alınacak derslerin belirlenmesi sürecinden derslerin işleme yöntemine kadar birçok konuda kendi fikirlerinin alınmamasını süreci etkileyen problemler olarak görmektedirler. Toplumcu kültürlerin yapısı gereği sosyal etkiye karşı duyarlılık gösteren Türk öğrenciler akademisyenlerin olumsuz tavırlarından ve çevrelerinden yeterince destek görmüyor olmaktan çok çabuk etkilenmekte ve hemen demoralize olmaktadır. Bu durum onların zorluklarla başa çıkabilme dirayetlerini de sekteye uğratmaktadır. Nitekim ifade edilen zorluklardan birisi de doktora yaptıkları il ile yaşadıkları ilin farklı olmasıdır. Bu durum öğrencileri bedenen ve madden zorlamakta ve doktora yapma motivasyonlarını etkilemektedir. Benzer bir tespit araştırmanın daha önceki bölümlerinde de yinelenmiştir.

Türk öğrenciler yaşanan sorunları sadece dışsal faktörlere bağlamamakta, bir takım öz eleştirel ifadeler de beyan etmektedir. Özellikle yabancı dil ve istatistik bilgisi eksikliğinin, okul-ev-iş dengesini iyi kuramamanın ve zamanı iyi yönetememenin de doktora sürecinde karşılıklı problem olarak çıktığını ifade etmişlerdir. Geçmiş eğitim alışkanlıklarının yansımaları olarak görülebilen ve toplumcu kültürlerde bilgi aktarımı yapacak bir otorite arayışının tezahürü olan bir diğer husus da doktora seviyesine dahi gelmiş olsalar bile öğrencilerin hala danışmanlara ve akademisyenlere aşırı bağlı olmalarıdır. Danışmanlarını “her şeyi bilmesi gereken” kişiler olarak konumlandırıyor olmaları öğrencileri araştırma sürecinde danışmanlarından tüm araştırma yöntemlerine vakıf olmaları gerektiğine yönelik bir beklentiye sokmaktadır. Bu beklentisi karşılanmayan öğrenciler bu durumu doktora eğitimi sürecinde bir sorun olarak görmektedir. Benzer bir değerlendirme ders yükü ve derslerde verilen okuma ödevleri ile ilgili de yapılmıştır. Türk öğrenciler çok fazla okuma yapıyor olmasını bir problem olarak görmektedir. Öte yandan, katılımcılardan bazıları doktora programının çok fazla genel olduğunu, alanın özeline inmekte zorlandığını ve bu durumun uzmanlaşma sorununa yol açtığını dile getirmişlerdir. Bu problemi çözebilmek adına doktora derslerinin yanı sıra özel kurum ve kuruluşlardan uzmanlaşmak istedikleri alana yönelik ücretli eğitimler aldıklarını ve bu durumun maddi olarak kendilerine ilave yük getirdiğini

ifade etmişlerdir. Türk doktora öğrencilerinin üzerinde durduğu bir diğer sorun ise doktora sürecinde karşılaştıkları bürokratik engeller olmuştur. İhtiyaç duyduklarında muhatap bulamamak, muhatap bulsalar bile önlerine çıkarılan mevzuatlar ve bürokratik talepler öğrencilerin süreç içerisinde farklı sorunlar yaşamasına yol açmaktadır.

Amerikalı doktora öğrencilerinin doktora sürecinde yaşadığı sorunlara bakıldığında Türk öğrencilerin verdiği yanıtlara benzer bazı ifadeler kullandıkları görülmektedir. Amerikalı öğrenciler de özel hayat ile akademik hayat arasında denge kurmakta zorlandıklarını, danışmanları ile bazı sorunlar yaşadıklarını, doktora eğitimi sürecinde çok fazla ders ve iş yükü ile uğraşmak zorunda olduklarını ve zaman yönetimi konusunda sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Zaman yönetimi alt teması altında Amerikalı öğrencilerin değindiği önemli bir husus da doktorayı bitirmek için süre sınırının olmamasıdır. Türkiye’de süre sınırının olması öğrenciler üzerinde önemli bir baskı oluştururken Amerika’da süre sınırının olmamasına rağmen öğrencilerin bu durumdan şikayetçi olması kayda değer bir konudur. Bu durum Amerikalı öğrencilerin geleceği planlama ve öngörülebilirlik gibi bireycilikle açıklanabilen refleksler sergilemeleri ile açıklanabilir. Amerikalı öğrenciler bireyci bir kültürde yetişmiş olmanın zemin hazırladığı yalnızlık hissi, ihtiyaç halinde yeterli desteği görememe, insanlardan izole olma ve bunlardan kaynaklı psikolojik sorunlar yaşama durumunu doktora sürecinde önemli bir sorun olarak görmekteirler. Bu noktada “kıskançlık” kavramına ayrı bir parantez açmakta fayda vardır. Nitekim katılımcılardan bazıları diğer arkadaşlarının veya meslektaşlarının kendilerine karşı kıskançlık duyduğunu ifade etmişlerdir. Her bireyin kendinden sorumlu olduğu ve bireysel başarının önemsendiği Amerikan toplumunda özellikle de eğitimin en üst basamağına gelmiş bireylerin birbirine karşı kıskançlık beslemesi oldukça ilginç olsa da kültürün her alandaki rekabetçi yapısı bu durumu açıklayabilmektedir. Katılımcılardan bazılarının doktora sonrasında yeterince iş imkanının olmamasından şikâyet etmesi rekabet ortamının ne denli katı olduğunu göstermektedir. Bu rekabet ortamında öğrencilerin birbirleri ile yarışması kıskançlık, yardımlaşmaya kapalı olma ve birbirinden bilgi saklama gibi tutumlar sergilemelerine yol açmaktadır.

Amerikalı öğrencilerin bireyci özelliklerini net olarak görebildiğimiz bir diğer konu da eleştiriye açık olmanın da ötesine geçerek eleştirilebilmeyi ve hesap verebilir olmayı talep etmeleridir. Türk öğrenciler akademisyenlerden veya danışmanlarından gelen eleştirilere daha duygusal yaklaşabiliyorken Amerikalı öğrenciler bu eleştirileri kişisel gelişimleri ve tez çalışmalarını adına önemsemektedir.

Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerinin doktora sürecinde yaşadıkları problemlere ilişkin yanıtları genel olarak değerlendirildiğinde birbirine benzer sorunlar yaşadıkları gibi, bireyci ve toplumcu kültüre ait olmanın getirdiği farklı sorunlar yaşadıkları da görülmektedir. Başka bir ifadeyle, Türk öğrenciler toplumcu kültürün getirdiği bazı sorunlardan şikâyet ederken Amerikalı öğrenciler ise bireyci bir kültürde yaşıyor olmanın yarattığı bir takım problemlerden muzdarip olmaktadır. Bu durum bireylerin içinde yaşadığı kültürün yansımalarına özel ve eğitim hayatlarının hemen hemen her döneminde maruz kalabileceklerini ve etkilerini hissedebileceklerini göstermektedir.

Doktora eğitimi sürecinde yaşanan sorunlara ilişkin yerli ve yabancı literatürde bazı çalışmalara rastlamak mümkündür. Bu çalışmaların birinde Özmen ve Güç (2013) doktora öğrencileri ile doktora eğitimi ile ilgili yaşanan zorluklar ve baş etme stratejilerine ilişkin bir durum çalışması yürütmüş ve bu araştırma ile paralellik gösteren bazı sonuçlar elde etmiştir. Söz konusu araştırmaya katılan 10 doktora öğrencisinin verdiği yanıtlar incelendiğinde en fazla karşılaşılan sorunların “zaman, iş yükü, özel hayat, ulaşım, deneyim, danışman, İngilizce, maddi, veri tabanı, alan hâkimiyeti ve dersler ve diğer” alt temaları altında toplandığı ve bu alt temaların büyük bölümünün bu çalışmada bulunan alt temalar ile benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Arastaman ve arkadaşları (2020) Türkiye'nin farklı üniversitelerinde doktora eğitimine devam eden 25 katılımcı ile “Eğitim Yönetimi Alanında Doktora Öğrencisi Olmak: Lisansüstü Öğrencilerin Bakış Açısından Fenomonolojik Bir İnceleme” başlıklı nitel bir araştırma yürütmüşlerdir. Elde edilen bulgular incelendiğinde katılımcıların verdiği yanıtların “doktora programına yönelik sorunlar”, “iş yaşamıyla ilişkili sorunlar” ve “diğer sorunlar” olmak üzere 3 alt kategori altında toplandığı görülmektedir. Doktora programına yönelik sorunlar bağlamında “ders programı”, yabancı dil eksikliği”, “ders yükünün fazlalığı”, “yönetmelikle kısıtlanan ders süresi”, “verilen ödevlerin fazlalığı”, “yöntem/istatistik bilgisinde yetersizlik”, “danışmanlar ve öğretim üyeleriyle yaşanan sorunlar” ve “veri” olmak üzere sekiz kod; iş yaşamı ile ilgili sorunlar bağlamında “izin alma zorluğu” ve “iş hayatı ile birlikte doktora yapma” olmak üzere iki kod; diğer sorunlar bağlamında ise “ulaşım”, “zaman yetersizliği”, “stres”, “ilerleyen yaş” ve “destek görememe” olmak üzere beş kod belirlenmiştir. Söz konusu kodlar incelendiğinde bu çalışmada belirlenen sorunlarla büyük oranda örtüşen sorunların ifade edildiği görülmektedir.

Doktora sürecinde yaşanan sorunlara ilişkin yurt dışında yürütülen çalışmalardan birinde Terentev ve arkadaşları (2021) Türkiye gibi toplumcu bir yapıya sahip olan Rusya'daki doktora eğitimi sürecini ve bu süreçte yaşanan sorunları incelemiştir. Rusya'da bulunan 16 farklı üniversitede öğrenim gören toplam 2034 doktora öğrencisi ile kurumsal bir çevrimiçi anket aracılığıyla elde edilen sonuçlara göre Rus öğrencilerin doktora programları bağlamında yaşadığı belli başlı problemlerin “etkisiz danışmanlık süreci”, “maddi problemler ve ücretli bir iş bulma zorunluluğu” ve “zorlu gereksinimler ve bunları yerine getirecek yeterlilik eksikliği” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu bulguların tamamının bu araştırmadan elde edilen sonuçlarla örtüştüğü görülmektedir.

Lubbe ve arkadaşları (2005) tarafından kaleme alınan bir diğer makalede ise doktora öğrencilerinin süreç içerisinde karşılaştıkları problemlerin kaynağı ele alınmış ve bu sorunların genel olarak; (1) öğrencilerin bölümlerinden gelecek desteğe bağlı olmaları, (2) proje yönetim becerilerinin eksikliği, (3) danışmanla ilgili sorunlar, (4) elektronik kaynaklara aşırı bağlı kalmak, (5) araştırma sürecini iyi yönetememek, (6) etkili bir kontrol mekanizması eksikliği, (7) doktora öğrencilerinin statü sorunu, (8) stresle baş etmekte zorlanmak ve (9) kendine, ailesine ve arkadaşlarına zaman ayıramamak olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Söz konusu bulgular arasında da bu araştırmadan elde edilen bulgularla örtüşen bulgular olduğu görülmektedir. Gerek ulusal gerekse uluslararası çalışmalardan elde edilen bulgular ile bu araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde özellikle danışman ile ilgili konular, zaman yönetimi, özel hayat ve iş hayatı ile doktora sürecini dengeli yürütememek ve maddi problemlerin büyük oranda ortak sorunları teşkil ettiği görülmektedir.

Dördüncü alt problem kapsamında katılımcılara yöneltilen bir diğer soru ise bir önceki sorunun devamı niteliğindedir. Doktora sürecinde yaşanan sorunları tespit eden katılımcılardan bu sorunların çözümüne yönelik olarak ne tür adımların atılması gerektiğini düşündüklerine ilişkin görüşlerini beyan etmeleri istenmiştir. Katılımcıların verdiği yanıtlardan elde edilen alt tema ve kodlar Tablo 18'de sunulmuştur.

Tablo 18.

Doktora Eğitiminde Yaşanan Sorunların Çözümüne Yönelik Çözüm Önerilerine İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ						
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)		
Doktora Eğitimi Sürecinde Yaşanan Sorunların Çözümüne İlişkin Görüşler	Tikelcilik	Bireyci	Alan içerisinde uzmanlaşmaya gidilmesi	5	Doktora Eğitimi Sürecinde Yaşanan Sorunların Çözümüne İlişkin Görüşler	Sosyal kaygı	Toplumcu	Doktora yaptığını diğer meslektaşlara/insanlara söylememek	3		
	Öğrenci merkezli	Bireyci	Öğrencilere özgürlük tanınarak ilgi ve isteklerinin dikkate alınması	6		İhtiyaç halinde yardıma başvurma	Toplumcu	Doktora öğrencileri için etkili bir destek sisteminin kurulması	10		
			Doktora öğrencileri için özel bir veri tabanı kurulması	5							
	Bağımsızlık	Bireyci	Üniversitelerin tam bağımsız kurumlar olması	10		İlke	Bireyci	Danışman-öğrenci-tez komitesi ilişkisini düzenleyen standartların geliştirilmesi	10		
	Yönlendirici	Bireyci	Akademisyenlere öğrenci psikolojisi ile ilgili eğitim vermek	6				Yapısal şeffaflık	4		
	Öğrenmeyi destekleyen	Bireyci	Doktora programlarının yaygınlaştırılması	4				Normatif	Toplumcu	Doktora eğitiminin bitirilmesi için süre sınırlamasına gitmek	5
	Maddi destek	Bireyci	Doktora öğrencilerine statü ve haklar verilmesi	6						Doktora öğrencileri için bir el kitabı hazırlamak	3
						Yatay iletişim	Bireyci	Doktora öğrencilerine bürokratik esneklik sunmak	7	Tez yazımında gerekli olan araştırma becerilerinin derslere dahil edilmesi	4
	Gruplar arası iş birliği	Toplumcu	Eski öğrencilerin yeni öğrencilerle eşleştirilmesi	7						Diğer doktora öğrencileri ile iş birliği zemini kurmak	4

Tablo 18.

Doktora Eğitiminde Yaşanan Sorunların Çözümüne Yönelik Çözüm Önerilerine İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

		TÜRKİYE			AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Doktora Eğitimi Sürecinde Yaşanan Sorunların Çözümüne İlişkin Görüşler	Maddi destek	Bireyci	Doktora yapan devlet memurlarına maddi ve manevi teşvik vermek	8	Doktora Eğitimi Sürecinde Yaşanan Sorunların Çözümüne İlişkin Görüşler	Maddi destek	Bireyci	Öğrencilere daha fazla finansal destek sunmak	5
			Doktora burs programlarının ve kapsamlarının artırılması	5					
	Seçici	Bireyci	Doktora ders sayısı ve kapsamının daraltılması	7		Toplum merkezilik	Toplumcu	Profesörlerin kariyerlerinden ziyade toplumun sorunlarını merkeze almak	4
			Tez danışmanları için standartların getirilmesi	10				Disiplinerarası	Bireyci
	Sosyal etkiye duyarlılık	Toplumcu	Toplumun kadına olan bakış açısının değiştirilmesi	3		Yönlendirici	Bireyci	Öğrencilere zamanında ve etkili dönütler sunmak	5
	Teknolojik objelere değer verme	Bireyci	Yükseköğretimde uzaktan eğitimin yaygınlaştırılması	3					
	Demokratik	Bireyci	Eğitim-siyaset ilişkisinin ortadan kaldırılması	8					
			Danışman atama ve değiştirme esaslarının öğrenci merkezli olması	10					

Doktora eğitiminde yaşanan sorunların çözümüne ilişkin Türk öğrencilerin verdiği yanıtlar incelendiğinde toplam 13 alt tema altında kategorize edilen oldukça çeşitli öneriler sundukları görülmektedir. Öneriler bağlamında en dikkat çeken unsur ise alt temaların neredeyse tamamının bireyci koda karşılık gelen ifadeler içerdiği'dir. Sadece “sosyal etkiye duyarlılık” alt teması toplumcu kod ile eşleşmiş olup geriye kalan 12 alt tema bireyci kod ile eşleşmektedir. Bireyci kodla eşleşen alt temaların frekans değerleri incelendiğinde en sık tekrar edilen alt temanın “demokratik” olduğu, bu alt temayı sırasıyla “maddi destek”, “öğrenci merkezli”, “normatif”, “bağımsızlık”, “seçici”, “yatay iletişim”, “yönlendirici”, “destek”, “tikelcilik”, “öğrenmeyi destekleyen” ve “teknolojik objelere değer verme” alt temalarının izlediği sonucuna ulaşılmıştır. Türk doktora öğrencilerinin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö16: *“Bazı programlar için hemen hemen her şehirde doktora ve yüksek lisans programları açılmalıdır. Kaynak ile ilgili sorunun çözümü için üniversite kütüphaneleri ve veri tabanları YÖK tarafından belli bir standarta oturtulmalıdır. Özellikle doktora öğrencilerine yönelik olarak bir ayrıcalık tanınmalı ve doktora öğrencileri için ulusal ve uluslararası kaynakların tarandığı özel bir veri tabanı kurulabilir. Maddi sorunun çözümü için de Millî Eğitim Bakanlığı başta olmak üzere tüm özel ve devlet kurumları doktora yapan personeline maddi ve manevi destek sağlamalıdır. Ayrıca doktora burs programları ve bursların miktarı ile kapsamı genişletilmelidir”.*

Ö8: *“Birinci sorunun kolay bir çözümü yok. Çünkü toplumun kadınlara bakış açısı çok farklı. Belki zamanla kadınlara daha fazla değer verilmesi veya kadınların eğitiminin yaygınlaştırılması ile çözülebilecek bir sorun. İkinci sorunun çözümü ile ilgili uzaktan eğitim bir çözüm olarak sunulabilir. Aslında yaşadığımız pandemi süreci eğitimde yüze gelmenin çok da önemli olmadığını, aslında yüksek lisans ve doktora gibi eğitimlerin uzaktan da yapılabileceğini gösterdi. İnsanlar şu an yüze gelmeden de fiziksel mekânı paylaşmadan da eğitimlerine devam edebilirler. Bu durumu gördük. Üçüncü sorunun cevabı olarak da aslında Türkiye’de araştırmacı kimliği olan insanlara daha fazla esneklik tanınması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bir araştırma yapmak istediğim zaman “şuradan izin al buradan izin al” gibi bir sürü prosedür çıkıyor karşınıza. İzin alsanız bile katılımcılar o süreci dahil olmak istemiyor. Çünkü bir okula gidip araştırma yapmak istediğim zaman size hiçbir zaman “size 2 saat ayıralım da araştırmanızı yapın” denmiyor. Hoca izin verirse, öğretmen müsaade ederse araştırmanızı yapıyorsunuz çünkü öğretmenler derslerini vermek istemiyorlar. O yüzden araştırma yapmak isteyen bireylere daha fazla esneklik sağlanabilir. Sonuçta yine gönüllük esası temel alınacaktır”.*

Aynı konuya ilişkin Amerikalı doktora öğrencilerinin verdiği yanıtlar incelendiğinde ise Türk öğrencilerden elde edilen yanıtlardan daha sade ve toplumcu kodun ağırlıkta olduğu öneriler dile getirildiği görülmektedir. Nitekim elde edilen dokuz alt temanın beşinin toplumcu dördünün ise bireyci koda karşılık geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Bireyci koda karşılık gelen alt temalar içerisinde en sık tekrar edilen alt tema “ilke”, toplumcu koda karşılık gelen alt temalar içerisinde en sık tekrar edilen alt tema ise “normatif” olmuştur. Bu alt temaları sırasıyla “gruplar arası iş birliği”, “ihtiyaç halinde yardıma başvurma”, “maddi destek”, “disiplinerarası”, “yönlendirici”, “toplum merkezli” ve “sosyal kaygı” alt temaları takip etmektedir. Amerikalı doktora öğrencilerinden elde edilen yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö11: *“Çok güzel bir soru. Önerebileceğim şeylerden biri (çünkü dediğim gibi bunu kendi başıma yapmaya başladım kimse bana söylemedi) özellikle programa girerken doktora yaptıklarını kimseye söylememeleri. Tam zamanlı öğrencilere ve hatta yarı zamanlı öğrencilere çok yardımcı olacağını düşündüğüm diğer bir şey de tüm üniversitelerin, öğrencilerin yardıma ihtiyaç duyduklarında gidebilecekleri bir Psikolojik Rahatlama Merkezinin veya Bölümünün olması. Kurum içinde kendilerine yardımcı olacak destek sistemlerine ihtiyaç duyan o kadar çok öğrenci var ki. Lisansüstü programlarda bunu pek göremiyorum. Lisansüstü programların öğrencilerin destek sistemlerinin yerinde olduğunu bilmelerini sağlamaları gerektiğini düşünüyorum”.*

Ö4: *“Sorunların çözümüne katkı sunacak şeylerden birisinin bölüm tarafından yapısal şeffaflık sunulması olduğunu düşünüyorum. Öğrencilerin birbirleriyle etkileşim fırsatlarına sahip olmalarını sağlamak için yapısal olarak iş birliğinin desteklenmesi gerektiğini düşünüyorum. Bazı insanlar danışmanlarıyla olan ilişkileri yönetmekte gerçekten zorlandılar ve bence danışman-öğrenci ilişkisinin nasıl olması gerektiğine ve içermesi gerektiğine dair bazı standartlar insanlara yardımcı olabilir”.*

Türk ve Amerikalı öğrencilerin yanıtlarına bakıldığında Türk öğrencilerin bireyci, Amerikalı öğrencilerin ise toplumcu eğilimleri ağır basan önerilerde bulunduğu görülmektedir. Bu durum bir önceki tabloda yaptıkları tespitlerle örtüşmektedir. Türk öğrenciler doktora sürecinde kendilerine yeterince bağımsızlık tanınmadığının sorun olduğunu ifade etmiş ve buna çözüm önerisi olarak eğitim-siyaset ilişkisinin ortadan kaldırılmasını, üniversitelerin tama bağımsız kuruluşlar olmasını ve başta danışman atama süreci olmak üzere kendilerini ilgilendiren tüm konularda daha fazla demokratik bir yaklaşım sergilenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Yine bir önceki soruda maddi imkanların yetersizliğini bir sorun olarak tanımlayan Türk öğrenciler bunun çözümü için

doktora yapan devlet memurlarına maddi ve manevi teşvik verilmesini ve doktora burs programlarının ve kapsamalarının artırılmasını talep etmişlerdir. Danışman ve akademisyenlerle yaşanan sorunlara atıfta bulunan katılımcılar bu sorunun çözülebilmesi için tez danışmanlığı ve TİK üyeliği gibi hususlarda kurumlar tarafından bir standart belirlenmesini gerektiğini savunmaktadır. Bu önerinin uzantısı olarak görülebilecek bir diğer öneri ise akademisyenlere ve özellikle de tez danışmanlarına öğrencilerin psikolojisini anlamalarına yönelik eğitimler verilmesi gerektiğidir. Nitekim katılımcılar akademisyenlerin kendilerine olan olumsuz tavırlarından etkilendiklerini ve bu nedenle doktora programını bırakmayı düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bu tür bir tespit ve buna yönelik öneriler Türk öğrencilerin eleştiriyi kişisel algılama eğiliminde olduğunu ve sosyal etkiye son derece duyarlı olduğunu bir kez daha göstermektedir.

Özellikle şehir dışından doktora programına gelen öğrencilerin ifade ettiği bir diğer husus da doktora programlarının yaygınlaştırılması gerektiğidir. Ülkemizde son yıllarda birçok üniversite kurulmuş olmasına rağmen büyük denilebilecek şehir ve üniversitelerde dahi belli başlı doktora programlarının olmadığı görülmektedir. Bu durum öğrencileri şehir dışında doktora yapmaya mecbur kılmış ve maddi ve manevi olarak öğrencilerin yıpranmasına zemin hazırlamıştır. Bu nedenle katılımcılardan bazıları doktora programlarının yaygınlaştırılması gerektiğini önerirken bazıları ise bunun mümkün olmadığı durumlarda uzaktan eğitim yoluyla öğrencilerin buldukları illerde doktora yapmalarına imkân tanınmasını önermiştir. Bu öneriyi etkileyen en önemli unsurun pandemi sürecinde derslerin uzaktan eğitim şeklinde yapılması ve yüz yüze eğitim ile elde edilen maksadın uzaktan eğitim ile de elde edilmiş olmasıdır. Öte yandan bu durumun etkinliğinin akademisyenler ve öğrenciler nazarında değerlendirilmesi gerektiği ve ayrı bir çalışma konusu olduğu da katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Doktora programlarının oldukça genel yapılandırıldığını belirten Türk katılımcılar tikelci bir yaklaşım sergileyerek alan içerisinde uzmanlaşmaya gidilmesini ve doktora programlarındaki ders sayılarının azaltılarak daha derinlemesine içeriklerle derslerin tasarlanmasını önermişlerdir. Tüm bunlara ek olarak doktora öğrencileri için özel veri tabanlarının kurulması, özel bir statü sunularak imkanlarının genişletilmesi ve kendilerine çıkartılan bürokratik engellerin sadeleştirilerek araştırma yapma süreçlerinin kolaylaştırılması hususları da katılımcıların sunduğu öneriler arasında yer almaktadır.

Amerikalı öğrencilerin doktora eğitiminde yaşanan sorunların çözümü için en fazla üzerinde durdukları konuların başında danışman-öğrenci-tez komitesi ilişkisini düzenleyen standartların geliştirilmesi ve yapısal şeffaflığa daha fazla önem verilmesi

gibi ilkesel konular gelmektedir. Toplumcu kùltürlere kıyasla daha açık, Şeffaf ve hesap verilebilirliğe önem veren bireyci ÷lke toplumları için bu tür bir öneri dikkate değerdir. Bu bağlamda Amerikalı öğrencilerin de Türk öğrencilere benzer bir beklenti içerisinde oldukları söylenebilir. Bir önceki soruda Amerikalı öğrenciler doktora eğitiminin süre sınırına tabi olmamasını sorun olarak gördükleri ifade edilmiş olup bunun çözümü için katılımcılar doktoranın bir süre sınırına tabi olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda Türk öğrenciler ile Amerikalı öğrenciler tamamen zıt bir görüş sergilemişlerdir. Nitekim Türk öğrenciler için süre sınırının olması stres kaynağı olarak görülürken Amerikalı öğrenciler için ise bu durum geleceği planlamalarına engel olarak değerlendirilmektedir. Bu iki farklı değerlendirmenin bireyci ve toplumcu kùltürlerin gelecek planlamasına ve zaman mefhumuna bakış açıları arasındaki farktan kaynaklandığı söylenebilir. Amerikalı öğrencilerin normatif beklenti içerisinde olduğu bir diğer konu da doktora öğrencileri için süreci açıklayan bir el kitabının hazırlanmasıdır.

Amerikalı doktora öğrencilerinin bireyci ve rekabetçi kùltür yapısından mustarip olduklarını yansıtan en önemli çözüm önerileri olarak gruplar arası iş birliğine ve ihtiyaç halinde yardıma başvuracak mercilerin varlığına vurgu yapan değerlendirmeler gösterilebilir. Nitekim eski öğrencilerin yeni öğrenciler ile eşleştirilmeleri, diğer doktora öğrencileri ile iş birliği zeminin kurulması ve doktora öğrencileri için etkili bir destek sisteminin kurulması katılımcıların diğer bireylerden izole bir şekilde süreci yürütmek istemediklerinin ve süreç içerisinde yalnız kaldıklarının bir göstergesidir. Doktora yaparken maddi ve manevi olarak zorlanan öğrenciler bu süreçte diğer öğrencilerle iş birliği yaparak ve profesyonel yardım alarak bu süreci kolaylaştırma arayışındadırlar. Bu türden arayışlar da bireyciliğin getirdiği aşırı rekabetçilik ve iş birliğine kapalı olma durumlarının öğrencilerde rahatsızlık yarattığını bir işareti olarak değerlendirilmektedir. Bu durumu destekleyen bir diğer tespit de öğrencilerin doktora yaptıklarını diğer meslektaşlarına/arkadaşlarına söylemekten çekinmeleri ve bunun kendilerine zarar verebileceğini düşünmeleridir. Amerikan toplumu için bu tespit oldukça Őaşırtıcıdır. Nitekim toplumcu kùltürlere kıyasla bireyci kùltürlerde kıskançlık ve çekememezlik gibi duyguların daha sönük kaldığı veya bastırıldığı, bireysel başarıyı etkileyecek düzeyde baskın olmadığı beklenmektedir. Bu tür bir tespitin frekans değeri düşük olmasına rağmen dikkate değer olduğu söylenebilir. Profesörlerin kariyerlerinden ziyade toplumun sorunlarını merkeze almaları gerektiği yönündeki çözüm önerisi de araştırma açısından dikkate değer bir bulgudur. Bu tespite yol açan gerekçelerin başında Amerikalı akademisyenlerin kurumlarında çalışmaya devam edebilmeleri ve sözleşmelerini

yenileyebilmeleri için sürekli üretim halinde olmaları gerektiği ve bu durumun akademisyenler üzerinde baskı yaratarak daha pragmatist davrandıkları gelmektedir. Benzer bir tespit araştırmanın ilerleyen bölümlerinde Amerikalı akademisyenler tarafından da dile getirilecektir.

Doktora eğitiminde yaşanan sorunların çözümüne yönelik olarak yerli ve yabancı literatürde yapılmış bazı çalışmalara rastlamak mümkündür. Balı ve Dönmez (2018) tarafından İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında öğrenim görmekte olan 22 doktora öğrencisi ile Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı doktora öğrencilerinin karşılaştıkları problemler ve çözüm önerileri üzerine yaptıkları araştırmada bu çalışma ile örtüşen sonuçlara ulaşılmıştır. Söz konusu araştırmaya katılan doktora öğrencileri yaşadıkları problemlerin çözümü için online ders imkânının artırılması, yabancı kaynakların kullanımı, doktora yapan devlet memurlarının yasal izne tabi olmaları, ekonomik giderler için ödenek sağlanması, ders ve danışman seçiminde öğrencilere özgürlük tanınması, değerlendirmelerin nesnel ve standartlara bağlı yapılması, alan içerisinde uzmanlaşmaya gidilmesi ve sürecin tamamı için “doktora tanıtım kitapçığı” hazırlanması gibi bu çalışmada da elde edilen bulgularla örtüşen öneriler sundukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda dikkat çeken tek fark söz konusu çalışmada Türk öğrenciler tarafından ifade edilen “doktora tanıtım kitapçığı” önerisinin bu araştırmada Amerikalı öğrenciler tarafından ifade edilmiş olmasıdır.

Çepni ve arkadaşları (2018) tarafından yapılan bir diğer çalışmada da doktora eğitiminde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri ele alınmıştır. Süreç içerisinde yaşanan sorunlar olarak; danışman ile yaşanan sorunlar, barınma ihtiyacı ve maddi yetersizlik, tez konusu belirlemede zorluk, ulaşım sorunu, yabancı dil sorunu, tez yazım sürecinde gereksiz prosedürler ve toplumsal baskı alt temaları elde edilmiştir. Görüldüğü üzere söz konusu sorunlar ile bu araştırmada elde edilen sorunlar büyük oranda benzerlik göstermektedir. Söz konusu sorunların çözümüne yönelik olarak ise katılımcılar danışmanların daha ilgili olmalarını, doktora öğrencilerine kaynak imkânlarının sağlanmasını ve gereksiz bürokratik engellerin ortadan kaldırılmasını önermişlerdir. Söz konusu öneriler bu araştırmada elde edilen “destek”, “sosyal etkiye duyarlılık” ve “öğrenmeyi destekleyen” alt temaları ile bire bir örtüşmektedir.

Nietzel (2021) tarafından Forbes dergisinde yayımlanan bir makalede ise Amerika Birleşik Devletleri’nde doktora eğitimi sürecinde yaşanan sorunların çözümüne yönelik olarak aşağıdaki önerileri sıralanmıştır.

- Hem demografik hem de entelektüel çıkarlar açısından daha çeşitli olan öğrencileri kabul etmek ve elde tutmak ve ayrıca mevcut gerçeklere uyacak şekilde doktora öğrenci grupları oluşturmak,
- Daha “toplumsal olarak sonuç odaklı bir doktora” yaratarak, doktora öğrencileri için akademik pazarın ötesinde kariyer seçeneklerini genişletmek,
- Daha net program beklentileri, zamanında tamamlamaya bağlı mali teşvikler ve güçlü fakülte rehberliği yoluyla süreyi kısaltmak,
- Öğrencilerin mesleki gelişimini önemseyen işbirlikçi bir kültür geliştirmek,
- Doktora öğrencilerine daha fazla burs imkânı sunmak.

Yukarıda sıralanan öneriler ile bu çalışmada Amerikalı doktora öğrencileri tarafından sunulan önerilerin de büyük oranda örtüştüğü söylenebilir. Bu öneriler içerisinde doktora süresinin kısaltılması, öğrenciler için işbirlikçi bir ortamın oluşturulması ve doktora öğrencileri için daha fazla maddi imkanların sunulması bu araştırmada elde edilen “gruplar arası iş birliği”, “maddi destek” ve “normatif” alt temaları ile bire bir örtüşmektedir.

Araştırmanın dördüncü alt problemi kapsamında Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerine yöneltilen bir diğer soru da “Doktora sürecinde en fazla yararlandığınız becerileriniz nelerdir?” sorusudur. Katılımcıların vermiş olduğu yanıtlardan elde edilen alt tema ve kodlar Tablo 19’da sunulmuştur.

Tablo 19.

Doktora Sürecinde En Fazla Yararlanılan Becerilere İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Doktora Sürecinde En Fazla Yararlanılan Becerilere İlişkin Görüşler	İlerlemeci	Bireyci	Kendi yaşantımdan yola çıkmak	3	Doktora Sürecinde En Fazla Yararlanılan Becerilere İlişkin Görüşler	Tikelcilik	Bireyci	Detaylar üzerinde çalışabilme (Detaylandırabilme)	6
			İyi bir gözlemci olmak	3				Gözlem	4
	Aksiyonerlik	Bireyci	Dikkat	4		İlerlemeci/ Yeniden Kurmacı	Bireyci	Not alabilme	4
			Planlı ve düzenli olma	5				Etkili araştırma yapabilme	5
	Sürekli gelişim arayışı	Bireyci	Araştırmaya ve öğrenmeye açık olmak	5		Doğru araştırmaları (çalışmaları) bulabilme	5		
	Öz değerlendirme	Bireyci	Öz değerlendirme (eksikliklerin farkında olma)	4		Merak	7		
			Sorgulayabilme	3		Okuduğunu sentezleyebilme	12		
	Eleştirel düşünme	Bireyci	Analiz, sentez ve eleştirel düşünebilme	3		Eleştirel düşünebilme	8		
	Aktarımı benimseyen	Toplumcu	Ezber yeteneği	6		Güçlü argümanlar geliştirme	6		
	Mükemmeliyetçilik	Bireyci	Mükemmeliyetçilik	2		Özgün	Bireyci	Özgün (Yazma)	7
	Adanmışlık	Toplumcu	Azım, kararlılık ve istikrar	5		Başarısızlığı kabullenmeme	Bireyci	Sebat (Çalışmada devamlılık)	3
	Rekabetçilik	Toplumcu	Diğerlerinden iyi olma dürtüsü	7		Zaman yönetimi	Bireyci	Organizasyon becerileri	5
	Uluslararası	Bireyci	İngilizce bilgisi	3		Yatay iletişim	Bireyci	Diğer insanlarla iyi iletişim kurabilme	3
	Kişiler arası ilişkilerde mahir olma	Bireyci	Sosyal ve girişken olmak	5				Mütevazı olma	3
Özyeterlilik	Bireyci	Bilgisayar bilgisi	5	Aksiyonerlik	Bireyci	Liderlik	4		

Türk doktora öğrencilerinin doktora sürecinde en fazla faydalandıkları becerileri ve alışkanlıklarına ilişkin verdikleri yanıtlar incelendiğinde üçü toplumcu dokuzu bireyci koda karşılık gelen toplam on iki alt tema elde edilmiştir. Toplumcu koda karşılık gelen alt temaların frekans sıklığına göre “yarışmacılık”, “aktarımı benimseyen” ve “adanmışlık” olduğu görülmektedir. Bireyci koda karşılık gelen alt temaların ise sırasıyla “aksiyonerlik”, “eleştirel düşünme”, “sürekli gelişim ve değişim arayışı”, “kişiler arası ilişkilerde mahir olma”, “öz yeterlilik”, “öz değerlendirme”, “ilerlemeci”, “uluslararası” ve “mükemmeliyetçi” olduğu görülmektedir. Katılımcıların verdiği yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö2: “Genelde bir çalışma yaptığımda kendi yaşantılarından yola çıkıyorum. Mesela 2 tane kavram var diyorum. Bağlama stili olsun yaşam doyumu olsun o arada ne fark ettirebilir? Mesela öfke patlamaları yaşam boyu etki edebilir mi diye düşünüyorum ve bunu teoride araştırıyorum ve bunu model olarak sunabiliyorum. İyi bir gözlemci olduğumu düşünüyorum. Hem kendim hem diğer insanlarla ilgili iyi gözlem yapabiliyorum. Bu da sahadaki çalışmalarına yansıyor. Onun dışında araştırmacıyım, öğrenmeye çalışıyorum. Her ne kadar bazen tekerleği boşa döndürsek de araştırmaya çalışıyorum. Mesela sormaya çalışıyorum. Mesela aracı değişkenler ile ilgili eğitimler var, onlara katıldım. Bunları yüksek lisans veya doktora gördük ama daha derinlemesine görülebilirdi veya uygulamalara destek verebilirdi. Benim gidip 500 lira verip bu eğitimi almam gerekmezdi. Burada parayı vermemiz önemli değil ama ben zaten bu dersleri görmüşüm. Neden gidip tekrardan benzer konuları almak için zaman harcam? Doktoradan sonra bile tekrar eğitim alman gerektiğini hissediyorum ve bunu maddi imkanlarla yapmak zorunda kalıyorum. Yani araştırmacı ruhum iyi bir gözlemci olmam. Çalışmalarına etki ediyor diye düşünüyorum”.

Ö5: “Ben genelde çok araştırma yapan birisiyim hocam. Herhangi bir konu üzerinde çalışırken öncelikle derinlemesine araştırma yapıp o konu ile ilgili hangi noktalara odaklanabileceğimi belirliyorum. O yüzden araştırma becerilerim diyebilirim. Ayrıca ben kendi yeterliklerinin farkında olan birisiyim. Herhangi bir egom yok bu anlamda. O yüzden sıkıştığım yerde ya da anlamadığım yerde ya arkadaşlarıma ya da hocalarıma rahatlıkla soru sorabilirim. Anlayana kadar da sorular sormaya devam ederim. Yani sorgulama becerilerim iyi diyebilirim. Ayrıca iyi bir gözlemci olduğumu söyleyebilirim. Bunu söylemek ne kadar doğru bilmiyorum ama geçmişten gelen bir ezber yeteneğim de var. Ezberlenmesi gereken şeyleri çok çabuk ezberleyebiliyorum”.

Aynı soruya Amerikalı doktora öğrencilerinin verdiği yanıtlar incelendiğinde ise bireyci kültürde yetişmiş olmanın etkilerinin baskın bir şekilde yansıdığı görülmektedir. Nitekim elde edilen toplam sekiz alt temanın tamamı bireyci koda karşılık gelen ifadeler

içermektedir. Bu bağlamda en fazla tekrar edilen alt temaların sırasıyla “ilerlemeci/yeniden kurmacı”, “eleştirel düşünme”, “özgün”, “yatay iletişim”, “tikelcilik”, “zaman yönetimi”, “aksiyonerlik” ve “başarısızlığı kabullenmeme” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Amerikalı doktora öğrencilerinin bu soruya verdiği yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö6: “*Detaylara inebilme becerilerini uyguladım. Çünkü bir makale okurken ya da araştırma yaparken gözlemlerimde detaylı olmak istiyorum. Ayrıca alan notları becerilerini uyguluyorum çünkü sadece gözlem yapmakla kalmıyor aynı zamanda etkili not alabiliyorum. Uyguladığım diğer beceri de insanları okuyabilmek. Bu yüzden söylenenlerin ardındaki söylenmeyenleri çok iyi analiz edip değerlendirebiliyorum. Öte yandan ben her zaman eleştirel düşünen biri oldum. Araştırmacı olduğumdan beri kesinlikle daha çok eleştirel düşünür oldum çünkü sizin de çok iyi bildiğiniz gibi, bir araştırmacı olarak eleştirel düşünme becerileri ve eleştirel düşünmenin içerdiği diğer tüm beceriler, araştırmacı olduğunuzda çok daha keskinleşiyor*”.

Ö14: “*Yazabilme. Bence yazma, doktora için en önemli beceridir. İki önemli beceri var. Birincisi, neden bahsettiğinizi anlamanıza yardımcı olacak iyi bir araştırma bulmaktır. Ve yine, dediğim gibi, bu gerçekten bunaltıcı olabilir. Sanki bir okyanusta yüzyormuşsunuz ve ne okuyacağınızı bilmiyorsunuz ve tek bir kelime yazmaya başlamadan önce beş yılınızı okuyarak geçirmiş gibi hissedebilirsiniz. Yani bu biraz bunaltıcı olabiliyor. Bu yüzden iyi araştırma bulabilmek ve yeterince okuyabilmek faydalandığım önemli bir beceri. Ve sonra bunun hakkında iyi yazabilmek geliyor. Okuduklarınızı sentezleyebilmek ve yazınızı mantıklı bir şekilde yapılandırabilmek ve sadece kopyalamadan veya sadece bir şeyleri listelemeden bir argüman oluşturabilme veya bilgi sunabilme. Demek istediğim, okuduklarınız hakkında okunması ve anlaşılması kolay, tutarlı bir şekilde yazmayı gerçekten başarabilmek benim için önemli bir beceri oldu*”.

Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerinin verdiği yanıtlar genel olarak değerlendirildiğinde her iki ülke katılımcıların İlerlemeci eğitim felsefesinin yansımaları gösteren becerilerden yararlandıkları ancak Amerikalı öğrencilerde bu durumun daha baskın olduğu görülmektedir. Amerikalı öğrencilerin özellikle eleştirel düşünme, güçlü argümanlar geliştirebilme, okuduğunu sentezleyebilme ve gözleme dayalı not alabilme becerileri dikkat çekmektedir. Bunlara ek olarak diğer insanlarla iyi iletişim kurabilme ve liderlik vasıfları da doktora sürecini yönetebilmelerinde kolaylık sağlamaktadır. Türk öğrencilerde ise İlerlemeci eğitim felsefesi daha farklı şekillerde kendini göstermektedir. Nitekim Türk öğrenciler Amerikalı öğrencilerden farklı olarak kendi yaşantılarından yola çıkabilmeyi, öğrenmeye açık olmayı, kendi eksikliklerinin farkında olarak bu eksiklikleri giderme yollarını aramayı, sosyal ve girişken olmayı ve aksiyoner olabilmeyi doktora

sürecinde kendi lehlerine çevirebildikleri beceriler olarak göstermişlerdir. Her ne kadar Türk öğrencilerin İlerlemeci yönleri ağır bassa da bazı katılımcıların Daimici eğitim felsefesinin etkisinden hala kurtulamadıkları ve toplumcu kültür yapısının da yararlandıkları beceriler üzerinde tesirinin olduğu da görülmektedir. Özellikle bilginin birey tarafından keşfi ve bağımsız araştırma ve çalışma yapabilmenin önem arz ettiği doktora eğitimi sürecinde bazı katılımcıların hala ezber yeteneğine atıfta bulunması dikkate değer bir bulgudur. Bu durumun altında yatan en önemli sebebin Türk eğitim sisteminin sınavlara verdiği önemden ve süreçten çok sonuç odaklı bakış açısından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Öğrencilerin not kaygısı taşımaları ve sınavlardan geçmiş olmayı bilginin ediniminin önüne koymaları onları ezbere yöneltmekte ve doktora sürecinde dahi bu durumun olumlu bir beceri olarak algılanmasına yol açmaktadır. Ezbere dayalı olmayan derslerin içerikleri ve öğreticileri bu bağlamda eleştirilmekte ve yetersiz bulunmaktadır. Nitekim bu türden tespitler programın ve akademisyenlerin değerlendirildiği diğer alt problemlerde de bazı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Türk öğrencilerin Amerikalı öğrencilerden farklı olarak beyan ettikleri bir diğer tartışmaya açık beceri/vasıf da diğerlerinden iyi olma dürtüsüdür. Doktora yapma motivasyonları ile ilgili verilen yanıtlardan da hatırlanacağı üzere bazı katılımcılar arkadaşları veya meslektaşları doktora yaptığı için doktora başladıklarını ifade etmiştir. Bu motivasyonu bir adım öteye taşıyan Türk öğrenciler diğerlerinden iyi olma dürtüsünü bir beceri olarak görmekte ve bu durumun onları daha azimli, kararlı ve istikrarlı yaptığını ifade etmektedir. Rekabetçiliğin üst düzeyde olduğu Amerikan toplumuna mensup Amerikalı doktora öğrencilerinden değil de iş birliğinin önemsendiği Türk toplumunda yaşayan Türk öğrencilerin bu türden bir dürtüye sahip olmaları toplumcu kültürlerde görülen yarışmacılık özelliği ile açıklanabilmektedir.

Sevim ve Sarıkaya (2020) aynı konuya farklı bir bakış açısıyla yaklaşarak doktora seviyesinde üretken olabilmek için öğrencilerin ne tür becerilere ihtiyaç duyduklarına yönelik bir ihtiyaç analizi çalışması yapmışlardır. Araştırmanın bulguları, akademik yazma becerilerinin doktora öğrencilerinin araştırma verimlilikleri için geliştirmeleri gereken en sık bahsedilen beceri olduğunu göstermiştir. Görüşmelerde katılımcıların ihtiyaçları araştırmaya yönelik ilgi ve olumlu tutumlar, içsel motivasyon, eleştirel düşünme ve yazma becerileri, bilimsel yöntem ve yabancı dil bilgisi gibi kişisel faktörlere; danışman/profesör desteği, işbirlikçi ve disiplinler arası çalışmalarda yer alma, araştırma projelerine katılma, kaynaklara kolay erişim, bürokratik engellerin ortadan kaldırılması gibi kurumsal faktörlere ve doktora öğrencilerinin yakın çevrelerindeki

bireylerin desteklenmesi gibi çevresel faktörlere göre kategorize edilmiştir. Bahsi geçen bulgular içerisinde yazma, eleştirel düşünme, disiplinlerarası çalışma ve yabancı dil becerileri bu araştırmada elde edilen sonuçlar ile örtüşmektedir.

Melin ve Janson (2006) tarafından kaleme alınan bir makalede ise özellikle doktora mezuniyeti sonrası öğrencilerin ne tür potansiyel becerileri yönetebilmeyi öğrenmeleri gerektiği konusu ele alınmıştır. Söz konusu çalışma bireyci toplumlardan birisi olan İsveç bağlamında yürütüldüğü için bu araştırmanın katılımcıları arasında yer alan Amerikalı öğrencilerin verdiği yanıtlarla kıyaslayabilme adına önemlidir. Makalede belirtilen belli başlı beceriler arasında yönetim ve liderlik becerileri, halkla iletişim kurma yeteneği, yabancı meslektaşlarla bağlantı kurma yeteneği, projelerin yönetimi, siyasi koşullarla ilgilenme ve bunları anlama yeteneği, iş ortakları ile müzakere edebilme yeteneği ve kültürel anlayış gelmektedir. Nitekim bu beceriler ile Amerikalı katılımcıların ifade ettiği ve doktora sürecinde kendilerine yardımcı olduğunu belirttikleri liderlik, organizasyon becerisi ve diğer insanlarla iletişim kurma becerisi paralellik göstermektedir. Özellikle pragmatist beklentilerin ağır bastığı bireyci toplumlarda doktora sonrası akademik dünyaya veya iş dünyasına katkıda bulunmayı önemsemek öğrencilerin bu tür becerileri süreç içerisinde önemsemelerine ve geliştirmelerine zemin hazırlamaktadır.

İsmail ve Meerah (2012) tarafından kaleme alınan bir diğer makalede ise doktora öğrencilerinin araştırma yetkinlikleri özelinde ne tür becerilere başvurmaları gerektiği konusu ele alınmıştır. Bu bağlamda doktora öğrencilerinin araştırma kapasitesi, yansıtma becerileri, problem çözme yetenekleri, iletişim yetenekleri ve araştırma metodolojisi becerilerini süreç içerisinde geliştirmeleri ve kullanmaları gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca toplumun bilimsel uzmanlıktan daha geniş bir beceri yelpazesine sahip doktora öğrencilerine ve mezunlarına ihtiyaç duyduğu vurgulanmıştır. Sanayi ve kamu kuruluşları hem bilimsel deneyime sahip son derece gelişmiş uzmanlara hem de yönetsel ve idari becerilerin yanı sıra kültürel ve sosyal yeterlilik sahibi bireylere ihtiyaç duyduğu vurgulanmıştır. Görüldüğü üzere bu çalışmada da vurgulanan problem çözme, iletişim ve liderlik gibi Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerinin yararlandıklarını belirttikleri beceriler birçok çalışmada da farklı katılımcılar ve uzmanlar tarafından ifade edilmiştir.

Bu çalışmanın ele aldığı ve katılımcıların fikrine başvurduğu bir diğer konu da doktora eğitiminde ölçme ve değerlendirmenin rolüne ilişkindir. Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerinin bu konuya ilişkin vermiş oldukları yanıtlardan elde edilen alt tema ve kodlar Tablo 20'de sunulmuştur.

Tablo 20.

Doktora Eğitiminde Ölçme-Değerlendirmenin Rolüne İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ						
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)		
Doktora Eğitiminde Ölçme-Değ. Rolüne İlişkin Görüşler	Merkeziyetçilik	Toplumcu	Merkezi olmalı	4	Doktora Eğitiminde Ölçme-Değ. Rolüne İlişkin Görüşler	İlke	Bireyci	İstikrarlı olmalı	1		
			Objektif ve standartlara dayalı olmalı	8				Sürekli gelişim arayışı	Bireyci	Öğrencilerin görüşleri alınarak sürekli gözden geçirilmeli	4
	İlerlemeci	Bireyci	Deneysel ve uygulamaya yönelik olmalı	4		Özgün	Bireyci	Ürün değil süreç odaklı olmalı	8		
			Disiplinerarası olmalı	5				İlerlemeci	Bireyci	Not yerine öğrencilere dönütler vermek üzerine kurulmalı	9
			Gerçek hayatla ilişkili olmalı	4				Eleştirel düşünme	Bireyci	Öğrencilerin ilgilerini göz önünde bulundurmalı	3
			Bireysel farklılıklara göre tasarlanmalı	4						Öğrencilerin analiz ve eleştirel düşünebilme becerilerini ölçmeli	4
			Öğrencilerin ilgilerini ve uzmanlaşmak istedikleri alanları dikkate almalı	4				Faydacı	Bireyci	Proje ve makale yazmayı önceliklemeli	5
			Sonuç değil süreç odaklı olmalı	10							

Tablo 20.

Doktora Eğitiminde Ölçme-Değerlendirmenin Rolüne İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Doktora Eğitiminde Ölçme-Değ. Rolüne İlişkin Görüşler	Bireysel kaygı	Bireyci	Not kaygısına sebep olmamalı	8	Doktora Eğitiminde Ölçme-Değ. Rolüne İlişkin Görüşler	Gruplar arası iş birliği	Toplumcu	Diğer öğrencilerle iş birliğine dayalı olmalı	5
	Eleştirinin kişisel algılanması	Toplumcu	Sadece eleştirmek için yapılmamalı	6		Başarıyı ve yetenekli olanı tercih etme	Bireyci	Standartlar katı olmalı	4
	Yeniden kurmacı	Bireyci	Yeterlilik sınavı ve TİK ile ilgili köklü değişiklikler yapılmalı	6		Normatif	Toplumcu	Not verilmemeli (Sadece “kaldı” veya “geçti” şeklinde ifade edilmeli)	3
			Teknik detaylardan çok içeriğe odaklanmalı	5					

Türk öğrencilerin doktora eğitiminde ölçme ve değerlendirmenin rolüne ilişkin görüşleri incelendiğinde üçü bireyci diğer üçü ise toplumcu kodla eşleşen toplam altı alt temanın elde edildiği görülmektedir. Bireyci alt temalar arasında en dikkat çeken tema ise farklı alt başlıklar altında oldukça sık tekrar edilen “ilerlemeci” alt teması olmuştur. Bu alt temayı ise “yeniden kurmacı” ve “bireysel kaygı” alt temaları izlemiştir. Toplumcu koda karşılık gelen alt temalar incelendiğinde ise sırasıyla “normatif”, “eleştirinin kişisel algılanması” ve “merkeziyetçi” alt temalarının bulunduğu görülmektedir. Katılımcıların verdiği yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö1: “Ben kendimi düşündüğümde acaba doktora eğitiminde ölçme ve değerlendirme yükseköğretim kurumu tarafından yapılamaz mı diye düşündüm. Gerçekten hocalara bırakılınca ister istemez bir kopukluk oluyor. Yani ölçme ve değerlendirme merkezi yapılabilir. Çünkü bazen cinsiyetle ilgili sorun oluyor. Mesela kadınlara veya erkekler için daha yüksek not veriliyor. Ölçme ve değerlendirme insanlara bırakılınca ister istemez objektiflik kayboluyor. Bu insanın doğasından var ya da kolektif yapıdan kaynaklanıyor, doğamızda var. Acaba merkezi bir değerlendirme yapılabilir mi? Hem birbirimizden daha fazla haberimiz olur. Bunu yaparken elbette hocalara düşen birtakım görevler de olacak çalışmalarla ilgili. Ama acaba derinlemesine bir değerlendirme yapılırken bunu merkezi yapabilir miyiz diye düşünüyorum. Tarafsız olmayı biraz daha sağlar. Çünkü biz tarafsız olmayı kaybediyoruz. Düşüncelerimizi de tam ifade edemiyoruz hoca ile ilgili. Gerçekçi bir ilişki kuramıyoruz. Acaba doktora da en azından iki yetişkin gibi iletişime girmek birçok şeyi çözebilir mi? Not kaygısı olmadan zaten hoca notumu vermeyecek. Hoca sadece öğretmeye çalışacak? Yani farklı bir gözle değerlendirme yapılırsa daha objektif olur diye düşünüyorum. Hoca değil de başkası yapsın bu değerlendirmeyi. Bu sistematik ve merkezi olabilir veya başka bir üniversiteden hoca da olabilir, bence ölçme-değerlendirme, doktora da böyle olmalıdır diye düşünüyorum”.

Ö12: “Sınavlar yapılıyor ya aslında bütün sınavlar yazılı sınav yerine doktora seviyesine gelmiş bir öğrenciye örneğin 1 dönem içerisinde 3 tane deneysel çalışma yaptırılmalı. Veya en az 2 tane disiplinler arası çalışma yaptırılmalı. Veya 2 tane bildiri yayınlamalı. Yani öğrenciyi sahaya süreceksiniz. Ne kadar çok öğrenci sahada çalışır çabalar ve öğrenirse yarın doktora bittikten sonra bir üniversitede öğretim üyesi olduğu zaman bu öğrenci alanına daha çok faydalı olacaktır. Ölçme değerlendirmede, öğrenci her şeyi ezberliyor ve papağan gibi adam ezberlemiş ama gel uygula dediğiniz öğrenci de tık yok işte bu olmamalı. Ben size 2 örnek vermek istiyorum, ben bir konsere gittim. Konser öncesi bir bayan için şöyle methiyeler diziliyordu çok iyi çaldığına dair. Konserde bayan çalamadı ve onun çalamadığı parçayı da ben çalmak zorunda kaldım. Orada konser bozulmasın diye. Hani her şeyi biliyordun? Demek ki her şey bilmek bir işe yaramıyormuş. Alanda çalışmak uygulamak gerekiyor. Bir kişi bilgiyi istediği kadar ezberlesin

eğer bu bilgiyi alanda ve sahada kullanamıyorsa teorideki öğrendiği şeyi uygulamaya dökemiyorsa o öğrencinin bilgili olması çok bir şey ifade etmez, etmiyor. Ben bir panele katıldım. Panelde Amerika'dan gelen hocalar vardı. Orada yabancı dillerden bir bayan hoca getirmişlerdi. Amerikalı hocaların ne dediğini kadın bize çeviremedi. Benim yakınım da çok bir arkadaşım vardı. Çok iyi derecede İngilizce biliyordu. En son o arkadaşım müdahale etmek zorunda kaldı ve dedi ki: “hocam kusura bakmayın, bu hocanın anlattığı şeylerin, sizin çevirdiğinizle alakası yok”. Şimdi ne kadar İngilizceyi bilerseniz de eğer konuşamıyorsanız çok bir anlam ifade etmiyor. O yüzden bilmek ile uygulamak farklı şeyler. Teoriyi biliyoruz ama uygulama yapamıyorum. O yüzden ölçme-değerlendirmenin bizi uygulamada geliştirecek şekilde tasarlanması gerektiğini düşünüyorum”.

Aynı konuya ilişkin Amerikalı öğrencilerin verdiği yanıtlar incelendiğinde ise toplam dokuz alt temanın elde edildiği görülmektedir. Bu alt temalar arasında “gruplar arası iş birliği” ve “normatif” alt temaları toplumcu kodla eşleşirken diğer alt temaların tamamı bireyci kodla eşleşmiştir. Bireyci kodla eşleşen alt temalar arasında en fazla tekrar edilen alt tema “ilerlemeci” olurken bu alt temayı frekans sıklığına göre “faydacı”, “sürekli gelişim ve değişim arayışı”, “özgün”, “eleştirel düşünme”, “başarılı ve yetenekli olanı tercih etme” ve “ilke” alt temaları takip etmiştir. Amerikalı doktora öğrencilerinin verdiği yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö7: *“Bence zaten var olan kilometre taşları yeterli düzeyde. Bizim programda çalışmalarımız hakkında konuşmamızı ve üzerinde düşünmemizi sağlayan portfolyo uygulaması var. Sonra tez önerisi ve ardından tez. Bu aşamaların iyi olduğunu düşünüyorum. Bazı programlarda yeterlik sınavı tarzı bir uygulama var. Öğrenciler bu sınavdan ya geçer ya da kalır. Ben bu uygulamanın ölçme ve değerlendirme açısından gerçekten yararlı olduğunu düşünmüyorum. Sonuçtan ziyade sürecin önemsendiği uygulamaları bu bağlamda daha faydalı görüyorum”.*

Ö18: *“Projeleri, ödevleri ve hatta sınavları olan daha standart derslerimiz var. Bazı derslerde özellikle ikinci yılımızda küçük ölçekli bağımsız bir araştırma projesi ve literatür taraması yapıyoruz. Bunlar tez önermek için ilerlemenizi sağlayan büyük kilometre taşlarıdır. . Ve sanırım kişisel olarak bunların hiçbirinin tek başına değerlendirilmemesi gerektiğini düşünüyorum. Çalışma süreçlerinde öğrencilerin yeterince işbirlikçi olmaları gerektiğini düşünüyorum. Öğrencilerin başarılı olamama risklerinin olduğunu bildikleri bir değerlendirmenin sorun olduğunu düşünüyorum. Süreçten çok ürüne odaklanılmamalı. Bence her türden ölçme ve değerlendirme öncelikle öğrencilerin ilgi alanlarına veya hedeflerine uygun olarak tasarlanmalı ve uygulanmalı”.*

Türk ve Amerikalı öğrencilerin doktora eğitiminde ölçme ve değerlendirmenin rolüne ilişkin görüşleri incelendiğinde her iki ülke katılımcılarının da üzerinde en fazla

durdukları konuların ilerlemeci ve yeniden kurmacı eğitim felsefesine dayandığı görülmektedir. Bu bağlamda Türk öğrenciler ölçme ve değerlendirme araçlarının planlanması ve uygulanması safhasında disiplinerarası bir kapsamın göz önünde bulundurulmasını, teoriden ziyade deneysel ve uygulamaya yönelik olmasını, öğrencilerin gerçek hayatla ilişki kurabilmesine zemin hazırlamasını ve öğrencilerin ilgilerini, farklılıklarını ve uzmanlaşmak istedikleri alanları dikkate alarak not kaygısına sebep olmamasını önemsemişlerdir. Türk öğrencilerin özellikle vurguladıkları bir diğer konu ise ölçme ve değerlendirme araçlarının sonuç değil süreç odaklı olmasıdır. Bu bağlamda Amerikalı doktora öğrencileri de Türk öğrencilerle bire bir aynı beklentileri dile getirmişlerdir. Amerikalı öğrencilerin sürecin önemini vurgulamak için ilave olarak belirttikleri husus ise not yerine öğrencilere etkili ve yapıcı dönütlerin sunulması gerektiğidir.

Türk öğrencilerin araştırmanın farklı alt problemleri kapsamında değindikleri ve ölçme-değerlendirme bağlamında da ifade ettikleri bir diğer konu da doktora yeterlilik sınavı ve tez izleme komitelerinin işlevidir. Bu bağlamda bazı katılımcılar yeterlilik sınavının kapsamının çok geniş olduğunu, sınav değerlendirmesinde bazı standart dışı uygulamaların olduğunu ve teknik detaylardan çok içeriğe odaklanması gerektiğini ifade etmişlerdir. Benzer bir durum tez izleme komiteleri için de gündeme getirilmiştir. Tez izleme komitelerinin sadece prosedürden ibaret bir uygulamadan öteye geçmediği, bazı komitelerin oluşturulmasında akademik kriterlerden çok danışman etkisinin ve kişisel ilişkilerin esas alındığı ve tez yazım sürecine kayda değer bir katkı sunmadığı ifade edilmiştir. Bu tespitler Türk doktora öğrencilerini daha normatif olmaya, tarafsızlığa ve standartlara dayalı bir ölçme-değerlendirme sistemi arayışına yöneltmiştir. Nitekim bazı katılımcılar bu arayışı daha da ileri götürerek doktora sürecinde yapılan tüm sınavların tek bir merkez tarafından tasarlanıp uygulanmasını istemişlerdir. Yeterlilik sınavı ve tez izleme komitelerinde akademisyenler tarafından öğrencilere verilen dönütlerin bazı öğrenciler tarafından kişisel olarak algılanabildiği ve bu durumun öğrenciler tarafından eleştirildiği de bu bölümde Türk öğrencilerden elde edilen bulgular arasındadır.

Amerikalı öğrenciler ise bazı noktalarda Türk öğrencilerle benzer değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Bunlar arasında ölçme ve değerlendirmenin ürün odaklı olması, not kaygısına yol açmaması ve öğrencilerin ilgilerini göz önünde bulundurmaları gelmektedir. Türk öğrencilerden farklı olarak Amerikalı doktora öğrencileri ölçme araçlarının özgün yazabilme becerilerine katkı sunacak şekilde tasarlanmasını beklemektedirler. Aksiyoner ve katılımcı bir toplumda yaşıyor olmanın

bir diğ er yansıması ise doktora öğrencilerinin ölçme ve değerlendirme süreci planlanırken kendi görüşlerinin de alınmasını ve bu araçların sürekli gözden geçirilmesini talep ediyor olmalarıdır. Daha önce de ifade edildiği üzere Amerikan toplumu rekabetçiliğ in ve üretkenliğ in üst düzeyde önemsendiğ i bir toplumsal yapıya sahiptir. Bu durum Amerikalı doktora öğrencilerinin bu araştırma kapsamında verdiğ i yanıtların çoğ una yansımaktadır. Ölçme ve değerlendirme ile olarak da Amerikalı katılımcılar uygulanan sınavların veya diğ er ölçme araçlarının proje ve makale yazmayı önceliklemesi gerektiğ ini ifade ederek faydacı bir yaklaşım sergilemişlerdir. Türk öğrenciler bu sürecin standarda dayanması gerektiğ ini ifade etmekle yetinirken Amerikalı öğrenciler standartların olması konusunda hemfikir olmakla birlikte bu standartların katı olması gerektiğ ini de vurgulamışlardır. Bu beklenti bireyci ülke olan Amerika Birleşik Devletleri'nde başarılı ve yetenekli olanının tercih edilmesi ve liyakat ilkeleri ile açıklanabilmektedir. Bu noktada Amerikalı öğrencilerin ölçme-değerlendirme süreçlerinde dahi diğ er öğrencilerle iş birliğ ini önemsemesi hususu dikkate değerdir. Nitekim bireyciliğ in getirmiş olduğ u “tek başınlık”, “izolasyon”, “yalnızlık” ve “destek arayışı” gibi hususlar araştırmanın diğ er alt problemlerinde olduğ u gibi ölçme-değerlendirme sürecine ilişkin bu bölümünde de Amerikalı öğrencilerin dikkat çektiğ i konular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bölüm genel olarak değerlendirildiğ inde, Türk öğrencilerin ölçme ve değerlendirme araçları, tez izleme komiteleri ve yeterlilik sınavları gibi doktora eğitiminde önemli kilometre taşları olan uygulamaların objektif ve standart olamayacağına dair kaygılar taşıdıkları görülmektedir. Kiş iye göre farklı muamelelere tanıklık etmek, adam kayırmacılığ a şahit olmak ve standartlardan çok keyfi uygulamaların yarattığı mağduriyetler Türk doktora öğrencilerini daha merkezîyetçi olmaya yöneltmiştir. Başka bir ifadeyle, toplumcu kültürlerde görülen bu tür durumların önüne geçmek için Türk öğrenciler yine toplumcu bir çözüm önerisi ile bu sorunların çözülebileceğ ine inanmaktadır. Türk ve Amerikalı öğrencileri farklı kılan bir husus ise eleştiriye olan bakış açılarıdır. Her ne kadar Türk öğrenciler ölçme ve değerlendirme süreçlerinin kiş inin gelişimine katkı sunacak şekilde süreç odaklı olmasını talep etseler de, süreç içerisinde akademisyenlerden aldıkları eleştirileri de kiş isel olarak algılama ve bu eleştirilere duygusal yaklaşıma eğilimindedirler. Oysa Amerikalı öğrenciler bu eleştirilerin yapılması gerektiğ ine ve ancak bu şekilde gelişebileceklerine inanmaktadır. Bu durumun da tamamen bireyci ve toplumcu kültürel kodlardan kaynaklandığı, özellikle bireyci Türk toplumunda eleştirinin profesyonel algılanamadığı için bireyleri gereksiz yere demotive ettiğ i değerlendirilmektedir.

Ölçme ve değerlendirmenin doktora eğitimindeki rolüne ilişkin yerli ve yabancı literatürde yapılan çalışmalar mevcuttur. Semerci (2011) tarafından yürütülen bir çalışmada doktora yeterlikler çerçevesinde öğretim üyesi, akran ve öz değerlendirmelerin Rasch ölçme modeliyle analizi yapılmıştır. Çalışma grubu, Fırat Üniversitesinde Eğitim programları ve Öğretim (EPÖ) Anabilim dalında 2011 Mayıs itibariyle görev yapan 5 öğretim üyesi ve bu dalın 6 doktora öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmanın bu çalışmayla örtüşen en önemli bulguları arasında öğretim üyesi, öz ve akran değerlendirmelerde pozitif veya negatif yanlı davranışların varlığına ilişkin tespitlerdir. Bu nedenle, puanlayıcılara yanlı puanlama yapılmaması için araştırma içi eğitim verilmesi önerilmiştir. Bu öneri, bu çalışmada özellikle Türk doktora öğrencilerinin ölçme ve değerlendirme süreçlerinde standartların olması gerektiği tespitini destekler niteliktedir.

Struyven ve arkadaşları (2005) tarafından yapılan bir çalışmada ise bireyci bir toplum olan Belçika’da öğrencilerin yükseköğretim seviyesinde yapılan ölçme-değerlendirme uygulamalarına ilişkin görüşleri ele alınmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular içerik olarak bu çalışmada elde edilen bulgular ile örtüşse de bağlam olarak farklılık göstermektedir. Nitekim aynı bulgular bu çalışmada toplumcu bir kültüre sahip olan Türkiye’de elde edilmişken söz konusu çalışmada bireyci bir toplum olan Belçikalı öğrenciler tarafından ifade edilmiştir. Başka bir ifadeyle Belçikalı öğrenciler Türk öğrenciler ile benzer görüşleri dile getirmişlerdir. Şöyle ki; Belçikalı katılımcılar değerlendirmenin önemli kriterleri arasında, “adil olma” özelliğini vurgulamışlardır. Öğrencilerin ölçme-değerlendirmenin öğrenmeleri üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu ancak şu özellikleri taşıması gerektiğini ifade etmişlerdir: (1) otantik görevlerle ilgili olma, (2) makul talepleri içermesi, (3) öğrencileri bilgiyi gerçekçi bağlamlara uygulamaya teşvik etme, (4) bir dizi beceri geliştirme ihtiyacını ön planda tutma ve (5) uzun vadeli faydaları sunma. Bu bağlamda Belçikalı öğrencilerin de Türk ve Amerikalı öğrenciler gibi ilerlemeci eğitim felsefesine dayanan beklentiler içerisinde oldukları ancak tıpkı Türk öğrenciler gibi ölçme-değerlendirme sürecinin adil ve hakkaniyetli yürütülmesi gerektiğine inandıkları görülmektedir. Araştırmanın bir sonraki bölümünde Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerinin uygulanan programın yeterliğine ilişkin görüşlerinden elde edilen alt tema ve kodlar Tablo 21’ de sunulmuştur.

Tablo 21.

Uygulanan Programın Yeterliğine İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Uygulanan Programın Yeterliğine İlişkin Görüşler	Seçici	Bireyci	Kesinlikle yetkin değil	9	Uygulanan Programın Yeterliğine İlişkin Görüşler	Öğrenmeyi destekleyen	Bireyci	Yeterli ve öğrenciyi geliştirir nitelikte	11
			Ders çeşitliliği az	6				Hem nicel hem de nitel olarak öğrenciyi iyi hazırlıyor	5
	Akılcı	Bireyci	Felsefi boyutu eksik	3		Entelektüel	Bireyci	Yayın yapmayı yeterince önemsemiyor	4
			Yeterince bilimsel seviyede değil	4		Maddi destek	Bireyci	Maddi olarak yeterli destek sunuluyor	3
			Hocaların bilimsel araştırma yöntem ve tekniklerine ilişkin bilgisi yok	8		Normatif	Toplumcu	Derslerin süresi çok kısa	4
	Gereklilik	Bireyci	Ders içerikleri yetersiz	5				Nitel araştırma yöntemleri konusunda yeterince ders yok	3
	Aktarımı benimseyen	Toplumcu	Sorumluluk tamamen öğrenciyi yıkılıyor	7		Destekleyici	Bireyci	Yazma becerilerine yeterince odaklanılmıyor	5

Tablo 21.

Uygulanan Programın Yeterliğine İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ								
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)				
Uygulanan Programın Yeterliğine İlişkin Görüşler	Teknolojik amaçlı kullanılabilen objelere değer verme	Bireyci	Uzaktan eğitim için altyapısı zayıf	4	Uygulanan Programın Yeterliğine İlişkin Görüşler	Şimdi	Bireyci	Güncel değil	3				
			Akademisyenlerin bilgisayar ve diğer uygulamaları kullanma bilgileri zayıf	5				Disiplinlerarası olması	9				
			Akademisyenler yeni duruma yeterince adapte değiller	7				Yapısal olarak yeterince organize değil	2				
	Şimdi	Bireyci	Uluslararası değil	8		İlerlemeci (Deneyim)	Bireyci	Dersler birbiriyle uyumlu değil	2				
	Uluslararası	Bireyci	Akademisyenler yeterince teşvik edilmiyor	4				Eğitim materyalleri ve derslerdeki tartışmalar uyumsuz	2				
	Maddi destek	Bireyci	Sadece aktarıma dayalı	8				Toplumcu	Toplumla işbirliği konusunda yeterince teşvik yok	5			
	Eleştirel düşünme/ Araştırmaya sevk eden	Bireyci	Tartışma, analitik düşünme ve araştırmaya sevk etme konusunda eksik	7		8	Uygulanan Programın Yeterliğine İlişkin Görüşler	İtibara önem verme	Toplumcu	İyi bir üne ve sıralamaya sahip	4		
										Yetkinlik	Bireyci	Çok fazla yetenekli ve ünlü hocalar var	5
										Seçici	Bireyci	Çok fazla ders var	3
										Açıklık ve doğrudan ifade etme	Bireyci	Beklentiler açık ve net değil	3
Uluslararası					Bireyci					Kültürel çeşitlilik yok	3		
Demokratik					Bireyci					Bölüm personeli anlayışlı	5		
Akılcı					Bireyci					Program ve hocalar gerçekçi	5		

Türk doktora öğrencilerinin uygulanan programın yeterliğine ilişkin görüşleri incelendiğinde yaptıkları değerlendirmelerin neredeyse tamamının bireyci kodla eşleşen bakış açısına sahip olduğu görülmektedir. Nitekim Türk öğrencilerin değerlendirmelerinden elde edilen alt temalar incelendiğinde en fazla tekrar edilen alt temaların sırasıyla “seçici”, “akılcı”, “teknolojik amaçlı kullanılan objelere değer verme”, “uluslararası”, “bilginin birey tarafından keşfi”, “eleştirel düşünme”, “şimdi”, “aktarımı benimseyen”, “gereklilik” ve “maddi destek” olduğu görülmektedir. Bu alt temalar içerisinde sadece “aktarımı benimseyen” alt teması toplumcu koda karşılık gelirken diğer tüm alt temalar bireyci kodla eşleşmektedir. Türk öğrencilerin verdiği yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö1: *“Yeterli olduğunu kesinlikle düşünmüyorum hocam. Çünkü mesela bilimsel araştırma yöntemlerini (nitel, nicel, karma veya istatistik diyelim) doktora seviyesinde aldım ama bunları almakla iş bitmiyor. Hocam tamam teknik boyutunu öğreniyorsunuz ama felsefi boyutu hep boşta kalıyor. Ben ilk yazdığım girişleri hatırlıyorum mesela alakası yok çalışmayla. Bağımsız bir şekilde doğrularımızı da yanlışlarımızı da kendimiz öğreniyoruz. Bu da çok felaket bir durum diyebilirim. Ben şu anda mesela kaç senedir okuyorum. Daha bana bilimsel araştırma yöntemlerini anlatan yok. Ne lisansta ne yüksek lisansta ne de doktorada. “Kendin oku gel” deniyor. Tamam kendim okuyum geleyim de öğrenemiyorum ki. Bana hoca “Nitel araştırma bu” diyor ama felsefeyi kavrayamıyorum ki. Veya hoca diyor ki “A hocasının örneklerini oku”. Tamam okuyorum da onun da yanlışları olabilir. Dolayısıyla bilimsel bir seviyede gidemiyoruz. En son hasbelkader önüme bir çalışma çıkıyor Yabancı bir dergide veya yabancı bir hocanın yazdığı bir çalışma. Çalışmaya bakıyorum “girişi ne kadar farklı yazılmış” diyorum kendi kendime. Bunu görmek benim 10 senemi alıyor. Ama sistematik bir şekilde gitmediğimiz için o felsefeyi bir türlü kavrayamıyoruz”.*

Ö12: *“Benim bulunduğum program güçlü bir program ama eksik kaldığı yönler var. Bu programın şu anda yetersiz kalmasının sebebi pandemi süreci. Çünkü bizim derslerimiz uygulama odaklı olduğu için alanda hocayla çalışıyor olmam gerekiyor. Bu yüzden uzaktan eğitim modeline göre dersler değil. Uzaktan yapılan derslerde de programın iyi hazırlandığını düşünmüyorum. Teknik altyapısı zayıf. Ayrıca hocalar yeni duruma göre kendilerini adapte edemediler. Yüz yüze olduğu gibi ders işlemeye çalışıyorlar ve bu olmuyor. Ayrıca kullanılan programlara da vakıf değil. Dersin büyük kısmı programı açmakla, ekran nasıl paylaşılır onu bulmakla falan geçiyor. Program için söyleyebileceğim bir diğer eksik yön de uluslararası olamaması. Keşke imkân olsa Doktora öğrencilerini belli bir süreliğine yurtdışına gönderebilse üniversite. Eğer bu olmuyorsa yurtdışından doktora öğrencilerini ya da öğretim görevlilerini üniversitemizde ağırlayabilse. Öte yandan benim çalıştığım hocaların her biri birbirinden değerli, kıymetli ve alanlarının mükemmel derecede hâkim insanlar donanımlı ve bilgili insanlar. Yani şöyle bir*

olay daha var. Derslerle ilgili bir şeyler yapmak istiyorsunuz, dersle ilgili araştırma yapmak istiyorsunuz ama gerekli imkânlarla sahip değiliz. Maddi olsun internet olsun. Bu konuda doktora yapan öğrencilerin, özellikle de maddi destek verip araştırmaya teşvik edilmesi lazım. Derslerde bölüm hocaları konusunda kesinlikle yeterli hocalarım. Zaten çok iyi ama dediğim gibi derslerle ilgili araştırma, teşvik konuları zayıfların yapılabilir maddi olarak destek verilebilir”.

Aynı konuya ilişkin Amerikalı doktora öğrencilerinin verdikleri yanıtlar incelendiğinde ise programa ilişkin yaptıkları değerlendirmenin tıpkı Türk öğrenciler gibi büyük oranda bireyci koda karşılık geldiği görülmektedir. Elde edilen toplam on beş alt tema içerisinde sadece üç alt tema toplumcu koda karşılık gelirken diğer alt temaların tamamı bireyci kodla eşleşmektedir. Toplumcu kodla eşleşen alt temalar frekans değerlerine göre sırasıyla “normatif”, “iş birliğini önemseme” ve “itibara önem verme” olmuştur. Bireyci kodla eşleşen alt temalar içerisinde en fazla tekrar edilen alt tema “öğrenmeyi destekleyen” olurken bu alt temayı frekans sıklığına göre sırasıyla “ilerlemeci”, “destekleyici”, “yetkinlik”, “demokratik”, “akılcı”, “entelektüel”, “maddi destek”, “şimdi”, “seçici”, “açıklık ve doğrudan ifade etme” ve “uluslararası” alt temaları izlemiştir. Amerikalı öğrencilerin verdiği yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö13: *“Öncelikle zayıf bazı noktalardan bahsetmek istiyorum. İlk olarak iyi yapılandırılmış bir müfredat ve danışmanlık sürecinin olduğunu düşünmüyorum. Danışmanlık sürecinin alaveresiye yapıldığını düşünüyorum. Çok dağınık ve öğrencilerin gelişimini sağlamak için yeterince kafa yorulmuş değil. Bu hiç hoşuma gitmiyor. Bir diğer husus da öğrencilerle yeterince iletişim halinde değiller. Şu an pandemi gibi büyük bir krizin ortasındayız. Böyle bir kriz ortamında öğrencilere nasıl yardımcı olabileceklerine veya sorunlarını nasıl çözeceklerine dair net bir açıklama yapmıyorlar. Bunun yerine arka kapı diplomasisini işletmemizi istiyorlar. Bizim gidip başka kişilerle konuşmamızı ama bunu departmanda kimseyle paylaşmamızı bekliyorlar. Bu çok acı bir durum. Eğer ben ve benim diğer arkadaşlarım bir sorun yaşıyorsa bunu onların çözmesini beklerim. Programın yetkin olduğu hususlara gelecek olursam ilk olarak esneklik özelliğini söyleyebilirim. Dahası bizlere yeni sorular sorabilme ve bu sorulara yanıtlar arama özgürlüğünü fazlasıyla sunuyorlar. Bizim irademize saygı duyan bir yapı var. Ayrıca ders çeşitliliği açısından da oldukça zengin bir program. Bu bizim olaylara ve alana farklı bakış açılarıyla yaklaşmamızı kolaylaştırıyor. Diğer bölümlerle iş birliği yaptığımız için disiplinlerarası bir yapısı da var. İddialı sorular sorup diğer disiplinlerin yardımı ile farklı bakış açıları içeren tatminkâr yanıtlar alabiliyoruz”.*

Ö5: *“Genel olarak yeterli ve yetkin olduğunu söyleyebilirim. Demek istediğim, nicel araştırma yapmak isteyen ve nedensel yorumlara izin veren yöntemler üzerinde etkili çalışabilen insanlar olduğunu düşünüyorum. Ve bu tür insanların programımda gerçekten başarılı*

olduklarını düşünüyorum. Öte yandan daha fazla topluluk katılımı ve daha fazla işbirlikçi araştırmalar yapmak istiyorsanız, bu tür işleri yapmak için çok fazla kurumsal tanıtım ve teşvik yok. Bu yüzden profesörler bile bu tür çalışmalara niyet ettiklerinde bir şekilde vazgeçiyor ya da vazgeçiriliyorlar”.

Türk öğrencilerin uygulanan programa yönelik değerlendirmeleri incelendiğinde verdikleri yanıtların tamamının olumsuz ifadeler içerdiği görülmektedir. Başka bir ifadeyle Türk doktora öğrencileri uygulana programı kendilerini iyi bir araştırmacı olarak yetiştirme konusunda yeterli görmemekte ve yanıtlarını neredeyse tamamı bireyci kodla eşleşen ifadeler ile ifade etmişlerdir. Bu bağlamda katılımcıların bazıları program dahilinde sunulan derslerin yeterince çeşitlilik arz etmediğini ve kendileri için farklı uzmanlaşma imkanı sağlayacak zorunlu ve seçmeli derslerin olmadığını ifade ederek seçici bir tavır sergilemişlerdir. Bununla bağlantılı olarak bazı ders içeriklerinin de yetersiz olduğu ayrıca ifade edilmiştir. Türk öğrencileri programın yeterliğine ilişkin akılcı bir değerlendirmede bulunmuş ve derslerin felsefi açıdan yeterince desteklenemediği, sadece teorik bilgiler içerdiği ve yeterince bilimsel seviyede olmadığı yönünde görüş beyan etmişlerdir. Türk katılımcılar her ne kadar hocaların bilimsel araştırma yöntem ve tekniklerine ilişkin bilgisinin olmadığını savunsalar da bu beklentinin öğrencilerin danışman bağımlı ve aktarımı benimseyen eğilimlerinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Nitekim benzer bulgular araştırmanın farklı alt problemlerinde birkaç defa daha tekrar edilmiştir.

Özellikle pandemi süreciyle uzaktan eğitim ihtiyacını artmış olması bu araştırmaya katılan doktora öğrencilerinin uygulanan programı farklı bir yönüyle de değerlendirmelerine olanak sunmuştur. Nitekim Türk katılımcılar kendilerine sunulan uzaktan eğitim imkanlarının altyapı yönünden zayıf olduğunu ifade etmişlerdir. Bu imkan zayıflığının üzerine bazı akademisyenlerin bilgisayar ve diğer uygulamaları kullanmada yetersiz olmaları da öğrencilerin programla ilgili olumsuz değerlendirmelerde bulunmasına yol açmıştır. Özellikle uzun yıllardır akademide görev yapan bazı öğretim elemanlarının teknolojik imkanlara mesafeli yaklaşımları, pandeminin ve 21'inci yüzyılın getirdiği gelişmelere ayak uydurmakta zorlanmaları ve doktora öğrencileri ile bu akademisyenler arasındaki kuşak farkından kaynaklanan yaklaşımlar öğrencilerin bu türden bir değerlendirmede bulunmalarına zemin hazırlamıştır. Çalışmanın farklı bölümlerinde Türk katılımcıların İngilizce bilgisine ve dünyadaki çalışmalardan haberdar olmak için çaba gösterdiklerine dair tespitlerine yer verilmiştir. Bu noktada da Türk doktora öğrencileri uygulanan programdan bu yönde bir beklentiye sahip olduklarını dile

getirmişlerdir. Ders içeriklerinin yabancı kaynaklara yönelimi yeterince teşvik etmemesi, doktora yaptıkları süreç içerisinde yurt dışından akademisyenlerle ve diğer doktora öğrencileri ile iş birliği yapacak zemini bulamamak gibi nedenlerden dolayı katılımcılar programın bu yönüyle zayıf kaldığına vurgu yapmışlardır.

Türk doktora öğrencilerinin programa yönelik bir diğer eleştirileri de derslerin işleniş tarzının sadece aktarıma dayalı olmasıdır. Bu noktada bazı katılımcıların kendi işlerinde veya arkadaşlarının verdikleri yanıtlarla çelişkiye düştüğü söylenebilir. Nitekim kimi katılımcılar akademisyenlerden ve danışmanlarından birçok şeyi kendilerine doğrudan söylemelerini ve hatta kendi yerlerine yapmalarını beklerken bazı katılımcılar ise bunu aktarıma dayalı bir yaklaşım olarak değerlendirmekte ve bilginin birey tarafından keşfedilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu noktada Türk doktora öğrencilerinin derslerden beklentilerine dair yaptıkları değerlendirmeyi hatırlamakta fayda vardır. Nitekim öğrencilerden bazıları derslerin hocalar tarafından anlatılmadığını, bazı hocaların derslere girmeyerek yerlerine öğrenci görevlendirdiklerini ve derslerin öğrenciler tarafından sırayla işlendiğini ifade etmiştir. Bu tespitlerin yansıması olarak programın tartışma, analitik düşünme ve araştırmaya sevk etme konusunda eksik kaldığı vurgulanmıştır. Hatta bazı öğrenciler dersler bu şekilde yapılırsa iki yıl gibi bir sürenin ders dönemi için ayrılmasını zaman ve emek kaybı olarak görmüş ve yüz yüze eğitim yerine uzaktan eğitimle de bu şekilde derslerin işlenebileceğini ifade etmişlerdir. Başka bir deyişle özellikle şehir dışından gelen öğrenciler emek, zaman ve para harcayarak derse katılmak için üniversiteye gitmenin gereksiz olduğunu, derslerin ne de olsa akademisyenler tarafından anlatılmadığını, sorumluluğun tamamen öğrencilere yıkıldığını ve bu nedenle programda geçirilen sürenin israf olduğunu savunmuşlardır. Bu durumun vahameti araştırmanın ilerleyen bölümlerinde akademisyen katılımcılar tarafından da ne yazık ki ifade edilmiştir.

Türk doktora öğrencilerinin programın yeterliğine ilişkin yapmış olduğu bir diğer genel değerlendirme de başta üniversite olmak üzere yükseköğretimi yöneten tüm kurumları ilgilendirmektedir. Nitekim katılımcılar akademisyenlerin özellikle maddi olarak yeterince desteklenmediğini ve bu durumun nitelikli akademik çalışmaların yapılabilmesini olumsuz yönde etkilediğini savunmuşlardır. Akademik teşvik yönetmeliğinin katılığı, uluslararası sempozyum ve çalıştaylara katılmak için ayrılan sınırlı bütçe ve özellikle kur farkından kaynaklı teknik donanım, araç ve gereç alınımının laboratuvar çalışmalarını duracak noktaya getirmesi gibi nedenlerden dolayı Türk doktora öğrencileri programların maddi yönden daha fazla desteklenmesini talep etmişlerdir.

Amerikalı doktora öğrencilerinin yanıtları incelendiğinde ise bazı noktalarda Türk öğrencilerin yapmış olduğu tespitlerin tam tersi yönünde değerlendirmelerde buldukları görülmektedir. Nitekim Türk öğrenciler uygulanan programa ilişkin tek bir olumlu tespit dahi bulunmazken Amerikalı doktora öğrencileri mensubu oldukları doktora programından memnun olduklarına dair birçok farklı değerlendirme sunmuşlardır. Bunların başında programın yeterli ve öğrenciyi destekler nitelikte ve disiplinlerarası olduğu hem nicel hem de nitel olarak öğrenciyi iyi hazırladığı, çok fazla yetenekli ve ünlü hocalardan ders alabildikleri, programın ve akademisyenlerin gerçekçi olduğu ve bölüm personelinin anlayışlı olduğu hususları gelmektedir. Amerikan toplumunun ilerlemeci, demokratik, açık, şeffaf ve öğrenmeyi destekleyen yapısı doktora öğrencilerinin programlarını değerlendirme sürecindeki beklentilerine de yansımakta ve bu beklentilerin büyük oranda programlar tarafından karşılandığı görülmektedir.

Öte yandan Amerikalı katılımcıların da uygulanan programlardan bazı yönleriyle tatmin olmadığı söylenebilir. Pragmatizmin ve entelektüelliğin öğrenci davranışlarına şekil verdiği bu bağlamda Amerikalı katılımcılar, uygulanan programın kendilerine yeterince yayın yapma imkânı sunmadığını ifade etmişlerdir. Her ne kadar ekonomik gelişmişlik düzeyi Türkiye'ye kıyasla iyi durumda olsa da Amerikalı doktora öğrencileri de Türk öğrenciler gibi gerek kendilerine gerekse akademisyenlere yeterince maddi destek sunulmadığını savunmuşlardır. İlerlemeci eğitim felsefesinin getirmiş olduğu deneyimi önemseme ve bütüncül yaklaşım nedeniyle Amerikalı doktora öğrencileri uygulanan programların yapısal olarak iyi organize edilmesini, derslerin güncel ve birbirlerini tamamlar nitelikte olmasını ve eğitim materyalleri ile derslerdeki tartışmaların uyumlu olması gerektiğini belirtmişler ve bu bağlamda programların yeterli olmadığını savunmuşlardır.

Özgünlük ve üretkenlik Amerikalı katılımcıların araştırmanın farklı bölümlerinde sık sık vurguladıkları konular arasında gelmektedir. Bu iki hususu sağlayabilme adına akademik yazma becerilerine sık sık atıfta bulunmaktadır. Nitekim bu bölümde de Amerikalı katılımcılar programların destekleyici olması gerektiğini savunmuş ve yazma becerilerine yeterince odaklanılmadığından dolayı programa yönelik bir eleştiri getirmişlerdir. Amerika toplumunun çok uluslu bir yapıdan oluşması, farklı ırk,din ve dilden öğrencilerin doktora eğitimi için bir arada bulunmaları katılımcıların programdan beklentilerine de yansımaktadır. Nitekim katılımcılardan bazıları akademisyenler arasında yeterince kültürel çeşitliliğin olmamasının bazı grupların dezavantajlı olarak eğitimlerine devam etmelerine yol açtığını düşünmektedir.

Araştırmanın farklı bölümlerinde de Amerikalı katılımcılar sık sık kültürel çeşitlilik ve eşitlik kavramlarına vurgu yapmışlardır. Bu bölümde de bu kavramlar programın uluslararası olması yönündeki beklentilerinin arka planında da kendini göstermektedir. Amerikalı katılımcıların toplumcu kodla eşleşen alt temalar kapsamındaki yanıtları incelendiğinde özellikle itibara önem verme ve iş birliğini önemseme alt temaları göze çarpmaktadır. Nitekim dünyanın en iyi üniversiteleri sıralamasında Amerikalı birçok üniversitenin bulunduğu bilinen bir gerçektir. Doktora öğrencileri de bu durumun doktora yaptıkları üniversiteyi ve başvurdukları programı belirlemede etkili bir faktör olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmanın yürütüldüğü üniversitenin iyi bir üne ve sıralamaya sahip olması ve bünyesinde çok fazla ünlü akademisyeni barındırması Amerikalı katılımcıların uygulanan programa yönelik yeterlik algısını olumlu yönde etkilemektedir.

Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerinin kayıtlı oldukları programların yeterliğini değerlendirdikleri yanıtları genel olarak incelendiğinde Türk öğrencilerin bireyci ve ilerlemeci bir bakış açısına sahip olmalarına rağmen uygulanan programların bu beklentileri karşılayamadığı ancak Amerikalı öğrencilerin beklentilerinin büyük ölçüde karşılandığı görülmektedir. Türk öğrencilerin bazı tespitlerinin hala mikro düzeyde kaldığı ve akademisyenlere yönelik eleştirilerin farklı alt temalar kapsamında dikkat çekici düzeyde olduğu ancak Amerikalı doktora öğrencilerinin programa yönelik eleştirilerinin daha makro düzeyde ve sisteme yönelik tespitler içerdiği görülmektedir. Bu tür farklılıklara rağmen Türk ve Amerikalı katılımcıların bazı ortak tespitlerinin de olduğunu söylemek mümkündür. Programa yönelik seçici ve normatif bakış açısının yanı sıra akılcılık, güncellik ve maddi desteğe yapılan vurgular noktasında her iki ülke öğrencilerinin de aynı vurguları yaptıkları söylenebilir. Uluslararası olma noktasında ise her ne kadar alt temalar aynı başlığa sahip olsa da Türk öğrencilerin uluslararası olmaktan kastı diğer ülke öğrencileri ve akademisyenleri ile iş birliği içerisinde olmak iken Amerikalı öğrencilerin bu alt temadan kasıtları üniversite bünyesinde kültürel çeşitliliğin programlara yansımaya yönelik beklentileridir.

Yerli ve yabancı literatür incelendiğinde bu konuya temas eden bazı çalışmalara rastlamak mümkündür. Bu çalışmaların ilkinde Avcı ve arkadaşları (2015) İİBF'lerin durum değerlendirmelerini SWOT analizi yöntemiyle yapmaya çalışmışlar ve güçlü ve zayıf yönleri, fırsatlar ve tehditleri genel olarak değerlendirmişlerdir. Bu araştırmadan farklı olarak katılımcılara uygulanan programların hem güçlü hem de zayıf yönleri sorulmuştur. Katılımcılardan özellikle güçlü yönleri de belirtmeleri istendiği için bu yönde yanıtlar alınmış ancak bu araştırmada öğrencilere özellikle güçlü yönleri

sorulmamış ve genel olarak yeterlikleri değerlendirmeleri istenmiştir. Avcı ve arkadaşlarının (2015) elde ettiği bulgular arasında araştırmanın yürütüldüğü üniversitenin teorik ve uygulamalı eğitim alanında iyi olması, fakültelerin ülkenin tüm kesimlerine hitap ediyor olması, uzaktan eğitim imkanları, genç ve dinamik eğitim kadrosu, esneklik ve akademik bilgiye katkı sunacak çalışmalara ev sahipliği gibi bu çalışmada da özellikle Amerikalı öğrenciler tarafından olumlu olarak gösterilen Türk öğrenciler tarafından ise yokluğundan dolayı eleştirilen hususların elde edildiği görülmektedir. Söz konusu araştırmayı bu çalışma ile benzer kılan husus ise programın zayıf yönlerinin ele alındığı bulgular kısmıdır. Mesleki uygulamanın gerektirdiği teorik eksikliği, meslekle ilişkisiz dersler, altyapı zayıflığı, sınırlı mali kaynaklar, eğitimciler ile öğrenciler arası kuşak çatışması ve yabancı dilli eğitimin yetersizliği (uluslararasılık) başlıkları bu çalışmada Türk katılımcılardan elde edilen bulgular ile paralellik göstermektedir.

Kimberley ve arkadaşları (2007) tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan kapsamlı bir çalışmada ise Amerikan lisansüstü programlarının kalitesi, bilim adamlarının bir toplumda önemli gördükleri niteliklere ilişkin görüşleri ve doktora programlarının sayısının yeterliliği incelenmiştir. Elde edilen bulgular incelendiğinde, bu çalışmaya katılan Amerikalı doktora öğrencilerinden elde edilen sonuçlarla örtüştükleri görülmektedir. Nitekim söz konusu çalışmada katılımcılar doktora programları için en iyi değerlendirme kriterlerinin üniversite kütüphanesinin kalitesi, güncel bilgisayar olanakları, öğrencilerin akademik konferanslara katılımı, programın ulusal ve uluslararası çaptaki ünü ve akademisyen ve fakülte öğrencilerinin farklı bakış açılarını keşfetmeleri için teşvik edilmesi olduğu yönünde görüş beyan etmişlerdir. Görüldüğü üzere gerek Kimberley ve arkadaşları (2007) gerekse bu çalışmaya katılan Amerikalı katılımcılar programın yeterliğine yönelik olarak tamamı bireyci kodla eşleşen ortak değerlendirme kriterlerinden bahsetmişlerdir.

Araştırmanın dördüncü alt problemi kapsamında Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerine yöneltilen bir diğer soru da “Daha önceki çalışma alışkanlıklarınızın doktora eğitim sürecine olan etkileri nelerdir?” şeklindedir. Türk ve Amerikalı katılımcılardan elde edilen yanıtlara ilişkin bulgular Tablo 22’de sunulmuştur.

Tablo 22.

Daha Önceki Çalışma Alışkanlıklarının Doktora Eğitime Etkisine İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Daha Önceki Çalışma Alışkanlıklarının Doktora Sürecine Etkisine İlişkin Görüşler	Sosyal kaygı	Toplumcu	Aile-öğretmen baskısı kaynaklı kaygı	5	Daha Önceki Çalışma Alışkanlıklarının Doktora Sürecine Etkisine İlişkin Görüşler	Zaman anlayışında esneklik	Toplumcu	Erteleme	4
	Vasat	Toplumcu	Bir an önce bitirip kurtulma alışkanlığı	4		Etkili okuma becerileri	8		
	Aktarımı benimseme	Toplumcu	Ezberci olma	10		Seçici	Bireyci	Etkili not alabilme becerisi	4
	Normatif	Toplumcu	Sadece test çözmeye alışkın olmak	7		Seçici olma	5		
						Kişisel hedeflere kenetlenme	Bireyci	Uzun süreli odaklanabilme	5

Tablo 22.

Daha Önceki Çalışma Alışkanlıklarının Doktora Eğitimine Etkisine İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ						
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)		
Daha Önceki Çalışma Alışkanlıklarının Doktora Sürecine Etkisine İlişkin Görüşler	Adanmışlık	Toplumcu	Sebat ve çalışkanlık	4	Daha Önceki Çalışma Alışkanlıklarının Doktora Sürecine Etkisine İlişkin Görüşler	Kişisel hedeflere kenetlenme	Bireyci	Çalışkan ve azimli olma	6		
			Sadece bilgisayara başında araştırma yapmak	5				Uzun süreli odaklanabilme	4		
	Daimici	Toplumcu	Gerçek hayatla ilişki kuramamak	6		Öz değerlendirme	Bireyci	İlerlemeci İşbirlikçi	Bireyci	Yapabileceklerinin farkında olabilme	7
			Öz disiplinsizlik	6						Diğer öğrencilerle iş birliği yapabilme	4
	Öz değerlendirme	Bireyci	Zamanı iyi yönetememek	7		Zaman ve zaman yönetiminde katilik	Bireyci	Özgün	Bireyci	Zaman yönetimi	6
			İhtiyaç halinde yardıma başvurma	Toplumcu						Bağımsız çalışmamak	8
	İhtiyaç halinde yardıma başvurma	Toplumcu	Bağımsız çalışmamak			8	Başarısızlığı kabul etmeme (Azim)	Bireyci	Eleştirel düşünme – Problem çözücü	Bireyci	Gayretli olma (çabuk pes etmeme)
				İhtiyaç halinde yardıma başvurma							Toplumcu
	İhtiyaç halinde yardıma başvurma	Toplumcu	Bağımsız çalışmamak			8	Başarısızlığı kabul etmeme (Azim)	Bireyci	Eleştirel düşünme – Problem çözücü	Bireyci	
				İhtiyaç halinde yardıma başvurma							Toplumcu
İhtiyaç halinde yardıma başvurma	Toplumcu	Bağımsız çalışmamak	8		Başarısızlığı kabul etmeme (Azim)	Bireyci	Eleştirel düşünme – Problem çözücü	Bireyci	Kendiyle rekabet halinde olma	4	

Türk doktora öğrencilerinin geçmiş çalışma alışkanlıklarının doktora eğitimi sürecine olan etkisine ilişkin verdikleri yanıtlar incelendiğinde sadece “öz değerlendirme” alt temasının bireyci kod ile eşleştiği diğer tüm alt temaların ise toplumcu kod ile eşleştiği görülmektedir. Toplumcu kodla eşleşen alt temalar içerisinde en fazla tekrar edilen alt temanın “aktarımı benimseyen” olduğu, bu alt temayı ise sırasıyla “ihtiyaç halinde yardıma başvurma”, “normatif”, “daimici”, “kolaycılık”, “sosyal kaygı”, “vasat” ve “adanmışlık” alt temalarının izlediği görülmektedir. Türk katılımcıların verdiği yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö11: “Benim babam da öğretmendi. Sürekli olarak böyle kuralcı bir şekilde çalışmamızı istiyordu. 08:00- 08:45 arası odadan çıkamazdık. Mesela belli zaman aralıkları belli konular çalışmam gerekiyorsa o saatler dışında başka bir şey yapamazsın. Bu da ileriki yıllarda bana çok etki etti. Mesela bir konu var ve o konuya 3 gün var. Hayatta 3 gün kala başlamam. Ta 10 gün öncesinden başlarım. 3 gün beni panikletirdi. O yüzden erken başlardım. Benzer durumu doktora eğitimi sürecinde de yaşadım. Bu benim ilk okul ortaokul yıllardaki alışkanlıklarından kaynaklanıyor. Aslında bu beni çok rahatsız ediyor. Çünkü bazen çok erken başlayabiliyorum. Kaygılanmaya çok erken başlıyorum. Yetiştiremeyebilirim korkusuna ve kaygısına kapılıyorum. Yani o dönemin getirdiği biraz daha korkutucu bir yaklaşım var. “Yapmazsan şöyle olur, yapmazsan böyle olur” gibisinden. Aslında yetişkin olduğunda siz söyleyince fark ettim, etki ediyor onun da sonuçları var. Daha önce hiç bağlantı kurmamıştım ama şu an kurabiliyorum. Yani etki ediyor beni kasiyor, doktora da kasiyor, eski çalışma alışkanlıklarım beni kasiyor. Bir şeye başladığımda onu bitirmek amaçlı çalışıyorum. Bitsin de rahatlayayım, aman geç kalmayayım diye çalışıyorum. Bu da konuların özüne inmede beni zorluyor. Bitiriyorum ama ne kadar derinlemesine o konuyu anlıyorum, bu tartışılır”.

Ö8: “Geçmiş yıllardan her şeyi bilgisayarın başında oturarak araştırma ve okuma alışkanlığı var. Şöyle bir fikir oluştu, “ben bilgisayarın başında bir gün ayırırsam konu ile alakalı her şeyi bulabilirim”. İşte bu sabit fikir ve her şeyi bilgisayara güvenerek yapma bizim gelişmemize büyük bir zarar vermiş. Toplum bu konuda ne düşünüyor? Sahaya inelim sahada bununla ilgili neler yapılıyor bu konuda? Bu konunun içinde olan insanlar neler düşünüyor? Mevcut durumda bir sıkıntı varsa, bunları görelim gibi çabalama ve aktif olma fikrinin tamamen ortadan kalktığını düşünüyorum. Bilgisayar başında oturma ve bu şekilde çalışma alışkanlığı gelmiş. Bu zaten çok tehlikeli bir şekilde bizim ülkemizde yaygınlaşmaya başlamıştır. Hatta meta-analiz diye bir şey çıkmış. Üniversite hocaları dahil artık hiç kimsenin hiçbir yere gitmesine gerek kalmadan evde kendilerine çalışma yapıyorlar. Hatta diyebiliriz ki 10 çalışmasından 9’u sadece meta-analiz olan hocalar var maalesef”.

Amerikalı doktora öğrencilerinin aynı konuya ilişkin verdikleri yanıtlar incelendiğinde ise “zaman anlayışında esneklik” alt teması ile ifade edilen toplumcu kod haricinde geriye kalan on bir alt temanın tamamının bireyci kod ile eşleştiği görülmektedir. Bireyci alt temaların frekans değerlerine bakıldığında en fazla tekrar edilen alt temanın “seçici” olduğu, bu alt temayı sırasıyla “kişisel hedeflere kenetlenme”, “sürekli gelişim ve değişim arayışı”, “başarısızlığı kabul etmeme”, “özgün”, “öz değerlendirme”, “zaman yönetiminde katılık”, “eleştirel düşünme”, “kişisel hedeflere kenetlenme”, “işbirlikçi” ve “yaşam ve çevre üzerinde kontrolü elde bulundurma” alt temaları takip etmiştir. Amerikalı doktora öğrencilerinden elde edilen yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö6: “Her zaman iyi çalışma alışkanlıklarım oldu. Bu konuda söyleyeceğim olumsuz tek şey erteleme alışkanlığım. Bu alışkanlığın iyi bir araştırmacı olmak için çok zararlı olduğunu fark ettim. Yani bir zamanlar olduğum kadar erteleyici olmamaya çalışıyorum. Bir çalışma becerisiyle ilgili olarak çok spesifik olarak diyebilirim ki her zaman iyi tarayabilen etkili bir okuyucu oldum. Bir sayfaya bakabilir ve orada olan her şeyi birkaç dakika içinde alabilirim. Yani göze çarpan önemli noktaları nasıl çıkaracağımı bilmek diyebilirim. Okumak benim için her zaman işe yarayan bir beceri ve çalışma alışkanlığı olmuştur”.

Ö13: “Ben bir zorluk karşısında kolay kolay pes eden birisi değilim. Genelde o zorluğa karşı meydan okumayı sevmişimdir. Önceki yıllardan itibaren getirdiğim bir alışkanlıktır bu. Bazen doktora derslerinde hocalarımız 200 sayfayı bulan okuma ödevleri veriyorlar. Süre ne kadar kısa olursa olsun bir şekilde bu okumaları yapmak için çaba sarf etmek beni daha da motive ediyor. Bununla alakalı söyleyebileceğim bir diğer çalışma alışkanlığı da okuduğumu anlama, kendi çalışmalarım ve tez konularım ile ilişkilendirme ve söz konusu metinlere eleştirel yaklaşabilme. Bu alışkanlığımın özellikle lise yıllarından itibaren bana çok fazla şey kattığını söyleyebilirim”.

Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerinin geçmişten getirdikleri çalışma alışkanlıklarının doktora eğitimine etkisi göz önünde bulundurulduğunda Türk öğrenciler aleyhine Amerikalı öğrencilerin ise lehine bir durum olduğu gözlemlenmektedir. Nitekim Türk öğrencilerin verdiği yanıtların tamamına yakını bu alışkanlıkların doktora eğitimi için yeterli olmadığı hatta bu sürece zarar verecek nitelikte oldukları görülmektedir. Olumlu olarak değerlendirilebilecek bir tek husus ise Türk öğrencilerin sebat ve çalışkanlıklarının olduğu söylenebilir. Öte yandan ezbercilik, analitik ve eleştirel düşünememe ve gerçek hayatla ilişki kuramamak gibi birtakım alışkanlıkların doktora seviyesinde dahi devam ettiği ve bu durumun Türk öğrencilerin doktora eğitimi sürecini

olumsuz etkilediği görülmektedir. Toplumcu kültürlerde ailenin ve bir otorite olarak öğretmenlerin öğrenciler üzerinde oldukça büyük etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Nitekim bu durumun öğrenciler için büyük bir baskı ve kaygı oluşturduğu katılımcılar tarafından da ifade edilmiştir. Öğrenme sürecine odaklanmak yerine ailelerinden gelecek baskıdan korkmak, sınıf içerisinde öğretmenlerin tepkisinden ve arkadaşlarının önünde mahcup duruma düşme endişesinden çekinmek gibi sebeplerden dolayı Türk doktora öğrencilerinin sosyal kaygı yaşadıkları ve bu kaygının yetişkin olmalarına rağmen doktora eğitiminde de geçerliliğini koruduğu görülmektedir. Türk öğrenciler için kısır döngü şeklini almış bir durum da uzun yıllardır getirmiş oldukları süreç odaklı yaklaşımdan ziyade ürün odaklı yaklaşımdır. Nitekim sadece test çözmeye alışkın olmak ve kendilerine verilen bir görevi veya ödevi bir an önce bitirerek o görevden kurtulma refleksi göstermek eğitim sisteminin Türk öğrencilere kasten olmasa da üstü kapalı bir şekilde edindirdiği zararlı bir alışkanlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim benzer tespitler Türk doktora öğrencileri ve tez danışmanı akademisyenler tarafından araştırmanın Türk ve Amerikan eğitim sistemlerini değerlendirmeyi amaçlayan ilerleyen bölümlerinde yapılmıştır. Son olarak Türk doktora öğrencileri bireyci bir yaklaşım sergileyerek çalışma alışkanlıklarına dair samimi bir öz değerlendirme bulunmuşlardır. Özellikle zamanı iyi yönetemediklerini zaman içerisinde öz disiplin sorunu yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Öz disiplin sorunu da araştırmanın farklı bölümlerinde katılımcılar tarafından çeşitli bağlamlarda dile getirilecektir.

Amerikalı doktora öğrencilerinin çalışma alışkanlıklarına ilişkin algılarının ise Türk öğrencilere kıyasla doktora süreci için daha uygun ve faydalı olduğu söylenebilir. Nitekim olumsuz olarak değerlendirilebilecek tek alışkanlık frekans değeri düşük de olsa bazı katılımcılar tarafından ifade edilen erteleme alışkanlığıdır. Bunun dışında Amerikalı doktora öğrencileri geçmiş yıllardan getirdikleri etkili okuma ve not alabilme alışkanlıkları ile birlikte seçici olabilmenin doktora sürecine olumlu etkide bulunduğunu ifade etmiştir. Ödevler, projeler ve tez yazımı sürecinde literatür taraması yaparken ve kaynakları araştırırken özellikle doğru kaynağı bulma ve okuma hususunda bu alışkanlıkların kendilerine hem zaman kazandırdığını hem de konuları ile ilgili doğru verilere ulaşmalarını sağladığını ifade etmişlerdir. Buna ek olarak Amerikalı katılımcılar bir konu üzerinde çalışırken uzun süre odaklanabildiklerini ve çalışkan ve azimli oldukları için kolay kolay pes etmeyerek kişisel hedeflerine kenetlenbildiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum kendilerinde zorlukları ve zorlayıcı şeyleri sevmeleri yönünde bir alışkanlık oluşturmuş ve doktora sürecinde de başarısızlıkları karşısında azimli olmalarını

ve başarının peşinde koşmalarını sağlamıştır. Bireyci toplumların rekabetçi yapılarından kaynaklı bir diğer husus da katılımcıların geçmiş yıllardan itibaren üretken olmaya teşvik edilmeleri ve akranları ve en önemlisi kendileri ile sürekli rekabet halinde olmalarının önemsenmiş olmasıdır.

İlerlemeci eğitim felsefesinin yansıması olarak değerlendirilebilecek ve Amerikalı öğrencilerin çalışma alışkanlıklarını etki eden bir diğer husus da eleştirel düşünebilme ve problem çözebilme eğilimleridir. Eleştirel düşünebilme becerisi gelişmiş olan öğrenciler aynı zamanda kendilerine yönelik de öz değerlendirme yapabilmeye imkanına sahiptirler. Nitekim katılımcılardan bazıları güçlü yönleri arasında yapabileceklerinin farkında olduklarını, güçlü ve zayıf yönlerini değerlendirebildiklerini ve bu doğrultuda çalışma alışkanlıklarına yön verebildiklerini ifade etmişlerdir. Özgünlük kavramı bu soru kapsamında da Amerikalı katılımcılar tarafından yeniden ifade edilmiştir. Nitekim Amerikalı doktora öğrencileri özgün araştırmalar yapabilmeye ve bu araştırmalardan elde ettikleri bulguları etkili yazma becerileri sayesinde özgün metinlere dönüştürebilmeye alışkın olduklarını ve bu alışkanlıklarını da doktora eğitiminde kendi lehlerine kullanabildiklerini belirtmişlerdir.

Amerikalı katılımcılar eğitimlerinin ilk yıllarından itibaren yoğun bir çalışma temposuna girmektedir. Özellikle yükseköğretim düzeyine geldiklerinde kültürün de etkisiyle kendi başlarına ayakta durabilmeyi ve kendi kendilerine yetebilmeyi bir beceri haline getirmek durumundadırlar. Bu nedenle hayatlarını iyi planlayabilme ve zamanlarını etkili yönetebilmeleri önem arz etmektedir. Nitekim katılımcılar zaman yönetimi becerilerinin gelişmiş olduğunu, bu alışkanlıklarının ve becerilerinin eğitime başladıkları andan itibaren kendilerine empoze edildiğini belirterek doktora sürecinde de bu alışkanlıklarının faydasını gördüklerinin altını çizmektedirler. Zaman yönetimi ile bağlantılı olarak düzenli ve tertipli olabilmenin de önemi katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Her ne kadar bireyler arası rekabetçilik kültürü tarafından dayatılsa da bireyciliğin getirmiş olduğu bir diğer özellik de işbirlikçi olabilme eğilimidir. Nitekim Amerikan eğitim sistemi rekabeti önemserken özellikle ilerlemeci eğitim felsefesinin getirmiş olduğu işbirlikçi ve proje tabanlı öğrenme gibi diğer öğrencilerle iş birliğine dayanan faaliyetleri de göz ardı etmemektedir. Nitekim Amerikalı doktora öğrencileri de doktora eğitimine başlamadan önce işbirlikçi öğrenme pratiğine sahip olduklarını ve bu pratiğin kendilerine uzun vadede yarar sağladığını belirtmiştir.

Türk ve Amerikalı katılımcıların bu bağlamda verdikleri yanıtlar incelendiğinde Türk doktora öğrencilerinin daimici eğitim felsefesinin tesirinden hala kurtulamadıklarını ve bunun olumsuz etkilerini doktora eğitimi sürecinde de yaşadıklarını söylemek mümkündür. Öte yandan Amerikalı doktora öğrencileri ise ilerlemeci eğitim felsefesinin kendilerine kazandırmış olduğu çalışma alışkanlıklarının faydasını doktora eğitimi sürecinde de gördüklerini ifade etmişlerdir.

Bu konu ile ilgili olarak yerli ve yabancı literatürde yapılan çalışmalar bulunmakla birlikte yurt dışında yapılmış çalışmalar daha fazladır. Öte yandan Türkiye’de yapılan bir araştırmada Pepe (2012) konuya farklı bir boyuttan bakarak öğrencilerin çalışma alışkanlıkları ile akademik başarıları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi’nde öğrenim gören üniversite öğrencileri ile yürütülen bu çalışmanın sonucunda çalışma becerilerine ilişkin katılımcıların cevaplarında anlamlı farklılıklar görülmektedir. Bulgular, genel not ortalaması düşük olan öğrencilerin GPA’ları yüksek öğrencilere göre ders çalışma becerilerinde yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır.

Onwuegbuzie ve arkadaşları (2001) tarafından Amerika’da öğrenim gören yükseköğretim programlarına kayıtlı öğrenciler ile yürütülen bir çalışmada ise Amerikalı katılımcıların çalışma becerileri bağlamında en zayıf oldukları noktaların not alma ve okuma becerileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda okuma becerilerinin eksikliği en fazla hissedilen eksiklik olarak tespit edilmiştir. Öte yandan söz konusu bulguların bu araştırmanın bulguları ile farklılık gösterdiği görülmektedir. Nitekim bu araştırmaya katılan Amerikalı doktora öğrencileri not alma ve okuma alışkanlıklarının gelişmiş olduğunu ve bu durumun doktora sürecini kolaylaştırdığını ifade etmişlerdir. Bu farkın Onwuegbuzie ve arkadaşlarının (2001) yapmış olduğu çalışmanın yaklaşık 20 yıl önceye dayanmasından ve geçen bu süre zarfında Amerikan eğitim sisteminin öğrencilere gerek not alma gerekse etkili okuma becerilerini daha verimli kazandırabilmesinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

4.1.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın beşinci alt problemi kapsamında öğrencilere Bireyci ve Toplumcu kültürel özellikler ile eğitim sistemlerinin doktora sürecine yansımalarına ilişkin görüşlerini almak amacıyla “*Doktora eğitiminizi göz önünde bulundurduğunuzda içinde yaşadığınız toplumun hangi özelliklerinin bu sürece olumlu katkıda bulunduğunu düşünüyorsunuz?*”, “ *Doktora eğitiminiz göz önünde bulundurduğunuzda içinde yaşadığınız toplumun hangi özelliklerinin bu sürece olumsuz etkide bulunduğunu düşünüyorsunuz?*”, “*Doktora eğitiminiz göz önünde bulundurduğunuzda içinde yaşadığınız toplumun eğitim sisteminin hangi özelliklerinin bu sürece olumlu katkıda bulunduğunu düşünüyorsunuz?*” ve “*Doktora eğitiminiz göz önünde bulundurduğunuzda içinde yaşadığınız toplumun eğitim sisteminin hangi özelliklerinin bu sürece olumsuz etkide bulunduğunu düşünüyorsunuz?*” soruları yöneltilmiştir. Türk ve Amerikalı öğrencilerden alınan yanıtlardan elde edilen tema, alt tema ve kodlar aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 23.

Kültürel Özelliklerin Doktora Eğitime Olan Olumlu Etkilerine İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ						
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)		
Kültürel Özelliklerin Doktora Eğitime Olan Olumlu Etkilerine İlişkin Görüşler	Geleneksel değerlere sadakat	Toplumcu	Merhametli ve sıcakkanlı olmamız	4	Kültürel Özelliklerin Doktora Eğitime Olan Olumlu Etkilerine İlişkin Görüşler	İtibara önem verme	Toplumcu	Toplumun eğitilmiş bireylere karşısı saygısı	12		
			Aileden görülen destek	8				Hür irade ve kişisel tercihler	Bireyci	Bireylerin istediklerini yapma/seçme özgürlüğü	10
			Fedakârlık	5						Kendi danışmanını seçme özgürlüğü	6
	İlerlemeci	Bireyci	Aile ve kültürden gelen sürekli ilerleme/yükselme fikri	4		Sürekli gelişim arayışı	Bireyci			Eğitim ve gelişim hedefi ile yetiştirilmiş olmak	5
			Gerektiğinde yardıma başvurma	Toplumcu				Yardımsverlik	6	Bireycilik ve bireysel gelişim fikrinin doktora eğitim sürecinde de aranıyor olması	6
	Topluluklar/gruplar arası işbirliği	Toplumcu				Kollektif şuur	9	Bağımsızlık	Bireyci	Bağımsızlık	10
	İtibara önem verme	Toplumcu	Toplumun eğitilmiş insanlara duyduğu saygı	8		İlke	Bireyci	Güçlü çalışma ahlakı	8		
	Aksiyonerlik	Bireyci	Çalışkan olmak	3		Rekabetçilik	Bireyci	Toplumun rekabetçi doğası	6		
	Otoritenin fikirlerini kabul etme	Toplumcu	Otoriteye saygı	7							

Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerine toplumcu ve bireyci bir kültür içerisinde yaşıyor olmanın doktora sürecine ne tür olumlu yansımalarının olduğuna ilişkin yöneltilen soruya verdikleri yanıtlar incelendiğinde toplumcu bir kültüre ait olmalarına rağmen sınırlı da olsa Türk öğrencilerin bireyciliğe atfedilebilir değerlendirmelerde de buldukları görülmektedir. Benzer bir durum daha dar kapsamlı olsa da Amerikalı katılımcılar için de geçerlidir. Türk doktora öğrencilerinin verdikleri yanıtlardan elde edilen alt temalar göz önünde bulundurulduğunda toplam yedi alt temanın ikisinin bireyci diğer beşinin ise toplumcu kodla eşleştiği görülmektedir. Toplumcu kodla eşleşen alt temalar içerisinde en sık tekrar edilen alt tema “geleneksel değerlere sadakat” olurken bu alt temayı sırasıyla “topluluklar/gruplar arası iş birliği”, “itibara önem verme”, “otoritenin fikirlerini kabul etme” ve “gerektiğinde yardıma başvurma” alt temaları izlemektedir. Bireyci kodla eşleşen alt temalar ise “ilerlemeci” ve “aksiyonerlik” olmuştur. Türk doktora öğrencilerinin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö20: *“Türk toplumunun fedakarlığı yani birbirine değer vermesi, birbirini önemsemesi ve birbirine destek olması. Mesela Amerikan toplumunun bireyciliğinden bahsettik. Oradaki bir kişi örneğin bir anne çocuğu için çok fedakârlık yapmayabiliyor veya yaptığı fedakarlıkların sayısı sınırlı olabiliyor. Örneğin ben kendi hayatımdan örnek vereyim. Benim 3 yaşında, bir oğlum ve 1 aylık bir bebeğim oldu. Şimdi ben cuma günleri doktora derslerini yapabilmek için annemden kayınvalidemden, eşimden ve büyüklerimden yardım alıyorum. Çünkü benim 2 küçük çocukla bilgisayarın başına oturmam ya da kitap, makale okumam, araştırma yapmam falan imkânsız. Çünkü bütün günüm ve vaktim gece gündüzüm onlarla geçiyor. Ancak çocuklardan birinin kayınvalidemde olması diğerinin annemde olması veya eşimin bana uygun bir çalışma ortamı sağlaması gibi unsurların ben bizim kültürümüze özgü olduğunu düşünüyorum. Ayrıca hiç kimse “Bak, ben sana ne kadar iyilik ediyorum” diye yapmıyor. Herkes bunu yapmak zorundaymış gibi yapıyor. Mesela annem de kayınvalidem de o çocuğa bakmak zorundaymış gibi bakıyor ve hatta kendilerine teşekkür ettiğim zaman yadırgıyorlar. “Kızım teşekkür edecek ne var bu bizim vazifemiz diyorlar.” Bunu vazife olarak görüyorlar. Bence bu çok güzel bir özellik ve bizim toplumumuza ait bir özellik. Bu durum sadece aile bağları ile sınırlı değil. Arkadaşlık ilişkilerinde de ben bunun varlığını görüyorum. Veya ben doktora yaptığım arkadaşlarımdan bu konularda bana çok destek olduğuna şahit oldum. Bir araştırma veya çalışma yapılması gerektiğinde ben ulaşamadığımda veya zamanım olmadığında arkadaşım benim adıma o çalışmaya ulaşabiliyor ve bana gönderebiliyor”.*

Ö4: “En önemli olumlu özelliklerden birisi kültürümüzde sürekli ilerlemek vardır. Yani bundan dolayı bende de sürekli ilerleme yönelik bir azim var. Size kısa bir örnek vereyim: Türkiye’den bir araştırmacı kalkıp Amerika’ya gidiyor. Amerika da belli bir alanda konferans verecek. Bu konferansı vermek için de uçaktan indiğinde onun gideceği otele götürmek üzere bir taksiye biniyor. Taksi şoförü ona önce İngilizce bazı sorular soruyor işte “ne yapıyorsun, nereden geliyorsun” gibi. O Türk şahıs da “Türkiye’den geldim seminere katılacağım” diyor. Onun için otele kadar gitmem lazım diyor. Öyle deyince taksici dilini değiştirip Fransızca konuşmaya başlıyor ve Fransızca konuşuyor. Fransızca bazı sorular soruyor, arkadaş ona bu sefer Fransız cevap veriyor. Sonra biraz daha gidiyorlar şoför tekrar dil değiştiriyor, Almanca konuşmaya başlıyor. Arkadaş da Almanca cevap veriyor, biraz daha gidiyor, yine dil değiştiriyor. Bu arkadaş en son dayanamıyor ve şoföre “ya sen durmadan konuşmada neden dil değiştiriyorsun?” diye soruyor. Şoför de ona cevap veriyor ve diyor ki: “ben bir Ermeni vatandaşım. Türkiye’den buraya geldim. Buraya gelmemde ki ve konuştuğumuz dili sürekli değiştirmemdeki amaç sana Ermenilerin ne kadar değiştiğini ve geliştiğini göstermekti. Bizim ne kadar ilerlediğimizi göstermeye çalışıyorum. Yani Türkiye’ye göre kendimizi ne kadar geliştirdiğimiz göstermeye çalıştım” diyor. Bizim arkadaş da ona cevaben “Sen hayatımı bir dava üzerine kurmuşsun ama bunu taksicilik üzerine kurmuşsun. Fakat ben ise Türkiye’den kalkıp Amerika’ya gelip bir makale sunmak için geldim” diyor. Bu örneği şunun için verdim, yani Türkiye’de aileden gelen ve Türk kültüründen gelen bir ilerlemecilik var yani. Benim kaldığım ülkelere baktığım zaman insanlarda şöyle bir durum vardı, “ben nasıl daha çok yerim? Ben nasıl daha çok eğlenirim, ben nasıl güzel bir iş yaparım”. Onların fikirleri bunun üzerine kurulmuştur ama Türkiye’de doğan her çocuğun ailesinden gördüğü kültür şudur ki, nasıl daha fazla ileri gidersin? Nasıl daha fazla yüksek bir yere gelir, daha nasıl ilerlersin? Bu kültürde bir şey ile yetinmemek var. Lisans yapıp öğretmen olmakla yetinmiyoruz yüksek lisans ve doktora yapıyoruz. O yüzden kültürden gelen pozitif ilerlemeci yaklaşım var. Bu bence güzel bir özellik. İkincisi de kültürümüzde gerçekten eğitilmiş insanlara değer verir ve saygı duyuyor. Belki bir eğitimci az ücret alabilir, bir üniversite hocası az ücret alabilir. Belki bu saygıyı devletten bulamaz ama halktan bulabiliyor. Kültürümüzde bunun pozitif bir karşılığı var. Yani bu noktada bizim kültürümüz bence iyidir”.

Amerikalı doktora öğrencilerinin verdiği yanıtlar incelendiğinde ise sadece bir temanın toplumcu kod ile eşleştiği diğer alt temaların tamamının ise bireyci kodla eşleştiği görülmektedir. Toplumcu kod ile eşleşen alt tema “itibara önem verme” olurken bireyci kodla eşleşen alt temalar frekans değerlerine göre sırasıyla “hür irade ve kişisel tercihler”, “sürekli gelişim arayışı”, “bağımsızlık”, “ilke” ve “rekabetçilik” olmuştur. Amerikalı katılımcıların vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö7: “Bence bireyci bir kültürün getirmiş olduğu durumlar sayesinde bireyler olarak kendi yönümüzü belirlemeye karar verme iradesine ve bağımsızlığına sahibiz. Burada bizim sorumluluğumuzda olması gereken süreçlere çok fazla karışılmıyor. Örneğin, ne istersem okuyabiliyorum. Çalışmak istediğim konuyu veya temayı ben seçebiliyorum. Elbette öğretim görevlileri veya kurumlar tarafından belirlenmiş sınırlar var ancak bu sınırlar benim araştırma özgürlüğümü etkilemiyor. Ve bununla ilgili söyleyebileceğim şeylerden birisi de insanların kendi danışmanlarını seçme özgürlüğü. Danışmanlarımız da bizlere önemli ölçüde özgürlükler sunuyorlar. Bana ne yapmam gerektiğini söylemeleri için danışmanıma giderim. Aksi takdirde, aldığım dersler, bir sonraki hamlemin ne olduğu ve bu tür şeyler hakkında kararlarımı kendim verebilirim”.

Ö12: “Burada hayatınızın herhangi bir noktasında gidip eğitim alabileceğiniz fikri bir özgürlük var. Yani örneğin büyükannem, 60 yaşında doktora yapmaya çalışıyordu. Yaşı ilerlemiş, kariyer ve çocuk sahibi olmasına rağmen bu isteği diğer insanlar tarafından yadırganmadığı gibi çevresinde de büyük bir saygı uyandırdı. Bu yüzden kültürümüzün eğitime odaklanmayı teşvik eden bir yönü olduğunu düşünüyorum ve bence eğitimle ilgili deneyimlerine bağlı olarak farklı bireyler bunu üstleniyor ve bu onları gerçekten harekete geçiriyor”.

Türk ve Amerikalı katılımcıların vermiş olduğu yanıtlar bir bakıma bireyci ve toplumcu kültürlerin olumlu özelliklerinin doktora öğrencilerinin gözüyle ve tecrübesiyle değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Türk doktora öğrencileri özellikle Türk insanının merhametli, sıcakkanlı ve fedakâr olmasının doktora sürecinde de kendilerine olumlu yansıdığını belirtmişlerdir. Aile ve yakın çevrenin bireyler üzerindeki etkisi bu soruya verilen cevaplarda da kendini göstermiştir. Nitekim bazı katılımcılar ailelerinden gördükleri desteğin çok önemli olduğunu ve gerek aileden gerekse kültürden gelen sürekli ilerleme ve yükselme fikrinin doktora sürecine yansıdığını belirtmişlerdir. Bu durum bir yandan Türk öğrencilerin geleneksel değerlerden etkilendiğini, öte yandan ise ilerlemeci bir sosyal çevre bağlamında yetiştirildiklerini göstermektedir. Toplumcu kültürlerde sıkça rastlanan özellikler arasında gelen yardımseverlik ve kolektif şuur kavramları da Türk doktora öğrencilerinin eğitim sürecine olumlu yansımaktadır. Nitekim lisansüstü eğitimde özellikle de doktora eğitiminde daha küçük gruplar halinde ders alan öğrencilerin birbirleri ile yardımlaşması ve iş birliği içerisinde bulunmaları oldukça sık rastlanan bir durumdur. Öte yandan bazı katılımcılar bu yardımlaşma ve iş birliği durumunun ne ölçüde faydalı olduğu konusunda da tereddütlerini belirtmişlerdir. Bir sonraki tabloda bu durum daha net anlaşılacaktır.

Türk toplumunda “itibar” kavramı oldukça önemlidir. Maddi kazanımlardan ziyade insanlardan saygı görmek ve toplum içerisinde itibarlı bir konumda olmak istendik bir durumdur. Bu bağlamda Türk doktora öğrencileri de toplumun eğitimli insanlara saygı duymasından memnun olmakta ve bu durumun da doktora yaparken kendilerine önemli bir motivasyon kaynağı oluşturduğunu düşünmektedirler. Her ne kadar çalışmanın farklı bölümlerinde Türk katılımcılar akademisyenlerin baskın tavırlarından zaman zaman şikayetçi olsalar da bu bölümde otoriteye saygı duymanın kültürün olumlu bir yansıması olduğunu ifade etmişlerdir. Bu noktada katılımcılar derslerine giren akademisyenlerin saygı duyulması gereken otoriteler olduğunu, öğrenci-öğretici arasındaki ilişkinin bu nedenle belli bir saygı çerçevesinde gelişmesi gerektiğini ve kendileri akademisyen olduğunda da bu türden beklentileri öğrencilerinden bekleyeceklerini belirtmişlerdir. Her ne kadar buraya kadar ifade edilen hususlar toplumcu kültürün olumlu yansımaları olarak beyan edilmişse de çalışmanın ilerleyen bölümünde bazı katılımcıların bu özelliklerden olumsuz olarak bahsettiği de görülecektir.

Amerikalı doktora öğrencilerinin verdiği yanıtlarda ise beklendiği gibi bireyci toplumlarda görülen özelliklerin tezahürü görülmektedir. Bu noktada dikkat çeken toplumcu özellik ise Amerikalı katılımcıların da itibara önem verdikleri ve toplumun eğitimli bireylere karşı saygısının ön plana çıkıyor olmasıdır. Her ne kadar toplumcu gibi görünse de Amerika Birleşik Devletleri’nin bireyci, rekabetçi ve materyalist yapısından dolayı özellikle yükseköğrenime devam edebilmek oldukça zor bir serüvendir. Belli bir yaştan sonra ailelerin maddi desteklerini azaltması veya tamamen çekmesi, bireylerin hayatlarını idame etmeleri için çalışmak zorunda kalmaları, eğitim masraflarını kendi başlarına karşılamak zorunda olmaları ve yükseköğrenimin doğasından kaynaklı zorluklar gibi nedenlerden dolayı Amerikan toplumu bu tür bireylere karşı büyük bir saygı duymaktadır.

Öte yandan bireylerin istediklerini yapma ve seçme özgürlüğü ve bağımsızlığı Amerikalı doktora öğrencilerinin kültürleri hakkında olumlu algılar geliştirdikleri özelliklerdir. Bu özelliğin doktora sürecine yansımaya örnek olarak bazı katılımcılar kendi danışmanlarını seçme haklarının olmasını, istedikleri zaman danışmanlarını değiştirebilmelerini, tez konusuna karar verirken ilgi ve isteklerinin ön planda tutulmasını ve süreç içerisinde sorumluluğun kendilerinde olmasını ifade etmişlerdir. Daha geniş bir ifadeyle doktora eğitim sürecinin bağımsızlık ve hür iradeye saygı temelinde şekillendiğini belirtmişlerdir. Bu noktada Türkiye’deki doktora eğitimi sürecinden farklı bir dinamik işletildiği net bir şekilde görülmektedir.

Amerika'daki bireyci kültürün doktora eğitimine olumlu yansımaları ile ilgili olarak katılımcıların vermiş olduğu yanıtlar arasında "rekabetçilik" alt teması dikkat çekmektedir. Nitekim rekabetçilik Amerika toplumunda neredeyse her birey tarafından kanıksanmış bir durum olmakla birlikte doktora öğrencileri arasında rekabetçi olmanın olumlu mu yoksa olumsuz mu olduğuna dair farklı bakış açıları mevcuttur. Amerikalı öğrencilerin bir kısmı rekabetçi yapının kendilerini doktora eğitiminde daha fazla motive ettiğini ve çalışmaya sevk ettiğini belirtirken bir sonraki bölümde de görüleceği üzere bir kısım öğrenciler ise rekabetçiliğin kendilerini olumsuz yönde etkilediğini ifade etmişlerdir. Bu fasıl bir sonraki bölümde tekrar ele alınacaktır ancak rekabetçiliğin bireyleri daha fazla çalışmaya zorladığı ve kişisel gelişime teşvik ettiği de bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda akla rekabetçilik sırasında etik değerlere Amerikalı bireylerin ne derece riayet ettiği sorusu gelmektedir. Her ne kadar Amerikan toplumu rekabetçiliği önemsiyor olsa da bu durum başkalarının üzerine basarak yükselmeye veya etik olmayan şekilde rekabet etmeye yol açmamaktadır. Nitekim Amerikalı doktora öğrencileri toplumun olumlu yanlarından birisi olarak güçlü çalışma ahlakına sahip olmayı ve etik değerlere saygıyı göstermişlerdir. Başka bir ifadeyle rekabetçilik ahlaki yozlaşmaya veya liyakatsizliğe yol açmamaktadır.

Türk ve Amerikalı katılımcıların yanıtları genel manada değerlendirildiğinde Türk toplumunun geçmişten gelen kültürel özelliklerinin doktora öğrencileri tarafından benimsendiği ve bu özelliklerin bir kısmının doktora sürecine olumlu yansıdığı gözlemlendiği görülmektedir. Eğitimli bireylere duyulan saygı, yeri geldiğinde bu bireylerin önünü açmak için ailelerin ve toplumun farklı kesimlerinin göstermiş olduğu fedakârlık ve yardımseverlik gibi davranışlar Türk öğrencilerin takdir ettiği hususlar arasındadır. Akademisyenlerin sıcak ve samimi tavırları, öğrencilerin akademisyenlere duyduğu saygının gereği onları otorite olarak kabul etmeleri ve akranlar arasındaki yardımlaşma ve iş birliği gibi hususlar Amerikalı öğrencilerin değinmediği Türk toplumuna özgü hususlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan Amerikalı öğrenciler ise Türk öğrencilerden farklı olarak en fazla özgürlük ve bağımsızlık konularına vurgu yapmaktadır. Bireyciliğin katılımcılar tarafından eleştirildiği farklı alt problemler olsa da bireycilik fikrinin doktora eğitimi sürecinde öğrencileri yalnız ve bağımsız çalışmaya alıştırdığını, bireysel gelişimi teşvik ettiğini ve rekabetçi bir toplumda bu rekabetçiliğe ayak uydurabilmeleri için kendilerine gerekli donanımı sağlamaya yardımcı olduğunu söylemek mümkündür.

Kültürün doktora eğitimine olan yansımalarına ilişkin yerli ve yabancı literatürde bazı çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmaların ilkinde Cemaloğlu (2016) kültürel farklılıklar ve eğitim üzerine bir makale kaleme almıştır. Söz konusu makalede bu araştırmayla örtüşen bazı ifadeler yer verilmiştir. Her kültürün öğrenme sürecinden muradının o kültürün beklediği davranış biçimlerine göre değişiklik gösterdiği, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika toplumlarında oyunlar rekabet ve yarışma temeline dayanırken Türk kültüründe ise oyunların daha çok çocuğun yaşama uyumuna, karşılıklı sevgi ve saygıya dayandığı vurgulanmıştır. Amerikan kültüründe iletişimde bireyci yönelimler ağır basarken Türk kültüründe grup içi uyum ve ahengi korumaya yönelik iletişim biçimlerini kullanılmaktadır (Kartarı, 2014: 83'den akt. Cemaloğlu, 2016). Görüldüğü üzere söz konusu çalışmalarda da Amerikan kültürünün rekabetçiliği ve bireyciliği ön plana çıkarken Türk kültürünün ise gruplar arası iş birliği, yardımseverliği ve bir başkası için fedakarlığı ön planda tutan tutumları dikkat çekmektedir.

Manikutty ve arkadaşları (2007) yaptıkları bir çalışmada kültürel özelliklerin yükseköğretimde eğitim gören öğrencilerin öğrenme stilleri üzerindeki etkisini ele almışlardır. Söz konusu çalışmada toplumcu bir kültürde öğrencilerin birbirlerine karşılıklı destek sunuyor olmalarının ve yardımlaşmanın önemsendiği, bir öğrencinin kendi görüşünden ziyade sınıf konsensüsü gibi görünen şeye göre hareket etme eğiliminde olduğu, bir tartışmayı kaybetmenin itibar kaybı anlamına geleceği ve eğitimin en önemli amacının bir kişinin toplumdaki statüsünü iyileştirmek olduğu vurgulanmıştır. Görüldüğü üzere bu tespitler bu araştırmada Türk ve Amerikalı öğrencilerden elde edilen alt temalar arasında olan “itibara önem verme”, “gruplar arası iş birliği” ve “yardımseverlik” kavramları ile paralellik göstermektedir. Her iki çalışma arasında benzerlik gösteren bir başka bulgu da yüksek düzeyde toplumcu kültürlerde eğitimin içerikten ziyade ilişkilere odaklanma eğiliminde olmasıdır. Öğrencilerin kendi aralarında ve akademisyenlerle iyi ilişkiler geliştirmesi ve ağlar kurması önemlidir. Önemli olan bir gruba ait olma hissidir. Akademisyenler bilginin aktarımından sorumlu ve saygı duyulması bireylerdir.

Araştırmanın bir sonraki bölümünde Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerine içerisinde buldukları toplumun kültürel özelliklerinin doktora eğitimi sürecine olan olumsuz yansımalarına ilişkin görüşleri sorulmuştur. Katılımcıların vermiş olduğu yanıtlardan elde edilen alt tema ve kodlar Tablo 24'te verilmiştir.

Tablo 24.

Kültürel Özelliklerin Doktora Eğitime Olan Olumsuz Etkilerine İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ					
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	
Kültürel Özelliklerin Doktora Eğitime Olan Olumsuz Etkilerine İlişkin Görüşler	Bağımsızlık	Bireyci	Hocaların dikte etmesi (öğrenciye özgürlük verilmemesi)	10	Kültürel Özelliklerin Doktora Eğitime Olan Olumsuz Etkilerine İlişkin Görüşler	Eşitlik ve eşitlikçilik fikri	Bireyci	Farklı renk/din/ırktan doktora yapan öğrencilere yönelik algılar	4	
	Yeterlik	Bireyci	Ahde vefa duygusu	4		Normatif	Toplumcu	Tam zamanlı ve yarı zamanlı öğrenci ayrımı	3	
	Sosyal etkiye karşı duyarlılık	Toplumcu	Çevreden destek görmemek	3		Demokratik	Bireyci	Mükemmeliyetçilik	5	
	Açıklık, dürüstlük ve doğrudan ifade etme	Bireyci	Çekememezlik (kıskançlık)	9		Maneviyatçı	Toplumcu	Akademik çevrelerdeki çeşitlilik sorunu (Beyaz insanların baskınlığı)	4	
	Aksiyonerlik	Bireyci	Atalet	6		Pragmatist	Bireyci	Güç ve güçlünün merkezde olması	4	
			Erteleme	5		Gruplar arası iş birliği	Toplumcu	Materyalizmin aşırı önemsenmesi (Öğrencilerin üzerindeki maddi yük)	5	
									Doktora yapan bireyler için yeterince iş imkanının olmaması	5
									Rekabetçilik	10

Tablo 24.

Kültürel Özelliklerin Doktora Eğitime Olan Olumsuz Etkilerine İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ							
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)			
Kültürel Özelliklerin Doktora Eğitime Olan Olumsuz Etkilerine İlişkin Görüşler	Görev odaklı olma	Bireyci	Sorumsuzluk	6	Kültürel Özelliklerin Doktora Eğitime Olan Olumsuz Etkilerine İlişkin Görüşler	Toplumculuk	Toplumcu	İzolasyon	9			
			İşleri başkasına (çalışana) yıkma	7				Bireycilik	15			
	Geleceği planlama	Bireyci	Acelecilik ve sonuç odaklılık	6		Kültürel Özelliklerin Doktora Eğitime Olan Olumsuz Etkilerine İlişkin Görüşler	Apolitik	Toplumcu	İş birliği ve yardımlaşmanın olmaması	6		
	Eşitlik ve eşitçilik fikri	Bireyci	Adam kayırmacılık	12					Liyakat	Bireyci	Liyakatsızlık	5
			Maneviyatçı	Toplumcu								
	Bireycilik	Bireyci	Toplumsal baskı	6					Aşırı siyasallaşmak	Bireyci	Hoşgörüsüzlük / ayrışmışlık	9
			Demokratik	Bireyci								
	Öz değerlendirme	Bireyci										

Türk doktora öğrencilerinin kültürel özelliklerin doktora eğitimi sürecine olan olumsuz yansımalarına ilişkin görüşleri incelendiğinde toplamda on üç alt temanın elde edildiği ve bu alt temalardan sadece “maneviyatçı” ve “sosyal etkiye duyarlılık” alt temalarının toplumsal kodla eşleştiği görülmektedir. Bireyci kodla eşleşen on bir alt tema arasında en fazla tekrar edilen alt temanın “demokratik” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu alt temayı frekans sıklığına göre “görev odaklı”, “eşitlik ve eşitçilik fikri”, “aksiyonellik”, “bağımsızlık”, “liyakat”, “öz değerlendirme”, “açıklık, dürüstlük ve doğrudan ifade etme”, “bireycilik”, “geleceği planlama” ve “yeterlik” alt temaları takip etmiştir. Türk doktora öğrencilerinden alınan yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö8: *“Bazı hocalar “Ben bunu çalıştım sen de bunu çalış” diyor. Hem dikte ettiriyor hem de sizin tercihlerinizi göz ardı ediyor. Mesela bir anket var 250 maddelik. Ben “hocam biz bunu uygulayamayız” dedim. Hoca da bana “Uygulamalıyız, çünkü benim hocam hazırladı bu anketi” dedi. Detayı görüyor musunuz? Hocam aslında kendi hocasının anketini uygulamaya çalışıyor. Mesela bu defa bu kolektif yapı bize zarar veriyor. Sizin farklı düşünmeniz önüne geçiyor. Hocaya vefa duygusu duyduğu için o anketi yaşatmaya çalışıyor. Bu anket yıllar önce hazırlanmış ve o hocanın görüşlerini içeren bir çalışmaydı. Aradan yıllar geçti alanda birçok şey değişti ama vefa duygusu o anketi yaşatmak zorunda olduğunu hissettiriyor hocaya. Ama buradaki bu kolektif yapı bizim farklı görmemizi engelliyor”.*

Ö16: *“Öncelikli olarak siyasete bulaşma, siyaset yapma, bunlar eğitim kurumlarında olmaması gereken şeyler. Sevdiklerimizle ve hatta aile fertlerimizle bile sürekli siyaset konuşuyoruz. İnsan sevdiğiyle siyaset yapmaz. Yani maalesef kültürümüzde bu var. Aşırı siyasallaşmış bir toplum haline geldik. Kavga sebeplerimizin temelindeki şey de budur. Çok ayrılmış bir toplumuz. Yani birbirimize karşı hoşgörü kalmamış. Bu da bizim üniversitelerde profesyonellikten uzaklaşmamıza sebep. Yani biz topluma faydası olacak işlerle siyasi görüşümüzü bir türlü ayıramıyoruz. Türkiye'deki en büyük sorunlardan bir tanesi şudur ki, (bunu siyasetten bağımsız söylüyorum) biz iyiye “iyi” deme özelliğinin türlü kazanamıyoruz. Bizden farklı düşünen insanların bile taktire şayan özellikleri vardır. Ancak biz bunu takdir etmiyoruz veya eleştiriye açık olan yanlarımızı eleştirmiyoruz. Çünkü hiç bugüne kadar takdir etmemişiz. O kadar çok ayrılmışız ki, birbirimizden o kadar çok nefret ediyoruz ki ne iyi yanlarımızı görüp takdir edebiliyoruz, nede kötü yanlarımızı yapıcı bir şekilde eleştiriyoruz. O yüzden şu an toplumda ben en büyük sorun olarak ayrılmış olmamızı görüyorum. Çok kutuplaştırıcı görüyorum. Eleştiriye açık bir toplum değiliz. Ayrıca üniversitede şunu da görüyorum, aynı koridorda karşılıklı odalardaki hocalar birbirlerine gitmiyorlar. Halbuki biz “komşu komşunun külüne muhtaçtır” kültüründen gelmiş bir toplumuz. Yani bizim geleneklerimizde insanlar birbirlerine selam verir, hastaysa “geçmiş olsun” der, bir derdiniz varsa paylaşırsanız ama hocalar birbirlerinin yüzüne bile bakmıyor. Aynı oda içerisinde birbiriyle konuşmayan*

insanlar var. Bu da tabii doğal olarak doktora eğitimi sürecinde öğrencilerin aidiyet duygusunu etkiliyor. Yani birbirimize karşı duyduğumuz öfke ve kin doktora öğrencilerini istemez ister istemez etkiliyor. Çünkü bizler yetişkin insanlarız. Bu durumu görünce, hocaların iletişimsizliklerini, birbirlerine olan kinlerini gördükçe ve hocaların birbirlerinden nefret etmelerine şahit olduğumuzda ister istemez bizde etkileniyoruz. O yüzden şu anki bu özelliklerimizin doktor öğretim sürecinde çok kötü yazdığını söyleyebilirim”.

Amerikalı doktora öğrencilerinin aynı konuya ilişkin verdikleri yanıtlar incelendiğinde ise toplamda sekiz alt temanın elde edildiği görülmektedir. Bu alt temaların yarısı bireyci kod ile eşleşirken diğer yarısı ise toplumcu kod ile eşleşmektedir. Toplumcu kodla eşleşen alt temalar içerisinde en fazla tekrar edilen alt tema “toplumculuk” olurken bu alt temayı sırasıyla “gruplar arası iş birliği”, “normatif” ve “maneviyatçı” alt temaları takip etmiştir. Bireyci kodla eşleşen alt temalar ise frekans değerlerine göre sırasıyla “demokratik”, “pragmatist”, “eşitlik ve eşitçilik fikri” ve “apolitik” olmuştur. Amerikalı katılımcıların verdiği yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö1: *“Amerikan kültürünün bu sürece olumsuz yansımalarından birisi olarak beyaz olmayan bir bireyin karşılaştığı durumu söyleyebilirim. İnsanlar sizin eğitiminize veya ürettiklerinize bakmadan önce rengine bakıyorlar. Üniversitenin kapısından beyaz olmayan biri içeri girse şok oluyorlar ve siyahi oldukları gerçeğinden yola çıkarak işe almayabilirler. Bunun çok olduğunu duydum. Kaç tane diplomanız olursa olsun, insanlar hala önce renginizi görüyorlar. Bu ülkedeki doktora eğitimi ilgili diğer olumsuz şey, yine tüm para olayına geri dönüyorum. Pek çok insan bir dereceyi bitirdikten sonra öncelikli olarak iş bulmanın derdine düşüyor. Bu bana çok maddiyat ağırlıklı bir olay geliyor”.*

Ö9: *“Sanırım bunu akademik hayatın her alanında görüyoruz. Lisansüstü öğrencilerin zihinsel olarak iyi olmadığını iddia eden birçok araştırma var. Ruh sağlığı, lisansüstü eğitimde gerçek bir meydan okuma olduğuna ben şahsen ikna oldum. Bize akademiye adımımızı attığımız andan itibaren tek başımıza oturmamız ve kendi başımıza araştırma yapmamız ve kimseye güvenmememiz söylendi. Bunun sağlıklı olduğunu düşünmüyorum. Biz sosyal varlıklarız. Bunun sağlıklı bir yol olduğunu düşünmüyorum. Bence zararlı. Akademi ve ülkemizde görülen aşırı bireyciliğin refahımız açısından gerçek bir dezavantaj olduğunu düşünüyorum. Bu durum özellikle ağırlıklı olarak beyaz bir kurumda ABD’de azınlıklaştırılmış veya daha kolektivist geçmişlerden gelen benim gibi insanlar için daha da zor. Üniversitede bireyci ilkelere gerçekten bağlı kalma dürtüsü, daha kolektivist uygulamalarımızın çoğu için engel oluyor. Buraya geldiğimizde hayata geçirmeye çalıştığımız şeyler olumsuz olarak görülüyor. Danışmanım tarafından bana kolektivist varoluş tarzıma daha uygun olan X, Y veya Z gibi bazı şeyleri yapmamam söylendi. Bunun sebebi bu davranışlarımın yeterince takdir*

görmeyeceği ve insanların tek başıma yapamayacağım algısına kapılabileceği riskiydi. Fikirlerin çalınması riskine karşı arkadaşlarımızla veri paylaşmamamız gerektiği sürekli telkin edildi. Ama umurumda değil ve bu bana iyi geliyor. Birlikte bilgi üretmek istiyoruz ve bunu yapacağım ama bence yapmama konusunda çok fazla baskı var ve bu gerçekten canımı yakabilir. Ve umarım bir profesör olursam öğrencilerim için yasalaştırmayacağım çünkü bu nesnel bir amacı olmayan bir normdur”.

Türk öğrencilerin değerlendirmeleri incelendiğinde kültürün toplumcu doğasından kaynaklanan özelliklerinin bireyci beklentiler çerçevesinde eleştirildiği görülmektedir. Türk katılımcıların en büyük beklentisi toplumun daha demokratik bir hal alması ve bu durumun akademiye de geçerliğini korumasıdır. Nitekim üniversiteler başta olmak üzere birçok kurumun aşırı siyasallaşması nedeniyle liyakat kavramının değerini yitirdiği, adam kayırmacılığın had safhaya ulaştığı ve bu durumun gerek doktora gerekse akademik bilgi üretimi sürecini etkilediği vurgulanmıştır. Öte yandan toplumun geçmişten gelen ataerkil yapısı nedeniyle de kadınların başta akademi olmak üzere diğer iş gücü piyasalarındaki ikinci planda kalmaları da katılımcılar tarafından anti demokratik ve adaletsiz bulunmaktadır. Türk toplumu için yadırganacak ve üzerinde dikkatle düşünmeyi gerektirecek bir diğer husus da hemen her alanda kendini hissettirmeye başlayan hoşgörüsüzlük ve ayrışmışlıktır. Türk doktora öğrencileri özellikle akademisyenler arasındaki kişisel sorunların ve çatışmaların öğrencileri etkileyecek boyutlara ulaştığından, akademisyenler arasında neredeyse nefret boyutuna varacak gerginlikler olduğundan ve bu durumun profesyonelliği olumsuz yönde etkilediğinden yakınmışlardır. Bu nedenle demokratik uygulamaların yanı sıra profesyonelliğinde akademiye hâkim kılınmasını beklemektedirler. Benzer bir tespit araştırmanın ilerleyen bölümlerinde Türk akademisyenler tarafından da yapılmaktadır.

Türk doktora öğrencilerinin kültürel olarak olumsuz buldukları konular arasında erteleme, atalet, sorumsuzluk, acelecilik, sonuç odaklılık ve işleri başkasına (özellikle iyi çalışana) yıkma alışkanlıkları gelmektedir. Başka bir ifadeyle katılımcılar kültürün görev odaklı, aksiyoner, süreç odaklı ve geleceği planlayıcı olmaktan çok kolaycılığa ve kestirmeciliğe kayan yapısının doktora sürecine olumsuz etkisinden şikâyet etmektedir. Çalışmanın önceki bölümlerinde Türk doktora öğrencilerinin bireysel çalışmaktan çok grup içerisinde ve akranları ile birlikte çalışmayı önemseyen ödevler ve görevler bekledikleri ve derslerin iş birlikçi öğrenmeyi kapsayacak şekilde planlanmasını istedikleri belirtilmiştir. Ancak bu bölümde katılımcılar grup içerisindeki görevlerde bazı arkadaşlarının sorumluluk almaktan kaçtığından, aldıkları sorumlulukları layıkıyla yerine

getirmediklerinden ve grup içerisinde en fazla çalışan öğrenciye tüm sorumluluğun yıkıldığından yakınmışlardır.

Türk katılımcıların bu araştırmada en fazla vurguladıkları kavramların başında bağımsızlık ve özgürlük gelmektedir. Nitekim bu bölümde de toplumcu Türk kültürünün otoriter ve hiyerarşik yapısının doktora sürecine olumsuz etkisi gündeme getirilmiştir. Türk doktora öğrencileri akademisyenlerin ve danışmanların kendilerine yeterince özgürlük tanımadığını ve sürekli dikteye maruz kaldıklarını belirterek daha fazla bağımsızlık ve kendi başlarına karar verebilme beklentilerini dile getirmişlerdir. Yardımlaşma ve fedakârlık gibi manevi değerlerin önemsendiği Türk kültüründe doktora öğrencilerinin çekememezlik ve kıskançlık gibi sorunlara değinmeleri dikkate değer bir diğer bulgudur. Bu durumun hem akademisyenler hem de doktora yapan diğer öğrenciler arasında yaygın olması bilginin paylaşımını ve daha nitelikli çalışmaların yapılmasını engellemektedir. Buna ek olarak devlet veya özel sektöre bağlı kurumlarda çalışan doktora öğrencileri kıskançlık duygularından dolayı diğer meslektaşlarının ve amirlerinin kendilerine zorluk çıkardığını, doktora yapmalarının önüne geçmek için farklı bürokratik engeller öne sürdüklerini ve bu durumun doktora yapma motivasyonları olmak üzere birçok konuda süreci olumsuz etkilediğini değerlendirmişlerdir. Bu bağlamda kadın katılımcıların daha fazla kurumsal ve toplumsal baskıya maruz kaldıkları da bir başka dikkate değer husustur. Özellikle arkadaş ve aile çevrelerinden doktora yapmanın eşlerini ve çocuklarını ihmal etmek anlamına geleceğine dair dönütler aldıkları ve dolayısıyla çevreden yeterince destek göremedikleri için doktora sürecini ya yarım bırakmak ya da gereğinden fazla uzatmak zorunda oldukları hususu da üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir husustur.

Amerikalı doktora öğrencilerine bakıldığında ise bireyci kültürün getirmiş olduğu izolasyon, yalnızlık ve iş birliğine kapalı olma hususlarının doktora sürecini en fazla olumsuz etkileyen konular olduğu görülmektedir. Bu türden durumların yaşanmasına zemin hazırlayan en önemli kültürel özelliğin rekabetçilik olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim bir önceki bölümde bazı katılımcılar rekabetçiliği kişisel gelişime katkısı bağlamında olumlu değerlendirirken bu bölümde ise bazı katılımcılar rekabet duygusunun doktora sürecine zarar verdiğini, öğrenciler arasında iş birliği geliştirilmesini baltaladığını ve bireyleri daha da fazla tek başına kalmaya zorladığını ifade etmişlerdir. Ancak ilginçtir ki rekabetçilik üst düzeyde olmasına rağmen Amerikalı doktora öğrencileri Türk doktora öğrencilerinin belirtmiş olduğu kıskançlık ve çekememezlik gibi hususlara değinmemişlerdir. Bu durum bireyci toplumların

profesyonellik algısı, liyakati esas alması ve başarıyı ve başarılı olanı tercih etme eğilimi ile açıklanabilir.

Yukarıda bahsi geçen rekabet ve liyakat gibi kavramların kültürel olarak getirdiği bir diğer kavram ise mükemmeliyetçilik olmuştur. Amerikalı doktora öğrencileri kültürün bireyden çok fazla şey beklediğini ve maddi ve manevi kazanım elde edebilmek için bireylerin mükemmel olmaya zorlandığını ifade etmişlerdir. Bu durumun doktora eğitiminde de geçerli olmasının öğrenciler üzerinde baskı ve başarısızlık korkusu yaratarak doktora öğrencilerini zihinsel olarak yorduğu vurgulanmıştır. Benzer bir değerlendirme doktora eğitimi süresince yaşanan sorunların ele alındığı bölümde de yapılmıştır. Araştırmanın en önemli toplumsal sorunlara doktora öğrencilerinin bakış açısını belirlemeye yönelik bölümünde Amerikalı katılımcıların en fazla vurguladıkları sorunun eşitsizlikler olduğu hatırlanacaktır. Bu bölümde de katılımcılar farklı renk, din ve ırktan doktora yapan öğrencilere yönelik olumsuz algıların olduğunu, akademik çevrelerde beyaz insanların baskınlığının ve siyahi insanlara yönelik ayrıştıracı uygulamaların bulunduğunu ve hatta tam zamanlı ve yarı zamanlı öğrenciler arasında bile ayırım yapıldığını belirterek daha eşit ve eşitlikçi bir eğitim süreci arzuladıklarını ifade etmişlerdir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde birçok özel ve devlet üniversitesi bulunmaktadır. Bu üniversitelerin eğitim ücretleri birçok etkene bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Ancak her ne olursa olsun Amerikalı bireylerin belli bir yaştan sonra ailelerinden gördükleri desteğin azalması ve eğitim masraflarını kendi başlarına karşılamak zorunda olmaları özellikle lisansüstü öğrenciler için önemli bir stres kaynağı olmaktadır. Nitekim katılımcılar bu duruma işaret ederek Amerikan kültürünün aşırı materyalist yapısının süreci olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Bu duruma ek olarak doktora öğrencileri için yeterince iş imkanının olmaması ve var olan iş imkanları için bireylerin kıyasıya rekabet içerisinde olmaları da öğrenciler üzerindeki baskıyı artırmaktadır. Her ne kadar Amerika Birleşik Devletleri'nde güçlü bir demokrasi anlayışı olsa da bazı katılımcılar akademi başta olmak üzere birçok yerde güç ve güçlünün merkezde olmasından bireyci kültür yapısını sorumlu tutmaktadır. Bu bağlamda kurumların daha apolitik olması gerektiği ve eşitlikçi uygulamalara ağırlık vererek daha demokratik ortamlar yaratılmasının öğrencilerin doktora eğitimi sürecine olumlu yansıtacağı vurgulanmıştır. Toplumsal yapının eğitim sürecine yansısıyla ilgili yerli ve yabancı literatürde yapılmış çalışmalar mevcuttur.

Ünal (2018) tarafından yapılan bir çalışmada Türkiye’de Erasmus için bulunan üniversite öğrencilerinin Türk kültürüne ilişkin değerlendirmeleri ele alınmıştır. Objektif ve farklı kültürlerden gelen bireyler tarafından yapılan bu değerlendirme bu çalışmada Türk öğrencilerin yapmış olduğu değerlendirmeleri kıyaslamak ve anlamlandırmak için önemli bir veri teşkil etmektedir. Söz konusu çalışmadan elde edilen bulgular incelendiğinde yabancı Erasmus öğrencileri Türkleri oldukça yardımsever ve birlikte hareket etmeyi seven bireyler olarak tanımlamışlarsa da bazı davranışlar yönüyle Türk insanının tutarsız olduğunu ifade etmişlerdir. Bu yönüyle bu çalışmada bulunan “tutarsızlık” kavramı bu çalışmada bulunan alt temalardaki kavramlardan farklılık göstermektedir.

Haley ve arkadaşları (2014) tarafından Amerikalı lisansüstü öğrencileri arasında yapılan bir çalışmada kültürel kimliklerin kariyer tercihinin etkisi incelenmiştir. Çalışmanın alt problemleri kapsamında bu çalışmanın ilgili bölümünde ele alınan konulara değinilmiş ve dikkat çeken birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. Söz konusu çalışmadan elde edilen bulgular arasında Amerikalı doktora öğrencilerinin doktora eğitimi sürecini olumlu veya olumsuz olarak değerlendirmelerinde ve kariyer tercihlerinde dahil oldukları doktora programının eşitçi ve eşitlikçi yaklaşımları etkili olmuştur. Bazı katılımcılar Amerikan kültürünün beyaz ırkın üstünlüğüne dayalı yapısının akademi de devam ediyor olmasını olumsuz bir durum olarak değerlendirmiş ve bu durumun değiştirilebilmesi adına kendilerine önemli bir sorumluluk yükleyerek akademi içerisinde farklı ırk, dil ve dinden bireylerin de yer alması adına iyi bir rol model olabilmeyi amaç edinmişlerdir. Görüldüğü üzere her iki çalışmada da katılımcılar Amerikan kültürünün eşitlik ve eşitçilik fikrini benimsemesi gerektiğini ve bu durumun tüm yükseköğretim programlarında görülebilir olmasını ifade etmişlerdir.

Çalışmanın bir sonraki bölümünde Türk ve Amerikan eğitim sisteminin olumlu ve olumsuz yönlerinin katılımcıların doktora eğitimi sürecine ne şekilde etki ettiği konusu ele alınmıştır. İlk olarak Tablo 25’te her iki ülke eğitim sistemlerinin olumlu yansımalarına ait katılımcılardan elde edilen alt tema ve kodlar verilirken Tablo 26’da ise olumsuz yansımalarına ilişkin katılımcı görüşleri sunulmuştur.

Tablo 25.

Eğitim Sisteminin Doktora Eğitimine Olan Olumlu Etkilerine İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Eğitim Sisteminin Doktora Eğitime Olan Olumlu Etkilerine İlişkin Görüşler	Mükemmeliyetçi	Bireyci	Hiçbir olumlu yanı yok	16	Eğitim Sisteminin Doktora Eğitime Olan Olumlu Etkilerine İlişkin Görüşler	Öğrenmeyi destekleyen	Bireyci	Harika (çok yetenekli) öğretmenler	10
	Kişisel hedeflere kenetlenme	Bireyci	Azimli olmayı öğretmek	3				Pozitif ve yapıcı dönütlerle öğrenme sürecini desteklemesi	5
	Sosyal etkiye duyarlılık	Toplumcu	İyi bir rol model olmak	4				Özgün	Bireyci
	Akılcı/İlke	Bireyci	Okumayı sevdirmek	3		İlerlemeci / Yeniden kurmacı	Bireyci	Öğrencileri hem akademik hem de sosyal becerilerle donatması	4
	Aksiyonerlik	Bireyci	Çalışma alışkanlığı kazandırmak	3				Deneysel öğrenmeye önem vermesi	4
			Pratik olmayı öğretmek	3				Disiplinler arası eğitime önem vermesi	5
	Başarısızlığı kabullenmeme	Bireyci	Zorluklarla baş edebilmeyi öğretmek	2				Yapılandırmacı yaklaşım	6
	Merkeziyetçilik	Toplumcu	Merkezi yerleştirme sistemi	3				İlerlemecilik	6
	Otoriter	Toplumcu	Disiplin	5				Proje temelli öğrenme imkanları sunması	5
								Hedef odaklı olması	5

Tablo 25.

Eğitim Sisteminin Doktora Eğitime Olan Olumlu Etkilerine İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
						Uluslararası	Bireyci	Uluslararasılaşma	6
						Disiplinerarası	Bireyci	Disiplinlerle ilgili eğitime odaklanması	4
						Bağımsızlık	Bireyci	Öğrencilerin bağımsızlığını önceleme	9
						Eleştirel düşünme	Bireyci	Eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirme	5
						Eleştirel düşünme	Bireyci	Eleştirel okuma becerilerinin iyi öğretilmesi	5
					Eğitim Sisteminin Doktora Eğitime Olan Olumlu Etkilerine İlişkin Görüşler	Bilginin birey tarafından keşfi	Bireyci	Öğrencilerin merak duygusunu teşvik etmesi	4
						Araştırmaya sevk eden	Bireyci	Önemli sorular sormayı ve bu sorulara cevaplar aramayı öğretmesi	5
						Mükemmeliyetçi	Bireyci	Öğrencilere ilişkin yüksek beklentiler olması	8
						Eleştirinin profesyonelce algılanması	Bireyci	Öğretmenlerin ve okulların hesap verebilir olması	4
						Farklı fikirlere açık olma	Bireyci	Kültürel çeşitlilik	5

Türk doktora öğrencilerinin Türk eğitim sisteminin kendilerine kazandırdığı olumlu yanların doktora sürecine yansımalarına ilişkin görüşleri incelendiğinde yaptıkları değerlendirmelerin üçünün toplumcu beşinin ise bireyci kodla eşleştiği görülmektedir. Toplumcu kodla eşleşen alt temalar sırasıyla “otoriter”, “sosyal etkiye duyarlılık” ve “merkeziyetçilik” olduğu görülürken bireyci kodla eşleşen alt temaların ise “mükemmeliyetçi”, “akılcı”, “kişisel hedeflere kenetlenme”, “aksiyonerlik” ve “başarısızlığı kabullenmeme” olduğu görülmektedir. Türk katılımcıların vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö17: *“Çocuğa ilkokula başladığı günden itibaren Türkçe, matematik, fen eğitiminin yanı sıra üniversiteye kadar, çocuğa okuma yazmayı sevdirmeye çalışan bir eğitim sistemi ve programı yapısı var. Yani Türkiye’de eğitim alan her öğrenciye ilk önce okumayı sevdirmek amaçlanıyor. İster ilkokul olsun ister ortaokul olsun ister lise olsun ister üniversite olsun. Bu eğitim sistemimizdeki bu okumayı sevdirmeye kazanımı gerçekten önemli. Bu durum Lisans yüksek lisans doktora da teşvik ediyor insan, bu yolda devam etmek istiyor. Yani okumayı seviyor ve okumayı bir yaşam tarzı haline getirmeye çalışıyoruz. Japonya nasıl ki yetişen çocuğu her zaman bilimsel ve teknik araştırma yöneltiyorsa, Türk eğitim sistemi ise en azında okumaya yönlendiriyor. Yani Türk eğitim sistemi çocuğa okumayı sevdirmeyi amaçlıyor ve bu alanda çaba gösteriyor. Bu okumayı sevdirmeye fikri bence olumlu bir özellik. Ben hem lisans hem yüksek lisans hem de doktora çalışması yaptım da benim içimde bir iştihak oluşmasını sağladı. Yani ben de ilk okul ortaokul çağlarında bu alışkanlığın geliştirildiğini düşünüyorum”.*

Ö4: *“Belki bize azmi öğretmiş olabilirler. Çünkü bizim eğitim sistemimizde ve aile yaşantımızda güçlüklerden, zorluklardan, yokluklardan gelen çok fazla birey var. (Bireyci) En başta örneğin kendi ailem. Örneğin babam çok fakir, yoksul ve sıkıntılı bir çocuk olarak köy hayatından çıkıp yüksek eğitim almış öğretmen ve idareci olmuş. Mesela babamın hayat hikayesi beni en çok motive eden şeylerden birisidir. Hemen hemen her ailede böyle birisi vardır. Ya dayalıdır ya teyzedir ya babadır ya annedir. Bu öz disiplin sorununa, sorumsuzluk ve plansızlıklara rağmen okuyup bir yerlere gelebilmenin belki de temelinde her öğrencinin hayatında örnek aldığı, takdir ettiği bir azim öyküsü vardır. Bunun olumlu bir özellik olabileceğini düşünüyorum”*

Ö1: *“Hiçbir olumlu yansıması yok”.*

Ö7: *“Hiçbir olumlu yansıması yok”.*

Aynı konuya ilişkin Amerikalı doktora öğrencilerinin vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde ise Türk doktora öğrencilerinden elde edilen alt temalardan nitelik ve nicelik olarak farklı alt temaların elde edildiği görülmektedir. Amerikalı katılımcıların yanıtları tamamı bireyci kodla eşleşen toplam on iki alt temaya karşılık gelmektedir. Bu alt temalar arasında en fazla tekrar edilen alt tema ise “ilerlemeci” olmuştur (f=35). Bu alt temayı frekans sıklığına göre sırasıyla “öğrenmeyi destekleyen”, “eleştirel düşünme”, “bağımsızlık”, “mükemmeliyetçi”, “uluslararası”, “araştırmaya sevk eden”, “farklı fikirlere açık olma”, “özgün”, “disiplinerarası”, “bilginin birey tarafından keşfi” ve “eleştirinin profesyonel algılanması” alt temaları takip etmektedir. Amerikalı katılımcılardan elde edilen yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö11: *“Ben uluslararası bakalorya programına dahildim. Bu program yazma becerilerine çok fazla önem veren bir programdı. Yazma uygulamalarının yanı sıra bizi derinlemesine düşünmeye sevk eden çalışmalar yapıyordu. Bence bunun bana çok fazla yararı oldu. Ortaokul ve lise yıllarında çok fazla yazma becerisine odaklanıldığı için oldukça iyi bir yazar haline geldim. Doktora eğitimime başlayabilmemin ve bu süreçte başarılı olmamın ana sebeplerinden birisi bu oldu diyebilirim. Ayrıca Biyoloji derslerimizde bizlere kendi deneylerimizi yapma imkânı sunulurdu. Meraklı olmamızı teşvik eden ve bize çok fazla özgürlük sunan bir yaklaşım vardı. Bence genç bireyleri meraklı olmaya teşvik etmek, onların iyi sorular sormasına izin vermek ve o sorulara kendi başlarına yanıtlar arayabilecekleri imkanlar sunmak çok önemliydi. Bana göre bir diğer önemli husus da öğretmenlerin ve ailelerin öğrencilerden yüksek beklenti içerisinde olmaları. Bu beklentileri karşılama hevesinde olan öğrenciler daha fazla çalışmak istiyorlar. Çevremde benden beklentileri olan insanlar görmek beni daha da motive etmişti diyebilirim”.*

Ö14: *“New York'ta büyüdüğüm için bazı açılardan çok çok şanslıydım. Devlet okuluna gittim da gittim özel okula da gittim. Daha önce de söylediğim gibi, bir şeye para ödüyorsam daha iyi olur diye bir fikir yok mu? Çok küçük olduğum için daha mı iyi, daha mı kötü oldu bilmiyorum ama yatılı okula ve liseye gittim. Sanırım bu deneyim beni eğitim kaygıları açısından farklı bir yola soktu çünkü çevremde onlara bu tür bir eğitim deneyimi sunan aileleri olan birçok öğrenci vardı, Devlet okulu eğitimi yeterli değildi çünkü sınıfımda 30 öğrenci vardı. Yatılı okulda ise 20 öğrenci vardı. Bu yüzden öğretmenlerden çok fazla bireysel ilgi gördük. Harika öğretmenlerim oldu. Amerikan eğitim sisteminde bu ve benzeri birçok durum ve olay söyleyebilirim ki öğrencileri kendi başlarına ayakta durmaya ve iyi bir problem çözücü olmaya hazırlayabilsin. Bunlar benim için doktora eğitimimde de hayat kurtarıcı oldu”.*

Türk doktora öğrencilerinin vermiş olduğu yanıtlar incelendiğinde katılımcıların Türk eğitim sisteminden beklentilerinin yüksek olduğu ancak bu beklentilerin büyük oranda karşılanmadığı görülmektedir. Nitekim katılımcılar en yüksek frekans değerine sahip ifade olarak “Türk eğitim sisteminin hiçbir olumlu yanı yok” yanıtını vermişlerdir. Bu yanıtın daha iyi anlaşılabilmesi için araştırmanın bir sonraki bölümünde yer alan eğitim sisteminin doktora sürecine olumsuz etkilerine yönelik yanıtlar daha detaylı açıklanacaktır. Öte yandan Türk katılımcılar eğitim sisteminin kendilerine okumayı sevdirdiğini ve çalışma alışkanlığı kazandırdığını belirtmişlerdir. Otoritenin ve otoriteye saygının önemli olduğu Türk toplumunda doktora öğrencileri daha önceki eğitim yıllarında kendilerine iyi bir disiplin verildiğini belirterek otoriter yaklaşımın doktora sürecinde de devam etmesini beklemişlerdir. Türk toplumunun sosyal etkiye duyarlı yapısı doktora öğrencilerinin eğitim sistemini değerlendirmelerine de yansımaktadır. Nitekim katılımcılar başta aile bireyleri olmak üzere çevrelerindeki eğitimli bireylerin kendilerine iyi bir rol model olduklarını, bu rol model olma davranışının okula başladıkları yıllardan itibaren öğretmenleri tarafından da sergilendiğini ifade ederek bu durumun kendilerini daha fazla çalışmaya ve eğitim görmeye teşvik ettiğini belirtmişlerdir.

Türk eğitim sisteminin olumlu bir yanı olarak ifade edilen bir diğer husus ise öğrencilere azimli olmayı öğretmesidir. Aslında bu durum biraz önce ifade edilen rol model olma kavramıyla ilişkilidir. Nitekim katılımcılardan bazıları ailelerinin maddi imkanının iyi olmadığını ancak buna rağmen aile fertleri içerisinde eğitimli ve kariyer sahibi bireylerin çıkmasını referans göstererek bu durumun kendilerini de azimli olmaya teşvik ettiğini belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar ise öğretmenlerinin kendi hayatlarından verdikleri örneklerden etkilendiğini ve öğretmenlerini örnek alarak azim ve kararlılık noktasında kendilerini daha da güçlendirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda Türk eğitim sisteminin öğrencilere başarısızlığı kabul etmeme ve zorluklarla başa çıkabilmeyi öğretebilme noktasında başarılı olduğu söylenebilir. Bu başarıda özellikle öğretmenlerin iyi bir rol model olmaları önemli bir etken olmaktadır.

Ülkemizde zaman zaman eleştirilen Türk insanının pratik zekâsı doktora öğrencilerinin bu bölümde vermiş olduğu yanıtlarda da görülmektedir. Nitekim katılımcılar Türk eğitim sisteminin kendilerine pratik olmayı öğrettiğini ve bu durumun doktora eğitiminde de kendilerine yarar sağladığını ifade etmiştir. Her ne kadar ülkemizde uygulanan merkezi yerleştirme sınavları uzun yıllardır tartışılmasa da araştırmaya katılan doktora öğrencilerinden bazıları Türkiye’deki merkezi yerleştirme

sistemini eğitim sisteminin olumlu bir yanı olarak görmektedir. Bunun altında yatan sebeplerden birisi ise ne yazık ki mülakat uygulamalarında haksızlığa, adaletsizliğe ve adam kayırmacılığa zemin hazırlayacak adımların atılıyor olmasıdır. Nitekim liyakat konusu araştırmanın birçok bölümünde Türk katılımcılar tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Türk doktora öğrencileri merkezi yerleştirme sisteminin adaletsizliklerin önüne geçebileceğine inanmakta ve bu sistemin doktora eğitiminde de gerek öğrenci seçiminde gerekse ölçme-değerlendirme araçlarının tasarlanmasına kullanılması gerektiğini savunmuşlardır. Hatırlanacağı üzere araştırmanın doktora sürecinde ölçme ve değerlendirmenin rolüne yönelik bölümünde katılımcılardan bazıları başta yeterlilik olmak üzere tüm sınavların merkezi yapılması gerektiğini savunmuşlardır.

Amerikalı doktora öğrencileri ise Amerikan eğitim sisteminin doktora eğitimi sürecine olumlu etkisinin olduğunu düşündükleri birçok konudan söz etmişlerdir. En fazla ön plana çıkan hususların temelinde ilerlemeci ve yeniden kurmacı uygulamaların olduğu görülmektedir. Öğrencileri hem akademik hem de sosyal becerilerle donatmak, deneysel öğrenmeye önem veren disiplinlerarası eğitim imkanları sunmak, proje tabanlı uygulamalara yer vermek ve eğitimin öğrencilere bir hedef kazandırmaya yönelik olması gibi hususlar doktora öğrencileri açısından olumlu algılanmaktadır. Çok uluslu bir yapıya sahip olan Amerikan toplumunda öğretmenler zaman zaman tartışılmaktadır. Ancak doktora öğrencileri geçmiş eğitim tecrübelerine dayanarak oldukça yetenekli öğretmenler tarafından eğitildiklerini vurgulamışlardır. Bu bağlamda pozitif ve yapıcı dönütlerle kendilerini destekleyen öğretmenlerin varlığına ilişkin tespitler yapılmıştır. Doktora eğitiminde akademik ve özgün yazabilme becerisinin önemi gerek Amerikalı gerekse Türk katılımcılar tarafından defalarda dile getirilmiştir. Bu bağlamda Amerikalı öğrencilerden bazıları eğitim sisteminin kendilerine yazma becerilerini çok iyi şekilde öğrettiğini ve bu durumun doktora eğitimine önemli ölçüde yansıdığını ifade etmiştir.

Doktora eğitiminde farklı kaynaklara eleştirel yaklaşabilmek, problem çözücü olmak ve analiz, sentez ve değerlendirme yapabilmek son derece önemlidir. Bu bağlamda Amerikalı öğrenciler eğitim sisteminin kendilerine bu becerileri sunduğunu düşünmektedirler. Ayrıca öğrencilerin geçmiş yıllardan itibaren merak duygularının teşvik edilmesi ve önemli sorular sorarak bu sorulara cevaplar aramalarının telkin edilmesi doktora sürecine olumlu etki eden diğer hususlar arasındadır. Bireyci bir toplum olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde bireyin bağımsızlığı kültürün her alanında ön plana çıkan bir husustur. Kültürün eğitimi, eğitimin ise zamanla kültürü şekillendirdiği değerlendirildiğinde bağımsızlık fikrinin aile eğitiminden başlayarak örgün ve yaygın

eğitimin her aşamasında önemsendiği Amerikalı doktora öğrencilerinin verdikleri yanıtlardan da anlaşılmaktadır. Nitekim katılımcılar okullarda kendilerine bağımsızlık ve sorumluluk sahibi olma duygularının aşılandığını ve bu nedenle doktora sürecinde bağımsız araştırma yaparken nispeten daha az zorlandıklarını ifade etmektedir.

Amerikan toplumunun çok farklı dil, din ve ırktan bireyleri bünyesinde barındırması ve eğitim sistemine dahil etmesi doktora öğrencileri tarafından olumlu bir durum olarak değerlendirilmektedir. Nitekim eğitimin ilk yıllarından itibaren uluslararasılaşma sürecine şahit olan öğrenciler doktora eğitiminde de dünyanın farklı bölgelerinden gelen öğrencilerle birlikte eğitim almaya hazır hale gelmektedir. Sadece öğrenci açısından değil üniversitelerde istihdam edilen akademisyenlerin de çok farklı ülkelerin vatandaşları olduğu ve bu durumun Amerikalı öğrenciler tarafından yadırganmamakta tam aksine alanında iyi olan akademisyenler tarafından eğitiliyor olmak ayrıca önemsenmektedir.

Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerinin vermiş oldukları yanıtlar genel olarak değerlendirildiğinde Türk öğrencilerin büyük oranda Türk eğitim sisteminden memnun olmadıkları görülmektedir. Nitekim değerlendirmelerden elde edilen alt temalara karşılık gelen kodların tamamına yakını bireycidir. Olumlu algı yaratan hususlar arasında ise genellikle Türk toplumunun toplumcu yapısından kaynaklanan ve değerler eğitimi kapsamına giren konuların geldiği, sistemden ziyade öğretmenlerin olumlu etkilerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Her ne kadar Türk eğitim sistemi daimici eğitim felsefesinden ilerlemeci eğitim felsefesine geçiş yapmış olsa da bu dönüşümün tam anlamıyla gerçekleşmediği anlaşılmaktadır. Konunun Amerika boyutu incelendiğinde ise ilerlemeci, hümanist ve pragmatist felsefelerin Amerikan eğitim sisteminde tam anlamıyla kurumsallaştığı ve büyük oranda öğrencilere aktarıldığı söylenebilir. Ancak bu durum Amerikan eğitim sisteminin kusursuz olduğu ve doktora öğrencilerinin doktora eğitimine tüm becerilerle donatılmış olarak geldiği anlamına gelmemektedir. Nitekim araştırmanın bir sonraki bölümünde eğitim sistemlerinin doktora sürecine olumsuz yansımalarına da değinilecektir. Öte yandan Türk ve Amerikan eğitim sistemlerinin değerlendirildiği birçok çalışma mevcut olup özellikle eğitim sistemlerinin yükseköğrenim sürecine etkisini inceleyen araştırmalara değinmekte ve bu çalışmayla benzer ve farklı olan yönlerine vurgu yapmakta fayda vardır.

Güven ve Güven (2019) tarafından yürütülen bir araştırmada Türk eğitim sisteminin sorunları, güçlü ve zayıf yönleri öğretmenlerin bakış açısıyla incelenmiştir. Bu bölümle ilgili olarak öncelikle güçlü yönlerine değinilecektir. İlgili araştırmada Türk

eğitim sisteminin g¼c¼l¼ y¼nleri olarak katılımcılar sistemin ¼đrencileri sınavlara iyi hazırlamasını, k¼lt¼rel değerlere ¼nem vermesini, yeniliğe a¼ık olmasını, dinamik ve fedak¼r ¼đretmenlere sahip olmasını ve merkezi olmasını işaret etmişlerdir. G¼r¼ld¼ę¼ ¼zere gerek ilgili araştırmada gerekse bu ¼alıřmada ortak olarak g¼sterilebilecek bulgular arasında merkezietçi yapı, k¼lt¼r vurgusu ve ¼đretmen etkisi gelmektedir. Her iki ¼alıřmada da ayrı parantez a¼ılması gereken bir diğer bulgu ise gerek bu araştırmaya katılan T¼rk doktora ¼đrencilerinin gerekse G¼ven ve G¼ven (2019) tarafından yapılan ¼alıřmaya katılan T¼rk ¼đretmenlerin azımsanmayacak oranda “g¼c¼l¼ yanının olduğunu d¼ř¼nm¼yorum” yanıtını vermiş olmalarıdır. Bu ¼alıřmanın bulgularından farklı olarak ise T¼rk ¼đretmenler T¼rk eğitim sistemini teknolojiyi kullanabilmesi, zengin materyaller sunması, kız çocukların okullaşma oranı ve misyonu bağlamında g¼c¼l¼ bulduklarını ifade etmişlerdir.

Yılmaz ve Altinkurt (2011) tarafından y¼r¼t¼len bir araştırmada ise ¼đretmen adaylarının T¼rk eğitim sistemine ilişkin g¼r¼řleri incelenmiştir. Bu ¼alıřmada elde edilen ve doktora ¼đrencileri tarafından olumlu olarak değerlendirilen bazı ¼zelliklerin Yılmaz ve Altinkurt (2011) tarafından yapılan araştırmada olumsuz olarak nitelendirildiği sonucuna ulaşılmıştır. ř¼yle ki, s¼z konusu araştırmaya katılan ¼đretmen adayı ¼đrenciler merkezi sınavları, kalabalık sınıfları, ezberci eğitimi, donanım ve fiziki yapı eksikliğini ve mevcut ¼đretmenlerin niteliğini T¼rk eğitim sisteminin eksiklikleri olarak ifade etmişlerdir. Hatırlanacağı ¼zere bu ¼alıřmada ise doktora ¼đrencileri merkezi sınav sistemini ve ¼đretmenlerin nitelikli ve fedak¼r olmalarını T¼rk eğitim sisteminin olumlu yanları olarak vurgulamışlardır.

Amerika’da yapılan araştırmalar ve Amerikan eğitim sistemini ¼đrencileri y¼ksek¼đrenime ne ¼l¼de hazırlayabildiğine dair kaleme alınan makaleler incelendiğinde ise bu ¼alıřmadan farklı bazı tespitlerin yapıldığı g¼r¼lse de bireycilik, ilerlemecilik ve yeniden kurmacılık gibi ¼st kuramlara karşılık gelebilecek ortak değerlendirmelerin yapılabileceği s¼ylenebilir. Chen (2022) tarafından kaleme alınan bir makalede Amerikalı ¼đrencilerin lisedeyken, ¼zellikle matematik, fen ve yazma dersleri alanlarında farklı dersler almış olmayı dilediği ifade edilmiştir. ¼đrenciler ayrıca y¼ksek ¼đrenime yeterince hazırlanmak i¼in lisede daha ¼ok ¼alıřmaları gerektiğini ve ¼đretmenleri tarafından daha fazla zorlanmış olmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Nitekim ¼đrencilerin lise derslerinin onları ¼niversite derslerinin zorluklarına hazırlamaya yardımcı olmak i¼in daha zor olması gerektiğini d¼ř¼nd¼ę¼ de vurgulanmıştır. G¼r¼ld¼ę¼ ¼zere Chen (2022) tarafından kaleme alınan makalede

belirtilen öğrenci görüşlerinin bireyci ve ilerlemeci yapısı ile bu çalışmaya katılan doktora öğrencilerinin bireyci ve ilerlemeci eğilimleri örtüşmektedir. Ancak bu çalışmaya katılan doktora öğrencilerinden bazıları Amerikan eğitim sisteminin yazma becerilerini kazandırmada yetkin olduğunu savunurken Chen (2022)'nin belirtmiş olduğu öğrenciler kendilerini bu bağlamda yeterli bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu iki araştırmada öğrenci değerlendirmelerinin farklılık arz ettiği hususların Amerika Birleşik Devletleri'nde verilen eğitimin eyaletten eyalete ve hatta mahalleden mahalleye farklılık gösterebilecek olmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Silliman ve Schleifer (2018) tarafından kaleme alınan bir raporda ise Amerikan eğitim sisteminin öğrencileri gerek yükseköğrenime gerekse hayata hazırlama noktasındaki yeterliği ve yetkinliği değerlendirilmiştir. Söz konusu rapora göre pek çok eyalet ve federal politika akademik başarıyı artırmak için tasarlanmış olsa da Amerikalılar eğitimin yalnızca akademik öğretime ve üniversiteye hazırlığa odaklanmaması gerektiğine inanmaktadır. Ayrıca öğrencilerin kariyer ve kişilerarası beceriler geliştirmelerine yardımcı olunmasına ve onları vatandaşlık ve işgücü piyasasına hazırlaması gerektiğine inanılmaktadır. Amerikalılar genellikle akademik hazırlıktan eğitiminin ana hedefi olarak bahsederken aynı zamanda asıl amacın öğrencileri ya iyi vatandaşlar olmaya hazırlamak ya da onları geleceğe hazırlamak olması gerektiğine inanmaktadırlar. Okul kalitesini belirleyen en önemli kriterler arasında ise iş birliği, saygı, problem çözme becerileri, teknoloji öğretimi ve mühendislik derslerinin sunulması gelmektedir. Yine aynı rapora göre Amerikan eğitim sistemi son yıllarda bu alanlarda önemli bir gelişme kat etmiştir. Bu bağlamda özellikle problem çözme becerilerine yönelik Amerikan eğitim sisteminin yetkinliğine ilişkin raporda belirtilen tespitler ile bu araştırmada Amerikalı doktora öğrencilerinin yapmış olduğu tespitler paralellik göstermektedir.

Araştırmanın bir sonraki bölümünde Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerinin ülkelerinde uygulanan eğitim sisteminin olumsuz yönlerinin doktora eğitimine yansımalarına ilişkin görüşleri Tablo 26'da sunulmuştur.

Tablo 26.

Eğitim Sisteminin Doktora Eğitime Olan Olumsuz Etkilerine İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ						
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)		
Eğitim Sisteminin Doktora Eğitime Olan Olumsuz Etkilerine İlişkin Görüşler	İlerlemeci/ Yeniden kurmacı	Bireyci	Uygulamaya önem vermemek	6	Eğitim Sisteminin Doktora Eğitime Olan Olumsuz Etkilerine İlişkin Görüşler	İlerlemeci	Bireyci	Bazı öğretmenlerin idealist olmaması	4		
			Farklı zekâ türlerinin olabileceğini görmezden gelmek	4				Eşitlikçi	Bireyci	Beyaz ırkın üstünlüğü ve diğer etnik gruplarla nasıl ilgilenilmesi gerektiğini bilmemesi	5
			Eğitimin amaç değil araç olarak görülmesi	8						Bazı azınlık grupların marjinalleştirilmesi	4
			Ezbercilik	12						Cinsiyetçilik ve ırkçılık	5
	Bilginin birey tarafından keşfi	Bireyci	Hazıra konmayı öğretmek	6		Uluslararası	Bireyci			Öğretmenlerin öğretmenlik yaptıkları okulların/öğrencilerin kültürel özelliklerine vakıf olmaması	5
	Bağımsızlık	Bireyci	Bilginin birey tarafından keşfini sağlamamak	5				Akılcı	Bireyci	Bir ürün ortaya koyarken onu gözden geçirmek gerektiği fikrinin öğretilmemesi	4
			Kendi fikrini özgürce ifade etmeye izin vermemek	8							
			Kendi fikrini özgürce ifade etmeye izin vermemek	8							
	Eleştiriye profesyonel algılama	Bireyci	Eleştiriye tahammülsüzlük	8							
	Aykırılık ve farklı düşünebilme	Bireyci	Sabit fikirlilik	6							
	Süreç odaklı	Bireyci	Sınav odaklı olma	10							
	Liyakat	Bireyci	Başarılı olanın cezalandırılması	4							

Tablo 26.

Eğitim Sisteminin Doktora Eğitime Olan Olumsuz Etkilerine İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ						
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)		
Eğitim Sisteminin Doktora Eğitime Olan Olumsuz Etkilerine İlişkin Görüşler	Araştırmaya sevk eden	Bireyci	Araştırmaya teşvik etmemek	4	Eğitim Sisteminin Doktora Eğitime Olan Olumsuz Etkilerine İlişkin Görüşler	Rekabetçi	Bireyci	Yeterince zorlayıcı olmaması	6		
			Soru sormayı teşvik etmemek	5				Yeniden kurmacı	Bireyci	Öğrenilenlerin yeni durumlara nasıl uyarlanacağına öğretilememesi	4
			Okumayı ve araştırmayı öğretememek	4						Ölçme ve değerlendirmenin biçimsel olması	4
	Eşitçilik ve eşitlikçilik fikri	Bireyci	Öğrencileri başarılı ve başarısız olarak etiketlemek	5		Eleştirel düşünme	Bireyci	Derinlemesine düşünme becerilerinin öğretilmesinde yaşanan sorunlar	3		
	İlerlemeci (Bütünlük)		Basamaklar arası bütünlüğün olmaması	4		Gruplar arası iş birliği	Toplumcu	Rekabetçilik	10		
	Uluslararası	Bireyci	İngilizceyi öğretememek	10		Toplumculuk	Toplumcu	Öğrenciler arası iş birliğinin öğretilmemesi	8		
	Yaşam ve çevre üzerinde kontrolü elde bulundurma	Bireyci	Plansızlık	5		Eşitçilik ve eşitlikçilik fikri	Bireyci	Bireyci yaklaşım	9		
	Öz yeterlilik	Bireyci	Öz disiplin kazandıramamak	5				Öğrencilerin “iyi” veya “kötü” olarak sınıflandırılması	6		
	Zaman ve yönetiminde katılık	Bireyci	Zaman yönetimi becerisini öğretememek	4		Maneviyatçı	Toplumcu	Öğretmenlerin medya tarafından “şeytanlaştırılması”	4		

Türk doktora öğrencilerinin eğitim sisteminin doktora sürecine olan olumsuz etkilerine yönelik görüşleri incelendiğinde tamamı bireyci kodla eşleşen alt temalara yönelik ifadeler kullandıkları görülmektedir. Bu bağlamda en sık tekrar edilen alt tema “bilginin birey tarafından keşfi” olurken bu alt temayı sırasıyla “ilerlemeci”, “bağımsızlık”, “araştırmaya sevk eden”, “süreç odaklı”, “uluslararası”, “eleştirinin profesyonel algılanması”, “aykırılık ve farklı düşünme”, “yaşam ve çevre üzerinde kontrolü elinde bulundurma inancı”, “eşitlik ve eşitlikçilik fikri”, “öz yeterlilik”, “liyakat” ve “z aman ve yönetiminde katılık” alt temaları izlemiştir. Türk katılımcılardan elde edilen yanıtlardan bazıları şu şekildedir.

Ö11: “Bizde her yerde ve özellikle de eğitim sisteminde diktatörlük sorunu var. Biz sorgulanmayı sevmiyoruz. At gözlüğü takıp değiştirmek istemiyoruz. Bize verilen şeyleri kabullenip sorgulamayı bırakıyoruz. Verilen ne ise onu kabul etmeyi içselleştiriyoruz. Saygı ile korkuyu karıştırıyoruz. Hocalar saygıyı korku yoluyla edinmeye çalışıyorlar. İlkokuldan itibaren bize verilen ne ise onu koşulsuz kabul ediyoruz. Soru sorsanız bile doğru veya doyurucu cevap alamıyorsunuz veya hocalar sizi küçük görüyor. Yöneticilerimize baktığınızda da bunu görüyorsunuz. Sürekli kurallar ve korku imparatorluğu ortaya çıkıyor. Fikir özgürlüğü bizlere kesinlikle sunulmuyor.”

Amerikalı doktora öğrencilerinin aynı konuya ilişkin vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde ise çoğunluğu bireyci kodla eşleşen alt temalar elde edilmiş olsa da katılımcıların toplumcu kodla eşleşen üç alt temaya yönelik ifadeler kullandıkları görülmektedir. Toplumcu kodla eşleşen alt temalar “gruplar arası iş birliği”, “toplumculuk” ve “maneviyatçı” olarak belirlenmiştir. “Gruplar arası iş birliği” alt teması tüm alt temalar arasında en fazla tekrar edilen alt tema olma özelliğine sahiptir (f=18). Bireyci kodla eşleşen alt temalar incelendiğinde ise en fazla tekrar edilen alt temaların sırasıyla “eşitlikçi”, “yeniden kurmacı”, “rekabetçi”, “eşitlik ve eşitlikçilik fikri”, “uluslararası”, “ilerlemeci”, “akılcı” ve “eleştirel düşünme” olduğu belirlenmiştir. Amerikalı katılımcıların vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö11: “ABD’de, tarihsel olarak kadınlar için sınırlı fırsatlardan sadece biri olan ve marjinalleştirilmiş bir iş olarak öğretmenlik mesleğinin görüldüğü bir geçmiş var. Cinsiyetçilik ve ırkçılığın da etkisiyle öğretmenlik ulus çapında bir tür alt sınıf mesleği olarak kabul ediliyor ve kesinlikle benim anladığım, bunun ABD’yi diğer yerlerden daha fazla ilgilendiren bir konu olduğu. Öğretmenler genel olarak ortak medya tarafından nispeten şeytanlaştırılıyor. Kitle iletişim araçları da buna katkı sunuyor. Genel olarak öğretmenleri destekleyen yok. Birçok ulusta toplumun öğretmeni destekleyen uygulamalar görmek mümkün. Ama bu ABD’de bir sorun.”

Ö9: “Bence daha iyiye gidiyor, ama iş birliğini öğretmiyoruz. Kolektif problem çözmeyi gerektiği kadar öğretmiyoruz çünkü bağımsız çalışmaya daha fazla vurgu yapılıyor. Hatta lisansüstü seviyede bile bu durum yeterince vurgulanmıyor. Demek istediğim, akademinin dünyasına girdiğinizde, çok daha fazla iş birliği olduğunu görüyorsunuz. Ama değerli bir akademisyen olduğunuzu kanıtlamanın yolu uzun vadeli bir projeyi tek başınıza yapmaktır ve bu bana hiç mantıklı gelmiyor. Birlikte çalıştığım tüm insanları, birlikte çalıştığım tüm profesörleri düşündüğümde, neredeyse tek yazarlı yayınların yok denecek kadar az olduğunu görüyorum. Çok işbirlikçidirler. Ve sadece tek yazarlı yayınlara sahip olma eğiliminde olanlar, gerçekten egosuna düşkün olanlardır. Onunla çalışmayı kimse sevmez. Bu yüzden insanlarla iş birliği yapmaz ya da yapamazlar. Yani sahada size para kazandıran şey ile eğitiminiz arasında bir uyumsuzluk var. Ve bence bu devam ediyor. Lisede bir matematik sınavına hazırlanırken kendi başınıza çalışmak zorunda kalırsınız, kimseyle konuşamazsınız ve herhangi bir materyale bakamazsınız. Oysa ki ne akademiye ne de diğer alanlarda dünyanın işleyişi böyle değil.”

Türk doktora öğrencilerinin eğitim sistemine yönelik tespitlerinde en fazla dikkat çeken hususların başında öğrencilere ezberciliği ve hazıra konmayı öğreterek bilginin birey tarafından keşfinin önünü kesmesi gelmektedir. Bu durumun altında yatan nedenlerden birisi olarak eğitim sisteminin sınav odaklı olarak tasarlandığını belirten katılımcılar doktora eğitiminde de böyle bir süreçle karşılaştıklarını ve derslerin birçoğunu ezberleyerek geçme refleksi gösterdiklerini belirtmişlerdir. Böylelikle öğrencilerin süreç içerisindeki performanslarından ziyade süreç sonundaki çıktılarının (özellikle sınav sonuçları) değerlendirildiğini ve öğrencilerin başarılı ve başarısız olarak etiketlendiğini ifade etmişlerdir.

İlerlemeci ve yeniden kurmacı eğitim felsefesinin Türk eğitim sisteminde uygulanmaya başladığı yıllardan itibaren bu felsefelerle yönelik uygulamalara şahit olan doktora öğrencileri yine de Türk eğitim sisteminin daimici ve esasici etkiler altında kaldığına ilişkin yanıtlar vermişlerdir. Nitekim geçmiş eğitim yıllarında kendileri için yeterince uygulama imkanının tanınmadığına, farklı zekâ türlerine yönelik sınıf içi uygulamalara yer verilmediğine, eğitimin amaç olarak değil araç olarak görüldüğüne ve araştırmaya ve soru sormaya teşvik edilmediklerine dair tespitlerde bulunmuşlardır. İlerlemecilikle bağlantılı olarak yapılan bir diğer tespit de eğitimin basamakları arasında bütünlüğün bulunmadığına ilişkindir.

Türk doktora öğrencilerinin yapmış olduğu bir diğer önemli tespit ise eğitim sisteminin kendilerine yeterince fikirlerini özgürce ifade etme hakkı sunmadığına

ilişkindir. Bazı katılımcılar doktora öğrencisi olmalarına rağmen ders içerisinde akademisyenlerle akademik bir konuda dahi ters düşmemek için kendi düşüncelerini gizlemek zorunda kaldıklarını, yetişkin bir birey olarak toplum içerisinde görüşlerini belirtirken zorlandıklarını ve sürekli yargılanma ve eleştirilme endişesi yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu duruma yol açan hususların da yine toplumcu bir kültür olmanın yapısından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Nitekim Türk toplumunda otoriteye karşı beslenen saygı otoritenin hatalarını söyleme veya onu düzeltme davranışını saygısızlık olarak addederek törpülenmektedir. Bir diğer toplumcu refleks olan eleştirinin kişisel algılanması hususu da katılımcıların akademisyenlerle yaşadıkları bu durumu açıklar niteliktedir. Nitekim akademisyenler kendilerine yapılan eleştiriyi akademik olarak algılamaktansa kişisel olarak algılama eğilimine girebilmekte ve öğrencilerin fikirlerini özgürce ifade edebilmelerini istemsiz de olsa engellemektedirler. Benzer bir tespit araştırmanın ilerleyen bölümünde tez danışmanı belirleme süreci ile ilgili olarak Türk öğrenci ve akademisyenler tarafından da dile getirilecektir.

Türk eğitim sistemi ile ilgili yıllardır tartışılmalı gelen yabancı dil öğretimi konusu araştırmaya katılan doktora öğrencileri tarafından çalışmanın bu bölümünde de ifade edilmiştir. Doktora ders sürecinde ve özellikle tez aşamasında uluslararası literatürden yararlanabilmek çalışmaların niteliği adına oldukça önemli bir husustur. Ancak katılımcılar uzun yıllar boyunca İngilizce dersi almalarına rağmen doktora eğitiminde uluslararası yayınları anlayabilecek veya farklı ülkelerden akademisyenlerle iş birliği yapabilecek kadar yabancı dil okuma ve konuşma becerilerine sahip olmadıklarını ve bu durumun Türk eğitim sisteminin kanayan yarası olmaya devam ettiğini vurgulamışlardır. Verilen yanıtlar arasında ilgi çekici olduğu kadar düşündürücü olan bir diğer tespit ise katılımcıların Türk eğitim sisteminde başarılı olanın cezalandırıldığı ve liyakatsizliğe göz yumulduğudur. Bu bağlamda başarılı öğrenci, öğretmen veya akademisyenlerin sistem tarafından küstürüldüğü ve adam kayırmacılık başta olmak üzere liyakatsizliğe zemin hazırlayan uygulamaların Türk eğitim sistemine ciddi şekilde zarar verildiği ifade edilmiştir.

Öz disiplin ve sorumluluk bilinci davranışları ile birlikte zaman yönetimi becerilerinin toplumcu kültürlerde bireyci kültürlerle kıyasla tam yerleşmemiş olması araştırmanın önceki bölümlerinde birkaç defa ifade edilmiştir. Türk doktora öğrencileri bu davranışların Türk toplumuna kazandırılmamasında eğitim sisteminin rolünün olduğuna inanmaktadır. Özellikle lisans eğitimi sürecine kadar geçen süre zarfında bu davranış ve becerileri kazanamayan öğrenciler lisansüstü eğitimde de bu eksikliği

hissetmekte ve zorlanmaktadır. Bazı katılımcılar bu durumu “plansızlık” ifadesiyle özetlemişlerdir. Ülkemizde hükümet değişiklikleri ve hatta hükümet içerisindeki bakan değişiklikleri olduğu zaman ilk akla gelen ilgili bakanlıktaki uygulama değişiklikleri olmaktadır. Son yıllarda gelinen süreç Millî Eğitim Bakanlığı’nın bu değişimlerden en fazla etkilenen kurum olduğunu da göstermektedir. Bu durum iyi niyetli adımlar atılıyor olsa bile başta öğretmen ve öğrenciler olmak üzere eğitimcilerde plansızlık ve düzensizlik hissi yaratmakta ve eğitim sisteminin verimliliğine olan inancı etkilemektedir. Nitekim doktora öğrencileri de bu hususu ifade ederek Türk eğitim sisteminin daha planlı ve istikrarlı bir yapıya kavuşturulması gerektiğini savunmuşlardır. Benzer durumun doktora sürecinde de yaşandığı söylenebilir. Nitekim her seçim öncesi çıkartılan öğrenci afları lisansüstü öğrencilerin öz disiplinini etkileyen unsurlara bir yenisini eklemekte ve doktora eğitiminin kalitesini etkilemektedir.

Amerikalı doktora öğrencilerinin Amerikan eğitim sistemine ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde Türk eğitim sisteminde yaşanan sorunlar kadar derin olmayan ancak bir kısmı bireyci toplum olmanın getirdiği birtakım hususları içerdiği görülmektedir. Bu hususlar arasında en dikkat çeken ise Amerikan eğitim sisteminin rekabetçi ve grup çalışmasını ve öğrenciler arasındaki iş birliğini göz ardı eden yapısıdır. Nitekim Amerikalı katılımcılar çalışmanın farklı bölümlerinde doktora sürecinin zorluğundan ve bu zorlukla başa çıkabilmek için farklı paydaşların yardımına ihtiyaç duyduklarından bahsetmişlerdir. Ancak verdikleri yanıtlardan da anlaşılacağı üzere Amerikan eğitim sistemi K-12 olarak ifade edilen lisans öncesi eğitim yıllarında dahi öğrencilerin bireysel çalışmasına ve bireysel başarısına odaklanmaktadır. Nitekim bu husus katılımcıların eğitim sistemine yönelik eleştirilerinde “bireyci yaklaşım” olarak ifade edilmiştir.

Amerikan toplumundaki çeşitlilik ve bu çeşitliliğin sebep olduğu ayrıışmışlık ve ırkçılık gibi hususların eğitim sisteminde de kronikleştiği katılımcı cevaplarından anlaşılmaktadır. Nitekim katılımcılardan bazıları okullarda beyaz ırkın üstünlüğünün olduğunu ve özellikle öğretmenlerin diğer azınlık gruplarla nasıl ilgilenilmesi gerektiğini bilmediklerini belirtmiştir. Bu durumun azınlık grupları marjinalleştirerek cinsiyetçi ve ırkçı bir ayrıışmaya zemin hazırladığı ve bu olumsuz tablonun lisansüstü eğitimde de devam ettiği ifade edilmiştir. Bu tespitler Amerikan toplumu için ırkçılığın uzun yıllardır büyük bir sorun olduğunu ve bu sorunun eğitim yardımıyla çözülmesi gerekirken eğitim sisteminin de sorunun bir parçası olduğunu gözler önüne sermektedir.

İlerlemeci eğitim felsefesi ile şekillenen Amerikan eğitim sisteminde katılımcıların büyük kısmı eleştirel düşünme, problem çözme ve öğrenme sürecinin

gerçek hayatla ilişkilendirilmesi konularında okulların iyi iş çıkardığını ifade etmişlerdir. Ancak frekans değeri düşük de olsa bazı katılımcılar öğrenilenlerin yeni durumlara nasıl uyarlanacağı ve derinlemesine düşünebilme becerilerinin okullarda yeterince öğretilmediğini ve bu durumun doktora eğitimi sürecine de olumsuz olarak yansıdığını belirtmişlerdir. Rekabetçiliğin ve sürekli gelişim arayışının net bir şekilde gözlemlendiği bir diğer tespit ise katılımcıların K-12 eğitimini yeterince zorlayıcı bulmamış olmasıdır. Doktora eğitimi birçok katılımcı tarafından oldukça zor bir süreç olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle lisans öncesi eğitim sürecinin öğrencileri yüksek öğrenime hazırlaması gerektiğine inanılmaktadır. Bu bağlamda katılımcılar Amerikan eğitim sisteminin kendilerini yeterince zorlamadığını ve bu durumun doktora eğitimine geldiklerinde bocalamalarına ve doktora sürecini çok zor bir süreç olarak görmelerine yol açtığını vurgulamışlardır.

Her ne kadar bazı katılımcılar eğitim sisteminde bulunan bazı öğretmenlerin yeterince idealist olmadığı yönünde bir eleştiride bulunsada öğretmenlerin özellikle medya tarafından şeytanlaştırıldığına ve itibarsızlaştırıldığına inanan katılımcıların olduğu da görülmektedir. Amerika'da öğretmenlik mesleği icrası zor meslek gruplarından birisi olarak değerlendirilmektedir. Farklı etnik gruplardan öğrencilerin eğitim aldığı okullarda bu zorluk daha da net yaşanmaktadır. Buna rağmen öğretmenlerin eleştirilmesi kaçınılmaz olsa da doktora öğrencilerinin öğretmenlere yapılan muameleden rahatsız olması ve öğretmenlere sahip çıkması bireyci bir toplumda gösterilen maneviyatçı bir refleks olarak karşımıza çıkmaktadır. Amerikalı katılımcıların daha teknik olarak adlandırılabilen tespitleri arasında ise ölçme ve değerlendirme süreçlerinin biçimselliği gelmektedir. Ayrıca bir ürün ortaya koyarken onu gözden geçirmek gerektiği fikrinin okullarda iyi öğretilmediği ve bu eksikliğin doktora sürecinde de aleyhte bir durum yarattığı ifade edilmiştir. Gözden geçirme becerisi gelişmeyen doktora öğrencileri danışmanlarına daha bağımlı bir hale gelirken kültürün getirmiş olduğu bağımsızlık ve bireysel çalışma alışkanlığı bazı doktora öğrencilerini bu noktada zorlamaktadır.

Türk ve Amerikan eğitim sistemlerinin doktora sürecine olumsuz etkileri genel olarak değerlendirildiğinde Türk eğitim sisteminin daimici ve esasici geçmişinin izlerinin hala silinemediği ve birçok sorunun ilerlemeci ve yeniden kurmacı eğitim felsefesinin yeterince oturmadığından kaynaklandığı söylenebilir. Öte yandan Türk doktora öğrencilerinin tamamı bireyci kodla eşleşen tespitleri ise doktora öğrencilerinin çağa ayak uydurma konusunda başarılı olduğunu ancak eğitim sisteminin bu hızı yakalayamadığını göstermektedir. Amerikan eğitim sisteminin ise doktora sürecine olumsuz etkilerinin

Türk eğitim sistemine göre daha sınırlı kaldığı ancak ırkçılık, bireycilik ve rekabetçilik gibi hususların kronik bazı sorunlara yol açarak doktora öğrencilerini süreç içerisinde zorladığı değerlendirilmektedir. Literatürde Türk ve Amerikan eğitim sistemlerinin eksik yönlerinin incelendiği çalışmalar bulunmaktadır. Başdemir (2012) tarafından kaleme alınan bir makalede Türk eğitim sisteminin yapısal sorunları ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri ele alınmıştır. Bu bağlamda yazarın yaptığı tespitler arasında eğitimin devlet tekelinde olmasının eğitimde çeşitliliği olumsuz etkilediği ve merkeziyetçi bir yapı oluşturarak tekeli bir yapıya zemin hazırladığı ifade edilmiştir. Bu durumun yüksek öğretimde YÖK marifetiyle yapıldığı ve ihtiyaçlar ve beklentiler gözetilmeksizin merkeziyetçi bir tavır sergilendiği ifade edilmiştir. Oysa ki bu araştırmada Türk doktora öğrencileri farklı saiklerle de olsa eğitimin ve özellikle de yüksek öğretimin merkeziyetçi olmasını savunmuşlardır. Öte yandan her iki çalışmada da ortak olarak belirlenen konular arasında Türk eğitim sisteminin eğitimi okullara hapsedtiği ve gerçek hayatla ilişkilendirecek imkanlar sunmadığı hususları gelmektedir. Yine ortak olarak değerlendirilecek tespitlerden birisi de Türk eğitim sisteminin aşırı disipline dayalı yapısıdır. Okullarda yakın döneme kadar askeri disiplin kurallarına benzer uygulamalara yer verilmesini örnek gösteren yazar disipline dayalı eğitimin bireylerin güven duygularını kaybetmelerine neden olduğunu ifade etmiştir. Bu tespit bu araştırmada öğrencilerin Türk eğitim sisteminin bağımsızlık ve öz yeterlilik kavramlarını kendilerine kazandıramadığı tespiti ile örtüşmektedir.

4.1.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın altıncı alt problemi kapsamında öğrencilere tez konusunu belirleme ve danışmanlık sürecine ilişkin görüşlerini almak amacıyla “*Tez konunuzu belirlerken hangi süreçlerden geçtiniz? Bu süreçte göz önünde bulundurduğunuz hususlar nelerdi?*” ve “*Etkili bir danışmanlık süreci için tez danışmanlarının ne tür özelliklere sahip olması gerektiğini düşünüyorsunuz?*” soruları yöneltilmiştir. Elde edilen bulgular tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 27.

Doktora Tezinin Belirlenmesinde Göz Önünde Bulundurulmuş Hususlara İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Doktora Tezinin Belirlenmesinde Göz Önünde Bulundurulmuş Hususlara İlişkin Görüşler	Danışman bağımlı	Toplumcu	Danışmanın çalışma alanı, istek ve talepleri	14	Doktora Tezinin Belirlenmesinde Göz Önünde Bulundurulmuş Hususlara İlişkin Görüşler	İlerlemeci (Deneyim)	Bireyci	Kişisel deneyimler	12
	Özgün	Bireyci	Gizlilik	6		Sürekli gelişim arayışı	Bireyci	Kişisel meraklar	10
			Özgün olması	6				Kişisel tutkular	4
	İlerlemeci/ Yeniden kurmacı	Bireyci	Uygulamaya dönük (deneysel) olması	5				Öğrenmeyi destekleyen	Bireyci
			İlgi alanına yönelik olması	6		Demokratik	Bireyci	Alana katkıda bulunmak için önemli sorular sormak ve bu sorulara yanıtlar aramak	12
								Yapılabilir, kolay ve kısa olması	8
	Pragmatist	Bireyci	Uzmanlaşmak istediğim alana yönelik olması	4				Özgünlük	Bireyci
			Pragmatist	Bireyci		Yapılabilir olması	4		

Türk öğrencilerin doktora tezini belirlerken göz önünde bulundurdıkları unsurlara ilişkin verdikleri yanıtlar incelendiğinde öğrenci ifadelerinin dört alt tema altında toplandığı görülmektedir. Bu alt temalar arasında en fazla tekrar edilen ise toplumcu kod ile eşleşen “danışman bağımlı” olmuştur. Geriye kalan diğer üç alt tema ise bireyci kodla eşleşmekte olup frekans sıklığına göre “pragmatist”, “özgün” ve “ilerlemeci” olarak belirlenmiştir. Türk doktora öğrencilerinin bu kapsamda vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö14: *“Ben yapılmış bir şey yapmak istemiyordum. Daha önce çalışılmamış bir konuyu çalışmak istedim. Çok da uçsuz bucaksız olmasını da istememiştim. Ben ayrıca danışmanımın beni yönlendirebileceği bir konu üzerinde çalışmayı doğru bulmuştum. Yaptığım çalışmanın Türkiye’de veya dünyada geçerliliğinin olmasını istiyorum. Bu tez konusu benim kimliğim olacak ve bu kimliğin geçerli olmasını istiyorum. Gerek teorik gerekse uygulama bağlamında harmanlanmış ve insanların öğrenebileceği bir konuyu öncelikli olarak belirlemiştim. Yapacağım çalışmanın mutlaka işe yaramasını bekliyorum”.*

Amerikalı doktora öğrencilerinin aynı konuya ilişkin vermiş olduğu yanıtlar incelendiğinde ise nispeten daha geniş bir yelpazeye hitap eden ve tamamı bireyci kodla eşleşen alt temalara yönelik ifadeler kullandıkları görülmektedir. Bu bağlamda en fazla tekrar edilen alt temanın ise “ilerlemeci/yeniden kurmacı” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu alt temayı frekans sıklığına göre “sürekli gelişim arayışı”, “özgün”, “demokratik”, “öğrenmeyi destekleyen” ve “pragmatist” alt temaları takip etmektedir. Amerikalı doktora öğrencilerinin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö11: *“Benim öncelikli kriterim noktasını belirlemek oldu. Kesinlikle şu anda diğer araştırmacılar tarafından doğrudan ele alınmayan veya birçok açık sorusu olan literatürde ve alanda bir boşluk olan bir şeyi bulmaya çalıştım. Aynı zamanda kendi akademik gücüm ve uzmanlığımdan yararlanarak bir araştırma yapmaya özen gösterdim. Böylece bir araştırmayı en iyi şekilde yürütebileceğimi hissediyorum. Ayrıca makul bir zaman dilimi içinde bitirebilen ve gerçek hayata uyarlanabilir veriler elde etmenin yanı sıra analiz aşamalarını da değerlendirerek konumu dengelemeye çalıştım.”*

Türk doktora öğrencilerinin tez konusunu belirleme sürecine en fazla etki eden hususun danışmanın çalışma alanı, istekleri ve talepleri olduğu birçok katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Türk toplumunun otoriter ve hiyerarşik bir anlayışa yatkın olmasının bazı olumlu ve olumsuz yanlarını olduğu araştırmanın önceki bölümlerinde katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Tez konusunun belirlenmesi sürecinde de bu kültürel yapının

etkilerinin görüldüğü anlaşılmaktadır. Nitekim danışman akademisyenlerin öğrenciler tarafından bir otorite olarak kabul edilmesi ve tez konusu belirleme sürecinde gerek nezaketen gerekse danışmanlarla ters düşmemek amacıyla doktora öğrencilerinin tez konusunu belirleme noktasında inisiyatifi tez danışmanlarına bıraktıkları söylenebilir. Bu tespite yol açan bir diğer husus ise tez danışmanı atama sürecinin büyük oranda öğrencilerin inisiyatifi dışında gelişiyor olmasıdır. Birçok kurumda tez danışmanı atama süreci enstitüler tarafından yürütülmekte ve doktora öğrencilerine tez danışmanlarının kimler olacağı enstitüler tarafından açıklanmaktadır. Bu durum öğrencilerin tez danışmanlarını kendi ilgi alanlarına ve çalışmak istedikleri konulara göre seçme şanslarını ellerinden almaktadır. Tez konusunu çalışma sürecinde ise birçok danışman öğrencileri kendi uzmanlıklarına göre yönlendirmekte ve farklı gerekçelerle öğrencilerin çalışmak istedikleri tez konularına onay vermemekte veya böyle bir durumda öğrencilere yeterince yardımcı olamayabileceklerini ifade etmektedirler. Böyle bir durumda öğrencilerin tez danışmanlarını değiştirme haklarının olabileceği akıllara gelmektedir. Ne var ki böyle bir durum teoride mümkün olsa da pratikte pek de mümkün olmamaktadır. Nitekim tez danışmanını değiştirmek isteyen öğrenciler ilk atanan danışmanların bu durumu kişisel olarak algıladıklarından ve kendilerine gönül koyduklarından şikâyet etmektedir. Daha da önemlisi diğer tez danışmanı akademisyenler de kurum içerisinde meslektaşları ile karşı karşıya gelmemek için tez danışmanı değişikliğine ve başka bir danışmandan öğrenci almaya sıcak bakmamaktadır. Hal böyle olunca doktora öğrencileri tez danışmanlarını değiştirme fikrine soğuk bakmakta ve istemeden de olsa danışmanları tarafından kendilerine önerilen konuları çalışmaya zorlanmaktadır. Bu ve benzeri tespitler araştırmanın ilerleyen bölümlerinde tez danışmanı akademisyenler tarafından da yapılmış olup daha detaylı olarak tekrar ele alınacaktır.

Türk doktora öğrencileri tez konusunu belirlerken gizliliğe ve özgün olmasına da dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Her ne kadar gizlilik konusunda öğrencilerin özgünlüğü koruma amacı güdüyor olması söz konusu olsa da bu ifadenin altında yatan bir diğer sebebin de çalışılacak konunun diğer öğrenciler tarafından örnek alınabileceği veya çalışılabileceği kaygısının olabileceği değerlendirilmektedir. Özellikle bazı alanlarda özgün konular bulmak ve bu konuları tez çalışması haline getirmek oldukça güç olabilmektedir. Bu nedendir ki literatürde olmayan bir konu belirleyen doktora öğrencileri bu konunun kendileri tarafından çalışılıyor olmasından emin olabilmek adına ketum olmayı tercih etmekte ve arkadaşlarıyla hatta danışmanlarıyla bile son ana kadar

konuyu paylaşmamaktadır. Başka bir ifadeyle özgünlük gizliliği, gizlilik ise özgünlüğü garanti altına alan unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

Bu başlık altında Türk doktora öğrencilerinin önemseydiği bir diğer unsur da tez konusunun yapılabilir, kolay ve kısa olmasıdır. Tez aşamasına gelene kadar ders döneminde, seminer sürecinde ve yeterlilik sınavında önemli bir enerji sarf eden öğrenciler tez aşamasına geçtiklerinde doktora sürecini bir an önce tamamlamak ve kendilerini doktora yapmaya motive eden ve bu araştırmanın önceki bölümlerinde ifade edilen motivasyon araçlarına bir an önce ulaşmak arzusunda olabilmektedir. Özgün bir konu bulmakta zorlanan, istemeden de olsa danışmanları tarafından önerilen konuları çalışmak zorunda kalan bazı öğrenciler tez konusunun özüne odaklanmaktan uzaklaşarak bitirilebilir olmasına önem atfetmeye başlamaktadır. Elbette bu durum tüm öğrenciler için geçerli değildir. Nitekim katılımcılardan bazılarının verdiği yanıtlardan da anlaşılacağı üzere doktora öğrencileri tez konularını belirlerken uzmanlaşmak istedikleri alanlara yönelik olmasına, ilgi alanlarına hitap etmesine ve uygulamaya dönük (deneysel) olmasına da dikkat etmektedirler. Tez danışmanları tarafından kendilerine bu yönde alan açılan ve yönlendirilen öğrenciler tez konusunu belirleme sürecinde daha az sorun yaşarken aksi bir durumla karşılaşan öğrenciler için ise tez konusunu belirleme süreci uzamakta ve sancılı bir süreç haline almaktadır.

Amerikalı doktora öğrencilerinin tez belirleme sürecinde göz önünde bulundurduğu unsurların başında kişisel deneyimler, meraklar ve tutkular gelmektedir. Amerikan eğitim sisteminin öğrencileri bu doğrultuda yetiştirdiği, bireyin bağımsızlığına ve kendi başına karar alabilmesine önem verdiği ve öğrenci merkezli bir anlayışı benimsediği hususu araştırmanın önceki bölümlerinde öğrencilerin tespitleriyle ifade edilmiştir. Tez konusunu belirleme sürecinde de bu anlayışın hâkim olmaya devam ettiği söylenebilir. Nitekim Amerikalı doktora öğrencileri tez konusuna bireysel gelişimi tamamlamanın önemli bir yapı taşı olarak yaklaşmakta ve bu nedenle deneyim, merak ve tutkularını önceliklemektedir. Amerikalı doktora öğrencileri ayrıca alana katkıda bulunmak için önemli sorular sorabilmeyi ve bu sorulara yanıtlar aramayı da tez konusunu belirleyen dinamiklerden birisi olarak ifade etmişlerdir. Amerikan eğitim sisteminin bireyi sürekli gelişmeye ve değişime teşvik eden, sorulmamış soruları sormaya yönlendiren ve eleştirel düşünebilmeyi önemseyen yapısı doktora öğrencilerinin tez konusunu belirleme sürecine de yansımaktadır. Türk doktora öğrencilerinin tez konusunu belirleme sürecinde önemseydikleri özgünlük hususu Amerikalı doktora öğrencileri tarafından da ifade edilmiştir. Her iki ülke öğrencilerinin benzer kriter olarak belirttiği bir

diğer husus da tez konusunun yapılabilir olmasıdır. Ancak bu hususun Türk öğrencilere kıyasla Amerikalı öğrenciler tarafından daha az sayıda tekrarlandığı görülmektedir. Bu durumun altında yatan en önemli faktörlerin başında Türk doktora öğrencileri için süre sınırı olmasına rağmen Amerikalı doktora öğrencileri için doktora eğitimi bağlamında bir süre sınırının olmaması gösterilebilir. Bu durum Amerikalı doktora öğrencilerini tez konusunu belirleme noktasında daha idealist olmaya teşvik ederken Türk doktora öğrencileri için bir stres kaynağı yaratabilmektedir. Amerikalı doktora öğrencilerinin verdikleri yanıtlardan en dikkat çeken ise Türk doktora öğrencilerinin verdiği yanıtlarla daha iyi anlamlandırabileceğimiz “demokratiklik” ve “katılımcılık” kriteridir. Nitekim Amerikalı doktora öğrencileri tez konusunu belirlerken akademisyenlerin, danışmanların ve diğer öğrencilerin girdilerini önemsediklerini ve dikkate aldıklarını belirtmişlerdir.

Türk ve Amerikan doktora öğrencilerinin tez konusunu belirleme sürecinde dikkate değer olarak verdikleri yanıtlar arasında tez danışmanlarının rolü öne çıkmaktadır. Türk öğrenciler büyük oranda danışmanlarının kontrolünde bir tez belirleme süreci geçirirken Amerikalı doktora öğrencileri ise danışmanları tez konusunu belirlerken görüşlerine başvurulmuş bir paydaş olarak görmektedir. Bunun altında yatan en önemli sebebin tez danışmanı belirleme süreci olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim Türk öğrencilerin tez danışmanları birçok kurumda enstitü tarafından atanmakta ve danışman değiştirme süreci oldukça sancılı olabilmekte iken Amerikalı doktora öğrencilerinin tez danışmanları öğrencilerin ilgi ve çalışma alanına göre doktora aşamasının hemen başında belirlenebilmekte ve öğrenciler çalışmak istedikleri akademisyenlerle doğrudan iletişime geçebilmektedir. Ayrıca birçok Amerikan üniversitesinde doktora öğrencilerinin tez danışmanlarını değiştirme hakkı saklı tutulmakta ve tez danışmanı değişikliği önerisi öğrencisine yeterince yardımcı olamadığını değerlendiren tez danışmanlarından bile gelebilmektedir. Böylesi bir durum Türkiye’deki gibi kişisel algılanmamakta ve öğrencinin aleyhine bir duruma yol açmamaktadır. Türk toplumunun eleştiriye hassas ve duygusal yapısı doktora öğrencilerini bu bağlamda mağdur edebiliyorken, Amerikan toplumunun eleştiriye açık ve profesyonel yapısı doktora öğrencilerinin tez konusunu belirleme sürecine olumlu bir şekilde yansımaktadır.

Doktora tezinin belirlenmesi sürecinde öğrencilerin göz önünde bulundurduğu hususlara ilişkin yerli ve yabancı literatürde bazı çalışmalara rastlamak mümkündür. Bu çalışmaların ilkinde Bahçeci ve Uşengül (2018) yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin tez konusunu belirleme kriterlerini incelemişlerdir. Söz konusu çalışma Elâzığ Fırat Üniversitesi öğrencileri ile yürütülmüş olup bu çalışmanın yapıldığı üniversitenin

demografik yapısına benzer bir özellik göstermektedir. Söz konusu çalışmadan elde edilen bulgular incelendiğinde yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin tez konusunu belirlerken güncel olmasına, literatüre dayalı olmasına ve danışmanın alanına uygun olmasına dikkat ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgulardan danışmanın alanına uygun olması ifadesi bu araştırmadan elde edilen bulgularla örtüşürken güncel ve literatüre dayalı olması ise bu araştırmada belirtilmeyen faktörler olarak bulunmuştur.

Hensen (2013) tarafından bireyci bir toplum olan Avusturalya bağlamında ele alınan bir çalışmada ise doktora öğrencilerinin tez konusunu belirlerken en önemli unsurun öğrencilerin kendi istekleri, ilgi alanları ve çalışmak istedikleri konular olduğu ifade edilmiştir. Bu bulgular bu araştırmada Amerikalı doktora öğrencileri tarafından ifade edilen bulgularla bire bir örtüşmektedir. Öte yandan bu araştırmada Türk doktora öğrencileri tarafından ifade edilen danışman faktörü Hensen (2013) tarafından kaleme alınan makalede Avusturalya özelinde ifade edilmiştir. Ancak Türk doktora öğrencilerinin kastettiği danışman etkisi ile Avusturalya’da görülen danışman etkisi bazı farklılıklar göstermektedir. Şöyle ki; Avusturalya’da tez danışmanları herhangi bir proje için doktora öğrencilerine verilmek üzere bir bütçe talebinde bulunmuşlar ise danışmanlar bütçe onaylandıktan sonra doktora öğrencilerini bütçeyi hak eden proje üzerinde tez konusu hazırlamaya yönlendirmektedir. Ancak yine de kendi orijinal sorularını ve araştırma konularını proje ile entegre etme serbestisini de sunmaktadırlar. Türkiye’de ise proje veya bütçeden bağımsız bir tez danışmanı etkisi olduğu öğrenciler tarafından vurgulanmıştır. Bu nedenle Hensen (2013)’ün bulguları ile bu araştırmadan elde edilen bulgular “danışman etkisi” başlığı altında ortak gibi görünse de içerik bağlamında kültürel ve akademik farklılıklar içermektedir.

Tablo 28.

Tez Danışmanında Bulunması Gereken Özelliklere İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Tez Danışmanında Bulunması Gereken Özellikler	Danışman bağımlı	Toplumcu	Tüm bilimsel araştırma yöntem ve tekniklerine hâkim	6	Tez Danışmanında Bulunması Gereken Özellikler	İhtiyaç halinde yardıma başvurma	Toplumcu	Ulaşılabilir olması	14
			Sorun çözmeye öğrencinin yanında olan	6				Öğrencilerini doktora sürecindeki önemli aşamalara iyi hazırlaması ve sürekli kontrol etmesi	4
	Adanmışlık	Toplumcu	Fedakâr	6		Etkili rehber	Bireyci	Öğrencinin ilgi alanına, kişiliğine ve çalışacağı tez konusuna vakıf olması	10
	Sosyal etkiye duyarlılık	Toplumcu	Babacan	6				Öğrencinin büyük resmi görmesine yardımcı olması	10
	Aksiyonerlik	Bireyci	Öğrenciyi harekete geçiren ve motive eden	4		İyi bir montör olması	8		
	Objektif	Bireyci	Öğrencilerin eksiklikleri kadar artılarını da gündeme getiren	4		İyi bir öğretici olması	2		
	Üstat tanıma	Toplumcu	Öğrenciden daha fazla bilen ve kendini geliştiren	10		Açıklık ve doğrudan ifade etme	Bireyci	Öğrencilerinden beklentilerinin açık ve net olması	10
	Mükemmeliyetçi	Bireyci	Alanına hâkim	12		Ast-üst ilişkilerinde daha az resmiyet	Bireyci	Danışmanlık yaptığı öğrenciler ile iyi bir ilişki içerisinde olması	10
	Ast-üst ilişkilerinde daha az resmiyet	Bireyci	Ast-üst ilişkisi dışında arkadaşlık ilişkisi kuran	8		Bağımsızlık/Özgünlük	Bireyci	Öğrencinin bağımsız ve özgün fikirlerine önem vermesi	6

Tablo 28.

Tez Danışmanında Bulunması Gereken Özelliklere İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Tez Danışmanında Bulunması Gereken Özellikler	Hiyerarşik	Toplumcu	Ast-üst ilişkisinde üst konumunda olan	5	Tez Danışmanında Bulunması Gereken Özellikler	İlerlemeci	Bireyci	Ürün değil süreç odaklı olması	2
	Yatay iletişim	Bireyci	Öğrenciyi rahatlatabilen	4				Kendisini sürekli geliştirmesi	2
	İlerlemeci /Yeniden kurmacı	Bireyci	Disiplinerarası çalışabilen	6		Mükemmeliyetçi	Bireyci	Alanında uzman olması ve alanı ile ilgili güncel konulara vakıf olması	10
	Gelecek	Bireyci	Öngörüsü yüksek olan	2		Aktarımı benimseyen	Toplumcu	Öğrenciden öğrenen değil öğrenciyi öğreten olması	2
	Etkili rehber	Bireyci	Etkili iletişim becerilerine sahip	10		Uzmanlık	Bireyci	Araştırma yöntem ve teknikleri alanında uzman olması	2
	İhtiyaç halinde yardıma başvurma	Toplumcu	Ulaşılabilir	10				Destekleyici, şüpheli ve eleştirel olması	10
	Geleneksel değerlere sadakat	Toplumcu	Mütevazı	10		Sürekli gelişim arayışı	Bireyci	Talepkar ve öğrenciyi zorlayıcı olması	3
	Araştırmaya sevk eden	Bireyci	Araştırmaya sevk eden	8				Öğrenciyi bir araştırmacı olarak geliştirebilmesi	3
			Etkili danışmanlık ve rehberlik yapabilen	6				Öğrencilerini kendi projelerine aktif olarak dahil etmesi	4
			Dikte ettirmeyen	8					
Demokratik	Bireyci	Sorumluluğu paylaşan	6	Aksiyonerlik	Bireyci				

Araştırmaya katılan Türk doktora öğrencilerinin tez danışmanında bulunması gereken özelliklere ilişkin görüşleri incelendiğinde oldukça fazla alt temaya karşılık gelen ifadeler kullandıkları görülmektedir. Toplamda 17 alt temanın 7'sinin toplamca 10'unun ise bireyci kodla eşleştiği belirlenmiştir. Toplumcu kodla eşleşen alt temalar arasında en yüksek frekans değerine sahip olan alt tema “danışman bağımlı” olurken bu alt temaları sırasıyla “geleneksel değerlere sadakat”, “ihtiyaç halinde yardıma başvurma”, “üstat tanıma”, “adanmışlık”, “sosyal etkiye duyarlılık” ve “hiyerarşik” alt temaları takip etmektedir. Bireyci kodla eşleşen alt temalar incelendiğinde ise en yüksek frekans değerine sahip olan alt temaların “demokratik” ve “araştırmaya sevk eden” olduğu görülmektedir (f=14). Bu iki alt temayı frekans değerlerine göre sırasıyla “mükemmeliyetçi”, “etkili rehber”, “ast-üst ilişkilerinde daha az resmiyet”, “ilerlemeci”, “yatay iletişim”, “aksiyonerlik”, “objektif” ve “gelecek” alt temaları izlemektedir. Türk doktora öğrencilerinin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö16: *“İyi bir tez danışmanının iletişim becerileri güçlü olmalı. Tez danışmanımız alanınca çok iyi veya çok tanınmış bir hocamız olabilir ama öğrenciyle kurduğu iletişim çok önemli. Öğrencisini motive edebilmesi çok önemli. Doktora öğrencisinin içten motivasyona sahip olması beklenir ama bazen zorlu yaşam şartları ve güçlükler motivasyonumuzu düşürebilir. Bazı noktalarda manevi desteğe ihtiyaç duyabiliyoruz. Ben tüm tez öğrencilerinin böyle bir desteğe ihtiyaç duyduğunu düşünüyorum. Bu noktada tez danışmanının öğrencisinin yanında olması, ona katı bir hiyerarşik yaklaşımla yaklaşmaması ve ona rehberlik ve liderlik edebilmesi çok önemli. Çoğu tez danışmanı sorumluluğun öğrencinin olduğunu düşünüyor. Ne olursa olsun bu öğrencinin tercihi gibi davranıyorlar. Çok fazla sorumluluk almıyorlar. Bu tez çalışması danışmanla ortak yürütülen bir konu. Öğrenci ihtiyaç duyduğu noktalarda hocana danışmaktan çekiniyor. Bunu ben de zaman zaman yaşadım. Bu yaşa gelmiş olmama rağmen danışmanıma mail atmaya veya onu aramaya çekiniyorum. Tez danışmanlarının bu noktada öğrenciye yakın hatta eşitsel bir ilişki içerisinde bulunmalarını istiyorum çünkü bizler mezun olduktan sonra onların meslektaşları olacağız. Bize ne kadar rehberlik edebilirlerse bizim de çalışmaya yönelik motivasyonumuz daha fazla artacaktır”.*

Amerikalı doktora öğrencilerinin tez danışmanında bulunması gereken özelliklere ilişkin görüşleri incelendiğinde ise toplamda 11 alt temaya karşılık gelen ifadeler kullandıkları görülmektedir. Bu alt temalardan sadece 2'si toplumcu kod ile eşleşirken geriye kalan 9 alt temanın tamamı bireyci kod ile eşleşmektedir. Toplumcu kod ile eşleşen alt temalar sırasıyla “ihtiyaç halinde yardıma başvurma” ve “aktarımı benimseyen” olurken bireyci kodla eşleşen alt temalar ise frekans değerlerine göre sırasıyla “etkili rehber”, “sürekli gelişim ve değişim arayışı”, “açıklık doğrudan ifade

etme”, “ast-üst ilişkilerinde daha az resmiyet”, “mükemmeliyetçi”, “bağımsızlık/özgünlük”, “ilerlemeci”, “aksiyonerlik” ve “uzmanlık” olarak belirlenmiştir. Amerikalı doktora öğrencilerinin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö14: “İdeal bir danışman, öğrencilerine zamanında geri bildirim vererek başarısız olduklarını görmek yerine başarılı olmalarına yardımcı olabilen, isteklerini anlayabilen ve öğrencilerinin araştırmasına gerçekten dahil olan bir danışmandır. Ayrıca, bu mentörlüğü sadece zaman zaman değil, tutarlı ve istikrarlı bir şekilde yapmak ve öğrenciyle bağlantı kurabilmek de önemlidir. Danışmanınızın, araştırmanızın zor zamanlarında deneyimlerini sizinle paylaşması ve size gerçekten rehberlik etmek için orada olduğunu hissettirmesi gerekir. Bazen böyle hissetmediğim oluyor çünkü onlar kendi hayatlarıyla ve kendi araştırmalarıyla çok meşgul olabiliyorlar. O yüzden öğrencilerine zaman ayırabilen ve onlarla ilgilenen bir danışman bence ideal bir danışmandır.”

Ö4: “Hem destekleyici hem de eleştirel olabilmeleri gerektiğini düşünüyorum, fikir alışverişleri yapabilmek veya tez ile ilgili detaylı konuları tartışabilmek için ulaşılması kolay ve erişilebilir bireyler olmaları gerektiğini değerlendiriyorum. Bence bir danışman, bir tür akıl hocası gibi olmalı ve öğrenciyi kendi çalışmalarına dahil edebilmelidir. Ayrıca öğrencilerin kendi bağımsız fikirlerini geliştirmelerine açık olmalıdır.”

Ö12: “Önemli olduğunu düşündüğüm bir şey, danışmanın sizinle iyi iletişim kurması ve sadece e-postalara cevap vermekten değil, aynı zamanda üzerinde çalıştığınız projeler hakkında size karşı dürüst olmaktan da bahsediyorum. Yani, tezinizi yazarken sadece iyi yanlarınızı değil aynı zamanda eksik olduğunuz yanları da açık ve net bir şekilde ifade edebilmeli. Buna ek olarak çözümle de sunmalı. Ayrıca sizi bir araştırmacı olarak geliştirebilmek için araştırmanın aktif olduğu projelere koymaları veya sizin için projeler bulmalarının da bir danışman için önemli olduğunu düşünüyorum. Yani özetle öğrenciyle iyi bir iletişim kurmak ve sizi bir araştırmacı olarak geliştirmek benim danışmanda aradığım iki kritik özellik diyebilirim.”

Türk doktora öğrencilerinin tez danışmanından beledikleri özelliklerin başında demokratik ve araştırmaya sevk ediyor olmaları gelmektedir. Nitekim verdikleri yanıtlarda tez danışmanlarının dikte ettirmeyen bir yapıda olmalarını ve sorumluluğu öğrencileri ile paylaşmalarını ifade etmişlerdir. Demokratik olarak nitelendirilebilen bu beklentiler bir önceki tabloda tez belirleme sürecinde yaşanan durumu da açıklayabilecek niteliktedir. Nitekim öğrenciler tez konusu belirleme sürecinde kendilerine yeterince söz hakkı tanınmadığından ve danışmanların konuyu dikte ettirici tavırlarından rahatsız

olduklarını ifade etmişlerdir. Türk doktora öğrencileri ayrıca tez danışmanlarının alanlarına hâkim olmaları gerektiği konusunda görüş bildirmişlerdir. Bu tespitin altında yatan sebeplerden birisinin bazı öğrencilere kendi alanları ve çalışma konuları dışında tez danışmanı atanmış olması olduğu değerlendirilmektedir. Türk doktora öğrencileri açısından sorunlu olabilecek bir diğer beklenti de danışmanların tüm bilimsel araştırma yöntem ve tekniklerine hâkim olmaları yönündedir. Bu beklenti doktora öğrencilerinin tez sürecinde danışmanlarına gereğinden fazla bağımlı olduklarını göstermektedir. Tez danışmanlarının öğrencileri bilimsel araştırma yöntem ve teknikleri konusunda yönlendirmeleri makul bir beklenti olsa da bir akademisyenin tüm yöntem ve tekniklere hâkim olmasını beklemek ve bu yönde öğrencinin önünde giderek öğrencilerin yapması gereken çalışmaların yükünün altına girmesini talep etmek akademisyenler açısından haksız ve adil olmayan bir sorumluluk anlamına gelmektedir.

Türk doktora öğrencilerinin danışmanlarla ilgili yapmış olduğu tespitlerden bir diğeri de ihtiyaç halinde kendilerine ulaşılabilir olmalarıdır. Çalışmanın farklı bölümlerinde bazı doktora öğrencileri ve tez danışmanları bazı akademisyenlerin öğrencileri ile aralarına çok fazla mesafe koyduklarını, doktora öğrencilerinin kendilerine ulaşmakta zorluk çektiklerini, telefon ve e-posta ile iletişime geçmeye çalışan öğrencilere günler ve haftalar sonra dönüş yaptıklarını ve bu durumun öğrencilerin motivasyonunu olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. Bu durumun farklı bir yansıması da doktora öğrencilerinin tez danışmanlarından etkili iletişim becerilerine sahip olmaları yönündeki beklentilerine yansımaktadır. Nitekim katılımcılar bazı tez danışmanları ile aralarında yıkılması zor duvarların olduğunu, kendilerine doktora öğrencisi yetişkin bir birey gibi davranılmadığını ve tez danışmanlarına en ufak bir konuyu bile açarken çekindiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum bazı öğrenciler tarafından “babacanlık” kavramıyla açıklanmış olup Türk doktora öğrencilerinin sosyal etkiye duyarlı yapısının tez danışmanlığı sürecine de yansıdığını göstermektedir. Türk doktora öğrencileri tez danışmanlarından sadece babacan olmalarını değil aynı zamanda fedakâr ve mütevazî olmalarını da beklemektedir. Bu beklentiler Türk toplumunun toplumcu kültürünün bire bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.

Türk doktora öğrencilerinden bazıları tez danışmanları ile aralarında dikey değil yatay bir iletişimin olmasını, danışmanların öğrencileri rahatlatarak bir tavır ve süreç yönetimi sergilemelerini istemektedir. Bazı öğrenciler ise bu beklentiye bir adım ileriye taşıyarak tez danışmanları ile aralarında ast-üst ilişkisi değil arkadaşlık ilişkisi olması gerektiğini savunmuştur. Hiyerarşik ve otoriter bir yapıya sahip Türk toplumunda bu

beklenti dikkate değer ve bir o kadar da tartışmaya açık bir konudur. Nitekim bazı öğrenciler bu tespitin tam tersi bir değerlendirmede bulunarak tez danışmanlarının ast-üst ilişkisinde üst konumunda olmaları ve bunu öğrencilerine hissettirmeleri gerektiğini savunmuşlardır. Bu iki beklenti arasındaki farkın araştırmaya katılan doktora öğrencilerinin farklı tez danışmanları ile yaşadıkları bireysel tecrübelerden kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Öğrenciyi harekete geçiren ve motive edebilen, etkili danışmanlık ve rehberlik yapabilen, öğrencilerin eksiklikleri kadar artılarını da gündeme getiren ve öğrenciden daha fazla bilen ve kendini geliştiren danışman özellikleri de Türk doktora öğrencileri tarafından dile getirilmiştir. Her ne kadar bu bölüme kadar ifade edilen beklentilerin büyük bölümü sosyal ilişkiler ve süreç yönetimi ile ilgili olsa da bazı Türk doktora öğrencileri akademik beklentilere de sahip olduklarını belirtmişlerdir. Bu beklentiler arasında tez danışmanlarının öğrencileri disiplinerasarı çalışmaya yönlendirmeleri ve alanın geleceğine ilişkin öngörü sahibi olmaları gelmektedir.

Amerikalı doktora öğrencilerinin tez danışmanlarında bulunmasını bekledikleri özelliklere ilişkin görüşleri ise sosyal içerikten ziyade akademik özelliklere vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda öne çıkan beklentiler arasında öğrencileri doktora sürecindeki önemli aşamalara iyi hazırlamaları ve sürekli kontrol etmeleri, öğrencilerin ilgi alanlarına, kişiliklerine ve tez konularına vakıf olmaları, öğrencilerin büyük resmi görmelerine yardımcı olmaları ve iyi bir mentör ve öğretici olmaları gelmektedir. Tüm bu beklentiler tez danışmanlarının etkili birer rehber olmalarını gerektirmektedir. Bu beklentiler Amerika'daki doktora süreci ile örtüşmektedir. Nitekim Amerikalı doktora öğrencileri özellikle tez aşamasına geçtikten sonra grup içerisindeki arkadaşlarından ve diğer akademisyenlerden uzak kalmaktadır. Daha önce de farklı alt problemler altında ifade edildiği üzere sadece doktora eğitimi değil Amerikan eğitiminin tüm basamaklarından öğrencilerin bağımsız ve kendi kendine yetebilen bireyler olarak yetiştirilmeleri önemsenmektedir. Bu durum olumlu sonuçlar doğurduğu gibi öğrenciler için bazı olumsuzluklara da zemin hazırlamaktadır. Nitekim kendi başının çaresine bakmak zorunda olan öğrenciler etkili bir rehber ihtiyacı duymakta ve bu ihtiyacı tez danışmanlarının karşılamalarını beklemektedir.

Amerikalı doktora öğrencileri de Türk doktora öğrencileri gibi tez danışmanlarının ulaşılabilir olmasını beklemektedir. Bu durum doktora öğrencilerinin ihtiyaç halinde yardıma başvurabilecekleri bir otoriteye ihtiyaç duymalarından kaynaklanmaktadır. Türk öğrencilerin yanıtlarına kıyasla Amerikalı doktora öğrencileri

bu ihtiyacı daha fazla dile getirmektedir. Bunun altında yatan sebeplerden birisi Amerikan toplumunun bireyci yapısıdır. Nitekim Türk öğrenciler kendi tez danışmanlarına ulaşmasalar bile doktora yaptıkları arkadaşlarından veya diğer akademisyenlerden yardım talep ettiklerinde karşılık bulabilmektedirler. Amerikalı öğrenciler ise daha önceki bölümlerde de ifade ettikleri üzere tez sürecinde daha izole bir çalışma yürütmekte ve toplumun rekabetçi yapısından dolayı özellikle arkadaşlarından yeterince yardım ve destek görememektedir.

Amerikalı doktora öğrencileri ile Türk doktora öğrencilerinin ortak bir diğer beklentisi de ilerlemeci, mükemmeliyetçi, aksiyonerlik ve ast-üst ilişkilerinde daha az resmiyet ifadeleriyle belirtilen alt temalara ilişkindir. Türk doktora öğrencileri gibi Amerikalı doktora öğrencileri de tez danışmanlarının kendilerini sürekli geliştirmeleri ve ürün değil süreç odaklı olmalarını istemektedir. Her ne kadar “aksiyonerlik” ortak alt tema olarak elde edilmiş olsa da Amerikalı doktora öğrencilerinin tez danışmanlarından aksiyonerlik bağlamında beklentileri doktora öğrencilerini kendi projelerine daha sık dahil etmeleri yönündedir. Bu durumun altında yatan en önemli faktörün Amerikan eğitim sisteminin doktora sürecinde de proje tabanlı öğrenmeyi ve üretkenliği teşvik etmesi olduğu değerlendirilmektedir. Doktora öğrencileri tez danışmanları ile birlikte projelerde yer almayı önemsemekte ve danışmanlardan da bu yönde bir eğilim beklemektedirler. Amerikalı doktora öğrencileri de Türk öğrenciler gibi tez danışmanlarının alanına hâkim olmalarını ve danışmanlık yaptıkları öğrenciler ile iyi bir ilişki içerisinde olmalarını istemektedirler. Bireyci bir toplum olan Amerikan toplumunda ast-üst ilişkilerinde daha az resmiyet anlaşılabilir bir talep olarak değerlendirilmektedir. Nitekim profesyonellik ile sosyal ilişkilerin net bir şekilde ayrıldığı, bireylerin kişisel alana büyük saygı duyduğu ve önem verdiği bir toplumda doktora öğrencilerinin buna yönelik tespitlerde bulunması ve tez danışmanları ile daha fazla yakın olmayı talep etmeleri anlaşılabilir bir talep olarak değerlendirilmektedir.

Bağımsızlık, özgünlük ve kendi kendine yetebilme gibi kavramların baskın olarak görüldüğü Amerikan toplumunda doktora öğrencileri tez danışmanlarının bu kavramları ön plana çıkaran bir yaklaşım sergilemelerini beklemektedir. Öğrencilerin bağımsız ve özgün fikirlerine önem vermeleri, sorulmamış soruları sorabilmelerinin teşvik edilmesi önemsenmektedir. Amerikalı doktora öğrencilerinin vermiş olduğu çarpıcı yanıtlar arasında ise sürekli gelişim arayışına yönelik tez danışmanlarına yükledikleri misyon gelmektedir. Nitekim öğrenciler tez danışmanlarından destekleyici ancak şüpheli ve eleştirel olmalarını beklemektedir. Ayrıca talepkar ve öğrenciyi

zorlayıcı bir danışmanlık süreci yürüterek öğrenciyi iyi bir araştırmacı olarak yetiştirmeyi sağlamaları beklenmektedir. Bu hususlar Amerikalı doktora öğrencilerinin eleştiriyi profesyonel algılayabildiklerini, rekabetçi bir toplum içerisinde ayakta kalabilmek için standartlar üstü bir donanıma sahip olmaları gerektiğinin farkında olduklarını ve zorluklar karşısında pes etmemeye yönelik irade koyduklarını ortaya koymaktadır. Bu tespitlerin geçerliği araştırmanın farklı bölümlerinde gerek Amerikalı doktora öğrencileri gerekse akademisyenler tarafından defalarca ifade edilmiştir.

Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerinin tez danışmanlarından beklentilerine yönelik yanıtları genel olarak değerlendirildiğinde her iki ülke öğrencilerinin de içinde yetişmiş oldukları toplumun kültürel kodlarından etkilendikleri görülmektedir. Türk doktora öğrencileri otoriter ve hiyerarşik bir toplumda yetişmiş olmanın neticesinde tez danışmanlarına yönelik daha demokratik, ilerlemeci ve aksiyoner beklentiler beslemektedirler. Ayrıca Türk doktora öğrencileri sosyal etkiye ve geleneksel değerlere duyarlı değerlendirmelerde bulunarak tez danışmanlarının fedakârlık ve mütevazilik gibi karakterler sergilemelerini beklemektedirler. Türk doktora öğrencilerinin Amerikalı öğrencilere kıyasla daha fazla danışman bağımlı ve talepkar oldukları söylenebilir. Motivasyona etki eden faktörlere ilişkin verdikleri yanıtlar da bu durumu destekler niteliktedir. Danışmanlardan yeterli desteği görmediklerini hisseden Türk öğrenciler daha kırılğan olmakta ve doktora sürecini sancılı geçirmektedirler. Amerikalı doktora öğrencileri ise Türk öğrenciler gibi danışmanlardan kendilerine yardımcı olmalarını talep etseler de Türk öğrenciler kadar danışman bağımlı bir görüntü çizmemektedirler. Bunun altında yatan en önemli sebeplerin başında Amerikan toplumundaki bireyciliğin ve rekabetçiliğin tüm bireyler tarafından kanıksanmış olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca Amerikalı doktora öğrencileri süreç içerisinde zorlanıyor olmanın pes etmek için bir sebep olmadığını, aksine kendilerini geliştirmeye zemin hazırlayan imkanlar sunduğunu kabul ederek tez danışmanlarından da bu yönde zorlayıcı, eleştirel ve öğrencinin bağımsızlığını önemser nitelikte olmalarını beklemektedir.

Lisansüstü eğitimde tez danışmanlarında bulunması gereken özelliklere ilişkin yerli ve yabancı literatürde bazı çalışmalara rastlamak mümkündür. Bu bağlamda Türkiye’de yapılan bir araştırmada Ünver (2005) yüksek lisans öğrencilerinin tez danışmanlarına ilişkin beklentilerini ele almıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde bu çalışma ile ortak bazı sonuçlara ulaşıldığı ancak bu çalışmadan elde edilen bulguların daha fazla ve çeşitli veriler sunduğu görülmektedir. Her iki araştırmadan elde edilen ortak bulgular arasında öğrencilerin tez danışmanlarından

meslek alanı, araştırma teknikleri ve insan ilişkileri ile ilgili beklentiler içerisinde oldukları gelmektedir. Ünver (2005)'in araştırmasında da öğrenciler tez danışmanlarının araştırma tekniklerine vakıf olmalarını beklemektedirler. Bu çalışmadan farklı olarak öğrenciler ayrıca tez danışmanları ile birlikte bir çalışma planını oluşturmanın da danışmanların sorumluluğunda olduğunu ifade etmişlerdir. İnsani ilişkiler başlığı ise her iki araştırmada da üzerinde durulan önemli özellikler arasındadır. Bu araştırmadan farklı olarak ise öğrenciler tez danışmanlarının öğrencilerin özel hayatlarındaki sorunlarla bile yakından ilgili olmalarını beklemektedir. Bu çalışmanın Ünver (2005) tarafından yapılan araştırmadan farklı olarak bulduğu bulgular ise danışmanların geleneksel değerlere (fedakârlık, babacanlık, mütevazî olma) sahip olması, objektif ve öngörülü olmaları olarak sıralanabilir.

Bireyci bir kültüre sahip olan Birleşik Krallık 'ta Katikireddi ve Reilly (2016) tarafından yürütülen bir araştırmada ise iyi bir danışmanlık süreci için gerekli olan özellikler ele alınmıştır. Araştırma sonucunda danışmanların bir tezin ne olduğu konusunda iyi bir bilgi birikimine sahip olmaları ve bu nedenle öğrencilere süreç boyunca rehberlik edebilmeleri gerekli görülmüştür. Başka bir ifadeyle tez danışmanlarının danışmanlık tecrübesine sahip olmaları beklenmiştir ki bu sonuç bu araştırmada Türk ve Amerikalı öğrencilerden elde edilen sonuçlardan farklı bir konuyu ifade etmektedir. Ayrıca, danışmanlık yaptıkları konu hakkında uzman bilgisine ve araştırma yöntemleri konusunda teknik uzmanlığa sahip olmaları önemli görülmüştür. Bu bulgu gerek Türk gerekse Amerikalı öğrenciler tarafından da bu çalışmada dile getirilmiştir. Öte yandan organizasyon becerilerine sahip olmak, iyi bir iletişimci olmak ve gerektiğinde öğrencilere destek ve teşvik sağlayabilme dahil olmak üzere çeşitli becerilere sahip olmaları da İngiliz öğrenciler tarafından beklenti olarak ifade edilmiştir. Ayrıca tez danışmanlığı sürecinde beklentilerin açıkça belirlenmesini, zamanında ve anlamlı geri bildirim sağlanmasını ve öğrencilere ulaşılabilir olmak da elde edilen diğer bulgular arasındadır. İletişim becerisi, ulaşılabilirlik ve destekçi olma hususları bu araştırmada da Türk ve Amerikalı öğrenciler tarafından belirtilmiş olup ortak bulgular olarak öne çıkarken, organizasyon becerileri ve anlamlı geri dönüt verme beklentileri bu çalışmada ifade edilmeyen ancak Katikireddi ve Reilly (2016) tarafından bulunan bulgulardandır. Araştırmanın bu bölümünde 7'nci alt probleme ilişkin bulgulara yer verilecektir.

4.1.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın yedinci alt problemi kapsamında öğrencilere kurum kültürüne ilişkin görüşlerini almak amacıyla “*Kurum kültürünün doktora çalışmaları üzerindeki rolü hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu bağlamda öğrenim gördüğünüzü üniversitenin kurum kültürü çalışmalarınızı ne şekilde etkilemektedir?*” sorusu yöneltilmiştir. Türk ve Amerikalı öğrencilerden elde edilen bulgular tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 29.

Doktora Yapılan Kurumun Kültürüne İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

		TÜRKİYE			AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ						
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)		
Kurum Kültürüne İlişkin Görüşler	Normatif	Toplumcu	Sistematik ve standartlara bağlı olmalı	10	Kurum Kültürüne İlişkin Görüşler	Apolitik	Bireyci	Pozitif ve etkileyici	10		
								Araştırmaya sevk eden	Bireyci	Araştırma odaklı	4
		İhtiyaç halinde yardıma başvurma	Toplumcu	Muhatap bulmakta zorlanıyorum			8	İtibara önem verme	Toplumcu	Üniversiteler arasında iyi bir üne sahip	6
										Rekabetçi değil	4
	İlerlemeci/Yeniden kurmacı	Bireyci	Öğrenci merkezli değil	8		İşbirliğini önemseme	Bireyci	Destekleyici	4		
								Öğrenciler ile diğer araştırmacılar arasında köprü vazifesi görüyor	5		
	Apolitik	Bireyci	Hata yapan personel/akademisyenlere karşı yaptırım yok	8		Öğrencilerin başarılı olması için kolektif bir arzu var	5				
			Kendinden olmayana yaşam hakkı tanımayan, kendinden olana sonuna kadar savunan yapıda	10							
	Yatay iletişim	Bireyci	Aşırı bürokratik	10		Uluslararası	Bireyci	Çok kültürlü	10		
								Oldukça resmi	6	Geleneksel değerlere sadakat	Toplumcu
	Liyakat	Bireyci	Liyakat değil birbirini tutma ve koruma var	12		İlerlemeci/Yeniden kurmacı	Bireyci	Öğrencilere değer veriliyor	6		
			Özgün ve farklı değil	8							
	Özgün	Bireyci	Mevcudu koruyan, risk almayan ve farklı düşünenlere tahammül edemeyen yapıda	8		İşbirliğini önemseme	Bireyci	Personel ve akademisyenler arasında düşmanlık var	9		
			İşbirliğini önemseme	9							

Türk doktora öğrencilerinin doktora eğitimini aldıkları kurumun kültürüne ilişkin değerlendirmeleri incelendiğinde yapmış oldukları değerlendirmelerin neredeyse tamamının bireyci bakış açısı ile sergilendiği görülmektedir. Elde edilen toplam 8 alt temanın sadece 2'si toplumcu bir bakış açısını yansıtırken diğer 6 tema öğrencilerin bireyci beklentilere sahip olduklarını göstermektedir. Toplumcu kodla eşleşen alt temalar “normatif” ve “ihtiyaç halinde yardımca başvurma” olurken bireyci kodla eşleşen alt temalar ise frekans değerlerine göre “apolitik”, “yatay iletişim”, “özgün”, “liyakat”, iş birliğini önemseme” ve “ilerlemeci” olarak bulunmuştur. Türk doktora öğrencilerinin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö12: *“Bence doktora eğitiminde kurum kültürü gerçekten çok önemli. Doktora ilk başladığımda iletişim sorunu yaşadım. Hiç kimseye ulaşamıyordum. Veya bazı aşamalarla ilgili belge vermeniz lazıma ama kimse konuya vakıf değil. Oturmuş bir kültürün olduğunu söyleyemem. Nedenini tam bilmiyorum ama kimse ne yaptığını bilmiyor. On kişi varsa on kişi de bir konu hakkında size farklı bilgi veriyor veya her gelene farklı cevaplar veriliyor. Bu da belirsizlik oluşturuyor. İşlerin düzenli yapıldığını söyleyemem.”*

Amerikalı doktora öğrencilerinin bu konuya ilişkin yapmış oldukları değerlendirmelerde de benzer bir tablo ortaya çıkmıştır. Nitekim elde edilen toplam 7 alt temanın 2'si toplumcu bakış açısı ile yapılmış değerlendirmelere ilişkin iken geriye kalan 5 alt tema ise bireyci bir bakış açısının ürünü olarak yansımaktadır. Toplumcu kodla eşleşen temalar “itibara önem verme” ve “geleneksel değerlere sadakat” olurken bireyci kodla eşleşen alt temalar frekans değerlerine göre “iş birliğini önemseme”, “apolitik”, “uluslararası”, “ilerlemeci” ve “araştırmaya sevk eden” olarak belirlenmiştir. Amerikalı doktora öğrencilerinin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö2: *“Doktora düzeyinde, üniversite kültürünün öğrencileri birbirleriyle ve bu alandaki araştırmacılarla bir şekilde ilişkilendirmesinin hala önemli olduğunu düşünüyorum. Bence bir üniversite, birbirini desteklemek için fikirleri bir araya getirmek ve kimin çalışmalarıyla bağlantılı olduğunu belirlemek ve birbirlerinin çalışmalarını nasıl geliştirebileceklerini bulmak için bir tür ağ merkezi işlevi görmelidir. Sanırım kendi kurumum açısından artık üniversite kültürünü nasıl değerlendireceğimden emin değilim. Öğrencilerin başarılı olmaları için gerçek bir istek olduğunu hissediyorum. Üniversitenin araştırmacıları veya öğrencileri sık boğaz ettiğini ya da insanlara ulaşmalarını kısıtladığını hissetmiyorum. Özellikle bizim bölümümüz için bunu rahatlıkla söyleyebilir. Öğrencilerin başarılı olması için kolektif bir istek vardır.”*

Ö5: *“Yani kurum kültürü sizi meslek için sosyalleştiriyor, değil mi? Bunu daha önce de birkaç kere ifade etmiştim. İnsanlarla kurumsal*

kültür hakkında sevmediğiniz şeyler hakkında sohbet ederken, insanlar size “UIC'de durum böyle ama başka üniversitelerde farklı olabilir” diyorlar. Yani kurum kültürü ve uygulamaları belirsiz olmamalı. Kurum sizi mesleğe sosyalleştiriyor ve kendi kişisel değerleriniz kurumun değerleriyle uyumluysa tahminimce bu sosyalleşmeden olumsuz etkilenmeyeceksinizdir. Ancak kurum kültürü ile sizin şahsi değerleriniz uyuşmazsa bu bir sıkıntıdır. Şahsen ben, değerlerimin kurumumun değerleriyle uyumlu olmadığını düşünüyorum. Taban tabana bir zıtlık yok ama biraz farklılar. Bu nedenle çok farklı ve bazen zorlayıcı bir deneyim yaşadım çünkü diğer herkesin yaptığı şeye uymuyorum.

Türk doktora öğrencilerinin kurum kültürüne ilişkin görüşlerine baktığımızda değerlendirmelerinin tamamının olumsuz olduğu görülmektedir. Bu bağlamda en fazla dikkat çeken alt tema ise öğrencilerin bireyci bir bakış açısını yansıttıkları “apolitik” olmuştur. Nitekim Türk doktora öğrencileri kurumlarında yaşadıkları deneyimlerden yola çıkarak personelin hatalarından dolayı sorumluluk almadığını ve hata yapan personel veya akademisyenlere yönelik herhangi bir yaptırımın olmadığını ifade etmişlerdir. Bu ifadelere paralel olarak daha ilginç ve bir o kadar da üzerinde durulması gereken bir diğer tespit ise kurum kültürünün kendinden olmayana yaşam hakkı tanımayan, kendinen olana ise sonuna kadar sahip çıkan bir yapıda olduğuna ilişkindir. Başka bir ifadeyle Türk doktora öğrencileri kurumlarında liyakatten ziyade birbirini tutmaya ve korumaya yönelik bir kültürün olduğunu ifade etmişlerdir. Hatırlanacağı üzere çalışmanın Türk toplumunda yaşanan en önemli sorunların ele alındığı bölümlerinde de katılımcılar liyakat sorununa vurgu yapmışlardı. Bu bölümden de anlaşılmaktadır ki liyakatsizlik ve adam kayırma gibi ülkemizin uzun yıllardır gündeminde olan hususlar bağımsız olması ve başarılı olanı tercih etmesi gereken yükseköğretim kurumlarında da kendini hissettirmektedir. Kurumlarda oluşan kültür ve teamülleri değiştirmek uzun zaman alan ve güçlü bir idari iradeyi gerektiren bir süreç olup sadece kurumların inisiyatifinde gelişmesini beklemek hayalcilik olacaktır. Türk toplumunun politize olmuş yapısı ve demokrasi anlayışının da topyekûn ele alınması gerekmektedir. Bu çalışmaya katılan doktora öğrencilerinin birçoğu “y” kuşağı olarak adlandırılan yaş grubundan oluşmaktadır. Eğitim görmüş oldukları kurum ise bundan yaklaşık 50 yıl önce kurulmuş olup geçmişten getirdiği birtakım teamüllere ve kurum kültürüne sahiptir. Kurumlara yerleşen bu teamüller toplumsal ve siyasal dinamiklerle de desteklendiğinde değiştirilmesi zor bir hal almaktadır. Bu durum sadece kurumun insan sermayesi yapısını etkilemekle kalmayıp o kurumun yerelleşmesine, dış dünyaya kapanmasına ve sadece aynı görüşten ve sosyal yapıdan beslenen kurum çalışanlarına bağımlı kalmasına yol

açmaktadır. Benzer bir tespit çalışmanın ilerleyen bölümlerinde akademisyenler tarafından da yapılacaktır. Demokratik ve tarafsız ilkelere dayalı kurum kültürlerinde ise bireyler sahip oldukları görüşlere veya ait oldukları siyasal eğilimlere bakılmaksızın değerlendirilir. Ehliyet sahibi olanlar liyakatlerinden dolayı ödüllendirilirken hata yapan veya işini gerektiği gibi yapmayan bireyler ise yine demokratik yollarla ve herkese eşit davranılacak şekilde cezalandırılırlar. Nitekim Türk doktora öğrencileri bu durumun içinde buldukları kurumda tam tersi olduğunu belirterek daha demokratik ve apolitik bir duruş sergilemişlerdir.

Türk doktora öğrencileri kurumlarını aşırı bürokratik ve oldukça resmi bulduklarını da ifade etmektedir. Bürokrasi ve hiyerarşi toplumcu kültürlerde oldukça sık rastlanan durumlardır. Ancak eğitim seviyesi ilerleyen bireyler dikey iletişimden ziyade yatay iletişimi tercih etmekte ve bürokrasiden ziyade öğrenciyi merkeze alan bir yaklaşımı benimsemektedirler. Nitekim bu araştırmaya katılan Türk doktora öğrencilerinde de bu yönde bir eğilim söz konusudur. Toplumcu bir kültürde yetişmiş olmalarına rağmen almış oldukları eğitimin ve yetişmiş oldukları kuşağın da etkisiyle doktora öğrencileri kendilerini merkeze alan, özgün, risk almayı seven ve farklı düşünce tarzlarına açık bir karakter geliştirmektedirler. Kurumların ağır işleyen ve zor değişen yapısı ile bireylerin çabuk adapte olan ve gelişen yapısı bu bağlamda çelişmekte ve bu çelişki ve farklar doktora öğrencilerinin bu bölümdeki görüşlerine yansımaktadır.

Daha önce de ifade edildiği üzere bu çalışmaya katılan doktora öğrencilerinin birçoğu “y” kuşağı olarak adlandırılmaktadır. Küreselleşmenin getirmiş olduğu teknolojik imkanlar ve Türk eğitim sisteminin daimicilik temelli yapısından yeniden kurmacı bir yapıya evrilmesine şahit olmaları nedeniyle doktora öğrencileri yerel ve uluslararası paydaşlarla iş birliği içerisinde olunmasını önemseyen bir bakış açısına sahiplerdir. Bu nedendir ki içinde buldukları kurumların da bu iş birliğini önemsemelerini beklemektedirler. Öte yandan doktora öğrencileri eğitim aldıkları kurumda bu durumun söz konusu olmadığını ve idari personeller ve akademisyenler arasında iş birliği olmadığı gibi akademik gelişimi ve kurum kültürünü zehirleyen bir düşmanlığın olduğunu ifade etmişlerdir. Her kurumda birbirinden farklı düşünen bireylerin olması doğal karşılanabilecek bir durumdur ancak doktora öğrencilerinin bu noktada “düşmanlık” sözcüğünü kullanmış olmaları oldukça düşündürücüdür. Bu durum kurum çalışanlarının profesyonel davranmadığını, mesleki ve bilimsel ölçütlerin yerine sahip oldukları siyasi, sosyal ve geleneksel görüşleri esas aldıklarını göstermektedir. Nitekim bu durum Türk doktora öğrencilerini daha normatif bir arayışa sürüklemekte ve

mensubu oldukları kurumlardaki işleyişin sistematik ve standartlara bağlı olarak yürütülmesini talep etmektedir. Başka bir ifadeyle, bireyci bir refleks ile yapmış oldukları bazı tespitlerin çözümünü toplumcu bir refleksle çözebileceklerini düşünmekte ve daha fazla norm ve standart arayışına girmektedirler.

Amerikalı doktora öğrencilerinin kurum kültürüne ilişkin vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde ise Türk doktora öğrencilerinin vermiş olduğu yanıtların tam tersi bir durum söz konusudur. Nitekim Amerikalı doktora öğrencilerinin kurum kültürüne ilişkin görüşlerinin tamamı olumludur. Bireyci bir toplumda yetişmiş olmanın da etkisiyle iş birliğini önemseyen Amerikalı öğrenciler eğitim gördükleri kurumu destekleyici, öğrenciler ile diğer araştırmacılar arasında köprü vazifesi gören ve öğrencilerin başarılı olması için kolektif bir arzu sergileyen bir yer olarak nitelemişlerdir. Bunlara ek olarak kurumun rekabetçi olmadığını belirten öğrenciler bu bağlamda Amerikan toplumunda görmeye alışkın olduğumuz aşırı rekabetçilik durumunun kurumda kendisini çok hissettirmediğini, aksine rekabetçi bir ortamdan ziyade kolektif bir ortamın olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum kurum kültürünün istenildiği takdirde toplumsal kültürden farklı bir yönde evrilebileceğini göstermektedir. Türkiye'deki üniversite ortamlarının ise toplumsal kültürden bir türlü ayrılamadığı ve toplumsal kodların kurum kültürüne yansıdığı söylenebilir.

Amerikalı doktora öğrencilerinin üzerinde durduğu bir diğer kurumsal kültür ise pozitif ve etkileyici olmasıdır. Bu durumun altında yatan sebeplerden birisinin yine öğrenciler tarafından tespiti yapılan kurumun uluslararası olma özelliği olduğu değerlendirilmektedir. Amerikalı doktora öğrencileri eğitim gördükleri kurumun çok kültürlü bir yapıda olmasını olumlu karşılamaktadır. Aslında bu durum çalışmanın önceki bölümlerinde birçok kez öğrenciler tarafından vurgulanmıştır. Amerikan toplumunun çok uluslu yapısının öğrenciler tarafından bir sorun olarak görülmediği aksine gerek toplumsal hayatı gerekse akademik hayatı olumlu etkileyebileceği daha önceki sorulara verilen yanıtlardan da anlaşılacaktır. Üniversitelerin öğrencileri merkeze alması ve apolitik kalarak tüm enerjilerini araştırmaya ve bilimsel bilgi üretimine yönlendirmeleri arzulanan durumların başında gelmektedir. Nitekim Amerikalı doktora öğrencileri de kurumlarıyla ilgili olarak bu değerlendirmeleri yapmışlardır.

Bu noktada Amerikalı öğrencilerin toplumcu kodla eşleşen iki alt temaya ilişkin yanıtlarına değinmekte fayda vardır. Nitekim öğrencilerden bazıları kurumda çalışan personelin ve akademisyenlerin oldukça mütevazı olduklarını ifade etmişlerdir. Bir diğer önemli değerlendirme ise kurumun üniversiteler arasında iyi bir üne sahip olmasıdır.

Personelin ve akademisyenlerin dünyanın en iyi üniversiteleri arasında gösterilen bir kurumda çalışıyor olmalarına rağmen mütevazî olmaları öğrencilerin dikkatinden kaçmamakta ve kurum içerisinde oluşan pozitif ve etkileyici havayı anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerinin kurum kültürüne yönelik görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde her iki ülke öğrencilerinin de iş birliğini önemseyen, apolitik ve ilerlemeci bir bakış açısıyla konuya yaklaştıkları ancak Türkiye'deki kurum kültürü ile Amerika'daki kurum kültürü arasında ikincisinin lehine oldukça fazla fark vardır. Nitekim Türk öğrenciler özellikle liyakatsizlik, aşırı bürokrasi, personel ve akademisyenler arasındaki en basit tabir ile iletişimsizlik ve uygulamalardaki standartsızlıklardan rahatsızlıklarını dile getirirken Amerikalı öğrenciler ise tüm bu hususlar değerlendirildiğinde mensubu oldukları kurumun kültürünü etkileyici ve pozitif bulmaktadırlar. Bu farkın oluşmasındaki en temel sebebin ise Türkiye'deki liyakatsizlik ve adam kayırmacılık girdabından bir türlü çıkamamasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Hal böyle olunca akademisyenler arasındaki iş birliği eksikliği, bürokrasinin ve hiyerarşinin öğrencilerin önünde tutulması ve statükoyu koruma refleksi kurumların istenilen seviyede gelişmesini engellemektedir. Türkiye'deki üniversitelerin dünya sıralamasındaki yeri ile Amerika'daki üniversitelerin dünya sıralamasındaki yerleri bu iki ülkede faaliyet gösteren kurumlar arasındaki kültürel farkların anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Ayrıca kurumların bölgeselleşmesi ve yerelleşmesi de akademik ilerlemenin önüne geçmektedir. Amerika'daki kurumun farklı dil, din, ırk ve milliyetten liyakatli personelleri ve akademisyenleri istihdam etmesi başarıyı da beraberinde getirirken Türkiye'deki söz konusu kurum ve birçok yükseköğretim kurumunun sadece kendinden olanı benimsemesi ve istihdam etmesi temelde liyakatsizlik problemini beraberinde getirirken diğer alt problemlerin yaşanmasını da kaçınılmaz kılmaktadır. Son yıllarda akademik personel alım ilanları ile ilgili şikayetler ve kişiye özel ilanlar Türkiye'deki birçok kurumda görülen kadrolaşma ve adam kayırma problemini de gözler önüne sermektedir. Bu konu ile ilgili Türk akademisyenlerin daha çarpıcı tespitlerde bulunduğu araştırmanın ilerleyen bölümlerinde de ele alınacaktır.

Yükseköğretim kurumlarında kurum kültürüne ve bu kültürün akademik çalışmalara olan etkisine yönelik literatürde yapılmış bazı çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmaların ilkinde Akyol ve arkadaşları (2020) bir devlet üniversitesindeki örgüt kültürünün akademisyenlerin gözüyle değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma neticesinde bu çalışma ile örtüşen bazı bulgular elde edilmiştir. "Örgüt içi demokratik

olmayan uygulamalardan dolayı örgüt kültürü gelişmemesi”, “hiyerarşik yapı” ve “egoizmin ön planda olması”, “çıkarcı ilişkileri”, “akademik iş birliğinin olmaması” bu çalışmada doktora öğrencilerinin yapmış olduğu tespitlerle örtüşmektedir. Öte yandan “iki yüzlülük” ifadesi ile bu çalışmada doktora öğrencileri tarafından doğrudan ifade edilmeyen ancak Akyol ve arkadaşları (2020) tarafından bulunan farklı bir sonuç olarak belirlenmiştir. Görüldüğü üzere her iki çalışmada da katılımcılar daha fazla demokratik ve iş birliğine dayalı bir kurum kültürü vurgusunda bulunmuşlardır.

Fralinger ve Olson (2007) tarafından Amerika'nın New Jersey eyaletinde faaliyet gösteren bir üniversitede 50 lisansüstü ve doktora öğrencisi ile yürüttüğü bir çalışmada üniversitenin organizasyon kültürü hakkında öğrenci görüşlerine başvurulmuştur. Sonuç olarak; öğrenciler kurumlarında çalışan personelin ve akademisyenlerin kendilerine akıl hocalığı ve hatta ebeveynlik yaptıklarını, bağlılık ve uyumun ön plana çıkan iki baskın özellik olduğunu, kurumsal esnekliğin varlığını ve insanlara ilgi ve öğrencilere duyarlılık gibi hususların kurumsal kültürün bir parçası olduğunu belirtmişlerdir. Öğrenci merkezlik bu çalışma ile paralellik gösteren bir bulgu olup “ebeveynlik ve akıl hocalığı” kavramları ise farklı olarak bulunan bulgular arasındadır. Toplumcu kültürlere atfedilebilen bu kavramların bireyci bir kültüre ait üniversitenin kurumsal özellikleri arasında sayılması dikkate değerdir. Kim ve Ko (2021), Gadiye ve Mendoza (2020), Warter (2019) ve Carey (2016), tarafından yapılan çalışmalarda da yükseköğretim kurumlarında demokratik ve katılımcı bir kültürün olmasının, öğrencileri merkeze ve karar alma süreçlerine dahil edilmesinin, akademisyenler ve üniversite personeli arasındaki etkili iletişimin olmasının ve çok uluslu öğrenci ve personel yapısının çalışmaların yürütüldüğü kurumlarda geçerli olduğu ve bu nedenle kurumsal başarıyı artırarak öğrencileri olumlu yönde etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır. Söz konusu bulguların bu çalışmada elde edilen bulgularla paralellik gösterdiği görülmektedir. Araştırmanın bu bölümünde 8'inci alt probleme ilişkin bulgular ele alınacaktır.

4.1.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın sekizinci alt problemi kapsamında öğrencilere “*Alanınızda doktora yapmayı düşünen öğrencilere önerileriniz nelerdir?*” sorusu yöneltilmiştir. Türk ve Amerikalı öğrencilerden elde edilen bulgular tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 30.

Alanda Doktora Yapmayı Düşünen Öğrencilere Yönelik Önerilere İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ						
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)		
Alanında Doktora Yapmayı Düşünen Öğrencilere Yönelik Öneriler	İlke	Bireyci	Alanı ve akademisyenleri araştırırsınlar	6	Alanında Doktora Yapmayı Düşünen Öğrencilere Yönelik Öneriler	Seçici	Bireyci	Alanda gerekli olan okumaları iyi yapmak	4		
			Saygı duyduğu ve güvendiği bir danışman ile çalışmak	6							
	Araştırmaya sevk eden	Bireyci	Çalışmayı ve araştırmayı sevsinler	4		Kendini gerçekleştirme	Bireyci	Doktora eğitimine sırf etiket olsun diye başlamamak	4		
			Kişiler arası ilişkilerde mahir olma	Bireyci				Danışman seçimini kuruma bırakmadan ikili ilişkilerle halletsinler	8	İlke	Bireyci
	Geleceği planlama	Bireyci	Doktora erken yaşta başlasınlar	4		Pragmatist	Bireyci	Tez İzleme Komitesinde yer alacak akademisyenlerin araştırmalarını ve çalışmalarını iyi tanımak	5		
			Sürekli gelişim arayışı	Bireyci				Doktora ek olarak özel eğitimler alarak kendilerini geliştirsınlar	4	Gerçek temelli	Bireyci
	Kendilerini geliştirmeye çalışsınlar	6				İlerlemeci/ Yeniden kurmacı	Bireyci	Gerçek hayatta alanla ilgili yeterince deneyime sahip olmak	6		
	Çok okusunlar	3						Adanmışlık	Toplumcu		
	Maddi destek	Bireyci	Yeterli maddi imkân ve güce sahip olsunlar	5		Maddi destek	Bireyci			Finansal destek (burs vb.) bulmak	4
	Yeniden kurmacı	Bireyci	Uygulamaya daha çok önem versinler	4							

Tablo 30.

Alanda Doktora Yapmayı Düşünen Öğrencilere Yönelik Önerilere İlişkin Türk ve Amerikalı Öğrencilerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Alanında Doktora Yapmayı Düşünen Öğrencilere Yönelik Öneriler	Uluslararası	Bireyci	İngilizceyi çok iyi öğrendikten sonra doktora başlasınlar	12	Alanında Doktora Yapmayı Düşünen Öğrencilere Yönelik Öneriler	İşbirliğini önemseme	Bireyci	Birlikte çalışabileceği ve işbirliği yapabileceği diğer doktora öğrencilerini bulmak	8
	Kendini gerçekleştirme	Bireyci	Unvan veya “doktora yapıyor” desinler diye doktora başlamasınlar	8		Sürekli gelişim arayışı	Bireyci	Bireysel gelişimi göz ardı etmemek (doktora sürecini gelişim için fırsat görmek)	4
	Zorlukla başa çıkma	Bireyci	Toplum ve kurumların engellemelerine aldırmasınlar	6		Disiplinerarası	Bireyci	Kendi alanı dışında da okumalar yapmak (disiplinerarası olmak)	5
	Uzmanlaşma	Bireyci	Belli bir alanda derinlemesine uzmanlaşsınlar	6		Aykırlık ve farklı düşünebilme	Bireyci	Yapıcı ve yaratıcı olmak	4
	Kişisel hedeflere kenetlenme	Bireyci	Doktora sürecinin zorluklarını bilerek doktora başlasınlar	6					
	Gruplar arası iş birliği	Toplumcu	Üst sınıftaki öğrencilerden fikir alsınlar	7					
	Kolaycı	Toplumcu	Kadro bulabilecekleri bir alanda doktora yapsınlar	7					

Türk doktora öğrencilerinin doktora yapmayı düşünen öğrencilere yönelik önerileri incelendiğinde oldukça geniş yelpazeye dağılan toplamda 14 alt temanın elde edildiği görülmektedir. Bu alt temalardan “gruplar arası iş birliği” ve “kolaycılık” toplumcu kodla eşleşirken geriye kalan diğer alt temalar ise bireyci kodla eşleşmektedir. Bireyci koda karşılık gelen alt temalar arasında en fazla tekrar edilen alt tema “sürekli gelişim arayışı” olurken bu alt temayı frekans değerlerine göre sırasıyla “uluslararası”, “kişiler arası ilişkilerde mahir olma”, “kendini gerçekleştirme”, “uzmanlaşma”, “kişisel hedeflere kenetlenme”, “zorluklarla başa çıkma”, “ilke”, “maddi destek”, “araştırmaya sevk eden”, “geleceği planlama” ve “yeniden kurmacı” alt temaları izlemektedir. Türk doktora öğrencilerinin bu bağlamda vermiş oldukları yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö10: “Öncelikle çok okuma yapmalarını tavsiye ediyorum. Amiyane tabirle çalışkan iseniz doktora yapın diyorum. Bildiğiniz üzere biz “desinler” toplumunda yaşıyoruz. Sırf “Bak doktora yapıyor” desinler diye doktora başlamasınlar. Bir sosyal statü veya itibar kazanmak için doktora yapmasınlar. İsimlerinin önüne “Dr.” Yazdırmak için doktora yapmasınlar. Çok okuma ve araştırma yapacaklarsa doktora başlasınlar. Akademik çalışmalarını ve akademik okumalarını seviyorlarsa doktora yapsınlar. Sadece sosyal statü veya birilerinin yanında “ben doktora mezunuyum” demek için doktora yapmasınlar. Bu süreç çok fazla fedakârlık ve zorluklar içeren bir süreç ve içsel motivasyon dışındaki tüm motivasyon araçları bu süreçte zamanla önemini kaybediyor.”

Amerikalı doktora öğrencilerinin aynı soruya vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde ise toplamda 12 alt temanın elde edildiği görülmektedir. Bu alt temalardan sadece “adanmışlık” alt teması toplumcu kodla eşleşirken geriye kalan tüm alt temalar bireyci kodla eşleşmektedir. Bireyci kodla eşleşen alt temalar arasında en fazla tekrar edilen alt tema “gerçek temelli” olmuştur. Bu alt temayı frekans sıklığına göre sırasıyla “iş birliğini önemseme”, “seçici”, “ilke”, “pragmatist”, “disiplinerarası”, “aykırılık ve farklı düşünebilme”, “sürekli gelişim arayışı”, “maddi destek” ve “kendini gerçekleştirme” alt temaları izlemektedir. Amerikalı doktora öğrencilerinin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö7: “Danışmanlarla güçlü bir ilişki kurmanın gerçekten önemli olduğunu söyleyebilirim. Başta, bunun büyük bir fark yarattığını düşünüyorum ancak ilerleyen zamanla birlikte danışmanla olan ilişkiler önemli bir rol oynamaya başlıyor. Ayrıca sabırlı olmalı. Kendilerine karşı sabırlı olmalı ve bilmedikleri konulara yönelik endişe ve panik yaşamamalı. Bununla birlikte, bazı hedefleri akılda tutmanın ve kendileri için durum oluşturmanın ve bunlara bağlı kalmanın önemli olduğunu düşünüyorum. Böylelikle süreç içerisinde boğulmaz ve kendilerini kaybetmiş gibi hissetmezler.”

Ö10: *“Vereceğim ilk tavsiye kendi alanları dışından da okumalar yapmalarıdır. Farklı disiplinlerden farklı bakış açıları edinmenin çok değerli olduğunu düşünüyorum. Özellikle eğitim doğası gereği disiplinler arasıdır ancak yine de antropoloji, Afrikalı-Amerikalı çalışmalar veya tüm farklı disiplinlerden okuyan pek çok eğitim insanı yok alanda. Demek istediğim, okullar toplumun bir mikro kozmozudur ve bence farklı bakış açıları konusunda daha okuyazar olan daha fazla insana ihtiyacımız var. Ve bence biz sadece eleştirel olma becerisini (eleştirelliğin eleştirel teoride olduğunu kastetmiyorum) geliştiremeyen bir yapıdayız. Demek istediğim, akademisyenler olarak bir şeyler okumaktan ve her şeyde hata bulmaktan hoşlanmak için eğitildiğimiz bir sarmal içerisindeyiz. Ama aynı zamanda yapıcı ve yaratıcı olmak için “tamam sistem ırkçı ve baskıcı ve tüm bu şeyleri söylemek benim görevim” gibi düşünmenin yanı sıra bu sorunların çözümüyle birlikte eğitimin nasıl daha iyi olabileceğini hayal eden bir araştırmacı profiline ihtiyacımız var. Konferanslarda “ah bu doğru değil” diyen çok fazla akademisyenimiz var ama çözüm üretebilecekleri bulmak çok zor. Bu yüzden öğrencilere kendilerini bu perspektifte yetiştirmeleri gerektiğini öneriyorum.*

Türk doktora öğrencilerinin vermiş olduğu öneriler incelendiğinde en fazla üzerinde durdukları konunun bireylerin kendilerini geliştirmeleri olduğu görülmektedir. Bu bağlamda doktora eğitimine ek olarak özel eğitim kurumlarında alanlarında eğitim almaları ve çok okuyarak kendilerini geliştirmeleri önerilmektedir. Bu önerinin bir diğer boyutu ise doktora eğitiminde verilen bazı içeriklerin öğrenciyi yeterince geliştirmediğine yönelik inancıdır. Nitekim bazı katılımcılar alanlarında daha derinlemesine uzmanlaşmak için özel kurumlardan eğitim almak zorunda kaldıklarını ifade etmiş ve bu durumu doktora başlayacak öğrenciler için de önermişlerdir. “Uluslararası” alt temasına karşılık gelen bir diğer dikkate değer öneri ise yabancı dil bilgisinin önemini vurgulamaktadır. Nitekim Türk doktora öğrencileri İngilizceyi çok iyi öğrendikten sonra doktora eğitimine başlanması gerektiğini düşünmektedir. Yerli kaynaklardan beslenmenin yeterli olmayacağını düşünen öğrenciler İngilizce biliyor olmayı yabancı kaynaklardan da yararlanmanın ve yurt dışında yapılan çalışmalara erişmenin ve bu çalışmaları yapan akademisyenlerle iş birliği geliştirebilmenin yolu olarak görmektedir. Yabancı dil konusunda araştırmanın önceki bölümlerinde de birçok tespitte bulunduğu hatırlanacaktır. Doktora aşamasına gelmiş öğrencilerin onca yıldır İngilizce eğitimi almalarına rağmen hala İngilizce öğrenmeyi tavsiye olarak sunmaları ülkemizdeki yabancı dil öğretimi hususunu derinlemesine incelemek gerektiğini tekrar gözler önüne sermektedir.

Daha önceki bölümlerde tez danışmanı ile ilgili yapılan tespitlerden de hatırlanacağı üzere danışman ile öğrencilerin eşleştirilmesi hususu öğrenciler tarafından problemlili bir alan olarak değerlendirilmiştir. Bu nedendir ki katılımcılardan bazıları doktora başlayacak öğrencilerin öncelikle alanlarını ve bu alanda eğitim veren akademisyenleri iyi araştırmaları gerektiğini ve ikili ilişkilerini kullanarak danışmanlarını kendilerinin ayarlamalarını önermişlerdir. Bu durum her ne kadar ilkeli ve kişiler arası ilişkilerde mahir olmayı gerektirse de Türkiye’deki danışman atama kriterlerinin yeniden gözden geçirilmesi gerektiği hususunu gözler önüne seren ayrı bir tespit olarak da değerlendirilebilir. Öğrencilerin doktora yapma motivasyonlarına ilişkin bazı görüşlerden de hatırlanacağı üzere toplumcu bir kültür olarak ülkemizde itibara önem verme, sosyal kaygı ve rol model alma gibi özelliklerden dolayı öğrencilerin bir kısmı doktora eğitimini bir statü aracı olarak görmüşlerdir. Ancak katılımcılardan bazıları sadece bu amaçla doktora yapmanın doğru olmayacağını ve bireylerin “doktora yapıyor” desinler diye doktora eğitimine başlamamaları gerektiğini önermişlerdir.

Toplumumuzda sık rastlanan durumlardan biri de aynı aşamadan geçmiş bireylerin görüş ve önerilerini almaktır. Bu durum doktora öğrencilerinin vermiş olduğu önerilere de yansımaktadır. Yardımsever bir yapıya sahip olan Türk insanı kendisinden yardım talep edildiğinde bireyci bir yaklaşım sergilemekten ziyade kolektif bir şuur ortaya koymakta ve yardım talebine karşılık vermeye çalışmaktadır. Bu nedendir ki doktora öğrencileri doktora başlamayı düşünen bireylere üst sınıflardaki öğrencilerden fikir almalarını önermektedirler. Bu her ne kadar masum bir öneri olarak görünse de her öğrencinin doktora sürecindeki tecrübeleri farklıdır. O nedendir ki farklı öneriler ve tespitlerde bulunarak doktora başlamayı düşünen öğrencilerin yanlış yönlendirilmesine ve motivasyonlarının bozulmasına yol açabilecek bir süreç yaşanabilir. Danışman atanma sürecinden tez komitesinin oluşturulmasına, yeterlilik sınavından tez sunumuna kadar tüm süreçlerin kurumlar tarafından şeffaf bir şekilde öğrencilere açıklanması ve standartların belirlenmesi bu nedenle ayrı bir önem taşımaktadır.

Doktora eğitiminin amaçtan öte bir araç olarak görülmesi özellikle de Türk akademisyenlerin ilerleyen bölümlerde yapmış olduğu tespitlerin başında gelmektedir. Ülkemizde liyakat sorununun getirdiği problemler, son yıllarda ulusal ve uluslararası düzeyde farklı gerekçelerle (pandemi, Rusya-Ukrayna savaşı vb.) yaşanan ekonomik sorunlar birçok ülkede işsizlik sorununu da beraberinde getirmiştir. Bu durum Türk doktora öğrencilerinin önerilerine de yansımakta ve öğrencilerin doktora eğitimine pragmatist ve kolaycı bir şekilde yaklaşmalarına neden olmaktadır. Nitekim

katılımcılardan bazılarının doktora başlayacak öğrencilerin kadro bulabilecekleri bir alanda doktora yapmalarını önerdikleri görülmektedir. Başka bir ifadeyle araç amacın önüne geçerek öğrencileri kendini gerçekleştirme ideali ile kolaycı olma vasatlığı arasına sıkıştırmaktadır. Doktora eğitiminin zor ve emek isteyen bir süreç olduğu gerek Türk gerekse Amerikalı öğrenciler tarafından ifade edilmiştir. Bu bağlamda Türk doktora öğrencileri doktora başlayacak olan öğrencilere zorlukların farkında olmalarını ve bu zorlukları göğüslemeyi göze aldıkları takdirde doktora eğitimine başlamalarını önermektedirler. Bu öneriyi verirken Türk öğrencileri üzerinde düşünülmesi gereken bir diğer hususu da ifade etmektedirler. Nitekim doktora eğitimi sürecinde toplumun ve kurumların bazı engellemelerine maruz kalabileceklerini belirterek aday öğrencilerin zorluklarla başa çıkma becerilerini geliştirmelerini vurgulamaktadırlar. Kendini geliştirmeyi amaçlayan bireylerin toplumsal ve kurumsal yapılar tarafından engelleniyor olmasının ve bu durumun doktora öğrencilerinin önerilerine yansımalarının toplumcu bir kültürde yadırganacak bir durum olduğu ve bu durumun doktora öğrencilerini bireyci reflekslere yönelttiği değerlendirilmektedir.

Devlet üniversitelerinde verilen eğitimin özellikle de Amerika'ya kıyasla maddi herhangi bir ağırlığının olmadığı ülkemizde bazı doktora öğrencilerinin doktora yapmak yeterli maddi imkan ve güce sahip olunması gerektiği yönündeki önerileri de dikkate değerdir. Bu noktada öğrencilerin kastettikleri “maddi destek” üniversite ücretlerinden ziyade özellikle şehir dışından doktora eğitimine gelen öğrencilerin yaşadığı maddi problemlere ilişkindir. Hatırlanacağı üzere Türk doktora öğrencileri süreç içerisinde yaşadıkları sorunlara ilişkin bir soruya “maddi zorluklar” başlığı altında yanıtlar vermiş ve doktora öğrencilerinin devlet tarafından maddi olarak desteklenmesi gerektiğini de çözüm önerisi olarak sunmuşlardır. Ailevi ve özel hayatla ilgili yapılan bazı tespitlerin de doktora öğrencilerinin önerilerine yansıdığı görülmektedir. Nitekim katılımcılardan bazıları doktora geç yaşta başladıklarını ve bu durumun özel hayatla ilgili bazı sorunları da beraberinde getirdiğini belirtmişlerdir. Bu nedenledir ki doktora başlayacak aday öğrencilerin geleceği planlamada bu hususları da göz önünde bulundurmaları ve erken yaşlarda doktora eğitimine başlamaları önerilmiştir.

Amerikalı doktora öğrencilerinin vermiş olduğu yanıtlar incelendiğinde ise doktora eğitime gerçek temelli ve akılcı yaklaşıtları görülmektedir. Nitekim en fazla tekrar edilen önerilerin başında doktora adaylarının neden doktora yapmak istediklerine dair net bir fikirlerinin olması gerektiği gelmektedir. Bir diğer dikkat çeken alt tema ise “adanmışlık” olarak belirlenmiştir. Doktora sürecinin zorluğunu tecrübe eden öğrenciler

tutkulu ve sabırlı olmayı önermektedirler. Bir bakıma zorluklar karşısında pes etmemeyi de içeren bu öneri rekabetçiliğin yüksek olduğu Amerikan toplumu için oldukça önemlidir. Özellikle tez dönemine geçtikten sonra akademiden ve grup arkadaşlarından uzak kalan Amerikalı doktora öğrencileri iş birliğine gereksinim duymaktadır. Bu nedendir ki verdikleri öneriler arasında birlikte çalışabilecekleri ve iş birliği yapabilecekleri diğer doktora öğrencilerini bulmak gelmektedir. Bu öneri her ne kadar Türk doktora öğrencilerinin vermiş olduğu üst sınıftaki öğrencilerden fikir alma önerisine benzese de Amerikalı öğrenciler doktora süreciyle ilgili fikir alışverişinde bulunmaktan öte bu süreçte birlikte çalışmalar yapmayı ve akademik konularla ilgili işbirliği içerisinde bulunmayı ön plana çıkarmaktadır

İlerlemeci ve yeniden kurmacı bir eğitim sürecinden geçen Amerikalı doktora öğrencileri akademik çalışmaların gerçek hayatla olan bağlantısına ve disiplinlerarası çalışmaya atfettikleri önemi vermiş oldukları önerilere de yansıtılmışlardır. Doktora yapmayı düşünen aday öğrencilere çalışmak istedikleri alanın gerçek hayatla olan bağlantısını iyi yakalamalarını ve doktora başlamadan önce bu alanlarla ilgili tecrübe edinmelerini önermektedirler. Ayrıca kendi alanları dışında okumalar yapmak da önemsenen öneriler arasındadır. Danışmanların doktora sürecinin en önemli unsurlarından birisi olduğu bu soru bağlamında da ortaya konulmuştur. Nitekim Amerikalı doktora öğrencileri doktora yapmayı düşünen öğrencilere saygı duydukları ve güvendikleri bir danışman ile çalışmayı tavsiye etmektedirler. Bu tavsiye Türk öğrencilerin danışmanlarla ilgili verdikleri tavsiyeye her ne kadar benzese de Türk öğrenciler danışman belirlenmesi sürecinde ikili ilişkilerini kullanılarak kendilerine danışman atanmadan önce konuya müdahale etmelerini önermektedir. Bu şansı elde edemeyen öğrencilerin ise danışman seçme veya değiştirme hakkı daha önceki bölümlerde açıklanan gerekçelerden dolayı zor olmaktadır. Amerikalı öğrenciler ise doktora eğitimine başlamadan önce çalışmak istedikleri akademisyenlere niyet mektubu gönderme ve benzeri yollarla ulaşarak kendilerini öğrenci olarak kabul etmelerini isteyebilmekte ve daha sürece başlamadan danışman hocalarının kim olabileceğine karar verebilmektedir. Bu nedenle Amerikalı öğrencilerin bu önerisi daha çok bu sürecin dikkatli ve iyi araştırılarak yürütülmesine ilişkindir.

Ülkemizde tez izleme komitelerinin işleyişi ile ilgili farklı uygulamalar söz konusu olmakla beraber Türk doktora öğrencileri tez izleme komitelerine ilişkin herhangi bir öneride bulunmazken Amerikalı doktora öğrencileri doktora aday öğrencilerin tez izleme komitelerinde yer alan akademisyenlerin araştırmalarını iyi çalışmalarını ve

tanınmalarını gerekli görmektedir. Bunun altında yatan en önemli faktörlerden birisi tez izleme komitesinde yer alan akademisyenlerin öğrencilerin tez konuları ile ilgili alanlarda uzman ve yetkin olmalarıdır. Ülkemizde ise bazı tez izleme komitelerinin oluşturulmasında ikili ilişkiler, ahde vefa ve akademisyenler arasındaki iletişim(sızlık) faktörlerinin belirleyici olabildiği öğrenciler tarafından ifade edilmektedir.

Amerikalı doktora öğrencileri bireyci bir kültürde ve ilerlemeci bir eğitim sistemi bünyesinde yetişmiş olmanın getirdiği özgürlük, özgünlük, bağımsızlık, eleştirel düşünme ve sorgulayabilme gibi hasletlerinin aday öğrencilerin doktora sürecine de yön vermesi gerektiğine inanarak onlardan yapıcı ve yaratıcı olmalarını beklemektedir. Bu önerinin bir diğer boyutu da rekabetçi bir toplumda ayakta kalabilmenin koşullarından birisinin de diğer insanlardan farklı olabilmenin ve özgün çalışmalar ortaya koyarak fark yaratmanın kaçınılmaz olmasıdır. Ayrıca oldukça kozmopolit bir toplum yapısına sahip olan Amerika Birleşik Devletleri'nde farklı düşünce tarzlarına saygı duymak ve aykırılıklara tahammül etmek öğrencilerin bu önerisinde dayanak olarak kullandığı bir diğer husus olarak değerlendirilmektedir. Türk doktora öğrencileri için ifade ettiğimiz doktora eğitimini amaç olarak değil araç olarak görme eğiliminin tam tersi bir eğilim Amerikalı doktora öğrencilerinin vermiş olduğu yanıtlarda gözlemlenebilmektedir. Nitekim katılımcılardan bazıları doktora başlayacak öğrencilere bireysel gelişimi göz ardı etmemelerini ve doktora sürecini gelişim için bir fırsat olarak değerlendirmelerini önermektedirler. Sonuçtan bağımsız olarak süreç içerisinde en yüksek verimi almaya odaklanmak önemli bir kazanım olarak değerlendirilmektedir.

Amerikalı doktora öğrencilerinin vermiş olduğu öneriler arasında dikkat çeken bir diğeri ise maddi destek konusuna ilişkindir. Daha önce de ifade edildiği üzere Amerika'da yükseköğrenim oldukça maliyetli bir süreçtir. Bireyci bir toplum olması nedeniyle yetişkinliğe geçiş yapan bireyler kendi başlarına ayakta kalabilmeyi, aileleri dahil yakın çevrelerinden maddi destek almadan hayatlarını ve kariyerlerini idame ettirmeyi öğrenmek zorundadır. Özellikle prestijli üniversitelerin doktora programlarının yıllık masrafı birçok öğrenci için büyük bir borç altına girmek anlamına gelmektedir. Bu nedenle birçok öğrenci yarı zamanlı doktora öğrencisi statüsünde eğitimlerini sürdürürken bir yandan da farklı işlerde çalışarak üniversite masraflarını karşılamaktadır. Bu nedendir ki araştırmaya katılan Amerikalı doktora öğrencilerinden bazıları doktora yapmayı düşünen öğrencilere mutlaka finansal destek (burs, sponsor vb.) bulmalarını önermektedirler.

Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerinin vermiş olduğu öneriler genel olarak değerlendirildiğinde bazı ortak önerilerin olduğu ancak birçok önerinin içinde bulunulan toplumun ve eğitim alınan kurumun kültürüne göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Ortak öneriler arasında sürekli gelişim arayışında olmak, kendini gerçekleştirmeyi önceliklemek, ilkeli olmak, ilerlemecilik ve maddi destek sağlamak gelmektedir. Ancak maddi destek noktasında Türk ve Amerikalı öğrencilerin kastettikleri birbirlerinden oldukça farklı hususlardır. Türk öğrenciler daha mikro anlamda maddi destekten bahsederken (ulaşım masrafları vb.), Amerikalı öğrenciler ise daha makro anlamda (üniversite ücretleri, yaşam masrafları vb.) bir maddi destek arayışını ifade etmektedirler. Her iki ülke öğrencilerinin farklı olarak sunduğu öneriler arasında ise Türk öğrencilerin yabancı dil bilgisine yaptıkları vurgu, danışman belirleme sürecindeki arka kapı diplomasisi arayışı, kolay yoldan iş sahibi olmak için doktora eğitimini araç olarak görmeleri ve tüm engellemelere rağmen doktora eğitimine devam edilmesi gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Amerikalı öğrencilerin önerileri arasından farklı olarak nitelendirebileceğimiz öneriler ise adanmış olma, pragmatist adımlar atma, disiplinlerarası ve aykırı düşünebilme ve akademik iş birliğini önemseme ön plana çıkmaktadır. Araştırmanın bu bölümünde Türk ve Amerikalı tez danışmanı akademisyenlerin alt problemler kapsamında vermiş oldukları yanıtlar tablolar halinde sunulacaktır.

4.2. Türk ve Amerikalı Tez Danışmanı Akademisyenlerden Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

4.2.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemi kapsamında akademisyenlere “*Size göre doktora eğitiminin amacı nedir?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılardan alınan yanıtlardan elde edilen alt tema ve kodlar Tablo 31’de sunulmuştur.

Tablo 31.

Doktora Eğitiminin Amacına İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerin Cevaplarından Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Doktora Eğitiminin Amacı	Prestij	Toplumcu	Unvan sahibi olmak	15	Doktora Eğitiminin Amacı	Bağımsızlık	Bireyci	Bağımsız araştırmacılar ve metodologlar yetiştirmek	17
	Sürekli gelişim arayışı	Bireyci	Kişinin kendini geliştirmesi	4		Uzman	Bireyci	Araştırma becerilerinde uzman bireyler yetiştirmek	10
			Bilimsel bilgiye katkı sunmak	5		Disiplinerarası	Bireyci	Farklı ortamlarda ve iş kollarında çalışabilme	8
	Araştırmaya sevk eden / Problem çözücü	Bireyci	Araştırmayı ve problem çözmeyi öğrenmek	3		İlerlemeci /Yeniden kurmacı	Bireyci	Araştırma becerilerini gerçek yaşam koşullarına aktarabilme	6

Tablo 31.

Doktora Eğitiminin Amacına İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerin Cevaplarından Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Doktora Eğitiminin Amacı	Faydacı	Bireyci	Akademi ve toplum adına çalışmalar yapmak	4	Doktora Eğitiminin Amacı	Pragmatist	Bireyci	Eğitim sistemini kamu yararına olacak şekilde yönlendirme	8
	Bağımsızlık	Bireyci	Alanda uzman bağımsız araştırmacılar yetiştirmek	8		Apolitik	Bireyci	Politika yapıcıların ve politikacıların eğitim sistemini kapitalist arzuları için manipüle etmesini önlemek	4
						Eleştirel düşünme	Bireyci	Toplumda eğitimin hedefleri ve sonuçları hakkında eleştirel sorular sormak	4
								Derin ve eleştirel yollarla öğretmenlerin yetiştirilmesini amaçlayan bir grup öğretmen yetiştiricisine sahip olmak	2
						Aksiyoner	Bireyci	Hem uygulayıcı hem de araştırmacı bireyler yetiştirmek	13
						Geleceği planlama	Bireyci	Bireyleri profesyonel kariyerlerine hazırlamak	5
								Öğrencilerin mesleki çalışmalarını oluşturabilecek teorik temelleri ve modelleri anlamak	3
								Gelecek nesli yüksek öğretim kurumlarına hazırlamak	7
						Akılcı	Bireyci	Literatürü anlamak	2
	Geleneksel değerlere sadakat	Toplumcu	Kendilerinden önce araştırma yapan diğer araştırmacılara ve yaptıkları çalışmalara değer vermeyi öğrenmek	2					

Türk akademisyenlerin doktora eğitiminin amacına yönelik görüşleri incelendiğinde vermiş oldukları yanıtların toplamda 5 alt tema altında toplandığı görülmektedir. Bu alt temalar arasında en fazla tekrar edilen alt tema ise “prestij” olarak bulunmuş olup toplumcu kodla eşleşmektedir. Geriye kalan alt temaların tamamı ise bireyci kodla eşleşmektedir. Bu alt temalar frekans değerlerine göre sırasıyla “sürekli gelişim arayışı”, “bağımsızlık”, “faydacı”, “araştırmaya sevk eden / problem çözücü” olarak belirlenmiştir. Türk akademisyenlerin bu bağlamda vermiş oldukları yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD1: *“Doktora eğitiminden anladığımız şey kişinin herhangi bir dalda veya meslekte özellikle özel bir alanda kişinin kendini geliştirmesi ve uzmanlaşması, daha sonradan o alanla ilgili bilime ve dünya literatürüne katkıda bulunmaya çalışmaktır.”*

AD11: *“Kısaca ihtisaslaşma diyebilirim. Farklı alanlarda ihtiyaç duyulan uzman bireylerin doktora eğitimi ile yetiştirilerek geniş olan alanlar içerisinde özel alanlara yönelmelerini ve bu alanlarda uzmanlaşmalarını sağlamak doktora eğitiminin öncelikli amaçlarından birisidir.”*

Amerikalı akademisyenlerin doktora eğitiminin amacına yönelik görüşleri incelendiğinde elde edilen kodların oldukça geniş bir yelpazede dağılım gösterdiği görülmektedir. Bu bağlamda Amerikalı akademisyenlerden toplamda 11 alt tema elde edilmiş olup bu alt temalar içerisinde sadece “geleneksel değerlere sadakat” alt teması toplumcu kodla eşleşmektedir. Geriye kalan 10 alt tema ise bireyci kodla eşleşmekte olup bu kapsamda en fazla tekrar edilen alt tema “bağımsızlık” olarak belirlenmiştir. Bu alt temayı frekans değerlerine göre sırasıyla “geleceği planlama”, “aksiyonerlik”, “uzman”, “disiplinerarası”, “pragmatist”, “eleştirel düşünme”, “ilerlemeci/yeniden kurmacı”, “apolitik” ve “akılcı” alt temaları izlemektedir. Amerikalı akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD8: *“Bence doktora eğitimi bilgiyi üretmede, araştırma yapmada ve birilerine bir şeyler öğretmede bir nevi staj eğitimi işlevi görmektedir. Bu sürecin bana göre anahtar kelimesi eğitimdir. Bu nedenle doktora eğitiminin en önemli amacı hem araştırma yapmak hem de alanda bu araştırmaları insanlara öğretmektir”.*

AD9: *Doktora eğitiminin en önemli amacı belli bir konu alanının yanı sıra araştırma becerileri üzerinde de uzmanlaşmış bireyler yetiştirmektir. Örneğin; ben Program Geliştirme alanında derslere giriyorum. Doktora seviyesinde verilen bu derslerin içeriği öğretme hedefi olduğu kadar öğrencileri bağımsız olarak araştırma tasarlayabilme ve yürütebilme noktasında da uzmanlaştırması gerekir.*

AD1: Öğrencilerimiz pek çok farklı ortamda çalışıyorlar ve doktora programlarımızda edindikleri bilgi ve becerilerin kariyerleri boyunca kendilerini bulabilecekleri çeşitli farklı taraflara aktarılabilir olması gerekiyor.

AD2: Kritik amaçlardan biri de sürekli olarak soru sorabilecek ve bu sorular yardımıyla eğitim sistemini kamu yararına olacak bir yöne itebilecek bir grup insana sahip olmaktır.

Türk akademisyenler doktoranın en önemli amaçları arasında unvan sahibi olmanın geldiğini ifade etmişlerdir. Başka bir ifadeyle doktora eğitimi insanların toplum içerisinde daha fazla prestij kazanabilmelerine imkân tanıyan bir eğitim basamağı olarak değerlendirilmektedir. Toplumcu kültürlerde bireylerin toplum içerisindeki konumları ve statüleri önemsenen bir husus olup eğitilmiş bireylere karşı gösterilen saygı ve sağlanan prestij Türk akademisyenlerin de doktora eğitiminin amacına bu çerçevede yaklaşımlarına zemin hazırlamıştır. Öte yandan Türk akademisyenlerin doktora eğitiminin amacına yönelik olarak bireyci bir yaklaşım sergiledikleri ve tablo içerisinde “sürekli gelişim arayışı” olarak ifade edilen alt tema bağlamında; kişinin kendini geliştirmesini ve bilimsel bilgiye katkı sunmasını doktora eğitiminin amacı olarak ifade ettikleri görülmektedir.

Alanda uzman ve bağımsız araştırmacılar yetiştirmenin ve araştırmayı ve problem çözmeyi öğrenmenin doktora eğitiminin amaçları arasında olduğunu ifade eden Türk akademisyenler akademi ve toplum adına çalışmalar yapabilmeyi de bu amaçlardan bir diğeri olduğunu belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere her ne kadar Türk akademisyenler doktora eğitiminin bireyci kodla eşleşen amaçlarının olduğunu ifade etmiş olsalar da en ağır basan amacın ise toplum içerisinde statü ve prestij kazanmak olduğunu vurgulamışlardır. Öte yandan doktora eğitiminin bağımsız araştırmacıların yetiştirilmesine katkı sunması gerektiği ve akademik çalışmaların gerek kurumlara gerekse tüm toplumun faydasına olacak şekilde yürütülmesi beklentisi de ön plana çıkan yanıtlar arasındadır. Bu alt probleme ilişkin dikkat çeken hususların başında Türk doktora öğrencilerinin doktora eğitiminin amacına yönelik vermiş olduğu yanıtlar ile Türk akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtların farklı olmasıdır. Nitekim akademisyenler doktora eğitiminin en önemli amacının prestij elde etmek olduğunu ifade etmişken Türk öğrenciler bu doğrultuda bir görüş beyan etmemişlerdir. Bunun altında yatan sebeplerden birisinin kuşaklar arası fark olduğu değerlendirilmektedir. Araştırmaya katılan akademisyenlerin neredeyse tamamı x ve y kuşağı olarak adlandırılan yaş aralığındadır.

Bu nedenledir ki toplumun eğitimli bireylere göstermiş olduğu saygının yoğun olarak yaşandığı yıllarda bu eğitime başlamışlardır. Ancak günümüz öğrencileri küreselleşmenin de etkisiyle doktora eğitimine daha akılcı, ilerlemeci, aksiyoner ve pragmatist yaklaşabilmektedir. Her ne kadar toplum içerisindeki konumları önemsense de bu durum doktora eğitiminin bir amacı olarak algılanmamaktadır.

Öte yandan Türk doktora öğrencileri ile akademisyenlerin doktora eğitiminin amacına yönelik bazı ortak noktalarda buluştukları da görülmektedir. Nitekim gerek öğrenciler gerekse akademisyenler doktora eğitiminin bireyi geliştirmek ve alanda uzmanlaşmak gibi amaçlara hizmet ettiği tespitinde bulunmuşlardır. Öğrenciler akademisyenlerden farklı olarak ise uluslararası kimlik ve bireylere çok boyutlu düşünme becerisi kazandırmanın yanı sıra alanda üretken olmayı sağlamanın doktoranın amaçları arasında olduğunu belirtmişlerdir. Bu tespitlerin tamamının ilerlemeci ve yeniden kurmacı bir yapısının olduğu görülmektedir. Bu durumun da yine nesiller arası farklılıklardan kaynaklandığı, daimici eğitim sisteminin yerini yapılandırmacı eğitim uygulamalarının almasıyla yeni nesil öğrencilerin bu doğrultuda yetiştiği ve doktora eğitiminin amacına bu çerçevede baktığı değerlendirilmektedir.

Amerikalı akademisyenlerin doktora eğitiminin amacına yönelik yanıtları incelendiğinde ise bağımsızlık vurgusunun ön plana çıktığı görülmektedir. Nitekim Amerikalı akademisyenler doktora eğitiminin bağımsız araştırmacılar ve metodologlar yetiştirmeye hizmet ettiğini düşünmektedir. Bireyleri profesyonel kariyerlerine hazırlamak, öğrencilerin mesleki çalışmalarını oluşturabilecek teorik temelleri ve modelleri anlaşılabilir kılmak ve gelecek nesli yükseköğretim kurumlarına hazırlamak gibi değerlendirmeler ise Amerikalı akademisyenlerin geleceği planlamada doktora eğitimine önemli bir misyon yüklediğini göstermektedir. Aksiyonerlik bireyci toplumlarda karşımıza çıkan bir özellik olup Amerikalı akademisyenlerin bu alt probleme yönelik verdikleri yanıtlarda da kendini hissettirmektedir. Nitekim doktora eğitiminin sadece teoride kalmaması ve hem uygulayıcı hem de araştırmacı bireyler yetiştirebilmeyi amaçlaması gerektiği önemli bir amaç olarak ifade edilmiştir.

Çalışılacak konuya uygun araştırma yöntem ve tekniklerini kullanabilmek Amerikalı akademisyenler tarafından çalışmanın ilerleyen bölümlerinde de ifade edilen bir husus olup doktora eğitiminin amacı arasında gösterilmiştir. Bununla bağlantılı olarak bazı akademisyenler bu uzmanlığın bilgi düzeyinde kalmasının yeterli olmadığını ve araştırma becerilerinin gerçek yaşam koşullarına aktarılabilmesinin önemli olduğunu vurgulayarak doktora eğitiminin bu beceriyi kazandırmayı amaçlamasını

vurgulamışlardır. Amerika'daki rekabetçi ortam ve iş imkanlarının fazla olmasına rağmen bireylerde aranan yüksek nitelikler akademisyenlerin doktora eğitiminin amaçları arasında disiplinlerarası olmasını göstermelerine zemin hazırlamışlardır. Farklı ortamlarda ve iş kollarında çalışabilen bireylerin yetiştirilmesi doktora eğitiminin amaçları arasında gösterilmiştir.

Amerikalı akademisyenlerin vermiş olduğu çarpıcı yanıtlar arasında doktora eğitiminin pragmatist ve apolitik amaçlar gütmesi yer almaktadır. Nitekim akademisyenler doktora eğitiminin eğitim sisteminin kamu yararına olacak şekilde yönlendirilmesini ve politika yapıcılarının eğitim sistemini kapitalist arzuları için manipüle etmesinin önlenmesini amaçlaması gerektiğine inanmaktadır. Toplumdaki demokrasi anlayışı, kurum kültürünün getirdiği özgürlükçü ortam ve Amerikalı bireylerin kapitalizme olan bakış açıları bu tür bir beklentiye besleyen unsurlar arasındadır. Daha önce de ifade edildiği üzere Amerikan toplumu ve eğitim sistemi bireylerin sorgulama ve eleştirel düşünme karakterlerini cesaretlendirmektedir. Bu nedendir ki Amerikalı akademisyenler doktora eğitimi sürecinin toplumda eğitimin hedefleri ve sonuçları hakkında eleştirel sorular sorulmasını ve derin ve eleştirel yollarla öğretmenlerin yetiştirilmesini sağlayacak adımlar atılmasını amaçlaması gerektiğini düşünmektedir. Bunlara ek olarak Amerikalı akademisyenler doktora eğitiminin amaçları arasında literatürü anlamayı ve öğrencilerin kendilerinden önce araştırma yapan diğer araştırmacılara değer vermeyi öğretmeyi göstermişlerdir. Ahde vefa olarak da nitelendirilebilen bu durum bireyci bir toplumda toplumcu bir özellik olarak geleneksel değerlere sadakatin akademisyenler tarafından sergilendiğini göstermesi açısından dikkate değerdir. Öte yandan Amerikalı akademisyenlerin doktora eğitiminin amacına yönelik yanıtları ile Amerikalı doktora öğrencilerinin bu bağlamda verdikleri yanıtların Türk katılımcılara göre daha fazla paralellik gösterdiği gözlemlenmektedir. Amerikalı akademisyenler gibi doktora öğrencileri de vermiş oldukları yanıtlarda geleceği planlama, pragmatizm ve ilerlemecilik gibi alt temalara tekâmül eden ifadeler kullanmışlardır. Bu türden bir uyumun doktora eğitimi sürecinde öğrencilerin akademisyenleri, akademisyenlerin de öğrencileri anlamalarına zemin hazırladığı ve sürecin daha verimli işletilmesini kolaylaştırdığı değerlendirilmektedir.

Türk ve Amerikalı akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlar incelendiğinde Amerikalı akademisyenlerin doktora eğitiminin amacına yönelik olarak daha fazla beklenti içerisinde oldukları görülmektedir. Türk akademisyenler geçmiş deneyimlerinin

de etkisiyle doktora eğitiminin toplumsal saygıyı ve prestiji kazanmada önemli bir rol oynadığını düşünürken Amerikalı akademisyenler ise bu sürece daha ilerlemeci ve pragmatist anlamlar yüklemişlerdir. Bu durumun altında yatan en önemli sebebin iki ülkenin toplumsal, ekonomik ve felsefi (eğitim felsefesi) yapıları arasındaki farklardan kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Her ne kadar Türk akademisyenler de ilerlemecilik ve bağımsızlık gibi amaçlara yönelik ifadeler kullanmış olsalar da Amerikalı akademisyenlerin ifadelerinde bu ögeler daha fazla vurgulanmış ve farklı boyutlarıyla ifade edilmiştir.

Literatürde doktora eğitiminin amacına yönelik olarak akademisyenlerin görüşlerine başvuru yerli ve yabancı araştırmalara rastlamak mümkündür. Karadağ ve Özdemir (2017) Türkiye’de doktora eğitimi sürecine ilişkin öğretim üyelerinin ve doktora öğrencilerinin görüşlerine başvurdukları bir araştırma yürütmüş ve alt problemlerin ilki olarak doktora eğitiminin amacını ele almışlardır. Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde öğretim üyelerinin doktora eğitiminin amacına yönelik olarak “akademik amaçlar” ve “bilimsel amaçlar” olmak üzere iki alt temaya yönelik ifadeler kullandıkları sonucuna ulaşılmışlardır. Bu alt temalara bağlı kodlar incelendiğinde ise “üst düzey becerilere sahip bireyler yetiştirmek”, “alan uzmanı yetiştirmek”, “uygulamaya yönelik birikim edindirmek” ve “öğretim üyesi yetiştirmek” olarak kodlanan ifadelerin akademik amaçlara karşılık geldiği; “alanın temel felsefesini edindirmek” ve “alanla ilgili temel kuramlar, ilkeler, tanımlar hakkında bilgi sahibi olmak” kodlarının ise bilimsel amaçlara karşılık geldiği belirlenmiştir. Söz konusu bulgular bu çalışmanın bulguları ile karşılaştırıldığında benzer sonuçlar olduğu gibi farklı sonuçların da elde edildiği görülmektedir. Her iki çalışmaya da katılan akademisyenler akademik ve bilimsel amaçları farklı ifadelerle belirtmiş ve bu amaçların farklı boyutlarını ele almışlardır. Öte yandan bu çalışmadan elde edilen özgün bulgu ise akademisyenlerin doktora eğitiminin amacına daha sosyal yaklaşmış olmaları ve prestij yönüyle ele almış olmalarıdır.

Buswell (2021) tarafından yakın tarihte Amerika’da yapılan bir araştırmada ise doktora eğitiminin amacının öğrencileri özellikle öğretim odaklı pozisyonlara hazırlamanın yanı sıra akademik olmayan pozisyonlara da hazırlamak olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu bu araştırmada belirtilen farklı alanlardaki iş imkanlarına hazırlamak ifadesiyle örtüşmektedir. Buna ek olarak Buswell (2021)’in araştırmasına katılan akademisyenler gelecekteki istihdam fırsatları ile daha iyi uyum sağlamak için lisansüstü öğrencilerinin aldığı eğitimin yeniden tasarlanması ihtiyacına işaret etmişlerdir. Ek olarak, sonuçlar, lisansüstü öğrencilerin çeşitli kariyer ilgi alanlarını daha fazla

kapsayan doktora eğitimine doğru kültürel bir değişime ihtiyaç duyduğunu ve doktora eğitiminin bu amaca göre yapılandırılması gerektiğini göstermektedir. Buswell (2021) tarafından elde edilen bulguların bu araştırmada elde edilen bulgulardan sadece “pragmatizm” boyutuna karşılık gelen amaçlar içerdiği, bu çalışmadan elde edilen bulguların daha fazla alt boyuta karşılık gelen amaçlar içerdiği ve kapsamlı olduğu görülmektedir.

4.2.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın ikinci alt problemi kapsamında Türkiye ve ABD’de görev yapan tez danışmanı akademisyenlerin doktora öğrencilerinin doktora yapma motivasyonlarına ve bu motivasyonlara etki eden faktörlere ilişkin görüşleri Bireyci ve Toplumcu özellikler açısından incelenmiştir. Katılımcıların vermiş oldukları yanıtlardan elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 32.

Öğrencilerin Doktora Yapma Motivasyonlarına İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Öğrencilerin Motivasyon Kaynaklarına İlişkin Akademisyen Görüşleri	Pragmatist	Bireyci	İyi bir iş bulabilme (akademisyen olma)	17	Öğrencilerin Motivasyon Kaynaklarına İlişkin Akademisyen Görüşleri	Yeniden kurmacı	Bireyci	Akademik bilgiyi deneyimleriyle harmanlamak	4
			Terfi almak (maddi kazanım elde etmek)	7				Bireyci	Yeni bir bakış açısına sahip olmak ve talep edileni daha iyi anlayabilme
	Menfaatçilik	Toplumcu	Askerliği tecil ettirmek	1		İlerlemeci	Bireyci	Alanlarında daha derin deneyim ve eğitime sahip olmak	12
			Sürekli gelişim arayışı	Bireyci				Kendini geliştirme	6
	Aksiyonerlik	Bireyci	Alana katkı sunmak	2		Bireyci	Alanlarını geliştirmek ve mesleği ileriye taşımak	9	
			Kendini gerçekleştirme	Bireyci			Bilime ilgi duymak	4	Bireyci

Tablo 32.

Öğrencilerin Doktora Yapma Motivasyonlarına İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TEMA	ALT TEMA	TÜRKİYE			AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ						
		KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)		
Öğrencilerin Motivasyon Kaynaklarına İlişkin Akademisyen Görüşleri					Öğrencilerin Motivasyon Kaynaklarına İlişkin Akademisyen Görüşleri			Bireyci	Kariyerlerinde ilerlemek	19	
								Kişisel kazanım	Bireyci	Üniversitelerde araştırma odaklı pozisyonlarda çalışmak	8
									Bireyci	Doktora derecesine sahip olmak	3
									Bireyci	Uygulamaları hakkında bilgi edinmek	4
								Toplum merkezilik	Toplumcu	Sosyal problemlerin çözümüne katkıda bulunmak	10
										Problem çözücü	Bireyci
								Bağımsızlık	Bireyci	Bağımsız araştırma tasarlama ve icra etmede yetkin olabilmek	4
								Kendini gerçekleştirme	Bireyci	Kendini gerçekleştirme	16
								Yönlendirici	Bireyci	Bilgilerini başkalarına öğretebilmek	3

Türk akademisyenlerin gözlemlerine dayanarak doktora öğrencilerinin doktora eğitimine başlamalarının arkasındaki motivasyon kaynaklarına ilişkin görüşleri incelendiğinde toplamda 5 alt temaya karşılık gelen ifadeler kullandıkları görülmektedir. Bu kapsamda en fazla tekrar edilen alt temanın bireyci koda karşılık gelen “pragmatist” olduğu görülmektedir. Bu alt temayı sırasıyla “sürekli gelişim arayışı”, “kendini gerçekleştirme”, “aksiyonerlik” ve “menfaatçilik” izlemektedir. Sadece “menfaatçilik” alt teması toplumcu kodla eşleşirken diğer alt temaların tamamı bireyci kodla eşleşmektedir. Türk akademisyenlerin verdiği yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD9: “Döneme göre değişiyor aslında. Daha önceden öğrenciler araştırma görevlileri doktora yapmak zorundalardı. Buldukları yerlerde tutunmak için doktora yapmaları gerekiyordu. Ancak özellikle 2000’li yıllardan sonra gelen öğrencilerin büyük kısmı kendini geliştirmek, zaman değerlendirmek ve hatta boş zamanlarını geçirmek için doktora yapıyorlar. Bir kısmının da bilime katkıda bulunmak için için doktora yaptıklarını söyleyebilirim. Özetle, akademik bir kadro elde etmek, kendini geliştirmek ve zaman geçirmek olarak ifade edebilirim.”

AD5: “Benim iki öğrencim doktora eğitimine başladılar. Yüksek lisans eğitiminden itibaren bu motivasyona sahiptiler. Ancak genel öğrenci kitlesine baktığımda büyük oranda akademik bir kadro elde etmek için doktora eğitimine motive olduklarını görüyorum. Biraz abes olacak ama bazı öğrenciler de surf askerliklerini tecil ettirebilmek için yüksek öğrenime başlıyorlar. Bu çok acı bir durum aslında.”

Amerikalı akademisyenlerin yanıtları incelendiğinde ise daha geniş kapsamlı bir değerlendirmede buldukları ve Amerikalı doktora öğrencilerinin motivasyon kaynaklarının daha çeşitli olduğuna dair görüş beyan ettikleri görülmektedir. Bu kapsamda Amerikalı akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlar toplamda 9 alt tema altında toplanmıştır. Bu alt temalardan sadece “toplum merkezlilik” toplumcu kodla eşleşirken geriye kalan 8 alt tema bireyci kodla eşleşmiştir. Bireyci kodla eşleşen alt temalar arasında en sık tekrar edilen alt tema “ilerlemeci” olarak bulunmuştur. Bu alt temayı sırasıyla “kişisel kazanım”, “kendini gerçekleştirme”, “problem çözücü”, “yeniden kurmacı”, “bilginin birey tarafından keşfi”, “bağımsızlık” ve “yönlendirici” alt temaları izlemiştir. Amerikalı akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

ADI: “.....Bu nedenle, bu alanda deneyim sahibi olduktan sonra, kariyerlerinde ilerlemelerini sağlayacak bilgi ve becerileri kazanmak için doktora için geri gelmeyi seçecekler.”

AD5: “Bazı öğrencileri gerçekten motive eden şey bir insan problemini, insan etkileşimini veya sosyal problemi çözmeye katkıda bulunmaktır.”

AD9: “Bazı öğrencilerin bir öğrenme tutkusuna sahip olduklarını ve yeni fikirleri keşfederek ve eğitimdeki bir alana katkıda bulunabilmenin ve mesleği daha ileriye taşımanın onlar için gerçek bir motivasyon kaynağı olduğunu düşünüyorum.”

AD4: “Bazıları çevrelerindeki dünyayı daha iyi anlamak ve alanlarında daha derin bir deneyim ve eğitime sahip olmakla ilgileniyor.”

Türk akademisyenlerin yanıtları incelendiğinde doktora öğrencilerinin büyük oranda pragmatist gerekçelerle doktora eğitimine başladıklarını düşündükleri görülmektedir. Özellikle iyi bir iş bulmak, terfi almak ve maddi kazanım elde etmek bu kapsama öne çıkan ifadelerdendir. Ülkemizde son yıllarda üniversitelerin ve lisans mezunu bireylerin sayısının artmasına rağmen iş olanaklarının sınırlı olması öğrencileri lisansüstü eğitime yönlendirmektedir. Toplumcu kültürlerde devlet memurluğuna atfedilen önem birçok kişinin devlete bağlı kurumlarda iş bulma arzusunun ağır basmasına yol açmaktadır. Bu nedendir ki doktora eğitimini tamamlayan öğrenciler öncelikle devlet üniversitelerinde daha sonra da son yıllarda sayıları hızla artan özel üniversitelerde akademisyen olmanın yollarını aramaktadır. Türk akademisyenler de öğrencilerinde bu tür bir arayışın doktora eğitimine başlama konusunda etkin olduğunu ifade etmişlerdir. Ülkemizde sık rastlanan bir diğer durum da halihazırda özel veya devlete bağlı kurumlarda çalışmakta olan bireyler için terfi almanın veya maaşlarında ilave artış sağlamanın yollarından birisinin de lisansüstü eğitimi tamamlamak olarak algılanmasıdır. Her ne kadar bir akademisyen tarafından ifade edilse de Türk doktora öğrencilerinin tamamen menfaatçi bir bakış açısıyla ve askerlik görevini tecil ettirmek amacıyla doktora eğitimine başladıkları da gözler önüne serilmiştir. Dolayısıyla Türk akademisyenlerin önemli bir kısmı doktora öğrencilerinin motivasyon kaynaklarının içsel olmaktan ziyade dışsal faktörler tarafından belirlendiğini değerlendirmektedirler.

Öte yandan içsel motivasyon kaynaklarının da öğrencileri bu sürece yönlendirdiğini düşünen akademisyenler de bulunmaktadır. Bu motivasyon

kaynakları arasında kendini gerçekleştirme, alana katkı sunmak ve bilime ilgi duymak ön plana çıkmaktadır. Türk akademisyenlerin gözlemleri ile öğrencilerin motivasyon kaynaklarına ilişkin beyanları “pragmatizm”, “sürekli gelişim arayışı” ve “aksiyonellik” alt temaları özelinde örtüşmektedir. İş bulmak, bilim dünyasına katkıda bulunmak ve akademik yönden gelişmek Türk doktora öğrencileri tarafından da dile getirilen motivasyon kaynaklarıdır. Öte yandan Türk öğrencilerin akademisyenlerin beyan etmediği farklı motivasyon kaynaklarının da olabileceği araştırmanın önceki bölümlerinde sunulan bulgularda da görülebilmektedir. Türk öğrencilerin motivasyon kaynaklarının önemli oranda toplumcu gerekçelerle açıklanmasına rağmen akademisyenler tarafından çoğunlukla bireyci gerekçelere dayandırılması da dikkate değer bulgular arasındadır. Doktora eğitimi sürecinin daha verimli yürütülebilmesi için akademisyenlerle öğrencilerin ortak paydada buluşmaları ve akademisyenlerin öğrencilerin doktora yapma motivasyonlarına vakıf olmaları önem arz etmektedir. Ancak görüldüğü üzere öğrenciler ile akademisyenler arasında bu bağlamda tam bir uyumun olmadığı söylenebilir. Buna yönelik daha kapsamlı bir değerlendirme araştırmanın öneriler kısmında yapılacaktır.

Amerikalı akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlar incelendiğinde ise doktora öğrencilerinin özellikle de ilerlemeci ve yeniden kurmacı gerekçelerle doktora eğitimine başlamak istediklerini gözlemledikleri söylenebilir. Öğrencilerin alanlarında daha derin deneyim ve eğitime sahip olmak, eğitim sistemi hakkında daha derin bir anlayış edinerek alanda daha fazla etki yaratmak, alanlarını geliştirmek ve mesleği ileriye taşımak, yeni fikirler keşfetmek, akademik bilgiyi deneyimleriyle harmanlamak ve yeni bir bakış açısına sahip olarak talep edileni daha iyi anlayabilmek adına doktora yapmak istediklerini belirten Amerikalı akademisyenler içsel motivasyon kaynaklarının daha ağır bastığını ifade etmişlerdir. Öte yandan pragmatizm ve kişisel kazanım da Amerikalı öğrencilerin motivasyon kaynakları arasında gösterilmiştir. Kariyerlerinde ilerlemek, üniversitelerde araştırma odaklı pozisyonlarda çalışmak ve doktora derecesine sahip olmak Amerikalı akademisyenlerin öğrencilerin motivasyon kaynaklarına yönelik tespitleri arasındadır.

Frekans değeri olarak dikkat çeken bir diğer değerlendirme de öğrencilerin kendilerini gerçekleştirmek adına doktora yapmayı istemelerine yöneliktir. Bu durum ilerlemeci ve yeniden kurmacı felsefelerin ağır bastığı

bireyci toplumlar için anlaşılabilir bir durumdur. Eğitim düzeyi artan bireylerin kendini gerçekleştirmeye atfettikleri önem Amerikalı akademisyenlerin öğrencilerine yönelik gözlemlerine de yansımaktadır. Amerikalı akademisyenler ayrıca öğrencilerinin uygulamaları hakkında bilgi edinmek, sosyal problemlerin çözümüne katkıda bulunmak, tutkulu oldukları sorunlara çözümler aramak, bağımsız araştırma tasarlama ve icra etmede yetkinlik kazanmak ve bilgilerini başkalarına öğretebilmek adına da doktora eğitimine başladıklarını değerlendirmektedirler. Tüm bunlardan da anlaşılacağı üzere akademisyenler Amerikalı doktora öğrencilerinin motivasyon kaynaklarının dışsal faktörlerden çok içsel faktörlerden etkilendiğini düşünmektedirler. Bu tespitler Amerikalı doktora öğrencilerinin tespitleri ile büyük oranda örtüşmektedir. Nitekim Amerikalı öğrenciler de motivasyon kaynaklarına ilişkin olarak ilerlemeci, yeniden kurmacı, bağımsızlığı esas alan, toplum merkezci ve problem çözmeye yönelik beyanda bulunmuşlardır. Akademisyenlerden farklı olarak bazı öğrencilerin yapmış olduğu en ilgi çekici tespit ise bazı öğrencilerin okullardaki liderlik eksikliğini gidermek ve liyakati esas kılmak için doktora eğitimine motive olduklarını ifade etmeleridir.

Türk ve Amerikalı akademisyenlerin öğrencilerin doktora yapma motivasyonlarına ilişkin tespitleri genel olarak ele alındığında Türk akademisyenlerin Türk doktora öğrencilerine kıyasla daha sınırlı sayıda motivasyon gerekçesi beyan ettikleri, Amerikalı akademisyenlerin ise Amerikalı doktora öğrencileri ile paralel sayıda alt tema ile eşleşen görüşler beyan ettikleri görülmektedir. Ayrıca Türk akademisyenler öğrencilerin ağırlıklı olarak pragmatist gerekçelerle doktora başladıklarını düşünürken Türk öğrencilerin daha farklı motivasyon kaynaklarının da olduğu görülmektedir. Her iki ülke akademisyenlerinin ve öğrencilerinin motivasyon kaynakları değerlendirildiğinde ise Türk öğrencilerin gerek kendi bakış açıları gerekse akademisyenlerin bakış açılarıyla genel olarak dışsal kaynaklardan motive oldukları Amerikalı öğrencilerin ise içsel faktörlerden daha fazla etkilenecek doktora eğitimine başladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Wiegerova (2016) tarafından yapılan bir araştırmada Çek Cumhuriyeti'nde doktora yapan ve doktora yaptıktan sonra farklı üniversitelerde akademisyen olarak çalışan 10 akademisyen ile doktora yapma motivasyonlarının incelenmesine yönelik olarak bir araştırma yürütülmüştür.

Katılımcıların doktora öğrencisi olarak ve akademisyen olarak katılımcı statüsünde bulunması bulguların bu araştırmanın bulgularıyla kıyaslanmasını anlamlı hale getirmektedir. Söz konusu araştırmanın sonuçları incelendiğinde katılımcıların motivasyon kaynaklarının makro-sosyal ve mikro-sosyal faktörlerden etkilendiği belirlenmiştir. Makro-sosyal faktörler arasında iş bulma ve sosyal iklim alt temaları bulunurken mikro-sosyal faktörler arasında yüksek lisans yaparken yaşadıkları deneyimler, içsel olgunlaşma ve bireyin kendi kararlılığı alt temaları tespit edilmiştir. Öte yandan tıpkı bu çalışmada olduğu gibi öğrencilerin motivasyon kaynakları içsel ve dışsal olmak üzere iki grup altında toplanmıştır. Dışsal faktörler olarak bireyin kendi fikirlerini hayata geçirme isteği, rol modellerin ve ailenin etkisi ve finansal gelir elde etmek belirlenirken içsel faktörler olarak ise iyi bir araştırmacı olma, alanda uzman olma, üniversitede çalışma ve eğitim hayatına devam etme arzusu belirlenmiştir. Söz konusu araştırma ile bu çalışmada bulunan bulguların içsel ve dışsal motivasyon faktörlerine atıf yapmaları nedeniyle paralellik gösterdiği söylenebilir ancak bireyci bir toplum olan Çek Cumhuriyeti'nde ailenin ve rol modellerin öğrencilerin doktora yapma motivasyonlarına etki etmesi bu çalışmada toplumcu bir kültüre mensup Türk öğrenciler tarafından ifade edilmiş olması nedeniyle farklı bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Guerin ve arkadaşları (2015) tarafından en bireyci ülkelerden birisi olan Avusturya'da yapılan bir başka araştırmada ise yine bu çalışmada elde edilen bulgulara içerik olarak benzeyen ancak bağlam olarak farklılık gösteren bulgulara rastlanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin motivasyon kaynaklarına ilişkin bulgular incelendiğinde aile ve arkadaşlar, içsel motivasyon, diğer akademisyenlerin etkisi, araştırma tecrübesi ve kariyerde ilerleme olmak üzere 5 temel kaynağın olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada da Türk doktora öğrencileri ailelerinden ve arkadaşlarının doktora yapıyor olmasından etkilenerek doktora başladıklarını belirtmiş olsalar da toplumcu kültürlerde bu normal karşılanabilecek bir durumdur. Avusturyalı öğrencilerin de bu iki etkenden bahsetmeleri dikkate değerdir. Öte yandan diğer 3 etken ise bu çalışmada gerek Türk gerekse Amerikalı öğrenciler tarafından da ifade edilmiş olup kültürden bağımsız olarak doktora öğrencilerinin pragmatist davranabileceğinin göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 33.

Öğrencilerin Motivasyonların Bozulmasına Etki Eden Olumsuz Faktörlere İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen, Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Motivasyona Olumsuz Etki Eden Faktörler	Yatay iletişim	Bireyci	Danışman ve diğer akademisyenlerle yaşanan sorunlar	10	Motivasyona Olumsuz Etki Eden Faktörler		Toplumcu	Akademik personelle, ders dönemindeki kadar sık görüşmemek	2
	Geleceği planlama	Bireyci	Gelecek kaygısı yaşamak (öngörüsüzlük)	6		İhtiyaç halinde yardıma başvurma	Toplumcu	Tez yazımı sürecinde kendini yalnız hissetmek	3
	Destek	Bireyci	Maddi kaygılar ve sorunlar	6		Toplumcu	Ders döneminden tez dönemine geçişte yardım alamamak	5	
	Zaman anlayışında katılık	Bireyci	Sürecin uzaması ve zaman bulma sorunu	5		Topluluklar / gruplar arası iş birliği yoksunluğu	Toplumcu	Tam zamanlı işlerde çalıştıkları için kampüs ortamında ve grup içerisinde çok sık bulunamamak	3
	İhtiyaç halinde yardıma başvurma	Toplumcu	Tez süreci ile birlikte akademiden kopuş	3		Toplumcu	Doktora yapan bireylerle yeterince iletişim halinde bulunamama	6	
			Yeterince destek alamamak (yalnız kalmak)	3		Sosyal kaygı	Toplumcu	Kişisel ve ailevi konular	13
			Psikolojik ve özel hayatla ilgili sorunlar	5				Köklü kurumsal değişikliklerin zorlukları	2
	Sosyal etkiye duyarlılık	Toplumcu	Sistemdeki eksiklikler	2		Kişisel kazanım	Bireyci	Çalıştıkları işlerde doktoralı olmanın yeterince teşvik edilmemesi	4
			Akademisyenler arasındaki sorunların öğrencilere yansımaları	4			Bireyci	Doktora yaparken iş bulmak ya da terfi almanın zorluğu	2

Tablo 33.

Öğrencilerin Motivasyonlarına Etki Eden Faktörlere İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen, Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ					
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	
Motivasyona Olumsuz Etki Eden Faktörler	Liyakat	Bireyci	Akademide liyakatsizlik, adam kayırma ve haksızlıklar	8	Motivasyona Olumsuz Etki Eden Faktörler	Pragmatist	Bireyci	Doktoralı bireyler için bile bazı alanlarda yeterince iş imkânı olmaması	4	
	Öz yeterlilik	Bireyci	Doktoraya yeterince hazır gelmemek	2		Bireyci	Beklentilerin karşılanmaması	8		
	Zorluk karşısında pes etme	Toplumcu	Akademik zorluklar	4		Yeniden kurmacı	Bireyci	Akademik araştırmalarla gerçek hayattaki problemlerin bağlantısının zamanla azalması ya da yok olması	3	
									Süreç boyunca karşılaşılan akademik güçlükler	18
									Konferanslardan veya dergilerden ret cevaplarının alınması	8
							Zorluk karşısında pes etme	Toplumcu	Akademiden sert ve doğrudan eleştirilere maruz kalmak	5
									Sebat ve azmin kaybolması	8
									Akademiden yeterince ödüllendirme ve teşvik alamama	3
							Yatay iletişim	Toplumcu	Danışman ile yaşanan sorunlar	2
							Maddi destek	Bireyci	Ekonomik sorunlar	8
					Zaman anlayışında katılık	Bireyci	Doktora sürecinin uzun olması	3		
					Rekabetçilik	Bireyci	Rekabet (başkalarıyla kıyaslanma)	5		
	Statü	Toplumcu	Akademik kıskançlık	2						

Türk akademisyenlerin doktora öğrencilerinde motivasyon kaybına neden olan etkenlere ilişkin görüşleri incelendiğinde toplamda 10 alt temaya karşılık gelen ifadeler kullandıkları görülmektedir. Bu alt temalar içerisinde 4'ü toplumcu kodla eşleşirken 6'sı bireyci kodla eşleşmektedir. Tüm alt temalar içerisinde en fazla tekrar edilen ise toplumcu bir koda karşılık gelen “sosyal etkiye duyarlılık” alt teması olmuştur. Bu alt temayı sırasıyla “yatay iletişim”, “liyakat”, “geleceği planlama”, “destek”, “ihtiyaç halinde yardıma başvurma”, “zaman anlayışında katılık”, “zorluklar karşısında pes etme”, “öz yeterlilik” ve “statü” alt temaları izlemektedir. Türk akademisyenlerin bu kapsamda vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD13: “Öğrencilerimizin motivasyonları önceden bu kadar etkilenmezdi. Tam aksine daha fazla motive olurlardı. Ancak özellikle öğretmen çıkışlı öğrencilerimizin motivasyonlarının çok dalgalandığını görebiliyorum. Bu duruma etki eden faktörlerin arasında günlük olaylar, ekonomik ve ailevi konular, sağlık durumları gelmekte. Özellikle öğretmen çıkışlı öğrencilerimizin yeterince motivasyon kaynağı bulamadıklarını düşünüyorum. Bireyin kendinden kaynaklı motivasyon gücü varsa katılım gösteriyorlar ancak dışarıdan bu öğrencileri motive eden yeterince teşvik göremiyorum. Özellikle kadro bulamadıkları durumlarda bu seviye neredeyse sıfıra düşüyor.”

AD4: “Bizimle iletişim halinde oldukları sürece motivasyonları bir şekilde canlı kalabiliyor. Ancak ne zaman ki tez sürecine geçiyorlar ve bizimle olan iletişimleri azalıyor o zaman motivasyon seviyeleri ciddi manada azalıyor. Tez süreci öğrencilere zor geliyor ve yeterince destek göremediklerini düşündüklerinde çok çabuk bir şekilde moralleri bozuluyor ve motivasyon düzeyleri düşüyor.”

Amerikalı akademisyenlerin aynı konuya ilişkin vermiş olduğu yanıtlar incelendiğinde ise toplamda 11 alt temaya karşılık gelen ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. Bu alt temaların 6'sı bireyci kodla eşleşirken 5'i ise toplumcu kodla eşleşmektedir. Tüm alt temalar ve toplumcu kodla eşleşen alt temalar içerisinde en fazla tekrar edilen alt tema “zorluklar karşısında pes etme” olmuştur. Bu alt temayı toplumcu diğer alt temalardan “sosyal kaygı”, “ihtiyaç halinde yardıma başvurma”, “topluluklar/gruplar arası iş birliği” ve “yatay iletişim” alt temaları izlemektedir. Bireyci kodla eşleşen alt temalar içerisinde ise en fazla tekrar edilen alt tema “pragmatist” olmuştur. Bu alt temayı takip eden diğer bireyci kodla eşleşen alt temalar ise sırasıyla “maddi destek”, “kişisel kazanım”, “rekabetçilik”, “zaman anlayışında katılık” ve “yeniden kurmacı” olmuştur. Amerikalı akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD5: “Ailevi konular var. Doktora yaptığınız yaşta aslında sandviç neslisiniz. Sadece bakmakla yükümlü olduğunuz eşiniz veya çocuklarınız yok, aynı zamanda bazen ebeveynlerinize de bakmanız gerekir. Bunlar olurken sizler de yaşlanıyorsunuz bir Kendinize şöyle diyorsunuz: "Bir saniye! Tüm bu aile sorumluluklarım var". İşte bunlar, doktora eğitimi sırasında karşınıza çıkan kaçınılmaz durumlardır ve insanların motivasyonlarını ciddi şekilde etkiler.”

AD4: “Akademide bu tür bir reddedilmeye ve çoğu zaman doğrudan ve sert bir şekilde verilen geri bildirimlere alışmak bazı insanlar için, özellikle de tüm yaşamları boyunca çok olumlu geri bildirimler aldıklarını düşünenler için zor ve motivasyon kırıcı olabilir.”

Türk akademisyenlere göre doktora öğrencilerinin motivasyonlarını etkileyen unsurların başında sosyal etkiye karşı duyarlı olmaları gelmektedir. Psikolojik ve özel hayatla ilgili yaşanan sorunlar, sistemde ve kurumda gözlemlenen eksiklikler ve akademisyenler arasındaki sorunların öğrencilere yansıtılıyor olması Türk doktora öğrencilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Toplumcu kültürlerde bireyler sosyal çevrelerinden, ailelerinden ve içerisinde buldukları topluluklardan gelebilecek tepkilere karşı daha kırılabilir olabilmektedir. Bu bulgu doktora öğrencilerinin eğitimli bireyler olmalarına rağmen bu tür etkilere karşı açık olabileceğini göstermektedir. Ayrıca Türk akademisyenlerin yapmış olduğu bu tespitler kendi içerisinde de önemli veriler içermektedir. Nitekim “akademisyenler arasındaki sorunlar” konusu araştırmanın önceki bölümlerinde doktora öğrencileri tarafından farklı alt problemler altında dile getirilmiş olup akademisyenlerin de bu konuya değinmeleri ve öğrencilerin motivasyonlarının kırılmasına sebep olabilen bir faktör olarak belirtmeleri de üzerinde durulması gereken bir konudur.

Türk akademisyenlere göre öğrencilerin motivasyonunu olumsuz etkileyen bir diğer unsur da öğrenci-akademisyen-danışman arasında yaşanan iletişim eksikliğidir. Öğrencilerin danışmanları ve diğer akademisyenlerle sorunlar yaşamasının motivasyon kaybına yol açtığını belirten Türk akademisyenler toplumcu kültürlerdeki dikey iletişim tarzının yol açabileceği bir duruma işaret etmekte olup daha fazla yatay iletişime ihtiyaç duyulduğunu, başta akademisyenler arası iletişim sorunları olmak üzere doktora eğitiminde yer alan tüm paydaşlar arasındaki iletişim eksikliklerinin giderilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Türk akademisyenlerin belirtmiş olduğu bir diğer faktör de

yine ülkemizdeki liyakat sorununa işaret etmektedir. Nitekim akademisyenler akademik kurumlardaki liyakatsizlik ve adam kayırma gibi haksız uygulamaların doktora öğrencilerini olumsuz yönde etkilediğini ifade etmişlerdir. Doktora eğitimini başarılı bir şekilde bitirseler bile halk arasında “torpil” olarak bilinen ve başarılı olanın tercih edilmesinden ziyade tanıdık bulmaya dayanan işe alım süreçleri doktora öğrencilerini daha yolun başında umutsuzluğa sevk etmekte ve motivasyonlarının kırılmasına yol açmaktadır. Bununla bağlantılı olarak akademisyenler Türk doktora öğrencilerinin gelecek kaygısı yaşadıklarını ve ülkede yaşanan liyakatsizlik gibi sıkıntılardan dolayı öngörü ve geleceği planlama yeteneklerini kaybettiklerini belirterek bu durumu motivasyon kırıcı bir faktör olarak değerlendirmişlerdir.

Türk doktora öğrencilerinin doktora eğitimini farklı yönleriyle değerlendirdikleri bu çalışmanın bazı bölümlerinde maddi sorunlara atıfta buldukları hatırlanacaktır. Benzer bir tespit Türk akademisyenler tarafından da yapılmış olup öğrencilerin zaman zaman maddi kaygılar ve sorunlar yaşadıkları için motivasyonlarının kırıldığı tespitinde bulunulmuştur. Doktora öğrencilerine yeterince burs olanağının sunulmaması, özel veya devlet kurumlarında çalışan öğrencilerden maddi ve manevi desteğin esirgenmesi ve şehir dışından doktora gelen öğrencilerin yaşamış olduğu maddi zorlukların akademisyenler tarafından da gözlemlendiği görülmektedir. Daha önce de ifade edildiği üzere toplumcu bir yapıya sahip olan ülkemizde gruplar ve topluluklar arası iş birliği oldukça önemlidir. Doktora öğrencileri de kendi grupları içerisindeki arkadaşları ile bu iş birliğini büyük ölçüde sağlamaktadır. Ne var ki tez sürecine geçişle birlikte artık her bir öğrenci kendi başının çaresine bakmak zorunda kalmakta ve gerek akademisyenlerden gerekse diğer arkadaşlarından yeterince destek görme imkanını bulamamaktadır. Bu durum akademisyenlerin motivasyon kaybına ilişkin yanıtlarına da yansımıştır. Tez süreci ile birlikte akademiden kopuş ve yeterince destek görememek motivasyon kırıcı bir etken olarak ifade edilmiştir.

Doktora eğitiminde süre sorunu ve zaman yönetimi hususu Türk ve Amerikalı öğrenciler tarafından da farklı bölümlerde ifade edilmiştir. Türk akademisyenler de farklı gerekçelerle doktora eğitiminin uzamasını öğrenciler adına olumsuz bir husus olarak değerlendirmiş ve bazı öğrencilerin özel hayatlarının da etkisiyle doktora yeterince zaman ayıramadığını

gözlemlediklerini ve bu durumun onları olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Akademisyenler ayrıca bazı öğrencilerin doktora eğitimine yeterince hazır gelemediğini, özellikle lisans üstü eğitimde kapatamadıkların açıkların doktora eğitimine sirayet ettiğini belirtmiştir. Bu durumun neticesinde süreç içerisinde bazı akademik zorluklar yaşayan doktora öğrencilerinin motivasyon kaybı yaşadıkları değerlendirilmiştir. Türk akademisyenlerin yapmış olduğu tespitler doktora öğrencilerine yönelik iyi bir gözlem yapmış olduklarını göstermektedir. Nitekim Türk öğrencilerin vermiş olduğu yanıtlardan da sosyal etkiye duyarlılık, yatay iletişim ihtiyacı, liyakat, maddi destek ve zaman anlayışında katılık gibi alt temalar elde edilmiştir.

Amerikalı akademisyenlerin öğrencilerin motivasyon kaybına sebep olarak gösterdiği faktörler içerisinde en fazla dikkati çeken “zorluklar karşısında pes etme” alt teması ile ifade edilen hususlardır. Nitekim Amerikalı akademisyenler öğrencilerin süreç boyunca karşılaştıkları akademik güçlükler, konferans veya dergilerden ret cevapları almaları ve akademiden sert ve doğrudan eleştirilere maruz kalmaları gibi nedenlerden dolayı sebat ve azimlerini kaybettiklerini ve dolayısıyla motivasyon kaybı yaşadıklarını değerlendirmişlerdir. Bu durum rekabetçi ve eleştiriyi profesyonel algılayan bireyci bir toplum için oldukça ilginç bir tespittir. Amerikalı öğrenciler için ilginç olabilecek bir diğer tespit de sosyal etkiye karşı duyarlılıkları ve sosyal kaygı yaşamalarıdır. Kişisel ve ailevi konular ile köklü kurumsal değişikliklerin zor bir süreç olması akademisyenler tarafından Amerikalı doktora öğrencilerini olumsuz yönde etkileyen unsurlar olarak belirtilmiştir.

Amerikalı akademisyenler ayrıca öğrencilerin pragmatist bakış açısına sahip olmaları nedeniyle motivasyon kaybı yaşayabildiklerini belirtmişlerdir. Doktoralı bireyler için bazı alanlarda yeterince iş imkanını olmaması ve eğitim sonrasında beklentilerinin karşılanmaması öğrencileri olumsuz etkileyen faktörler olarak ifade edilmiştir. İş ve gelecek kaygısı noktasında Türk akademisyenlerin tespitlerine benzer bir tespit gibi görünse de Türk akademisyenlerin tespiti tamamen liyakat sorunundan kaynaklı bir duruma işaret ederken Amerikalı akademisyenler liyakatsizliği gündeme getirmemiştir. Bireyci bir toplumda bireylerin kendi başlarının çaresine bakmaları gerektiği daha önceki bölümlerde de vurgulanan bir husustur. Bu durumun doktora öğrencilerini olumsuz yönde etkilediği Amerikalı akademisyenler tarafından bir

kez daha dile getirilmiştir. Nitekim doktora öğrencilerinin akademik personelle ders dönemindeki kadar sık görüşmemeleri, tez yazımı sürecinde kendilerini yalnız hissetmeleri, ders döneminden tez aşamasına geçerken yeterince yardım alamamaları ve doktora yapan diğer bireylerle yeterince iletişim içerisinde bulunamamaları akademisyenlerin dikkat çektiği olumsuz durumlar olarak ifade edilmiştir. Bu tespit araştırmanın bazı bölümlerinde Amerikan bireyciliğinin eleştirilmesini de anlaşılabilir kılmaktadır.

Amerikalı doktora öğrencilerinin yaşamış olduğu maddi sorunlar akademisyenlerin bu konuya ilişkin tespitlerinde de yer almaktadır. Eğitim hayatına devam edebilmek ve üniversite masraflarını çıkartmak için çalışmak zorunda kalan öğrenciler akademik stresin yanı sıra maddi stres de yaşamakta ve bu durum motivasyon düzeylerini olumsuz etkilemektedir. Bu husus öğrenci görüşlerine yansıdığı gibi akademisyen görüşlerine de yansımıştır. Bu durumu tetikleyen unsurlardan birisinin de Amerikan toplumundaki rekabetçilik olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim Amerikalı akademisyenler de rekabetçiliği motivasyona olumsuz etki eden bir faktör olarak beyan etmişlerdir.

Türk ve Amerikalı akademisyenlerin öğrencilerin motivasyon kaybına sebep olan hususlara ilişkin görüşleri genel olarak ele alındığında bireyci veya toplumcu bir kültüre sahip olmaktan bağımsız bazı etmenlerin ortak olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin sosyal etkiye duyarlı olmaları, yatay iletişime ihtiyaç duymaları, ihtiyaç halinde yardıma başvurabilecek paydaşlar aramaları, maddi destek ihtiyacı, zaman anlayışında katilik ve zorluklar karşısında pes etmeye yatkın olmaları gerek Türk gerekse Amerikalı öğrencilerin motivasyon kaybına yol açan etmenler olarak akademisyenler tarafından ifade edilmiştir. Öte yandan iki ülke kültürüne has özellikler yönüyle bazı farklı tespitlerde bulunulmuştur. Toplumcu Türk toplumunda görülen liyakatsizlik, statüye atfedilen önem ve geleceği planlamada yaşanan öngörüsüzlükler Türk akademisyenlerin Amerikalı akademisyenlerden farklı olarak beyan ettikleri gerekçeler olurken, gruplar arası iş birliğine duyulan ihtiyaç, rekabetçilik, kişisel kazanımı öncelikleme, yeniden kurmacılık ve pragmatizm ise Amerikalı akademisyenlerin öne sürdüğü farklı gerekçeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu farklılıkların temelinde ise bireyci ve toplumcu kültürlerin karakteristik özelliklerinin yattığı değerlendirilmektedir.

Ulusal literatürde doktora öğrencilerinin motivasyon düzeyini etkileyen faktörlere ilişkin doğrudan bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Öte yandan Bayram ve arkadaşları (2017) tarafından lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimi verilen eğitim fakültelerindeki öğretim elemanlarının sınıf içi iletişim becerilerinin incelenmesini konu alan bir araştırmadan elde edilen bulgular ile bu çalışmadan elde edilen bulgulardan birisi farklılık arz etmektedir. Şöyle ki ilgili araştırmada verilen eğitimin derecesi yükseldikçe öğretim elemanlarının iletişiminin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla doktora düzeyinde derse giren akademisyenlerin öğrenci-akademisyen iletişimini iyi tahsis etmesi ve bu durumun doktora öğrencilerini olumlu yönde etkilemesi beklenmektedir. Oysa ki bu çalışmaya katılan Türk ve Amerikalı doktora öğrencilerinden ve akademisyenlerden bazıları motivasyon kaybı yaşanmasının sebeplerinden birisi olarak öğrenci-akademisyen-danışman arasındaki iletişim eksikliği olduğunu belirtmişlerdir.

Sverdlik ve arkadaşları (2018) tarafından yürütülen oldukça kapsamlı bir araştırmada ise katılımcıları arasında doktora öğrencileri ve/veya akademisyenler olan 163 makale incelenmiş ve doktora sürecinde öğrencilerin motivasyonlarına etki edebilecek faktörler belirlenmiştir. Bu faktörler üniversite faktörleri ve öğrenci faktörleri olarak sınıflandırılmıştır. Üniversite faktörleri danışmanlar ve kurumla iletişimi içerirken öğrenci faktörleri demografik özellikleri, disiplin geçmişini ve yeteneklerini ve ayrıca öğrencilerin kişisel yaşam yapılarını (örneğin, finansal destek, yaşam düzenlemeleri, bağımlıların sayısı vb.) içermektedir. Ayrıca doktora öğrencisi için içsel ve dışsal faktörlerden de bahsedilmektedir. Dış faktörler; danışman ve akademisyenlerle ilişkiler, kişisel/sosyal yaşamlar, bölüm ve sosyalleşme ve finansal destek olanaklarını içermektedir. İçsel faktörler ise motivasyon, yazma becerileri, öz-düzenleme stratejileri ve akademik kimlik gibi akademik çalışma ile doğrudan ilişkili olan içsel süreçlere (yani psikolojik/zihinsel süreçlere) odaklanmaktadır. Sverdlik ve arkadaşları (2018) tarafından bulunan bulgular ile bu çalışmadan elde edilen bulguların büyük oranda örtüştüğü görülmekle birlikte bu çalışmadan farklı olarak akademik yazma becerilerinin ve öğrencilerin akademik kimlik sorunu yaşamalarının öğrencilerin motivasyonlarına etki edebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın bir sonraki bölümünde üçüncü alt probleme ilişkin bulgulara yer verilecektir.

4.2.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın üçüncü alt problemi kapsamında akademisyenlere toplumsal sorunlara ve alanlarında yaşanan sorunlara ilişkin görüşlerini ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerini almak amacıyla “*Bir akademisyen olarak, yaşadığınız toplumun en önemli 3 sorununu nasıl tanımlarsınız?*”, “*Bahsettiğiniz sorunların çözümü için ne tür adımların atılması gerektiğini düşünüyorsunuz?*”, “*Bahsettiğiniz sorunların çözümü için doktora öğrencilerinizden beklentileriniz nelerdir?*” ve “*Alanınızda yaşanan sorunların çözümü için doktora öğrencilerinizden beklentileriniz nelerdir?*” soruları yöneltilmiştir. Türk ve Amerikalı akademisyenlerden alınan yanıtlardan elde edilen alt tema ve kodlar tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 34.

Toplumsal Sorunlara İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Tema, Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ						
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)		
En Önemli Toplumsal Sorunlar	Liyakat	Bireyci	Liyakatsizlik ve nepotizm	18	En Önemli Toplumsal Sorunlar	Eşitlik ve eşitlikçilik fikri	Bireyci	İrkçılık ve milliyetçilik	15		
			Değerlerin yozlaşması	9				Eşitsizlik	20		
	Maneviyatçı	Toplumcu	Maddiyatçılık	5		Ademi merkezîyet	Bireyci	Yoksulluk	4		
			Hoşgörüsüzlük	5				Sağlık sistemi	6		
			Sadakatsizlik	1				Okulların bütçelendirilme sistemi	2		
			Dinin doğru anlaşılmasa	2				Demokratik	Bireyci	Politik kampanyaların bütçelendirilme sistemi	2
			Bencillik	7				Aksiyonerlik	Bireyci	Aşırı güçlü merkezi hükümet	3
			Önyargı	2				Mükemmeliyetçi	Bireyci	İklim değişikliğine karşı tutumumuz	6
			Kıskançlık	2				Evrimsel değişim	Bireyci	Eğitim sisteminin başarısızlığı	8
			Dayatma	3				Toplumun hızla değişmesi	4		
	Bireyci	Bireyci	Aşırı toplum merkezilik	3		Apolitik	Bireyci	Emperyalizm ve militarizm	4		

Tablo 34.

Toplumsal Sorunlara İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Tema, Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
En Önemli Toplumsal Sorunlar	Eşitlik ve çeşitlilik fikri	Bireyci	Adaletsizlikler	5	En Önemli Toplumsal Sorunlar	Toplum merkezilik	Toplumcu	Bireycilik	10
	Teknolojik objelere değer verme	Bireyci	Sosyal medyanın yanlış kullanımı	2		Uyumluluk	Toplumcu	Siyasi kutuplaşma	4
	Akılcı	Bireyci	Bilime değer vermemek	4				Hoşgörüsüzlük	3
	Materyalist	Bireyci	Ekonomik sorunlar ve kaynak yetersizliği	3				Kapitalizm	6
	İtibara önem verme	Toplumcu	Kurumlara karşı güvensizlik	1		Maneviyatçı	Toplumcu	Paraya aşırı anlam yükleme	3
	Eleştirinin kişisel algılanması	Toplumcu	Yıkıcı eleştirel bakış	1				Sürekli daha fazlasını isteme iştahı	5
	Öz değerlendirme	Bireyci	Eğitimin niteliği	1				Maneviyat eksikliği	5
	Aksiyoner	Bireyci	Tembellik	1					
	Otoriter	Toplumcu	Disiplinsizlik	1					

Türk akademisyenlerin içinde yaşadıkları toplumda gözlemledikleri en önemli problemlere ilişkin görüşleri incelendiğinde akademisyenlerinin bakış açılarının toplamda 13 alt temaya karşılık gelen ifadelerle yansıtıldığı görülmektedir. Bu alt temalardan 4'ü toplumcu bakış açısı ile 9'u ise bireyci bakış açısı ile eşleşmektedir.

Toplumcu kodla eşleşen alt temalar sırasıyla “maneviyatçı”, “itibara önem verme”, “eleştirinin kişisel algılanması” ve “otoriter” olurken “maneviyatçı” alt teması tüm alt temalar arasında en sık tekrar edilen alt tema olarak da göze çarpmaktadır. Bireyci kodla eşleşen alt temalar ise frekans sıklığına göre “liyakat”, “eşitlik ve eşitçilik fikri”, “akılcı”, “materyalist”, “âdem-i merkezîyetçi”, “bireyci”, “teknolojik objelere değer verme”, “öz değerlendirme” ve “aksiyonerlik” olarak belirlenmiştir. Türk akademisyenlerin bu kapsamda vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD8: *“Türk toplumunda beni rahatsız eden şeylerin başında değer yargılarının yıpranarak çok çabuk değişmesidir. Maddiyatçı bir toplum olma yönünde hızla ilerliyoruz. Bizim kültürel değerlerimiz git gide ölmeye başladı. Samimiyet, ahde vefa, diğerkâmlık gibi değerler artık maddi değerlerle yer değiştirmeye başladı. Bu şekilde gidersek bizim övündüğümüz hasletlerimizden ileride eser kalmayacak diye endişe ediyorum.”*

AD13: *“Açık söylemek gerekirse biz çok tembel ve disiplinsiz bir toplumuz. Bunun yansımalarını hayatımızın her alanında görüyoruz. Bir kural konuluyor ancak kurala öncelikle kural koyucu riayet etmiyor. Hal böyle olunca da toplum giderek disiplinsiz ve umursamaz oluyor”.*

Amerikalı akademisyenlerin toplumsal sorunlara ilişkin görüşleri incelendiğinde ise toplamda 10 alt temaya karşılık gelen ifadeler kullandıkları görülmektedir. Bu alt temalardan 3 tanesi toplumcu bir bakış açısını yansıtırken geriye kalan 7 alt tema ise bireyci bir bakış açısını yansıtmaktadır. Toplumcu kodla eşleşen alt temalar frekans sıklığına göre “maneviyatçı”, “toplum merkezîcilik” ve “uyumluluk” olurken bireyci kodla eşleşen alt temalar ise “eşitlik ve eşitçilik fikri”, “mükemmeliyetçi”, “aksiyonerlik”, “apolitik”, “evrimsel değişim”, “demokratik” ve “âdem-i merkezîyetçi” olarak tespit edilmiştir. Tüm alt temalar içerisinde “eşitlik ve eşitçilik fikri” en sık tekrar edilen alt tema olarak dikkat çekmektedir. Amerikalı akademisyenlerin bu bağlamda vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD8: “Bence sosyal eşitsizlik ve ırkçılık birbiriyle çok yakından ilişkili olan en büyük sorunlardır.”

AD10: “Muhtemelen biraz fazla bireyciyiz ve yeterince toplumcu değiliz, bu nedenle sorunlarımızın çözümünü bireylerin kendi başlarına çözmeleri gereken sorunlar olarak görüyoruz.”

Türk akademisyenlerin toplumsal sorunlara yönelik bakış açıları incelendiğinde en ağır basan yaklaşımın toplumcu kültürlerde görmeye alışkın olduğumuz maneviyatçı yaklaşım olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Türk akademisyenler toplumdaki bazı değerlerin yozlaştığını, maddiyatçılığa verilen önemin, hoşgörüsüzlüğün, sadakatsizliğin, bencilliğin, önyargıların ve kıskançlıkların arttığını ve dinin doğru anlaşılmasından dolayı bazı toplumsal sorunların tetiklendiğini belirtmişlerdir. Akademisyenlerin büyük bölümünün x veya y kuşağına ait bireyler olduğu daha önce ifade edilmişti. Toplumsal sorunlara ilişkin maneviyatçı tespitlerde bulunulmasında bu faktörün etkili olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim aynı soruya Türk doktora öğrencilerinin vermiş olduğu yanıtlar incelendiğinde maneviyatçılığı ön planda tutan herhangi bir tespitin yapılmadığı görülecektir. Bu durumun kuşaklar arası algı farkından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Öte yandan bir akademisyen toplumda yıkıcı bir eleştirel bakışın olduğunu bir diğer akademisyen ise toplumda disiplinsizlik sorununun olduğunu belirtmiştir. Bu iki tespitin söz konusu akademisyenlerin toplumcu kültürlerde görülen eleştirinin kişisel algılanması ve otoriterlik eğiliminde olduğunu gösterdiği değerlendirilmektedir.

Öte yandan Türk akademisyenlerin toplumsal sorunlara bakış açılarının büyük oranda bireyci bir değerlendirmeyi işaret ettiği ve toplumcu kültürlerde görülen sorunlardan rahatsızlık duyan akademisyenlerin bireyci bakış açısıyla bu konuya yaklaştıkları değerlendirilmektedir. Bu bağlamda dikkat çeken tespitlerden birisi Türk toplumunda ve kurumlarında görülen liyakatsizlik sorunudur. Başta akademi olmak üzere hayatın birçok alanında nepotizm kaynaklı kendinden olana sınırsız imkan sunan kendinden olmayana yaşam hakkı tanımayan yaklaşımın aynı zamanda büyük adaletsizliklere yol açtığını savunan katılımcılar bu durumun aynı zamanda eşitlik ve eşitçilik fikrine de zarar verdiğini belirtmişlerdir. Son günlerde sık sık gündeme gelen mülakat uygulamaları, akademik kurumlarda kişiye özel açılan ilanlar ve toplumun genelinde “torpil” bulmadan işe yerleştirilmenin zor olduğuna yönelik inanç akademisyenlerin bu tespitinde rol oynadığı değerlendirilmektedir. Toplumun eğitim düzeyi yüksek ve entelektüel kesimini oluşturan akademisyenlerin olayları ve durumları

akılcı bir yaklaşımla değerlendirmeleri beklenmektedir. Nitekim Türk akademisyenlerde toplumda yaşanan sorunlara yönelik akli ve bilimi esas alan bir bakış açısı sunmuşlardır. Ülkemizde bilime yeterince değer verilmediğini düşünen bazı katılımcılar toplumun hala dogmatik düşüncelerin esirinde olduğunu ve kulaktan dolma bilgilerle hareket ettiğini savunmaktadır. Türk toplumunda din önemli bir yere sahip olmakla birlikte zaman zaman dinin dahi emretmediği hurafeler toplumsal hayata yön veren bir hal alabilmektedir. Akademisyenlerin bu nedenle bilimsel bilgiyi önemsemeleri ve değer verilmesini beklmeleri dikkate değerdir.

Ülkemizde son yıllarda yaşanan iktisadi gelişmeler birçok bireyi derinden etkilemekte ve maddi yönden zorlamaktadır. Bu nedendir ki Türk akademisyenler içinde yaşadıkları toplumun önemli sorunlarından birisi olarak ekonomik sorunları ve kaynak yetersizliğini göstermişlerdir. Bu durumun sadece toplumsal hayatı değil akademik çalışmalarını da derinden etkilediğini ifade etmişlerdir. Bilimsel çalışmalar için ayrılan bütçelerin yetersizliği toplumsal sorunlara çözüm arayışını zorlaştırmakta, bilimsel bilgiye dayalı karar alınmasını olumsuz yönde etkilemekte ve halkın bilime olan inancını ve güvenini sarsmaktadır. Bu nedenle bir önceki fasılda ifade edilen bilime değer verilmemesinin de dolaylı olarak maddi imkansızlıklardan ve kaynak yetersizliğinden mütevellit bilimsel bilgi üretimi zafiyetinden kaynaklandığı değerlendirilmiştir. Türk akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlardan ayrıca âdem-i merkezîyetçi bir yaklaşım benimsedikleri görülmektedir. Nitekim toplumda ve kurumlarda dayatmalara maruz kaldıklarını, özgür ve bağımsız davranabilme alanlarının daraldığını, aykırı ve farklı düşüncenin cezalandırıldığını savunan akademisyenler toplumun ve kurumların daha özgürlükçü ve demokratik bir yapılanmaya gitmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Entelektüel seviye arttıkça toplum merkezli yaklaşımın yerini birey merkezli yaklaşımın aldığı Türk akademisyenlerin yanıtlarından da anlaşılmaktadır. Nitekim bazı katılımcılar Türk toplumunun aşırı toplum merkezli yapısının bir sorun olduğunu ifade etmişlerdir. Her ne kadar toplumsal dayanışmanın ve gruplar arası iş birliğinin kıymeti takdir edilse de Türk insanının sosyal etkiye aşırı duyarlı oluşu ve işbirliği kavramının adam kayırmaya evrilerek liyakatsizliğe yol açması, toplumun merkezîyetçi yapısının da etkisiyle apolitik, aksiyoner ve demokratik olma refleksinin zayıflaması gibi nedenlerden dolayı bazı akademisyenler toplumculuğun sorun teşkil ettiğini ve daha bireyci bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Araştırmaya katılan Türk akademisyenler lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde derslere girmektedir. Bu nedendir ki özellikle y ve z kuşağı ile temas halindedirler. Bunun da etkisiyle bazı

akademisyenler Türk toplumunda sosyal medyanın yanlış kullanıldığını ve özellikle gençlerin bu durumdan olumsuz etkilenecek toplumsal bazı sorunları tetiklediklerini belirtmişlerdir. Bu tür teknolojik gelişmeleri ve imkanları tamamen yasaklamanın mümkün olmayacağını belirten Türk akademisyenler teknolojik objelere değer verdiklerini ancak bu imkanların yeni nesli zehirlemesinin ve toplumsal dinamikleri sarsmasının önüne geçilmesi için doğru ve dikkatli kullanılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Amerikalı akademisyenlerin en önemli toplumsal sorun sıralamasında ise eşitlik ve eşitçilik yoksunluğu gelmektedir. Başta ırkçılık ve milliyetçilik olmak üzere ırklar arası eşitsizlikler, toplumun farklı kesimlerinde görülen derin yoksulluk ve sağlık sisteminde yaşanan sorunlar akademisyenlerin bu tespitlerini destekleyen unsurlardır. Amerika'daki bireycilik ve getirdiği birtakım sorunlar toplumun farklı kesimleri tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. Bu araştırmaya katılan akademisyenler tarafından bu durumun yol açtığı önemli sorunların arasında maneviyat eksikliği gösterilmiştir. Bu bağlamda Türk akademisyenlerin en sık tekrar ettiği “maneviyatçı” alt temasının bireyci bir kültürde yaşayan Amerikalı akademisyenler tarafından da ifade edilmesi dikkate değerdir. Başta kapitalizm, emperyalizm ve militarizm olmak üzere Amerikan toplumunun paraya aşırı anlam yüklemesi, sürekli daha fazlasını isteme iştahı ve aşırı maddiyatçı yapısı Amerikan toplumunu hızla değiştirdiğine inanan Amerikalı akademisyenleri rahatsız etmektedir. Bu durumun altında yatan önemli sebeplerden bazılarının hayatın her alanında görülen aşırı rekabetçiliğin yanı sıra Amerikan hükümetlerinin farklı coğrafyalarda izlediği emperyalist politikalar olduğu değerlendirilmektedir.

Amerikalı akademisyenlerin toplumcu bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğunu ortaya koyan bir diğer tespitleri ise bireyciliği toplumsal sorunların kaynağı olarak göstermeleridir. Türk toplumunda son yıllarda görmeye alışkın olduğumuz ve bazı Türk akademisyenler tarafından da ifade edilen siyasi kutuplaşma ve hoşgörüsüzlük gibi sorunların Amerikan toplumu için de geçerli olduğunu düşünen Amerikalı akademisyenler toplumsal hayatta daha fazla uyumun olması gerektiğini vurgulamışlardır. Öte yandan her ne kadar Amerikan toplumunun özgürlükçü ve demokratik bir yapısının olduğu düşünülse de Amerikalı akademisyenlerin yanıtlarından özellikle demokratik uygulamalar yönüyle bazı toplumsal sorunlar yaşandığı anlaşılmaktadır. Okulların ve politik kampanyaların bütçelendirilmesinde demokrasi ve eşitlik anlayışıyla örtüşmeyen bazı uygulamaların olduğu tespitinde bulunulmuştur.

Özellikle okulların bütçelendirilmesinde eyaletler arası farkların olduğu gibi eyaletlerin kendi içerisindeki bölgeler arasında da ciddi farklılıkların ve adaletsizliklerin olduğu akademisyenler tarafından ifade edilmiştir. Bu durumun toplumsal ayrışmayı tetiklediği, adaletsizlik duygusu yaratarak bazı grupların daha da marjinalleşmesine sebep olduğu vurgulanmıştır. Amerikalı akademisyenlerin dikkate değer bir diğer tespiti ise aşırı güçlü merkezi hükümetin bir sorun olarak algılanmasıdır. Eyalet sistemiyle yönetiliyor olmasına rağmen merkezi hükümetin aşırı güçlü olarak nitelendirilmesinde özellikle pandemi süreciyle birlikte hükümetlerin almış olduğu merkezi önlemlerin etkisinin olabileceği değerlendirilmektedir.

Ülkemizde bu konuya ilişkin akademik tez veya makalelerden ziyade çeşitli kurumlar (üniversiteler, anket şirketleri vb.) tarafından yayımlanan raporlar bulunmaktadır. Bu çalışmalardan birisi Kadir Has Üniversitesi koordinatörlüğünde Aydın (2021) tarafından “Türkiye Siyasal Sosyal Eğilimler Araştırması” başlığı altında yayımlanmıştır. Söz konusu raporda Türk toplumunun en önemli sorunları sırasıyla ekonomide yaşanan sorunlar, mülteciler, korona virüs salgını, hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması, terörle mücadele ve eğitim olarak bulunmuştur. Raporun demokrasi, özgürlük ve liyakat ile ilgili bölümünde son 5 yıl içerisindeki değişim incelenmiştir. Söz konusu raporda belirtilen en önemli sorunlar ile bu çalışmadan bulunan bulgular büyük oranda farklılık gösterse de özellikle demokrasi, özgürlük ve liyakat ile ilgili hususlar her iki araştırmaya katılan bireyler tarafından paralellik gösterecek şekilde ifade edilmiştir. Toplumsal sorunlarla ilgili farklılıkların ise bu araştırmaya katılan bireylerin tamamının akademisyen olmasından, söz konusu rapora katılan bireylerin ise toplumun farklı kesimlerinden seçilmiş olmalarından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

ABD’de Statista (2022) tarafından yapılan bir araştırmada ise katılımcılara ülkenin karşılaştığı en büyük sorunların ne olduğuna dair bir soru sorulmuş ve en yüksek oranda verilen yanıt ekonomik sorunlar olmuştur. Ekonomik sorunları sırasıyla silahlanma, suç oranlarının yüksekliği, göçmenler, ülkedeki ayrışma, ahlaki, dini ve aile değerlerinin yozlaşması, fakirlik, ırkçılık, sağlık sistemi, iklim değişikliği, eğitim, gelir adaletsizliği ve hoşgörüsüzlük izlemiştir. Statista’nın yaptığı araştırma ile bu çalışmada bulunan bulgular arasında kısmen benzerlik görülse de bazı başlıkların önem sırası değişmektedir. Ekonomik sorunların ilk sırada yer almasının nedeni olarak 2019 yılından itibaren dünya genelinde yaşanan salgın ve savaşların etkisinin olduğu değerlendirilmektedir. Akademisyenlerin toplumsal sorunlara yönelik çözüm önerileri Tablo 37’de verilmiştir.

Tablo 35.

Toplumsal Sorunların Çözümüne Yönelik Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Toplumsal Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri	Maneviyatçı (Geleneksel değerlere sadakat)	Toplumcu	Aile eğitimine eğilmek	10	Toplumsal Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri	Demokratik	Bireyci	Üniversitelerde çeşitliliği ve çoğulculuğu artırmak	3
			Medyanın toplumsal değerleri ön planda tutması	1				Gerçek bir demokrasi anlayışı	10
			Ahlaki değerleri doğru aktarmak	6				Diğer kültür ve hayat tarzlarına farklı açılardan bakabilmek	9
			Doğru rol model olmak	4				Sağlık ve eğitime erişimde eşitlik	9
	Demokratik	Bireyci	Hoşgörü ortamı yaratmak	1		Yeniden kurmacı	Bireyci	Tüm toplumun yeniden inşası	17
			Farklılıklara saygı duymak	4				Yasal ve politik yapıda paradigma değişimi	14
	Akılcı	Bireyci	Bilime güveni artırmak	4		Akılcı	Bireyci	Toplumsal sorunların çözümüne yönelik araştırmalar yapmak	4
	Devrimci	Toplumcu	Köklü zihniyet değişimi	1				Önyargıdan arındırılmış kararlar almak ve uygulamak	3
	Liyakat	Bireyci	Başarılı olanı tercih etmek	3		Aksiyonerlik	Bireyci	Yükseköğretim kurumlarının daha fazla sorumluluk alması	4
	Kurumsal kazanım	Bireyci	Topyekûn tasarruf bilinci	1				Etkili ve uygulanabilir uygulamaların hayata geçirilmesi	2
	Otoriter	Toplumcu	Katı kurallar koymak ve uygulamak	4		Toplum merkezilik	Toplumcu	Toplumculuk anlayışına ağırlık vermek	6
	Öğrenmeyi destekleyen	Bireyci	Eğiticileri eğitmek	2		Kişisel kazanım	Bireyci	İnsanların kendi çıkarlarını belirleme becerilerini geliştirmek	4
	Bağımsızlık	Bireyci	Çocukları bağımsız bireyler olarak yetiştirmek	4		Maneviyatçı	Toplumcu	Aile değerlerine önem vermek	3
						Mükemmeliyetçi	Bireyci	Eğitimin kalitesini artırmak	8
				Gruplar arası iş birliği	Toplumcu	Politikacılar ile araştırmacıların birlikte çalışmaları	5		

Türk akademisyenlerin bir önceki fasılda bahsi geçen toplumsal sorunlara yönelik çözüm önerileri incelendiğinde toplamda 9 alt temanın elde edildiği görülmektedir. Bu alt temaların 3'ü toplumcu koda karşılık gelirken 6'sı bireyci koda karşılık gelmektedir. Toplumcu koda karşılık gelen alt temalar frekans sıklığına göre sırasıyla “maneviyatçı”, “otoriter” ve “devrimci” olmuştur. “Maneviyatçı” alt teması aynı zamanda tüm alt temalar arasında en fazla tekrar edilen alt tema olma özelliğindedir. Bireyci koda karşılık gelen alt temalar ise sırasıyla “demokratik”, “akılcı”, “bağımsızlık”, “liyakat”, “öğrenmeyi destekleyen” ve “kurumsal kazanım” olmuştur. Türk akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD2: “Ülke insanımızın aynı gemide olduğumuzu hiçbir zaman unutmaması gerektiğini düşünüyorum. Bu nedenle birlik ve beraberlik içerisinde omuz omuza ve sırt sırta verip bu sorunların üstesinden gelmenin yollarını aramalıyız. Birbirimizin hatalarını ve eksikliklerini görmektense daha fazla hoşgörülü olarak birbirimizin bilgisinden ve güçlü noktalarından faydalanmayı öğrenmemiz gerekmektedir. Yani birlik ve beraberlik ile istişare kültürü bu sorunların çözümüne katkıda bulunacaktır.”

AD7: “Bu sorunlar her ne kadar toplumsal sorunlar olarak görülse de çözüm yolları bireylerden geçmektedir. Yani her şey bireyden başlayıp topluma sirayet ediyor. Özellikle aile eğitimi çok önemli bir husus. Çocuklarımız aileden ve okullardan çok farklı şekilde bilgiler öğreniyorlar. Bu nedenle aileden başlayarak toplumu şekillendiren önemli kurumları yeniden ayağa kaldırmamız gerekiyor. Modernizm bizde yanlış anlaşılıyor. Modernizmin çocuklarımızı olumsuz etkilemelerinin önüne geçmemiz gerekiyor. Bu noktada da medya önemli bir rol oynuyor. Kısaca söyleyecek olursam aile, okul, medya ve toplum el ele vererek gelecek nesillerimizi ahlaki değerlerimizle eş güdümlü olacak şekilde yetiştirme gayreti içerisinde olmalıdır.”

Amerikalı akademisyenlerin aynı soruya vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde ise toplamda 10 alt temanın elde edildiği görülmektedir. Bu alt temalardan 3'ü toplumcu kodla eşleşirken 7 alt temanın bireyci kodla eşleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Toplumcu kodla eşleşen alt temalar frekans sıklığına göre “toplum merkezli”, “gruplar arası iş birliği” ve “maneviyatçı” olurken bireyci kodla eşleşen alt temalar frekans sıklığına göre “yeniden kurmacı”, “demokratik”, “eşitlik ve eşitçilik fikri”, “mükemmeliyetçi”, “akılcı”, “aksiyonerlik” ve “kişisel kazanım” olmuştur. Amerikalı akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD2: “Demek istediğim, tüm toplumun geniş çapta yeniden inşasını içeriyor. Amerika Birleşik Devletleri’ni köleleştirilmiş Afrikalıların sırtları ve mülksüzleştirilmiş Kızılderili toprakları üzerine inşa edilmiş bir ülke olarak görüyorum. Ve bu, bir ülke için temel oldukça derinden sorunlu bir başlangıç Maalesef bu toplum bununla hiçbir zaman ciddi bir şekilde hesaplaşmadı.”

AD7: “.....Bunlardan biri, ülkemizdeki insanların sadece önyargı ile değil, kanıtlarla hareket etmeleri için daha kaliteli eğitimi iyileştirmemiz gerektiği fikri.”

AD7: “Amerikan kültüründe daha toplumcu bir zihniyete ve sosyal eşitsizliklere karşı çıkan kolektivist bir harekete büyük ihtiyaç olduğunu düşünüyorum.”

Türk akademisyenlerin toplumsal sorunlara yönelik çözüm önerilerine bakıldığında büyük bölümünün toplumcu kültürden kaynaklanan sorunlara yönelik bireyci kültürlere özgü yaklaşımlar içerdiği görülmektedir. Öte yandan bazı önerilerin ise daha fazla toplumculuk içerdiği de değerlendirilmektedir. Türk akademisyenlerin çözüm önerilerinin bir önceki bölümde vermiş oldukları yanıtlarla uyumlu olduğu söylenebilir. Hatırlanacağı üzere maneviyat eksikliği alt temalar arasında en fazla tekrar edilen alt tema olmuştur. Buna bağlı olarak birçok Türk akademisyen çözüm önerisi olarak da daha fazla maneviyatçı bir yaklaşımın sergilenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Aile eğitimine daha fazla eğilmek, ahlaki değerleri gelecek nesillere doğru aktarabilmek, bireylere doğru rol modeller sunabilmek ve medyanın toplumsal değerleri ön planda tutması bu önerilerden bazılarıdır. Toplumcu kültürlerde birçok değer aileden başlamak üzere bireylere aktarılmaktadır. Araştırmaya katılan Türk akademisyenler son yıllarda aile müessesesinin bu aktarımı yapmakta geçmişe kıyasla yeterince başarılı olamadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca akademisyenler Türk medyasında son yıllarda yer alan bazı projelerin de Türk toplumuna özgü değerlerle örtüşmeyen unsurlar içerdiğini ve bu durumun aile eğitimindeki aksaklıklardan kaynaklanan boşlukları olumsuz yönde doldurduğunu ifade etmişlerdir.

Tembellik, atalet ve disiplinsizlik bir önceki bölümde ifade edilen toplumsal sorunlar arasında gelmekteydi. Bu nedendir ki bazı katılımcılar Türk toplumunda otorite eksikliğinin olduğunu ve daha katı kurallar koyarak ve bu kuralları uygulayarak bu boşluğun doldurulabileceğini ifade etmişlerdir. Bilindiği üzere ülkemizde toplumsal hayatı düzenleyen bazı kurallar bireyler tarafından ihlal edilebilmekte ve bu ihlallerin büyük bölümü cezasız kalmaktadır. Özellikle yurt dışındaki gelişmiş ülkelere ziyarette

bulunan birçok kişi başta trafik kuralları olmak üzere birçok kuralın gerek bireyler gerekse devlet otoritesi tarafından katı bir şekilde uygulandığını gözlemleyerek ülkemizde bu ülkeleri kıyaslamaktadırlar. Her insanın fitratında kestirmecilik ve kuralların sıkıcı yönlerini görmezden gelme eğilimi olabilmektedir ancak gelişmiş toplumlar bu durumu katı yasal düzenlemelerle kontrol altına almaktadır. Ülkemizde ise kurallara uymamak veya diğer insanların haklarına riayet etmeden çıkar sağlamak “pratik zekâ” olarak adlandırılmakta ve adeta övünülecek bir durum gibi yansıtılmaktadır. Bu nedendir ki Türk akademisyenler bu durumun önüne geçilebilmesi için daha otoriter bir yaklaşımın sergilenmesi gerektiğini önermişlerdir.

Hoşgörüsüzlük, bencillik ve önyargılı olmak toplumsal sorunlar arasında ifade edilmiştir. Türk akademisyenlerin bu sorunlara yönelik çözüm önerisi ise toplumun daha demokratik bir şekilde yapılandırılmasıdır. Bireyler arasında hoşgörü ortamının yaratılması ve farklılıklarımıza saygı duymak olarak ifade edilen bu öneriler yüzyıllardır farklı dil, din ve ırktan bireylerin barış halinde yaşadığı Türk toplumunun hiç de yabancı olmadığı bir durum olmasına rağmen son yıllarda artan kutuplaşma ve kamplaşmalar nedeniyle Türk akademisyenlerin bir kez daha hatırlatmak durumunda oldukları bir husus halini almıştır. Bilimsel kurumlara olan güvenin zedelenmesi, insanların bilime değil de kulaktan duyma bilgilere ve hurafelere inanması karşısında Türk akademisyenlerin çözüm önerisi ise bilime olan güvenin artırılmasıdır. Bu noktada sadece bilimsel bilginin üretilip kitaplarda veya dergilerde yayımlanmasından ziyade bu bilginin halk tarafından anlaşılabilir hale getirilmesi ve tabana yayılması önem arz etmektedir. Bu bağlamda yükseköğretim kurumlarına büyük sorumluluklar düşmekte olup bu bahis araştırmanın öneriler bölümünde yeniden ele alınacaktır.

Türk toplumunun ve eğitim sisteminin doktora öğrencileri tarafından değerlendirildiği bölümden de hatırlanacağı üzere ülkemizde bireylerin genç yaşlardan itibaren bağımsız fertler olarak yetiştirilmesi noktasında toplumcu kültürün de getirmiş olduğu bazı aksaklıklar yaşanmaktadır. Bu durum Türk akademisyenlerin gözlemlerine de yansımış ve dayatma ve fikirlerin özgürce ifade edilememesi sorunu olarak ifade edilmiştir. Buna yönelik olarak Türk akademisyenler yeni nesillerin daha özgürlükçü ve demokratik ortamlarda bağımsız bireyler olarak yetiştirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Liyakatsizlik sorununun araştırmaya katılan Türk akademisyenler tarafından oldukça sık tekrar edildiği hatırlanacaktır. Öte yandan öneriler noktasına gelindiğinde ise liyakate vurgu yapan önerilerin frekans sıklığının tabloda diğer önerilere göre daha az olması oldukça ilginçtir. Yine de bazı akademisyenler başarılı olanın tercih

edilmesi gerektiğini belirterek liyakat konusuna dikkat çekmişlerdir. Türk akademisyenlerin ifade ettiği diğer öneriler ise eğitimcilerin eğitilmesi, top yekün tasarruf bilincinin oluşturulması ve toplumu şekillendiren hususlarda köklü bir zihniyet değişimine gidilmesi olarak ifade edilmiştir.

Amerikalı akademisyenlerin toplumsal sorunlara yönelik çözüm önerileri incelendiğinde ise yeniden kurmacı bir yaklaşım sergiledikleri göze çarpmaktadır. Nitekim oldukça yüksek frekans değerine sahip olan bu yaklaşım kapsamında akademisyenler tüm toplumun yeniden inşa edilmesini ve yasal ve politik yapıda paradigma değişimine gidilmesini önermişlerdir. Takip eden birçok önerinin bu minvale oturduğu görülecektir. Nitekim üniversitelerde çeşitliliği ve çoğulculuğu artırmak, gerçek bir demokrasi anlayışı inşa etmek ve diğer kültür ve hayat tarzlarına farklı açılardan bakabilmek bu tür bir paradigma değişiminin demokratik ayağını oluşturmaktadır. Bu değişimin diğer ayağı ise eşitlik ve eşitçilik fikri üzerine inşa edilmiştir. Hatırlanacağı üzere Amerikalı akademisyenler eğitimde ve sağlıkta fırsat eşitliğinin olmadığını, bazı grupların dezavantajlı olduğunu ve marjinalleştiğini ifade etmişlerdir. Buna çözüm önerisi olarak sağlık ve eğitim sisteminin tüm toplumsal katmanlara adil ve eşit olarak ulaşabilecek şekilde yapılandırılması gerektiği ifade edilmiştir.

Amerikalı akademisyenlerin bir kısmı Amerikan eğitim sistemini toplumsal sorunların bir parçası olarak ifade etmişlerdir. Eğitim sisteminin bütçelendirilmesi, öğretmen sorunları, eyaletler ve bölgeler arasındaki adaletsizlikler gibi nedenlerden dolayı eğitim sisteminin tüm toplumu tatmin edecek düzeyde olmadığı ifade edilmiştir. Buna çözüm önerisi olarak akademisyenler eğitimin kalitesini artıracak adımlar atılmasını önermişlerdir. Bu bağlamda yükseköğretim kurumlarına önemli bir rolün düştüğüne inanan akademisyenler bu kurumlardan daha aksiyoner bir tavır almalarını beklemektedirler. Toplumsal ve eğitimle ilgili sorunların çözümüne yönelik araştırmalar yapmak, etkili ve uygulanabilir somut uygulamaları hayata geçirmek ve önyargıdan arındırılmış kararlar almak ve uygulamak Amerikalı akademisyenler tarafından hem toplumsal sorunların çözümüne hem de eğitimde yaşanan problemlerin giderilmesine yönelik çözüm önerileri olarak görülmektedir.

Bireycilik, maneviyat eksikliği, hoşgörüsüzlük, kutuplaşma ve ırkçılık gibi bir takım önemli sorunlar birçok Amerikalı akademisyen tarafından dile getirilmiştir. Bu sorunların tamamının dünyadaki en bireyci toplum olmaktan kaynaklandığını düşünen akademisyenler bu sorunlara yönelik olarak toplumcu kültürlerle has bazı öneriler getirmişlerdir. En açık öneriler arasında toplumculuk anlayışına ağırlık vermek

gelmektedir. Türk akademisyenler gibi Amerikalı akademisyenler de aile değerlerine önem verilmesini ifade etmişlerdir. Her ne kadar son yıllarda Türkiye'deki aile müessesesinin bazı değişimler geçirdiği gözlemlense de Amerika'daki aile müessesesinin Türkiye'ye kıyasla daha sorunlu ve değişime muhtaç olduğu değerlendirilmektedir. Bireycilik, bağımsızlık ve kendi başına yetebilme fikrinin temeli aile müessesesinden başlamaktadır. Bu durum bireyleri zorlu hayat şartlarına hazırlasa da zamanla ailelerinden koparmakta ve ailelerinden destek ihtiyacı duydukları durumlarda yalnız bırakabilmektedir. Toplumculukla açıklanabilen bir diğer öneri de toplumu oluşturan farklı paydaşların birlikte çalışmalarıdır. Bu bağlamda Amerikalı akademisyenler politikacılar ile araştırmacıların birlikte çalışmaları gerektiğini önermektedir. Bu önerinin bir diğer boyutu da araştırmanın farklı bölümlerinde de ifade edileceği üzere akademisyenlerin yapmış oldukları çalışmalarla politik kararların alınmasına yön verebilecek imkana ve güce sahip olmalarıdır. Amerikalı akademisyenler toplumun yeniden inşası ve paradigma değişimi için bu iş birliğini önemsemekte ve teşvik etmektedir.

Türk ve Amerikalı akademisyenlerin toplumsal sorunlara yönelik önerileri genel olarak değerlendirildiğinde her ikisinin de maneviyatçı değerlere ve özellikle ailevi değerlere vurgu yaptıkları görülmektedir. Ortak vurgu yapılan bir diğer konu da toplumdaki hoşgörü ve saygı ortamının yaratılması için daha fazla demokratikleşmeye olan ihtiyaçtır. Bilimsel çalışmaların ve üretilen bilimsel bilginin toplumları şekillendirmedeki rolü her iki ülke akademisyenleri tarafından da vurgulanmış olup akademik çalışmaların topluma katkı sunacak şekilde yapılması ve karar vericilerin yönlendirilmesinde kullanılması gerek Türk gerekse Amerikalı akademisyenler tarafından toplumsal sorunların çözümü için sunulan önerilerdendir. Öte yandan her iki ülkeye özgü bazı sorunlara yine bu ülkelere özgü öneriler getirilmiştir. Örneğin; Türk akademisyenler daha fazla liyakat, otorite ve bağımsızlık gerektiren öneriler sunarken Amerikalı akademisyenler ise daha eşitlikçi, toplum merkezli ve yeniden kurmacı öneriler sunmuşlardır. Bireyci bir toplum olan Amerika'da daha fazla toplumcu uygulamalara ihtiyaç duyulduğu, toplumcu bir toplum olan Türkiye'de ise bireyci ülkelerde başarıyla uygulanan çözümlerin hayata geçirilmesine ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmektedir.

Toplumsal sorunların çözümüne yönelik öneriler kapsamında yerli ve yabancı literatürde yapılan çalışmalar mevcuttur. Yerli literatürde yapılan araştırmaların bu çalışma kadar kapsamlı olmadığı görülmekle birlikte bu çalışmada katılımcıların vermiş

olduğu alt temalardan bazılarının ayrı ayrı çalışma konusu yapıldığı ve incelendiği görülmektedir. Bu çalışmalardan birinde Kabaş (2017) Türk toplumundaki ahlak bunalımını ve çözüm yollarını ele almıştır. Hatırlanacağı üzere bu çalışmaya katılan Türk akademisyenler de başta medya ve aile müessesesi olmak üzere bir takım ahlaki sorunların Türk toplumunda yaşandığını ifade etmiş ve bir takım çözüm önerileri sıralamıştır. Kabaş (2017) ise Türk toplumundaki ahlaki sorunların çözümüne yönelik olarak bir diğer toplumcu ülke olan Japonya’da sergilenen ve yerli kültürel iş ve ticaret ahlakıyla evrensel ahlak arasındaki uzlaşmayı sağlayan yaklaşımı örnek göstermiştir. Bu bağlamda kültürel milliyetçiliğe vurgu yapmıştır. Bir ülkenin evrensel ahlak sistemini benimsemeden önce kendi kültüründe yer alan yerli ahlak sistemini geliştirmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu yönüyle Türk akademisyenlerin bu çalışmada vurgulamış oldukları kendi öz değerlerimize dönüş ve Türk kültüründe var olan değerlerin yeniden ayağa kaldırılmasıyla ilgili önerilerine benzer bir tespit sunulmuştur. Öte yandan bu çalışmaya katılan akademisyenlerin hiçbirisi din temelli bir öneride bulunmamışken Kabaş (2017) Türkiye’de İslam ahlakının inşasıyla daha zengin ve sağlıklı bir toplumun oluşturulacağını savunmuştur. Başka bir ifadeyle bu araştırmaya katılan akademisyenler daha seküler bir çizgi benimsemişler ve din referanslı herhangi bir öneri sunmamışlardır.

Labaree (2008) tarafından kaleme alınan bir makalede bu çalışmadan elde edilen bulgulardan farklı bir öneri ve tespit yer almaktadır. Bu araştırmaya katılan Amerikalı akademisyenler sosyal problemlerin çözümünde eğitimin rolü üzerinde durmuşlar ve eğitimin kalitesinin artmasıyla sosyal problemlerin çözülebileceğine inandıklarını ifade etmişlerdir. Oysa Labaree (2008), Amerikan toplumu özelinde eğitimin yarattığı paradoksu ele almaktadır. Çoğu modern Batı toplumunda olduğu gibi, okullar bu sorunları çözmek için etkisiz bir mekanizma olduklarını defalarca kanıtlamış olmalarına rağmen, Amerika Birleşik Devletleri'nin yıllar içinde sosyal sorunları eğitimle çözmeye konusunda güçlü bir eğilim gösterdiğini ifade etmiştir. Sosyal sorunları eğitimle çözmeye sürecinin Amerikan inançlarına, sosyal süreçlere, politik ve örgütsel gerilimlere ve yapısal olanaklara derinden dayandığını belirten Labaree faydacılık, bireycilik, iyimserlik, mesleki çıkar, siyasi çıkar, siyasi fırsat, yapısal sınırlar ve biçimcilik gibi unsurların toplum içerisindeki derin varlıkları nedeniyle eğitimin sosyal reformu ve değişimi sağlamada başarısız olduğunu savunmaktadır. Toplumsal sorunların çözümü noktasında farklı paydaşlara görevlerin düştüğü değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Türk ve Amerikalı akademisyenlere sosyal sorunların çözümü noktasında doktora öğrencilerinden beklentileri sorulmuştur. Elde edilen bulgular Tablo 38’de sunulmuştur.

Tablo 36.

Toplumsal Sorunların Çözümüne Yönelik Doktora Öğrencilerinden Beklentilere İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Toplumsal Sorunların Çözümüne İlişkin Doktora Öğrencilerinden Beklentiler	Bireyin kendine karşı sorumluluğu	Bireyci	Verilen ödev ve görevleri yapmak	3	Toplumsal Sorunların Çözümüne İlişkin Doktora Öğrencilerinden Beklentiler	Aksiyonerlik	Bireyci	Bireyleri ve toplulukları dönüştürmeye katkıda bulunmak	15
								Araştırmaları ile toplumsal çeşitliliğe katkıda bulunmak	7
	Alanda daima üretken olma	7							
	Uzmanlık	Bireyci	Profesyonel davranmak	1		Eşitlik ve eşitçilik fikri	Bireyci	Bazı gruplar için dezavantaj yaratmayacak değerlendirme araçlarının geliştirilmesine katkıda bulunmak	4
								Sosyal etkiye duyarlılık	Toplumcu
	İlerlemecilik	Bireyci	Uygulamalı araştırmalar yapmak	2		Araştırmalarıyla pratikte karşılaşılan sorunların çözmelerine yardımcı olmak	6		
Toplumculuk	Toplumcu	Toplumsal sorunlara yönelik çalışmalar yapmak	14	Karar vericiler için yararlı bilgiler sağlayacak araçlar geliştirmek	3				
Açık fikirlilik	Bireyci	Doğmatik düşüncelere meydan okumak	4						

Tablo 36.

Toplumsal Sorunların Çözümüne Yönelik Doktora Öğrencilerinden Beklentilere İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Toplumsal Sorunların Çözümüne İlişkin Doktora Öğrencilerinden Beklentiler	Yönlendirici	Bireyci	Bilime güveni inşa etmeye katkıda bulunmak	4	Toplumsal Sorunların Çözümüne İlişkin Doktora Öğrencilerinden Beklentiler	Akılcı	Bireyci	Çalıştıkları konulara ilişkin literatüre hâkim olmak	4
	Gelişim ve değişim arayışı	Bireyci	Kendini geliştirmek	6				Bulguları çok iyi yorumlayabilmek	5
	Gruplar arası iş birliği	Toplumcu	Paydaşlarla iş birliği yapmak	6				Çalışmaların yaygınlaştırma ve tabana yayılma çabalarına katkıda bulunmak	2
	Özgün	Bireyci	Özgün araştırmalar yapmak	5				Sosyal problemlerle ilgili önemli sorular sormak	19
	Yeniden kurmacı	Bireyci	Disiplinler arası çalışmak	3				Çalışmalarının sosyal sorunların şiddetlenmesine ve iyileştirilmesine etki edebileceğinin farkında olmak	9
	İlke	Bireyci	Etik olmak	4				Müteyakkız olma	

Türk akademisyenlerin toplumsal sorunların çözümüne yönelik olarak doktora öğrencilerinden beklentilerine ilişkin görüşleri incelendiğinde toplamda 12 alt temaya karşılık gelen ifadeler kullandıkları görülmektedir. Bu alt temalardan 3'ü toplumcu kodla eşleşirken 9 alt tema bireyci kodla eşleşmektedir. Toplumcu kodla eşleşen alt temalar frekans değerlerine göre sırasıyla “toplumculuk”, “gruplar arası iş birliği” ve “sosyal etkiye karşı duyarlılık” olmuştur. “Toplumculuk” alt teması aynı zamanda tüm alt temalar arasında en yüksek frekans değerine sahiptir. Bireyci kodla eşleşen alt temalar ise yine frekans değerlerine göre sırasıyla “gelişim ve değişim arayışı”, “özgün”, “yönlendirici”, “ilke”, “açık fikirlilik”, “bireyin kendine karşı sorumluluğu”, “yeniden kurmacı”, “ilerlemeci” ve “uzman” olarak belirlenmiştir. Türk akademisyenlerin vermiş oldukları yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD10: “Doktora öğrencisinin yapabileceği en iyi şey kendi konusunu en iyi şekilde çalışarak tekâmül ettirmesidir. Kendi konusuyla alakalı ülkemizin ihtiyaçlarını iyi analiz etmesi ve elde ettiği bulguları bu sorunların çözümüne yönelik olarak somut önerilere çevirmesi ve bu önerilerin takipçisi olması doktora öğrencilerinden beklediğim hususlardır.”

AD3: “Bence bir doktora öğrencisinin yapabileceği en önemli şey iyi bir rol model olmasıdır. Biz birbirimizden etkilenen bir toplumuz. Doktora öğrencilerimiz farklı mesleklerden ve iş kollarından geliyorlar ve birçoğu buldukları ortamlarda etkinliği olan bireyler. Bu nedenle onların öncelikle iyi bir rol model olmaları gerekiyor. Yaşantılarıyla, çalışkanlıklarıyla ve dürüstlükleriyle etki edebilecekleri bireyleri değiştirme gücüne sahip olacak şekilde kendilerini yetiştirirlerse bilimsel çalışmaları da zaten bu noktada işin taçlandırıcısı olacaktır. Önce iyi bir insan ve iyi bir birey olmaları benim doktora öğrencilerinden beklediğim en büyük katkıdır.”

Amerikalı akademisyenlerin aynı soruya ilişkin vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde ise Türk akademisyenlere kıyasla daha az sayıda alt temanın elde edildiği görülmektedir. Toplamda 7 alt tema elde edilmiş olup bu alt temaların tamamı bireyci kodla eşleşmektedir. Frekans değerine göre en fazla tekrar edilen alt tema “aksiyonerlik” olurken bu alt temayı sırasıyla “eleştirel düşünme”, “pragmatist”, “müteyakkız olma”, “akılcı”, “eşitlik ve eşitçilik fikri” ve “kurumsal kazanım” alt temaları izlemiştir. Amerikalı akademisyenlerin vermiş oldukları yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD10: “Hemen hemen her zaman öğrencilerimi araştırma problemlerini daha büyük bir sosyal problemle ilişkilendirmeye teşvik ederim. Benim onlardan en büyük beklentim budur.”

AD3: Öğrencilerimin içinden çıktıkları topluma borçlarını ödemelerini önemsiyorum. Mezun olduklarında sadece kendi kişisel yaşamlarını değil, içinden çıktıkları toplumun da yaşamlarını dönüştürmeye katkıda bulunmalarını bekliyorum.

Türk akademisyenlerin toplumsal sorunların çözümüne yönelik doktora öğrencilerinden beklentileri büyük oranda bireyci özellikler taşımakla birlikte frekans değeri en yüksek olan alt temanın toplumcu koda geldiği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Türk akademisyenler doktora öğrencilerinden toplumu merkeze alan ve toplumun sorunlarına çözümler üretebilecek çalışmalar yapmalarını beklemektedirler. Toplumcu kodla eşleşen bir diğer beklenti ise paydaşlarla iş birliği yapmalarıdır. Hatırlanacağı üzere gerek Türk öğrenciler gerekse Türk akademisyenler ülkemizdeki kurumların ve kurum içerisinde görev yapan bireylerin (akademisyen, öğretmen, siyasetçi vb.) birbirlerinden kopuk olduklarından ve yeterince iş birliği içerisinde olmamalarından rahatsızlıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda akademisyenler doktora öğrencilerinin toplumun tüm katmanları ile yakın iletişim halinde olmalarını ve farklı alanlarda çalışan bireylerle gruplar arası iş birliği geliştirerek toplumsal sorunların çözümüne katkıda bulunmalarını beklemektedirler. Daha önce de ifade edildiği üzere Türk toplumu sosyal etkiye oldukça duyarlı bir yapıya sahiptir. Bu gerçek akademisyenlerin doktora öğrencilerinden beklentilerine de yansımıştır. Nitekim Türk akademisyenler doktora öğrencilerinin hangi işi yapıyorlarsa yapsınlar topluma karşı iyi bir örnek ve rol model olmalarını istemektedirler.

Türk akademisyenlerin bireyci eğilimlerle açıklanabilecek önerilerin başında ise öğrencilerin kendilerini sürekli geliştirmeleri gelmektedir. Toplumsal değişimin öncelikle bireylerin daha eğitilmiş ve donanımlı olmasından geçtiğini belirten katılımcılar öğrencilerin ulusal ve uluslararası gelişmeleri takip etmelerini ve kendilerini güncel tutarak kişisel gelişimlerine odaklanmalarını beklemektedir. Türk akademisyenler ayrıca doktora öğrencilerinin yaratıcı, özgün ve sorulmamış sorulara cevaplar arayan çalışmalar yaparak toplumsal sorunların çözümüne katkıda bulunabileceklerini ifade etmişlerdir. Araştırmanın ilerleyen bölümlerinde akademisyenler bu tespitle örtüşen ifadeler kullanmış ve Türkiye’de yapılan bazı akademik çalışmaların (makale, tez vb.) özgünlükten uzak, topluma katkısı olmayan ve sadece nicelik kaygısı gözeterek yapılmış

olduğundan şikayetçi olmuşlardır. Bu nedendir ki geleceğin akademisyenleri olacak doktora öğrencilerine daha yolun başındayken özgünlük peşinde koşmaları gerektiğini vurgulamışlardır. Bu konuyla ilgili olarak bilime duyulan güvenin inşasında da doktora öğrencilerine sorumluluklar düştüğü değerlendirilmektedir. Bunun da yolunun toplumsal sorunlara hitap eden, özgün ve nitelikli çalışmalardan geçtiği belirtilmiştir.

Araştırmalarda tamamen pragmatist davranmak (akademisyen olmak, akademik teşvik almak vb.) ülkemizdeki bazı çalışmalarda etik sorununu gündeme getirmektedir. İntihal başta olmak üzere farklı ülkelerde yapılan çalışmaların çevirilerinin yayınlanması, küçük birkaç değişiklikle aynı konu üzerine birden fazla araştırmanın yapılması gibi hususlar ülkemizdeki akademik bilginin niteliğini olumsuz etkilediği gibi toplumcu bir kültürde çok önemli bir değer olan “ahlak” kavramını yozlaştırmaktadır. Bu nedenle Türk akademisyenler doktora öğrencilerinden etik ilkelere bağlı kalmalarını istemektedir. Bu beklentinin önemli bir boyutu da eğitilmiş bireylerin ahlak ilkelerinden ödün vermesinin toplumda domino etkisi yaratabileceği ve halk arasındaki ilkesizliği ve ahlak dışı davranışları meşrulaştırabileceği endişesidir. “Bir defadan bir şey olmaz” anlayışı daha büyük toplumsal haksızlıklara ve adaletsizliklere yol açabileceği için akademisyenlerin “ilke” ve “ahlak” vurgusu son derece önemlidir.

Otoriterlik, okumadan bilgi sahibi olmak, hurafelere ve söylentilere gerçekmiş gibi yaklaşmak ve örf ve adetleri bilimsel gerçekliğin önünde tutmak araştırmaya katılan bazı katılımcılar tarafından toplumsal sorunların kaynağı olarak gösterilmiştir. Bu sorunun çözümüne yönelik olarak Türk akademisyenler doktora öğrencilerinden dogmatik düşüncelere meydan okumalarını, açık fikirli ve akılcı olmalarını beklemektedirler. Türk akademisyenler ayrıca doktora öğrencilerinin daha fazla sorumluluk almalarını, kendilerine verilen sorumlulukları zamanında ve layıkıyla yerine getirmelerini beklemektedirler. Bu durum bir bakıma doktora öğrencilerinin topluma iyi bir rol model olabilmelerini gerektirmektedir. Öte yandan akademisyenler gelişen dünyada doktora öğrencilerinin sadece kendi alanlarında sınırlı kalmalarının birçok toplumsal sorunu anlamada ve çözmede yetersiz kalacağını düşünmektedir. Bu nedendir ki daha fazla disiplinlerarası çalışmalara yönelmelerini ve sadece teorik bilgileri içeren çalışmalardan çok uygulamaya yönelik de araştırmalar yapmalarını beklemektedirler. Bunları yaparken de profesyonel çizgiden ayrılmamaları ve başta akademik ahlak ilkeleri olmak üzere toplumda olumlu algılar oluşturabilecek evrensel ahlak ilkelerine de bağlı kalmalarını vurgulamaktadırlar.

Amerikalı akademisyenler ise öncelikli olarak doktora öğrencilerinden aksiyoner olmalarını beklemektedirler. Bireyci toplumlarda durağanlık toplumsal ve bireysel gelişimin önünde bir engel olarak algılanmaktadır. Bu nedendir ki Amerikalı akademisyenler doktora öğrencilerinden araştırmaları ile toplumsal çeşitliliğe katkıda bulunmalarını ve alanlarında daima üretken olmalarını beklemektedirler. Bu durum bir bakıma rekabetçiliğin de gerektirdiği bir zorunluluk olsa da Amerikalı akademisyenler bu zorunluluğu toplumsal sorunların çözümü noktasında kullanmak düşüncesindedirler. Eleştirel düşünme becerilerinin toplumsal sorunların çözümünde kullanılması Amerikalı akademisyenlerin doktora öğrencilerine yönelik önemli beklentilerinden bir diğeridir. Sosyal problemlerle ilgili önemli sorular sormanın ve bu sorulara elde edilen yanıtlara eleştirel gözle bakabilmenin doktora öğrencilerinin toplumsal sorunların çözümüne katkıda bulunacağına inanılmaktadır.

Bireyci pragmatist bakış açısı Amerikalı akademisyenlerin doktora öğrencilerinin toplumsal sorunlara yönelik katkısı bağlamında da gözlemlenmektedir. Nitekim akademisyenler doktora öğrencilerinden okullarda çalışan öğretmenlerin ve idarecilerin yüksek öğrenime erişimine yardımcı olmalarını, araştırmalarıyla pratikte karşılaşılan sorunların çözümüne yardımcı olmalarını ve karar vericiler için yararlı bilgiler sağlayacak araçlar geliştirmelerini beklemektedir. Sonucusu Amerikan toplumunda ve kurumlarında nitelikli bilimsel bilginin karar vericileri etkileme ve yönlendirme gücünün olduğunu da göstermektedir. Amerikalı akademisyenlerin bir diğer tespiti de bir bakıma uyarı niteliği taşımaktadır. Bünyesinde çok fazla farklı dil, din ve ırktan insanlar barından Amerikan toplumunda atılan her adım olumlu ve olumsuz bir karşılık bulabilmektedir. Amerikan toplumu bazı grupların marjinalleşmesinden endişe etmektedir. Bu nedendir ki Amerikalı akademisyenler doktora öğrencilerinin müteyakkız olmalarını ve yaptıkları çalışmaların sosyal sorunların çözümüne etki edebileceği gibi şiddetlenmesine ve derin kamplaşmaların oluşmasına da zemin hazırlayabileceğini değerlendirmektedir.

Amerika'daki eşitlik ve eşitçilik kaynaklı sorunlar ve bireylerin bu sorunlara çözüm arayışı akademisyenlerin bu kapsamda verdikleri yanıtlara da yansımaktadır. Doktora öğrencilerinden bazı gruplar için dezavantaj yaratmayacak ölçme-değerlendirme araçlarının geliştirilmesine katkıda bulunmalarını isteyen Amerikalı akademisyenler son olarak doktora öğrencilerinden yapmış oldukları çalışmalarını yaygınlaştırmalarını ve tabana yaymalarını beklemektedir.

Türk ve Amerikalı akademisyenlerin verdiği yanıtlar genel olarak değerlendirildiğinde Türk akademisyenlerin toplumculuk fikrinden tam olarak kopmadığı ve doktora öğrencilerinden de toplumun ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmalarını bekledikleri görülmektedir. Amerikalı akademisyenler için de benzer bir tespit yapılsa da mikro ölçekte doktora öğrencilerinden beklentilerinin daha bireyci adımlar olduğu fakat toplumun ve özellikle dezavantajlı grupların göz ardı edilmemesi gerektiği yönünde olduğu değerlendirilmektedir. Öte yandan Amerikalı akademisyenler doktora öğrencilerinin daha aksiyoner ve pragmatist davranmaları gerektiği yönünde görüş bildirirken Türk akademisyenler doktora öğrencilerinden ilkeli, özgün, yönlendirici ve ilerlemeci bir duruş beklemektedir. Amerikalı akademisyenlerin beklentileri daha genel hususlara yönelik iken Türk akademisyenler doktora öğrencilerinin gelişim arayışı, sorumluluk ve açık fikirlilik gibi daha bireysel özelliklerine vurgu yapmışlardır.

Yerli literatürde akademisyenlerin doktora öğrencilerinden beklentilerine ilişkin bu çalışmada olduğu gibi kapsamlı bir araştırma bulunmamaktadır. Yapılan araştırmaların birçoğu bu çalışmanın alt temalarından birisini oluşturan “etik” üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu çalışmalardan birisinde Gerçek ve arkadaşları (2011) yükseköğretim kurumlarında etik ilkeler, sorumluluklar ve davranış kurallarına ilişkin hususları ele almışlardır. Araştırmanın bu çalışmayla ilgili bölümünde doktora öğrencilerinin etik ilkeler kapsamında nelere dikkat etmeleri gerektiği sıralanmıştır. Maddeler halinde belirtilen hususların birçoğunun akademik intihal, kopya çekmek ve verilen görev ve sorumlulukları yerine getirmemek ile ilgili olduğu görülmekte olup bu çalışmayla ortak sayılabilecek bulguların “etik ilkeler” ve “bireyin görev ve sorumlulukları” olduğu değerlendirilmektedir.

Sharma ve Rawat (2018) tarafından toplumcu bir kültüre sahip Hindistan bağlamında yükseköğretimde faaliyet gösteren akademisyenler ve gelecekte akademisyen olacak doktora öğrencilerinden toplumun ne tür beklentiler içerisinde olduğuna yönelik bir araştırma yürütülmüştür. Bu araştırmadan elde edilen bulguların Türk akademisyenlerin bu çalışmada vermiş olduğu toplumcu alt temalara karşılık gelen ifadelerle örtüştüğü görülmektedir. Nitekim elde edilen bulgular arasında üniversiteler, eğitim kurumları ve toplum arasında bilgi kanalının kurulması ve paylaşımın geliştirilmesi, endüstriler, üniversiteler ve yüksek öğretim kurumları arasındaki iş birliğinin kurulması, çok kültürlü toplumun ve uluslararası düzeyde açık toplulukların entegrasyonu, toplumsal duyarlılığın geliştirilmesi ve gençliğin enerjisini ve potansiyelini kanalize etmek gelmektedir. Görüldüğü üzere Türkiye ve Hindistan özelinde toplumcu

beklentiler ön plana çıkmakta ancak bu çalışmadan farklı olarak Hindistan'da ayrıca çok kültürlü toplumda duyarlılığın geliştirilmesine vurgu yapılmıştır. Bu bulgu bu çalışmada Amerikalı akademisyenlerden elde edilmiş olup söz konusu durumun Hindistan ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye'den farklı olarak çok uluslu ve yüksek nüfuslu yapısından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Türk ve Amerikalı akademisyenlerin alanda yaşanan sorunların çözümüne yönelik doktora öğrencilerinden beklentileri tablo 37'de sunulmuştur.

Tablo 37.

Alanda Yaşanan Sorunların Çözümüne Yönelik Doktora Öğrencilerinden Beklentilere İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ					
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	
Alanda Yaşanan Sorunların Çözümüne İlişkin Öğrencilerden Beklentiler	Akılcı	Bireyci	Araştırma yöntemlerine hâkim olmak	2	Alanda Yaşanan Sorunların Çözümüne İlişkin Öğrencilerden Beklentiler	Meydan okuma	Bireyci	Bilim eğitiminin iktidarların çıkarlarına hizmet ettiği gerçeğine meydan okumak	4	
			Alana hâkim olmak	10						
	Pragmatist	Bireyci	Sorunlara yönelik araştırma yapmak	7		Demokratik	Bireyci	Farklı insanların farklı eğitim beklentileri olduğu gerçeğini göz ardı etmemek	3	
			Özgün konular çalışmak	7				Toplumsal tabakaları iyi analiz ederek ırk vb. unsurların eğitime etkisini anlamlandırabilmek	1	
	Evrensel	Bireyci	Yabancı dil bilgisini geliştirmek	8		Eşitlik ve eşitçilik fikri	Bireyci	Toplumsal çeşitliliğe ve eşitliğe katkı sağlayan konular çalışmak	8	
			Uluslararası çalışmalar yapmak	5				Öğretmenler üzerindeki baskının azaltılmasına katkı sunmak	4	
	Aksiyoner	Bireyci	Teori ile uygulama arasında köprü olmak	5		Geleneksel değerlere sadakat	Toplumcu	Alandaki adaletsiz uygulamalarla mücadele etmek	4	
			Üretken olmak	1				Toplumun tüm kesimine eğitimin ulaştırılmasına katkıda bulunmak	2	
									Ahlaki değerlere bağlı kalmak	3

Tablo 37.

Alanda Yaşanan Sorunların Çözümüne Yönelik Doktora Öğrencilerinden Beklentilere İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ					
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	
Alanda Yaşanan Sorunların Çözümüne İlişkin Öğrencilerden Beklentiler	Kurumsal kazanım	Bireyci	Çalışmaları toplumla paylaşmak	4	Alanda Yaşanan Sorunların Çözümüne İlişkin Öğrencilerden Beklentiler	Kişisel kazanım	Bireyci	Öğretmenlerin maaş sorunlarına dikkat çekmek	3	
	Değerlere sadakat	Toplumcu	Etik ilkelere uymak	5		Yeterlik	Bireyci	Okul öncesi eğitimde Matematik ve Fen Bilimleri öğretimine yönelik çalışmalar yapmak	3	
	Yeniden kurmacı	Bireyci	Disiplinler arası çalışmak	8				Eğitimdeki sorunlar için uygulanabilir öneriler sunmak	6	
	Uzmanlık	Bireyci	Öğretim teknolojilerine vakıf olmak	2		İlerlemeci	Bireyci	Gerçek hayatla ilgili çalışmalar yapmak	5	
	Gruplar arası iş birliği	Toplumcu	Diğer akademisyenlerle iş birliği	6				Disiplinerarası çalışmak	5	
	Öz yeterlilik	Bireyci	Programa hazır gelmek	4		Öğrenmeyi destekleyen	Bireyci	Öğretmenler için mesleki gelişim imkanları geliştirmek	5	
							Bireyci	Okul yöneticilerinin yaşam boyu öğrenmelerine katkı sunmak	2	
							Seçici	Bireyci	Tek bir probleme derinlemesine odaklanabilmek	6
							Özgün	Bireyci	Araştırmalarıyla fark yaratabilmek ve yeni fikirler sunmak	10
							Yeniden kurmacı	Bireyci	Araştırmalarını daha önceki çalışmalarla ilişkilendirebilmek	3
					Toplum merkezilik	Toplumcu	Beklentileri toplumun ihtiyaçları ile eşleştirmek	7		
					Topluluklar/gruplar arası iş birliği	Toplumcu	Okullarla ve toplumla işbirliği içinde çalışmak	5		
							Deneyimlerini diğer öğrencilerle paylaşmak	2		

Türk akademisyenlerden elde edilen alt temalar incelendiğinde doktora öğrencilerinden alanlarında yaşanan sorunların çözümlerine ilişkin çok farklı beklentileri olduğu görülmektedir. Bu bağlamda elde edilen toplam 11 alt temanın 2'sinin toplumcu kodla diğer 9 alt temanın ise bireyci kodla eşleştiği görülmektedir. Toplumcu kodla eşleşen alt temalar “gruplar arası iş birliği” ve “geleneksel değerlere sadakat” olurken bireyci kodla eşleşen alt temalar frekans değerlerine göre sırasıyla “evrensel”, “akılcı”, “yeniden kurmacı”, “pragmatist”, “özgün”, “aksiyoner”, “kurumsal kazanım”, “öz yeterlilik” ve “uzmanlık” olmuştur. Türk akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö11: *“Alandaki sıkıntılarımız çok fazla. Öncelikle konu sorunumuz var. Ayrıca yaşadığımız sorunlardan birisi de yabancı dil eksikliği. Yabancı dil bilmedikleri için aynı konular etrafında dönüp duruyoruz. Farklı ve özgün bir konu vermek istiyorum ancak bu onların yabancı dil bilgisini gerektiriyor ama maalesef bu konuda zayıflar. Bu nedenle doktora öğrencilerimizin yabancı dil öğrenmeleri alanımızdaki sorunların çözümüne katkı sunacaktır. Özellikle özgün konuların çalışılmasına ve daha derinlemesine çalışmalar yapabilmelerine zemin hazırlayacaktır.”*

Ö7: *“Öğrencilerimizin doktora eğitimi ile ilgili bilinçli olmaları gerekiyor. Birçoğu. Bilinçsiz bir şekilde doktora başlıyorlar. İş ve gelecek kaygısı ile birlikte para kazanma kaygısı çalıştıkları için seçtikleri programları tesadüfen ya da kulaktan dolma bilgilerle seçmeye çalışıyorlar veya popüler alanlara yöneliyorlar. Bilimin her alanında bilim insanına ihtiyaç var ve öğrencilerin bu konuda bilinçli olması gerektiğini düşünüyorum. Bu durum alanımızda da yeterince bilinçli olmayan öğrencilerle çalışmamıza sebep oluyor. Kendilerinden beklediğimiz katkıları bir türlü alamıyoruz. Bu nedenle öğrencilerimizin alanda yaşanan sorunların çözümüne en büyük katkısı alana hazır ve bilinçli olarak gelmeleri olacaktır.”*

Amerikalı akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlar incelendiğinde ise Türk akademisyenlerin yanıtlarından elde edilen bulgulara benzer bulgular elde edilmiştir. Toplamda elde edilen 13 alt temanın 3'ü toplumcu kodla eşleşmişken 10 alt tema ise bireyci koda karşılık gelmektedir. Toplumcu kodla eşleşen alt temalar “toplum merkezilik”, “gruplar arası iş birliği” ve “geleneksel değerlere sadakat” olurken bireyci kodla eşleşen alt temalar frekans değerlerine göre sırasıyla “demokratik”, “ilerlemeci”, “özgün”, “öğrenmeyi destekleyen”, “eşitlik ve eşitçilik fikri”, “seçici”, “ilerlemeci”, “meydan okuma”, “kişisel kazanım”, “yeterlik” ve “yeniden kurmacılık” olmuştur. Amerikalı akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD17: “İnsanların sorunları daha iyi çözmeye olanak tanıyan araçlar geliştirme eğilimindeyiz. Bu araçların nasıl çalıştığını anlamalarını ve bir grup olarak daha iyi araçlar geliştirmelerini istiyorum. Ve sonra birçoğu uzmanlaştıkça bu araçları farklı problemler için kullanarak ve geliştirerek alana katkıda bulunabilirler.”

AD6: “Özel eğitim alanındayım. Karşılaştığımız birincil zorluk, engelli öğrenciler için iyileştirilmiş sonuçları desteklemek için etkili stratejiler, programlar ve uygulamalar geliştirmektir. Bu nedenle, doktora öğrencilerinin en büyük etkiyi yaratabilmelerinin yolunun, odaklarında çok geniş olmak ve belirli bir alana gerçekten odaklanmak olduğunu düşünüyorum, böylece "belirli uygulamaları desteklemek için uygulamalar, stratejiler ve programlar oluşturduk" diyebilirler. Engelli öğrencilerin ihtiyaçları yani bu ister istihdam becerileri olsun ister topluluk katılımı ve topluluk yaşamı olsun, isterse okuma becerileri veya davranış problemlerini ele alma olabilir, gerçekten tek bir soruna odaklanmak ve onu baştan sona anlamaktır. Aslında danışmanlarımdan veya akıl hocalarımdan birinin en iyi tavsiyelerinden biri, “alanla işiniz bittiğinde, insanların sorunu veya konuyu anlamak için araştırmanızı okumasını ve onları ilerlemeye zorlamasını sağlamaktır” olmuştu. Ama özellikle benim alanımda, en büyük ilerlemeyi bu şekilde kaydettik. Her seferinde bir öğrenci, her seferinde bir öğretmen.”

Türk akademisyenlerin alanda yaşanan sorunların çözümüne yönelik olarak doktora öğrencilerinden öncelikli beklentileri evrensel ve uluslararası olmalarıdır. Bu bağlamda yabancı dil bilgilerini geliştirmelerini ve uluslararası çalışmalara dahil olmalarını istemektedirler. Bazı akademisyenler alanlarının sadece ulusal çalışmalarla sınırlı kaldığını, dünyada yaşanan gelişmelerin ülkemiz bağlamında alanlarına yeterince yansımadığını ve bunun önündeki en önemli engelin gerek doktora öğrencilerinin gerekse akademisyenlerin yeterince İngilizce bilmemesi olduğunu belirtmişlerdir. Akademisyenler tarafından vurgulanan bir diğer unsur da doktora öğrencilerinin öncelikle alanlarına daha sonra da araştırma yöntem ve tekniklerine hâkim olmaları gerektiğidir. Bazı katılımcılar doktora öğrencilerinin yüksek lisans ve hatta lisans eğitiminde kazanılması beklenen becerilerden yoksun olarak doktora eğitimine geldiklerini ve bu nedenle alandaki sorunlara çözüm üretmekte zorlanmakla kalmayıp alanda görevli akademisyenler için başlı başına bir sorun teşkil ettiklerini belirtmişlerdir. Lisans ve yüksek lisansta edinmeleri gereken bilgi ve becerileri kazandırmak için doktora eğitiminin belli bir süresini harcamak zorunda kaldıklarını ve bu durumun alana yapılacak katkıları sınırlandırdığını belirtmişlerdi.

“Disipliner arası” sözcüğü akademisyenlerin bu çalışma kapsamında en fazla tekrar ettiği kavramlar arasında gelmektedir. Alanın yerelleşmesinin önüne geçmek, uluslararası akademik çalışmalara entegre olmak ve alan içerisinde farklı pencereler açabilmek için doktora öğrencilerinin farklı disiplinlerle iş birliği içerisinde olmaları ve birden fazla disiplini içeren araştırmalara dahil olmaları beklenmektedir. Bunu yaparken doktora öğrencilerinden ayrıca toplumsal ve alanla ilgili sorunların çözümüne doğrudan katkıda bulunabilecek araştırmalar yapmaları beklenmektedir. Bu yönüyle Türk akademisyenler yeniden kurmacı ve pragmatist bir bakış açısı sergilemişlerdir. Akademisyenlerin vurguladığı bir diğer nokta da doktora öğrencilerinin sadece mezun olmak veya yayın yapmak için çalışma yapmaları değil, aynı zamanda özgün ve alanda çalışılmamış konulara yönelik araştırmalar yapmalarıdır. Bunu yaparken öğrencilerden aksiyoner ve vizyoner olmaları beklenmektedir. Teorik bilgilerin uygulama ile birleştirilmesi ve bu iki unsur arasında köprü vazifesi görmeleri akademisyenlerin Türk doktora öğrencilerine yönelik bir diğer beklentisidir.

Türk akademisyenler bir yandan öğrencilerin pragmatist, özgün ve aksiyoner olmalarını beklerken bir yandan da kurumsal kazanımı öncelikledikleri görülmektedir. Yapılan çalışmaların toplumla ve diğer akademisyenlerle paylaşılmasının gerek sosyal sorunların gerekse alanla ilgili sorunların çözümüne katkıda bulunacağı değerlendirilmektedir. Bunun sağlanabilmesi için doktora öğrencilerinin diğer akademisyenlerle iyi bir iletişim ve iş birliği içerisinde olmaları vurgulanmaktadır. Türk akademisyenlerin önemseydiği bir diğer konu da doktora öğrencilerinin alana katkıda bulunacak çalışmalar yaparken etik ilkelere uymaları gerektiğidir. Son iki soruya verilen yanıtlardan da görüldüğü üzere Türk akademisyenler toplumsal etik ve akademik etik kavramlarını büyük bir önem atfetmektedir. “Uzmanlık” alt teması altında ise doktora öğrencilerinden öğretim teknolojilerine vakıf olmaları beklenilmiştir. Teknolojinin öğretim yöntem ve tekniklerine olan etkisinin yanı sıra araştırma yöntem ve tekniklerinin etkili kullanılabilmesi için teknoloji bilgisine ihtiyaç duyulmasının akademisyenlerin doktora öğrencilerine yönelik böyle bir beklentiye girmelerine zemin hazırladığı değerlendirilmektedir.

Amerikalı akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlar değerlendirildiğinde ise öncelikli olarak “demokrasi” kavramının yine vurgulandığı görülmektedir. Bu bağlamda farklı insanların farklı eğitim beklentilerinin olabileceğinin göz ardı edilmemesi ve toplumsal tabakaların iyi analiz edilerek ırk, dil ve din gibi unsurların eğitime etkisinin anlamlandırılması gerektiği ifade edilmiştir. Bir bakıma Amerikalı akademisyenler bu tür

toplumsal hassasiyetlerin aynı zamanda alanda yaşanan sorunların çözümüne de katkıda bulunacağını değerlendirmişlerdir. Amerikalı akademisyenlerde Türk akademisyenler gibi disiplinlerarası çalışmaların önemine vurgu yapmışlardır. Özgün çalışmaların yapılabilmesinin de alanı geliştireceğine inanan Amerikalı akademisyenler doktora öğrencilerinden öğretmenler için mesleki gelişim imkanlarını geliştirmelerini ve okul yöneticilerinin yaşam boyu öğrenmelerine katkı sunmalarını beklemektedir.

Toplumda görülen eşitsizliklerin ve adaletsizliklerin akademik hayata da yansıtıldığını düşünen Amerikalı akademisyenler doktora öğrencilerinin alandaki adaletsiz uygulamalarla mücadele etmelerini ve toplumun tüm kesimlerine eğitimin ulaştırılmasına katkıda bulunmalarını beklemektedir. Bireyci toplumlarda görülen seçicilik ve tikelcilik akademisyenlerin doktora öğrencilerinden beklentilerine de yansımaktadır. Bu bağlamda Amerikalı akademisyenler doktora öğrencilerinin tek bir probleme derinlemesine odaklandıkları zaman alana daha fazla katkıda bulunabileceklerini düşünmektedir. Akademisyenlerin doktora öğrencilerinden bekledikleri en çarpıcı hususlardan birisi de bilim eğitiminin iktidarların çıkarlarına hizmet ettiği gerçeğine meydan okumalarıdır. Doktora öğrencilerinin yaptıkları çalışmalarda sadece bilimsel gerçeklere odaklanmalarını, sorunları objektif olarak tespit etmelerini ve bu sorunlara çözümler üretmelerini bekleyen akademisyenler siyasi etkilere ve baskılara boyun eğmemelerini talep etmektedir. Amerika'da öğretmenlerin zaman zaman farklı sorunlar yaşadıkları çalışmanın farklı bölümlerinde ifade edilmiştir. Bu nedenledir ki akademisyenler doktora öğrencilerinden öğretmenlerin maaş sorunlarına dikkat çekecek çalışmalarda bulunmalarını beklemektedir.

Amerikan eğitim sisteminin değerlendirildiği bölümlerde okul öncesi eğitimde Matematik ve Fen Bilimleri öğretiminde bazı sorunların olduğu gerek öğrenciler gerekse akademisyenler tarafından ifade edilmiştir. Bu sorunun çözümüne yönelik olarak Amerikalı akademisyenler özellikle bu alanlarda çalışan doktora öğrencilerinden bu sorunların çözümüne yönelik öneriler getirmelerini beklemektedirler. Yeniden kurmacı felsefenin de etkisiyle Amerikalı akademisyenler doktora öğrencilerinden araştırmalarını daha önceki çalışmalarla ilişkilendirebilmelerini de beklemektedir. Bu ana kadar değerlendirilen beklentilerin tamamı bireyci kodla eşleşmekte olup Amerikalı akademisyenler aynı zamanda doktora öğrencilerinden bazı toplumcu eğilimlere yönelik beklentiler de ifade etmişlerdir.

Toplumcu beklentilerin başında doktora öğrencilerinin beklentilerini toplumun ihtiyaçları ile eşleştirmek gelmektedir. Bir diğer toplumcu beklenti ise alanda yaşanan

sorunların çözümü sürecinde doktora öğrencilerinin okullarla ve toplumla işbirliği içerisinde çalışarak deneyimlerini diğer öğrencilerle ve paydaşlarla paylaştıklarıdır. Son olarak Amerikalı akademisyenlerin vurguladığı konu doktora öğrencilerinin ahlaki değerlere sadık kalmalarıdır. Türk ve Amerikalı akademisyenlerin yanıtları bir bütün olarak değerlendirildiğinde alanda yaşanan sorunlara ilişkin doktora öğrencilerinden beklentilerin alt temalar bağlamında bazı benzerlikler ve farklılıklar içerdiği görülmektedir. Benzer beklentilerin “yeniden kurmacı”, “özgün”, “gruplar/topluluklar arası iş birliği”, “geleneksel değerlere sadakat” ve “öz yeterlilik” alt temaları altında toplandığı görülmektedir. Her iki ülke akademisyenlerinin özellikle ahlaki değerlere vurgu yapmaları dikkate değer bir bulgudur. Öte yandan Türk akademisyenler ülkemizdeki yabancı dil öğretiminde yaşanan sorunlardan olsa gerektir ki bu yönde bir tespitte bulunmuşlardır. Amerikalı akademisyenler ise toplumsal sorunların akademik alanlardaki sorunlara da yansıdığını düşünmekte ve Amerikan toplumuna özgü bazı tespitleri bu soru kapsamında da dile getirmişlerdir. Göze çarpan bir diğer farklılık da Türk akademisyenlerin kurumsal kazanımı önceliklerken Amerikalı akademisyenlerin kişisel kazanıma yönelik beklentiler ifade etmeleridir. Araştırmanın bir sonraki bölümünde 4’üncü alt probleme ilişkin bulgulara yer verilecektir.

4.2.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın dördüncü alt problemi kapsamında akademisyenlere doktora eğitimi sürecine ilişkin görüşlerini almak amacıyla “*Doktora öğrencilerine kazandırılması gereken beceriler nelerdir?*” “*İdeal bir doktora öğrencisinde bulunması gereken özellikler nelerdir?*”, “*Doktora seviyesinde derslerini planlarken ve icra ederken neleri göz önünde bulunduruyorsunuz?*”, “*Doktora dersleriniz kapsamında verilen ödevler/araştırma konuları vb. beklentileriniz nelerdir?*”, “*Doktora dersleri kapsamında verdiğiniz ödevlerle öğrencilerinizde hangi becerilerin ve bilimsel yetkinliklerin gelişmesini amaçlıyorsunuz?*”, “*Alanınızda üretilen bilimsel bilginin niteliği hakkındaki görüşleriniz nelerdir?*”, “*Doktora sürecinde sizin ve öğrencilerinizin yaşadığı en önemli sorunlar nelerdir?*”, “*Uygulanan programın güçlü ve zayıf yönlerini değerlendirir misiniz?*” soruları yöneltilmiştir. Türk ve Amerikalı akademisyenlerden alınan yanıtlardan elde edilen alt tema ve kodlar aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 38.

Öğrencilere Kazandırılması Gereken Becerilere İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerin Cevaplarından Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Öğrencilere Kazandırılması Gereken Beceriler	İlerlemeci / Yeniden kurmacı	Bireyci	Öğrenmeyi öğrenmek	4	Öğrencilere Kazandırılması Gereken Beceriler	Aksiyoner	Bireyci	Farklı veri toplama araçları kullanarak veri toplayabilme	5
			Çok yönlü düşünebilme	5				Merak	9
			Problem çözme	4				Verileri analiz etme ve yorumlama becerileri	8
	Aksiyonerlik	Bireyci	Üretkenlik	3		Uzman	Bireyci	Eleştirel teoriye anlayabilme ve geliştirebilme	7
			Kendini ifade etme					Çalıştıkları alana yeni bilgi ve bulgular kazandırabilme	3
	Öz yeterlilik	Bireyci				Gruplar arası iş birliği	Toplumcu	Nitel ve nicel araştırma becerileri	7
			Akademik yazma becerileri	5				Öğretmenlik becerileri	2
								Çalıştıkları alana vakıf olabilme	6
								Sorulara sistematik, şeffaf ve objektif yanıtlar arayabilme	7
								Argümanlar geliştirmek ve paylaşabilmek	4
						Toplum ve diğer araştırmacılarla ortak çalışabilme	7		
						Öğretmenlerle birlikte çalışabilme	2		

Tablo 38.

Öğrencilere Kazandırılması Gereken Becerilere İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ					
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	
Öğrencilere Kazandırılması Gereken Beceriler	İlke	Bireyci	Araştırma etiği	4	Öğrencilere Kazandırılması Gereken Beceriler	Araşsal iletişim	Bireyci	Halk, akademisyenler ve politika yapıcılar gibi daha geniş kitlelerle konuşmak için araştırmayı kullanabilme	8	
	Şimdi	Bireyci	Alanda güncel gelişmeleri takip edebilme	10						
	Uluslararası	Bireyci	Uluslararası yayın okuyabilme	5						
				8			Bilginin birey tarafından keşfi	Bireyci	Doğru bilgiye ulaşabilme	7
				6			Zaman yönetimi	Bireyci	Zaman yönetimi	6
				6			Eleştirel düşünme	Bireyci	Önemli sorular sorabilme	8
				4			Girişimci	Bireyci	Organizasyon becerileri	4
				4					Problem çözme becerileri	3
		Uzman	Bireyci	Literatüre ve bilimsel altyapıya hakimiyet		6			Hedef odaklı olma	2
				İstatistik ve analiz bilgisi		4		Bağımsızlık	Bireyci	Bağımsız araştırma yapabilme
							Bir araştırmacı kimliği geliştirebilme	4		
						Mücadeleci	Bireyci	Sebat, direnç ve adanmışlık	8	
						Özgün	Bireyci	Alana yeni bilgiler kazandırma	5	
								Yaratıcılık	2	
								Özgün yazma becerileri	9	

Türk akademisyenlerin doktora öğrencilerine kazandırılması gereken becerilere ilişkin görüşleri incelendiğinde tamamı bireyci koda karşılık gelen toplamda 8 alt temanın elde edildiği görülmektedir. Bu alt temalar içerisinde en yüksek frekans değerine sahip olan alt tema “uzmanlık” olarak bulunmuştur. Bu alt temayı sırasıyla “ilerlemeci/yeniden kurmacı”, “şimdi”, “özgün”, “uluslararası”, “ilke”, “öz yeterlilik” ve “aksiyonellik” alt temaları takip etmiştir. Türk akademisyenlerin bu bağlamda vermiş oldukları yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD3: “Benim alanım Matematik. Bu alanda doktora yapan öğrencilere kazandırmamız gereken becerilerin başında lisans ve yüksek lisansta kapatamadıkları eksiklikleri tamamlamaktır. Bu nedenle öğrencilerimizin doktora yaptıkları alanda temel kavramlarla ilgili becerileri kazanmaları önemlidir. Bir taraftan da branşlarında üretilen yeni bilgilere ulaşmalarını sağlamak ve bu bilgilerin üzerine yeni bilgiler inşa edebilecekleri becerileri kazandırmaktır.”

AD17: “Öncelikle temel kavramlara hâkim olmaları gerekmektedir. Daha sonra yabancı dil becerileri geliyor. Ayrıca literatür bilgisi ve literatürü etkili bir şekilde süzebilme becerileri kazandırılmalıdır. Bunun için de yine yabancı dil bilgisi önem arz ediyor ancak doktora eğitimine gelmiş öğrencilere doktora eğitiminde yabancı dil öğretmeye kalkmak oldukça abes bir durum. Bizim böyle bir sorumluluğumuz da yok ancak yabancı dil olmadan da öğrenciler farklı kaynaklardan beslenemiyorlar. Bu nedenle yabancı dil becerilerinin bir şekilde kazandırılması elzem.”

Amerikalı akademisyenlerin aynı konuya ilişkin vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde ise Türk akademisyenlerden daha fazla alt temaya karşılık gelen ifadeler kullandıkları görülmektedir. Amerikalı akademisyenlerden toplamda 11 alt tema elde edilirken bu alt temalardan sadece “gruplar arası iş birliği” toplumcu kodla eşleşmektedir. Geriye kalan 10 bireyci alt tema içerisinde ise “uzmanlık” en yüksek frekans değeri ile dikkat çekmektedir. Bu alt temayı sırasıyla “özgün”, “aksiyoner”, “problem çözücü”, “bağımsızlık”, “araçsal iletişim”, “eleştirel düşünme”, “mücadeleci”, “bilginin birey tarafından keşfi” ve “zaman yönetimi” alt temaları izlemektedir. Amerikalı akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD3: Bizim alanımızda nasıl yazılacağını bilmek zorundasın. Doktora eğitimi alacaksanız ve bu alanda çalışacaksanız akademik yazımı nasıl yapacağınızı bilmelisiniz.

AD1: Hem nitel hem de nicel yöntemlerde birçok beceri geliştirmeleri gerekir. Bu yüzden programımızda öğrencilerimize hem beceri türleri hem de bilgi tabanı tanıtılarak nitel ve nicel çalışmalar yapabilmeleri beklenir.

AD4: Ancak genel olarak konuşursak, öğrenciler farklı araştırma tasarımları ve cevaplamayı önemsedikleri soruya destek olabilecek uygun veri toplama araçlarını nasıl bulacakları konusunda oldukça güçlü bir fikre sahip olmalıdır.

Türk akademisyenler doktora öğrencilerine kazandırılması gereken beceriler söz konusu olduğunda en önemli becerinin öğrencilerin belli konularda uzmanlık sergileyebilmeleri olduğu yönünde değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Doktora öğrencilerinin özellikle bilimsel araştırma yöntem ve tekniklerine vakıf olarak istatistik ve analiz becerilerini kazanmaları gerektiğine inanan Türk akademisyenler ayrıca literatüre ve bilimsel alt yapıya hakimiyetlerinin olmalarının en önemli uzmanlık alanları arasında geldiğini belirtmişlerdir. Doktora öğrencilerine kazandırılması gereken becerilerden bir diğeri ise onların ilerlemeci ve yeniden kurmacı bir yaklaşımı benimsemelerini gerektirmektedir. Nitekim Türk akademisyenler doktora öğrencilerinin öğrenmeyi öğrenen, üretken, aksiyoner, çok yönlü düşünebilen ve problem çözme yeteneğine sahip bireyler olmaları gerektiğini düşünmektedirler.

Türk akademisyenler doktora öğrencilerinin alanda güncel gelişmeleri takip edebilmelerini önemsemektedir. Bunun şartlarından birisi de uluslararası yayınları okuyabilmek ve anlayabilmek olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle doktora öğrencilerinin yabancı dil bilgisi becerilerine sahip olmaları akademisyenler tarafından önemsenmektedir. Ancak doktora seviyesine gelmiş bireylere yabancı dil öğretmek ve bu beceriyi kazandırmak program içerikleri bakımından mümkün değildir. Doktora öğrencilerinin lisans eğitiminden önce yabancı dil becerilerini B1-B2 seviyesinde öğrenmiş olmaları beklenirken birçok öğrenci A1-A2 düzeyinin ötesine geçememektedir. Bu nedenle Türk akademisyenlerin örgün eğitimin son basamağı olan doktora eğitiminde dahi yabancı dil becerisi kazandırma kaygısına düşmüş olmaları Türk eğitim sisteminde yabancı dil öğretimi konusunun hala kanayan bir yara olduğunu göstermektedir.

Türk akademisyenlerin doktora öğrencilerine kazandırılması gerektiğini düşündükleri bir diğer beceri ise akademik yazma becerileridir. Birçok akademisyen danışmanlık yaptıkları öğrencilerin akademik yazma becerisi sergileyemediğini ifade etmişlerdir. Daha da acısı ise akademisyenler bazı öğrencilerin ana dilleri olan Türkçe'nin dilbilgisi kurallarına vakıf olmadıklarını, birçok yazım hatası yaptıklarını ve birbirinden kopuk ve anlamsız cümlelerle tez veya ödev hazırladıklarını büyük bir üzüntüyle ifade etmişlerdir. Bu durumda öğrencilerin yazmış oldukları içeriğe bakmaya fırsat bile

bulamadan yaptıkları ifade ve dilbilgisi hatalarını düzeltmek için gereğinden fazla vakit harcadıklarını belirtmişlerdir. Yüksek lisans tezi yazmış olmalarına rağmen bazı doktora öğrencilerinin temel akademik yazma kurallarını (atıf yapma, kaynakça yazma vb.) bilmediklerini belirten Türk akademisyenler doktora öğrencilerine mezun olmadan önce öz yeterlilik kazandırılması gerektiğine inanmaktadır.

Ahlaki değerler ve araştırma etiği bu alt problem kapsamında da Türk akademisyenlerin üzerinde durduğu hususlardan olmuştur. Doktora öğrencilerinin ilkeli olması gerektiği, özellikle intihal ve araştırma etiği konularında iyi bir eğitim sürecinden geçmeleri ve bu ilkelerin bir beceriden öte karaktere dönüşmesinin sağlanması vurgulanmıştır. Bazı akademisyenler ise bu becerinin/karakterin kazandırılmasının başta aile ve toplum olmak üzere Türk eğitim sisteminde görev yapan tüm paydaşların sorumluluğunda olduğunu belirtmişlerdir. Bu noktada değerler eğitiminin ve öğrencilere iyi bir rol model olabilmenin önemi ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar lisansüstü öğretimde araştırma etiğini kapsayan dersler olsa da bunu bir karakter haline getirmeyen öğrencilerin bir şekilde bu etik kuralları çiğneme eğiliminde olabileceği akademisyenlerin yaşamış olduğu tecrübelerden de anlaşılmaktadır.

Amerikalı akademisyenlerin aynı soruya ilişkin verdiği yanıtlar incelendiğinde ise “uzmanlık” alt temasının oldukça fazla vurgulandığı görülmektedir. Doktora öğrencilerine nitel ve nicel araştırma becerilerinin yanı sıra elde edilen verileri analiz edebilme ve yorumlayabilme becerilerinin kazandırılması gerektiğine inanılmaktadır. Ayrıca eleştirel teoriyi anlayarak ve geliştirerek sorulara sistematik, şeffaf ve objektif yanıtlar arayabilmeleri de önemsenmiştir. Akademisyenlerin uzmanlık başlığı altında kazandırılmasını düşündükleri bir diğer beceri de argümanlar geliştirmek ve bu argümanları ilgili paydaşlarla paylaşabilmektir. Amerika’da tam zamanlı olarak doktora yapan bazı öğrenciler aynı zamanda öğretici görevini de üstlenebilmektedir. Bu nedendir ki Amerikalı akademisyenler doktora öğrencilerinin öğretmenlik becerilerinin de geliştirilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Doktora öğrencilerini alanlarında özgün ve farklı kılmaya yönelik becerilerin geliştirilebilmesi için çalıştıkları alana yeni bilgiler kazandırabilmelerini sağlayacak yaratıcılık ve özgün yazma gibi yeterliklerinin kazandırılması gerektiği değerlendirilmiştir. Özgünlüğe yapılan vurgu tüm alt temalar içerisinde uzmanlıktan sonra gelen alt tema özelliğini taşımaktadır.

Amerikalı akademisyenlerin öğrencilere kazandırılması gerektiğini düşündükleri bir diğer unsur da aksiyoner olmalarıdır. Bu bağlamda farklı veri toplama araçlarını kullanarak veri toplayabilmeleri, veri toplama süreçlerinde esnek ve ihtiyaca

yönelik kararlar verebilmeleri beklenmektedir. Akademisyenler ayrıca aksiyonerliğin itici gücünün merak olduğunu düşünmektedir. Doktora derslerine giren eğitimcilerin ve özellikle tez danışmanlarının öğrencilerinde araştırma ve keşfetme merakı uyandırmaları vurgulanmaktadır. Doktora öğrencilerinin organizasyon ve problem çözme becerilerine sahip olmalarının yanı sıra hedef odaklı olmaları da akademisyenler tarafından önemsenmektedir. “Bağımsızlık” vurgusu akademisyenlerin bu soru kapsamında verdikleri yanıtlara da yansımıştır. Nitekim katılımcılar doktora öğrencilerine bağımsız araştırma yapabilme ve kendilerine özgü bir araştırmacı kimliği geliştirebilme becerilerinin kazandırılması gerektiğini düşünmektedir.

Amerikalı akademisyenlerin üzerinde durduğu bir diğer beceri de araçsal iletişim becerileridir. Bu bağlamda doktora öğrencilerinin halk, akademisyenler ve politika yapıcılar gibi daha geniş kitlelerle iletişim kurabilmek için araştırmalarını bir araç olarak kullanabilmelerinin gerekliliği vurgulanmıştır. Hatırlanacağı üzere akademisyenler doktora öğrencilerinden toplumsal ve alanla ilgili sorunların çözümüne yönelik olarak tüm paydaşlarla iş birliği içerisinde olmalarını ve yaptıkları araştırmaları tabana yayabilmelerini ifade etmişlerdi. Araçsal iletişim becerilerinin bu öneriyi tamamlayıcı bir husus olduğu değerlendirilmektedir. İlerlemeci ve yeniden kurmacı bir eğitim sisteminin parçası olan akademisyenler doktora öğrencilerine eleştirel düşünebilme ve aykırı sorular sorabilme becerilerinin kazandırılması gerektiğini savunmaktadır. Bu noktada bazı katılımcılar Amerikalı öğrencilerin K-12 eğitim sürecinde bu becerileri zaten kazandıklarını ancak özellikle uluslararası öğrencilerin bu bağlamda zorlandıklarını belirtmişlerdir. Bu durum araştırmanın ilerleyen bölümlerinde (eğitim sisteminin değerlendirilmesi) akademisyenler tarafından daha detaylı olarak açıklanacaktır. Toplumun bireyci ve rekabetçi yapısının da etkisiyle Amerikalı akademisyenler doktora öğrencilerinin mücadeleci olmalarını beklemektedir. Bunu sağlayabilmek adına öğrencilerde sebat, direnç ve adanmışlık karakterlerinin oluşturulması gerektiği değerlendirilmiştir. Bu kavramların birer beceriden ziyade haslet olduğunun altını çizen akademisyenler bu hasletleri besleyen araştırmacılık, öğrenmeyi öğrenme, zaman yönetimi, gruplar arası iş birliği ve etkili iletişim gibi becerilerin kazandırılmasını ve geliştirilmesini gerekli görmüşlerdir.

Türk ve Amerikalı akademisyenlerin doktora öğrencilerine kazandırılması gereken becerilere ilişkin görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde her iki ülke akademisyenlerinin de üzerinde en fazla durdukları hususun uzmanlık olduğu görülmektedir. Özellikle araştırma yöntem ve tekniklerine vakıf ve istatistik bilgisi

bu başlık altında ön plana çıkan ortak noktalar. Bunun yanı sıra özgünlük, aksiyonerlik, ilerlemecilik ve yeniden kurmacılık da her iki ülke akademisyenlerinin doktora öğrencilerine kazandırılmasını önemsedikleri becerileri içermektedir. Ülkemizdeki yabancı dil öğretimi sorununun da yansıması olarak Türk akademisyenler yabancı dile ayrı bir parantez açarken toplumun bireyci ve mücadelecisi yapısından dolayı Amerikalı akademisyenler gruplar arası iş birliğine ve sebat, direnç ve adanmışlığa ayrı bir parantez açma ihtiyacı duymuşlardır. Ancak tüm yanıtlar değerlendirildiğinde gerek Türk gerekse Amerikalı akademisyenlerin neredeyse tamamı bireyci koda karşılık gelen becerilere vurgu yaptıkları görülmektedir. Bu durum bireylerin entelektüel seviyesi arttıkça toplumsalluktan bireyciliğe doğru evirildiklerinin de bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Yerli ve yabancı literatürde doktora öğrencilerine kazandırılması gereken becerileri konu alan bazı çalışmalara rastlamak mümkündür. Karadağ ve Özdemir (2017) tarafından doktora eğitiminin öğrencilere kazandırdığı bilgi, beceri ve yetkinliklere ve doktora eğitimine başlayacak adayların sahip olması gereken yeterliliklere de yönelik sorular içeren akademisyen ve doktora öğrencilerinin yer aldığı bir araştırma yürütülmüştür. Araştırma sonucunda akademisyenler öğrencilerin kişisel (iletişim becerisi, sorgulama yapabilme, yaratıcılık) ve akademik yeterliliklerine (alanla ilgili temel ilke ve kuramların bilgisi, teori ve uygulamayı bütünleştirebilme becerisi, yüksek lisans tecrübesi) ve başarıya ait çeşitli göstergelere (ALES, yabancı dil, lisans/yüksek lisans not ortalaması) vurgu yapmışlardır. Bunlara ek olarak ahlaki değerlere sahip olma, sabırlı olma, doktora yapma motivasyonu ve üst düzey düşünme becerileri ön plana çıkmıştır. Söz konusu bulguların bu çalışmanın Türkiye ayağında elde edilen bulgulardan uzmanlık, uluslararası ve ilerlemeci alt temalarına karşılık gelen bulgularla paralellik gösterdiği görülmektedir. Öte yandan bu çalışmadan farklı olarak Karadağ ve Özdemir (2017)'nin araştırmasına katılan akademisyenler bazı sınav notlarına ve doktora öncesi akademik başarıya vurgu yapmışlardır.

Mantai ve Marrone (2022) tarafından yakın tarihte yapılan bir çalışmada doktora öğrencilerine kazandırılması gereken becerilere farklı bir pencereden bakılmış ve özellikle iş hayatında beklenen becerilerin neler olduğu incelenmiştir. Oldukça kapsamlı olarak yürütülen bu çalışmada bir Avrupa işe alım platformu olan Euraxess'te 2016–2019 yıllarında yayınlanan 13.562 doktora ilanının seçim kriterlerini (listeleme becerileri, nitelikler ve kişisel nitelikler) analiz etmek için veriye dayalı bir sınıflandırma geliştirilmiş ve lojistik regresyonlar gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında incelenen

ülkelerin neredeyse tamamının bireyci toplumsal özelliklere sahip olması nedeniyle bu araştırmanın Amerika Birleşik Devletleri ayağıyla kıyaslanması anlamlı hale gelmektedir. Söz konusu araştırmanın bulguları 9 alt kategori altında toplanmıştır. Bu alt kategoriler; kariyer gelişimine yönelik beceriler, bilişsel beceriler, iletişim becerileri, dijital beceriler, yatırımcılık, kişiler arası ilişkiler, uluslararasılık, araştırma becerileri ve öğretmenlik becerileri olarak belirlenmiştir. Bu alt kategoriler arasında geçen uluslararasılık bu çalışmada toplumcu kültüre mensup Türk akademisyenler tarafından ifade edilmiştir.

Öte yandan araştırma becerileri bu çalışmada gerek Türk gerekse Amerikalı akademisyenler tarafından ifade edilen hususlardır. Mantai ve Marrone (2022)'nin araştırmasında yer alan bireyci toplumlar ile bu çalışmaya katılan Amerikalı akademisyenlerin doktora öğrencilerine öğretmenlik becerilerinin kazandırılması gerektiğini düşünmeleri dikkat çeken ortak bir bulgudur. Öte yandan “yatırımcılık”, “dijital beceriler” ve “kariyer gelişimine yönelik beceriler” kategorileri bu çalışmadan elde edilen bulgulardan farklı bulgular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmanın bir sonraki bölümünde Türk ve Amerikalı akademisyenlerden ideal bir doktora öğrencisini tanımlamaları istenmiştir. Bu kapsamda verilen yanıtlardan elde edilen alt temalar ve kodlar Tablo 39'da verilmiştir.

Tablo 39.

İdeal Bir Doktora Öğrencisinde Bulunması Gereken Özelliklere İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
İdeal Bir Doktora Öğrencisinde Bulunması Gereken Özellikler	Adanmışlık	Toplumcu	Motivasyon seviyesi yüksek	8	İdeal Bir Doktora Öğrencisinde Bulunması Gereken Özellikler	Kişisel hedeflere kenetlenme	Bireyci	Doktora programını tamamlama potansiyeli	5
			Adanmışlık, fedakârlık ve azim	10			Bireyci	Motivasyonu yüksek, tutkulu ve amaca odaklı	18
	Uzman	Bireyci	Araştırma becerilerine sahip	10		Uzman	Bireyci	Kendi ilgi alanları ile eşleşen hocaları belirleyebilme	4
			Alanına hâkim	8					
			Akademik yazma becerisi sahibi	5					
	Uluslararası	Bireyci	Yabancı dil bilen	10		Uluslararası	Bireyci	Çalıştığı konudan zevk alabilen	7
			Gelişime açık	7				Tez konusunun kapsamını yeterince daraltabilen	5
	Sürekli gelişim arayışı	Bireyci	Öğrenmeyi seven	4		Sürekli gelişim arayışı	Bireyci	Üniversite dışındaki hayatını dengeli yaşayabilen	4
			Merak	5				Kullandığı sorgulama yöntemi etrafında düşünme esnekliğine sahip	2
	Özel	Bireyci	Alanına ilgi duyan	7		Özel	Bireyci	Güçlü ve zayıf yönlerinin farkında olma	4

Tablo 39.

İdeal Bir Doktora Öğrencisinde Bulunması Gereken Özelliklere İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
İdeal Bir Doktora Öğrencisinde Bulunması Gereken Özellikler	Kişisel hedeflere kenetlenme	Bireyci	Hedef odaklı	2	İdeal Bir Doktora Öğrencisinde Bulunması Gereken Özellikler	Özgün	Bireyci	İlginç ve sorulmamış sorular sorabilme	8
								Özgün yazma becerilerine sahip	8
	Disiplinerarası	Bireyci	Disiplinler arası çalışabilen	6		Araştırmaya sevk eden	Bireyci	Araştırma yapmaya ilgi duyan	6
			Çok yönlü okuyan ve düşünen	5					
	Hiyerarşik	Toplumcu	Danışmanına saygılı	4		Sürekli gelişim arayışı	Bireyci	Meraklı	10
								Sürekli gelişim ve öğrenme peşinde olan	10
	Özgün	Bireyci	Özgün fikirlere sahip	5		Kişilerarası ilişkilerde mahir olma	Bireyci	Güçlü iletişim becerilerine sahip	7
	Aksiyonerlik	Bireyci	Üretken	3		Zaman yönetimi	Bireyci	Çalışmaları için yeterince çaba ve zaman ayırabilen	4
	İlke	Bireyci	Araştırma etiğine sahip	6		Bağımsızlık	Bireyci	Kendi başına çalışma yürütüebilme	5
			İdealizm	2		Profesyonellik	Bireyci	Üst düzey profesyonellik	4
Bağımsızlık	Bireyci	Bağımsız araştırma yapabilme	4	İlke	Bireyci	Güçlü bir çalışma ahlakına sahip	5		
				Mükemmeliyetçi	Bireyci	Mükemmeliyetçi	4		
				Eleştirel düşünme	Bireyci	Eleştirel düşünme	4		
				Öz yeterlilik	Bireyci	Özgüven	4		

İdeal bir doktora öğrencisinde bulunması gereken özelliklere ilişkin Türk akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlar incelendiğinde toplamda 12 alt temanın elde edildiği görülmektedir. Bu alt temalardan “adanmışlık” ve “hiyerarşik” toplumsal kodla eşleşirken geriye kalan 10 alt tema bireyci kodla eşleşmiştir. Bireyci kodla eşleşen alt temalar içerisinde en yüksek frekans değerine sahip olan alt tema “uzmanlık” olarak bulunmuştur. Bu alt temayı sırasıyla “sürekli gelişim arayışı”, “disiplinerarası”, “uluslararası”, “ilke”, “özel”, “özgün”, “bağımsızlık”, “akisyonerlik” ve “kişisel hedeflere kenetlenme” alt temaları izlemiştir. Türk akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD16: “İdeal bir doktora öğrencisi kendini adeta konusuna feda etmiş ve hayatının yaşam gayesi haline getirmiş öğrencilerdir. İdeal doktora öğrencisi yapacağı çalışmaları bir yaşam biçimi haline getirmiş ve prestij meselesi haline getirmiş bireylerdir. Ayrıca iyi bir doktora öğrencisi yapacağı çalışmalarını ve bu çalışmaların ülkesine katkısını çok önemsemeli. Bu bağlamda çalışacağı konunun dört başı mamur çalışılabilmesi için kişisel zevklerinden, sosyal hayatından ve diğer tali hususlardan vazgeçebilen, çalışma konusunu merkeze alabilen öğrenciler benim nazarımda ideal doktora öğrencileridir.”

AD9: “İdeal bir doktora öğrencisi alanında çıkan bütün yayınları takip etme isteği olan ve ilmi konulara merak duyarak öğrenmeyi isteyen öğrencidir. Merak en önemli özelliklerden birisidir. Hangi alanda ve konuda çalışmasını önceden belirleyen ve bu hedef doğrultusunda gerekli okumaları yapabilen öğrenciler ideal öğrencilerdir. Aşırı dağınık olan ve ne olursa okurum mantığında olan öğrenciler ideal öğrenci olmaktan uzaktırlar. Benim için ideal doktora öğrencisi ayrıca yabancı dil becerisine hakim olan öğrencidir. Yabancı dil bilgisi zayıf olan öğrencinin ideal öğrenci olması oldukça zor benim açımdan.”

Amerikalı akademisyenlerin aynı konuya ilişkin görüşleri incelendiğinde ise toplamda 13 alt temaya karşılık gelen görüşler beyan ettikleri ve bu alt temaların tamamının bireyci kodla eşleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu alt temalar içerisinde en yüksek frekans değerine sahip olan alt tema “öz değerlendirme” olarak belirlenmiştir. Bu alt temayı sırasıyla “kişisel hedeflere kenetlenme”, “sürekli gelişim arayışı”, “özgün”, “kişiler arası ilişkilerde mahir olma”, “araştırmaya sevk eden”, “bağımsızlık”, “ilke”, “zaman yönetimi”, “profesyonellik”, “mükemmeliyetçi”, “eleştirel düşünme” ve “öz yeterlik” alt temaları izlemiştir. Amerikalı akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD5: “Bence ideal doktora öğrencisi, tutkulu olandır. Yaptıkları şey için biraz tutku görmek istiyorum. Sadece sosyal konularla ilgili tutkudan bahsediyorum, konu akademik bir mesele, sorun, ikilem veya kariyerleri olsa bile gözlerinde o motivasyonu tutkuyu ve hedefe kilitlenmişliği görmek istiyorum.”

AD6: “İdeal bir doktora öğrencisi sürekli öğrenmek ve gelişmek isteyen ve teorik bakış açısı katı olmayandır. Doktora öğrencisi için en önemli şey, araştırma sürecine açık ve istekli olmaktır çünkü öğrenmenin en etkili yolu budur.”

AD3: “.....Ayrıca iyi iletişim kurabilmenin doktora öğrencileri için gerekli bir özellik olduğunu düşünüyorum.”

AD2:” Teknik beceriler açısından, bizim alanımızda yazmanın gerçekten önemli bir beceri olduğunu düşünüyorum. İşin çoğu yazı yazmakla sonuçlanıyor.”

Türk akademisyenlerin ideal bir doktora öğrencisine yönelik tanımlamaları incelendiğinde en önemli özelliğin uzmanlık olduğunu düşündükleri görülmektedir. Bu bağlamda araştırma becerilerine sahip, alanına hâkim ve akademik yazma yetkinliği sergileyen öğrenciler ideal öğrenci olarak tanımlanmıştır. Türk akademisyenler toplumcu kültürlerde önemsenen adanmışlık özelliğini bu kapsamda da dile getirmiş olup motivasyon seviyesi yüksek olan, kendini doktora eğitimine adayan, bu süreç içerisinde hiçbir fedakarlıktan kaçmayan ve azimli öğrencilerin ideal olarak tanımlanabileceğini belirtmişlerdir. Doktora eğitiminin zor ve uzun bir süreç olduğunu belirten Türk akademisyenler doktora öğrencilerinin bu süreci başarılı bir şekilde tamamlayabilmeleri için alanlarına ilgi duymalarını, gelişime açık olmalarını, öğrenmeyi sevmelerini, yeni bilgiler peşinde koşmalarını ve ayrıca sürekli merak duygularını beslemeleri gerektiğini dile getirmişlerdir.

Günümüz dünyasında farklı disiplinlerin birbirleri ile olan ilişkisini ve birbirlerine katkısını özellikle vurgulayan Türk akademisyenler ideal bir doktora öğrencisi olabilmek için disiplinlerarası çalışmalar yapabilmelerini ve çok yönlü okuyup okuduklarını iyi analiz edebilmelerini önemsemektedirler. Yabancı dil bilgisi araştırmanın bu bölümünde de bir kez daha vurgulanmıştır. İdeal bir doktora öğrencisinin az önce bahsi geçen çok yönlü, disiplinlerarası ve uluslararası çalışmaları okuyabilmeleri ve ilerde bu kapsamda çalışma yapabilmeleri için en az bir yabancı dili (özellikle İngilizce) çok iyi düzeyde biliyor olmaları beklenmektedir. Bazı akademisyenler son

yıllarda programlara kayıt olan doktora öğrencilerinde idealizm eksikliğinin olduğunu, doktora programına sadece pragmatist yaklaşıtlarını ve bu durumun gerek tezlerde gerekse diğer akademik çalışmalarda başta etik konular olmak üzere içerik ve alana katkısı yönünden nitelik sorununun yaşanmasına zemin hazırladığını belirtmişlerdir. Bu nedendir ki Türk akademisyenler ideal bir doktora öğrencisinin öncelikle araştırma etiğine sahip olması gerektiğini ve ayrıca doktora eğitimine pragmatist kaygılardan ziyade idealist önceliklerle yaklaşmaları gerektiğini vurgulamışlardır.

“zgnlk” alt teması Türk akademisyenlerin önemsedikleri bir diğer husustur. Doktora ğrencilerinin gerek kişisel gelişimlerine gerekse akademik dünyaya katkıda bulunmaları için özgün fikirlere sahip olmaları beklenmektedir. Bunun n koşullarından birisi de üretken, verimli ve aksiyoner olmak olarak değerlendirilmektedir. Doktora ğrencilerinin danışman bağımlı bir eğiliminin olduğu araştırmanın önceki bölümlerinde sunulan bulgularda ortaya konulmuştur. Bu durum zaman zaman Türk akademisyenleri zorlamakta ve öğrencilerin kişisel gelişimini sekteye uğratmaktadır. Bu nedendir ki akademisyenler ideal bir doktora öğrencisinin bağımsız araştırma yapabilme becerilerine sahip olmaları gerektiğini ve kendi başlarına ayaklarının üzerinde durabilmelerini savunmaktadırlar. Öte yandan Türk toplumunun hiyerarşik yapısı ve otoriteye karşı beklenen saygı akademisyenlerin ideal doktora ğrencisi tanımına da yansımıştır. Her ne kadar frekans değeri çok yüksek olmasa da bazı Türk akademisyenler doktora ğrencilerinin danışmanlarına ve diğer akademisyenlere karşı saygılı olmalarını beklemektedirler.

Aynı konuya ilişkin Amerikalı akademisyenlerin verdiği yanıtlar incelendiğinde ise tamamı bireyci koda karşılık gelen tanımlamalar sundukları görülmektedir. Bu kapsamda en fazla vurgulanan alt tema ise “z değerlendirme” olmuştur. Amerikalı akademisyenler ideal bir doktora öğrencisinin kendi ilgi alanları ile eşleşen hocaları belirleyebilen, zevk alacakları konuları tespit eden ve çalışan ve tez konusunun kapsamını doğru belirleyerek gerekirse daraltabilen özellikte olduğunu belirtmişlerdir. Bunlara ek olarak güçlü ve zayıf yönlerinin farkında olan, niversite dışındaki hayatını dengeli yaşayabilen ve kullandığı sorgulama yöntemleri hakkında düşünme esnekliğine sahip öğrencilerin de öz değerlendirme becerilerine sahip olmaları nedeniyle ideal doktora ğrencisi olabileceğini değerlendirmişlerdir.

Amerikalı akademisyenlerin ideal bir doktora öğrencisinde aradıkları bir diğer özellik de kişisel hedeflerine kenetlenmiş olmalarıdır. Doktora programını tamamlama potansiyeline sahip olmaları, yüksek bir motivasyon sahibi ve tutkulu olmaları ve

amaçlarına odaklanmaları önemsenmiştir. Bu hususların yüksek frekans değerlerinden birine sahip olmasının sebepleri arasında Amerika Birleşik Devletleri'nde doktora eğitiminin maddi ve manevi nedenlerden dolayı öğrenciler için oldukça zorlayıcı olduğu değerlendirilmektedir. Bu araştırmaya katılan bazı Amerikalı doktora öğrencilerinin uzun süredir (10 yıla yakın) programda olduklarını belirttikleri husus göz önünde bulundurulduğunda Amerikalı akademisyenlerin kişisel hedeflere kenetlenme konusuna vurgu yapmış olmaları anlaşılabilir.

Amerikalı akademisyenlerin ideal bir doktora öğrencisinde aradıkları bir diğer özellik de sürekli gelişim arayışında olmalarıdır. Bu nedenle merak duygularını sürekli besleyen, araştırmaya yapmaya ilgi duyan ve sürekli gelişim ve öğrenme peşinde olan öğrenciler ideal olarak tanımlanmıştır. Özgünlük kavramı Amerikalı akademisyenler tarafından da vurgulanmıştır. Bu bağlamda ideal bir doktora öğrencisinden ilginç ve sorulmamış sorular sorabilmeleri ve buldukları yanıtları özgün yazma becerileri ile etkili bir şekilde ifade edebilmeleri beklenmektedir. Amerikalı akademisyenler doktora öğrencilerinin diğer araştırmacılarla iş birliği içerisinde olmalarını ve iletişim halinde olmalarını önemsediklerini daha önceki bölümlerde belirtmişlerdir. Bununla bağlantılı olarak ideal bir doktora öğrencisinde güçlü iletişim becerilerini aramaktadırlar. “Bağımsızlık” alt teması Amerikalı akademisyenlerin önemseydiği bir diğer husustur. Bireyciliğin ve rekabetçiliğin şekillendirdiği Amerikan toplumunda ve akademik camiada akademisyenler ideal bir doktora öğrencilerinden kendi başlarına çalışma yapabilme yeterliğine sahip olmalarını beklemektedir.

Akademik hayatın zorluğu ve yüksek beklentileri Amerikalı akademisyenlerin ideal bir doktora öğrencisini tanımlarken güçlü bir çalışma ahlakına sahip olmaları gerektiğini, üst düzey profesyonellik sergilemelerini ve zamanı iyi yönetebilmelerini vurgulamalarına zemin hazırlamıştır. Ayrıca rekabetçi yapının ve başarılı olanın tercih edilmesinin akademisyenlerin doktora öğrencilerinin mükemmeliyetçi ve özgüveni yüksek olmaları gerektiğini düşünmelerine ve ideal bir doktora öğrencisini “mükemmeliyetçi” ve “öz yeterli” olarak tanımlamalarına yöneltmiştir. Son olarak “eleştirel düşünme” kavramı da bu bağlamda yeniden vurgulanmıştır. Bu bölüme kadar ele alınan tablolarda görüldüğü ve bundan sonra verilecek tablolar da net bir şekilde görüleceği üzere, eleştirel düşünme Amerikan toplumunun her alanında aranan bir özellik olarak ağırlığını hissettirmektedir.

Türk ve Amerikalı akademisyenlerin ideal doktora öğrencilerine yönelik tanımlamalarının geneli bireyci kodlara karşılık gelmesi hasebiyle benzerlik göstermekle

birlikte alt temalar bağlamında bazı farklılıklar mevcuttur. Sürekli gelişim arayışı, ilkeli olma, özgünlük, bağımsızlık ve kişisel hedeflere kenetlenme ortak tanımlamalar olmuştur. Öte yandan Türk akademisyenler en fazla uzmanlık üzerinde dururken Amerikalı akademisyenler ise öz değerlendirmeye daha fazla vurgu yapmaktadırlar. Bireyci toplumlardaki rekabetçilik, bireylerin kendi kendine yetmesi yönündeki beklentiler ve aşırı bireycilik gibi özellikler nedeniyle Amerikalı akademisyenler mükemmeliyetçilik, öz yeterlilik, profesyonellik ve zaman yönetimi gibi hususları daha önemli olarak değerlendirmişlerdir. Türk akademisyenler ise toplumcu kültürlerdeki adanmışlık ve hiyerarşi gibi hususları da ideal doktora öğrencisini tanımlarken referans almışlardır.

Yerli literatürde ideal doktora öğrencisinde bulunması beklenen niteliklere ilişkin akademisyenlerin görüşlerine yer verilen çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle bu çalışmadan elde edilen bulgular oldukça önemli veriler sunmaktadır. Öte yandan ülkemizde ideal doktora öğrencisinin taşınması gereken özelliklere yönelik olarak bilimsel olmayan kaynaklarda (blog, tartışma forumları vb.) birtakım tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlamaların birçoğu ise ya doktora öğrencileri tarafından ya da doktora ilişkin fikir beyan etmek isteyen bireyler tarafından yapılmıştır. Bu nedenle bu araştırmanın bilimsel bulgularıyla kıyaslanacak nitelikte olmadıkları değerlendirilmektedir.

Yabancı literatürde ise Owens ve arkadaşları (2019) tarafından Amerika'da akademisyenlerin Fizik bölümünde doktora yapan öğrencilerde bulunması beklenen ideal özellikleri tanımladıkları bir araştırma yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde Amerikalı akademisyenlerin alan bilgisi, bağımsızlık, programlama becerisi, otonom öğrenme, dirençli olma ve içsel motivasyon kodlarına yönelik tanımlamalarda buldukları görülmektedir. Söz konusu bulgulardan alan bilgisi, bağımsızlık ve motivasyon kavramlarının bu araştırmadaki alt temalarla bire bir örtüştüğü, otonom öğrenme ve dirençli olma kavramlarının ise bu araştırmadan elde edilen sürekli gelişim arayışı ve kişisel hedeflere kenetlenme alt temaları ile benzerlik gösterdiği değerlendirilmektedir. Öte yandan bu araştırmanın Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri ayağından elde edilen bulguların literatürdeki bulgulardan daha kapsamlı ve çeşitli veriler sunduğu söylenebilir.

Araştırmanın bir sonraki bölümünde Türk ve Amerikalı akademisyenlere doktora derslerini planlarken göz önünde bulundukları hususlara ilişkin görüşleri sorulmuştur. Elde edilen bulgular Tablo 40'ta sunulmuştur.

Tablo 40.

Akademisyenlerin Doktora Derslerini Planlarken Göz Önünde Buldukları Unsurlara İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ					
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	
Doktora Derslerini Planlarken Göz Önünde Bulundurulmuş Hususlar	Demokratik	Bireyci	Öğretmen-öğrenci ve öğrenci-öğrenci iletişimi	10	Doktora Derslerini Planlarken Göz Önünde Bulundurulmuş Hususlar	Demokratik	Bireyci	Öğretmen-öğrenci ve öğrenci-öğrenci iletişimi ve diyalogu	10	
			Tartışma ortamı yaratmak	8				Gerekirlik	Bireyci	Yazılanlara geri bildirimde bulunma
	Araştırmaya sevk eden	Bireyci	Öğrenciyi gelişime zorlamak	4		Disiplinerarası	Bireyci	Bireyci	Literatüre ilişkin farklı kaynak ve bakış açılarına ulaşabilme	9
			Disiplinler arası ve evrensel çalışmalara yer vermek	5						
	İlerlemeci	Bireyci	Literatür ile güncel çalışmalara arasında ilişki kurabilme	6		Akılcı	Bireyci	Bireyci	Öğretmenlere uygulanan anketlerin sonuçları	4
			Birbirini tamamlayan içerikler sunmak	4					Farklı öğretmen videolarını izletme ve yorumlatma	1
			Bilginin öğrenci tarafından keşfi	5					Delil ve veriye dayalı argüman üretebilme	9
			Gerçek hayatla ilişkili içerikler	4					Öğrenmeye temel olacak teori ve modeller sunma	1
									Alanda elde edilen tecrübeler	7
	Daimici	Toplumcu	Aktarımı benimseyen	6		Eleştirel düşünme	Bireyci	Bireyci	Geniş bakış açısıyla düşünebilme	4
						Açıklık ve ulaşılabilirlik	Bireyci	Bireyci	Açık ve ulaşılabilir hedefler belirleme	4

Tablo 40.

Akademisyenlerin Doktora Derslerini Planlarken Göz Önünde Buldukları Unsurlara İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ					
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	
Doktora Derslerini Planlarken Göz Önünde Bulundurulmuş Hususlar	Eleştirel düşünme	Bireyci	Soru sorabilmeyi teşvik etmek	4	Doktora Derslerini Planlarken Göz Önünde Bulundurulmuş Hususlar	İlke	Bireyci	Teori ve uygulama arasında uyumun olması	8	
	İlke	Bireyci	Bilimsel bakış açısı öncelikli	3				Dersin çıktıları arasında uyum ve tutarlılık	4	
			Teorik bilgileri ve temel kavramları sunmak	5				Alanın temel unsurlarını öğretme	7	
	Özgün	Bireyci	Akademik yazma ve sunum	4				Araştırma etiğini öğretme	5	
	Bağımsız	Bireyci	Bağımsız araştırma yapmayı teşvik etmek	4		Kazanım	Bireyci	Ders ile ilgili öğrencilere kazandırılması gereken çıktılar	4	
						Bağımsız	Bireyci	Bağımsız araştırma yapabilecekleri metotları sunma	10	
	Şimdi	Bireyci	Güncel çalışmaları ders içeriğine entegre etmek	4		Doktora Derslerini Planlarken Göz Önünde Bulundurulmuş Hususlar	İlerlemeci	Bireyci	Derslerin öğrenci merkezli olması	4
									Öğrencilerin geçmiş tecrübe ve bilgi birikimleri	4
									İçeriği araştırmalarla sunma	8
									Yaratıcılık ve bağımsız düşünebilme becerileri	5
Akılcı	Bireyci	Metodoloji bilgisini geliştirmek	5	Doktora Derslerini Planlarken Göz Önünde Bulundurulmuş Hususlar	Şimdi	Bireyci	Güncel bilgiyi ders içeriğine dahil	6		
							Pragmatist	Bireyci	Makale, bildiri vb. hazırlayabilme	5
									Topluluklar/ Gruplar arası iş birliği	Toplumcu
Yönlendirici	Bireyci	Yazma ve dönüt verme	5	Doktora Derslerini Planlarken Göz Önünde Bulundurulmuş Hususlar	Yönlendirici	Bireyci	Okullarda çalışan öğretmen ve idarecilerin önerileri	1		
							Okullarda çalışan öğretmen ve idarecilerin önerileri	1		

Türk akademisyenlerin doktora seviyesinde derslerini planlarken göz önünde buldukları hususlar değerlendirildiğinde neredeyse tamamı bireyci kodla eşleşen toplamda 10 alt temanın elde edildiği görülmektedir. Toplumcu kodla eşleşen tek alt tema “daimici” olurken bireyci kodla eşleşen alt temalar içerisinde en fazla tekrar edilen alt tema “ilerlemeci” olmuştur. Bu alt temayı sırasıyla “demokratik”, “ilke”, “akılcı”, “eleştirel düşünme”, “özgün”, “bağımsız”, “şimdi” ve “araştırmaya sevk eden” alt temaları izlemektedir. Türk akademisyenlerin vermiş oldukları yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD2: “Doktora düzeyinde dersler aslında karşılıklı iletişim yoluyla sürdürülmelidir. Sadece aktarıma veya kitabi bilgilere dayalı değil, tartışma imkanları sunacak ve öğrencilerin gerek bizlerle gerekse kendi aralarında fikir alışverişi yapabilecekleri olanakları içerecek şekilde planlanmalıdır. Ben elimden geldiği kadar bunu sağlamaya özen gösteriyorum. Ayrıca öğrencilerimin belli bir hazırbulunuşluk düzeyinde olduğunu kabul ederek derslerimi planlıyorum. Lisans ve yüksek lisans eğitimde almış olmalarını beklediğim hususlar üzerine dersimi inşa ediyorum ancak her öğrenci donanımlı gelmediği için zaman zaman bunun sıkıntısını yaşıyorum ve derslerimde bu eksikliklerini gidermek zorunda hissediyorum kendimi.”

AD3: “Öncelikle ana kavramları vermeye çalışıyorum. Ayrıca alanda kimlerin önemli çalışmaları var bunları sunmaya çalışıyorum. Öte yandan alanda yapılan güncel çalışmaları derslerime dahil etmeyi önemsiyorum. Son zamanlarda alanımızda kimler literatüre ne tür katkılar sunmuş ve ben bu katkıları derslerime nasıl entegre ederim diye düşünüyorum. Öğrencilerime bazen bu isimlerle ve makalelerle ilgili görevler veriyorum. Her öğrenci farklı bir ismi ve makaleyi okuyarak kendi ifadeleri ile özetlemeye çalışır. Daha sonra bu okumaları sınıf ortamında birlikte tartışırız. Öğrencilerimin derslerimde aktif olmalarını istiyorum ve bunun için onlara farklı kaynaklar önererek bu kaynakları da derslerime entegre etmeyi önemsiyorum.”

Amerikalı akademisyenlerin aynı konuya ilişkin yanıtları incelendiğinde ise toplamda 14 alt temaya karşılık gelen ifadeler kullandıkları görülmektedir. Bu alt temalardan sadece “gruplar arası iş birliği” toplumcu kodla eşleşirken diğer 12 alt tema bireyci kodla eşleşmiştir. Bireyci kodla eşleşen alt temalar içerisinde en fazla tekrar edilen alt tema “ilerlemeci” olmuştur. Bu alt temayı sırasıyla “akılcı”, “ilke”, “demokratik”, “bağımsız”, “disiplinerarası”, “şimdi”, “pragmatist”, “yönlendirici”, “eleştirel düşünme”, “kazanım”, “açıklık ve ulaşılabilirlik” ve “gerekirlik” alt temaları izlemiştir. Amerikalı akademisyenlerin vermiş oldukları yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD2: Bir doktora öğrencisi iken yaşadığım tecrübeleri göz önüne alarak önceliklerimden birinin teori ve pratik arasındaki tutarlılık olması gerektiğini söyleyebilirim.

AD3: Öğrenci etkileşimi. Derslerimi, öğrencilerin önceden yapacakları okumaları olacak şekilde yapılandırıyorum ve dersten önce sorular geliştirmelerine zaman tanıyorum. Ders başladığında birisi) bunun temelini sunabilir. Bu kişi ben olmak zorunda değil. Bir başkası bunu hepimize sunabilir ve sonra bunun etrafında eleştirel bir diyalog kurarız.

AD4: Sürdürülebilir türden iddialar oluşturmak için verileri kullanmalarını ve bunu yaparken, karşı iddiaların ve karşı argümanların neler olabileceğini öngörebilmelerini amaçlarım.

Türk akademisyenlerin büyük oranda ilerlemeci bir yaklaşımla doktora derslerini planladıkları ön plana çıkan sonuçlar arasındadır. Bu kapsamda akademisyenler dersleri kapsamında öğrencilerin literatür ile güncel çalışmalar arasında ilişki kurabilmelerini bunu yaparken de bilginin öğrenci tarafından keşfini sağlayacak imkanlar sunabilmeyi önemsediklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca disiplinlerarası ve evrensel çalışmalara dersleri kapsamında yer vererek doktora öğrencilerinin dünyanın farklı yerlerinde alanları ile ilgili yapılmış çalışmalara erişmelerini sağlamayı önceliklediklerini vurgulamışlardır. Bu yanıtı veren akademisyenler yine de doktora öğrencilerinin yabancı dil bilgisine atıfta bulunmuş ve yeterli düzeyde yabancı dil bilgisine sahip olmayan öğrenciler ile bu tür bir ders planlaması yapmanın zorluklarından bahsetmişlerdir. Türk akademisyenler ayrıca derslerini gerçek hayatla ilgili içeriklerle oluşturduklarını ve mümkün olduğu kadar birbirini tamamlayan içerikler sunmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Türk akademisyenlerin demokratik bir sınıf ve ders ortamı yaratmaya yönelik çabaları da araştırma sonuçlarına yansımıştır. Bu bağlamda öğretmen-öğrenci ve öğrenci-öğrenci iletişimine ve diyaloguna önem verdikleri ve ayrıca tartışma ve yorum ortamı yaratmaya gayret ettikleri ifade edilmiştir. Ders planlamasını ilkeler çerçevesinde şekillendirmeyi önemseyen Türk akademisyenler bilimsel bakış açısını önceliklediklerini ve teorik bilgileri ve temel kavramları öğrencilere sunarak bilimsel ilkeleri derslerine yansıttıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin farklı araştırma yöntem ve tekniklerini kullanabilmelerinin önemi araştırmanın önceki bölümlerinde akademisyenler tarafından ifade edilmiştir. Bu nedendir ki bazı akademisyenler dersleri kapsamında metodoloji bilgisini geliştirmeyi amaçladıklarını belirtmişlerdir. Eleştirel düşünmeye bu bölümde de

atıfta bulunulmuştur. Şöyle ki Türk akademisyenler dersleri kapsamında öğrencilerin farklı sorular sorabilmelerini ve sorgulayabilmelerini teşvik ettiklerini belirtmişlerdir.

Akademik yazma ve bilimsel etkinliklerde sunum yapabilme Türk akademisyenler tarafından önemsenen becerilerdir. Bu bağlamda bazı akademisyenler dersleri kapsamında öğrencilerin akademik yazmalarını ve sunum yapmalarını gerektiren içeriklere ve görevlere yer verdiklerini belirtmişlerdir. Bu uygulamanın bir diğer amacı da öğrencilerin bağımsız araştırma yapabilmelerini sağlamak olarak değerlendirilmiştir. Türk akademisyenler doktora öğrencilerinin alanlarındaki güncel gelişmeleri takip edebilmeleri adına derslerinde güncel çalışmalara yer verdiklerini ve bu çalışmalarını ders içerikleri ile entegre etmeye gayret ettiklerini belirtmişlerdir. Türk öğrenciler tarafından zaman zaman eleştirilse de bazı akademisyenler öğrencilerin gelişebilmeleri için zorlanmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Buna yönelik olarak öğrencileri sık sık araştırmaya sevk eden ve farklı kaynaklardan okumalarını gerektiren zorlayıcı içerikleri de derslerine dahil ettiklerini belirtmişlerdir. Her ne kadar frekans değeri düşük olsa da bazı Türk akademisyenler içerisinde daimici geleneği sürdürenlerin olduğu söylenebilir. Nitekim derslerini planlarken kendilerinin merkezde olduğunu ve doğrudan aktarım yolu ile dersleri icra ettiklerini ifade eden bazı katılımcılar olmuştur.

Türk doktora öğrencilerinin akademisyenlerin derslerini planlarken onlardan bekledikleri hususlar ile akademisyenlerin bu bağlamda verdikleri yanıtlar karşılaştırıldığında öğrenci beklentileri ile akademisyenlerin uygulamaları arasında büyük oranda benzerlikler olduğu görülmektedir. Türk doktora öğrencileri akademisyenlerin ders içeriklerini oluştururken ve derslerini icra ederken kendilerini araştırmaya sevk etmelerini, sınıf içerisinde demokratik uygulamalara yer vermelerini (tartışmaya açık ortam), derslerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirici nitelikte olmasını ve ders içeriklerinin güncel olmasını talep etmişlerdir. Öte yandan bazı akademisyenlerin hala daimici felsefenin gereği olarak aktarımı benimsemeleri öğrenci yanıtlarını inceleyince anlaşılır bir hal almaktadır. Nitekim derslerin öğretmen merkezli olmasını ve akademisyenlerin aktarımı benimsemelerini talep eden öğrenci yanıtları alınmıştır.

Amerikalı akademisyenlerin derslerini planlarken dikkate aldıkları unsurlarda da göze ilk çarpan Türk akademisyenlerin yanıtlarında olduğu gibi ilerlemeci bir felsefeyi benimsemiş olmalarıdır. Bu kapsamda Amerikalı akademisyenler derslerinin öğrenci merkezli olmasına, onların geçmiş tecrübe ve bilgi birikimleri üzerine inşa edilmesine, yaratıcılık ve bağımsız düşünebilme becerilerini geliştirmesine ve içeriği araştırmalar

yoluyla sunmalarına zemin hazırlamasına dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Amerikalı akademisyenlerin derslerini planlarken sergiledikleri bir diğer yaklaşım da akılcılık temelinde sosyal gereklilik kavramına önem atfetmeleridir. Bu bağlamda derslerin planlanması ve icrası aşamasında ülke genelinde eğitim ile ilgili yayımlanan resmi raporların ve öğretmenlere uygulanan anketlerin sonuçlarının dikkate alındığı belirtilmiştir. Ayrıca bazı akademisyenler dersleri kapsamında farklı öğretmen videolarını izlettiklerini ve yorumlattıklarını ifade etmiştir. Derslerin delil ve veriye dayalı argümanlar üretebilmeye ve öğrenmeye temel olacak teori ve modeller sunmaya hizmet etmesi gerektiğini düşünen akademisyenler öğrencilerin alanda elde ettikleri veya edebilecekleri tecrübeleri de önemsediklerini belirtmişlerdir.

Amerikalı akademisyenler derslerini planlarken teori ve uygulama arasında uyumun olmasına, dersin çıktılarında uyum ve tutarlılığın bulunmasına, alanın temel unsurlarının ders içerisinde yer almasına ve araştırma etiğinin öğrencilere kazandırılmasına önem verdiklerini belirterek ilke kavramı ile açıklanabilecek bir çerçeve çizmişlerdir. Akademisyen-öğrenci ve öğrenci-öğrenci iletişimi ve diyalogu da Amerikalı akademisyenlerin dersleri kapsamında önemsedikleri bir diğer konudur. Sınıf ortamının demokratik olması ve öğrencilerin kendilerini demokratik yollarla ifade etmeleri benimsenmiştir. Derslerin araştırma becerilerine katkıda bulunmasını önemseyen akademisyenler öğrencilere bağımsız araştırma yapabilecekleri metotları öğretmenin önemini belirtmişlerdir. Disiplinerarası çalışmalara büyük önem veren Amerikalı akademisyenler bu tür çalışmaların önünü açabilmek ve öğrencileri bu araştırmalara yönlendirebilmek için dersleri kapsamında literatüre ilişkin farklı kaynak ve bakış açılarını öğrencilerine sunmaya gayret gösterdiklerini ifade etmişlerdir.

Amerikan toplumundaki pragmatist yaklaşım Amerikalı akademisyenlerin ders planlamasına da yansımaktadır. Nitekim derslerin öğrencilerin makale, bildiri vb. bilimsel bilgi üretmelerine hizmet etmesi gerektiği savunulmuştur. Bu sürecin sağlıklı yürütülebilmesi için öğrencilerin akademik yazma becerilerini geliştirmeleri gerektiği ancak etkili dönütlerle öğrencilerin yönlendirilmesinin önemi vurgulanmış ve dersler bu iki husus için önemli bir platform olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca derslerin öğrenciler için karmaşık olmaması gerektiği ve hedeflerin açık ve ulaşılabilir olmasının önemi de vurgulanmıştır. Amerikalı akademisyenlerin toplumcu koda karşılık gelen ifadelerinde ise ağırlıklı olarak topluluklar ve gruplar arası iş birliğine vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda derslerin içerikleri oluşturulurken mesleki örgüt ve kuruluşların

görüşlerinin yanı sıra okullarda çalışan öğretmen ve idarecilerin önerilerinin dikkate alındığı ifade edilmiştir.

Amerikalı doktora öğrencilerinin akademisyenlerden derslerin planlanması kapsamındaki beklentileri ile akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlar karşılaştırıldığında önemli oranda örtüştükleri görülmektedir. Demokratiklik, ilke, açıklık, gruplar arası iş birliği, pragmatizm, ilerlemecilik ve yönlendirici olma her iki paydaştan elde edilen ortak alt temalardır. Gerek Türk gerekse Amerikalı akademisyenlerin derslerini planlarken göz önünde bulundukları hususların her iki ülke doktora öğrencilerinin beklentileri ile büyük ölçüde örtüştüğü söylenebilir.

Türk ve Amerikalı akademisyenlerin cevapları genel olarak değerlendirildiğinde araştırma kapsamındaki en büyük benzerlik oranlarından birisine ulaşıldığı söylenebilir. Nitekim elde edilen alt temaların ve bu alt temalara karşılık gelen ifadelerin birbirlerine çok yakın olduğu görülmektedir. İlerlemecilik, demokratiklik, ilke, akılcılık, eleştirel düşünme, bağımsızlık ve güncellik her iki ülke akademisyenlerinin derslerini planlarken göz önünde bulundukları hususlara karşılık gelen ortak alt temalardır. Daimicilik Türk akademisyenlere özgü bir alt tema olarak dikkat çekerken pragmatizm de Amerikalı akademisyenlere özgü bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iki alt temanın da bireyci ve toplumcu kültürel değerlerin yansıması olarak akademisyenlerin ifadelerine yansıdığı değerlendirilmektedir. Bu konuyla ilgili olarak yerli ve yabancı literatürde yapılmış bazı çalışmalara rastlamak mümkündür.

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından düzenlenen bir çalıştayda (2022) doktora öğretiminin iyileştirilmesine ilişkin konular ele alınmıştır. Çalıştayın alt başlıklarından birisi olan “öğretim süreçleri” kapsamında ele alınan hususlar bu çalışmada akademisyenler tarafından derslerin planlanmasında göz önünde bulundukları hususlara benzerlik göstermektedir. Öğretim üyelerinin verdiği dersler ile uzmanlık alanlarının uyumlu olması, ders içeriklerinin araştırma ve uygulama ile desteklenmesi, doktora derslerinde bilim etiğine önem verilmesi, araştırma yöntemlerinin ders içeriklerine entegre edilmesi, derslerde öğrenci uygulamalarının (proje, bildiri, sunum vb.) artırılması, disiplinlerarası içeriklerin önemsenmesi ve farklı paydaşlarla iş birliği gerektirecek uygulamaların kapsama alınması gibi hususlar çalıştay kapsamında vurgulanmıştır. Türk akademisyenlerin bu çalışma kapsamında verdikleri yanıtlar incelendiğinde birçok akademisyenin derslerini planlarken hali hazırda YÖK tarafından çerçevesi belirlenen bu ilkelere büyük oranda riayet ettikleri ve hatta çalıştayda

belirtilmeyen bazı detayları dahi derslerine entegre etmeye gayret ettikleri değerlendirilmektedir.

Yabancı literatür incelendiğinde akademisyenlerin derslerini planlarken göz önünde bulundurdıkları hususlara yönelik kapsamlı bir araştırma bulunmamaktadır. Bu nedenle bu çalışmadan elde edilen bulguların literatüre yeni bir pencere açacağı değerlendirilmektedir. Öte yandan özellikle Amerika’da bulunan üniversitelerin açmış oldukları doktora programlarından bekledikleri çıktılar kurumların internet siteleri üzerinden paylaşılmaktadır. Bu çıktılar aynı zamanda program kapsamındaki derslerin içeriğini ve derslerin icrasını şekillendirdiği için bu çalışmanın konusu ile ilişkilendirilebilir. Bu üniversitelerden birisi olan Walden Üniversitesi’nin öğrencilere kazandırılmasını hedeflediği çıktılar incelendiğinde akademisyenlerden dersleri kapsamında farklı teknolojik imkanları kullanmaları, öğrenci merkezli uygulamalara ağırlık vermeleri, güncel eğitim ve öğretim trendlerini derslerine entegre etmeleri, akademik etik ile ilgili hususları içeriğe dahil etmeleri, farklı paydaşlarla işbirliğini gerektirecek uygulamalara yer vermeleri ve öğrencilerin bağımsız araştırma yürütebilmelerini sağlayacak becerilere odaklanmaları beklenmektedir. Görüldüğü üzere tüm bu beklentiler ile bu çalışmada özellikle Amerikalı akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlar büyük oranda örtüşmektedir.

Araştırmanın bir sonraki bölümünde Türk ve Amerikalı akademisyenlerin dersleri kapsamında verdikleri ödev, proje vb. unsurlara ilişkin göz önünde bulundurdıkları hususlara yönelik görüşleri ele alınacaktır.

Tablo 41.

Akademisyenlerin Doktora Dersleri Kapsamında Verdikleri Ödevlerde Göz Önünde Bulundurdıkları Unsurlara İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Ödev/ Araştırma Konuları Verilirken Göz Önünde Bulundurulan Hususlar	Araştırmaya sevk eden	Bireyci	Araştırma becerilerini geliştirmek	12	Ödev/ Araştırma Konuları Verilirken Göz Önünde Bulundurulan Hususlar	Faydacı	Bireyci	Uygulanabilir ve gerçek hayatla ilişkili olması	12
			Literatür taraması ve doğru kaynaklara ulaşımı öğretmek	4				Bireyci	Fikrin ve çalışılacak sorunun öğrencilerden gelmesi
	Bağımsızlık	Bireyci	Bağımsız araştırma yürütebilmek	6		Öğrenci merkezli	Bireyci	Öğrencilerin ilgi alanları	16
			Temel alan bilgisini kazandırmak	4				Bireyci	Öğrencilerin geçmiş deneyimleri ve gelişim düzeyleri
	Gerekirlik	Bireyci	Bilimsel bakış açısı kazandırmak	6		Yapılandırmacı	Bireyci	Ürün değil süreç odaklı	7
			Okuma ve araştırma istikrarı kazandırmak	4				Erişebilirlik	Bireyci
	Disiplinler arası	Bireyci	Farklı disiplinleri anlamak	5		Ürün odaklı	Bireyci	Tez konuları ile uyum ve tez konusuna katkıda bulunma	5
			Bilginin öğrenci tarafından keşfini sağlamak	4				Sürekli gelişim arayışı	Bireyci
	İlerlemeci / Yeniden Kurmacı	Bireyci	Öğrencilerin ilgisine hitap etmesi	4		Yönlendirici	Bireyci	Geri dönütler ile öğrenciyi geliştirmeye imkân sunma	5
			Gerçek hayatla ilişkili olması	3					

Tablo 41.

Akademisyenlerin Doktora Derleri Kapsamında Verdikleri Ödevlerde Göz Önünde Buldukları Unsurlara İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TEMA	TÜRKİYE				AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Ödev/ Araştırma Konuları Verilirken Göz Önünde Bulundurulan Hususlar	Şimdi	Bireyci	Günceli takip etmeyi sağlamak	6	Ödev/ Araştırma Konuları Verilirken Göz Önünde Bulundurulan Hususlar	Araştırmaya sevk eden	Bireyci	Nitel ve nicel araştırma becerilerini geliştirme	11
						Aykırlık ve farklı düşünme	Bireyci	Cevaplanmamış sorular sorabilme	3
	Daimici	Toplumcu	Konu tekrarı yaptırması	6		Gruplar arası iş birliği	Toplumcu	Diğer araştırmacılar ile iş birliği imkânı sunma	4
						Eleştirel düşünme	Bireyci	Teoriye ve “neden” sorusuna odaklanabilme	3
	Tümelcilik	Toplumcu	Konu bütünlüğünü tamamlamak	4		Seçici	Bireyci	İyi ve kötü literatürü ayırt edebilme	4
						Uzmanlık	Bireyci	Sınırlı bir alanda derinlemesine uzmanlaşabilme	4
						Gerekirlik (Referans)	Bireyci	Sunacağım destek ve yardımı olurlama	8
						Adanmışlık	Toplumcu	Konuya adanmışlık hissi ve araştırma etiği geliştirme	5

Türk akademisyenlerin doktora dersleri kapsamında verdikleri ödev ve proje türü görevleri planlarken göz önünde bulundukları hususlar incelendiğinde toplamda 8 alt temaya karşılık gelen ifadeler kullandıkları görülmektedir. Bu alt temalardan 2'si toplumcu kodla eşleşirken 6'sı bireyci kodla eşleşmiştir. Toplumcu kodla eşleşen alt temalar sırasıyla “daimicilik” ve “tümelcilik” olurken bireyci kodla eşleşen alt temalar frekans değerlerine göre “araştırmaya sevk eden”, “gerekirlik”, “öğrenci merkezli”, “bağımsızlık”, “şimdi” ve “disiplinerarası” olmuştur. Türk akademisyenlerin verdiği yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD2: “Özellikle metin oluşturma ya da metin zenginliği oluşturmaya katkı sunacak ödevler veriyorum. Çok güzel ifadeler kullanan yazarlar var. Öğrencilerimizin yazma becerileri oldukça zayıf. Bu nedenle iyi bir metin oluşturmaya katkıda bulunacak ödevler veriyorum. Ayrıca alanda tanınması gereken araştırmacıları öğrencilerimizin tanımmasını istiyorum. Bu nedenle ödevlendirme yaparken literatürde olmazsa olmaz araştırmacıların çalışma tekniklerine ve yazma becerilerine dikkat çekecek ödevler vermeye çalışıyorum. Bu onların ifade zenginliğine de katkıda bulunuyor.”

AD9: “Verilen ödevler genellikle belli bir konunun araştırmasına dayalı oluyor. Öğrencilerin kendi alanımızla ilgili teorik bilgiler içeren çalışmalar yapmalarının yanı sıra pratik bilgilerinin gelişmesini de önemsiyorum. Bu doğrultuda öğrencilerin mevcut bilgiye erişmelerinin sağlanmasının yanı sıra bu bilgileri yorumlayabilme becerilerinin gelişmesini bekliyorum. Ama ne yazık ki bu noktada da yabancı dil bilgisi eksikliği bizim elimizi kolumuzu büyük oranda bağlıyor.”

Amerikalı akademisyenlerin aynı konuya ilişkin görüşleri incelendiğinde ise Türk akademisyenlere kıyasla daha fazla alt temaya karşılık gelen ifadeler kullandıkları görülmektedir. Bu bağlamda toplamda 15 alt tema elde edilmiş olup bu alt temalardan “adanmışlık” ve “gruplar arası iş birliği” toplumcu kodla eşleşmiştir. Bireyci kodla eşleşen 13 alt tema frekans sıklığına göre sırasıyla “öğrenci merkezli”, “faydacı”, “araştırmaya sevk eden”, “gerekirlik”, “eleştirel düşünme”, “yapılandırmacı”, “ürün odaklı”, “yönlendirici”, “sürekli gelişim arayışı”, “uzmanlık”, “seçici”, “erişebilirlik” ve “aykırılık ve farklı düşünebilme” olarak belirlenmiştir. Amerikalı akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD2: “İlgi alanlarını da hesaba katmayı seviyorum çünkü ilgi, bir proje üzerinde çalışırken tutkulu olmanın temel faktörlerinden biridir.”

AD9: “Bu katkıyı yapabilmek için, bir öğrencinin alanını ve güncel tartışma veya tartışmaların gerçek hayatta ne tür karşılığının olduğunu çok iyi kavraması gerekir.”

AD8: “.....ama aynı zamanda sınıftaki bir proje veya ödev üzerinde yaptıkları çalışmanın, tezleriyle alakası olmasını ve tez aşamasına katkıda bulunmasını önceliklerim.”

Türk akademisyenlerin dersleri kapsamında verdikleri ödev veya projelerden öncelikli hedeflerinin doktora öğrencilerini araştırmaya sevk etmek olduğu söylenebilir. Bu kapsamda onların araştırma becerilerini geliştirmelerini ve literatürde doğru kaynaklara erişebilmelerini sağlayan ödev ve proje planlaması yaptıkları belirtilmiştir. Bilindiği üzere doktora eğitiminde öğrencilerin kazanması gereken bir takım bilgi ve becerilere odaklanılmaktadır. Türk akademisyenlerin ödev ve projeleri bu gereksinimlere göre belirledikleri ifade edilmiştir. Bu bağlamda temel alan bilgisini, bilimsel bakış açısını ve okuma ve araştırma istikrarını kazandırmak ödev ve projelere yön veren gereklilikler olarak değerlendirilmiştir. Araştırma ve doktora eğitiminin gereksinimlerinin yanı sıra Türk akademisyenlerin öğrencileri merkeze alan uygulamalara da önem verdikleri görülmektedir. Verilen ödev ve projelerin bilginin öğrenci tarafından keşfine fırsat sunması, öğrencilerin ilgilerine hitap etmesi ve gerçek hayatla ilişkili olması önemsenmektedir. Bu durum Türk akademisyenlerin ilerlemeci ve yeniden kurmacı bir yaklaşımla bu konuya yaklaştıklarını göstermektedir.

Her ne kadar Türk doktora öğrencileri araştırmanın farklı bölümlerinde danışmanlarının ve diğer akademisyenlerin yardımlarına ihtiyaç duyduklarını ifade etmiş olsalar da Türk akademisyenlerin doktora öğrencilerinden bağımsız araştırma yapabileceği becerilerini sergilemelerini bekledikleri ve bu beklentilerini verdikleri ödev ve projelere yansıtıtları görülmektedir. Türk doktora öğrencilerinin zaman zaman yakındıkları konular arasında bazı akademisyenlerin ders ve ödev içeriklerini güncellemedikleri gelmektedir. Ancak Türk akademisyenlerden bazıları öğrencilere verdikleri ödev ve projeler ile alandaki güncel gelişmeleri takip edebilmelerini sağlamayı hedeflediklerini belirtmişlerdir. Bu amaca hizmet edebilmek adına alandaki güncel çalışmaları kapsayan, öğrencilerin bu güncel çalışmalara farklı bakış açılarıyla yaklaşmalarını amaçlayan ödev ve projeleri öğrencilere sundukları ifade edilmiştir. Türk akademisyenlerin “disiplinerarası” kavramına atfettikleri önem ödev ve proje planlamalarına da yansımaktadır. Nitekim öğrencilerin farklı disiplinleri anlamalarını sağlayacak ödev ve projelere yer verildiği ifade edilmiştir.

Türk akademisyenlerin toplumcu koda karşılık gelen ödev ve proje uygulamalarında ise daimici eğitim felsefesinin izlerinin görüldüğü değerlendirilmektedir. Bazı akademisyenler ödev ve projelerle konuların tekrarını

yaptırmayı amaçladıklarını belirtmişlerdir. Öte yandan akademisyenleri bu tür bir planlamaya zorlayan hususların başında Türk doktora öğrencilerinin doktora derslerine hazırlıksız gelmeleri ve bir önceki hafta yapılan dersleri tekrar etme gereksinimi duymamaları gelmektedir. Başka bir ifadeyle “daimici” yaklaşımla ödev ve proje planlayan akademisyenler bu duruma kendilerini mecbur hissetmekte ve bunun büyük oranda öğrencilerin sorumsuz davranmalarından kaynaklandığını belirtmektedirler. Bu durum akademisyenlerin bir diğer toplumcu alt tema olan “tümelcilik” yaklaşımını da açıklamaktadır. Gerekli tekrarı yapmayan ve derslere hazırlıksız gelen öğrencilerin konu bütünlüğünden koptuğunu düşünen bazı akademisyenler çözüm olarak ödev ve projeleri görmekte ve bu unsurları konu bütünlüğünü tamamlayacak şekilde planlamayı tercih etmektedirler.

Öte yandan Türk doktora öğrencilerinin ödev ve projelerden beklentileri ile akademisyenlerin ödev ve projelerden beklentilerinin birkaç ortak nokta dışında çok da fazla örtüşmediği söylenebilir. Ortak noktalar arasında her iki paydaşın da ödevlerin araştırmaya sevk eden ve öğrenci merkezli yapısına vurgu yaptıkları görülmektedir. Türk doktora öğrencileri ödev ve projelerin var olan araştırıp sunmaya dayalı olmaması ve özgün olması gerektiğini belirtmişlerdir. Türk akademisyenler her ne kadar güncel konulara yönelik ödev ve proje tasarladıklarını belirtse de bu çalışmalar farklı bakış açılarıyla ele alınmadığı sürece doktora öğrencileri tarafından var olanı getirip sunma olarak algılanmaktadır. İlginç olarak değerlendirilebilecek bir diğer husus da Türk akademisyenlerin öğrencilerin bağımsız araştırma becerilerini geliştirmeye yönelik olarak verdikleri bazı ödev ve projelerin öğrenciler tarafından iyi yapılandırılmamış ve yönlendirilmemiş uygulamalar olarak algılanmalarıdır. Bu nedendir ki Türk doktora öğrencileri ihtiyaç halinde yardıma başvurabilmeyi ve gerekli desteği görebilmeyi ödevlerin ve projelerin olumlu yanları olarak göstermişlerdir. Oysa ki Türk akademisyenler öğrencilerinden bilgiyi kendilerinin keşfetmesini ve bağımsız bir şekilde ödev ve projelerin gereksinimlerini yerine getirmelerini beklemektedir.

Türk doktora öğrencileri ile akademisyenlerin ayrıştığı bir diğer nokta da ödev ve projelere yönelik pragmatist yaklaşımdır. Doktora öğrencileri verilen ödev ve projelerin tez konusu ile uyumlu olmasını ve en nihayetinde akademik bir yayına dönüştürülebilmesini önemsemektedir. Ancak özellikle yayın noktasında akademisyenlerin ödevleri kendi adlarına makale fırsatı olarak görmelerinden rahatsızlık duymaktadırlar. İlginçtir ki araştırmaya katılan hiçbir Türk akademisyen ödev ve proje verirken öğrencilerden yayın üretme beklentisi içerisinde olduklarına dair bir ifade

kullanmamışlardır. Öğrencilerin ödevler bağlamında akademisyenlere yönelik algısıyla akademisyenlerin gerçekte düşündükleri arasındaki bu uyumsuzluğun doktora öğrencilerinin geçmiş yıllarda yaşamış oldukları olumsuz tecrübelerden, akran yorumlarından ve akademisyenlerin ödevlerden beklentilerini tam olarak açıklayamadıklarından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Amerikalı akademisyenlerin verdiği yanıtlar incelendiğinde ise ödev ve proje planlamasının öncelikli olarak öğrenci merkezli yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda fikrin ve çalışılacak sorunun öğrencilerden gelmesi, öğrencilerin ilgi alanlarına yönelik konuların belirlenmesi, öğrencilerin geçmiş deneyimleri ve gelişim düzeyleri ödev ve projelere yön veren kriterler olarak ifade edilmiştir. Bireyci toplumlarda “faydacılık” fikrinin de yansıması olarak Amerikalı akademisyenler aynı zamanda ödevlerin çıktılarının uygulanabilir olmasına ve gerçek hayatla ilişkili olmalarına da önem vermektedirler. Nitel ve nicel araştırma becerilerinin geliştirilmesi de Amerikalı akademisyenlerin ödev ve projelerden bekledikleri bir diğer husustur. Akademisyenlerin sundukları yardım ve desteği olurlamanın bir yolu olarak ödev ve projeleri görüyor olmaları bu kapsamda elde edilen dikkate değer unsurlardandır. Bir bakıma öğrencilere desteği ifade eden bu tespit aynı zamanda Amerikalı akademisyenlerin hareket ve referans noktası olarak da değerlendirilebilir.

Amerikalı akademisyenlerin eleştirel düşünmeye zemin hazırlayacak ödev ve projelere önem verdikleri elde edilen bir diğer bulgudur. Bu kapsamda doktora öğrencilerinin ödev ve projeler yardımıyla teoriye ve “neden” sorusuna odaklanabilmeleri ve literatürü derinlemesine okuyabilmeleri amaçlanmaktadır. İlerlemeci ve yeniden kurmacı eğitim felsefesini benimseyen Amerikalı akademisyenler ödev ve projelerin planlanmasında ve değerlendirilmesinde üründen ziyade sürece odaklandıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra doktora tezinin şekillenmesinde ve başarılı bir şekilde yürütülmesinde ödev ve projelerin hazırlayıcı rolüne vurgu yapılmıştır. Bu bağlamda öğrencilerin tez konuları ile uyumlu ve tez konularına katkıda bulunabilecek bireysel ödevler ve projeler tasarlandığı belirtilmiştir. Amerikalı akademisyenler öğrencilerin verilen görevleri yerine getirmelerinde ve ödev ve projelerden azami verimi alabilmelerinde vermiş oldukları dönütlerin önemine inanmaktadırlar. Bu nedenle geri dönütler ile öğrencileri geliştirmeye imkân sağlayan ödev ve proje konularını seçmeye özen göstermektedirler.

Akademik yazma becerileri bu konu bağlamında da üzerinde durulan bir husustur. Bu nedendir ki Amerikalı akademisyenler ödev ve projeler yardımıyla

öğrencilerin akademik yazma becerilerini geliştirmeyi planladıklarını belirtmişlerdir. Bazı akademisyenler alanlarının oldukça geniş olduğunu ve öğrencilerin de çok geniş kapsamlı ödev ve projeler ile muhatap olduklarında zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bu nedenle sınırlı bir alanda derinlemesine uzmanlaşabilmelerini sağlayan ödevlere ve projelere dersleri kapsamında yer verdiklerini belirtmişlerdir. “Erişebilirlik” kavramı Amerikalı akademisyenlerin önemsedikleri bir diğer kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı akademisyenler öğrencilerin verilen ödev ve projeler altında ezildiğini, bu durumun öğrencilerin yetersizliklerinden ziyade ihtiyaçları olan bilgiye erişmede yaşadıkları zorluklardan kaynaklandığını belirtmişlerdir. Bu nedenle öğrencilerin veri toplama kaynaklarına ulaşım imkanlarının göz önünde bulundurulması gerektiğini savunmuşlardır. Özellikle Amerikan toplumunda kişisel verilerin korunmasına verilen önem, araştırmaya katılan bireylerin bilgilerinin üçüncü kişilerle paylaşılmasına yönelik endişeler ve eyaletten eyalate değişiklik gösteren yasal ve kurumsal zorunluluklar doktora öğrencilerinin araştırma yapmalarını zorlaştırmaktadır. Bu durumun Amerikalı akademisyenler tarafından da dikkate alındığı ve ödev ve proje planlamasının bu doğrultuda yapıldığı görülmektedir. Buraya kadar ifade edilen tüm hususlar ödev ve proje planlamasında Amerikalı akademisyenlerin bireyci refleksler sergilediği yaklaşımlardır. Öte yandan adanmışlık ve gruplar arası iş birliği gibi toplumsal koda karşılık gelen hususların da dikkate alındığı görülmektedir. Ödev ve projeler yardımıyla öğrencilerin konuya olan adanmışlık hissini geliştirilmesi ve araştırma etiğine sadık kalmalarının sağlanması beklenmektedir. Ayrıca diğer araştırmacılar ile iş birliği imkanı sunan ödev ve proje konularının verilmesi de Amerikalı akademisyenlerin uygulamalarına yön veren bir diğer husus olmuştur.

Türk doktora öğrencilerinin ödev ve projelerden beklentileri ile Türk akademisyenlerin uygulamalarının pek örtüşmediği daha önce ifade edilmiştir. Öte yandan Amerikalı doktora öğrencilerinin ödev ve projelerden beklentileri ile Amerikalı akademisyenlerin uygulamaları arasında ise büyük bir uyumun olduğu görülmektedir. Amerikalı akademisyenlerin doktora öğrencilerinin öğrenci merkezli, araştırmaya sevk eden, ürün odaklı, yönlendirici, uzmanlık, erişebilirlik ve gruplar arası iş birliği gibi alt temalara karşılık gelen beklentilerine bire bir karşılık verdikleri görülmektedir. Amerikalı akademisyenlerin ödev ve projelere yönelik olarak ifade etmedikleri ancak Amerikalı doktora öğrencilerinin beklenti içerisinde oldukları en önemli husus ise ödev ve projelerin yayın haline getirilebilmesidir. Hatırlanacağı üzere benzer bir beklenti Türk öğrenciler tarafından da dile getirilmiştir.

Türk ve Amerikalı akademisyenlerin ödev ve projelere yönelik uygulamaları genel olarak değerlendirildiğinde “araştırmaya sevk eden” ve “öğrenci merkezli” alt temalarının ortak olduğu, Türk akademisyenlerin daha sınırlı ölçütlerle ödev ve projeleri planladıkları, Türk akademisyenlerden bazılarının hala daimici gerekçelerle bu konuya yaklaştıkları ancak genel olarak her iki ülke akademisyenlerinin de ilerlemeci ve yeniden kurmacı reflekslerinin ağır bastığı ve bireyci kodlara karşılık gelen hususları dikkate alarak ödev ve proje planlaması yaptıkları değerlendirilmektedir.

Yerli ve yabancı literatür incelendiğinde akademisyenlerin doktora dersleri kapsamında verdikleri ödev ve projelere yönelik beklentilerini konu alan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Öte yandan Ünal ve arkadaşları (2018) tarafından yürütülen bir çalışmada Eğitim Fakültesi öğrencilerinin etkili olarak kabul ettikleri ödevler ele alınmıştır. Öğrencilerin beklentilerinin akademisyenlerin uygulamalarına yön vermesi açısından bu çalışmanın sonuçları ile kıyaslanması faydalı olacaktır. Nitekim ilgili araştırmaya katılan öğrenciler gelecekte öğretmen olarak kullanabilecekleri bilgi ve becerileri kazanmalarını sağlayan, öğrendiklerini sınıfta uygulamalı olarak gösterebildikleri, akademisyenlerden dönüt alabildikleri, grup olarak yaptıkları, kendilerini bir parça zorlayan, yaptıklarında başarı duygusu tatmalarını sağlayan ve sınav notu olarak değerlendirilen ödevleri tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bu bulguların büyük kısmının bu çalışmada yer alan Türk akademisyenler tarafından doktora derslerindeki ödev ve projeler kapsamında uygulanmaya çalışıldığı söylenebilir. Farklı olarak ise bu çalışmaya katılan Türk ve Amerikalı doktora öğrencileri ve akademisyenlerden hiçbirinin ödev ve projelere nota yönelik bir anlam yüklemedikleri söylenebilir.

Boye (2022) tarafından kaleme alınan bir makalede ise etkili ödevlerin nasıl olması gerektiği incelenmiş ve özellikle yükseköğretim kurumlarında derse giren akademisyenlere öneriler niteliğinde bilgiler sıralanmıştır. Bu bağlamda ödevlerin amaçlarının net olarak belirlenmesi, öğrencilerin seviyelerinin dikkate alınması, öğrencilerin kaynaklara erişimi noktasında yönlendirilmesi, üründen ziyade süreç odaklanılması, ödev ve projelerin tamamlanabilmesi için makul bir sürenin tanınması ve etkili dönütlerle azami verimin sağlanması ifade edilmiştir. Görüldüğü üzere bu çalışmanın özellikle Amerikalı akademisyenler özelinde elde edilen bulguları ile Boye (2022) tarafından belirtilen hususlar bire bir örtüşmektedir. Türk ve Amerikalı akademisyenlerin bir ödev/proje/araştırma yaparken doktora öğrencilerinden sergilemelerini bekledikleri bilimsel beceri ve yetkinliklere ilişkin görüşleri Tablo 42’de verilmiştir.

Tablo 42.

Bir Araştırma/Ödev Yaparken Öğrencilerden Sergilemeleri Beklenen Bilimsel Beceri ve Yetkinliklere İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ												
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)								
Verilen Ödev/ Araştırma Konuları ile Geliştirilmesi Hedeflenen Bilimsel Beceri ve Yetkinlikler	Seçici	Bireyci	Akademik sunum ve yazım	16	Verilen Ödev/ Araştırma Konuları ile Geliştirilmesi Hedeflenen Bilimsel Beceri ve Yetkinlikler	Eleştirel düşünme	Bireyci	Verileri iyi yorumlayabilme ve sentezleme	17								
			Verimli bir literatür taraması yapabilme	6				Farklı veri toplama araçlarını kullanabilme	4								
			Araştırma konusunu daraltma	2				Analitik ve teorik bilgileri kullanabilme	4								
	Uzmanlık	Bireyci	Araştırma becerileri	15		Uzmanlık	Bireyci	Araştırma yöntemlerini doğru bir şekilde kullanabilme	14	Bağımsız ve eleştirel düşünme	7						
										Nitel ve nicel veri toplama araçlarına hâkim olma	15						
	İlerlemeci / Yeniden kurmacı	Bireyci	Verileri iyi yorumlayabilme ve sentezleme	13		Uzmanlık	Bireyci	Veri analiz becerilerini kullanabilme	9	Üst düzey düşünme (Problem çözme, eleştirel düşünme vb.)	10						
										Sürekli gelişim arayışı	Bireyci	Farklı kaynaklardan beslenme	2	İlke	Bireyci	Akademik yazma becerileri	18
										Öz yeterlilik	Bireyci	Bağımsız araştırma yapabilme	3	Güncel	Bireyci	Alandaki dergi ve konferanslar hakkında bilgi sahibi olma	4
	Uluslararası	Bireyci	Okuma becerileri	4		Özgün	Bireyci	Etkili araştırma soruları geliştirebilme	9	Yabancı dil becerileri	6	Özgün bir araştırma tasarlayabilme	15				
Uluslararası kaynaklara erişim					5												

Tablo 42.

Bir Araştırma/Ödev Yaparken Öğrencilerden Sergilemeleri Beklenen Bilimsel Beceri ve Yetkinliklere İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ					
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	
Verilen Ödev/ Araştırma Konuları ile Geliştirilmesi Hedeflenen Bilimsel Beceri ve Yetkinlikler	Yaşam ve çevre üzerinde kontrolü elde bulundurma inancı	Bireyci	Planlama ve organizasyon becerileri	4	Verilen Ödev/ Araştırma Konuları ile Geliştirilmesi Hedeflenen Bilimsel Beceri ve Yetkinlikler	Özel alan	Bireyci	Araştırma etiği ve gizliliğe riayet	4	
	Yatay iletişim	Bireyci	Etkili iletişim becerileri	6		Doğrulama	Bireyci	Daha önceki araştırmalardan elde edilen sonuçları iyi bir şekilde yorumlayabilme	12	
	İlke	Bireyci	Bilimsel etiğe riayet edebilme	4				Alanda daha önce yapılmış çalışmalara saygı duyma ve onlardan yararlanma	3	
	Özgün	Bireyci	Özgün fikirler geliştirmek	4		İlerlemeci	Bireyci	Sentezleyebilme becerileri	6	
	Aksiyoner	Bireyci	Uygulama becerileri	5				Disiplinerarası	Bireyci	Disiplinerarası çalışma
	Şimdi	Bireyci	Güncel bilgiye ulaşabilme	5		5	Öz yeterlilik	Bireyci	Sunum becerileri	13
							Gruplar arası iş birliği	Toplumcu	Okuma becerileri	4
									Alandaki araştırmacılarla iş birliği yapma	5
							Kendi kendine yetebilme	Bireyci	Bağımsız araştırma yapabilme	5

Türk akademisyenlerin dersleri kapsamında verdikleri ödev, proje ve diğer çalışmalarda doktora öğrencilerinin sergilemelerini bekledikleri bilimsel beceri ve yetkinliklere ilişkin beklentileri incelendiğinde tamamı bireyci kodla eşleşen toplam 13 alt temanın elde edildiği görülmektedir. Bu alt temalar içerisinde en fazla tekrar edilen alt tema “seçici” olarak bulunmuştur. Bu alt temayı frekans değerlerine göre sırasıyla “ilerlemeci/yeniden kurmacı”, “uzmanlık”, “uluslararası”, “yatay iletişim”, “aksiyoner”, “şimdi”, “yaşam ve çevre üzerinde kontrolü elde bulundurma inancı”, “ilke”, “özgün”, “öz yeterlik”, “kendi kendine yetebilme” ve “sürekli gelişim arayışı” alt temaları izlemektedir. Türk akademisyenlerin vermiş oldukları yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD5: “Doktora seviyesine gelmiş olmalarına rağmen öğrencilerimizin yazma becerilerinin çok zayıf olduğunu düşünüyorum. Bazen önümüze öyle makaleler ve tezler geliyor ki bunu bir doktora öğrencisi yazmış olamaz diyorum. Bu nedenle ben öğrencilerden öncelikli olarak yazma becerilerini sergilemelerini bekliyorum. Ayrıca konuyu daraltma noktasında da zafiyetleri var. Bu nedenle seçici olmaları ve çalıştıkları konunun içeriğine uygun kaynakları bulma becerilerini sergilemelerini önemsiyorum.”

AD12: “Bazen öğrencilerimize bir ödev veya proje verdiğimizde buldukları kaynakların oldukça eski olduğundan şikayetçi oluyoruz. Halbuki günümüzdeki teknolojik imkanlar sayesinde güncel kaynaklara erişim oldukça kolay. Ancak öğrencilerimizin yabancı dil bilgisi eksik olduğu için sadece ülkemizde yapılan çalışmalara erişme şansları oluyor. Bu nedenle uluslararası literatürü taramaları ve bu bilgilere erişmeleri mümkün olmuyor. Bu nedenle sürekli üzerinde durduğum konulardan birisi de öğrencilerimizin yabancı dil bilgisi becerilerini geliştirmeleri gerektiği oluyor.”

Amerikalı akademisyenlerin aynı konuya ilişkin vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde ise Türk akademisyenlerden elde edilen bulgulara benzer bulgular elde edildiği görülmektedir. Öte yandan Amerikalı akademisyenlerin ifadelerinden sadece “gruplar arası iş birliği” alt teması toplumcu kodla eşleşirken geriye kalan 11 alt tema bireyci kodla eşleşmiştir. Bireyci kodla eşleşen alt temalar içerisinde en fazla tekrar edilen alt tema “uzmanlık” olmuştur. Bu alt temayı frekans değerlerine göre sırasıyla “eleştirel düşünme”, “özgün”, “öz yeterlik”, “doğrulama”, “ilerlemeci”, “ilke”, “disiplinerarası”, “kendi kendine yetebilme”, “özel alan” ve “güncel” alt temaları takip etmektedir. Amerikalı akademisyenlerden elde edilen yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD5: “Büyük bir emek vererek topladığınız veriyi iyi bir şekilde yorumlayıp sunamıyorsanız yaptığınız çalışmanın akademik dünyadaki yerini de iyi bir şekilde konumlandıramıyorsunuz demektir. Bu nedenle, verilerin iyi yorumlanabilmesi çok önemli bir beceridir.”

AD2: “Bence doktora öğrencilerinin geliştirmesi gereken en önemli bilimsel becerilerinden birisi de elde ettikleri verileri akademik bir dille ve herkesin anlayabileceği bir anlatımla yazabilmektir.”

AD3: Bir şey hakkında düşünme, hipotez üzerinde çalışma, üzerinde araştırma yapabileceğiniz bazı iyi sorular belirleme, nitel veya nicel veri toplama yöntem ve araçlarını uygun bir şekilde kullanabilme gibi bilimsel sürecin tüm çeşitli yönlerinde yetkin olmalarını istiyorum.

Türk akademisyenlerin dersleri kapsamında vermiş oldukları ödev, proje ve diğer çalışmalara yönelik olarak seçici bir tutum sergiledikleri ve öğrencilerden de seçici olabilmelerini bekledikleri görülmektedir. Akademik sunum ve yazım becerilerini sergileyebilmek, verimli bir literatür taraması yaparak kendi konuları ile doğrudan bağlantılı kaynaklara erişebilmek ve bunu yaparken araştırma konularını gerektiği ölçüde daraltabilmek öğrencilerden beklenen bilimsel beceri ve yetkinlikler arasındadır. Entelektüel bireyler olarak Türk akademisyenler ilerlemeci ve yeniden kurmacı bir yaklaşım sergilemiş ve doktora öğrencilerinden de bu yaklaşımı sergilemelerini beklemişlerdir. Nitekim öğrencilerin ödevleri/projeleri yaparken elde ettikleri verileri analiz, sentez ve değerlendirme yetkinliklerini kullanarak yorumlayabilmelerini ve aynı zamanda problem çözme ve eleştirel düşünme gibi üst bilişsel becerileri kullanabilmelerini beklemektedirler.

Türk akademisyenlerin önemseydiği bir diğer husus da öğrencilerin araştırma becerilerine yönelik olarak uzmanlık sergilemeleridir. Farklı araştırma yöntem ve tekniklerini ödev ve proje hazırlama sürecinde kullanıyor olmaları ve veri çeşitlenmesine gidebilmeleri beklentiler arasındadır. Yabancı dil becerilerine ilişkin atfedilen önem bu soru kapsamında da görülmektedir. Türk akademisyenler doktora öğrencilerinden ödev ve projelerini hazırlarken uluslararası kaynaklardan yararlanmalarını ve bunun için de iyi bir yabancı dil bilgisi becerisi sergilemelerini beklemektedirler. Öğrencilerin akademisyenlerle olan ilişkilerinde genellikle dikey iletişimin söz konusu olduğu, kültürel özelliklerden dolayı hiyerarşik ilişkilerin gözlenebildiği ve bu durumun zaman zaman iletişim sorunlarına yol açtığı daha önceki bölümlerde ifade edilmiştir. Bu bağlamda Türk akademisyenler öğrencilerden ödev ve projeleri yaparken yatay iletişim kurabilmelerini, diğer akademisyenler ve doktora öğrencileri ile iyi bir etkileşim kurarak etkili iletişim becerilerini sergilemelerini beklemektedirler.

Teorik bilginin tek başına yeterli olmadığı gerek doktora öğrencileri gerekse akademisyenler tarafından daha önce de ifade edilmiştir. Bununla ilişkili olarak Türk akademisyenler doktora öğrencilerinden ödev ve projeleri yaparken uygulama becerileri sergilemelerini beklemektedir. Daha fazla deneysel ve uygulamalı çalışmalar yaparak alanda aktif ve aksiyoner olmalarını talep etmektedirler. Güncel bilgi ve araştırmalara ulaşabilme becerileri Türk akademisyenlerin ödev ve projeler kapsamında bekledikleri bir diğer husustur. Bu beklentiye besleyen bir diğer unsur da öğrencinin öz yeterlik seviyesidir. Bu iki hususa ilişkin olarak Türk akademisyenler doktora öğrencilerinden öncelikle ana dilde daha sonra da yabancı dilde okuma becerilerini geliştirmelerini beklemektedirler. Bu hususun zaman zaman öğrenciler tarafından aşırı ödev verilmesi olarak algılandığını belirten bazı katılımcılar asıl maksatlarının öğrencilerin mümkün olduğu kadar çok akademik çalışmalara maruz kalmalarını ve bu çalışmaları okumalarını sağlamak olduğunu belirtmişlerdir.

Türk doktora öğrencilerinin süreç içerisinde özel hayatları ile eğitim hayatları arasındaki dengeyi sağlamakta zorlandıkları belirlenmiştir. Bu durumun farkında olan Türk akademisyenler verdikleri ödev ve proje benzeri çalışmalarla doktora öğrencilerinden planlama, organizasyon ve etkili zaman yönetimi becerilerini sergilemelerini beklediklerini belirtmişlerdir. Buna yönelik olarak ödev ve projeler için kesin bir teslim tarihi belirlemek ve bu noktada öğrencilere esneklik göstermemek akademisyenler tarafından öğrencilerin yararına olan bir uygulama olarak algılanırken, doktora öğrencileri bu tür uygulamalardan zaman zaman rahatsız olabilmekte ve akademisyenleri anlayışsız ve katı olarak nitelendirebilmektedir. Bu nedenle akademisyenlerin bu tür uygulamalarını öğrencilere iyi açıklamasının ve beklentilerini net olarak ifade etmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Bilimsel etiğin gerektirdiği ilkelere riayet etmek doktora süreci içerisinde öğrencilere kazandırılması beklenen yetkinliklerden birisidir. Bu nedendir ki Türk akademisyenler vermiş oldukları ödev ve projelerle bu ilkelerin öğrenciler tarafından benimsenmesini hedeflediklerini belirtmişlerdir.

Özellikle tez aşamasında doktora öğrencilerinden özgün konuları çalışabilmeleri beklenmektedir. Bununla bağlantılı olarak Türk akademisyenler ödev ve projeleri kullanarak doktora öğrencilerinin özgün fikirler geliştirebilme yeteneklerini sergilemelerini beklemektedirler. Bunun bir adım ötesi ise geliştirilen fikirler çerçevesinde bağımsız araştırma yapabilmek ve kendi kendine yetebilme becerilerini

geliştirmektir. Türk akademisyenler ödev ve projeleri bu doğrultuda önemli birer enstrüman olarak görmektedirler.

Amerikalı akademisyenlerin vermiş oldukları ödev ve projeler ile doktora öğrencilerinin sergilemelerini bekledikleri en önemli yetkinlik uzmanlık olarak bulunmuştur. Uzmanlık bağlamında nitel ve nicel veri toplama araçlarına hâkim olma, çalıştıkları konulara göre araştırma yöntemlerini doğru bir şekilde belirleyerek kullanabilme, elde ettikleri bulguları doğru araçlarla analiz edebilme ve en nihayetinde akademik bir dille çalışmalarını kaleme alabilme becerileri uzmanlık şemsiyesi altında Amerikalı akademisyenler tarafından vurgulanmıştır. Verilerin iyi bir şekilde sunulabilmesi için eleştirel düşünebilme becerilerinin geliştirilmesi gerektiğine inanan Amerikalı akademisyenler bu doğrultuda doktora öğrencilerinin analiz, sentez ve değerlendirme becerilerinin geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Verilerin toplanması aşamasından başlamak üzere çalışılacak konuya eleştirel bir gözle bakarak ne tür farklı veri toplama araçlarının kullanılabileceğine karar vermek, analitik ve teorik bilgileri sentezleyerek bir sonuca varmak ve elde edilen bulgular neticesinde bağımsız, tarafsız ve eleştirel gözle bulguları yorumlayabilmek doktora öğrencilerinden sergilemeleri beklenen beceri ve yetkinliklerdir.

Özgün ve alana katkıda bulunacak akademik çalışmaların yapılabilmesi için ödev ve projeler Amerikalı akademisyenler tarafından birer hazırlık fırsatı olarak görülmektedir. Nitekim doktora öğrencilerinin etkili araştırma soruları geliştirebilmeleri ve özgün bir araştırma tasarlayabilmeleri yapmış oldukları ödev ve projeler kapsamında bu becerilerini sergileyebilmelerine ve pekiştirmelerine bağlı olduğu değerlendirilmiştir. Ödev ve projelerin öğrencilere kattığı bir diğer husus ise onları gelecekte yapacakları akademik çalışmalara hazırlamak olarak görülmüştür. Bu nedenle onlardan etkili okuma ve kitlelerin anlayabileceği şekilde sunabilme becerilerini geliştirmeleri ve sergilemeleri beklenmektedir.

Amerikalı akademisyenlerin doktora öğrencilerinden sergilemelerini bekledikleri yetkinlikler arasında “doğrulama” dikkati çeken bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda akademisyenler doktora öğrencilerinden daha önceki araştırmalardan elde edilen sonuçları iyi bir şekilde yorumlayabilmelerini ve daha da önemlisi alanda daha önce yapılmış çalışmalara saygı duyarak onlardan yararlanabilmelerini beklemektedirler. Esasen bu beklentiler bilimsel birer beceri ve yetkinliğin de ötesinde doktora öğrencilerine önemli bir karakter kazandırmayı hedeflemektedir.

Amerika’da araştırma yaparken araştırmacıları en fazla zorlayan hususların başında IRB (Institutional Review Board – Etik Kurul İzni) süreci gelmektedir. Oldukça hassas ve katı ilkelere dayanan bu süreç tüm akademik çalışmaların çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu nedenle tez aşamasına geçmiş doktora öğrencilerinin özellikle ders döneminde bu süreçle ilgili yeterince deneyim kazanmış olmaları önemsenmektedir. Bu nedendir ki Amerikalı akademisyenler ödev ve projeler kapsamında öğrencilerinden IRB sürecinin yönetimine ilişkin beceri ve yetkinlikleri sergilemelerini beklemektedirler. Bu süreç özellikle disiplinlerarası çalışmalar veya farklı kurumlarla yapılacak araştırmalar bağlamında daha da girift bir hal alabilmektedir. Amerikalı akademisyenlerin doktora öğrencilerinden ödev ve projelerini hazırlarken farklı disiplinlerle ve kurumlarla çalışmalar yapmalarını beklemelerinin temel sebebinin bu süreci iyi yönetebilmelerinin sağlanması olduğu değerlendirilmektedir.

Alandaki dergi ve konferanslar hakkında bilgi sahibi olma, bağımsız araştırma yapabilme, araştırma etiğine ve gizliliğine riayet etme gibi diğer hususlar da ödev ve projelerin yürütülmesi kapsamında doktora öğrencilerinden beklenen diğer beceri ve yetkinlikler olarak ifade edilmiştir. Son olarak toplumcu bir kodla eşleşen ancak Amerikalı akademisyenlerin üzerinde durduğu bir diğer husus ise doktora öğrencilerinin alandaki diğer araştırmacılarla iş birliği yapabilme yeteneğine sahip olmalarıdır. Hatırlanacağı üzere gerek toplumsal sorunlarla ilgili bölümde gerekse doktora süreci ile ilgili soruların yer aldığı alt problemlerde Amerikalı akademisyenler doktora öğrencilerinin izole bir süreç yürüttüklerini, diğer paydaşlarla yeterince iş birliği geliştiremediklerini ve süreç içerisinde yalnızlaşarak motivasyon kaybı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu nedendir ki akademisyenler verdikleri ödev ve projeler kapsamında öğrencilerinden diğer paydaşlarla iş birliği içerisinde çalışabilme beceri ve yetkinliğini sergilemelerini beklemektedirler.

Türk ve Amerikalı akademisyenlerin öğrencilerinden sergilemelerini bekledikleri beceri ve yetkinlikler genel olarak değerlendirildiğinde büyük bir benzerliğin olduğu görülmektedir. İlerlemecilik, uzmanlık, güncellik, ilkelilik, özgünlük, öz yeterlik ve kendi kendine yetebilme alt temaları her iki ülke akademisyenleri tarafından belirtilen ortak noktalar olarak bulunmuştur. Yaşam ve çevre üzerinde kontrolü elde bulundurma inancı Türk akademisyenler tarafından verilen ifadelerden elde edilmiş olup bu durumun altında yatan en önemli sebeplerden birisinin Türk doktora öğrencilerinin zaman zaman ailevi ve özel meseleleri doktora sürecindeki başarısızlıklarına veya ihmallerine mazeret olarak sunabilmeleri olarak değerlendirilmektedir.

Türk akademisyenlerin Amerikalı akademisyenlerden farklı olarak bekledikleri bir diğer beceri olan yatay iletişim becerilerinin vurgulanmasının Türk kültüründe görmeye alışkın olduğumuz hiyerarşik yapının akademisyenler ile öğrenciler arasında bariyerler oluşmasına yol açmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Amerikalı akademisyenlerin Türk akademisyenlerden farklı olarak verdikleri alt temalar arasında eleştirel düşünmeye yapılan vurgu dikkat çekmektedir. Bir diğer dikkat çeken farklılık ise Amerikalı akademisyenlerin gruplar arası iş birliğini önemsemeleri ve bunu ödev ve projelerde yansıtılması gereken bir beceri ve yetkinlik olarak görüyor olmalarıdır.

Doktora eğitimi sürecinde öğrencilere kazandırılması beklenen bilimsel yetkinlik ve becerilerin öğrencilere aktarılmasında ve öğrencilerin bu hususları içselleştirmelerinde yaşanan sorunlar gelecekte üretilecek akademik bilginin niteliğini de doğrudan etkilemektedir. Nitekim doktora mezuniyeti sonrası “doktor” unvanını alan bireyler gerek akademisyen olsunlar gerekse farklı kurumlarda bilimsel çalışmalarına devam ediyor olsunlar akademik araştırmalar yürütmekte ve ulusal veya uluslararası literatüre katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın bir sonraki bölümünde Türk ve Amerikalı akademisyenlere alanlarında üretilen bilimsel bilginin niteliği hakkında ne düşündüklerine dair bir soru sorulmuştur. Bu kapsamda elde edilen bulgular Tablo 43’te sunulmuştur.

Tablo 43.

Alanda Üretilen Bilimsel Bilginin Niteliğine İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerin Görüşlerinden Elde edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Alanda Üretilen Bilimsel Bilginin Niteliği	Seçici	Bireyci	Nitelik değil nicelik ön planda	16	Alanda Üretilen Bilimsel Bilginin Niteliği	Yeterlik	Bireyci	Oldukça iyi	19
			İçerikleri zayıf	4					
			Çok sığ	5					
			Özensiz	4					
			Daha seçici	1					
	Özgün	Bireyci	Özgün değil (Birbirinin tekrarı)	18		Seçici	Bireyci	Oldukça zayıf	2
			Yöntem ve teknik açıdan zayıf	4				Sadece rakamlardan ibaret	3
	Kalite	Bireyci	Bilimsellikten uzak ve para odaklı	6		Eleştirel düşünme	Bireyci	Hakemlik sürecinden geçen yayınlar iyi	3
								Alanda moda konulara yönelim	4
	İyimser	Bireyci	İyiye doğru gidiş var	3		Disipliner arası	Bireyci	Disiplinler arası çalışma sayısı az	7
								Disipliner arası	Bireyci
	İlke	Bireyci	Kriterler ve standartlar zayıf	6		Faydacılık	Bireyci		
								Erişilirlik	Bireyci
	Şimdi	Bireyci	Güncellikten uzak	6		Özgenel	Bireyci		
								Gruplar arası iş birliği	Toplumcu
Özel	Bireyci	Alana katkısı yok	4	Özgün	Bireyci	Dar kapsamlı (yerel)	5		
						İlerlemeci	Bireyci	Teori ağırlıklı	6
Eleştirel düşünme	Bireyci	Moda konular ön planda	6						

Türk ve Amerikalı akademisyenlerden alanlarında üretilen bilimsel bilginin (tez, makale, proje vb.) niteliği hakkındaki görüşleri istenmiştir. Türk akademisyenlerin vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde 1'i toplumcu kodla eşleşen toplamda 13 alt tema elde edilmiştir. Toplumcu kodla eşleşen alt tema “gruplar arası iş birliği” olurken bireyci kodla eşleşen alt temalar içerisinde en fazla tekrar edilen alt tema “seçici” olarak belirlenmiştir. Bu alt temayı frekans değerlerine göre sırasıyla “özgün”, “kalite”, “iyakat”, “ilke”, “şimdi”, “eleştirel düşünme”, “ilerlemeci”, “özel”, “iyimser”, “disiplinerarası” ve “erişilirlik” olmuştur. Türk akademisyenlerin bu kapsamda vermiş oldukları yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö11: *“Her müellifin eseri iyi değil maalesef. Son zamanlarda bu akademik teşvik hususu çıktıktan sonra kalite gerçekten çok fazla düştü. Dergipark’a girdiğinizde karşınıza yüzlerce dergi çıkıyor. Üç ayda bir yayın yapan dergiler var. Parayla yayın yapan dergiler var. İş ticarete dönüşmüş durumda. Kriterler iyice esnetilmiş. Bu nedenle para yapan dergilerde yapılan yayınlara hep şüpheyle baktım. Hal böyle olunca kalite giderek düşmeye başladı. Mesela sempozyuma bakıyorsunuz kapsamında “her alan” yazıyor. Böyle bir şey olur mu? Uzmanlaşmaktan bahsediyoruz her şeyden azar azar olacak şekilde sempozyumlar düzenleniyor veya dergiler çıkartılıyor. Bu artık sanki turizm faaliyeti haline döndü. Hal böyle olunca buradan çıkan ürünler akademiye hizmet etmiyor aksine bilgi kirliliği oluşturuyor.”*

AD18: *“Yüzde 30 hatta daha az nitelikli çalışmalar olduğunu söyleyebilirim. Doktora düzeyi ile ilgili olarak baktığımızda bile son derece zayıf çalışmaların yapıldığını görüyorum. Çalışmaların büyük bölümünün kendisini tekrarlayan veya yurt dışında yapılan çalışmaların kopyası olduğunu görüyorum. Çalışmaların bilimsel kriterlere uygunluktan ziyade yayın yapmak için yapılmış çalışmalar olduğunu gözlemliyorum.”*

Amerikalı akademisyenlerin aynı konuya ilişkin yanıtlarından ise toplamda 8 alt tema elde edilmiştir. Bu alt temalardan sadece “gruplar arası iş birliği” toplumcu kodla eşleşirken geriye kalan 7 alt tema bireyci kodla eşleşmektedir. Bireyci kodla eşleşen alt temalar frekans değerlerine göre sırasıyla “yeterlik”, “faydacılık”, “seçici”, “disiplinerarası”, “evrensel”, “özgün” ve “eleştirel düşünme” olarak belirlenmiştir. Amerikalı akademisyenlerin vermiş oldukları yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD6: *“Bence değişkenlik gösteriyor. Bence birçoğu harika. Bazılarının iyi üretilmediğini düşünüyorum. Ve genel olarak alanımdaki dergilerin oldukça iyi iş çıkardığını düşünüyorum, alanımızda önde gelen dergilere gittiğinizde, gerçekten yüksek kaliteli araştırmalar bulacaksınız. Her ne kadar bu konunun*

değişkenlik gösterdiğini düşünüyorum ama bence çok fazla iyi araştırma olduğunu düşünüyorum.”

AD11: *“Bence çok ilginç şeyler oluyor. Ve sanırım başkalarının neler yaptığını görmek ilham verici. Literatürü okumak ve bazı şeylerin nasıl uygulamaya konulduğunu görmek heyecan verici. Alanım daha çok, farklı teknikler gösterdiğimiz ve bunları biyoloji hakkında yeni şeyler öğrenmek veya bunları farklı Sağlık Hizmetleri sorunlarına uygulamak için kullandığımız kavramların bir kanıtı gibi hareket ediyor. Bir nevi bu geçiş halidir. Bu yüzden, yıllar içinde gelişimini izlediğim tüm bu şeylerin gerçekten güzel olduğunu ve alanımdaki insanların bunda önemli bir rol oynadığını görmek gerçekten güzel.”*

Türk akademisyenlerin yapmış oldukları değerlendirmelere bakıldığında büyük oranda olumsuz ifadeler kullandıkları görülmektedir. Farklı alt temalar altında sadece 4 tane olumlu ifadenin olduğu dikkat çekmektedir. Türk akademisyenlerin alanlarında üretilen bilimsel bilgiye yaklaşımının büyük oranda seçici olduğu söylenebilir. Nitekim katılımcıların büyük bölümü üretilen bilginin nitelikten ziyade niceliğe odaklandığını, içerik yönünden zayıf olduğunu, oldukça yüzeysel ve sığ kaldıklarını ve özensiz hazırladıklarını ifade etmişlerdir. Seçici alt teması altında sadece 1 akademisyen yapılan çalışmaların daha seçici ve özenli olduğunu belirtmiştir. Türk akademisyenlerin bir diğer yaklaşımı da bilimsel bilginin üretiminde özgünlüğü arıyor olmalarıdır. Bu bağlamda birçok çalışmanın birbirinin tekrarı niteliğinde olduğu ve yöntem ve teknik açıdan zayıf oldukları belirtilmiştir. Buraya kadar belirtilen hususların açıklayıcısı niteliğinde olan bir diğer husus da “kalite” kavramına ilişkindir.

Akademisyenler yapılan çalışmaların bilimsellikten uzak ve para odaklı olarak yapıldığını savunmuşlardır. Akademik teşvik, doçentlik ve profesörlük kriterleri ve diğer kariyerde yükselme basamaklarının gereksinimlerinin yerine getirilebilmesi için akademik camianın daha faydacı bir yaklaşım sergilediği ve bu durumun üretilen bilimsel bilginin kalitesini olumsuz etkilediği değerlendirilmektedir. Ülkemizde yayımlanan birçok hakemli derginin ücret karşılığı makale kabul ediyor olması ve organize edilen çalıştay ve konferansların ücretli katılım koşullarının Türk akademisyenleri böyle bir değerlendirmeye sevk ettiği değerlendirilmektedir.

Bilimsel bilginin gerek topluma gerekse ilgili alana katkıda bulunabilmesi için tamamı bilimsel referanslarla belirlenmiş objektif kriterlerden geçmesi gerekmektedir. Türk akademisyenlerin üretilen bilimsel bilginin yayımlanmasında ve akademik camia ile paylaşılması aşamasında adam kayırmacılığın etkisi altında olduğunu düşünmeleri ve

bu durumu “liyakatsizlik” kavramıyla açıklamaları dikkate değerdir. Bu durumun yansımaları olarak akademisyenlerin “ilke” arayışı içerisinde oldukları söylenebilir. Nitekim “ilke” alt teması tabloda yer almaktadır. İlke bağlamında Türk akademisyenler bilimsel çalışmaların niteliğinin belirlenmesinde objektif kriterlerin ve tüm araştırmacılara tavizsiz uygulanabilecek standartların olmasını istemektedirler.

Türk akademisyenlerin yapmış oldukları bir diğer değerlendirme de üretilen bilginin güncel olmadığına ilişkindir. Bu husus aslında tablo içerisinde bir başka bulgu ile çelişmektedir. Nitekim bazı akademisyenler ise yapılan çalışmaların moda konulara yönelik yapıldığını belirtmişlerdir. Çalışmaların güncellikten uzak olduğunu savunan akademisyenler eski konuların farklı değişkenler ve katılımcılarla tekrarlandığını savunurken moda konuların ön planda tutulduğu çalışmaları eleştiren akademisyenler ise yapılan çalışmaların güncellikten çok moda olmuş konulara odaklandığını belirterek genel bir eğilimden bahsetmişlerdir. Özellikle geçtiğimiz 2 yıl içerisinde yaşanan pandemi süreci ile ilgili yapılan çalışmalar ise bu duruma örnek olarak gösterilen hususların başında gelmektedir.

Bireylerin eğitim seviyesi arttıkça toplumculuktan bireyciliğe doğru bir geçişkenliğin olduğu daha önce ifade edilmiştir. Türk akademisyenler alanlarında üretilen bilginin niteliğini değerlendirirken ilerlemeci bir yaklaşım sergilemişlerdir. Bu bağlamda yapılan çalışmaların teori ağırlıklı olduğu ve deneysel ve uygulamalı araştırmalara çok fazla önem verilmediği ifade edilmiştir. Bu durumla alakalı olarak birçok araştırmacının alanlarına katkı sunmadığını, var olan bilgilerin derlenerek okuyuculara teorik bilgilerin derlemelerinin sunulduğu belirtilmiştir. Öte yandan her ne kadar frekans değeri yüksek olmasa da bazı Türk akademisyenler alanlarında üretilen bilimsel bilginin niteliği konusunda iyiye doğru bir gidişin söz konusu olduğunu ve daha fazla disiplinlerarası çalışmalara önem verildiğini ifade etmiştir. Özellikle son yıllarda gelişen teknolojik imkanlar, bilgiye erişimin kolaylığı, ülkemizde de artan rekabetçi ortam ve akademisyen istihdamında ve terfi koşullarında aranan niteliklerin bu yönde görüş belirtilmesinde etkili bir rol oynadığı değerlendirilmektedir.

Türk akademisyenlerin toplumcu bir bakış açısıyla yapmış oldukları tek değerlendirmede ise yapılan çalışmaların iş birliğinden yoksun olduğu hususu vurgulanmıştır. Akademik kıskançlık, akademisyenler arası rekabet, bazı alanlarda çalışılacak özgün konuların bulunmasında yaşanan sıkıntılar gibi nedenlerin akademisyenleri çalışmalarını kendi başlarına yapmaya zorladığı, ayrıca bazı çalışmalarda kimi akademisyenlerin herhangi bir katkısı olmamasına rağmen ikinci veya

üçüncü yazar olarak isimlerinin geçmesi başta doktora öğrencileri olmak üzere mesleğinin başında bulunan özellikle genç akademisyenlerde haksızlık algısının oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu durumun birçok akademisyeni “sözde” ve sadece kâğıt üzerinde görülen ancak uygulamada farklı olan sahte işbirliğine dahi isteksiz olmasını açıklayabileceği değerlendirilmektedir.

Amerikalı akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlar incelendiğinde ise büyük oranda “oldukça iyi” yanıtının verildiği görülmektedir. Başka bir ifadeyle Amerikalı akademisyenlerin önemli bir kısmı alanlarında üretilen bilimsel bilginin niteliğini yeterli görmektedir. Bu değerlendirmeye paralel olarak yapılan bir diğer tespit ise yürütülen akademik çalışmaların üretken, özgün ve yenilikçi olduğuna yöneliktir. Amerika’da akademik kariyer yapabilmek ve bu kariyeri sürdürebilmek için akademisyenlerin karşılaşmaları gereken kriterler arasında yayın yapmak gelmektedir. Öte yandan yapılan bu yayınların niteliği de değerlendirme kriterleri içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedendir ki birçok akademisyen rekabetçiliğin ve başarılı olanın tercih ediliyor olmasının da etkisiyle özgün ve alana katkı sunacak çalışmalara yönelmektedirler.

Amerikalı akademisyenlerin bilimsel bilginin niteliği konusunda oldukça seçici ve talepkar davrandıkları söylenebilir. Nitekim katılımcılardan bazıları akademik çalışmalarını oldukça zayıf ve sadece rakamdan ibaret olarak nitelmişlerdir. Buna ek olarak saygın dergilerin hakemlik sürecinden geçen çalışmaların tatmin edici olduğu, iyi bir hakemlik süreci işletmeyen dergilerde yayımlanan çalışmaların ise nitelik sorunlarının olduğu ifade edilmiştir. Türk akademisyenler gibi Amerikalı akademisyenler de son zamanlarda moda konulara aşırı yönelimin olduğunu belirtmişlerdir. Birçok akademisyenin moda konuları bakır bir alan olarak değerlendirerek bu alanda çalışma yapmaya yöneldiği ancak bu durumun nitelikten ziyade nicelik kaygısına yol açtığı değerlendirilmiştir. Pandemi örneği Amerikalı akademisyenler tarafından da verilen en güncel örnek olarak dikkat çekmektedir.

Amerikalı akademisyenlerin bir diğer değerlendirmesi ise “faydacılık” kavramıyla açıklanabilmektedir. Nitekim akademisyenler üretilen bilimsel bilginin toplum için önem arz etmesi gerektiğini ve toplum tarafından anlaşılabilir olmasını önemsemektedir. Bu doğrultuda bazı çalışmaların toplumun hiçbir ihtiyacına çözüm sunmadığı ve hatta toplum tarafından anlaşılmadığı vurgulanmıştır. Dikkat çeken bir diğer değerlendirme ise yapılan bazı çalışmaların ya çok yerel ya da çok genel kaldığı ve bu ikisi arasında denge kurmakta akademisyenlerin başarısız olduğu yönündedir. 300 milyonu aşkın bir nüfusa ve bünyesinde çok farklı din, dil ve ırka sahip olan Amerika’da

bu dengenin kurulabilmesinin zor olduğu değerlendirilmektedir. Bu nedendir ki Amerikalı akademisyenler üretilen bilginin daha kapsayıcı ve evrensel olmasını beklemektedirler. Amerikan toplumunun bu evrenselliği sunabilecek çeşitliliğe sahip olması nedeniyle bu eleştirinin ve beklentinin anlaşılabilir olduğu söylenebilir.

Amerikalı akademisyenler de bilimsel bilginin üretimi sürecinde yeterince iş birliğinin olmadığını ifade etmiştir. Alanda çalışan akademisyenler arasındaki iletişim eksikliğinin yanı sıra uygulayıcılarla temas halinde olunmaması bu iş birliğini olumsuz yönde etkileyen hususlar olarak belirtilmiştir. Özellikle aynı alanda farklı paydaşların bir araya gelmesinin yanı sıra farklı alanlarda faaliyet gösteren paydaşların da bir araya gelerek disiplinlerarası çalışmalar yapmasının bilimsel bilginin niteliğini artıracakı değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Amerikalı akademisyenler yeterince disiplinlerarası çalışmanın olmadığını ifade etmiştir.

Türk ve Amerikalı akademisyenlerin yanıtları genel olarak değerlendirildiğinde neredeyse tüm alt temaların benzerlik gösterdiği görülmektedir. Her iki ülke akademisyenleri de alanlarında üretilen bilimsel bilginin niteliğini değerlendirirken seçici, özgün ve eleştirel bir yaklaşım sergilemiştir. Ayrıca disiplinlerarası çalışmalara ve gruplar arası iş birliğine yapmış oldukları vurgular da ortaktır. Disiplinlerarası araştırmalara yönelik dikkate değer tek farklılık ise Türk akademisyenlerin alanlarındaki çalışmaların disiplinlerarası olma yönünde ilerlediğini belirtmiş olmalarına rağmen Amerikalı akademisyenlerin alanlarında yeterince disiplinlerarası çalışmanın olmadığını ifade etmeleridir. Genel olarak her iki ülke akademisyenlerinin de bireyci eğilimlerle açıklanabilecek değerlendirmelerde bulunmalarının ortak sebebinin ise eğitim düzeyi artan bireylerin toplumculuktan bireyciliğe doğru bir yönelim göstermeleri olduğu değerlendirilmektedir. Bu konuya ilişkin yerli ve yabancı literatürde bazı çalışmalara rastlamak mümkündür.

Bozkurt (2021) tarafından akademisyenlerle yürütölen bir araştırmada bilimsel yayınların niteliği ve nitelik sorunlarına ilişkin akademisyen görüşleri ele alınmıştır. Araştırma sonucunda bilimsel çalışmaların niteliklerinin içerik, dergilerin hakemlik süreçleri, akademisyenlerin yaklaşımları, kültürel bağlam ve politik baskılar gibi hususlardan etkilendiği belirlenmiştir. Özellikle hakemlik sürecinin sorunlu olduğu, birçok akademisyenin önceliğinin bilimsel bir çalışma yapmaktan çok yayın yapmak olduğu ve sistemin akademisyenleri bu duruma zorladığı ifade edilmiştir. Bu bulgularla bu çalışmadan elde edilen bulguların önemli ölçüde paralellik gösterdiği görülmektedir.

Shephard ve arkadaşları (2021) tarafından yapılan bir diğerk araştırımda da bu çalışmanın bulgularıyla paralellik gösteren sonuçlar elde edilmiştir. Akademik yayının temelini oluşturan kalite güvence süreçlerinin ve hakemlik uygulamalarının önemi, çalışmaların içerikleri ile amaçlarının örtüşmesi, yayınların değerlendirilmesinde adaletli ve tarafsız olunması ve ırk, din ve dil gibi evrenselliği teşvik eden hususların akademik çalışmaların değerlendirilmesinde ön yargılara yol açmayacak şekilde değerlendirme dışında tutulması gibi hususlar vurgulanmıştır. Son belirtilen husus bu çalışmadan farklı olarak bulunan ve dikkate değerk olarak göze çarpan bir bulgudur. Doktora sürecinde öğrencilerin karşılaştıkları sorunlara ilişkin Türk ve Amerikalı akademisyenlerden elde edilen görüşler Tablo 44'te sunulmuştur.

Tablo 44.

Doktora Sürecinde Öğrencilerin Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerin Görüşlerinden Elde edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ						
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)		
Doktora Eğitimi Sürecinde Yaşanan Sorunlar	Sosyal etkiye duyarlılık	Toplumcu	Danışmanla yaşanan sorunlar	11	Doktora Eğitimi Sürecinde Yaşanan Sorunlar	Mükemmeliyetçi	Bireyci	Yazma becerilerinde yaşanan sorunlar	8		
			Akademisyenler arasındaki davranış tutarsızlıkları ve öğrenciye yansımaları	12				Bireyci	Dönüt vermek için harcanan zaman	2	
			Bürokratik engeller	4				Zaman yönetimi	Bireyci	Zaman yönetimi ile ilgili sorunlar	6
			Liyakatsizliğin sebep olduğu ümitsizlik	4				Bireyci	Doktora öğrencilerinin tam zamanlı çalışıyor olması	4	
	Gruba karşı sorumluluk	Toplumcu	Ailevi ve özel sorunlar	6		Uygulamacılık	Bireyci	Stajyerlik uygulamasının yetersizliği	2		
			Maddi sorunlar	8				Maddi destek	Bireyci	Para ve araştırma bütçesi ile ilgili sorunlar	10
	Maddi destek	Bireyci	İş kaygısı ve baskısı	4		Profesyonellik	Bireyci	Günlük hayat ile eğitim hayatı arasındaki denge sorunu	11		
			Yabancı dil bilgisi eksikliği	8				Tikelcilik	Bireyci	Öğrencilerin çalıştıkları konu kapsamını daraltma sorunu	4
	Uluslararası	Bireyci	Üniversitelerin yerelleşmesi	4		Öz yeterlilik	Bireyci			Soruların önem derecesini belirlemede yaşanan sorunlar	5
										Doktora eğitiminin çok uzamasıyla kaybolan özgüven	8

Tablo 44.

Doktora Sürecinde Öğrencilerin Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerin Görüşlerinden Elde edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ					
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	
Doktora Eğitimi Sürecinde Yaşanan Sorunlar	Tikel	Bireyci	Tez konusu içeriği oluşturma zorluğu	4	Doktora Eğitimi Sürecinde Yaşanan Sorunlar	Aksiyonerlik	Bireyci	Öğrencilerin alanla ve araştırma yapmakla ilgili tecrübe ve bilgi eksikliği	4	
			Konu bütünlüğü sağlayamamak	3				Teori ve uygulamayı ayıran kurumsal engeller	1	
	Mükemmeliyetçi	Bireyci	Yazma becerilerinin yetersizliği	6		İhtiyaç halinde yardıma başvurma	Toplumcu	Toplumcu	Ders döneminin bitmesiyle akademiden kopuş	4
			Zaman yönetimi sorunu	4					Öğrencilerin yeterince desteklenmemesi	8
	Gerekirlik	Bireyci	TİK sürecinden fayda görmemek	4		Topluluklar / gruplar arası iş birliği	Toplumcu	Toplumcu	Öğrencilerin grup etkileşimini yeterince sağlayamaması	3
			Yeterlik	Bireyci					Lisans ve yüksek lisans eğitiminden hazır gelememek	6
	Yeterlik	Bireyci				Lisans ve yüksek lisans eğitiminden hazır gelememek	6	Adanmışlık	Toplumcu	Danışmanla ilgili sorunlar
			Yeterlik	Bireyci				Lisans ve yüksek lisans eğitiminden hazır gelememek		6
	Yeterlik	Bireyci				Lisans ve yüksek lisans eğitiminden hazır gelememek	6		Rekabetçilik	
			Yeterlik	Bireyci				Lisans ve yüksek lisans eğitiminden hazır gelememek	6	Başarısızlık karşısında utanç duyma
Yeterlik	Bireyci	Lisans ve yüksek lisans eğitiminden hazır gelememek			6	Pragmatist	Bireyci			Başarısızlık ve reddedilme
			Yeterlik	Bireyci		Lisans ve yüksek lisans eğitiminden hazır gelememek		6	İlerlemeci	Bireyci
Yeterlik	Bireyci	Lisans ve yüksek lisans eğitiminden hazır gelememek			6		Yeterlik		Bireyci	

Türk akademisyenlerin doktora öğrencilerinin doktora sürecinde yaşadıkları problemlere ilişkin görüşleri incelendiğinde toplamda 9 alt temanın elde edildiği görülmektedir. Bu alt temaların 2'si toplumcu kodla eşleşirken 7'si bireyci kodla eşleşmiştir. Toplumcu kodla eşleşen alt temalar “sosyal etkiye duyarlılık” ve “gruba karşı sorumluluk” olarak belirlenmiştir. “Sosyal etkiye duyarlılık” tüm alt temalar içerisinde en fazla tekrar edilen alt tema olma özelliğini taşımaktadır. Bireyci kodla eşleşen alt temalar ise frekans değerlerine göre sırasıyla “maddi destek”, “uluslararası”, “tikel”, “yeterlik”, “mükemmeliyetçi”, “gerekirlik” ve “zaman yönetimi” olmuştur. Türk akademisyenlerin verdiği yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD13: “Doktora öğrencileri ne yazık ki yerleşme sorunu yaşıyorlar. Lisans düzeyinde öğrenciler bir şekilde farklı şehirlere gidiyorlar ancak doktora da yerleşme oldukça ağır basıyor. Öğrenciler kendilerine yakın yerlerde doktora yapmak istiyorlar ve doktora yaptıkları yerde kalmak istiyorlar. Bunun altında yatan önemli sebeplerin başında maddi sıkıntılar geliyor. Öğrenciler az para harcayarak bu eğitimi tamamlamak istiyorlar. Bu durum öğrencileri bazı tercihlere zorunlu kılıyor. Son olarak da öğrencilerimizin bilimsel düzeyde yeterince hazır olmadığını söyleyebilirim. Lisans veya yüksek lisans eğitiminden yeterince donanımlı gelmedikleri için doktora eğitiminde büyük sorunlar yaşıyorlar.”

AD15: “Bu oldukça güzel bir soru aslında. Doktora öğrencilerimiz içerik oluşturma sorunu yaşıyorlar. Ayrıca konu bütünlüğü oluşturmakta zorlanıyorlar. Akademik yazma becerileri çok zayıf olduğu için çok iyi yaptıkları bir çalışmayı sunmakta ve aktarmakta zorlanıyorlar. Bunun yanı sıra akademik araştırma yöntem ve tekniklerini doğru tespit etmekte, buna yönelik veri toplamakta, analiz etmekte ve yorumlamakta zorlanıyorlar. Aslında doktora eğitimine gelmeden önce bunları halletmeleri lazım ama maalesef durum böyle olmuyor.”

Amerikalı akademisyenlerin aynı konuya ilişkin yanıtları incelendiğinde ise oldukça fazla alt temanın elde edildiği göze çarpmaktadır. Bu kapsamda toplamda 17 alt temaya karşılık gelen yanıtların verildiği belirlenmiştir. Bu alt temalar içerisinde 4 tanesi toplumcu kodla eşleşirken geriye kalan 13 alt tema bireyci kodla eşleşmiştir. Toplumcu kodla eşleşen alt temalar frekans değerlerine göre sırasıyla “ihtiyaç halinde yardıma başvurma”, “adanmışlık”, “sosyal etkiye duyarlılık”, “başarısızlık karşısında utanma” ve “topluluklar arası iş birliği” olarak belirlenmiştir. Bireyci kodla eşleşen alt temalar ise frekans değerlerine göre sırasıyla “zaman yönetimi”, “profesyonellik”, “maddi destek”, “tikel”, “mükemmeliyetçi”, “öz yeterlik”, “aksiyonerlik”, “rekabetçilik”, “pragmatist”,

“ilerlemeci”, “akılcı” ve “uygulamacı” olarak bulunmuştur. Amerikalı akademisyenlerin verdiği yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD3: “Bence diğer büyük zorluk yazmak. Yazmak insanların ertelediği büyük bir olgu. Yazmayı sevseniz bile hala zor ve acı verici bir süreç. Bu nedenle yazmanın gerçek bir meydan okuma ve mücadele olduğunu düşünüyorum.”

AD5: “Eğitim hayatı ile günlük yaşamı dengelemek bazı öğrenciler için çok zor. Aile sorumlulukları, iş sorumlulukları olsun, onları farklı yönlere çeken birçok şey var.”

AD6: “Kurumumuzda ve bölümümüzde yaptığımız bazı araştırmaların analizleri bizlere programımızda daha uzun süre kalma eğiliminde olan öğrencilerin gün boyunca çalışanlar olduğunu göstermiştir”.

AD7: “Bence doktora öğrencisi olmanın getirdiği bazı maddi zorlukları var ve bu olmamalı. Doktora çalışmasına hak kazanan herkesin finansal olarak desteklenmesi gerektiğini düşünüyorum.”

Türk akademisyenlere göre doktora öğrencilerini süreç içerisinde en fazla zorlayan husus sosyal etkiye karşı duyarlı olmalarıdır. Danışmanlarıyla yaşadıkları sorunlar, akademisyenlerin arasındaki davranış tutarsızlıklarının öğrencilere yansması, önelere çıkartılan bürokratik engeller ve akademiye şahit oldukları liyakatsizliklerin yol açtığı ümitsizlik duygusu doktora öğrencilerini olumsuz etkileyen ve süreç içerisinde zorlayan hususlar olarak belirtilmiştir. Bilindiği üzere toplumcu kültürlerde otoriteye saygı ve otoritenin yönlendirmesine bağlılık son derece önemlidir. Danışmanlar doktora öğrencileri tarafından gerek otorite gerekse ihtiyaç halinde yardıma başvuracakları bireyler olarak görülmektedir. Bu iki beklentisi karşılanmayan öğrenciler tez danışmanlarını “sorunlu” olarak nitelendirmekte ve motivasyon kaybı yaşayarak programdan ayrılmaya varan problemler yaşamaktadır. Ayrıca sadece tez danışmanlarını değil diğer akademisyenleri de gözlemleyen öğrenciler akademisyenler arasındaki gerginlikleri, iletişim eksikliklerini ve davranış tutarsızlıklarını da sorun ederek bu durumdan etkilenmektedirler. Bu iki husus Türk akademisyenlerin de dikkatini çekmiş ve doktora sürecinde öğrencilere sorun teşkil ettiğini değerlendirmişlerdir.

Bürokratik engeller ve liyakatsizlik de Türk akademisyenlerin dikkat çektiği bir diğer husustur. Ne yazık ki özellikle de “liyakat” kavramı çalışmanın Türkiye ayağında sıklıkla gündeme getirilmektedir. Akademisyenler liyakatsizliğin sadece kurumlara zarar vermekle kalmadığını aynı zamanda doktora öğrencilerinin geleceğe dair ümidini kırdığını belirtmişlerdir. Bunun üzerine karşılına çıkan bürokratik engeller de durumu

daha kötü hale getirmektedir. Türk akademisyenlere göre doktora öğrencilerinin yaşadığı bir diğer sorun da maddi konulardan kaynaklanmaktadır. Bazı doktora öğrencileri özel veya devlet kurumlarında çalışırken bir kısmı ise herhangi bir iş sahibi değildir. Her iki grup öğrencileri de ülkemizde yaşanan ekonomik sorunlardan dolayı başta ulaşım ve konaklama olmak üzere birçok masraflarını karşılamakta zorlanmaktadır. Özellikle şehir dışından gelen öğrenciler bunun neticesinde derslere devam sorunu yaşamakta veya süreci daha fazla sürdürmeyerek programdan ayrılmak zorunda kalmaktadırlar. Bu sorunun birinci derecede gözlemcisi olan akademisyenler bu nedendir ki “maddi destek” hususuna vurgu yapmışlardır.

Akademisyenlerin bir kez daha dikkat çektiği bir diğer husus da doktora öğrencilerinin yeterli yabancı dil bilgisine sahip olmamalarıdır. Bu durumun öğrencilerin akademik araştırmalarını sınırlandırdığını ve sadece yerli kaynaklardan beslenmelerine yol açtığını belirten Türk akademisyenler bu hususun doktora öğrencilerini zorladığını belirtmiştir. Dikkate değer bir diğer ifade ise “üniversitelerin yerelleşmesi” olmuştur. Türk akademisyenlere göre her bir şehirdeki veya bölgedeki üniversiteler özellikle lisans üstü eğitimde ve sonrasında akademisyen istihdamında kendi şehirden veya bölgesinden öğrencileri tercih etmektedirler. Bu durumun Malatya ilindeki üniversitelerde daha fazla görüldüğü, farklı şehirlerden gelen öğrencilerin doktora programına kayıt olsalar bile gelecekte istihdam edilme şanslarının düşük olduğu ve bu durumun kurumları yerleştirerek dış dünyaya kapattığı değerlendirilmiştir. Başka bir ifadeyle, doktora öğrencileri liyakatsizliğe ek olarak bir de yerleşmenin getirdiği gerçeklikten dolayı ümitsizliğe kapılmakta ve sorunlu ve kaygılı bir doktora eğitimi süreci geçirmektedirler.

Türk akademisyenlerin genel olarak bu konuya iki başlıkta yaklaştığı görülmektedir. Bu bölüme kadar ifade edilen hususlar daha çok kültürel ve sosyal hayatla ilgili doktora öğrencilerinin yaşamış olduğu sorunları ifade etmiştir. İkinci olarak ise Türk akademisyenler akademik hususlarla ilgili noktalara değinmişlerdir. Bu bağlamda doktora öğrencilerinin tikelci bir yaklaşım sergileyemedikleri için tez konusunu ve içeriğini oluşturmakta zorlandıkları veya belirlemiş oldukları konunun bütünlüğünü sağlayamadıkları ifade edilmiştir. Aslında bu husus daha önce ifade edilen sosyal etkiye duyarlılık ve danışman bağımlılıkla da ilgilidir. Özellikle tez konusunun belirlenmesi sürecinde danışmanların yönlendirmesini bekleyen öğrenciler kendilerine sunulan konulara yeterince hâkim olmakta zorlanmakta ve içerik ve yöntem bağlamında bütünlüğü kaybetmektedirler. Bu sorununun bir diğer ayağının “yeterlik” olduğu yine akademisyenlerin yanıtlarından anlaşılmaktadır. Nitekim Türk akademisyenler doktora

öğrencilerinin lisans ve yüksek lisans eğitiminden yeterince hazır gelmediklerini ve doktora sürecinde bu durumun önlerine sorun olarak çıktığını belirtmişlerdir. Özellikle akademik yazma becerilerindeki yetersizlikler bazı katılımcılar tarafından vurgulanmıştır.

Türk akademisyenler ile Türk doktora öğrencilerinin süreç içerisinde yaşanan sorunlara ilişkin tespitlerinin büyük oranda paralellik gösterdiği söylenebilir. Sosyal etkiye duyarlılık, maddi sorunlar, alanda ve tez konusunda yeterince derinleşmemek, danışman hocaya ve diğer akademisyenlere bağımlılık, bürokratik engeller, gruba karşı sorumluluk (okul-ev-iş dengesi) ve zaman yönetimi konuları her iki paydaş tarafından da süreci etkileyen sorunlar olarak ifade edilmiştir. Akademisyenlerden farklı olarak öğrenciler kendilerine yeterince bağımsızlık tanınmamasını, derslerin daimici bir yaklaşımla işlenmesini ve ders yükünün fazla olmasını ayrıca ifade etmişlerdir.

Amerikalı akademisyenlerin vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde ise Türk akademisyenlere kıyasla daha fazla alt temaya karşılık gelen tespitlerde buldukları görülmektedir. Bu tespitlerin bir kısmının bireyci toplumsal özelliklerden kaynaklanması dikkate değerdir. Amerikalı akademisyenlerin belirttiği hususların başında zaman yönetimi ile ilgili sorunlar gelmektedir. Öğrencilere yeterince dönüt verecek zamanın olmaması ve doktora öğrencilerinin tam zamanlı işlerde çalışıyor olmaları nedeniyle zamanı etkili yönetemedikleri bu başlık altında verilen ifadelerdendir. Daha önce de belirtildiği üzere Amerika’da doktora öğrencileri eğitim masraflarını karşılayabilmek için birkaç işte çalışmak zorunda kalmakta ve bu durum doktora eğitimine yeterince kendilerini vermelerini engellemektedir. Bu hususun tamamen bireyci kültürel özelliklerden kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bireycilik kaynaklı bir diğer husus da ihtiyaç halinde yardıma başvurma konusunda yaşanan sıkıntılardır. Ders döneminin bitmesiyle öğrencilerin akademiden kopmaları ve özellikle tez sürecinde yalnız kalmalarının yanı sıra beraber ders aldıkları diğer doktora öğrencileri ile bir araya gelecek imkanların kaybolması bu tespiti desteklemektedir.

Amerikalı akademisyenler doktora öğrencilerinin daha fazla profesyonel davranması gerektiğini aksi taktirde süreç içerisinde sorunlar yaşadığını düşünmektedir. Özellikle günlük hayat ile eğitim hayatı arasındaki dengenin kurulamaması durumunda öğrencilerin zorlandıkları belirtilmiştir. Maddi desteğe duyulan ihtiyaç bu kapsamda belirtilen bir diğer husustur. Doktora eğitiminin öğrenciler için oldukça masraflı bir süreç olmasının yanı sıra kurumlara ayrılan bütçelerin sınırlı olması ve araştırmalarının yürütülmesini zorlaştırması doktora öğrencilerini zorlayan hususlar olarak

değerlendirilmiştir. Türk akademisyenlere benzer bir şekilde Amerikalı akademisyenler de doktora öğrencilerinin çalıştıkları konunun kapsamını daraltmakta ve soruların önem derecesini belirlemede sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. İlerlemeci eğitim felsefesinden gelen Amerikalı doktora öğrencilerinin bu tür sorunları yaşadıklarına dair yapılan tespitler dikkate değer bir bulgudur.

Akademik yazma becerilerindeki eksiklikler de bu kapsamda ifade edilen bir diğer husustur. Özellikle doktora eğitimi sürecinde ve tez yazımında akademik yazmanın kusursuz olması gerektiğini düşünen Amerikalı akademisyenler bu beklentileri karşılayamayan öğrencilerin zorlandıklarını belirtmişlerdir. Özellikle IRB sürecinde ve sonrasında araştırmaların yayınlanmasında ve sunumunda akademik yazma ve sunum becerilerini sergileyemeyen öğrencilerin jüri üyeleri tarafından veya akademik dergiler/konferanslar tarafından reddedilmelerinin motivasyon seviyelerini düşürdüğü, adanmışlık ve sebat duygularını zedelediği ve doktora eğitiminin uzamasına yol açarak özgüven kaybı yaşanmasına zemin hazırladığı değerlendirilmiştir.

Amerikalı akademisyenler ayrıca doktora öğrencilerinden daha aksiyoner bir yaklaşım sergilemelerini beklemekte ve aksi durumda süreç içerisinde zorlandıklarını belirtmektedirler. Özellikle alanla ve araştırma yapmakla ilgili tecrübe ve bilgi eksikliğinin yanı sıra teori ve uygulamayı ayıran kurumsal engellerin aşılabilmesi için doktora öğrencilerinin daha aktif ve aksiyoner olmaları gerektiği savunulmaktadır. Her ne kadar frekans değeri düşük olsa da Amerikalı akademisyenler doktora öğrencilerinin sosyal etkiye duyarlı oldukları zaman süreç içerisinde zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda akademik personel ile yaşanan iletişim sorunlarının yanı sıra danışmanlarla yaşanan sorunların doktora öğrencilerini olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Öte yandan Amerikalı öğrenciler için bu sorunun çözümü daha kolay olabilmektedir. Nitekim öğrenciler danışman konusunda programın başından itibaren inisiyatif alabilmekte ve gerektiğinde danışman değişikliği yapabilmektedir. Ülkemizde de bu tür bir uygulama olmasına rağmen danışman değişikliği yapmak akademisyenler tarafından kişisel algılanmakta ve öğrenciler ile iletişimi olumsuz etkilemektedir. Amerikalı öğrencilerin daha esnek ve geniş bir hareket alanı olmasına rağmen bu tür sorunlar yaşama ihtimalinin ifade edilmesi dikkate değerdir.

Çalışmanın Amerika bağlamında ortaya koyduğu bir diğer kavram da rekabetçilik olmuştur. Amerikalı akademisyenlere göre toplumda ve akademik kurumlarda yaşanan sert rekabet ortamı doktora öğrencilerinin süreç içerisinde zorlanmalarına ve daha pragmatist olmaya zemin hazırlamaktadır. Doktora mezunu

bireylerin yeterince iş imkanına sahip olmaması, akademik kadroların sınırlı sayıda olması ve istihdam sürecinde uygulanan katı kriterler rekabetçiliğin sert bir şekilde hissedilmesine yol açmaktadır. Doktora öğrencilerinin gelecek kaygısı yaşamalarına yol açan bu husus akademisyenler tarafından öğrencilerin yaşadığı sorunların arasında gösterilmiştir. Frekans değerleri düşük olmakla birlikte Amerikalı akademisyenler ayrıca doktora eğitiminin iyi yapılandırılmamış olmasını, öğrencilerin okuduklarını anlamlandırmada yaşadıkları problemleri ve stajyerlik uygulamasının eksikliğini diğer problem alanları olarak göstermişlerdir.

Amerikalı doktora öğrencileri ile Amerikalı akademisyenlerin bu bağlamda yapmış oldukları tespitlerin de kısmen örtüştüğü söylenebilir. Özellikle sosyal etkiye duyarlılık, gruplar arası iş birliği, ihtiyaç halinde yardıma başvurma, zaman yönetimi ve pragmatizm ortak tespitler arasında yer almıştır. Öte yandan Amerikalı doktora öğrencileri akademisyenlerden farklı olarak bireysel kaygılarının (psikolojik sorunlar), özgünlük arayışının ve bir takım kurumsal dayatmaların da süreç içerisinde kendilerine problem çıkardığını belirtmişlerdir.

Türk ve Amerikalı akademisyenlerin yanıtları genel olarak değerlendirildiğinde özellikle sosyal etkiye duyarlılık, maddi destek, tikelcilik, mükemmeliyetçilik, gruba karşı sorumluluk ve zaman yönetimi konularında doktora öğrencilerinin süreç içerisinde zorlandıklarına dair ortak görüşlere sahip oldukları görülmektedir. Türk öğrencilerin sosyal etkiye daha duyarlı oldukları ancak Amerikalı öğrencilerin de bu durumdan etkilendikleri söylenebilir. Öte yandan toplumcu bir kültürün parçası olan Türk öğrencilerin özellikle gruplar arası işbirliği konusunda herhangi bir sorun yaşamadıklarına, akranları ile yardımlaşabildiklerine ve gerektiğinde onlardan yardım alabildiklerine dair gözlemler Türk akademisyenler tarafından da ifade edilirken bireyci kültürlerde görülen rekabetçilik ve bireyin kendi kendine yetebilmesi fikrinin doktora öğrencilerinin gruplarından kopmalarına ve izole bir şekilde süreci yürütmeye çalıştıklarına ilişkin tespitler Amerikalı akademisyenler tarafından özellikle vurgulanmıştır. Araştırmanın bir sonraki bölümünde 5'inci alt probleme ilişkin bulgular ve yorumlar tablolar halinde sunulacaktır.

4.2.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın beşinci alt problemi kapsamında Türk ve Amerikalı akademisyenlere Bireyci ve Toplumcu kültürel özellikler ile eğitim sistemlerinin doktora sürecine yansımalarına ilişkin görüşlerini almak amacıyla “*Doktora eğitiminizi göz önünde bulundurduğunuzda içinde yaşadığınız toplumun hangi özelliklerinin bu sürece olumlu katkıda bulunduğunu düşünüyorsunuz?*”, “*Doktora eğitiminiz göz önünde bulundurduğunuzda içinde yaşadığınız toplumun hangi özelliklerinin bu sürece olumsuz etkide bulunduğunu düşünüyorsunuz?*”, “*Doktora eğitiminiz göz önünde bulundurduğunuzda içinde yaşadığınız toplumun eğitim sisteminin hangi özelliklerinin bu sürece olumlu katkıda bulunduğunu düşünüyorsunuz?*” ve “*Doktora eğitiminiz göz önünde bulundurduğunuzda içinde yaşadığınız toplumun eğitim sisteminin hangi özelliklerinin bu sürece olumsuz etkide bulunduğunu düşünüyorsunuz?*” soruları yöneltilmiştir. Katılımcı akademisyenlerden alınan yanıtlardan elde edilen alt tema ve kodlar aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 45.

İçinde Yaşanılan Kültürün Doktora Eğitime Olan Olumlu Etkilerine İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerin Görüşlerinden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Kültürün Doktora Eğitime Olumlu Etkisi	İş birliğini önemseme	Toplumcu	Dayanışma ve yardımseverlik	12	Kültürün Doktora Eğitime Olumlu Etkisi	Hür irade ve kişisel tercihler	Bireyci	Derslerle ilgili karar verme özgürlüğü	2
			Merhametli olma	10			Bireyci	Tez konusunu belirlerken inisiyatif alma	3
	Maneviyatçı	Toplumcu	Fedakârlık	8			Bireyci	Farklı fakülte ve kurumlardan ders alabilme	2
			Bireyci	Karar almada sorumluluk			8		
	Ast-üst ilişkilerinde resmiyet	Toplumcu	Saygılı olma	4		Bireyci	Özgürce düşünemeyi teşvik	15	
	Faydacı	Bireyci	Toplum için faydalı olma fikri	2		Bağımsızlık	Bireyci	Akademik özgürlük	5
			Pratik olma	4			Bireyci	Bağımsızlık	11
	Aksiyonerlik	Bireyci	Girişimcilik	2		Özgün	Bireyci	Özgünlük peşinde olma	5
	Uyumluluk	Toplumcu	Örnek ve model olma güdüsü	2		Kişisel hedeflere kenetlenme	Bireyci	Bireysel tutku ve sebat	6
	Seçici (kötümser)	Bireyci	Bireyci	Olumlu bir etkisi yok		6	Rekabetçilik	Bireyci	Başarma azmi
Kendi kendine yetebilme					Bireyci		Kültürün rekabetçi yapısı	5	
Destek					Bireyci		Kendi başına başarmayı öğrenme	10	
							Sürekli daha iyisi için teşvik	2	
Bireylere başarımları için sunulan imkanlar					4				
Farklı fikirlere açık olma					Bireyci		Var olan bilgi ve inanışlara meydan okuma	4	
Bireyin kendine karşı sorumluluğu					Bireyci		Sosyal sınırların olmaması	4	
İtibara önem verme					Toplumcu		Toplumsal saygı	2	
Yetenekli olanı tercih etme					Bireyci		Üretkenliğin ve başarının teşvik edilmesi	3	

İçinde yaşanan kültürün doktora eğitimine olan olumlu yansımalarına ilişkin Türk akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlar incelendiğinde toplamda 7 alt temanın elde edildiği görülmektedir. Bu alt temaların 4'ü toplumcu kodla eşleşirken 3'ü bireyci kodla eşleşmiştir. Tüm alt temalar içerisinde en fazla tekrar edilen alt tema “maneviyatçı” olmuştur. Bu alt temayı sırasıyla “iş birliğini önemseme”, “seçici”, “faydacı”, “ast-üst ilişkilerinde resmiyet”, “aksiyonerlik” ve “uyumluluk” alt temaları izlemektedir. Türk akademisyenlerin vermiş oldukları yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD14: “Gerek öğrenciler olsun gerek biz akademisyenler olsun fedakârlık ve özveri kavramlarına çok önem veriyoruz. Öğrencilerimiz doktora yapmak için birçok fedakârlık yapıyorlar. Zaman zaman ailelerinden ödün vermek zorunda kalabiliyorlar. Bu bence önemli bir husus. Bununla ilgili olarak da dayanışma ve yardımseverlik özelliğimiz devreye giriyor. Bir anne doktora yapıyorken aslında diğer aile bireyleri de onunla birlikte doktora yapıyor. Yeri geliyor eşler yeri geliyor anne ve babalar bu süreçte onların yükünü almaya ve onlara yardım etmeye çalışıyor. Bence bu bizim kültürümüze has önemli ve güzel bir özellik.”

AD16: “Bildiğiniz üzere bizler birbirimizden etkilenen bireyleriz. Özellikle öğrencilerimiz rol model konusuna çok önem veriyorlar. Bizler akademisyenler olarak onlara iyi örnekler sunduğumuzda bizlerden etkileniyorlar ve rol model olarak alıyorlar. Bu durum aile bireyleri için de geçerli. Aile içerisinde iyi yerlere gelmiş kişileri gören bireyler onları örnek alıyor ve onlar da kendilerini geliştirmek için çaba harcıyor. Bence rol model alma hususu bizim doktora sürecine olumlu yansıyan bir konu.”

Amerikalı akademisyenlerin aynı konuya ilişkin vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde ise daha fazla alt temanın elde edildiği görülmektedir. Bu bağlamda toplam 11 alt tema elde edilmiş olup bu alt temalardan sadece “itibara önem verme” toplumcu kodla eşleşmiştir. Bireyci kodla eşleşen 10 alt tema içerisinde ise “bağımsızlık” en yüksek frekans değerine sahip alt tema olarak göze çarpmaktadır. Bu alt temayı sırasıyla “hür irade ve kişisel tercihler”, “kendi kendine yetebilme”, “kişisel hedeflere kenetlenme”, “destek”, “özgün”, “rekabetçilik”, “farklı fikirlere açık olma”, “bireyin kendine karşı sorumluluğu” ve “yetenekli olanı tercih etme” alt temaları izlemiştir. Amerikalı akademisyenlerin vermiş oldukları yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD1: “Bunun bir kısmı, öğrencilerin programımızda bu dört alandan (ölçüm- değerlendirme- istatistik- değerlendirme) hangisine odaklanmak istediklerine karar vermelerine izin verilmesidir. Hepsini aynı ders sırasını almaya zorlamıyoruz. Almak istedikleri dersler açısından programımızda çok fazla seçeneğe sahipler. Ve programımızda, onları Eğitim Fakültesi dışında bazı dersler almaya teşvik ediyoruz. Yani Tıp Fakültesinde almak istedikleri iyi istatistik

dersleri varsa veya ceza adaleti üzerine bir değerlendirme varsa, onu almak isterler. Kariyer hedefleri için önemli olacağını düşündükleri dersleri programlarında takip etmeleri için onları teşvik ediyoruz. Bence bu, öğrencilerimizin her biri için gerçekten önemli olan bireyselliğin bir parçası, onların ihtiyaçlarını karşılayacak bir doktora programı tasarlamak için böyle bir esnekliğe sahip olmak. Yine, onları tezlerini yapmak için belirli bir konuyu almaya zorlamıyoruz. Çok fazla esnekliğe sahipler ve çalışmak istedikleri konuyu seçiyorlar. Ve kullanmak istedikleri metodolojilere kendileri karar veriyor. Ve bu bakış açısından, onları "benimle çalışıyorsunuz diye, profesörünüze sorduğum ve ilgilendiğim şeyleri incelemelisiniz" diye zorlamıyoruz. Bence bu sadece öğrencilerin yararına çalışıyor."

AD19: *"Amerika'da doktora eğitiminin tasarlanma şekli kolektivist bir yapı içerisinde değildir. Bireysel olarak bilgi üretimi yaptığınızı göstermek zorundasınız. Ve bu çok fazla tartışılmalıdır, ancak bu durumun bireyci kültürün bir parçası olduğunu söyleyebilirim. Bu durumda, ABD'de büyüyen öğrencilerin doktoranın bu yapısına çok uygun olduğunu düşünüyorum. Doktora sürecinin bireyci bir işleyişinin olduğunu tamamen anlıyorlar ve bununla ilgili herhangi bir sorunları da olmuyor. Bence bu kültürün doktora eğitimine olumlu yansımalarından birisi."*

Türk akademisyenlerin toplumsal özelliklerin doktora eğitimine olan olumlu yansımalarına ilişkin değerlendirmelerinde büyük oranda toplumcu bir kültüre ait olmanın getirdiği hususlara değindikleri görülmektedir. Özellikle Türk toplumunun maneviyatçı yapısının merhametli olma ve fedakârlık özelinde vurgulandığı söylenebilir. Türk insanının merhamet duygusunun gerek doktora öğrencilerinde gerekse akademisyenlerde gözlemlendiği ve özellikle akademisyenlerin doktora öğrencilerine yaklaşımlarında merhamet duygusuyla hareket ettikleri ifade edilmiştir. Bazı akademisyenler bu hususun zaman zaman öğrenciler tarafından suiistimal edilmesine rağmen genel olarak öğrencileri doktora eğitimine karşı motivasyonlarını artırdığını ve akademisyenlerle öğrenciler arasında etkili bir iletişimin kurulmasına katkıda bulunduğunu ifade etmişlerdir. Fedakârlık bağlamında da benzer bir durum söz konusudur. Türk akademisyenler bu karakterin gerek öğrenciler gerekse akademisyenler tarafından sergilendiğini düşünmektedirler. Doktora öğrencilerinin ailelerinden, kendilerine ayıracakları zamandan ve maddi hususlardan fedakârlık yaparak doktora eğitimine devam ettikleri, akademisyenlerin de öğrencilerini geliştirebilmek adına benzer fedakarlıklarda buldukları ifade edilmiştir.

Toplumcu kültürlere özgü bir diğer özellik olan iş birliğini önemseme de elde edilen bir diğer alt temadır. Bu bağlamda özellikle dayanışma ve yardımseverlik

kavramları ön plana çıkartılmıştır. Aynı grup içerisinde doktora eğitimine devam eden öğrencilerin birbirleriyle yardımlaşmaları ve gerektiğinde ders ve ders dışı konularda birbirlerine destek olmaları akademisyenler tarafından takdirle karşılanmakta ve Türk kültürüne özgü bir durum olarak değerlendirilmektedir. Nitekim Amerikalı öğrenciler ve akademisyenlerden elde edilen yanıtlar Türk akademisyenlerin bu tespitini destekler niteliktedir. Türk toplumunda ait olunan gruba ve topluma hizmet etme ve faydalı olma fikrinin olduğunu belirten akademisyenler bu özelliğin olumlu olduğunu ve doktora eğitimi sürecinde de öğrencilerin toplum adına çalışmalar yürütmesine zemin hazırladığını düşünmektedirler. Aslında bu husus özellikle fedakârlık kavramıyla da yakından ilişkilidir. Öte yandan Türk akademisyenler Türk insanının pratik olmasını da olumlu bir özellik olarak belirtmiş olsalar da pratiklik ile kestirmecilik arasında ince bir çizginin olduğunu da vurgulamışlardır. Yeni durumlara çabuk adapte olma ve sorunlar karşısında alternatif çözümler üretebilme pratik zekanın göstergeleri olarak değerlendirilmiş ve bu tür davranışlar olumlu olarak değerlendirilmiştir. Öte yandan, acelecilik, kestirmecilik ve sorumluluğu başkasına yıkma gibi davranışlar her ne kadar ülkemizde pratik zekaya sahip olmanın göstergeleri olarak değerlendirilse de Türk akademisyenler bu tür özelliklerin pratiklik olarak adlandırılmasına şerh koymakta ve eleştirmektedir. Doktora öğrencilerinin karşılaştıkları sorunlara etkili çözümler üretmeleri, en etkili yöntem ve tekniklerle en kısa sürede faydalı bilimsel çalışmalar yapabilmeleri akademisyenlerin kastettiği pratikliğin doktora eğitimi sürecine yansması olarak değerlendirilebilir.

Türk toplumunda büyüklere ve eğitimcilere gösterilen saygı oldukça önemlidir. Nitekim Amerikalı akademisyenler doktora öğrencilerinden bu yönde saygı gördüklerini, toplumun da doktora öğrencilerine saygı duyduğunu ifade etmiştir. Bu durumun gerek akademisyenleri gerekse doktora öğrencilerini daha fazla motive ettiğini belirten akademisyenler “saygı” kavramına atfedilen önemin doktora eğitimi sürecindeki tüm paydaşlara olumlu yansıdığını değerlendirmişlerdir. Bu konuyla ilişkili bir diğer tespit de toplumda uyumluluk eğilimidir. Özellikle örnek ve rol model olma güdüsü bireylerin kendilerini sürekli kontrol etmelerine ve eksikliklerini gidermelerine yönelmektedir. Türk akademisyenler bu durumun doktora öğrencilerine ve doktora eğitimine olumlu yansıdığını düşünmektedirler.

Son olarak her ne kadar frekans değeri çok yüksek olmasa da bazı akademisyenler tarafından kültürel yapının doktora eğitime hiçbir olumlu katkısının olmadığı değerlendirilmiştir. Bu durumun daha önce bahsi geçen alt temalardan

bazılarının tartışmaya açık konular olmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Örneğin, kimi akademisyenler merhametli olmayı olumlu bir husus olarak değerlendirirken kimi akademisyenler ise bu durumun liyakatsizliğe ve standartların düşmesine yol açtığını düşünebilir. Aynı durum pratik olma, dayanışma ve yardımseverlik kavramları için de söylenebilir. Türk doktora öğrencileri ile akademisyenlerin aynı konuya ilişkin yanıtları incelendiğinde büyük oranda benzer tespitlerde buldukları görülmektedir. Akademisyenler gibi doktora öğrencileri de merhametli ve sıcak kanlı olmanın, fedakarlığın, yardımseverliğin, otoriteye saygı duymanın, toplumun eğitilmiş insanlara duyduğu saygının, girişkenliğin ve çalışkanlığın doktora sürecine yansıyan olumlu özellikler olduğunu değerlendirmişlerdir.

Amerikalı akademisyenler ise Amerikan kültürel yapısının doktora eğitimine olan en olumlu yansımasının bağımsızlık fikrine verdiği önem olduğunu düşünmektedirler. Öğrencilerin özgürce düşünebilmelerinin teşvik edilmesi, var olan paradigmalara karşı gelen çalışmalar yapsalar bile büyük bir akademik özgürlüğe sahip olmaları ve doktora öğrencilerine süreç içerisinde bağımsız kararlar verebilme imkanlarının sunulması bu kapsamda belirtilen hususlardır. Bununla bağlantılı olarak ifade edilen bir diğer husus da doktora öğrencilerinin hür irade ve kişisel tercihlerine saygı duyulmasıdır. Derslerle ilgili karar verme özgürlükleri, tez konusunu ve danışmanlarını belirlerken inisiyatif alabilmeleri, farklı fakülte ve kurumlardan ders alabilmelerinin önünün açılması ve tüm süreç içerisinde karar almada sorumluluk üstlenmelerinin teşvik edilmesi bireyci toplumsal özelliklerle eşleşen ve doktora sürecine olumlu yansıyan hususlar olarak değerlendirilmiştir.

Bireyci toplumlarda bağımsızlık ve hür iradeye duyulan saygı bireylerin kendi kendilerine yetebilmelerini bir bakıma zorunlu kılmaktadır. Bu nedendir ki Amerikalı akademisyenler doktora öğrencilerinin kendi başına başarmayı öğrenmelerinin toplumsal özelliklerden kaynaklandığını ve bu durumun doktora eğitimine olumlu yansıdığını değerlendirmişlerdir. Kendi başına başarmanın ön koşulları arasında ise bireysel tutku ve sebat, başarıya azmi ve zorluklar karşısında pes etmemek gelmektedir. Nitekim akademisyenler bu hususu kişisel hedeflere kenetlenme alt temasıyla açıklamış ve özellikle “kişisel” kelimesine vurgu yapmışlardır. Amerikan toplumu çok uluslu yapısı nedeniyle fırsat eşitliği ve bireylere sunulan imkanlar noktasında zaman zaman eleştirilmektedir. Ancak Amerikalı akademisyenler bireylerin daha iyi olmaları için teşvik edildiğini ve bireylere başarıları için yeterince imkanlar sunulduğunu düşünmektedir. Bu durumun sadece akademi değil toplumun tüm alanlarında geçerli

olduğu vurgulanmıştır. Söz konusu bireyci refleksin akademiye yansıması olarak ise akademisyenlerin öğrencileri teşvik etmelerinin ve kurumların imkanlarını seferber etmelerinin doktora sürecine olumlu yansıdığı ifade edilmiştir.

Bireylerin öğrenmede sorumluluk almaları, yetenekli olanların tercih edilmesi, akademik özgürlük, özgürce düşünebilmeyi teşvik ve var olan bilgiye ve inanışa meydan okuyarak farklı fikirlere açık olma gibi hususlar bireyci toplumlarda özgünlük arayışını zorunlu kılmaktadır. Bu kadar geniş bir hareket alanı sunulan bireylerin özgün ve farklı sorular sormaları beklenmektedir. Bu beklenti eğitimin her kademesi için geçerli bir husus olup doktora eğitimine de olumlu yansıdığı ve öğrencilerin özgün konulara yönelmelerini sağladığı değerlendirilmektedir. Bu soru özelinde en fazla dikkat çeken ve tartışmaya açık olan kavram ise “rekabetçilik”dir. Bazı katılımcılar bireyci kültürlerde görülen aşırı rekabetçi durumun doktora sürecine olumlu yansıdığını düşünürken, ilerleyen bölümlerde görüleceği üzere bazı akademisyenler ise bu durumu olumsuz olarak değerlendirecektir. Rekabetçiliği olumlu bir durum olarak değerlendiren akademisyenlerin toplumsal ve akademik rekabetin öğrencileri daha iyisi için teşvik ettiğini ve özgün fikirler ortaya koymaya yönelttiğini savundukları değerlendirilmektedir.

Amerikalı akademisyenlerin bireyci bir kültürde yaşamalarına rağmen toplumcu bir alt tema ile açıkladıkları tek konu ise itibara atfedilen önem olmuştur. Amerikan toplumunun eğitimi bireylere karşı göstermiş olduğu saygı doktora sürecine olumlu olarak yansıyan bir özellik olarak ifade edilmiştir. Aynı konuya ilişkin Amerikalı öğrencilerin ve akademisyenlerin verdiği yanıtlar incelendiğinde itibara önem verme, hür irade ve kişisel tercihlere saygı, bağımsızlık ve rekabetçilik alt temalarının bire bir aynı olduğu görülmektedir. Öğrenciler akademisyenlerden farklı olarak ayrıca kültürün bireylerden beklediği sürekli gelişim arayışını ifade etmişlerdir.

Yerli literatürde bu konuya benzer bir araştırma Ahmed (2019) tarafından yürütülmüştür. Türk kültürünün bir başka toplumcu ülkeye mensup Sudanlı öğrencilerin gözüyle değerlendirildiği tez çalışmasında bu çalışmayı destekleyen bulgular elde edilmiştir. Söz konusu çalışmada katılımcılar Türk kültürünün olumlu yönleri arasında misafirperverlik, katılımcılık, paylaşımcılık ve yardımseverlik, geleneksel değerlere sadakat ve itibara önem verme hususlarını ifade etmişler ve özelliklerin yerli ve yabancı öğrencilerin akademik çalışmalarına katkıda bulunduğunu belirtmişlerdir.

Yabancı literatürdeki araştırmaların ise bu çalışmada bulunan alt temalardan sadece birkaçını ayrı ayrı ele aldıkları görülmektedir. Bu çalışmalardan birisinde McFeeter bireyci ve toplumcu kültüre ait öğrencilerin işbirlikçi öğrenmeye yönelik

tavırları ele alınmıştır. Araştırma sonucunda toplumcu kültüre ait öğrencilerin işbirliğine daha yatkın oldukları, işbirlikçi öğrenme sayesinde daha fazla bilgiyi edindiklerini ve ölçme-değerlendirmede daha fazla başarı gösterdikleri bulgusu elde edilmiştir. Bu durum bu çalışmada Türk akademisyenler ve Amerikalı öğrenciler tarafından desteklenmiş, bir sonraki bölümde ise Amerikalı akademisyenler tarafından ise kendi kültürlerinde görmek istedikleri bir husus olarak ifade edilmiştir.

Araştırmanın bir sonraki bölümünde Türk ve Amerikalı akademisyenlerin kültürel özelliklerin doktora eğitime olumsuz yansımalarına ilişkin görüşleri Tablo 46'da sunulmuştur.

Tablo 46.

İçinde Yaşanılan Kültürün Doktora Eğitime Olan Olumsuz Etkilerine İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerin Görüşlerinden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Kültürün Doktora Eğitime Olumsuz Etkileri	Bireycilik	Bireyci	Bireycilik	4	Kültürün Doktora Eğitime Olumsuz Etkileri	Öz yeterlilik	Bireyci	Aşırı özgüven	5
			Bencillik	4				Bireycilik	15
	Durağan	Toplumcu	Tembellik	10		Bireycilik	Bireyci	İzolasyon	8
			Rekabetçilik	6				Yalnızlık hissi	4
	Normalci	Toplumcu	Kolaya kaçma	8		Bireycilik	Bireyci	Paylaşım kapalı olma	6
			Betimleyici	10				Sosyalleşme eksikliği	4
	Geleneksel	Toplumcu	Duygusallık	6		Bireycilik	Bireyci	Yapay toplumsuluk	4
			Toplumsuluk	6				Kolektif şuur eksikliği	6
	Gevşek çalışma	Toplumcu	Disiplinsizlik	9		Bireycilik	Bireyci	Aşırı rekabetçilik	15
			Vasat	8				İşbirliğine kapalı olma	4
	Adam kayırma	Toplumcu	İdeolojik nepotizm	8		Bireycilik	Bireyci	Yaşam ve çevre üzerinde kontrolü elde bulundurma	3
			Kamplaşma (kutuplaşma)	6				Kendi başının çaresine bakabilme	6
	Sabit	Toplumcu	Profesyonel olmayı başaramamak	6		Bireycilik	Bireyci	Başarısızlığa tahammülsüzlük	3
			Otoriter	4				İlerlemeci	1
	Zaman anlayışında esneklik	Toplumcu	Zamana riayet etmemek	6		Bireycilik	Bireyci	Aşırı ürün odaklılık	1
			Görev odaklı olmama	2				Kişisel kazanım	Toplumcu
	Hiyerarşi	Toplumcu	Astı ezmek	2		Bireycilik	Bireyci		
			Uyum	2				Yatay iletişim	Bireyci

Türk akademisyenlerin kültürün doktora eğitimine olumsuz yansımalarına ilişkin yanıtları incelendiğinde oldukça fazla alt temaya karşılık gelen ifadeler kullandıkları görülmektedir. Bu kapsamda Türk akademisyenlerden toplamda 16 alt tema elde edilmiştir. Verilen yanıtlar içerisinde sadece 2 alt tema bireyci özellikler taşıırken diğer 14 alt tema beklenildiği üzere toplumcu özelliklere karşılık gelmektedir. Bireyci alt temalar sırasıyla “bireycilik” ve “rekabetçilik” olurken toplumcu alt temalar frekans değerlerine göre sırasıyla “adam kayırma”, “durağanlık”, “betimleyici”, “gevşek çalışma”, “normalci”, “vasat”, “geleneksel”, “toplumculuk”, “sabit”, “zaman anlayışında esneklik”, “otoriter”, “görev odaklı olmama”, “hiyerarşi” ve “uyum olarak tespit edilmiştir. Türk akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD10: *“Toplumcu olduğumuz için bizim dışımızda gelişen olaylardan çok çabuk etkileniyoruz. Bunların başında ailevi sorunlar geliyor. Bir öğrencimin babası rahatsız olduğu için ona bakabilmek adına programa ara verdi. Bu aslında asil bir davranış ancak böyle de bir sonucu olabiliyor. Böyle bir durumda babasına bakmasa toplum onu yadırgayacak ve baskı altına alacak. Bu durum tamamen toplumculuktan kaynaklanıyor”*

AD4: *“Toplumsal olarak güzel özelliklerimizin olduğunu kabul ediyorum ancak bu özelliklerin doktora eğitimine olumlu yansıdığını düşünmüyorum. Bizler uyanıklığı pratiklik olarak adlandırır olmuştuk. Öğrencilerimiz kestirme yollara tevessül ediyor ve bunu pratiklik olarak algılıyorlar. Ayrıca yardımseverlik hususu da farklı değerlendiriliyor. Öğrenciler birbirlerine yardım ederken aslında zarar verdiklerinin farkına varmıyor. Bununla ilgili bir diğer husus da akademisyenlerin merhamet ve acıma duygusu. Bu duygular bizlerde standartların oluşmamasına ve hoş görülmemesi gereken hususların hoş görülmesine yol açıyor. Ben bir akademisyen olarak bunlardan rahatsızlık duyuyorum.”*

Amerikalı akademisyenlerin aynı konuya ilişkin vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde ise Türk akademisyenlerden elde edilen alt temalara kıyasla daha az sayıda alt temaya karşılık gelen ifadeler kullandıkları görülmektedir. Bu kapsamda Amerikalı akademisyenlerden toplamda 9 alt tema elde edilmiştir. Bu alt temalardan 8’i bireyci kodla eşleşirken sadece “kişisel kazanım” alt teması toplumcu kodla eşleşmektedir. Bireyci koda karşılık gelen alt temalar frekans değerlerine göre sırasıyla “bireycilik”, “rekabetçilik”, “kendi başının çaresine bakma”, “öz yeterlik”, “yaşam ve çevre üzerinde kontrolü elde bulundurma inancı”, “başarısızlığı kabullenmeme”, “yatay iletişim” ve “ilerlemeci” olarak bulunmuştur. Amerikalı akademisyenlerin vermiş oldukları yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD3: “Olumsuz şeylerden biri, paylaşma olasılıklarının düşük olmasıdır. İçtenlikle söyleyebilirim ki bu sorunlu bir kültürel kod. Birinden tez önerisini sizinle paylaşmasını isteyin. Birçok öğrenci bunu yapmayacaktır çünkü “Bu bana ait ve bunu paylaşmak zorunda değilim” diye düşüneceklerdir.

AD4: Aşırı bireyci olmanın en olumsuz etkileri, bazen gerçekten bencil olabilmemizdir ve bu, öğrencilerin doktora topluluklarından ve arkadaşlarından biraz izole hissetmelerine neden olur.

AD9: Doktora, öğrencilerin çok yalnız kaldığı bir süreç olabilir. Bu benim karşı çıktığım bir şey çünkü kimse kendi başına bir başarıya ulaşamaz. Aslında, profesörleri veya danışmanları, meslektaşları veya onlardan önce gelen öğrenciler veya araştırmacılar olsun, birçok insanla iş birliği yapmak zorundalar.

Türk akademisyenlere göre Türkiye’de hâkim kültürün olumsuz yanlarının başında adam kayırmacılık, nepotizm ve kamplaşma (kutuplaşma) gelmektedir. Adam kayırmanın ve kendinden olmayana yaşam hakkı tanımamanın toplumun tüm kesimlerini olduğu kadar akademik dünyayı da etkisi altına aldığı ve bu durumun lisans üstü öğrenciler tarafından da gözlemlendiği belirtilmiştir. Liyakatsizliğe yol açan böylesi bir durumun öğrencilerin geleceğe yönelik ümitlerini ve hayallerini yıktığı ve bu durumun öğrencilerin motivasyon düzeyini olumsuz yönde etkilediği belirtilmiştir. Durağanlık ve tembellik akademisyenler tarafından beyan edilen bir diğer olumsuz özelliktir. Mevcut durumu muhafaza etme, risk almama ve vasatın üzerine çıkmak için ilave bir çaba göstermeme gibi yaklaşımların Türk insanını tembelliğe ittiği ve eğitim düzeyi ne olursa olsun bu durumun her yaştan ve kademedan öğrenciyi etkilediği belirtilmiştir. Doktora öğrencilerinin de zaman zaman atalet içerisinde olabildikleri, kendilerini zorlamadan mezun olmanın yollarını aradıkları ve tembellik gösterdikleri savunulmuştur.

Tembellekle bağlantılı bir diğer husus da kolaya kaçma olarak ifade edilmiş ve normalcilik alt teması altında gösterilmiştir. Daha önce de ifade edildiği üzere kolaya kaçma ve pratik zekalı olma kavramları ülkemizde sık sık karıştırılmaktadır. Sorumluluğu başkasına yıkan, adil olmayan yollarla kestirme çözümler bulan ve diğer bireylerin haklarına giren insanlar son yıllarda “pratik zekalı” olarak adlandırılır olmuştur. Oysa ki bu eğilimler Türk akademisyenlerin de ifade ettiği “kural tanımamazlık” davranışını da tetiklemektedir. Hayatımızın her alanında karşılaştığımız bu durumun Türk toplumunda bir karakter halini almaya başladığı ve doktora öğrencilerinin de zaman zaman bu eğilimleri sergiledikleri veya bu eğilimlerden dolayı mustarip oldukları belirtilmiştir.

Toplumcu kültürlerde görülen geleneksellik Türk akademisyenler tarafından duygusallık alt başlığı altında verilmiştir. Akademisyenlere göre Türk insanının ve doktora öğrencilerinin duyguları ile hareket etmesi birtakım problemlere yol açmakta ve doktora sürecine olumsuz yansımaktadır. Başka bir ifadeyle doktora öğrencileri profesyonel olmayı başaramamakta ve akademisyenlerle ve diğer paydaşlarla olan ilişkilerinde duygusal davranabilmektedirler. Kendilerine yöneltilen eleştirileri kişisel algılamakta ve akademisyenlere küserek oldukça amatör ve duygusal tepkiler gösterebilmektedirler. Hal böyle olunca bazı akademisyenlerin öğrencilere göre tavır almak zorunda oldukları, aşırı merhametli ve toleranslı davrandıkları ve bu durumun öğrencilerin standartlara getirilmesi yerine standartların öğrencilere göre ayarlanmasına yol açarak doktora sürecindeki kaliteyi düşürdüğü değerlendirilmektedir.

Toplumculuk kavramı araştırmaya katılan bazı akademisyenler tarafından “yapay toplumculuk” olarak adlandırılmıştır. Bazı akademisyenler ise toplumumuzda bireyciliğin ve bencilliğin ön plana çıkmaya başladığını belirtmişlerdir. Her iki görüşü de beyan eden akademisyenlerin farklı ifadelerle aynı konuya işaret ettikleri söylenebilir. Daha önce de ifade edildiği üzere toplumculuktan bireyciliğe doğru bir geçiş söz konusudur. Ülkemizde de bu durum gerçekleştiği söylenebilir. Her ne kadar toplumcu bir kültüre sahip olsak da son yıllarda yaşanan küresel gelişmeler ve ülkemizde eğitimli nüfusun artıyor olması gibi sebeplerden ötürü toplumda bireyciliğe doğru bir eğilim gözlemlenebilmektedir. Bazı akademisyenlerin “yapay toplumculuk” olarak adlandırdığı hususun bu geçiş sürecinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Türk akademisyenlerin “demokrasi” ve “özgürlükçülük” kavramlarına da vurgu yaptıkları görülmektedir. Kültürümüzün otoriter ve ataerkil bir yapıda olduğu, özellikle otoriterliğin doktora öğrencilerinin eğitim sürecine de olumsuz yansıdığı belirtilmiştir. Ders seçimi, danışman atanması, danışman değişikliği ve tez konusunun belirlenmesi gibi süreçlerde öğrencilere seçim hakkının sunulmaması veya sınırlı tutulması gibi anti-demokratik uygulamaların doktora öğrencilerini zorladığı ve sürece olumsuz yansıdığı değerlendirilmektedir. Bunlara ek olarak zaman anlayışında esneklik, havalecilik, aşırı hiyerarşinin neticesinde astın ezilmesi ve biat kültürü gibi özelliklerin de olumsuz olduğu ve bu özelliklerin doktora sürecine de olumsuz yönde yansıdığı ifade edilmiştir.

Amerikalı akademisyenler ise Amerikan toplumunun en olumsuz yanının bireycilik olduğunu ifade etmişlerdir. Bireyciliğin getirmiş olduğu yalnızlık, izolasyon, paylaşım kapalı olma, sosyalleşme eksikliği, yapay toplumculuk ve kolektif şuur zafiyeti gibi hususların doktora öğrencilerinin karakterlerine de yansıdığı ve doktora eğitimi

sürecinde gün yüzüne çıktığı belirtilmiştir. Bireylerin kendi başlarının çaresine bakmak zorunda olduklarını hissetmeleri onların desteğe ihtiyaç duyduklarında çekimser davranmalarına ve hatta yardım isterken utanma duygusu yaşamalarına yol açmaktadır. Bu durum doktora öğrencilerini daha da fazla izole etmekte ve özellikle yardımlaşabilecekleri arkadaşları ile iş birliği yapmalarını engelleyebilmektedir. Özellikle tez dönemine geçişle birlikte akademiden ve grup arkadaşlarından kopuş ihtiyaç duyulan desteğin yeterince karşılık bulmamasına ve doktora öğrencilerinin daha da yalnızlaşmasına yol açmaktadır. Toplumsal yapının bireyleri sürekli çalışmaya ve kendi başında ayakta kalmaya zorlaması, her bir doktora öğrencisinin kendi kabuğuna çekilerek süreci yönetmeye çalışmalarına yol açmakta ve doktora eğitiminin uzamasından öğrencilerin doktora programını yarıda bırakmasına kadar birçok olumsuz sonuçlara zemin hazırlamaktadır.

Bireyciliğe ek olarak bireyler arası rekabet ve toplumun başarılı olanı tercih etmesinden kaynaklı baskı da Amerikalı akademisyenlerin olumsuz olarak adlandırdıkları bir diğer husustur. Rekabetçiliğin bireyciliği, bireyciliğin de rekabetçiliği tetiklediği değerlendirilmektedir. Nitekim akranları arasında temayüz edebilmek ve sınırlı iş imkanlarından yararlanabilmek adına doktora öğrencileri sert bir rekabete girişmekte ve bencil davranabilmektedir. Bu durum dolaylı olarak öğrencileri iş birliğine kapalı bir hale getirmekte ve “her koyun kendi bacağından asılır” yaklaşımına itmektedir.

İrkçilik Amerikan toplumu için hala büyük bir sorun olmaya devam etmektedir. Nitekim bu konu araştırmanın farklı bölümlerinde defalarca dile getirilmiştir. Amerikalı akademisyenlere göre toplumdaki ırkçı ve eşitlikçi olmayan yaklaşımların neticesinde bazı gruplar marjinalleşmekte ve toplumsal ayrışma daha da hissedilir bir hal almaktadır. Akademinin de bu durumdan etkilendiğini değerlendiren akademisyenler doktora öğrencileri arasında da ırkçılığın yaşanabildiği ve bazı dezavantajlı öğrencilerin (siyahi, Müslüman vb.) diğer akademisyenler ve öğrenciler tarafından farklı bir muameleye maruz bırakıldıkları gözlemlenmiştir. Bu durumun toplumda var olan eğilimlerin kampüs içerisine yansması olduğu vurgulanmış ve doktora sürecine büyük bir zarar verdiği ifade edilmiştir.

Amerikalı akademisyenlere göre bireylere sunulan özgürlükler, bağımsızlığın teşvik edilmesi ve kendi başının çaresine bakabilme fikri Amerikalı öğrencilerde aşırı bir özgüven yaşanmasına ve kendilerini olduklarından daha yeterli ve donanımlı olarak değerlendirmelerine yol açmaktadır. Amerikan toplumunun ve özellikle de eğitim sisteminin öğrencileri “dev aynasında” gösterdiğini düşünen akademisyenler, doktora

öğrencilerinin lisans üstü eğitim sürecine başladıklarında bazı gerçeklerle yüzleştiklerini ancak bu gerçekleri kabul etmek yerine kendilerini yeterli görmeye devam ederek yeni duruma adapte olmaya direndiklerini belirtmişlerdir. Özellikle akademik yazma ve öğrenmenin sosyal boyutunu edinmeden programa gelen öğrencilerin daha da fazla zorlandığını belirten akademisyenler, bu durumdan kısmen öğrencileri sorumlu tutsalar da sorumluluğun büyük bölümünün ailelerden başlamak üzere toplumun tüm paydaşlarında ve eğitim sisteminde olduğunu değerlendirmektedirler.

Özgüven, sorumluluk ve bağımsızlık gibi kavramların aşırı vurgulanması sonucunda öğrencilerde yaşam ve çevre üzerinde kontrolü elde bulundurma inancının ve başarısızlığı kabullenmeme davranışının geliştiğini düşünen Amerikalı akademisyenler, bu iki konuda da bireyci kültürel özelliklerin rolünün olduğunu değerlendirmektedir. Buna ek olarak, ilerlemeci ve yeniden kurmacı bir toplumda olması gerektiğinin aksine bireylerin ürün odaklı olarak yetiştiği ve doktora öğrencilerinin de özellikle akademik süreçlere odaklanmaktan ziyade ürünlere önem atfettiği belirtilmiştir. Akademik kadrolar için yayın yapma zorunluluğu, rekabetçilik ve paylaşım kapalı olma gibi bireyci yaklaşımlar doktora öğrencilerini süreçten ziyade ürüne odaklanmaya zorlamaktadır. Akademik çalışmalarının reddedilmesi veya eleştirilmesi durumunda ise öğrenciler kırılabilirlik gösterebilmekte ve programdan kopuşlar yaşanabilmektedir.

Türk ve Amerikalı akademisyenlerin yanıtları genel olarak değerlendirildiğinde her iki ülke akademisyenlerinin içlerinde yaşadıkları toplumsal özelliklere paralel hususlara işaret ettikleri görülmektedir. Dikkat çeken birkaç nokta arasında Türk akademisyenlerden bazılarının Türk toplumunu daha bireyci ve bencil olarak değerlendirmesi, Amerikalı akademisyenlerden bazılarının ise toplumcu olarak değerlendirilebilecek olan “kişisel kazanım” kavramından bahsetmeleri gelmektedir. Genel olarak bakıldığında ise Türk akademisyenler daha bireyci olmayı, Amerikalı akademisyenler ise daha toplumcu olmayı tercih etmektedirler. Eğitim sistemlerinin doktora eğitimine olan yansımalarına ilişkin Türk ve Amerikalı akademisyenlerin görüşleri Tablo 47 ve Tablo 48’de sunulmuştur.

Tablo 47.

Eğitim Sisteminin Doktora Eğitimine Olan Olumlu Etkilerine İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Eğitim Sisteminin Doktora Eğitimine Olumlu Yansımaları	Seçici	Bireyci	Olumlu yanı yok	18	Eğitim Sisteminin Doktora Eğitimine Olumlu Yansımaları	Farklı fikirlere açık olma	Bireyci	Sorgulamayı teşvik etmesi	17
	Daimici	Toplumcu	Teorik bilgi kazandırma	1			Bireyci	Analiz, sentez ve eleştirel düşünme becerileri	10
	Öz yeterlilik	Bireyci	Sınav baskısını yönetebilme	2			Bireyci	Okumaya verilen önem	1
						Bireyci	Bağımsızlık	Öğrencileri bağımsız bireyler olarak görme	12
						Bireyci	İlerlemeci	Sorumluluk bilinci	7
						Bireyci	Eşitlik ve eşitçilik	Öğrenci merkezlilik	10
						Bireyci	Başarılı ve yetenekli olanı tercih etme	Problem çözme becerileri	4
						Bireyci	Sürekli gelişim arayışı	Ücretsiz eğitime erişim imkânı	6
						Bireyci	Demokratik	Eğitimli ve kaliteli öğretmenler	4
						Bireyci	Rekabetçilik	Azmin ve çalışmanın teşvik edilmesi	3
						Bireyci	Bütünlük	Beklentilerin yüksek tutulması	4
						Bireyci	Özgün	İnsana duyulan saygı	2
						Bireyci	Kendine güven	Rekabetçilik	2
						Bireyci	Maddi destek	Eğitim seviyeleri arası tutarlılık	5
						Bireyci	Topluluklar / gruplar arası işbirliği	Okulların kazandırdığı beceriler ile iş hayatının gerektirdiği becerilerin uyumu	3
				Bireyci	Öğrenmeyi destekleyen	Özgün yazabilmenin öğretimi	4		
				Bireyci		Yenilikçi ve özgün fikirlerin teşvik edilmesi	3		
				Bireyci		Öğrencilere özgüven aşılınması	8		
				Bireyci		Bireylere başarıları için sunulan imkanlar	2		
				Toplumcu		Okul-öğretmen-toplum iş birliği ve iletişimi	2		
				Bireyci		Öğrencilere ikinci/üçüncü şansı sunma	4		

Türk akademisyenlerin Türk eğitim sisteminin doktora eğitimine olan olumlu yansımalarına ilişkin görüşleri incelendiğinde oldukça çarpıcı bulguların elde edildiği görülmektedir. Nitekim bu kapsamda sadece 3 alt tema elde edilmiş olup bu alt temalardan “seçici” alt temasına karşılık gelen ve “hiçbir olumlu yanı yok” sözleriyle ifade edilen alt tema dikkat çekmektedir. Söz konusu ifade araştırmaya katılan neredeyse tüm akademisyenler tarafından vurgulanmıştır. Frekans değerleri oldukça düşük kalan diğer alt temalar ise “daimicilik” ve “öz yeterlik” olmuştur. Türk akademisyenlerin vermiş oldukları yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD17: *“Açık konuşmak gerekirse ben hiçbir becerinin yeterince kazandırılmadığını düşünüyorum. Ancak sınav baskısını yönetebilmenin öğrencilere kazandırıldığını söyleyebilirim. Bu iyi mi kötü mü onu da tam bilmiyorum ama öğrencilerimiz sınavlarda yaşadıkları baskıyı büyük oranda yönetebiliyorlar. Sanırım tek iyi yaptığımız şey bu.”*

AD8: *“Türk eğitim sistemi teorik bilgileri sunma konusunda oldukça mahir. Pratik aşamasına geçilince bunu yeterince sağlayabiliyor muyuz o tartışılır ancak olumlu olarak değerlendirebileceğim tek husus öğrencilere literatür bilgisini ve teorik bilgiyi kazandırabiliyoruz. Doktora öğrencilerimizde de bu durumu gözlemleyebiliyorum. Aktarım yaptığınız zaman gayet mutlu ve motive oluyorlar.”*

Amerikalı akademisyenlerin yanıtları incelendiğinde ise Amerikan eğitim sisteminin olumlu yansımalarına ilişkin olarak oldukça fazla özelliğe vurgu yaptıkları görülmektedir. Nitekim katılımcılardan 13’ü bireyci, 1’i ise toplumcu koda karşılık gelen alt temalar elde edilmiştir. Toplumcu koda karşılık gelen alt tema “gruplar arası iş birliği” olurken bireyci koda karşılık gelen alt temalar içerisinde en fazla tekrar edilen “farklı fikirlere açık olma” alt teması olmuştur. Bu alt temayı sırasıyla “bağımsızlık”, “ilerlemeci”, “kendine güven”, “uyum”, “özgün”, “başarılı ve yetenekli olanı tercih etme”, eşitlik ve eşitçilik fikri”, “sürekli gelişim arayışı”, “öğrenmeyi destekleyen”, “demokratik”, “rekabetçilik” ve “maddi destek” alt temaları izlemiştir. Amerikalı akademisyenlerin vermiş oldukları yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD18: *“Amerikan eğitim sisteminin teşvik ettiği kesinlikle iyi olan bazı şeyler var. Örneğin, sadece soru sormak. Tüm lisansımı İtalya’da okuduğumu hatırlıyorum. Sınıfta tek bir soru sorduğumu sanmıyorum. Sınıf kalabalık ya da küçük olsun, soru soran çok fazla insan olduğunu düşünmüyorum. Profesöre soru sormak eğitim kültüründe yoktu ama Amerika’da bu bir kültürdür. Bir akademisyen olarak kimse bana soru sormazsa bir şeylerin yanlış olduğunu düşünmeye başlıyorum. Yani, bu kesinlikle iyi bir şey. Daha meraklı olmak, daha fazla soru sormak, otoriteden biraz daha az farklı olmak. Bence bunlar iyi şeyler.”*

AD8: “Bence Amerikan eğitim sisteminin iyi yaptığı şeylerden biri bir yenilik sevgisi ve yeni fikirlere sevgi ve/veya değer verilmesidir. Bir şeyleri görmenin yeni yollarını, bir şeyleri yapmanın yeni yollarını değerlendirmek çok önemli. Öğrenciler lisansüstü eğitime geldiklerinde, "Bu araştırma problemlerine yaklaşmanın bazı yeni yolları nelerdir?" diye sorarak bunun üzerine inşa edebilecekleri bir yenilik değerinin arayışına giriyorlar. Bir şeyler yapmanın yeni yollarını düşünmek iyidir. Bence çok kapitalist bir çerçeveden yola çıkarak, fikir pazarında iyi fikirlerin ödüllendirileceğini düşünüyorum. Bence insanların bu fikirle geldikleri şeylerden biri de "Fikirlerimi paylaşayım ve iyi fikirlerin piyasa anlamında doğru şekilde kabul edilip edilmeyeceğini görelim" düşüncesini test etmeleridir. Bu süreç lisans üstü öğretimden önce de okullarda teşvik edilmektedir.”

Türk akademisyenlere göre Türk eğitim sistemi öğrencileri yüksek öğretime hazırlama noktasında yetersiz kalmaktadır. Doktora öğrencilerinin doktora eğitiminin gereksinimlerini yerine getirmede yetersiz kalmalarının önemli sebeplerinden birisinin de lisans öncesi eğitim sürecinde gerekli becerilerle donatılmamaları olduğu belirtilmiştir. Üst düzey düşünme becerileri, bağımsız araştırma yapabilme, eleştirel düşünme ve akademik yazma gibi Türk akademisyenler tarafından önemsenen bazı hususların öğrencilere kazandırılmaması doktora eğitimine olumsuz yansımaktadır. Bu ve benzeri hususlar araştırmanın farklı bölümlerinde Türk akademisyenler tarafından defalarca vurgulanmıştır. Öte yandan Türk akademisyenler birisi eğitim sisteminin öğrencilere teorik bilgiyi kazandırmakta başarılı olduğunu ifade etmiştir. Her ne kadar ülkemizde uzun yıllardan beri ilerlemeci ve yeniden kurmacı eğitim anlayışı uygulanmaya çalışılsa da hala daimiciliğin etkilerinin devam ettiği ve bu durumun akademisyen görüşlerine yansıdığı görülmektedir. Olumlu olarak adlandırılan bir diğer husus ise öğrencilerin sınav baskısını yönetebilmeleri olup bu husus iki akademisyen tarafından dile getirilmiştir.

Amerikalı akademisyenlerin Amerikan eğitim sistemine ilişkin değerlendirmelerinde ise oldukça zengin bir veri elde edilmiştir. Olumlu olarak değerlendirilen hususların başında farklı fikirlere açık olma gelmektedir. Amerikan eğitim sisteminin sorgulamayı teşvik etmesinin, analiz, sentez, eleştirel düşünme eleştirel okuma becerilerini kazandırmasının doktora sürecinde de olumlu yansıdığı belirtilmiştir. Bu araştırma kapsamında sıkça belirtilen “bağımsızlık” kavramı bir kere daha vurgulanmıştır. Nitekim Amerikalı akademisyenler eğitim sisteminin öğrencileri bağımsız bireyler olarak gördüğünü ve onlara sorumluluk bilinci aşıladığını ifade etmişlerdir. Bu hususlar öğrencinin merkeze alındığı ve onlara kendi başlarına

problemleri çözebildikleri ilerlemeci eğitim felsefesinin yansımaları olarak değerlendirilmiştir.

Bir önceki bölümde doktora öğrencilerinin zaman zaman aşırı özgüven sergiledikleri ifade edilmiş ve bu husus kültürün olumsuz bir yansıması olarak değerlendirilmiştir. Bu bölümde ise Amerikalı akademisyenlerden bazıları öğrencilerde var olan bu yüksek özgüvenin eğitim sistemindeki uygulamalardan kaynaklandığını ve okullarda öğrencilere özgüven duygusunun aşılandığını belirtmişlerdir. Özgüveni yüksek öğrencilerin doktora eğitiminde daha başarılı olduğunu belirten akademisyenler aşırı özgüvenli olmak ile kendi yeterliliklerinin farkında olarak özgüven duygusu taşımak arasında ince bir çizginin olduğunu belirtse de yine de bu hususu Amerikan eğitiminin olumlu bir yansıması olarak değerlendirmişlerdir.

“Uyumluluk” bu bölümde dikkat çeken bir diğer kavramdır. Başta ülkemiz olmak üzere birçok ülkenin eğitim sisteminde kademeler arasındaki geçişin ve uyumluluğun sağlanamadığı yönünde tespitler yapılmaktadır. Amerikalı akademisyenlere göre Amerikan eğitim sistemi iyi yapılandırılmış bir yapıya sahip olup eğitim seviyeleri arasında tutarlılık söz konusudur. Öte yandan okulların kazandırdığı becerilerin gerçek hayatta uygulanabilmesi de son derece önemlidir. Bu bağlamda akademisyenler okulların kazandırdığı beceriler ile iş hayatının gerektirdiği becerilerin uyumlu olduğunu ifade etmişlerdir.

Toplumsal ve kurumsal beklentilerin Amerikalı bireyleri özgün ve farklı düşünebilen bireyler olmaya zorladığı daha önce ifade edilmiştir. Amerikalı akademisyenler de Amerikan eğitim sisteminin bu beklentilere paralel olarak öğrencilere özgün yazabilme becerilerini kazandırdığını ve yenilikçi ve özgün fikirleri teşvik ettiğini belirtmişlerdir. Eşitlik ve eşitçilik fikri gerek Amerikalı öğrenciler gerekse akademisyenler tarafından sıklıkla vurgulanmış ve çoğunlukla olumsuz bir durum olarak ifade edilmiştir. Ancak Amerikalı akademisyenler ücretsiz eğitime erişimin olumlu bir durum olduğunu ifade etmişlerdir. Bu tespitin lisans öncesi eğitim kademeleri için yapıldığını vurgulamakta fayda vardır.

Liyakat ve başarılı ve yetenekli olanın tercih edilmesi Amerikan toplumunun gelişmiş ülkeler kategorisinde bulunmasında önemli bir paya sahiptir. Amerikalı akademisyenler bu iki kavramın eğitim sisteminde de önceliklendiğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda okullarda eğitimli ve kaliteli öğretmenlerin istihdam edilmesinin yanı sıra azmin ve çalışmanın teşvik edilmesi de olumlu bir özellik olarak vurgulanmıştır. Bu durum tabloda ifade edilen iki konuyu da yakından ilgilendirmektedir. Bunlardan ilki

sürekli gelişim arayışını teşvik etmek ve bunun neticesinde ortaya çıkan rekabetçilik gerçeğidir. Rekabetçiliğin yüksek olduğu Amerikan toplumunda bireylerden beklentiler de aynı oranda artmaktadır. Bu durum özellikle formal eğitimin sona ermesiyle iş hayatına atılan bireyler için daha da önemli bir hal almaktadır. Standartların yüksek olduğu bir ortamda bireyler arası rekabet ve yüksek beklentilere cevap verebilmek kaçınılmaz olmaktadır. Amerikalı akademisyenler ayrıca eğitim sisteminde insan odaklı bir yaklaşımın olduğunu ve her bir bireyin saygıya değer görüldüğünü düşünmektedirler. Toplumda yaşanan bazı problemlere rağmen Amerikan eğitim sisteminde bu tür problemlerin asgariye indirilmeye çalışıldığı ve daha demokratik bir ortam yaratıldığı değerlendirilmiştir. Buna ek olarak bireylere başarıları için imkanlar sunulduğu ve başarısız bireylere ikinci ve hatta üçüncü şansın verildiği de vurgulanmıştır.

Türk ve Amerikalı akademisyenlerin cevapları genel olarak değerlendirildiğinde ise her iki ülkenin eğitim sistemi arasında büyük bir uçurumun olduğu görülmektedir. Doktora öğrencileri ile muhatap olan Türk akademisyenler öğrencilerin daha önceki eğitim hayatlarında yeterince donatılmadıklarını kesin bir dille ifade etmişlerdir. Bu durumun altında yatan en önemli sebebin ülkemizde sınavlara atfedilen önem olduğu değerlendirilmektedir. Bilginin sadece bir amaca hizmet etmesi gerektiği fikrini dolaylı olarak öğrencilere aşıl原因 bu yaklaşım Türk doktora öğrencilerinin üst düzey düşünme becerileri ile donatılmış olarak programlara başlamalarını engellemektedir. İlerlemeci ve yeniden kurmacı olarak yapılandırılan Türk eğitim sisteminin hala daimici eğitim felsefesinin etkisinden kurtulamadığı değerlendirilmektedir. Amerikan eğitim sisteminin ise toplumda yaşanan bazı ayrışmalara ve sorunlara rağmen doktora öğrencilerini ihtiyaç duyacakları becerilerle donanmaları konusunda başarılı olduğu söylenebilir. Nitekim elde edilen alt temaların tamamı Amerikalı akademisyenlerin doktora öğrencilerinden beklentileri ile örtüşmektedir. Başka bir ifadeyle Türk öğrenciler doktora programlarına yeterince hazır gelemezken Amerikalı öğrenciler Türk öğrencilere kıyasla daha hazır bir şekilde sürece başlamaktadırlar. Hatırlanacağı üzere araştırmanın bazı bölümlerinde Türk akademisyenler doktora öğrencilerinin çoktan edinmeleri gereken becerileri edinmeden programa başlamalarından dolayı çok basit ve tali konulardaki eksikliklerini gidermek için doktora sürecinde öğrencilerle gereksiz vakit kaybettiklerini ve öğrencilerin yapması gereken bazı görevleri danışman olarak kendilerinin yapmak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Türk doktora öğrencilerinin vermiş olduğu yanıtlar ile Türk akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlar karşılaştırıldığında ise benzer bir tablonun olduğu görülmektedir.

Türk öğrencilerin büyük bölümü de eğitim sisteminin doktora eğitimine yansıyan hiçbir olumlu yanının olmadığını belirtmişlerdir. Olumlu olarak gösterdikleri hususların ise daha çok duyuşsal faktörlerle (sosyal etkiye duyarlılık, otoriterlik vb.) ilgili olduğu görülmektedir. Amerikalı öğrencilerin görüşleri ile Amerikalı akademisyenlerin görüşleri karşılaştırıldığında ise gerek elde edilen alt temalar gerekse alt temalara karşılık gelen ifadeler arasında büyük bir uyumun ve benzerliğin olduğu görülmektedir. Bağımsızlık, eleştirel düşünme, bilginin birey tarafından keşfi, öğrenmeyi destekleme, farklı fikirlere açık olma, ilerlemecilik ve özgünlük Amerikalı öğrenciler ve akademisyenler tarafından belirtilen ortak hususlar olarak göze çarpmaktadır.

Sarıtaş (2021) tarafından kaleme alınan bir makalede ideal bir eğitim sisteminin nasıl olması gerektiği tartışılmıştır. Sonuç bölümünde yazar, ülkemizde uygulanan güncel eğitim sisteminin birtakım iyileştirmelerden geçtiğini ancak ezberci eğitimin esas alınarak test ağırlıklı olmaya devam ettiğini ve bilginin gerçek hayata aktarımının öğretilmesinde sorunlar olduğunu belirtmiştir. Bu durumun öğrencilerin yaratıcı, yenilikçi ve eleştirel düşünerek problem çözme yaklaşımı sergilemelerine engel olduğu vurgulanmıştır. Bu çalışmada Türk akademisyenler de Türk eğitim sisteminin doktora eğitimine olumlu yansımasının olmadığını belirtirken genelde bu hususlara vurgu yapmışlardır. Eğitim sisteminin olumsuz yansımalarına yönelik soruda bu tespitlere daha fazla yer verilecektir.

Baeder (2012) tarafından Amerikan eğitim sisteminin olumlu yönlerinin değerlendirildiği bir makalede ise bu çalışmadan elde edilen bulgularla paralellik gösteren hususlara yer verilmiştir. Bu hususların başında Amerikan eğitim sisteminin tüm bireyler için ücretsiz olması gelmektedir. Özellikle K-12 olarak adlandırılan eğitim sürecinde tüm çocukların herhangi bir ücret ödemediği eşit bir eğitim imkanına sahip olduğu vurgulanmıştır. Buna ek olarak Amerikan eğitim sisteminin öğrencilerin seviyelerine göre yapılandırılmasında etkili olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmadan elde edilen bulgulardan farklı olarak ise özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenciler gösterilen ihmam ve okullarda uygulanan programların geniş bir tabana yayılarak öğrencilere farklı bilim dallarından dersler sunması gösterilmiştir.

Çalışmanın bir sonraki bölümünde Türk ve Amerikalı akademisyenlerin ülkelerinde uygulanan eğitim sisteminin doktora eğitimine olan olumsuz yansımalarına ilişkin görüşleri sunulmuştur.

Tablo 48.

Eğitim Sisteminin Doktora Eğitimine Olan Olumsuz Etkilerine İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Eğitim Sisteminin Doktora Eğitime Olumsuz Etkileri	Daimici	Toplumcu	Ezbercilik	9	Eğitim Sisteminin Doktora Eğitime Olumsuz Etkileri	Ulusal	Toplumcu	Başarısızlığı kabullenmeme	5
			Gerçek hayattan kopukluk	4				Mükemmeliyetçi	10
			Bilimsel bakış açısı kazandıramamak	1				Rekabetçilik	10
			Uygulamalı eğitim eksikliği	1				Sınıflar arası farklar	Toplumcu
	Eleştirel düşünme ve soru sormadan yoksunluk	2	Okul bölgeleri arasındaki farklar	7					
	Programların yerleştirilememesi ve kişiselleştirilememesi	14	Ulusal	Toplumcu		Öğretmenlerin kültürel çeşitsizliği	2		
	Lisans eğitimin değersizleşmesi	6				Yetersiz geri dönüt verme	1		
	Vasat	Toplumcu	Bireyleri doğru yönlendirememe	4		Daimici	Toplumcu	Disiplinerarası olamama	2
			Öğretmen sorunları	2				Öğrencileri sık sık ölçme ve değerlendirme	2
			Kolaycılığa teşvik	2				Yeni bilgi üretirken uygulamaya yeterince önem vermeme	1
	Gevşek çalışma	Toplumcu	Üretken olamama	6					
			Yazma becerilerinin eksikliği	4					
			Disiplinsizlik	4					
				Etik olmayı öğretmemek		2			

Tablo 48.

Eğitim Sisteminin Doktora Eğitimine Olan Olumsuz Etkilerine İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ					
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	
Eğitim Sisteminin Doktora Eğitime Olumsuz Etkileri	Ulusal	Toplumcu	Yabancı dil eksikliği	11	Eğitim Sisteminin Doktora Eğitime Olumsuz Etkileri	Kendi başının çaresine bakma	Bireyci	Öğretmenlerin yalnız hissetmesi	2	
	Merkeziyetçi	Toplumcu	Sınav merkezilik	4		Yetersiz destekle(n)me	5			
	Sınıflar arası farklar	Toplumcu	Okullar arası eşitsizlikler	1		Bireysel başarı	Bireyci	İşbirliğine kapalı olma	5	
	Dikte ettirici	Toplumcu		Gereksiz bilgi yüklemesi		1	Durağanlık	Toplumcu	Sosyal öğrenmenin göz ardı edilmesi	9
				Özgüven eksikliği		2	Gevşek çalışma	Toplumcu	Yazma becerilerinin öğretilememesi	5
									Disiplinsizlik	2
	Otoriter	Toplumcu	Otoriteden korkma	3		Vasat	Toplumcu	Matematiğe çok önem verme	2	
	Nepotizm	Toplumcu	Liyakatsizliğin kanıksanması	4				İstatistik ve analiz becerilerini geliştirememe	2	
	Şekil	Toplumcu	Nitelikten çok niceliğe odaklanmak	8						

Türk akademisyenlerin Türk eğitim sisteminin doktora eğitimine olumsuz yansımalarına ilişkin görüşleri incelendiğinde tamamı toplumcu kodla eşleşen toplam 11 alt temanın elde edildiği görülmektedir. Bu alt temalar içerisinde en fazla tekrar edilen alt tema “daimicilik” olurken bu alt temayı sırasıyla “tümel”, “vasat”, “ulusal”, “gevşek çalışma”, “şekil”, “normalci”, nepotizm”, “merkeziyetçi”, “otoriter”, “dikte ettirici” ve “sınıflar arası farklar” alt temaları izlemiştir. Türk akademisyenlerin bu kapsamda vermiş oldukları yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD20: “Türk eğitim sistemi ne yazık ki en başından itibaren yanlış yapılandırılmış bir durumda. Dolayısıyla bilgiye nasıl erişilebileceğini ya da hangi bilgilerin kullanılabileceğini kazandırmakta aciz kalıyor. Bu nedenle öğrencilerimiz ezberlemeye çalışarak eğitimlerini ilerletmeye çalışıyorlar. Bu eğitim sistemimizin en önemli sorunlarından birisi. Bu durumu biz doktora eğitiminde de görüyoruz. Öğrencilerimizi hazır bilgiyi almayı ve bunu ezberlemeyi ilke ediniyorlar. Bir diğer sorun da nitelikli kişilerin belli alanlara yönlendirilmesi sorunu. Beceri temelli bir yönlendirme yapılmıyor. O yüzden doktora eğitimine gelen öğrenciler bazen farklı becerileri olmasına rağmen tamamen ilgisiz alanlarda doktora yapıyorlar. Bunun bilinci yeterince öğrencilere yerleştirilemiyor.”

AD12: “Ne yazık ki Türk eğitim sistemi öğrencilere pek fazla bir şey kazandıramıyor. Biraz daha somutlaştıracak olursak kendi dil becerilerini bile kazandırmakta sorun yaşıyor. Öğrencilerimizden akademik yazma becerilerini sergilemelerin bekliyoruz ama henüz ana dilin kurallarını bilmeyen, noktalama işaretlerinin doğru kullanamayan öğrencilerden akademik yazma becerilerini beklemek hayalcilik oluyor. Bu nedenle eğitim sistemimizin birçok konuda olduğu gibi yazma konusunda da zayıf kaldığını ve bunun doktora eğitimini de olumsuz etkilediğini düşünüyorum.”

Amerikalı akademisyenlerin yanıtları incelendiğinde ise 6’sı toplumcu kodla 5’i ise bireyci kodla eşleşen 11 alt tema belirlenmiştir. Toplumcu kodla eşleşen alt temalar frekans değerlerine göre sırasıyla “sınıflar arası farklar”, “daimicilik”, “durağanlık”, “gevşek çalışma”, “vasat” ve “ulusal” olmuştur. Bireyci kodlar frekans sıklığına göre “mükemmeliyetçi”, “rekabetçilik”, “kendi başının çaresine bakma”, “bireysel başarı” ve “başarısızlığı kabullenmeme” olarak belirlenmiştir. Amerikalı akademisyenlerin yanıtlarından bazıları şu şekildedir:

AD1: “Eğitim sistemindeki rekabet de endişelendiğim bir konu. Rekabet, GRE’de en yüksek puanı almak ve SAT’da en yüksek puanı almak anlamına geliyor ve ben bunun çok zararlı etkileri olabileceğini düşünüyorum. Aşırı rekabetçilik öğrencilerimizin yetenekleri hakkında yanlış değerlendirmelerde bulunmamıza neden olabilir.”

AD4: “Genel olarak toplumumuzun eşitsizliklerle çok yapısal bir düzeyde başa çıkmakta gerçekten başarısız olduğunu düşünüyorum. Bu da bize gelen doktora öğrencilerinin kimliklerini, çözmek istedikleri soru türlerini ve akademik geçmişlerini etkiliyor.”

Türk akademisyenler Türk eğitim sisteminin büyük oranda daimici eğitim felsefesinin etkisi altında kaldığını değerlendirmektedirler. Ezbercilik, gerçek hayattan kopukluk, bilimsel bakış açısını kazandırmada eksiklik ve uygulamadan ziyade teorik bilgilere ağırlık verilmesi bu bağlamda altı çizilen konulardır. Her ne kadar eğitim sistemimiz yeniden yapılandırmacı ve ilerlemeci bir yapıya dönüştürülmeye çalışılsa da akademisyenlerin verdikleri yanıtlardan bunun tam anlamıyla gerçekleştirilemediği söylenebilir. Özellikle sınav odaklı yaklaşımın yol açtığı baskı gerek eğitimcileri gerekse öğrencileri ezberciliğe zorlamakta ve bilginin birey tarafından keşfini engellemektedir. Sadece ezberle sınırlandırılan öğretim yaklaşımı bilginin gerçek hayattan kopuk bir şekilde sunulmasına zemin hazırlamaktadır.

Türk akademisyenler ayrıca uygulanan programların tümelci bir yaklaşımla hazırlandığını ve ülkenin her bölgesini ve her okulunu aynı seviyede görerek merkezîyetçi bir bakış açısı içerdiğini değerlendirmiştir. Programların yerelleştirilememesinin ve her öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarına yanıt verecek şekilde esneklik sunamamasının doktora eğitimi dahil olmak üzere tek düze bir öğrenci profili yetişmesine zemin hazırladığını belirtilmiştir. En fazla tekrar edilen alt temalardan birisi de “vasat” olmuştur. Türk akademisyenlere göre Türk eğitim sistemi bireyleri doğru yönlendirmede ve üretkenliğe teşvik etmede zayıf kalmaktadır. Ayrıca ezberciliğin de etkisiyle öğrenciler kolaycılığa teşvik edilmekte ve kısa yoldan sonuca ulaşmaya güdülenmektedirler. Bunlara ilave olarak ülkemizde öğretmen yetiştirme ve mesleki açıdan geliştirme noktasında sorunların olduğu, bu sorunların ilköğretimden doktora eğitimine kadar zincirleme etkilere yol açtığı ifade edilmiştir. Toplumda öğretmenlik mesleğinin “en kötü ihtimalle” başlayan cümlelere konu olduğu ve öğretmenlere yönelik algıların öğrencileri de etkilediği belirtilmiştir. Eğitimli bireylere saygı duyulan bir kültürde son yıllarda yaşanan bu değişim dikkate değerdir.

Yabancı dil hususu bu bağlamda da bir kere daha karşımıza çıkmaktadır. Türk akademisyenlere göre öğrenciler eğitim sistemimizde uzun süre dil öğretimine maruz kalmalarına rağmen doktora seviyesine gelmiş olmalarına rağmen özellikle İngilizce becerileri noktasında zorlanmaktadırlar. Bu durum onların uluslararası çalışmalara erişmelerini ve farklı kaynaklardan beslenmelerini zorlaştırmaktadır. Çalışmanın toplumsal sorunlara yönelik görüşlerin incelendiği bölümünde disiplinsizlik ve havalecilik hususlarına değinildiği hatırlanacaktır. Türk akademisyenler bu iki konunun toplumda sık görülmesinden eğitim sistemini de sorumlu tutmaktadırlar. Ayrıca eğitim davranmanın öğretilmediği, “başarıya giden her yol mubahtır” anlayışının pekiştirildiği ve özgünlükten ziyade bir ürün ortaya koymanın teşvik edildiği ifade edilmiştir. Bu durumun neticesinde öğrencilerin özgün ve etkili akademik yazma becerilerinden mahrum kaldıkları ve bu durumun doktora eğitiminde dahi gözlemlenebildiği belirtilmiştir.

Türk eğitim sisteminde nitelik ve nicelik kavramları uzun yıllardan beri tartışılmaktadır. Türk akademisyenler aradan geçen onca zamana ve reforma rağmen eğitim sistemimizin hala niceliğe önem verdiğini ve içerikten çok şekil ve rakamlara önem atfettiğini vurgulamışlardır. Öte yandan, eğitim gibi hassas ve milli bir konuda dahi nepotizmin, adam kayırmacılığın ve liyakatsizliğin var olduğuna dair akademisyen görüşlerinin olması ülkemiz adına üzücü bir durumdur. İdareci kadrolarına yapılan atamalardan öğretmen alım süreçlerine kadar her alanda liyakatsizliklerin yaşandığını belirten Türk akademisyenler böyle bir durumda Türk eğitim sisteminden olumlu beklentilere girmenin hayalcilik olacağını vurgulamışlardır. Bu durumun doktora öğrencilerinde bile ümitsizliğe ve çaresizliğe yol açtığı ve motivasyonlarını kırarak doktora sürecini değersiz görmelerine zemin hazırladığı değerlendirilmiştir.

Merkeziyetçilik ve otoriterlik toplumcu kültürlerde görmeye alışkın olduğumuz bir reflekstir. Bir otorite arayışı, otoriteden korkma ve kararların merkezden verilmesini beklemek eğitim sistemimize de sirayet etmiş ve tepeden inme bir yaklaşımın sergilenmesine zemin hazırlamıştır. Tümelcilik ve programların yerelleştirilememesi ile de ilişkilendirilebilecek olan bu yaklaşım eğitim sistemimizde kendisini merkezi sınavlar olarak göstermektedir. Her yıl milyonlarca adayın girdiği bu sınavlar sık sık değiştirilse de temel mantık aynı kalmakta ve öğrencilerimizi daha da fazla ezberci olmaya ve sınav stresi yaşamaya itmektedir. Otorite konusuna eğitimciler açısından bakıldığında, yanlış bir davranış karşısında soruşturma geçirme endişesi yaşamak, kabul etmeseler de kendilerine dayatılan uygulamaları uygulamak zorunda kalmak gibi sorunlar gözlemlenmektedir.

Öğrenciler bağlamında bakıldığında ise otoriterlik sınıf içerisinde öğretmenlerini sorgulamaktan korkmak, eleştirel düşünmeden kaçınmak ve aktarımı benimsemek ve talep etmek şeklinde kendini hissettirmektedir. Bunun neticesinde özgüven sorunu yaşayan, kendini ifade etmekte zorlanan ve kendilerine sunulan herşeyi kabul eden öğrenciler yetişmekte ve bu durum doktora eğitimine kadar sirayet etmektedir.

Amerikalı akademisyenler ise eğitim sisteminde toplumcu ülkelerde görmeye alışkın olduğumuz bazı konuların etkisinin olduğunu belirtmişlerdir. Bunların başında sınıflar arası farklar gelmektedir. Bu husus ırkçılığın ve toplumun farklı kesimleri arasındaki eşitsizliklerin daha önce de vurgulandığı Amerikan toplumunda anlaşılır bir tespit olduğu değerlendirilmektedir. Özellikle eyaletler ve okul bölgeleri arasındaki farklar akademisyenleri bu tür bir tespite yöneltmiştir.

Toplumculuğun etkisinin gözlemlendiği bir diğer tespiti ise eğitim sisteminin durağanlığı üzerinedir. Sosyal öğrenmenin göz ardı edilmesi ve bunun için çok çaba gösterilmemesi Amerikan bireyciliğinden kaynaklı bir sorunun toplumcu bir karakter olan durağanlığa yol açması olarak açıklanabilir. Amerikalı akademisyenlerin dikkate değer bir diğer tespiti ise Amerikan eğitiminin gevşek çalışmaya zemin hazırlamasıdır. Özellikle yazma becerilerinin öğretilmemesi ve okullardaki disiplinsizlikler öğrencilerin bu iki konuda doktora eğitiminde de zorlanmasına yol açmasına sebep olmaktadır. Öz değerlendirmenin ve kurallara uymanın önemli olduğu bir toplumda akademisyenler tarafından disiplinsizlik konusuna vurgu yapılması dikkate değerdir.

Pragmatist eğitim felsefesinin hâkim olduğu, ilerlemeci ve yeniden kurmacı uygulamaların yön verdiği Amerikan eğitim sistemine ilişkin olarak akademisyenlerin getirmiş olduğu bir diğer dikkate değer eleştiri ise daimici uygulamalara ilişkindir. Öğrencilere yeterince geri dönüt verilmediği, eğitim uygulamalarının disiplinerarası olmaktan uzak olduğu, öğrencilerin sık sık ölçme ve değerlendirmeye tabi tutuldukları ve yeni bilgiler aktarılırken uygulamaya yeterince önem verilmediği bu kapsamda yapılan değerlendirmeler arasındadır. Ölçme değerlendirme baskısının da etkisi ile başta matematik olmak bazı alanlara gereğinden fazla önem atfedildiği ve istatistik ve analiz becerilerinin geri planda tutulduğu değerlendirilmiştir. Bu durumun doktora öğrencilerinin bilimsel yöntem ve teknikleri uygun bir şekilde kullanmalarını, veri elde etme ve değerlendirme ile elde ettikleri verileri analiz etmede zorlanmalarına yol açtığı ve vasat çalışmaların çıkmasına zemin hazırladığı değerlendirilmiştir.

Amerikalı akademisyenlerin bireycilikle eşleşen tespitlerine bakıldığında ise Amerikan eğitim sisteminin mükemmeliyetçi bir ve öğrencilerden çok fazla beklenti

içerisinde olan bir yapıda olduğu yönünde değerlendirmede bulunulmuştur. Bu durumun sebepleri arasında toplumdaki aşırı rekabetçilik gösterilmiştir. Aşırı rekabetçilikle bağlantılı olarak ise bireysel başarının önemsenmesi ve öğrencilerin iş birliğine kapalı bir karaktere bürünmesi vurgulanmıştır. Eğitim sisteminin öğrencilerden beklentileri, rekabetçi yapı ve iş birliği yoksunluğu Amerikalı öğrencilerin başarısızlığa tahammülsüz olmalarına ve başarısızlığı kabullenmemelerine yol açmaktadır. Amerikalı akademisyenler bu baskıların doktora eğitiminde de devam ettiğini ve doktora öğrencilerinin sürekli başarısız olma ve reddedilmek korkusu yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Türk ve Amerikalı akademisyenlerin eğitim sistemlerine yönelik değerlendirmeleri genel olarak incelendiğinde, Türk akademisyenlerin tamamı toplumcu kültürel özelliklerle eşleşen eğitim yapısından şikayetçi oldukları görülmektedir. Özellikle daimiciliğin etkilerinin devam ediyor olması, otoriterlik, liyakatsizlik, nepotizm ve merkezîyetçilik bu bağlamda dikkat çeken unsurlardır. Amerikalı akademisyenler ise toplumcu ve bireyci kodla eşleşen farklı değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Özellikle sınıflar arası farkların olması, durağanlık, gevşek çalışma, daimicilik, vasatlık ve ulusal düzeyde kalma hususları dikkat çeken toplumcu tespitler arasındadır. Bireyci tespitler arasında ise Amerikan eğitim sisteminin öğrencileri en iyi olma yönünde baskı altına alması, bu durumun aşırı rekabete ve öğrencilerin izole bir şekilde sadece kendi başarıları için çalışmalarına, başarısızlığı kabullenmeme refleksi göstermelerine ve sürekli baskı altında hissetmelerine yol açtığı değerlendirilmiştir.

Eğitim sisteminin doktora eğitime olumsuz yansımaları noktasında Türk akademisyenlerle Türk öğrencilerin benzer tespitlerinin olduğu da görülmektedir. Özellikle ezbercilik, sınav odaklı olma, uygulama eksikliği, aktarımın benimsenmesi, yabancı dil öğretiminde başarısızlık ve disiplinsizlik konuları her iki paydaş tarafından da ifade edilmiştir. Benzer bir durum Amerikalı akademisyenler ve öğrenciler için de geçerlidir. Sınıflar arası farklılıklar, ölçme ve değerlendirmenin biçimsel olması, rekabetçilik, bireyci yaklaşım ve öğretmenlerin konumlarına ilişkin görüşler Amerikalı akademisyenler ve öğrenciler tarafından ortak bir şekilde dile getirilmiştir.

Çalışmanın bir sonraki bölümünde 6'ncı alt probleme ilişkin olarak Türk ve Amerikalı akademisyenlerden elde edilen bulgular tablolar halinde sunulacaktır.

4.2.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın altıncı alt problemi kapsamında akademisyenlere tez konusunu belirleme ve danışmanlık sürecine ilişkin görüşlerini almak amacıyla “İyi bir doktora tezinde olması gereken özellikler nelerdir?” ve “Etkili bir danışmanlık süreci için tez danışmanlarının ne tür özelliklere sahip olması gerektiğini düşünüyorsunuz?” soruları yöneltilmiştir. Türk ve Amerikalı akademisyenlerden elde edilen bulgular tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 49.

İyi Bir Tez Konusunda Olması Gereken Özelliklere İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
İyi Bir Tez Konusunun Özellikleri	Şimdi	Bireyci	Güncel	10	İyi Bir Tez Konusunun Özellikleri	Problem çözücü	Bireyci	Dar kapsamlı ancak alanda önemli bir soruna yanıt arayan	10
	Toplumculuk	Toplumcu	Toplumun ihtiyaçlarına yönelik	10		Kurumsal kazanım	Bireyci	Kariyer odaklı değil araştırma odaklı	12
	İlke	Bireyci	Bilimin evrenselliğine uygun	2		Kişisel hedeflere kenetlenme	Bireyci	Öğrenci için önem arz eden ve tutkuyla yapabildiği	13
			Danışmanın uzmanlığı ile uyumlu	3		Özgün	Bireyci	Özgün	10
	Özgün	Bireyci	Özgün	12			Bireyci	İyi yazılmış	4
	İlerlemeci	Bireyci	Öğrencinin ilgisine hitap eden	8		Pragmatist	Bireyci	Yapılabilir (tamamlanabilir)	7
			Çok boyutlu	4			Bireyci	Yayına dönüştürülebilir	2
	Pragmatist	Bireyci	Anlaşılabilir	2		Akılcı	Bireyci	Teori ve uygulama ile uyumlu	2
			Yayına dönüşebilen	5			Bireyci	Uygun araştırma yöntemlerini kullanabilen	6
			Yapılabilir	4		Değişim ve gelişim arayışı	Bireyci	Alanda iz bırakacak ve alanı taşıyabilecek nitelikte	13
	Geleceği planlama	Bireyci	İyi planlanmış	2		Toplumculuk	Toplumcu	Toplumda karşılığı olan	10
	Teknolojik amaçlı kullanılabilen objelere değer verme	Bireyci	Teknoloji ile ilişkili	2		İlerlemeci/Yeniden kurmacı	Bireyci	Disiplinerarası	5
	Araştırmaya sevk eden	Bireyci	Uygulamalı / deneysel	3					
	Değişim ve gelişim arayışı	Bireyci	Yenilikçi	3					

Türk akademisyenlerin iyi bir tez konusunda bulunması gereken özelliklere ilişkin görüşleri incelendiğinde 1'i toplumcu 9'u ise bireyci kodla eşleşen toplam 10 alt temaya karşılık gelen yanıtlar verdikleri görülmektedir. Türk akademisyenler iyi bir tez konusunun toplumun ihtiyaçlarına yönelik olması gerektiğini düşünürken toplumcu bir yaklaşım sergilemişlerdir. Bireyci kodla eşleşen alt temalar incelendiğinde ise en fazla tekrar edilen alt temaların eşit frekans değerlerine sahip olan "özgünlük" ve "ilerlemecilik" olduğu belirlenmiştir. Bu alt temaları sırasıyla "pragmatist", "şimdi", "ilke", "araştırmaya sevk eden", "değişim ve gelişim arayışı", "geleceği planlama", ve "teknolojik amaçlı kullanılabilen objelere değer verme" alt temaları takip etmektedir. Türk akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD7: "Öncelikle alanımızda en güncel yazılan tezler ve yerli ve yabancı makaleleri okumalarını bekliyorum. Günceli yakalamalarını önemsiyorum. Tabi ki bu da yetmiyor. Bu konu gelecekte de önemini koruyacak mı? Yarını göreceğ bir tez konusu üzerinde çalışmalarını önemsiyorum.

AD12: "Öğrencinin ilgi ve geçmiş deneyimleri ile uyumlu bir tez konusunu çalışması önemli. Doktora tezi öğrencinin akademik kimliğini oluşturuyor. Bu nedenle buna uygun bir konu çalışmalarını istiyorum. Öğrencinin sevdiği ancak altından kalkabileceği bir konu çalışmasını önemsiyorum. Son olarak da analitik bir çalışma yapabilmeleri ve en son analiz tekniklerini kullanan bir tez konusu benim için iyi bir tez konusudur".

Amerikalı akademisyenlerin görüşleri incelendiğinde ise toplamda 9 alt tema elde edilmiş olup bu alt temalardan sadece "toplumculuk" alt teması toplumcu kodla eşleşmiştir. Bireyci kodla eşleşen diğer alt temaların frekans değerleri incelendiğinde ise en fazla tekrar edilen alt temanın "özgünlük" olduğu, bu alt temayı sırasıyla "kişisel hedeflere kenetlenme", "değişim ve gelişim arayışı", "kurumsal kazanım", "problem çözücü", "pragmatist" ve "ilerlemecilik" alt temalarını izlediği belirlenmiştir. Amerikalı akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD4: "Yapılabilir olması gerektiğini düşünüyorum. "En iyi tez bitmiş tezdır" yaklaşımına gerçekten da katılıyorum. Yani, 5 yıldır bitirilemeyen dünyadaki en iyi tez konusuna sahip olmaktan daha önemli olan yapılabilir bir konuya sahip olmaktır."

AD7: "Aslında yeterince bilmediğimiz bir şeye değinen bir tez olmalı. Başka bir ifadeyle, belirli bir problem hakkındaki bilgilerimizdeki bir boşluğu doldurmalı."

Türk akademisyenlerin tez konusuna ilişkin beklentilerinin büyük oranda bireyci yaklaşımdan etkilendiği görülmektedir. Öte yandan akademisyenler tez çalışmalarının toplumun ihtiyaçlarına yanıt verecek ve toplumsal sorunlara çözüm üretebilecek nitelikte olması gerektiğini de vurgulamışlardır. Bu noktada Türk akademisyenlerin toplumculuğu önemsedikleri ve içinde buldukları toplum adına bir şeyler yapabilmeye değer verdikleri söylenebilir. Türk akademisyenlerin iyi bir tez konusunda aradıkları bir diğer unsur ise özgünlüktür. Hatırlanacağı üzere akademisyenler alanlarında üretilen bilimsel bilginin niteliğine ilişkin görüş beyan ederken ülkemizde bazı çalışmaların orijinallikten uzak tekrar niteliğinde olduğunu beyan etmişlerdir. Bu bağlamda akademisyenler doktora öğrencilerinden tez konularını belirlerken alana katkı yapacak özgün konular çalışmalarını beklemektedirler. Bunu yaparken öğrencilerden beklenen bir diğer husus ise “ilerlemecilik” alt temasıyla eşleşen çok boyutluluk ve öğrencilerin ilgisine hitap edebilirliktir. Doktora öğrencilerinin tez konusunu belirleme sürecinde danışmanların tesiri altına kalabilecekleri ve istemedikleri bazı konulara çalışmak zorunda olabilecekleri daha önce ifade edilmiştir. Bu nedenle Türk akademisyenler tez konusunun belirlenmesi sürecinde öğrencilerin ilgi ve isteklerinin dikkate alınması gerektiğini belirtmişlerdir.

Tez konusunun doğru belirlenmemesi durumunda doktora öğrencilerinin süreç içerisinde birtakım sorunlar yaşayabildiğini ve bu sorunların programdan ayrılmaya varacak kadar ciddi sonuçlar doğurabileceğini ifade eden akademisyenler, tez konusu belirleme aşamasında öğrencilerin pragmatist davranmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda kolay çalışılabilir, anlaşılabilir ve tez sonunda yayına dönüştürülebilir konuların çalışılması gerektiği vurgulanmıştır. Ülkemizde akademik kadrolara atanabilme veya akademik olarak ilerleyebilmek için yayın yapabilmek oldukça önemli bir etkidir. Türk akademisyenlerin tez konusuna ilişkin tanımlamalarında da bu etkenin arka planda etkisini sürdürdüğü söylenebilir. Bilimin birçok alanında hızlı değişimlerin yaşandığını ifade eden akademisyenler tez konularının da bu değişimleri dikkate alacak şekilde güncel olması gerektiğini belirtmişlerdir. Öte yandan doktora öğrencilerinden bazı ilkeleri sergilemelerini bekleyen Türk akademisyenler, yapılacak tez çalışmalarında bilimin evrensel değerlerine bağlı kalınmasını beklemektedirler.

Tez danışmanlarının doktora öğrencilerine tez konusunu dayatmalarının doğru olmayacağını belirten Türk akademisyenler çalışılacak konuların mutlaka öğrencilerin ilgisine hitap etmesi gerektiğini düşünmektedir. Öte yandan doktora öğrencilerinin de yenilikçi düşüncülerinin, iyi planlanmış tez konuları üzerine yoğunlaşmalarının ve deneysel konulara da eğilmelerinin önemli olduğu vurgulanmıştır.

Amerikalı akademisyenler ise en fazla özgünlük ve öğrencilerin kişisel hedeflerine kenetlenmeleri üzerinde durmuşlardır. Bu bağlamda tez konusunun öğrenci için önem arz etmesi ve tutkuyla yapabilmelerine zemin hazırlaması gerektiği savunulmuştur. Aksiyoner bakış açısı tez konularına ilişkin beklentilere de yansımaktadır. Bu bağlamda Amerikalı akademisyenler doktora tezlerinden beklentilerinin alanda iz bırakacak ve alanı ileriye taşıyabilecek nitelikte olduğunu ifade etmişlerdir. Doktora tezinin bireylerin akademik hayatlarında önemli bir yere sahip olduğu gerek Türk gerekse Amerikalı akademisyenler tarafından ifade edilmiştir. Öte yandan Amerikalı akademisyenler doktora tezlerinin öğrencilerin gelecek kariyerlerine hizmet etmesi gerektiği kadar akademik bilgiye de hizmet etmesi gerektiğini belirterek kurumsal kazanımın önemini vurgulamışlardır. Bu bağlamda tez konularının alanda yaşanan önemli bir soruna yanıt aradığı sürece dar kapsamlı olmasında bir sorun olmadığı görüşü savunulmuştur.

Amerikalı akademisyenlerin tez konularından beklentilerinin arasında toplumculukla eşleşen unsur ise tez konularının toplumda karşılığı olan bir soruna yönelik olmasıdır. Buna ek olarak yapılan çalışmaların toplum tarafından anlaşılabilmesi ve yaşanan sorunların çözümüne katkıda bulunabilmesi önemsenmiştir. Akademisyenler ayrıca tez konularının çok geniş kapsamlı olmaması gerektiğini ve mümkün olan makul bir sürede bitirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu tespitin altında yatan gerekçelerden birisinin uzun yıllardır tez aşamasında olan veya tez konusunun geniş kapsamından dolayı tezini sunamayan Amerikalı öğrencilerin sayısının fazla olduğu değerlendirilmektedir. Uygun araştırma yöntemlerine göre tasarlanmış ve disiplinlerarası konulara değinen tez konuları da Amerikalı akademisyenler tarafından teşvik edilmiştir. Türk ve Amerikalı akademisyenlerin yanıtları genel olarak değerlendirildiğinde tez konusunda olması gereken özelliklere ilişkin beklentilerin büyük oranda “bireyci” tanımlamalar altında toplandığı ve birçok tespitin benzer yönde olduğu görülmektedir. Toplumculuk, özgünlük, ilerlemecilik, pragmatizm ve değişim ve gelişim arayışı gibi alt temalar her iki ülke akademisyenleri tarafından verilen yanıtlardan elde edilen ortak alt temalardır.

Tablo 50.

İyi Bir Tez Danışmanında Olması Gereken Özelliklere İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerin Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Tez Danışmanında Olması Gereken Özellikler	Liyakat	Bireyci	Alanına hâkim olma	12	Tez Danışmanında Olması Gereken Özellikler	İlke	Bireyci	Danışmanı olduğu öğrenci ile ortak ilgilere sahip olma	3
	Sürekli gelişim arayışı	Bireyci	Kendisini sürekli geliştirme	4				Öğrencinin çalıştığı tez konusu hakkında uzman olma	4
	Akılcı	Bireyci	Doğru hipotezler kurabilme	2		Nitel ve nicel araştırma yöntemlerine tam hakimiyet	8		
	Evrensel	Bireyci	Entelektüel birikime sahip olma	3		Öğrencileri aşırı serbest bırakmak ile onlardan aşırı taleplerde bulunmak arasında denge kurabilme	6		
	Demokratik	Bireyci	Sabırlı olma	4		Öğrenci ihtiyaç duyduğunda ulaşılabilir olma	15		
			İlgili ve anlayışlı olma	4		Zamanında ve faydalı dönütler verebilme	7		
	İnanç temelli	Toplumcu	Fedakârlık	5		Danışmanlık ile rehberlik arasındaki farkı anlama	9		
			Etkili liderlik ve rehberlik	5		Öğrencilerin sorunlarına çözümler getirebilme	4		
			Araştırma yöntem ve tekniklerine hâkim	8		İyi bir dinleyici olabilme	5		
			Ulaşılabilir	6		Öğrencilerin alanı ve araştırmayı anlamalarını sağlama	4		
Öğrencisini yakından tanıma			4	Öğrencinin çalıştığı alanda etkili rehberlik sunma	6				
Etkili rehber	Bireyci				Etkili rehber	Bireyci			

Tablo 50.

İyi Bir Tez Danışmanında Olması Gereken Özelliklere İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerin Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Tez Danışmanında Olması Gereken Özellikler	Kendini gerçekleştirme	Bireyci	Mütevazı olma	3	Tez Danışmanında Olması Gereken Özellikler	Pragmatist	Bireyci	Faydalı kavramsal öneriler sunma	7
		Bireyci	Empati kurma	4		Özel alan	Bireyci	Öğrenciyi bütün bir birey olarak kabul etme ve anlama	8
	Kişiler arası ilişkilerde mahir olma	Bireyci	İletişim becerileri yüksek	7		Sürekli gelişim arayışı	Bireyci	Öğrenciyi makul düzeyde zorlayan	4
						Gruplar arası iş birliği	Toplumcu	Öğrenci ile alandaki diğer uzmanlar arasında köprü olan	4
	Üstat tanıma	Toplumcu	İyi bir rol model	4		Demokratik	Bireyci	Öğrenciye dikte eden değil onu yönlendiren olma	11
	Uluslararası	Bireyci	Yabancı dil bilen	7		Özgün	Bireyci	Öğrencilerin alanda iz bırakabilmelerine katkı sunma	2
	Öğrenmeyi destekleyen	Bireyci	Çok okuma	5		Öz değerlendirme	Bireyci	Kendi güçlü ve zayıf yönlerinin farkında olma	1
	İlke	Bireyci	Öğrencisini yayın kaynağı olarak görmeme	4		Aksiyoner	Bireyci	İyi bir öğretici olma	2
	Eleştirinin profesyonel algılanması	Bireyci	Eleştiriye açık	4		Kişiler arası ilişkilerde mahir olma	Bireyci	Öğrenci ile iyi bir ilişki kurabilme	3
	İlerlemeci/ Yeniden kurmacı	Bireyci	Disiplinler arası çalışabilen	4		Bireyci	Bireyci	İyi bir iletişimci olma	8
Bireyci					Bireyci	Sakin kalma ve sakinleştirici olabilme	2		
					Açıklık, dürüstlük ve doğrudan ifade etme	Bireyci	Beklentilerini açık ve net şekilde ortaya koyma	2	
					Adanmışlık	Toplumcu	Öğrencileri daima destekleyecek adanmışlığa sahip olma	6	

İyi bir tez danışmanında olması beklenen özelliklere ilişkin Türk akademisyenlerden elde edilen yanıtlar incelendiğinde toplamda 15 alt temaya karşılık gelen ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. Bu alt temalardan sadece “inanç temelli” ve “üstat tanıma” toplumcu kodla eşleşirken geriye kalan 13 alt tema bireyci kodla eşleşmektedir. Bireyci kodla eşleşen alt temalar arasında en fazla tekrar edilen alt tema “etkili rehber” olarak belirlenmiştir. Bu alt temayı frekans değerlerine göre sırasıyla “liyakat”, “demokratik”, “uluslararası”, “kişiler arası ilişkilerde mahir olma”, “kendini gerçekleştirme”, “öğrenmeyi destekleyen”, “sürekli gelişim arayışı”, “ilke”, “eleştirinin profesyonel algılanması”, “ilerlemeci”, “evrensel” ve “akılcı” alt temaları izlemiştir. Türk akademisyenlerden elde edilen yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD9: “Birincisi iletişime açık olması. Ayrıca sürekli kendini geliştirebilmeli ve yenileyebilmeli. Öğrencisinin gerisinde olan değil onun önünde olabilen bir kişi olmalı. Açık konuşmak gerekirse öğrencinin sırtından beslenen bir tez danışmanı benim gözümde akademisyen bile değildir”.

AD11: “Genellemek doğru olmaz ama öğrencilerden duyduğumuz kadarıyla bazı tez danışmanları öğrencilerini yayın kaynağı olarak görüyorlar. Bu çok ilkesiz bir duruş. Öğrenciye hiçbir şey katmadan öğrencinin emeğine ortak olmak insani ve etik değil. Bu nedenle iyi bir tez danışmanı öğrencisini sömürmeyen, ona katkı sunan nitelikte olmalı. Bir de yabancı dil bilmeli. Profesör tirti verdiğimiz hocalarımız iki kelime İngilizce bilmiyor ve ben bunu anlayamıyorum”.

Amerikalı akademisyenlerin aynı konuya ilişkin görüşleri incelendiğinde ise toplamda 12 alt temanın elde edildiği görülmektedir. Bu alt temalardan “adanmışlık” ve “gruplar arası iş birliği” toplumcu kodla eşleşirken bireyci kodla eşleşen alt temalar içerisinde en fazla tekrar edilen alt tema “etkili rehber” olmuştur. Bu alt temayı sırasıyla “kişiler arası ilişkilerde mahir olma”, “demokratik”, “özel alan”, “pragmatist”, “sürekli gelişim arayışı”, “ilke”, “özgün”, “aksiyoner”, “açıklık ve dürüstlük” ve “öz değerlendirme” alt temaları takip etmiştir. Amerikalı akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD1: “İyi bir tez danışmanının öncelikli olarak öğrenci ile aynı veya benzer ilgi alanına sahip olması gerekir. Geçmiş bilgi ve tecrübelerinin öğrencisinin çalışmak istediği konu ile uyumlu olması beklenir. Zira bilmediğiniz veya ilgi duymadığınız bir konuda bir başkasına yardım etmeniz oldukça zor olacaktır. Ayrıca iyi bir tez danışmanı büyük resmi görebilecek nitelikte olmalı. Son olarak da öğrencisi ile iyi bir iletişim kurabilmelidir.”

AD19: “İdeal bir danışman, anlayışlı olma ile cesaretlendirme, onaylama veya meydan okuma arasında doğru dengeyi yakalayabilen kişidir. Bu nedenle, bazı danışmanların çok rahat davrandıklarını düşünüyorum. Tüm, motivasyonun ve takip edilecek konuların öğrenciden gelmesini bekliyorlar ve öğrencinin istediğini yapmasına izin veriyorlar. Ayrıca öğrenci geride kalsa veya zorlansa bile, öğrencinin onlara ulaşması için bir yol buluyorlar veya müdahale etmeden önce öğrencinin inisiyatif almasını bekliyorlar. Öte yandan, o kadar talepkar danışmanlarınız var ki, öğrenciler bu beklentileri karşılayamayacaklarını veya söz konusu aile hayatları, işleri veya mali durumları söz konusu olduğunda duyulmadıklarını veya anlaşılmadıklarını düşünüyorlar. Bazı danışmalar öğrencileri umursamıyor veya hayatlarındaki diğer zorlukları dinlemiyor. Bence en iyi danışman bu ikisini dengeler. Öğrencileri devam etmeleri için zorlar ve teşvik eder ve ilerleme kaydettiklerinden ve aynı zamanda hayatlarının geri kalanını anladıklarından emin olmak öğrencilerini sürekli kontrol eder”.

Türk akademisyenlerin yanıtları genel olarak değerlendirildiğinde tez danışmanlarının etkili bir rehber olabilmelerini önemsedikleri görülmektedir. Bu bağlamda tez danışmanlarından iyi birer lider olmaları, araştırma yöntem ve tekniklerine vakıf olmaları, ulaşılabilir olmaları ve öğrencilerini yakından tanımaları gerektiği vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra etkili bir tez danışmanlığı süreci için akademisyenlerin alanlarına hâkim olmaları ve danışmanlık yapabilecek düzeyde liyakat sahibi olmaları ifade edilmiştir. Danışmanlık sürecinin zor ve emek gerektiren bir husus olduğunu belirten Türk akademisyenler, öğrencilere karşı sabırlı, ilgili ve anlayışlı olunması gerektiğini belirtmişlerdir. Kendi isteklerini dayatmak yerine öğrencileri dinleyerek onlarla demokratik bir ilişki kurulmasını önemsemişlerdir. Çalışmanın birçok yerinde farklı alt başlıklar altında “yabancı dil bilgisi” konusu sürekli vurgulanan hususlardan olmuştur. Türk akademisyenler yabancı dil biliyor olmanın sadece öğrencilerin sorumluluğunda olmadığını, iyi bir tez danışmanının da uluslararası kaynaklardan okuma yapabilecek düzeyde en az bir yabancı dile vakıf olması gerektiğini vurgulamışlardır.

Tez danışmanları ile öğrenciler arasında zaman zaman sorunlar yaşanabilmekte ve bu sorunlar öğrencilerin doktora sürecinde zorlanmalarına yol açmaktadır. Bu konunun bir diğer paydaşının da tez danışmanları olduğuna dair öz değerlendirmede bulunan Türk akademisyenler, tez danışmanlarının etkili iletişim becerilerine sahip olarak öğrenci-danışman ilişkisini profesyonel ancak öğrenciyi rahatlatacak düzeyde yürütebilmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Öz eleştiri yapılan bir diğer husus da bazı tez danışmanı akademisyenlerin öğrencileri ile arasına koyduğu aşırı hiyerarşik duvarlar

olmuştur. Bu nedenledir ki katılımcılardan bazıları iyi bir tez danışmanının mütevazı olması gerektiğini ve öğrencileri ile empati kurmalarını ifade etmişlerdir. Buna ek olarak kendilerine emanet edilen doktora öğrencilerinin gelişimine katkıda bulunmak için kendilerini sürekli geliştiren, çok farklı kaynaklardan okuma yapabilen, yeri geldiğinde eleştirilere profesyonel yaklaşabilen, öğrencisini disiplinlerarası çalışmalara yönlendirebilen entelektüel karakterde akademisyenlerin ideal bir tez danışmanı olarak tanımlanabileceği belirtilmiştir. Bu noktada “ilke” alt temasına ayrı bir parantez açmakta fayda vardır. Nitekim Türk akademisyenler ülkemizde sık sık şikâyeteye konu olan bir hususa vurgu yapmışlardır. Tez danışmanlığı süreci sonunda öğrencilerden somut çıktılar beklemek tüm akademisyenlerin hak ettiği bir çıktı olarak değerlendirilebilir. Nitekim bazı danışmanların danışmanlık sürecine sadece pragmatist yaklaştıkları ve öğrencilerini yayın yapmak için fırsat olarak kullandıkları çalışmanın farklı yerlerinden gerek akademisyenler gerekse öğrenciler tarafından ifade edilmiştir. Bu nedenledir ki katılımcılardan bazıları tez danışmanlarının ilkeli davranması gerektiğini ve öğrencilerin ürettikleri sonuçlardan bağımsız olarak onların yürüttüğü sürece odaklanmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Başka bir ifadeyle, öğrencilerin sömürülmesinin son derece yanlış olduğu ve bu durumdan vazgeçilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Türk akademisyenlerin toplumcu kültürel özellikler sergiledikleri hususlardan birisi “inanç temelli” alt teması ile ifade edilmiştir. Tez sürecinin sadece öğrenciler için değil aynı zamanda danışmanlar için de büyük fedakârlık gerektirdiğinden yola çıkan katılımcılar, danışmanlık görevi alan akademisyenlerin farklı fedakarlıklarda bulunmaları gerektiğini bilmelerini ifade etmişlerdir. Ülkemizde öğretmenlere ve akademisyenlere yüklenen misyonun yansımalarından biri olarak Türk akademisyenler tez danışmanlarından iyi birer rol model olmalarını beklemektedirler.

Amerikalı akademisyenlerin iyi bir tez danışmanında olması gereken özellikleri incelendiğinde “etkili rehber” alt temasının çok fazla ön plana çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda, öğrencilerin ihtiyaç duyduğunda danışmanlarına ulaşabilmesi, iyi bir dinleyici olarak öğrencilerin sorunlarına çözümler üretebilmesi, danışmanlık ile rehberlik arasındaki farkı anlaması ve nitel ve nicel araştırma yöntemlerine hakimiyet ön plana çıkan değerlendirmeler arasındadır. Türk akademisyenlere benzer şekilde Amerikalı akademisyenler de iyi bir tez danışmanının kişiler arası ilişkilerde mahir olması gerektiğini belirtmişlerdir. Öğrenci ile iyi bir iletişim kurabilme, sakin kalma ve sakinleştirici olabilmenin yanı sıra öğrencilerinden beklentilerini açık ve net şekilde

ortaya koyabilme gibi hususların danışmanlık sürecine olumlu yansıtacağı değerlendirilmiştir.

Amerikan toplumunda görülen özgürlük ve bağımsızlık gibi kavramlar Amerikalı akademisyenlerin tez danışmanlarını tanımlarken kullandıkları ifadelerle de yansımıştır. Bu bağlamda katılımcılar iyi bir tez danışmanının demokratik olması gerektiğini ve öğrencilerine dikte etmekten ziyade onların görüşlerine saygı duyarak gerektiğinde onları yönlendirmeleri hususunu vurgulamışlardır. Bununla bağlantılı olarak tez danışmanlarından beklenen bir diğer husus da öğrencilerin özel alanlarına saygılı olmaktır. İyi bir tez danışmanından öğrencileri bütün bir birey olarak görebilmeleri ve kabul etmeleri beklenmektedir. Bunu yaparken onlara saygı duymakla birlikte ihtiyaç duyduklarında faydalanacakları kavramsal öneriler sunma ve onların gelişimine katkıda bulunacak şekilde makul düzeyde zorlayıcı olma hususları vurgulanmıştır. Başka bir ifadeyle, öğrencileri zor yüklerin altında yardımsız bırakmak ile onları gelişime zorlayacak uygulamaları rehberlik eşliğinde sunmak arasında ince bir çizginin bulunduğu ve tez danışmanlarının bu dengeyi sağlamaları gerektiği vurgulanmıştır.

Amerikalı akademisyenlerin iyi bir tez danışmanına ilişkin üzerinde durdukları diğer konular arasında ise öğrencilerin alanda iz bırakabilmelerine katkıda sunacak özgün yaklaşımlar sergileme, iyi bir öğretici olabilme, kendi güçlü ve zayıf yönlerinin farkında olarak öğrencileri ile birlikte gelişime açık olma gelmektedir. Şimdiye kadar açıklanan ifadelerin tamamı bireyci kodla eşleşirken Amerikalı akademisyenlerin toplumcu kodla eşleşen tanımlamalarının gruplar arası iş birliği ve adanmışlık alt temaları altında toplandığı görülmektedir. Bu bağlamda Amerikalı akademisyenler iyi bir tez danışmanının öğrencileri ile alandaki diğer uzmanlar arasında köprü olabilmesi ve öğrencilerini daima destekleyecek adanmışlığa sahip olmaları gerektiğini vurgulamışlardır.

Türk ve Amerikalı akademisyenlerin yanıtları karşılaştırıldığında büyük oranda benzer tanımlamalarda buldukları görülmektedir. Her iki ülke akademisyenleri de iyi bir tez danışmanında bulunması gereken özellikleri tanımlarken bireyci kültürlerle özdeşleşen ifadeler kullandıkları görülmektedir. Bu bağlamda etkili rehberlik, kişiler arası ilişkilerde mahir olabilme, sürekli gelişim arayışı ve iş birliğini önemseme gibi hususların ortak beklentiler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Martinez-Hernandez (2014) tarafından yapılan bir çalışmada da bu araştırmada ifade edilen özelliklere benzer hususlara vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, tez danışmanlarının öğrencilerin ilgi ve çalışma alanları ile uyumlu olmaları gerektiği, öğrencileri ile iyi bir iletişim halinde

bulunarak onlara zamanında ve etkili dönütler vermesinin önemi ve öğrencileri özgün çalışmalara yönlendirme becerilerine sahip olmaları gibi hususlar ortak bulgular olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmanın bir sonraki bölümünde Türk ve Amerikalı akademisyenlerin uygulanan programın güçlü ve zayıf yönlerine ilişkin görüşleri ele alınacaktır.

Tablo 51.

Uygulanan Programın Güçlü Yönlerine İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Uygulanan Programın Güçlü Yönleri	Teknolojik objelere değer verme	Bireyci	Teknik imkân ve donanımlar yeterli	2	Uygulanan Programın Güçlü Yönleri	Aksiyoner	Bireyci	Araştırma becerilerinin derinlemesine öğretimi	5
	İlke	Bireyci	Öğrenci seçme süreci doğru işletiliyor	1		Bağımsızlık	Bireyci	Öğrencilerin danışmanlarını seçme ve değiştirme özgürlüğü	6
	Öz değerlendirme	Bireyci	Güçlü taraflarından çok zayıf tarafları ön planda	18		Akılcı/İlke	Bireyci	Teorik, kavramsal ve metodolojik açıdan uygulanan programın iyi yapılandırılması	8
						Kişiler arası ilişkilerde mahir olma	Bireyci	Öğrencilere karşı anlayışlı	11
						Eşitlik	Bireyci	Eşitsizliğe karşı sıfır tolerans	4
						Topluluklar/gruplar arası iş birliği	Toplumcu	Mesleki kurum ve kuruluşlarla öğrencileri buluşturmada yetkinlik	6
						Yönlendirici	Bireyci	Danışmanlık sürecinin iyi işletilmesi	11
						Başarıyı ve yetenekli olanı tercih etme	Bireyci	Alanında uzman akademisyenler	11
						Liyakat	Bireyci	Akademisyenlerin profesyonelliği	4
						Titiz	Bireyci	Yazma becerilerine önem verme	2
				Profesyonellik	Bireyci	TİK ve tez savunması sürecinin profesyonel yürütülmesi	5		

Türk akademisyenlerin alanlarında uygulanan doktora programının güçlü yönlerine ilişkin görüşleri incelendiğinde oldukça sınırlı yanıtlar verdikleri görülmektedir. Nitekim toplamda sadece üç alt temaya karşılık gelen ifadelerin kullanıldığı, bu ifadelerin ise bireyci bir bakış açısına karşılık geldiği görülmektedir. Öte yandan her ne kadar programın güçlü yönlerinin değerlendirilmesi istense de elde edilen alt temalardan sadece ikisi olumlu ifadeler içerirken diğer alt tema ise programın güçlü taraflarından çok zayıf taraflarının olduğunu vurgulamıştır. Türk akademisyenler uygulanan programın teknik imkân ve donanımlar açısından yeterli olduğunu ve programa öğrenci kabul edilirken seçme ve değerlendirme sürecinin doğru işletildiğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda Türk akademisyenlerin programların güçlü yönlerine ilişkin oldukça sınırlı bir değerlendirmede buldukları söylenebilir. Akademisyenlerden elde edilen yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD5: “Her ne kadar programımızın çok fazla güçlü yanının olduğunu söyleyemesem de eğitim öğretim materyalleri noktasında iyi olduğumuzu söyleyebilirim. Özellikle teknik donanım ve altyapımız özellikle pandemiden sonra ortaya çıkan ihtiyaçlara yeterince cevap verdi diyebilirim”.

AD9: “Bence programımızın topyekûn gözden geçirilmesi gerekiyor. Güçlü bir yan olarak aklıma bir şey gelmiyor. Sanırım zayıf yönlerini de soracaksınız o yüzden o bölümde daha detaylı yanıtlar verebilirim”.

Amerikalı akademisyenlerin aynı konuya ilişkin görüşleri incelendiğinde ise Türk akademisyenlere kıyasla daha fazla hususa ilişkin değerlendirmelerde buldukları görülmektedir. Bu bağlamda Amerikalı akademisyenlerin yanıtlarından toplamda 11 alt tema elde edilmiş olup bu alt temalardan sadece “gruplar arası iş birliği” toplumcu kodla eşleşmektedir. Geriye kalan 10 alt tema ise bireyci kodla eşleşmiştir. Bu alt temalar arasında “kişiler arası ilişkilerde mahir olma”, “başarıyı ve yetenekli olanı tercih etme” ve “yönlendirici” alt temaları aynı frekans değeriyle en fazla tekrar edilen alt temalar olmuştur. Bu alt temaları sırasıyla “akılcı”, “bağımsızlık”, “gruplar arası iş birliği”, “aksiyoner”, “profesyonellik”, “liyakat”, “eşitlik” ve “titiz” alt temaları takip etmiştir. Amerikalı akademisyenlerin vermiş oldukları yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD5: “Bence profesyonellik noktasında programımız çok önemli bir mesafe kat etti. Tez savunmalarında ya da farklı komitelerde bulunan profesörler kişisel sorunları ve uyuşmazlıkları bir kenara bırakarak sadece öğrencinin ürünü üzerinde konuşup tartışabiliyorlar. Bence bu bizim en güçlü yönlerimizden birisi.”

AD13: “Programımız, öğrencilerin belirli teorik, kavramsal ve metodolojik bakış açıları hakkında derinlemesine bir anlayışa sahip olmaları için çok iyi tasarlanmış ve planlanmıştır. Ayrıca öğrencilere karşı çok ilgili ve anlayışlı bir program yapımız olduğunu düşünüyorum. Ayrıca, daha önce bahsettiğim öğrencilerin muhtemelen eğitimleri boyunca deneyimledikleri eşitsizliklere karşı da çok dikkatli davranan ve eşitliği önemseyen bir yapımız var”.

Türk akademisyenlerin genel olarak uygulanan programı zayıf buldukları söylenebilir. Sadece teknik imkân ve donanımların yeterli olması ve öğrenci seçim kriterlerinin etkin bir şekilde uygulanması hususları programın güçlü tarafları olarak ifade edilmiştir. Dikkat çeken husus ise programın içeriğine ilişkin herhangi bir değerlendirme yapılmamış olmasıdır. Bu nedenle Türk akademisyenlerin çalışmanın bir sonraki bölümünde yer alan programın zayıf yönlerine ilişkin değerlendirmeleri daha detaylı olarak ele alınacaktır.

Amerikalı akademisyenler ise uyguladıkları programın güçlü yanlarını ifade ederken gerek içerik gerekse programın diğer unsurlarına vurgu yapmışlardır. Alanında uzman akademisyenlerin istihdam edilmesi ve bununla bağlantılı olarak danışmanlık sürecinin iyi işletilmesi hususları dikkat çeken tespitler arasındadır. Bu tespitler çalışmanın bu bölümüne kadar özellikle Türk akademisyenlerin vurgu yaptığı “liyakat” konusunun ne derece önemli olduğunu bir kere daha göstermektedir. Bu değerlendirmeler bireyci kültürlerde görmeye alışkın olduğumuz başarılı ve yetenekli olanı tercih etme eğiliminin eğitimin her alanına doğrudan etki ettiğini teyit eder niteliktedir. Programın uygulayıcısı olan akademisyenlerin alanlarında uzman, liyakat sahibi ve profesyonel olmaları öğrencilerin çalışmalarına da doğrudan yansımaktadır. Bu nedendir ki Amerikalı akademisyenler programın uygulayıcılarının ve diğer unsurlarının öğrencilere karşı anlayışlı olmalarını güçlü bir yan olarak beyan etmişlerdir. Alanında uzman ve liyakat sahibi akademisyenlerin araştırma becerilerini derinlemesine öğretebildiği, danışmanlık sürecini etkili bir şekilde yürütüldüğü, TİK ve tez savunması sürecinin profesyonel ve öğrenciye katkı sunacak şekilde yapılandırıldığı ve teorik, kavramsal ve metodolojik açıdan iyi yapılandırıldığı gibi hususlar uygulanan programın güçlü yanlarının vurgulanmasında altı çizilen konular olmuştur.

Bu konu bağlamında özellikle üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise uygulanan programın öğrencilere bağımsızlık sunduğudur. Nitekim Amerikalı akademisyenler doktora öğrencilerinin danışmanlarını seçme ve değiştirme özgürlüğünü önemsemektedirler. Bu durum ne yazık ki Türkiye’de sorunlu bir alan olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Birçok üniversitede yüksek lisans ve doktora tez danışmanları ders sürecinin belli bir döneminde enstitüler tarafından atanmaktadır. Başka bir ifadeyle öğrencilerin danışmanlarını seçmesinden ziyade danışmanların öğrenci seçmeleri durumu yaşanmaktadır. Bu nedenle zaman zaman ilgi alanları ve çalışma konuları örtüşmeyen danışmanlarla öğrencilerin eşleşmesi sorunu yaşanmaktadır. Bu durum anlaşılabilir olmakla beraber asıl sorun öğrencilerin danışmanlarını değiştirmek istemeleri halinde yaşanmaktadır. Bazı tez danışmanları öğrencilerin danışman değişikliği taleplerini kişisel algılamakta ve öğrenciye karşı tavır alabilmektedir. Tez danışmanları değişikliği kabul etseler bile diğer akademisyenler başka bir tez danışmanının öğrencisini kabul etmenin ahlaki olarak doğru olmayacağını düşünmekte ve öğrenciler yeni bir danışman bulmakta zorlanmaktadır. Bu hususun eleştirinin kişisel algılanması, maneviyatçılık, ahde vefa gibi toplumcu kültürlerde sıklıkla görülen özelliklerden kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Amerikalı akademisyenlerin dikkat çeken bir diğer değerlendirmesi ise uygulanan programın mesleki kurum ve kuruluşlarla öğrencileri buluşturmada yetkin olmasıdır. Bu husus topluluklar ve gruplar arası iş birliği olarak ifade edilen ve toplumcu kültürel özellikle eşleşmesine rağmen Amerikalı akademisyenler tarafından ifade edilmesi dikkate değerdir. Türk akademisyenler de bu konunun önemine araştırmanın farklı bölümlerinde atıfta bulunmalarına rağmen Türk üniversitelerin bu bağlamda yeterince başarılı olmadığı söylenebilir. Amerikalı akademisyenlerin üzerinde durduğu bir diğer husus ise uygulanan programın tüm paydaşlar özelinde eşitsizliğe karşı sıfır tolerans göstermesidir. Programın fırsat eşitliğine önem verdiği, ırk, dil ve din ayrımı yapmadan tüm öğrencilere eşit mesafede olduğu vurgulanmıştır. Bünyesinde oldukça farklı milletten akademisyen ve öğrenci barındıran Amerikan üniversitelerinde böyle bir ortamın yaratılmasının ne denli güç olabileceği düşünüldüğünde Amerikalı akademisyenlerin bu türden bir değerlendirmede bulunmaları oldukça dikkat çekicidir.

Araştırmanın bir sonraki bölümünde Türk ve Amerikalı akademisyenlerin uygulanan programın zayıf yönlerine ilişkin görüşleri ele alınacaktır.

Tablo 52.

Uygulanan Programın Zayıf Yönlerine İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Uygulanan Programın Zayıf Yönleri	Şimdi	Bireyci	Programın güncel olmaması	6	Uygulanan Programın Zayıf Yönleri	Yeterlik	Bireyci	Yazma becerilerinin öğretilmemesi	5
			Çok fazla part-time öğrencinin olması	4					
	İlerlemeci	Bireyci	Derslerin ihtiyaca yönelik olmaması	8		Topluluklar/Gruplar arası iş birliği	Toplumcu	Öğrencilerin diğer araştırmacılarla araştırma yapma imkânı bulamaması	9
			Öğrencilerin hazır gelmemesi	6					
			Ders içeriklerinin zayıf olması	6					
	Öz değerlendirme	Bireyci	Personelin profesyonellikten uzak tavırları	12		Materyalist	Bireyci	Araştırmalar için ayrılan yetersiz bütçe	5
								Zaman ve zaman yönetiminde katılık	Bireyci
	Yeterlik	Bireyci	Akademik yazma becerilerinin öğretilmemesi	8		İlerlemeci/Yeniden kurmacı	Bireyci	Yeterli staj ve uygulama imkanının sunulmaması	5
	İlke	Bireyci	TİK ve jüri seçiminde yaşanan sorunlar	5		Akılcı/İlke	Bireyci	Fakülteler arası tutarsızlık	3
Veri analizinin öğretilmemesi					1				
Seçici	Bireyci	Öğrencilerin popüler ve kolay konulara yönlendirilmesi	4	TİK'te bulunan hocalar arasında tutarsızlık	2				
						Öğrencilere yeterince öğretmenlik imkânı verilmemesi	4		
Standart	Bireyci	Akademisyen kalitesi düşük	4	Aksiyonerlik	Bireyci	Öğrencilere yeterince öğretmenlik imkânı verilmemesi	4		

Programın zayıf yönlerine ilişkin Türk akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlar incelendiğinde tamamı bireyci kodla eşleşen toplam 7 alt temanın elde edildiği görülmektedir. Bu alt temalar arasında en fazla tekrar edilen alt tema “ilerlemeci/yeniden kurmacı” olarak bulunmuştur. Bu alt temayı frekans sıklığına göre sırasıyla “ilke”, “öz değerlendirme”, “yeterlik”, “şimdi”, “seçici” ve “standart” alt temaları takip etmiştir. Türk akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlardan bir alıntı şu şekildedir:

AD8: “Programı bir bütün olarak düşünürsem tüm paydaşlar açısından profesyonellik sorununun olduğunu belirtebilirim. Akademisyeninden memuruna ve hatta öğrencisine kadar profesyonel hiçbir yanımız yok. Bu durum TİK üyelerinin seçiminden danışman davranışlarına kadar yansıyor. Standart bir uygulamamız yok. Böyle olunca kimi öğrenciler A danışmanı ile eşleşince kendini şanslı hissederken bir diğer öğrenci ise B danışmanı ile eşleşince karalar bağlıyor. Maalesef hala geçmiş alışkanlıklarımız üniversitelerimizi şekillendirmeye devam ediyor”.

Aynı konuya ilişkin olarak Amerikalı akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlar incelendiğinde ise toplamda 7 alt temaya karşılık gelen ifadeler kullandıkları belirlenmiştir. Bu alt temalardan sadece “gruplar arası iş birliği” toplumcu kodla eşleşirken diğer alt temalar ise bireyci kodla eşleşmiştir. Bireyci kodla eşleşen alt temalar içerisinde en fazla tekrar edilen alt temalar aynı frekans değerine sahip olan “pragmatizm” ve “akılcı/ilke” olarak bulunmuştur. Bu alt temaları sırasıyla “materyalist”, “ilerlemeci”, “aksiyoner” ve “zaman ve zaman anlayışında katilik” izlemiştir. Amerikalı akademisyenlerin verdiği yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD10: “Programımızda doktora süreci boyunca herkesin zamanında geri bildirim almadığını gözlemliyorum. Öğrenciler daha fazla geri bildirim almak istiyor ancak bunu yeterince başarabildiğimizi söyleyemem.”

AD20: “Bence programımızın zayıf yönlerinden biri, öğrencilere araştırmacılarla araştırma yapmak için yeterli imkanları sunamaması. Biz maalesef araştırma için çok fazla hibe sunulan bir kurum değiliz. Sonuç olarak, öğrenciler genellikle farklı türden araştırmalar yapan akademisyenlerden doğrudan eğitim alamıyorlar. Ben yüksek lisans öğrencisiyken bunu bizzat yaşadım. Bu sınırlılıklar ilk yıllarımda yapmam gereken çok şey varken, faydalı olacağını düşündüğüm türden araştırma yapma yeteneğimi gerçekten etkiledi”.

Türk akademisyenlerin uygulanan programın zayıf yönlerine ilişkin değerlendirmeleri incelendiğinde, bir önceki soruya verdikleri yanıtların gerekçelerini sıraladıkları görülmektedir. Nitekim Türk akademisyenler uygulanan programın

neredeyse hiç güçlü yanının olmadığına dair ifadelerde bulunmuşlardır. Bu değerlendirmeleri yaparken büyük bölümü toplumculuktan kaynaklanan hususlara bireyci bir yaklaşım sergilemişlerdir. Dikkat çeken hususların başında birçok katılımcının programın paydaşlarından olan akademik ve idari personelin profesyonellikten uzak tavırlar sergiledikleri gelmektedir. Bu tespit araştırmanın farklı yerlerinden Türk akademisyenler ve öğrenciler tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Özellikle liyakat konusunda yapılan tespitlerin bu konuyla doğrudan ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. Zira liyakatsiz bir şekilde akademik kadrolara ve idari pozisyonlara yerleşen/yerleştirilen bireylerin uygulanan programların sağlıklı yürütülebilmesini sağlayacak bilgi, beceri ve deneyimden yoksun olması beklenebilir bir durumdur.

Yukarıdaki hususla bağlantılı bir diğer konu ise Türk danışmanların programın zayıf yönlerine ilişkin olarak ilkesizlik eleştirisinde bulunmalarıdır. Özellikle danışmanlık sürecinin standartlara bağlı olmaması, akademisyenler arası uygulama farklılıkları ve bu durumun öğrencilerde yarattığı haksızlık algısı gibi nedenlerden dolayı programa yönelik bu tür bir eleştiri yöneltilmiştir. Türk akademisyenler programın içerik yönüyle de iyi yapılandırılmadığını ifade etmişlerdir. Ders içeriklerinin doktora programına göre oldukça zayıf kalması, akademik yazma becerilerinin yeterince öğretilmemesi ve programın güncel olmaması gibi konular özellikle vurgulanmıştır. Tez sürecine geçildiğinde ise öğrencilerin akademisyenler tarafından popüler veya kolay konulara yönlendirilmelerinin programın üretkenliğini olumsuz etkilediği ve bu yönüyle zayıflık olarak değerlendirildiği ifade edilmiştir.

Amerikalı akademisyenlerin yanıtları incelendiğinde ise 3 alt temanın (yeterlik, akılcı/ilke ve ilerlemeci) Türk akademisyenlerden elde edilen alt temalarla aynı olduğu görülmektedir. Amerikalı akademisyenler de programın yeterlik konusunda zayıf kaldığını belirtmiş ve Türk akademisyenler gibi yazma becerilerinin yeterince öğrencilere kazandırılmadığını ifade etmişlerdir. Akılcı/ilke alt teması bağlamında yapılan tespitler arasında ise doktora öğrencilerine yeterince dönüt verilemediği ve fakülteler arasında tutarsızlıkların bulunduğu vurgulanmıştır. Dönüt konusunda yapılan eleştirilerin Amerikan bireyciliğinin öğrencilerin kendilerine yetebilecekleri düzeyde olmalarını beklemesi ve akademisyenlerin de zaman zaman bu hususu öğrencilerin izole olmasına yol açacak şekilde yorumlamasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Bireyciliğin getirdiği bir diğer husus da öğrencilerin özellikle tez döneminden sonra yalnız ve izole çalışmak zorunda olmalarıdır. Nitekim bu durum gerek öğrenciler gerekse akademisyenler tarafından defaten vurgulanmıştır. Bu bağlamda Amerikalı

akademisyenler sorumluluğun bir kısmının da uygulanan programı oluşturan paydaşlardan kaynaklandığını belirtmişlerdir. Öğrenciler ile diğer araştırmacılar arasında yeterince bağlantı kurulamaması ve iş birliği imkanlarının yaratılamaması programın zayıf yönleri arasında gösterilmiştir. Programa yöneltilen bir diğer eleştiri ise araştırmalar için yeterince bütçenin ayrılmamasıdır. Bu durumun gerek akademisyenlerin gerekse öğrencilerin bilime katkıda bulunacak akademik çalışmalar yürütebilmelerini zorlaştırdığı değerlendirilmiştir.

Aksiyoner olmak özellikle Amerika Birleşik Devletleri gibi bireyci toplumlarda bireylerden beklenen hususlar arasındadır. Amerikalı akademisyenler bu beklentilerin programlara da yansımaları gerektiğini düşünmüş ve doktora öğrencilerinin öğrencilik aşamasından itibaren üretken ve aktif olmalarını beklemişlerdir. Bu bağlamda uygulanan programların doktora öğrencilerini süreç içerisine dahil etmeleri ve onlara öğretmenlik becerilerini sergileyecekleri imkanlar sunmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Bu becerilerin gelecekte akademisyen olsun veya olmasın iyi bir doktora mezununda bulunmasını önemseyen Amerikalı akademisyenler bu bağlamda uygulanan programların bu hususu göz ardı ettiklerine yönelik eleştirilerde bulunmuşlardır.

Türk ve Amerikalı akademisyenlerin cevapları genel olarak değerlendirildiğinde farklı başlıklar altında da olsa büyük oranda bireyci kodla eşleşen eleştiriler sundukları görülmektedir. Kültürlerden kaynaklı hususların da bu eleştirilere şekil verdiği görülmektedir. Türk akademisyenlerin liyakat, profesyonellik ve kaliteye yönelik tespitleri toplumcu kültürlerde görülen bazı sorunlardan kaynaklanırken, Amerikalı akademisyenlerin özellikle iş birliğini önemsediklerini belirten ifadeleri ise Amerikan bireyciliğinin getirmiş olduğu birtakım problemlerin doktora programlarına yansımalarından kaynaklanmıştır.

Araştırmanın bir sonraki bölümünde 7'inci alt probleme ilişkin bulgular ve yorumlar sunulacaktır.

4.2.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın yedinci alt problemi kapsamında akademisyenlere kurum kültürüne ilişkin görüşlerini almak amacıyla “*Kurum kültürünün doktora çalışmaları üzerindeki rolü hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu bağlamda çalışmakta olduğunuz üniversitenin kurum kültürü hakkında ne düşünüyorsunuz?*” sorusu yöneltilmiştir. Türk ve Amerikalı katılımcılardan elde edilen bulgular tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 53.

Kurum Kültürüne İlişkin Türk ve Amerikalı Akademisyenlerden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ				
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)
Kurum Kültürüne İlişkin Görüşler	Uluslararası	Bireyci	Yerel	12	Kurum Kültürüne İlişkin Görüşler	Dikey iletişim	Toplumcu	Akademisyenler ve öğrenciler arasında iletişim eksikliği	5
	İşlevsel	Bireyci	Aşırı bürokratik	8		İhtiyaç halinde yardıma başvurma	Toplumcu	Öğrencilerin yalnız ve desteksiz hissettiği bir ortam	3
	Kurumsal kimlik	Bireyci	Zayıf	4		Bağımsızlık	Bireyci	Fikirlerin bağımsız bir şekilde ifade edilebildiği bir ortam	10
			Çökmüş durumda	5					
	Maddi destek	Bireyci	Maddi destek sunamayan	6		Politik/İdeolojik	Toplumcu	Politik olabilme özgürlüğü	7
	Liyakat	Bireyci	Akademik niteliği düşük	4		Gruplar/Topluluklar arası iş birliği	Toplumcu	Okullar ve toplumla iç içe çalışmanın teşvik edilmesi	5
			Liyakatsizlik had safhada	10				İşbirliğine açık	2
			Profesyonellikten uzak	4				Akademik personele sunulan teşvik ve ödüller	5
	Öz değerlendirme	Bireyci	Akademisyenler arası dayanışma yok	2		Eşitlik ve eşitlikçilik fikri	Bireyci	Sosyal adalet üzerine kurulu	4
			Popülist	2		Liyakat	Bireyci	İdari ve akademik personelde üst düzey profesyonellik	8
Aşırı ideolojik ve politize			6	Uluslararası	Bireyci	Uluslararası öğrenci ve akademisyenlerce tercih edilme	8		
İşbirlikçi	Toplumcu	Aşırı rekabetçi	4	Farklı fikirlere açık	Bireyci	Personel ve öğrenci çeşitliliği	13		
					Pragmatist	Bireyci	Kampüs ortamının güvensiz olması	3	

Türk akademisyenlerin çalıştıkları kurumun kültürüne ilişkin görüşleri incelendiğinde toplamda 7 alt temanın elde edildiği görülmektedir. Bu alt temalar arasında sadece “işbirlikçi” toplumcu kodla eşleşirken diğer alt temalar ise bireyci kodla eşleşmiştir. Bireyci kodla eşleşen alt temalar arasında en fazla tekrar edilen “öz değerlendirme” olmuştur. Bu alt temayı sırasıyla “liyakat”, “uluslararası”, “kurumsal kimlik”, “işlevsel” ve “maddi destek” alt temaları izlemiştir. Türk akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

AD3: *“Daha önce de ifade ettiğim bir konuyu burada da söyleyeceğim. Ne yazık ki birçok kurumda liyakat kavramı ortadan kalktı. Kurum kültürü aşırı politize oldu ve bu durum başta akademik nitelik olmak üzere işleyişle ilgili birçok hususu etkiler hale geldi. Ne yazık ki kurum kültürümüz çökmüş durumda”.*

AD16: *“Son yıllarda kurumların aşırı yerelleştiğini düşünüyorum. Bunun en önemli sebeplerinden birisi hemşericilik ve adam kayırmacılık. Kurumlar kendi memleketinden olmayan lisansüstü öğrencilerini ve daha da önemlisi akademisyenleri bünyelerinde barındırmama refleksi geliştirdi. Böyle bir durumda uluslararası başarıdan ve kaliteli akademisyenlerin istihdamından bahsedebilir misiniz? Maalesef kurumlarımız bu cendereye girmiş durumda”.*

Amerikalı akademisyenlerin yanıtlarından ise toplamda 11 alt tema çıkartılmıştır. Bu alt temalar arasında “politik/ideolojik”, “gruplar arası iş birliği”, “dikey iletişim” ve “ihtiyaç halinde yardıma başvurma” alt temaları toplumcu kodla eşleşirken geriye kalan 7 alt tema bireyci kodla eşleşmiştir. Bireyci kodla eşleşen alt temalar arasında en fazla tekrar edilen alt tema “farklı fikirlere açık olma” olmuştur. Bu alt temayı sırasıyla “bağımsızlık”, “liyakat”, “uluslararası”, “materyalist”, “eşitlik ve eşitçilik fikri” ve “pragmatist” alt temaları izlemiştir. Amerikalı akademisyenlerin görüşlerinden alınan doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir.

AD2: *“Toplumdaki paydaşlarla ve okullarla iş birliğinin ve çok katımlı çalışmanın UIC'deki akademik kültür tarafından diğer kurumlarda olduğundan daha fazla teşvik edildiğini düşünüyorum.”*

AD12: *“Fikirlerimizi özgürce ifade ederek baskın paradigmalara ve güç yapılarına, geleneklerine meydan okumaya teşvik ediliyoruz.”*

Türk akademisyenlerin yanıtları genel olarak değerlendirildiğinde oldukça kurum kültürüne ilişkin olarak hiçbir olumlu görüş beyan etmedikleri göze çarpmaktadır. Bu durumun kurumsal ve akademik başarı açısından son derece düşündürücü olduğu değerlendirilmektedir. Türk akademisyenlerin bu değerlendirmeleri yaparken kurumlarına ilişkin bireyci beklentiler içerisinde oldukları ancak kurumda yerleşik

toplumcu uygulamaların bu beklentiler önündeki önemli engeller olduğu tespit edilmiştir. Türk akademisyenlerin bu bağlamda önemli bir kurumsal öz değerlendirmede bulunduğu söylenebilir. Bu öz değerlendirmeler içerisinde dikkat çeken hususlardan birisi kurum kültürünün aşırı ideolojik ve politize olmasıdır. Ne yazık ki ülkemizde son yıllarda kurumlar ve toplumu oluşturan bireyler başta politik görüşleri olmak üzere birçok alanda ayrıışmış ve aşırı politize olmuş durumdadır. Hatırlanacağı üzere toplumsal sorunlara ilişkin soru kapsamında da gerek öğrenciler gerekse akademisyenler benzer tespitlerde bulunmuşlardır. Kurumlarda çalışacak bireylerin işe alım ve görevde yükselme süreçlerinde halk arasında “torpil” olarak adlandırılan adam kayırmacılığın neredeyse normal ve herkesin yaptığı bir şey olarak kanıksanması, başta liyakat sorunu olmak üzere kurumlar üzerinde yıkıcı etkilere yol açmıştır. Bu durumu akademisyenlerden bazıları “kurumsal kültür çökmüş durumda” ifadeleri ile gözler önüne sermiştir. Aşırı ideolojik ve politize olmuş kurum kültürü akademisyenler arasındaki dayanışmayı da olumsuz etkilemiş ve profesyonellikten uzak bir kurum kültürünün yerleşmesine zemin hazırlamıştır.

Yukarıda da belirtildiği üzere adam kayırmacılığın, popülizmin ve partizanlığın neden olduğu yaklaşımlar kurumların liyakatsizliğe sürüklenmesini, liyakatsizlik ise akademik niteliğin düşmesini tetiklemektedir. Türk akademisyenlerin kurum kültürüne ilişkin bir diğer dikkat çekici tespiti ise kurumların yerelleşmesi üzerinedir. Her ne kadar bu tespit “uluslararası” alt teması ile etiketlenmiş olsa da akademisyenlerin verdiği yanıtlardan ülke içerisinde dahi öğrenci ve akademisyen çeşitliliğinin sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Üniversitelerin kendi şehrinde yaşayan öğrenciler tarafından tercih edilmeleri başta ekonomi olmak üzere birçok sebepten kaynaklanabilmektedir. Ancak lisans üstü öğrenci kabulü ve akademisyen istihdamı noktasında da birçok üniversitenin kendi şehrinde yaşayan veya kendi üniversitesinden mezun adaylara öncelik vermesi ve daha da önemlisi hemşericilik yapması kurumların yerelleşmesine zemin hazırlamakta ve önceliğın akademik nitelikten uzaklaşmasına yol açmaktadır.

Amerikalı akademisyenlerin yanıtları incelendiğinde ise kurum kültürüne ilişkin olarak her ne kadar bazı olumsuz tespitler yapılmış olsa da büyük oranda olumlu değerlendirmelere ilişkin ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. Olumsuz görüşler arasında kampüs ortamının güvensiz olması, akademisyenler ile öğrenciler arasında iletişim eksikliğinin bulunması ve öğrencilerin yalnız ve desteksiz hissettiği bir ortamda eğitim görmeleri sıralanmıştır. Bilindiği üzere Amerika Birleşik Devletleri silahlanmanın en fazla olduğu ülkelerin başında gelmektedir. Medyaya zaman zaman okul baskınlarına

ve toplu katliamlara ilişkin haberler yansımaktadır. Bu nedendir ki Amerikalı akademisyenler çalıştıkları kurumun güvensiz olduğuna dair bir değerlendirmede bulunmuşlar ve pragmatist bir bakış açısıyla kampüs güvenliğinin daha fazla sağlanmasını talep etmişlerdir. Diğer iki olumsuz değerlendirmenin ise bireyciliğin bir neticesi olduğu değerlendirilmektedir. Yatay iletişimin ve tek başına ayakta kalabilme becerilerinin ön planda olduğu Amerika’da bu iki hususun akademik ortamlara yansıyor olması beklenir bir durumdur. Bu bağlamda Amerikalı akademisyenler kurumsal kültürün bu iki hususa maruz kaldığını ve öğrencilerin yardıma ihtiyaç duyduklarında yeterince desteklenmediğini belirtmişlerdir.

Öte yandan kurum kültürü ve çalışma ortamı bağlamında akademisyenlerin UIC’deki uygulamalardan ve sahip olduğu kültürden büyük oranda memnun oldukları görülmektedir. Okullar ve toplumla iç içe çalışmanın teşvik edilmesi, üniversite kültürünün sosyal adaleti önemsemesi, akademisyenlere ve öğrencilere fikirlerini özgürce ifade edebildikleri hatta politik davranabildikleri bir özgürlük ortamının sunulması, akademik personelin farklı uygulamalarla teşvik edilmeleri ve ödüllendirilmeleri gibi hususlar ise katılımcılar tarafından kurum kültürü adına olumlu karşılanmış ve bu faktörlerin hem akademisyenlerin çalışmalarına hem de doktora öğrencilerinin eğitim süreçlerine olumlu bir etki yarattığı ifade edilmiştir. Görüldüğü üzere her ne kadar bireyciliğin bazı özellikleri kurum kültürüne olumsuz etki etse de büyük oranda olumlu yanlarının olduğu akademisyenlerin yanıtlarından anlaşılmaktadır. Farklı fikirlere açıklık, bağımsızlık ve liyakat gibi kavramlar en fazla dikkat çeken hususlar arasındadır.

Türk ve Amerikalı akademisyenlerin yanıtları genel olarak değerlendirildiğinde Amerika’daki kurumda yerleşik bazı uygulamaların Türk akademisyenler tarafından da vurgulandığı ve Türk akademisyenlerin bu tür yaklaşımları kendi kurumlarında da görmek istedikleri anlaşılmaktadır. Özellikle liyakat, uluslararası olma, bağımsızlık ve herhangi bir siyasi görüşe körü körüne angaje olmadan politik ve ideolojik olabilme özgürlüğü gibi hususlar Türk akademisyenlerin çalıştıkları kurumda görmek istedikleri yaklaşımlar olarak değerlendirilmiştir.

Yerli ve yabancı literatür incelendiğinde kurumsal kültür ve akademik kültür üzerine bu çalışmada ele alınan hususlara benzer konuların ele aldığı araştırmalara rastlamak mümkündür. Bu çalışmaların birinde Tüfekçi ve arkadaşları (2018) akademisyenlere göre akademi ve akademik kültürün ne ifade ettiği araştırılmıştır. Söz konusu araştırma farklı devlet ve vakıf üniversitelerinde görev yapan toplam 15 akademisyen ile yürütülmüştür. Araştırmaya katılan akademisyenlerden akademiyi

büyük ölçüde kurumsal olarak değerlendirmeleri istenmiştir. Araştırma sonucunda Türkiye’de akademik kültürün eğitim-öğretim odaklı olduğu, bilimsel etkinlik ve bilime katkı boyutunda önemli eksikliklerin bulunduğu ve akademinin toplumsal sorumluluk işlevi bağlamında ise yetersiz kaldığı dile getirmişlerdir. Ayrıca katılımcılar ideal bir akademik kültür ortamında eğitim-öğretim, bilimsel etkinlik ve toplumsal sorunların çözümüne katkı sunma işlevlerinin birbirini tamamlayıcı şekilde ve dengeli olması gerektiğine ve iyi bir akademik kültür ortamının en önemli ölçütünün akademik özgürlük olduğuna dikkat çekmişlerdir. Görüldüğü üzere elde edilen bulgular bu çalışmada Türk ve Amerikalı akademisyenler tarafından ifade edilen “işlevsellik”, “bağımsızlık”, “gruplar ve topluluklar arası iş birliği” ve “kurumsal kimlik” alt temaları ile paralellik göstermektedir.

Coman ve Bonciu (2016) tarafından bireyci kültürel özelliklere sahip İngiltere ve Bulgaristan özelinde yürütülen bir çalışmada da bu araştırmadan elde edilen bulgulara benzerlik gösteren bazı sonuçlar elde edilmiştir. Söz konusu çalışmada yükseköğretim kurumlarının öğrencilere hizmet etme kararlılığını bir kez daha teyit etmeleri, onları kendi kendini gerçekleştirmiş bireyler, profesyoneller ve vatandaşlar olarak hayatta yollarını bulmalarına yardımcı olmaları için gerekli tüm araçları kullanarak eğitmeleri vurgulanmıştır. Bu husus bu araştırmada Amerikalı akademisyenler tarafından ifade edilen “ihtiyaç halinde yardıma başvurma” alt teması ile örtüşmektedir. Ayrıca daha iyi yönetim yapılarının kurulması ve daha esnek iletişim ve karar verme sistemlerinin tasarlanması vurgulanmıştır. Özerklik ve özgürlük gibi değerlere dayalı yapı ve sistemlerle, bu özgürlüğü liyakate dayalı personel alımı, demokratik yöntemlerle yeni kurslar oluşturma ve uygulama, üniversite araştırma hibelerine daha kolay erişim dahil olmak üzere öğretim ve araştırma ile ilgili her şeyde uygulanması gerektiği ifade edilmiştir. Bu hususların da bu çalışmadan elde edilen “bağımsızlık”, “liyakat”, “farklı fikirlere açık olma” ve “maddi destek” alt temaları ile örtüştüğü değerlendirilmektedir.

4.2.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın sekizinci alt problemi kapsamında akademisyenlere alanlarında doktora yapmayı düşünen bireylere yönelik olarak verecekleri önerilere ilişkin görüşlerini almak amacıyla “*Alanınızda doktora yapmayı düşünen öğrencilere önerileriniz nelerdir?*” sorusu yöneltilmiştir. Türk ve Amerikalı akademisyenlerden elde edilen bulgular tablo 59’da verilmiştir.

Tablo 54.

Alanda Doktora Yapmayı Düşünen Öğrencilere Yönelik Türk ve Amerikalı Akademisyenlerin Önerilerinden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ					
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	
Alanda Doktora Yapmak İsteyen Öğrencilere Öneriler	Farkındalık/Akılcı	Bireyci	Neden doktora başladığımızın bilincinde olun	10	Alanda Doktora Yapmak İsteyen Öğrencilere Öneriler	Farkındalık/Akılcı	Bireyci	Aksiyonerlik	Doktora başlamadan önce iş tecrübesi edinin	5
			Doktora eğitimini önemseyin	4				Eleştirel düşünme	Aklınızda derin ve önemli sorular ile doktora başlayın	2
			Bilinçli ve ciddi olun	4					Doktoradan beklentilerinizin ve neden doktora başladığımızın bilincinde olun	15
			Danışman seçimini doğru yapın	5					Tutkulu ve istekli olduğunuz ancak bitirebileceğiniz bir tez konusu belirleyin	8
	Adanmışlık	Toplumcu	Adanmış olun	5					İlginiz ve çalışmak istediğiniz alanla uyumlu bir danışman belirleyin	5
	Uluslararası	Bireyci	Yabancı dilinizi geliştirin	10					Hayatınızın çalışmasını değil yapabileceğiniz bir konu seçin	3
			Uluslararası tecrübe edinin	2						
	Yeterlik	Bireyci	Literatüre hâkim olun	5			Mücadeleci	Bireyci	Zorluk karşısında yılmayın	12
			Çok okuyun	4						
			Akademik yazmayı geliştirin	7			Materyalist	Bireyci	Kendinize ekonomik kaynaklar yaratın	6
Şimdi	Bireyci	Alanla ilginizi sıcak tutun	3							

Tablo 54.

Alanda Doktora Yapmayı Düşünen Öğrencilere Yönelik Türk ve Amerikalı Akademisyenlerin Önerilerinden Elde Edilen Alt Tema ve Kodlar (Devamı)

TÜRKİYE					AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ						
TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)	TEMA	ALT TEMA	KODLAR	İFADELER	(f)		
Alanda Doktora Yapmak İsteyen Öğrencilere Öneriler	İlerlemeci	Bireyci	Çok yönlü düşünün	3	Alanda Doktora Yapmak İsteyen Öğrencilere Öneriler	Seçici	Bireyci	Doktoraya başvurduğunuz programı çok iyi tanıyın	11		
			Proje tabanlı çalışın	2				Sabit fikirli olmayın (Değişime açık olun)	5		
			İlgi duyduğunuz konuları çalışın	5		Farklı fikirlere açık olma	Bireyci	Akademi harici pozisyonlarda çalışmaya hazır olun	3		
	İdealizm	Bireyci	Maddi beklentiye girmeyin	4				İşbirlikçi	Toplumcu	İşbirliğine açık olun	3
	Geleneksel değerlere sadakat	Toplumcu	Ahde vefalı olun	1							
İşbirlikçi	Toplumcu	Akademik dünya ile iş birliği kurun	4								

Türk akademisyenlerin doktora yapmayı düşünen öğrencilere yönelik önderileri incelendiğinde toplamda 9 alt temanın elde edildiği görülmektedir. Bu alt temalardan “adanmışlık”, “işbirlikçi” ve “geleneksel değerlere sadakat” alt temaları toplumcu kodla eşleşirken geriye kalan 6 alt tema bireyci kodla eşleşmiştir. Bireyci kodla eşleşen alt temalar arasında en fazla tekrar edilen alt tema “farkındalık” olarak belirlenmiştir. Bu alt temayı sırasıyla “yeterlik”, “uluslararası”, “ilerlemeci”, “idealizm” ve “şimdi” alt temaları izlemiştir. Türk akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

ADI: “Özellikle son zamanlarda lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimi başka alanlarda olan öğrenciler programa gelmeye başladı. Bu nedenle doktora başlamadan önce sağlam bir alt yapıya sahip olmaları gerekiyor. İkinci olarak analitik düşünebilme ve istatistik okuyabilme bağlamında eksikliklerini gidererek gelsinler. Son olarak da yabancı dil becerilerini mutlaka geliştirsinler. Doktora başladıktan sonra bu becerilerin geliştirilmesine zaman ve imkân bulmak çok zor olacaktır”.

ADII: “Öncelikle akademik yazma becerilerini geliştirerek gelsinler. Daha sonra alanlarında düzenlenen seminer, sempozyum veya çalıştay gibi organizasyonlara mümkün olduğu kadar katılım sağlasınlar. Yani akademik dünya ile iş birliği içerisinde olsunlar. Son olarak da danışman seçimini çok dikkatli yapsınlar. Kendilerine katkı sunacak, çalışma alanına yakın ve alanında uzman olmuş tez danışmanları ile çalışsınlar”.

Amerikalı akademisyenlerin aynı konuya ilişkin değerlendirmeleri incelendiğinde ise toplamda 8 alt temanın elde edildiği görülmektedir. Bu alt temalardan sadece “işbirlikçi” alt teması toplumcu kodla eşleşirken geriye kalan 7 alt tema ise bireyci kodla eşleşmiştir. Bireyci kodla eşleşen alt temalar içerisinde en fazla tekrar edilen alt tema “akılcı” olurken bu alt temayı frekans değerlerine göre sırasıyla “mücadeleci”, “seçici”, “esnek ve farklı fikirlere açık olma”, “materyalist”, “aksiyoner” ve “eleştirel düşünme” alt temaları takip etmiştir. Amerikalı akademisyenlerin vermiş olduğu yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

ADI: *Daha derin sorular sorun ve güçlü bir yön duygusuna sahip olun. Bundan kastım doktora programlarından ne istediğinizi ve neden orada olduğunuzu çok iyi anlamlandırın.*

AD7: *Öğrencilere "Programın web sitesine gidin ve profesörlerin özgeçmişlerine bakın. Ne hakkında yazıyorlar? Ne hakkında konuşuyorlar? İlgi alanlarınız bu insanlardan herhangi biriyle uyuyor mu?" diye soruyorum çünkü bu noktada başardığınız şeyle değil, mükemmel eşleşme kriterine göre seçileceksiniz. Bazen*

öğrenciler yeterince iyi olmadıkları için reddedildiklerini düşünürler. Hayır, eşleşme olmadığı için bazı durumlarda reddediliyorsunuz.

Türk akademisyenlerin doktora yapmayı düşünen öğrencilere yönelik önerileri incelendiğinde en fazla öne çıkan hususun farkındalık/akılcılık olduğu görülmektedir. Bu bağlamda akademisyenler öğrencilerden neden doktora yapmak istediklerinin bilincinde olmaları gerektiğini beklemektedir. Araştırmanın “doktora eğitiminin amacına” yönelik bölümünden de hatırlanacağı üzere öğrenciler farklı amaçlarla doktora eğitimine başladıklarını ifade etmişlerdir. Bu amaçların bazıları içsel motivasyondan kaynaklanırken bazıları da dışsal motivasyon kaynaklarına dayandırılmıştır. Yapılan görüşmelerde bazı akademisyenler dışsal motivasyondan kaynaklı gerekçelerle (unvan sahibi olmak, tayin hakkı elde etmek, arkadaşları doktora yaptığı için doktora yapmak vb.) doktora eğitimine başlayan bireylerin eğitimin ilerleyen safhalarında zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bu nedenle Türk akademisyenler öğrencilerin doktora eğitimini önemsemeleri gerektiğini ve sürece başlarken bilinçli ve ciddi olmalarını ifade etmişlerdir. Akademisyenlerin “farkındalık” başlığı altında dikkat çektiği bir diğer husus da danışman seçimi ile ilgilidir. Bu bağlamda Türk akademisyenler öğrencilerin danışman seçimi sürecinde dikkatli ve seçici olmalarını önermişlerdir ancak bu hususun tartışmaya açık bir yönü bulunmaktadır. Daha önce de ifade edildiği üzere birçok üniversitede danışmanlar öğrenci tarafından seçilmemekte ve doğrudan enstitüler tarafından atanmaktadır. Bu nedenle doktora öğrencilerine danışman seçimi noktasında yapılan öneriler bir bakıma boşa düşmektedir. Öte yandan bu önerinin öğrencilerden ziyade kurumlar açısından bağlayıcı bir yönü bulunmakta olup çalışmanın öneriler bölümünde bu hususa ayrıca yer verilecektir.

Türk akademisyenlerin üzerinde durdukları bir diğer öneri de doktora öğrencilerinin doktora eğitimine başlamadan önce gerekli akademik yeterliğe sahip olmalarıdır. Araştırmanın “doktora eğitimi sürecinde yaşanan sorunlar” bölümü başta olmak üzere farklı bölümlerinde Türk akademisyenler doktora öğrencilerinin lisans ve yüksek lisans eğitimi sürecinde yeterince donanmadıklarını ve doktora eğitimine başladıklarında bu durumun yol açtığı sorunlarla baş etmek zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bu nedendir ki Türk akademisyenler doktora başlayacak öğrencilere başta akademik yazma becerileri olmak üzere literatüre hakimiyet, araştırma becerilerinde uzmanlık ve “uluslararası” alt teması ile ifade edilen yabancı dil bilgisi gibi hususları geliştirmelerini önermektedirler. Özellikle yabancı dil bilgisine ilişkin tespitler

araştırmanın hemen hemen her bölümünde vurgulandığı gibi bu bölümde de vurgulanmıştır. Yeterli dil becerisine sahip olmayan öğrencilerin sadece yerli kaynaklardan beslenmek zorunda kalmalarının sıkı araştırmalara ve tez çalışmalarına zemin hazırladığını düşünen Türk akademisyenler bu konunun altını özellikle çizmişlerdir.

Bazı öğrencilerin doktora eğitimini hafife aldığını ve geçmiş çalışma alışkanlıkları ile yürütebilecekleri algısına sahip olduğunu belirten Türk akademisyenler doktora öğrencilerinin çok yönlü düşünebilmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Başka bir ifadeyle daimici ve esasici yaklaşımları bir kenara bırakarak daha ilerlemeci ve yeniden kurmacı bir yaklaşımla doktora eğitimine başlanması önerilmektedir. Özellikle tez konusunun belirlenmesi sürecinde “kolay yapılabilirlik”, “danışman tercihi” ve “popüler konulara yönelim” gibi hususlardan ziyade öğrencilerin ilgi duyduğu, disiplinlerarası ve proje tabanlı konulara yönelmeleri önerilmiştir. Bunu yaparken alana olan ilginin sıcak tutulması alanda yapılan çalışmaların iyi takip edilmesi vurgulanmıştır.

Toplumcu kültürlerde “adanmışlık” ve “geleneksel değerlere sadakat” gibi değerler önemli bir yer tutmakta olup Türk akademisyenlerin öğrencilere yönelik önerilerinde de bu hususların yer aldığı görülmektedir. Doktora eğitiminin zor ve uzun bir süreç olduğunun bilincinde olması gerektiğinden yola çıkan Türk akademisyenler öğrencilerden kendilerini bu sürece adanmalarını ve gerektiğinde fedakarlıklarda bulunmaları gerektiğini kabul etmelerini önermişlerdir. Dikkat çeken bir diğer öneri ise öğrencilerin ahde vefalı olmalarına yöneliktir. Doktora eğitimi bittikten sonra kendileri üzerinde emek harcayan akademisyenleri onure etmek ve onlarla gelecek iş birliklerine açık olmak bu kapsamda ifade edilen hususlar arasındadır.

Amerikalı akademisyenlerin önerileri incelendiğinde ise büyük oranda bireyci kültürlerde görmeye alışkın olduğumuz hususlara vurgu yaptıkları görülmektedir. Toplumcu kodla eşleşen tek öneri ise öğrencilerin işbirlikçi olmalarına yöneliktir. Bu bağlamda Amerikalı akademisyenler de Türk akademisyenler gibi doktora öğrencilerinin iş birliğine açık olmalarını önermişlerdir. Bireyciliğin getirdiği izolasyon ve kendi kendine yetebilme gibi hususların gerek öğrencileri gerekse akademisyenleri zaman zaman rahatsız ettiği araştırmanı farklı bölümlerinde ifade edilmiştir. Bu nedenledir ki Amerikalı akademisyenler doktora öğrencilerinin doktora eğitimi sürecinde arkadaşları ve diğer akademisyenler ile daha fazla iş birliği içerisinde olmalarını ve paylaşımcılığı öneri olarak ifade etmişlerdir.

Öte yandan Amerikalı akademisyenlerin en fazla vurguladıkları önerilerin “farkındalık/akılcı” alt teması altında toplandığı görülmektedir. Bu bağlamda öğrencilerin doktoradan beklentilerinin ve doktora başlama sebeplerinin farkında olmaları beklenmektedir. Buna ek olarak tutkulu ve istekli ancak bitirebilecekleri bir tez konusunu belirlemeleri önerilmekte ve öğrencilere akılcı olmalarının yanı sıra faydacı davranışları önerilmiştir. Bu önerinin altında yatan sebeplerin başında bazı idealist doktora öğrencilerinin oldukça zor konular üzerinde çalışmak istemeleri ve bu durumun doktora sürecini uzatarak öğrencilerin doktora eğitimini yarıda bırakmalarına yol açması gelmektedir.

Amerikalı akademisyenler de danışman seçimi konusuna özellikle vurgu yapmışlardır. Doktora öğrencilerinin ilgi alanlarına ve çalışmak istedikleri konuyla uyumlu bir danışman belirlemeleri gerektiğini savunan Amerikalı akademisyenlerin bu önerisi Amerikan üniversitelerinin tez danışmanı atama yaklaşımı ile de uyumlu bir öneri olarak değerlendirilmektedir. Tez danışmanlarının seçiminde olduğu gibi başvurulacak programın seçiminde de öğrencilerden dikkatli ve mantıklı olmaları önerilmiştir. Bu nedendir ki başvurulacak programın içeriği, akademisyen kadrosu ve beklentileri gibi hususların öğrenciler tarafından iyi araştırılması gerektiği vurgulanmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri’nin ekonomik ve sosyal yapısından dolayı özellikle yükseköğretim süreci oldukça zorlayıcı olabilmektedir. Bireycilik ve rekabetçi toplumsal yapıdan kaynaklı konular öğrencileri eğitim görürken çalışmaya zorlamakta, bunun üzerine özel hayata ilişkin yükümlülükler de eklenmekte ve öğrenciler süreç boyunca birçok problemle karşılaşmaktadırlar. Nitekim bu husus araştırmanın önceki bölümlerinde dile getirilmiştir. Bu nedendir ki Amerikalı akademisyenler doktora öğrencilerine mücadelecilik olmayı ve zorluklar karşısında pes etmemeyi önermektedirler. Her ne kadar doktora yapmanın amaçları arasında akademik kadro elde etmek gelse de ABD’de bu tür kadrolara yerleşmek oldukça zor olabilmektedir. Bu hususun bilincinde olan akademisyenler doktora başlayacak öğrencilerin akademi harici farklı alanlarda çalışmaya da hazırlıklı olmalarını önermektedirler.

Amerikan eğitim sisteminin hümanist, yapılandırmacı ve ilerlemeci yapısının olduğu ilgili bölümde vurgulanmıştır. Bu durum akademisyenlerin doktora aday öğrencilere vermiş oldukları önerilerde de kendini göstermektedir. Nitekim Amerikalı akademisyenler müstakbel doktora öğrencilerinin farklı fikirlere açık olmalarını, eleştirel düşünebilmelerini, akıllarında derin ve önemli sorularla doktora başlamalarını ve sabit fikirli olmayarak değişime ve gelişime daima açık olmalarını önermektedirler.

Amerika'da yükseköğretim basamağı öğrenciler için ilave bir maddi yük getirebilmektedir. Ailelerin sınırlı desteği, kaliteli birçok üniversitenin yüksek öğrenim ücretleri ve hayatı idame etme kaygısı gibi hususlar doktora öğrencilerine büyük bir yük yüklemektedir. Bu duruma yönelik olarak Amerikalı akademisyenler materyalist bir yaklaşım sergilemiş ve doktora öğrencilerine kendilerine ekonomik kaynaklar (burs, araştırma bütçesi vb.) bulmaları konusunda tavsiyede bulunmuşlardır.

Türk ve Amerikalı akademisyenlerin doktora eğitimine başlayacak öğrencilere yönelik önerileri karşılaştırıldığında “farkındalık” kavramının her iki ülke akademisyenleri açısından önemli bir konu olarak değerlendirildiği görülmektedir. Öte yandan Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki sosyal ve kültürel yapının akademisyenlerin önerilerine de yansıdığı görülmektedir. Türk akademisyenler adanmışlık, geleneksel değerlere sadaka ve iş birliği gibi hususları bu konu özelinde de dile getirirken, Amerikalı akademisyenlerin önerilerinin büyük bölümünün bireyci kültürlerde görmeye alışık olduğumuz bireycilik, rekabet, zorluklarla başa çıkma ve farklı fikirlere değer verme gibi hususlar temelinde dile getirildiği değerlendirilmektedir.

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda ortaya konulan sonuçlar üzerinde durulmuş ve bulgulardan hareketle birtakım önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

Kültür, toplumları şekillendiren ve uzun süre içerisinde oluşan ancak değişime açık oldukça kapsamlı bir kavramdır. Kültürün etkisi sadece toplumları oluşturan bireylerin yaşam tarzları üzerinde değil aynı zamanda aile yapısı, kurumsal yapı, toplumsal yapı, sosyal çevre ve eğitim sistemi gibi birçok alanda gözlemlenebilmektedir. Her ne kadar bu araştırmanın öncelikli amacı bireyci ve toplumcu kültürel özelliklerin doktora eğitimine yansımalarını belirlemek olsa da araştırma sorularının kapsamı ve elde edilen bulgular göz önünde bulundurulduğunda Türk ve Amerikan toplumuna doktora öğrencileri ve akademisyenlerin bakış açısıyla ışık tuttuğu değerlendirilmektedir.

Bu çalışma sonucunda elde edilen önemli sonuçlar arasında kültürlerin dinamik bir yapısının olduğu gelmektedir. Tüm kültürler değişime ve gelişime açık olmakla birlikte bu değişim ve gelişim uzun yıllar alabilmektedir. Yer altındaki fay hatlarının yavaş yavaş ilerlemesi ve birbirini etkilemesi gibi yer üstündeki kültürlerin de benzer bir şekilde birbirleri ile etkileşim halinde oldukları ve birbirlerinin etkisi altında kalarak değişime zemin hazırladıkları söylenebilir. Özellikle teknolojik imkanların sınırları ortadan kaldırdığı, dünyanın herhangi bir yerinde yaşayan farklı kültürden insanların birbirleriyle kolay ve hızlı bir şekilde iletişime geçebildiği günümüz dünyasında kültürlerin birbirlerinden etkilenmemeleri oldukça düşük bir ihtimaldir.

Bu çalışmanın ortaya koyduğu bir diğer sonuç ise eğitimin kültür üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğudur. Türk öğrenci ve akademisyenlerden elde edilen sonuçlar toplumcu bir kültürde yaşamalarına rağmen birçok konuya ilişkin olarak bireyci değerlendirmelerde bulduklarını ortaya koymuştur. Bu durumun altında yatan en önemli sebep ise bireylerin entelektüel seviyelerinin artmasıyla birlikte toplumculuktan

bireyciliğe doğru bir yönelimin ortaya çıkmasıdır. Doktora öğrencileri açısından bu yönelimi etkileyen bir diğer husus da içinde buldukları yaş kuşağıdır. Araştırmaya katılan doktora öğrencilerinin büyük bölümü “y” ve “z” kuşakları arasında kalan yaş aralığındadırlar. Özellikle teknolojik imkanların güç kazanmaya başladığı, iletişim ve bilgiye erişimin kolaylaştığı ancak rekabetin de bir o kadar sertleştiği bir döneme denk gelen doktora öğrencilerinin daha bireyci bakış açısı kazanmış olmaları bu araştırmanın ortaya koyduğu doğal bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Ancak bu değişimin tam anlamıyla gerçekleşmesinin zaman alacağı yine Türk katılımcıların verdiği yanıtlardan anlaşılmaktadır. Nitekim toplumcu reflekslerin hala geçerliliğini koruduğu birçok değerlendirmeye ulaşılmıştır. Özellikle daimici ve esasici bir eğitim geçmişinden gelen doktora öğrencileri ve akademisyenlerin hala bu felsefelerin etkisi altında olduğunu gösteren bulgulara ulaşılmıştır.

Türk ve Amerikan toplumunu net bir şekilde ayıran ve doktora eğitiminin farklı boyutlarına yansıyan bir diğer husus da liyakat ve nepotizm kavramlarıyla karşılık bulmuştur. Toplumcu kültürlerde görülen ait olunan grubun önceliklerini önemseme refleksinin Türk toplumunda nepotizm olarak daha belirgin bir şekilde hissedildiği ve bu durumun kurumlarda liyakatsizliğe, toplum içerisinde ise adaletsizlik duygusuna zemin hazırladığı belirlenmiştir. Amerikan toplumunda ise her ne kadar bazı eşitsizliklerden bahsedilmiş olsa da bu eşitsizliklerin kaynağı olarak nepotizm veya adam kayırmacılığın olduğuna dair herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Araştırmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde; entelektüel bireylerin (doktora öğrencileri ve akademisyenler) daha fazla bireyci beklentilere ve değerlendirmelere sahip oldukları, Türk katılımcıların bazı konulara ilişkin toplumcu kültürel özelliklerden, Amerikalı katılımcıların ise içinde yaşadıkları toplumun bireyci özelliklerinden memnun olmadıkları belirlenmiştir. Kültürel kodların hayatın her alanını etkilediği gibi doktora eğitimi sürecini de olumlu ve olumsuz yönde etkileyebileceği, eğitimin paydaşlarının doktora eğitimi başta olmak üzere eğitimin birçok aşamasını planlarken kültürel özellikleri göz önünde bulundurmaları gerektiği ve kültürlerin değişime ve gelişime açık olduğu hususları araştırmadan elde edilen en önemli sonuçlar olarak ön plana çıkmıştır.

Öte yandan, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri’nde yürütülen doktora eğitimlerinin yapısal bazı düzenlemelere ve iyileştirmelere ihtiyaç duyduğu ortaya konulmuştur. Her iki ülkede de öğrenci ve akademisyenlerin ihtiyaçlarının, ilgilerinin ve alanlarına özgü becerilerinin iyi analiz edilmesinin önemi vurgulanmış ve bu doğrultuda

yapılacak ihtiyaç analizi çalışmaları ile doktora programlarının içeriğinin oluşturulması hususunun altı çizilmiştir. Akademik çalışmaların toplumlara mal edilebilmesi ve bireylerin ve toplumların ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için toplumu oluşturan tüm paydaşların iş birliği içerisinde çalışmaları büyük önem arz etmektedir. Toplumdan kopuk, faydacılıktan uzak ve sorunların çözümüne katkı sunmayan araştırmaların yerine doğrudan toplumsal sorunlara odaklanan araştırmaların yürütülmesi ve karar verici mekanizmalarla bu araştırma sonuçlarını paylaşılması büyük öneme sahiptir. Karar verici mercilerin ise akademisyen görüşlerine başvurarak yapılan araştırmaları nazara almaları ve etkili bir istişare mekanizması yürütmeleri gerekmektedir. Bu durum, sadece isabetli kararlar alınmasını sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda özellikle toplumcu ülkelerde görülen liyakatsizlik sorununun çözümüne de büyük oranda katkı sunacaktır.

Araştırma göstermiştir ki ülkelerin farklı toplumsal ve kurumsal dinamikleri vardır. Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan sorunların bazılarının temelinde kültürel kozmopolit yapı, aşırı bireycilik ve rekabetçilik gibi hususlar yatarken Türkiye'de yaşanan sorunların temelinde ise toplumculuğun getirdiği nepotizm, adam kayırma, liyakatsizlik ve otoriterlik gibi kültüre mal olmuş konular yatmaktadır. Bir kültürün bir diğerinden üstün ya da iyi olduğunu söylemek doğru bir yaklaşım olmamakla birlikte toplumların birbirlerinden öğreneceği ve kendi yaşantılarına adapte edebilecekleri birçok hususun olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim Amerikalı bireylerin toplumcu refleks arayışında olduğu gibi Türk bireylerinde bireyciliğe kayan taleplerinin olması bu şekilde açıklanabilir. Fiziki sınırların varlığını sürdürdüğü ancak teknoloji sayesinde bireyler arasında sınırların kalktığı günümüz dünyasında kültürler arası alışverişlerin hızlanması ve insanların farklı kültürlere erişimleri daha da hızlı bir hal almıştır. Bu durumun sadece toplumsal yapıları değil aynı zamanda toplumsal yapıdan etkilenen eğitim ve öğretim süreçlerini de etkileyeceği, ülkelerin bu değişime ayak uydurmak için gerekli önlem ve tedbirleri almak zorunda oldukları ve değişimden kaçınmak yerine ülke ve toplum adına faydalı olabilecek yeniliklere açık olmaları gerektiği değerlendirilmektedir.

5.2. Öneriler

Çalışmanın sonuçlarından yola çıkılarak aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

5.2.1. Türkiye'ye İlişkin Öneriler

1. Doktora eğitimi özelinde lisansüstü öğrenimin amacı, içeriği ve gereksinimleri ile ilgili olarak lisans düzeyinde akademik kariyer planlamasını temele alan seçmeli derslerin programlara dahil edilmesi önerilmektedir
2. Öğrencilerin doktora eğitimine başlama gerekçelerinin akademisyenler tarafından da anlamlandırılabilmesi adına doktora programına başlayan öğrencilere yönelik olarak kapsamlı ihtiyaç analizlerinin yapılması ve elde edilen verilerin yıllara sarıh olarak saklanarak “Doktora Eğitimi Ulusal İhtiyaç Analiz Envanteri” nin oluşturulması ve tüm üniversiteler ile paylaşılması önerilmektedir.
3. Doktora öğrencilerine sunulan maddi yardım ve teşviklerin (burs, tayin hakkı, ulaşım desteği vb.) kapsayıcı yasal düzenlemelerle artırılması önerilmektedir.
4. Doktora programına öğrenci kabulü, Tez İzleme Komitelerinin ve Doktora Jürilerinin oluşturulması ve öğrencilerin değerlendirilmelerinde objektif, merkezi ve standart kriterlerin geliştirilmesi; akademisyenler arasındaki uygulama ve davranış farklılıklarının giderilerek daha profesyonel bir süreç işletilebilmesi adına akademisyenlere belirli periyotlar dahilinde eğitimlerin düzenlenmesi önerilmektedir.
5. Toplumsal sorunların kaynağının belirlenmesinde toplumu oluşturan tüm paydaşların görüşlerine başvurularak siyaset üstü bir yaklaşımın sergilenmesi ve etkili iş birliğinin temin edilmesi önerilmektedir.
6. Toplumsal sorunların çözümüne yönelik olarak yükseköğretim kurumlarının daha fazla inisiyatif alması sağlanarak toplumla iç içe çalışmaları ve elde edilen bulguların toplumun her kesiminin anlayacağı şekilde paydaşlarla paylaşılması; araştırmacılar ile karar vericiler arasında etkili iletişim kanallarının kurularak belirlenen sorunların çözümünde istişare mekanizmasının işletilmesi önerilmektedir.

7. Genç bireyler başta olmak üzere toplumu oluşturan bireylerde geleceğe yönelik ümitsizlik, adaletsizlik ve belirsizlik algısının oluşmasına doğrudan etki eden liyakatsizlik sorununun başta üniversiteler olmak üzere tüm kurumlardan arındırılmasına yönelik ulusal bir eylem planının siyasi partilerin tamamının garantörlüğünde hayata geçirilmesi önerilmektedir.
8. Yükseköğretim kurumlarının yerelleşmesinin, adam kayırmacılığın ve liyakatsizliğin önüne geçmek adına, akademisyen istihdamı ve yüksek lisans ve doktora düzeyinde öğrenci seçme ve yerleştirme süreçlerinin objektif kriterlere dayalı olarak tek bir merkez tarafından yürütülmesi önerilmektedir.
9. Lisansüstü eğitimlerde bilimsel araştırma yöntem ve tekniklerinin yanı sıra akademik yazma ve sunum derslerinin ağırlıklarının artırılması önerilmektedir.
10. Akademisyen istihdamı ve Lisansüstü düzeyine öğrenci seçme ve yerleştirme sürecinde yabancı dil bilgisinin ağırlığının artırılması; sınırlı dil becerilerini ölçen YDS ve türevi sınavların yerine yabancı dilde dört temel beceriyi ölçen IELTS ve TOEFL gibi sınavlardan alınan notların kabul edilmesi önerilmektedir.
11. Akademik dergi çıkarabilme, editörlük veya hakemlik yapabilme süreçlerinin standartlaştırılabilmesi adına ulusal ölçekte “Akademik Yayın Değerlendirme Kurulu” nun oluşturulması önerilmektedir.
12. Disiplinlerarası çalışmaların çeşitliliğini artırabilmek adına doktora öğrencilerinin farklı bölüm ve fakültelerden sınırlı sayıda seçmeli ders alabilmelerinin sağlanması önerilmektedir.
13. Tez çalışmalarının nicelikten çok niteliğe odaklanması, öğrencilerin kolay yapılabilir niteliksiz çalışmalara yönelmelerinin önlenmesi ve özgün ve toplumun yararına olacak çalışmaların teşvik edilebilmesi adına doktorada süre sınırının kaldırılması veya uzatılması önerilmektedir.

5.2.2. Amerika Birleşik Devletleri'ne İlişkin Öneriler

1. Doktora öğrencilerinin üzerindeki maddi yükün kaldırılması için tüm devlet üniversitelerinin ücretsiz olması, buna ek olarak doktora öğrencilerine verilecek maddi desteklerin artırılması önerilmektedir.
2. Toplumsal sorunların kaynağı olarak görülen ırkçılık, adaletsizlik ve eşitsizliklerin giderilmesi için daha aksiyoner ve demokratik reformların hayata geçirilmesi önerilmektedir.
3. Sosyal sorunların çözümüne yönelik olarak yükseköğretim kurumlarının toplumsal ve siyasal paydaşlarla daha fazla iş birliği kurarak karar alma süreçlerine doğrudan katkı sunacak akademik çalışmalar yürütmeleri önerilmektedir.
4. Amerikalı akademisyenlerin derslerini planlarken, icra ederken ve ödev ve projeler verirken öğrenciler arasındaki iş birliğini teşvik edecek uygulamalara ağırlık vermeleri önerilmektedir.
5. Doktora öğrencilerinin maddi, ailevi ve diğer sosyal sorunlardan kaynaklı yaşamış oldukları yalnızlık, izolasyon ve tek başına hissetme duyguları ile başa çıkabilmeleri için enstitüler bünyesinde psikolojik destek birimlerinin kurulması önerilmektedir.
6. Bazı programlardaki ders yükünün ve içeriğinin sadeleştirilerek öğrenciler üzerindeki yükün azaltılması, öğrencilerin ilgi alanlarına göre seçebilecekleri daha fazla seçmeli dersin programlara dahil edilmesi önerilmektedir.
7. Amerikan toplumunun ve eğitim sisteminin teşvik ettiği rekabetçiliğin doktora eğitimi ve sonrasındaki süreçler üzerindeki olumsuz etkilerini minimum düzeye indirmek için yükseköğretim kurumlarından başlamak üzere iş birliğini teşvik edecek reformların hayata geçirilmesi önerilmektedir.
8. “Publish or perish (yayın yap ya da yok ol)” anlayışından vazgeçilerek daha fazla nitelikli çalışmaların yapılabilmesinin teşvik edilmesi önerilmektedir.
9. Amerikalı akademisyenlerin tez danışmanlığı sürecini daha etkili yürütülebilmeleri için doktora öğrencileri ile iletişim becerilerini güçlendirecek eğitimlere katılmaları, akademik gerekçeler dışında sosyal

ortamlarda da öğrenciler ile bir araya gelebilecekleri organizasyonların düzenlenmesi önerilmektedir.

5.2.3. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Bu araştırma doktora öğrencileri ve doktora seviyesinde eğitim veren akademisyenlerle sınırlıdır. Bu nedenle gelecekte yapılacak çalışmalarda üniversitelerde görev yapan idari personelin de görüşlerinin alınması ve yönetsel farklılıkların bireyci ve toplumcu kültürel özellikler açısından değerlendirilmesi önerilmektedir.
2. Yüksek öğretim kurumlarında yürütülen lisans ve lisans üstü eğitimlerin kültürel özelliklerden ne derecede etkilendiğini belirlemek amacıyla bireycilik ve toplumculuk boyutları dışında kalan kültür boyutlarının da bu bağlamda ele alınıp araştırılması önerilmektedir.
3. Bu araştırma, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'nde faaliyet gösteren iki devlet üniversitesi ile sınırlıdır. Gelecekte yapılacak araştırmalarda özel üniversitelerde eğitim gören ve eğitim veren öğrenci ve akademisyenlerin de incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Adams, W.C. (2010). Conduction semi-structured interviews. In Newcomer, K.E., Hatry, H.P., Wholey, J.S. (Eds), Handbook of practical program evaluation (s. 365-378). Jossey-Bass.
- Adelman, I. and Morris, C. T. (1967). *Society, politics and economic development:a Quantitative Approach*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Ahmed, S.E.H. (2019). *Türk kültürünün İstanbul'daki Sudanlı öğrenciler üzerindeki etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ahmed, M.M., Chung, K.Y., and Eichenseher, J.W. (2003). Business students' perception of ethics and moral judgement: a cross-cultural study. *Journal of Business Ethics*,43, 89-102.
- Akcan Tüfekci, A., Malkoç, S., Kızıltan, Ö. (2018). Akademisyenlere göre akademi ve akademik kültür. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 569-591.
- Akmer, İ. ve Tijhuis, W. (2008). *Cultural variables and the link between managerial characteristics in construction industry: reflections from Turkish and Dutch examples*. Paper prepared for and presented at the International Conference on Multi-National Construction Projects, Shanghai, China.
- Aksoy, M. (1991). Safahattaki bazı kavramların sosyolojik tahlili. *Sosyoloji Konferansları*, Sayı 23, 137-146.
- Aktan, C.C. ve Tutar, H. (2007). Bir sosyal sabit sermaye olarak kültür. *Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi*, Cilt 6, Sayı 20, 1-12.
- Aktaş, M. (2012). Cultural values and learning styles: a theoretical framework and implications for management. *Social and Behavioral Sciences*, 41, 357-362.
- Akyol, B., Tanrısevdi, F., Gidiş, Y., Dumlu, N. N. ve Durdu, İ. (2020). Üniversitede örgüt kültürü: Bir devlet üniversitesi eğitim fakültesi örneği. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education*, 8(1), 18-38. doi:10.14689/issn.2148-2624.1.8c.1s.2m
- Alagozlu, N. ve Makihara, M. (2015). Conflict resolution strategies in Turkish and American speech communities: a school setting. *International Online Journal of Education and Teaching (IOJET)*, 2(3). 177-197.
- Aldridge, J.M. and Fraser, B.J. (2000). A cross-cultural study of classroom learning environments in Australia and Taiwan. *Learning Environment Research* 3, 101-134.

- Al-Issa, A. (2005). When the West teaches the east: analyzing intercultural conflict in the classroom. *Intercultural Communication Studies*, XIV: 4, 149-169.
- Annamoradnejad, I., Fazli, M., Habibi, J. And Tavakoli, S. (2019). Cross-cultural studies using social networks data. *IEEE Transactions on Computational Social Systems*. 6 (4), 627–636.
- Arastaman, G., Uslu, O., Arslan, S. S. ve Gülsoy Kerimoğlu, P. N. (2020). Eğitim yönetimi alanında doktora öğrencisi olmak: Lisansüstü öğrencilerin bakış açısından fenomenolojik bir inceleme. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education*, 8(4), 1323- 1346. doi: 10.14689/issn.2148-2624.8c.4s.11m
- Atkins, M.G. (1991). *Tocqueville's critique of individualism: relevant today?* Unpublished honors thesis, St. John's University, New York.
- Auginis, H. and Roth, H.A. (2003). *Teaching in China: culture-based challenges*. Paper prepared for and presented at the Business and Emerging Market Economies: Trends and Prospects Conference, Georgia, USA.
- Auyeung, P. and Sands, J. (1996). A cross cultural study of the learning style of accounting students. *Accounting and Finance* 36, 261-274.
- Avcı, S.B., Uçan, F., Budak, Ö.S., Farajollahi, F. (2015). İktisadi ve idari bilimler fakültelerinin durum analizlerinin öğrenci algısı ile değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (2), 291-310.
- Ayçiçeği-Dinn, A. ve Caldwell-Harris, C. (2011). Individualism-collectivism among Americans, Turks and Turkish immigrants to the U.S. *International Journal of Intercultural Relations*, 35, 9-16.
- Aydin, M., Çelikpala, M., Yeldan, E., Güvenç, M., Zaim, O.Z., Hawks, B.B., Sokullu, E.C., Yıldırım, K., Ayhan, B., Çoban, M.K., Kaya, S. (2021). Kantitatif Araştırma Raporu: Türkiye Siyasal Sosyal Eğilimler Araştırması 2021, İstanbul, Kadir Has Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Grubu, Akademetre ve Global Akademi.
- Aydın, S. (2009). *Bireyci-toplumcu, idealist-relativist ve materyalist eğilimler ile hedonik alışveriş arasındaki ilişkiler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Azizoğlu, R.O. (2011). *Kültürün örgütsel iletişim üzerine etkisi: iki farklı ülkede faaliyet gösteren iki işletme arasında karşılaştırmalı bir araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Baeder, J. (2012, Ekim 22). *Why U.S. schools are simply the best*. <https://www.edweek.org/education/opinion-why-u-s-schools-are-simply-the-best/2012/10>

- Bahçeci, F. & Uşengül, L. (2018). Yüksek Lisans ve Doktora Öğrencilerinin Tez Konusu Belirleme Kriterlerinin İncelenmesi . *Turkish Journal of Educational Studies* , 5 (2) , 85-96 . DOI: 10.33907/turkjes.422202
- Bakan, D. (1966). *The duality of human existence*. Chicago: Rand Mc- Nally.
- Balı, O. & Dönmez, B. (2018). Problems of PhD students in educational sciences department and their suggestions for solutions, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 19(3), 284-309. DOI: 10.17679/inuefd.399079
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 1*, 231-274.
- Barry, H., Child, I., & Bacon, M. (1959). Relation of child training to subsistence economy. *American Anthropologist*, 61, 51-63.
- Başdemir, H.Y. (2012). Türk eğitim sisteminin yapısal sorunları ve bir öneri. *Liberal Düşünce. Yıl:17, Sayı: 67*, 35-53.
- Bayram, A., Göker, S. D., Sarıkaya, H. S., Kumandaş Öztürk, H. (2018). Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimi verilen eğitim fakültelerindeki öğretim elemanlarının sınıf içi iletişim becerilerinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 77-94.
- Becker, A.H., Davis, S.F., Neal, L., Grover, C.A. (1990). Student expectations of course and instructor. *Teaching of Psychology*, 17:3, 159-162, DOI: [10.1207/s15328023top1703_4](https://doi.org/10.1207/s15328023top1703_4).
- Bellah, R.N. (1996). *Individualism and commitment in American life*. London: University of California Press.
- Berger, A.A. (2000). The meanings of culture. *M/C: A Journal of Media and Culture* 3(2).<<http://www.api-network.com/mc/0005/meaning.php>> (29.08.2019 tarihinde erişilmiştir).
- Bergmüller, S. (2013). The relationship between cultural individualism-collectivism and student aggression across 62 countries. *Aggressive Behaviour, Vol: 39*, 182-200.
- Birenbaum, M., DeLuca, C., Earl, L., Heritage, M., Klenowski, V., Looney, A., Smith, K., Timperley, H., Volante, L. and Wyatt-Smith, C. (2015). International trends in the implementation of assessment for learning: implications for policy and practice. *Policy Futures in Education, Vol. 13(1)*, 117-140. DOI: 10.1177/1478210314566733.
- Bluhm, D.J., Harman, W., Lee, T.W. and Mitchel, T.R. (2011). Qualitative research in management: a decade of progress. *Journal of Management Studies*, 48:8, 1866-1891.

- Boye, A. (2022). *How do I create meaningful and effective assignments*.
https://www.depts.ttu.edu/tlpdc/Resources/Teaching_resources/TLPDC_teaching_resources/CreatingEffectiveAssignments.php adresinden 7 Eylül 2022 tarihinde erişilmiştir.
- Bozkurt, N.O. (2021). Bilimsel yayınların niteliği ve nitelik sorunlarına ilişkin akademisyen görüşleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 11(1), 128-137. <https://doi.org/10.5961/jhes.2021.435>
- Bozpolat, E. (2016). Öğretmen adaylarının lisansüstü eğitime ilişkin metaforik algıları. *İlköğretim Online*, 15(4), 1114-1130. doi: <http://dx.doi.org/10.17051/io.2016.90433>.
- Brown, N. (2001). *Edward T. Hall, Proxemic Theory, 1966*. CSISS Classics. UC Santa Barbara: Center for Spatially Integrated Social Science. <https://escholarship.org/uc/item/4774h1rm> adresinden 15 Eylül 2019 tarihinde alınmıştır.
- Brown, G.T.L. ve Gao, L. (2015). Chinese teachers' conceptions of assessment for and of learning: six competing and complementary purposes. *Cogent Education*, 2:1, DOI: 10.1080/2331186X.2014.993836.
- Buswell, N. T. (2021). The purpose of a PhD in engineering: Where does teaching fit in? *Studies in Engineering Education*, 1(1), 83–96. DOI: <http://doi.org/10.21061/see.8>
- Büker, Z.D. ve Bal, Y. (2018). Kültürel değerler ile kariyer çapaları arasındaki ilişkinin incelenmesi: üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 56, 729-744.
- Büyükdüvenci, S . (2019). Realizm ve eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22 (1), 135-149.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak Kılıç, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. (25.Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cardon, P. (2008). A critique of Hall's contexting model: meta-analysis of literature on intercultural business and technical communication. *Journal of Business and Technical Communication* 22, 399-428. DOI: 10.1177/1050651908320361.
- Carey, P. (2016). The impact of institutional culture, policy and process on student engagement in university decision-making. *Perspectives: Policy and Practice in Higher Education*, DOI: 10.1080/13603108.2016.1168754.
- Cemaloğlu, N. (2016). Kültürel farklılıklar ve eğitim. *Türk Yurdu Dergisi (Elektronik Dergi)*, Yıl: 105, Sayı: 350, <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=2745> adresinden 12.06.2022 tarihinde erişilmiştir.

- Chanchani, S. And Theivananthampillai, P. (2009). Typologies of culture. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1441609> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1441609> (11 Eylül 2019 tarihinde erişilmiştir).
- Checa, P. (2018). Parenting styles, academic achievement and the influence of culture. *Psychol Psychother Res Stud, Vol: 1, Issue: 4*, 1-5.
- Chen, G. (2022, Şubat 12). Are high school graduates ready for college? Studies are dismal. <https://www.publicschoolreview.com/blog/are-high-school-graduates-ready-for-college-studies-are-dismal>
- Clandinin, D. J. and Connelly, F. M. (2000). *Narrative inquiry: experience and story in qualitative research*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Coman, A., Bonciu, C. (2016). Organizational culture in higher education: learning from the best. *European Journal of Social Sciences Education and Research, Volume 3, Issue 1*, 135-145.
- Cortina, K.S, Arel, S. and Smith-Darden, J.P. (2017). School belonging in different cultures: The effects of individualism and power distance. *Frontier Education 2:56*. doi: 10.3389/educ.2017.00056.
- Creswell, J. W. ve Miller, D. L. (2000). Determining validity in qualitative inquiry. *Theory Into Practice, 39(3)*, 124-130.
- Çarıkçı, İ.H. ve Koyuncu, O. (2010). Bireyci-toplumcu kültür ve girişimcilik eğilimi arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik bir çalışma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl:2, Sayı: 3*, 1-18.
- Çepni, O., Kılınç, A.Ç., Kılcan, B. (2018). Problems experienced in postgraduate education and solutions: A qualitative study on graduate students' views. *International Online Journal of Educational Sciences, 2018, 10 (1)*, 1 – 16.
- Çetin, H . (2019). Eğitimden idealist beklentiler pragmatist yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 27 (2)*, 660-678. DOI: 10.1501/Egifak_0000000359.
- Çukur, C.Ş., Guzman, M.R. ve Carlo, G. (2004). Religiosity, values and horizontal and vertical individualism-collectivism: a study of Turkey, The United States and the Philippines. *The Journal of Social Psychology, 144(6)*, 613-634.
- Darwish, A.E. (2003). Individualism vs. collectivism in different cultures: a cross-cultural study. *Intercultural Education, Vol. 14, No. 1*, 47-55.
- Demirel, Ö. (2007). *Eğitimde program geliştirme*. (10.Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Dennehy, E. (2015). Hofstede and learning in higher level education: an empirical study. *International Journal of Management in Education, 9(3)*, 323-339. <http://dx.doi.org/10.1504/IJMIE.2015.070125>

- Duman, B. ve Ulubey, Ö. (2008). Öğretmen adaylarının benimsedikleri eğitim felsefelerinin öğretim teknolojilerini ve interneti kullanma düzeylerine etkisi ile ilgili görüşleri. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, Sayı 20, 95-114.
- Duruhan, K. (1996). *Çağdaş Türk eğitiminde bireycilik ve toplumculuk*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- East, M., Bitchener, J., & Basturkmen, H. (2012). What constitutes effective feedback to postgraduate research students? The students' perspective. *Journal of University Teaching & Learning Practice*, 9(2). <https://doi.org/10.53761/1.9.2.7>
- Eisner, E. W. (1991). *The enlightened eye: qualitative inquiry and the enhancement of educational practice*. Old Tappan, NJ: Macmillan.
- Elmgren, M., Forsberg, E., Lindberg-Sand, A. ve Sonesson, A. (2016). *The formation of doctoral education*. <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:916582/FULLTEXT01.pdf> adresinden 13 Haziran 2021 tarihinde erişilmiştir.
- Encyclopædia Britannica (2015). *Cultural studies*. <https://www.britannica.com/topic/cultural-studies> adresinden 09 Ekim 2019 tarihinde alınmıştır.
- Ercins, G. (2012). Türkiye'nin demokratikleşmesinde toplumsal sorun alanları. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 14/1, 79-102
- Ertürk, S. (1994). *Eğitimde program geliştirme*. (8. Baskı). Ankara: Meteksan Yayınları.
- Faitar, G.M. (2006). Individualism versus collectivism in schools. *College Quarterly*, Vol. 9 No: 4, 84-88.
- Fisher, C.S. (2008). Paradoxes of American individualism. *Sociological Forum*, Vol. 23, No. 2, 363-373.
- Fralinger, B. ve Olson, V. (2007). Organizational culture at the university level: study using the OCAI instrument. *Journal of College Teaching and Learning*, Vol. 4, 85-99.
- Gadia, E.D. ve Mendoza, K.J.A. (2019). Impact of organizational culture on institutional effectiveness in a local higher education institution. *The Official Journal of the Association of Local Colleges and Universities*, Vol. 1, 22-36.
- Garrouste, C. (2010). 100 years of educational reforms in Europe: a contextual database. *EUR – Scientific and Technical Research series*, Vol. 24487, 1-349.

- Gerçek, H., Güven, M.H., Özdamar, Ş.O., Yelken, T.Y., Korkmaz, T. (2011). Yükseköğretim kurumlarında etik ilkeler, sorumluluklar ve davranış kuralları. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, Cilt 1, Sayı 2*, 80-88.
- Gökçe, A.T. (2012). Eğitim felsefesi akımlarının Türkiye Cumhuriyeti eğitim sistemine etkileri. *ResearchGate 10.13140/2.1.4393.5049*.
- Guba, E.G. and Lincoln, Y.S. (1982). Epistemological and methodological bases of naturalistic inquiry. *Educational Communication and Technology, Vol. 30, No. 4*, 233-252.
- Guerin, C., Jayatilaka, A., and Ranasinghe, D. (2015). Why start a higher degree by research? An exploratory factor analysis of motivations to undertake doctoral studies. *Higher Education Research & Development, Vol. 34, No. 1*, 89-104.
- Gurugubilly, S. (2018). *Foundations of education: relationship between culture and education*. www.srividyagurugubilly.com adresinden 23 Eylül 2019 tarihinde alınmıştır.
- Gül, G. (2004). Birey, toplum, eğitim ve öğretmen. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 1*, 223-236.
- Güven, S., Güven, B. (2019). *Türk eğitim sisteminin değerlendirilmesi, sorunları, güçlü ve zayıf yönlerine ilişkin öğretmen görüşleri*. ULEAD 10. Uluslararası Eğitimde Araştırmalar Kongresi'nde sunuldu, Antalya.
- Güvenç, B. (1979). *İnsan ve kültür*. İstanbul:Remzi Kitabevi:
- Hensen (2013). Choosing your PhD topic (and why it is important). *The Australian Economic Review, vol. 46, no. 4*, pp. 499–507
- Karen J. Haley, K.J., Jaeger, A.J., Levin, J.S. (2014). The influence of cultural social identity on graduate student career choice. *Journal of College Student Development, Vol: 55, No: 2*, 101-119.
- Hall, E. T. (1959). *The silent language*. New York: Doubleday.
- Hall, E.T. (1966). *The hidden dimension*. New York: Doubleday.
- Hall, E.T. and Hall, M.R. (1987). *Hidden differences*. New York: Doubleday.
- Halub, H., Sauber, A. and Stück, J. (2012). The Turks and the Yankee: a cross-cultural comparison between Turkish and American managers. *Journal of the Indiana Academy of the Social Sciences, Volume: 15, Issue: 1, Article: 3*, 20-36.
- Hassan, A. and Syuhada, J.N. (2010) Approaches and values in two gigantic. educational philosophies: East and West. *Online Educational Research Journal, 1 (2)*, 1-15.

- Heard, G. C. (1990). *Basic values and ethical decisions: An examination of individualism and community in America society*. New York: Robert Krieger Publishing Company.
- He, J. And van de Vijver, F. J. R. (2013). *Methodological issues in cross-cultural studies in educational psychology*. In G. A. D. Liem & A. B. I. Bernardo (Eds.), *Advancing cross-cultural perspectives on educational psychology: A festschrift for Dennis M. McInerney*, 39-55. Charlotte, NC, US: IAP Information Age Publishing.
- Hoffman, D.M. (2000). Individualism and individuality in American and Japanese early education: a review and critique. *American Journal of Education*, Vol. 108, No. 4, 300-317.
- Hofstede, G. (1986). Cultural differences in teaching and learning. *International Journal of Intercultural Relations*. Vol. 10, 301-320.
- Hofstede, G., Hofstede, J.G. and Minkov, M. (2010). *Cultures and organizations: software of the mind*. Chicago: The McGraw-Hill Companies.
- Horata, O. (2017). Türk dünyasının kültürel ufukları: tarihsel bağlam içinde genel bir değerlendirme. *Bilig, Sayı: 82*, 117-131.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences*. Beverly Hills, CA: Sage.
- House, R. J., Hanges, P. J., Javidan, M., Dorfman, P. W. and Gupta, V. (2004). *Culture, leadership and organizations: The GLOBE study of 62 societies*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Hui, H.C., Triandis, C.H. (1986). Individualism-Collectivism: A Study of Cross-Cultural Researchers. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, Vol 17 No. 2, June 1986, 225-248.
- Hsu, E.L.K. (1981). *American and Chinese: passage to differences*. (3rd ed.). Honolulu: University of Hawaii Press.
- Inkeles, A., & Smith, D. H. (1974). *Becoming modern*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- İgarashi, Y. (2016). Personal happiness in relation to culture. *EC Psychology and Psychiatry*, 1(4), 133-144.
- İsmail, R., Meerah, T. (2012). Evaluating the research competencies of doctoral students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 59, 244 – 247.
- Jian, H. (2009). A contrastive study of cultural diversity of learning styles between China and the United States. *International Education Studies*. Vol. 2, No. 1, 163-166.

- Kagitçibasi, C. (1997). *Individualism and collectivism*. In J. W. Berry, M. H. Segall, & C. Kagitçibasi (Eds.), *Handbook of cross-cultural psychology: Social behavior and applications* (Vol. 3, pp. 1-49). Boston: Allyn & Bacon.
- Kabaş, T. (2017). Türk toplumunda ahlak bunalımı ve çözüm yolları. *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Yıl: 4, Sayı: 10, 173-182.
- Kapucu, S., & Bulut, H. (2018). Turkish public university students' views on the quality of PhD education in nursing. *Yükseköğretim Dergisi*, doi:10.2399/yod.18.022.
- Karabacak, N. (2016). *Sınıf öğretmenlerinin mesleki değerleri üzerine nitel bir çalışma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimler, Enstitüsü, Konya.
- Karadağ, N. ve Özdemir, S. (2017). Türkiye’de doktora eğitimi sürecine ilişkin öğretim üyelerinin ve doktora öğrencilerinin görüşleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, 267 -281.
- Karakuş, R. (2011). Türk kültürünün kurucu öğeleri. *Türk Yurdu Dergisi*, Cilt: 31, Sayı: 283, 131- 133.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Bilim Kitap Kırtasiye Yayınevi.
- Kaynardağ, A. (1986). *Felsefecilerle söyleşiler*. Elif Yayınevi.
- Kim, J. ve Ko, S. (2021). The effect of university organizational culture on organizational silence and faculty–student interaction. *Management Science Letters*, 11, 2151-2162.
- Kirchher, J. (2018, Ağustos 9). A PhD should be about improving society, not chasing academic kudos. <https://www.theguardian.com/higher-education-network/2018/aug/09/>.
- Kitzinger, J. (1995). Qualitative research: Introducing focus groups. *Bmj*, 311(7000), 299-302.
- Knight, A. (2019). *Individualism and collectivism: what does this cultural dimension have to do with education?*<https://smallplanetstudio.com/individualism-and-collectivism-what-does-this-cultural-dimension-have-to-do-with-education/> adresinden 19 Eylül 2019 tarihinde alınmıştır.
- Katikireddi, S.V. ve Reilly, J. (2016). Characteristics of good supervision: a multi-perspective qualitative exploration of the Masters in Public Health dissertation. *Journal of Public Health*, 1;39 (3), 625-632.
- Kaur, A. and Noman, M. (2015). Exploring classroom practices in collectivist cultures through the lens of Hofstede’s model. *The Qualitative Report*, 20(11), 1794-1811. <https://nsuworks.nova.edu/tqr/vol20/iss11/7> adresinden 01 Ekim 2019 tarihinde alınmıştır.

- Kaynak, R.Ç. (2017). Sosyal adalet, eşitlik ve sosyal hizmet. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(4), 252 – 260.
- Kohls, L.R. (1988). *The values Americans live by*. Washington. The Washington International Center
- Kroeber, L.A. and Kluckhohn, C. (1952). *Culture: A critical teview of concepts and , definitions*. Cambridge.
- Kuş, D. (2009). *İlköğretim programlarının, örtük programın ve okul dışı etmenlerin değerleri kazandırma etkililiğinin 8. sınıf ilköğretim öğrencilerinin ve öğretmenlerinin görüşlerine göre incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Kuwabara, M. ve Smith, L. B. (2012). Cross-cultural differences in cognitive development: attention to relations and objects. *Journal of experimental child psychology*, 113(1), 20–35. doi:10.1016/j.jecp.2012.04.009
- Kvale, S. (1994). *Interviews: An introduction to qualitative research interviewing*. Sage Publications, Inc.
- Lariviere, V. (2012). On the shoulders of students? The contribution of PhD students to the advancement of knowledge. *Scientometrics, Springer; Akadémiai Kiadó, vol. 90(2)*, 463-481.
- Leake, D. and Black, R. (2005). *Cultural and linguistic diversity: implications for transition personnel*. University of Minnesota:ICI Publication
- LeCompte, M.D. and Goetz, J.P. (1982). Problems of reliability and validity in ethnographic research. *Review of Educational Research*, 52, 31-60.
- Li J.B., Vazsonyi A.T. and Dou, K. (2018). Is individualism-collectivism associated with self- control? Evidence from Chinese and U.S. samples. *PLoS ONE 13(12)*, 1-14. e0208541. [https://doi.org/ 10.1371/journal.pone.0208541](https://doi.org/10.1371/journal.pone.0208541).
- Limon, İ. ve Durnalı, M. (2018). Doktora öğrencilerinin doktora eğitimi ve öğretim üyelerine yönelik metaforik algıları. *Sakarya University Journal of Education*, 8(1), 26-40.
- Lincoln, Y. S. and Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Lindquist, J.D. and Kaufman-Scarborough, C.J. (2007). The polychronic–monochronic tendency model: PMTS scale development and validation. *Time and Society, Vol. 16 No. 2/3* , 269–301 0961-463X DOI: 10.1177/0961463X07080270.
- Littlewood, W. (2001). Students’ attitudes to classroom English learning: a cross-cultural study. *Language Teaching Research* 5,1, 3-28.

- Loh, C.Y.R. and Teo, T.C. (2017). Understanding Asian students learning styles, cultural influence and learning strategies. *Journal of Education & Social Policy*. Vol. 7, No. 1, 194-210.
- Longren, T. (2021). What is the purpose of doctoral level research? <https://education.seattlepi.com/purpose-doctoral-level-research-1340.html> adresinden 20 Haziran 2021 tarihinde erişilmiştir.
- Lubbe, S., Worrall, L., Klopper, R. (2005). Challenges in postgraduate research: How doctorates come off the rails. *Alternation*, Vol. 12, No. 1, 243-262.
- Ly, A. (2013). A critical discussion of Hofstede's concept of Power Distance. *SYNAPS: A Journal of Professional Communication*. 28, 51-66.
- Lynch, M.F., Salikhova, N.R, Salikhova, A.B. (2018). Internal motivations among doctoral students: contributions from the student and from the students' environment. *International Journal of Doctoral Studies*, Vol. 13, 255-272.
- Machado, D.P.N. and Carvalho, C.E. (2008) Cultural typologies and organizational environment: a conceptual analysis, *Latin American Business Review*, 9:1, 1-32.
- Manikutty, S., Anuradha, N.S., Hansen, K. (2007). Does culture influence learning style in higher education. *International Journal of Learning and Change*, Vol. 2, No. 1, 70-87.
- Mantai, L. & Marrone, M. (2022). Identifying skills, qualifications, and attributes expected to do a PhD, *Studies in Higher Education*, 1-14 DOI: 10.1080/03075079.2022.2061444
- Martinez-Hernandez, K. (2014). Choosing a thesis advisor: surprise and success." GPS for graduate school. *Students Share Their Stories* , 53-68.
- Matsumoto, D., and Juang, L. (2003). *Culture and psychology* (3rd ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Matusov, E. and Marjanovic-Shane, A. (2017). Many facets of the concept of culture (and education). *Culture and Psychology*, Vol. 23(3), 309-336.
- McFeeters, F.E. (2003). *The effects of individualism versus collectivism on learner's recall, transfer and attitudes toward collaboration and individualized learning*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Virginia Üniversitesi, Virginia.
- Melin, G., Janson, K. (2006). What skills and knowledge should a PhD have? Changing preconditions for PhD education and post doc work. *Portland Press Ltd*.
- Merriam-Webster Dictionary (2019). www.merriam-webster.com sitesinden 29.08.2019 tarihinde alınmıştır.
- Mesquita, B. (2001). Emotions in collectivist and individualist contexts. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 80, No. 1, 68-74. DOI: 10.1037//0022-3514.80.1.68

- Miles, M, B. and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2019). *Milli Eğitim Bakanlığı 2023 Eğitim Vizyonu*. <http://2023vizyonu.meb.gov.tr/> adresinden 29 Eylül 2019 tarihinde alınmıştır.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2019). *Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine*. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf adresinden 29 Eylül 2019 tarihinde erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2019). *Milli Eğitim Bakanlığı'nın Misyonu*. <https://www.meb.gov.tr/vizyon-misyon/duyuru/8851> adresinden 11 Ekim 2019 tarihinde erişilmiştir.
- Minh, H. (2015). *The impacts of individualism/collectivism on consumer decision-making styles*, Unpublished Bachelor's Thesis. Turku University of Applied Sciences, Business Administration, Finland.
- Moustakas, C. E. (1994). *Phenomenological research methods*. Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc.
- Musah, M.B. (2011). The culture of individualism and collectivism in balancing accountability and innovation in education: an Islamic perspective. *OIDA International Journal of Sustainable Development*, 02:08. 69-76.
- Nelson, G. (2000). Individualism-collectivism and power distance: applications for the English as a second language classroom. *The CATESOL Journal*, 12.1, 73-93.
- Momany, M.A. and Khasawneh, O. (2014). The implications of idealism as an educational philosophy in Jordan as perceived by elementary teachers. *European Journal of Education*. Vol. 1, No. 2, 319-334.
- Morales E., McKiernan E.C., Niles M.T., Schimanski L, Alperin J.P. (2021) How faculty define quality, prestige, and impact of academic journals. *PLoS ONE* 16(10): e0257340. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0257340>
- Nardon, L. (2006). *Navigating the culture theory jungle: divergence and convergence in models of national culture*. Vlerick Leuven Gent Management School, Vlerick Leuven Gent Management School Working Paper Series.
- Neuman, L. V. (2013). *Social research methods: qualitative and quantitative approaches*. (7th Ed.). USA: Pearson Press.
- Neuendorf, K.A, Skalski, P.D., Atkin, D.J., Kogler-Hill, S.E., & Perloff, R.M. (2007). The view from the ivory tower: Evaluating doctoral programs in communication. *Communication Reports*. Vol. 20, No. 1, 24-41.

- Nieto, S. (1999). *The light in their eyes: creating multicultural learning communities*. New York: Teachers College Press.
- Nietzel, M.T. (2021, Şubat 1). *The new PhD: A timely book on how to fix graduate education*. <https://www.forbes.com/sites/michaelnietzel/2021/02/01/the-new-phd-a-timely-book-on-how-to-fix-graduate-education/?sh=4a3a78131c4b>
- Ocak, G. (2004). Eğitim programlarına felsefi ve kültürel temelin etkileri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1 (1), www.insanbilimleri.com adresinden 22 Eylül 2019 tarihinde alınmıştır.
- O'Day, J.A., Smith, M.S. (2016). Equality and quality in US education: systematic problems, systematic solutions. *Education Policy Center at American Institutes for Research*, 1-24.
- Onwuegbuzie, A.J., Slate, J.R., & Schwartz, R.A. (2001). Role of study skills in graduate-level educational research courses, *The Journal of Educational Research*, 94:4, 238-246, DOI: 10.1080/00220670109598757
- Ozankaya, Ö. (1991). Ulusal toplumun ve ulusal kültürün kurucu öğeleri. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 3 (10), 213-225. DOI: 10.1501/Tite_0000000245.
- Oxford Dictionaries (2019). *Oxford Dictionaries*. <https://languages.oup.com/> sitesinden 16 Eylül 2019 tarihinde alınmıştır.
- Önder, M. (1974). Ziya Gökalp'te kültür kavramı. *İstanbul Şehir Üniversitesi e-arşiv. Taha Toros Arşivi, Dosya No: 36*. www.earsiv.sehir.edu.tr adresinden 01 Eylül 2019 tarihinde alınmıştır.
- Özaltın, S. (2015). *Kültürel farklılıkların insan kaynakları yönetimi üzerindeki etkisi: karşılaştırmalı Japonya ve Türkiye örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özensel, E. (2004). Türk toplumunda çocuğun yetiştirilmesinde annenin rolü: Konya ili örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2 (6), 77-96.
- Özkuş, O. (2015). Türk kimliğini oluşturan ortak kültürel değerler. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi. Cilt: 4, Yıl: 4, Sayı: 8*, 166-185.
- Özmen, M.Z., Güç, A.F. (2013). Doktora eğitimi ile ilgili yaşanan zorluklar ve baş etme stratejileri: durum çalışması. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi. Cilt 3, Sayı 3*, 214-219.
- Owens, L., Zwickl, B.M., Franklin, S.V., Miller, C.W. (2019). Identifying qualities of physics graduate students valued by faculty. *Physics Education Research Conference 2019*, Retrieved from <https://par.nsf.gov/biblio/10176392>. <https://doi.org/10.1119/perc.2019.pr.Owens>

- Patton, M.Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Patton, M.Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. Beverly Hills, CA: Sage Publications Inc.
- Pepe, K. (2012). A research of the relationship between study skills of students and their GPA. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 47, 1048 – 1057.
- Pepin, B. (1998). *Curriculum, cultural traditions and pedagogy: understanding the work of teachers in England, France and Germany*. Paper presented at the European Conference for Educational Research, University of Ljubljana, Slovenia.
- Pew Research Center, (2019). In a politically polarized era, sharp divides in both partisan coalitions.
- Pew Research Center, (2020). Views on reducing economic inequality.
- Rienties, B., Luchoomun, D. and Tempelaar, D. (2014). Academic and social integration of Master students: a cross-institutional comparison between Dutch and international students. *Innovations in education and teaching international*, 51(2), 130-141. <http://dx.doi.org/doi:10.1080/14703297.2013.771973>
- Rooij, E. , Fokkens-Bruinsma, M. ve Jansen, E. (2021). Factors that influence PhD candidates' success: the importance of PhD project characteristics. *Studies in Continuing Education*, Vol. 43, No. 1, 48–67.
- Rothschild, M. (2021). The social issues you care about most. <https://www.ranker.com/list/social-issues-in-america-that-you-care-about-most/mike-rothschild> adresinden 24 Aralık 2021 tarihinde erişilmiştir.
- Rudy, D. and Grusec, J.E. (2001). Correlates of authoritarian parenting in individualist and collectivist cultures and implications for understanding the transmission of values. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 202-214.
- Saban, A. (2008). Okula ilişkin metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 55, 459-496.
- Saban, A. ve Sariçelik, S. (2018). İçedönük bir çocuğu anlamak: bir anlatı araştırması. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi- Journal of Qualitative Research in Education*, 6(1), 225-252. DOI:10.14689/issn.2148-2624.1.6c1s10m
- Salman, U.A. (2014, Eylül 30). *Türkiye'nin bilimsel yayın karnesi zayıf*. <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/turkiyenin-bilimsel-yayin-karnesi-zayif>
- Sarıtaş, Ü. (2021, Temmuz 8). *Türk eğitim sistemi: sorunlar ve çözümleri*. <https://www.akademikakil.com/turk-egitim-sistemi-sorunlar-ve-cozumleri/ulkusaritas/>

- Schwartz, S. H. (1994). *Beyond individualism/collectivism: new cultural dimensions of values*. In U. Kim, H.C. Triandis, C. Kagitçibasi, S.C. Choi, & G. Yoon (Eds.), *Individualism and collectivism: theory, methods and applications*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Seidman, I. (2006). *Interviewing as qualitative research: a guide for researchers in education and the social sciences*. (3rd Ed.). Teachers College Press.
- Selçuk, Z. (2019). *Milli Eğitim Bakanlığı 2023 Eğitim Vizyonu*.
<http://2023vizyonu.meb.gov.tr/> adresinden 06 Ekim 2019 tarihinde alınmıştır.
- Semerci, Ç. (2011). Doktora yeterlikler çerçevesinde öğretim üyesi, akran ve öz değerlendirmelerin Rasch ölçme modeliyle analizi. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi, Kış 2011, 2(2)*, 164-171.
- Sevim, Ö. M., Sarıkaya, E.E. (2020). How to be productive in PhD Level: A needs assessment study for doctoral students' research productivity. *International Journal of Curriculum and Instruction 12(2)*, 75-94.
- Sezen, L. (2012). Prof. Dr. Mümtaz Turhan'ın milli kültür ve halk kültürü ile ilgili görüş ve önerileri. *Atatürk Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Dergisi, 48*, 147-154.
- Shalin, C. and Shantapriyan, P. (2009). Typologies of culture. *SSRN Electronic Journal*. DOI: 10.2139/ssrn.1441609. 12 Eylül 2019 tarihinde alınmıştır.
- Sharma, A. & Rawat, N. (2018). Critical analysis of societal expectations from higher education teachers., S.S. Sethy (Editör). *Higher education and Professional ethics*. 1st Edition. London. Routledge India, ss. 161-182.
- Shephard, K., Thondhlana, G., Wolff, L-A., Belluigi, DZ., Rieckmann, M., and Vega-Marcote, P. (2021). On the nature of quality in the contexts of academic publication and sustainability. *Frontier. Education. 6:634473*. doi: 10.3389/educ.2021.634473
- Shweder, R. A. (1982). Beyond self-constructed knowledge: The study of culture and morality. *Merrill-Palmer Quarterly 28*, 41-69.
- Silliman, R., Schleifer, D. (2018). Our next assignment: Where Americans stand on public K-12 education. Report published by Public Agenda, 1, 1-48.
- Skakni, I. (2018). Reasons, motives and motivations for completing a PhD: a typology of doctoral studies as a quest. *Studies in Graduate and Postdoctoral Education*, <https://doi.org/10.1108/SGPE-D-18-00004>.
- Srivastava, K. (2017). Role of philosophy of education in India. *Tattva Journal of Philosophy, Vol. 9, No. 2*, 11-21. <https://doi.org/10.12726/tjp.18.2> adresinden 30 Eylül 2019 tarihinde alınmıştır.

- Statista (2019). *Number of social network users worldwide from 2010 to 2021 (in billions)*. <https://www.statista.com/statistics/278414/number-of-worldwide-social-network-users/> adresinden 10 Ekim 2019 tarihinde erişilmiştir.
- Statista (2022). *What do you think is the most important problem facing this country today?* <https://www.statista.com/statistics/323380/public-opinion-on-the-most-important-problem-facing-the-us/> adresinden 18 Ağustos 2022 tarihinde erişilmiştir.
- Statista (2019). *Number of international tourist arrivals worldwide from 1996 to 2018 (in billions)*. <https://www.statista.com/statistics/209334/total-number-of-international-tourist-arrivals/> adresinden 10 Ekim 2019 tarihinde alınmıştır.
- Struyven, K., Dochy, F. and Janssens, S. (2005). Students' perceptions about evaluation and assessment in higher education: a review. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, Vol. 30, No. 4, August 2005, 325–341.
- Sverdlik, A., Hall, N. C., McAlpine, L., & Hubbard, K. (2018). Journeys of a PhD student and unaccompanied minors. *International Journal of Doctoral Studies*, 13, 361-388. <https://doi.org/10.28945/4113>
- Şahin, M. (2019). Kültür değişimleri ve eğitim. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 3, ss. 458-466.
- Şentürk, C. (2009). Eğitimde yeniden yapılanma ve yapılandırmacılık. *Eğitim Online Dergi*, Sayı 23.
- Teel, K.M. and DeBruin-Parecki, A. (2001). *Making school count : promoting urban student motivation and success*. New York: Routledge.
- Taştemir, M. (2006). Türk eğitim sistemi zorunlu öğretimde (ilköğretim) toplulaştırma uygulaması. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, Cilt 7, Sayı 1, 15-20.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *İçerik analiz ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Terentev, E., Bekova, S., Maloshonok, N. (2021). Three challenges to Russian system of doctoral education: Why only one out of ten doctoral students defends thesis? *International Journal of Chinese Education*, January–April 2021, 1–10.
- Terpstra, V. and Sarathy, R. (2000). *International marketing*. (8th ed.). London: Dryden Press.
- Tocqueville, A. (2010). *Democracy in America*. (Ed. Eduardo Nolla, çev. James T. Schleifer). Liberty Fund: Indianapolis. (Eserin orijinali 1835 yılında yayımlanmıştır).
- Triandis, H. C. (1972). *The analysis of subjective culture*. New York: Wiley.
- Triandis, H.C. (1994). *Culture and Social Behaviour*. McGraw-Hill.

- Triandis, H.C., Leung K., Villareal, M.J. and Clack, E.L. (1985). Allocentric versus idiocentric tendencies: Convergent and discriminant validation. *Journal of Research in Personality*, 19, 395-415.
- Triandis, H. C., Bontempo, R., Villareal, M. J., Asai, M. and Lucca, N. (1988). Individualism and collectivism: Cross-cultural perspectives on self-in-group relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 323-338.
- Triandis, H.C. (1989). The self and social behavior in differing cultural contexts. *Psychological Review*, Vol. 96, No. 3, 506-520.
- Triandis, H.C. (1994). *Culture and social behaviour*. McGraw-Hill.
- Trumbull, E., Rothstein-Fisch, E and Greenfield, P.M. (2001). *Bridging cultures in our schools: new approaches that work*. Routledge.
- Trompenaar, F. and Hampden-Turner, C. (1998). *Riding the waves of culture*. London: Nicholas Brealey Publishing.
- Turhan, M. (2015). *Garplılaşmanın neresindeyiz*. (1. Baskı). Ankara: Altınordu Yayınları.
- Turhan, M. (2015). *Kültür değişmeleri sosyal psikoloji bakımından bir tetkik*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- Turhan, Mümtaz. (1972). *Kültür değişmeleri-sosyal psikoloji bakımından bir tetkik*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Türkoğlu, A. (1998). *Karşılaştırmalı eğitim "dünya ülkelerinden örneklerle"*. Adana: Baki Kitabevi.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitim bilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilen nitel bir araştırma tekniği: görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, Sayı: 24, 543-559.
- Tylor, Edward. 1903 [1871]. *Primitive culture*. London: John Murray Albemarle Street. Cilt:1.
- U.K. Department for Education (2019). <https://www.gov.uk/government/organisations/department-for-education/about> adresinden 19 Eylül 2019 tarihinde erişilmiştir.
- Ulubey, Ö. ve Aykaç, N. (2005). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından 2005'e eğitim felsefelerinin ilkököl programlarına yansıması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 13(3), 1173-1202. DOI: 10. 17860/mersinefd.335241.
- U.S. Department of Education (2019). <https://www.ed.gov/> adresinden 19 Eylül 2019 tarihinde alınmıştır.

- Ünal, A., Yıldırım, A., Sürücü, A. (2018). Eğitim fakültesi öğrencilerinin etkili olarak kabul ettikleri ödevler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 48*, 555-574.
- Ünal, D.Ç. (2018). Türk insanını ve kültürünü tanımak: Almanca Erasmus deneyim raporlarında kültürlerarası etkileşimin incelenmesi. *Bilig – Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 87, 1-32.
- Ünver, G. (2005). Yüksek lisans öğrencilerinin tez danışmanlarına ilişkin beklentileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (17), 293-300. <https://dergipark.org.tr/en/pub/deubefd/issue/25433/268369> adresinden erişilmiştir.
- Vogt, M., Weber, C. (2020). The role of universities in a sustainable society. Why value-free research is neither possible nor desirable. *Sustainability, Vol. 12*, 1-21.
- Walden University (2022). *Specialization learning outcomes*. <https://www.waldenu.edu/online-doctoral-programs/phd-in-education/curriculum-instruction-assessment-and-evaluation> adresinden 06 Eylül 2022 tarihinde erişilmiştir.
- Wasti, S.A., Erdaş, K.E. ve Dural, U. (2013). Örgüte güvensizlik: kültürlerarası nitel bir çalışma. *ODTU Gelişme Dergisi*, (40), 525-552.
- Witkin, H. A. and Berry, J. W. (1975). Psychological differentiation in cross-cultural perspective. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 6, 4-87.
- Walter, A. (2014). Education in China: comparing a country's curricula to its culture. *The Compass: Vol. 1 : Iss. 1*, Article 8, 1-5. <https://scholarworks.arcadia.edu/thecompass/vol1/iss1/8> adresinden 28 Eylül 2019 tarihinde alınmıştır.
- Warter, L. (2019). The impact of organizational culture in higher education: a case study. *Journal of Intercultural Management and Ethics, Issue:2*, 173-200.
- Web: http://www.changingminds.org/explanations/culture/hall_culture.htm adresinden 15 Eylül 2019 tarihinde alınmıştır.
- Wiegerova, A. (2016) A study of the motives of doctoral students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 217 (2016), 123-131.
- Yang, L. and Congzhou, Y. (2018). Analysis of Sino-American family education differences: collectivist or individualistic? Taking the glass castle as an example. *International Education Studies Vol. 11, No. 8*, 51-57.
- Yaylacı, Y. ve İslam, A. (2013). Teaching across cultures: considerations for international language teachers in Kazakhstan. *Procedia-Social and Behavioral Sciences. Volume 103*, 900-911. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.10.412> adresinden 01 Ekim 2019 tarihinde erişilmiştir.

- Yeşil, R., Şahan, E. (2015). Öğretmen adaylarının Türk eğitim sisteminin en önemli sorun, neden ve çözüm yollarına ilişkin algıları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) Cilt 16, Sayı 3*, 123-143.
- Yetim, Ü. (2003). The impacts of individualism/collectivism, self-esteem, and feeling of mastery on life satisfaction among the Turkish university students and academicians. *Social Indicators Research. 61*, 297-317. 10.1023/A:1021911504113.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Baskı). No:76, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldız, G. (2016). Türk kamu yönetiminde liyakat ilkesi. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Özel Sayı*, 140-180.
- Yılmaz, F., Göçen, S., Yardımcı R. (2017). Toplumsal sorunların çözümünde üniversitelerin rolü. *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt 6, Sayı 12*, 138-149.
- Yılmaz, K., Altınkurt, Y. (2011). Öğretmen adaylarının Türk eğitim sisteminin sorunlarına ilişkin görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt:8, Sayı:1*, 942-973.
- Yolcu, E., Karataş, T., Türkkan, B.T. (2017). Toplumsal sorunlara ilişkin farkındalık: öğretmen adaylarına bakış., Ö. Demirel ve S. Dinçer. (Editörler). Küreselleşen dünyada eğitim. Birinci Baskı. Ankara. Pegem A Yayıncılık, ss. 764-778.
- Yükseköğretim Kurulu. (2022). Doktora öğretiminin iyileştirilmesi çalıştay raporu. Yükseköğretim Kurulu.
- Zhang, Y. (2013). The embodiment of individualistic values in American nationality. *Studies in Sociology of Science. Vol. 4, No. 3*, 36-42.
- Zha, P., Walczyk, J.J., Griffith-Ross, D.A., Tobacyk, J.J. and Walczyk, D.F. (2006). The impact of culture and individualism–collectivism on the creative potential and achievement of American and Chinese adults. *Creativity Research Journal, 18:3*, 355-366, DOI: 10.1207/s15326934crj1803_10
- Zhou, J. (2014). Persistence motivations of Chinese doctoral students in science, technology, engineering, and math. *Journal of Diversity in Higher Education. 7*. 177-193. 10.1037/a0037196.

EKLER

Ek: 1 – İnönü Üniversitesi Araştırma İzin Formu

Ek:2 – University of Illinois at Chicago (UIC) Araştırma İzin Formu

